

5.7.186

— *unintelligible*

B T

MISCELLANEA
HISTORIAE
PHILOSOPHICAE
LITERARIAE
CRITICAE

OLIM
SPARSIM EDITA
NUNC
VNO FASCE COLLECTA
MULTISQUE ACCESSIONIBVS
AVCTA ET EMENDATA

.A
IACOBO BRVCKERO
ACADEMIAE SCIENTIARVM
BEROLINENSIS ET BONONIENSIS
MEMBRO

AVGVSTAE VINDELICORVM,
TYRIS ET IMPENSIS HAEREDVM IOANNIS IACOBI
LOTTERI ANNO MDCCXLVIII

ILLVSTRISSIMO ATQVE
EXCELLENTISSIMO DOMINO
DOMINO
GERLACO ADOLPHO
LIB. BAR.
DE MVNCHHAVSEN
DYNASTAE STRAVSFVRTI
RELIQVA
AVGVSTISSIMI ATQVE
POTENTISSIMI
MAGNAE BRITANNIAE
REGIS ELECTORIS
BRVNSVICO LVNEBVRGENSIS
ETR. ETR.
MINISTROSTATVS ATQVE
CONSILIARIO INTIMO
SVMMO DVCATVS CELLENSIS PRAEFECTO
ACADEMIAE GOETTINGENSIS
CVRATORI
S. P. D.

IACOBVS BRVCKERVS

5.7.186

*Si id mihi in praesentia agendum esset, ILLUSTRIS-
SIME ATQUE EXCEL-
LENTISSIME DOMI-
NE, ut vel sapientiae Tuae, usu rerum ma-
ximarum & incredibili administrandae rei-
publicae prudentia fultae, laudes decantarem,
vel enarrarem, quanta quotque merita sint Tua
in civitatem universam, cui Te praeesse jussit
augustum Britannici regni Numen, vel cum
Helicone Goettingensi deprædicarem, quo*

*favore, qua contentione, quibus auxiliis
republicam literariam adjuves, merea-
risque verus istius Musarum sedis Apollo
dici: non una, fateor, me ab hac devotissi-
ma compellatione absterreret ratio. Nam-
que nec infacundi calami exilitas eas mihi
vires suppeditat, quae ad debitas excellentis-
sime virtutis Tuae laudes queant assurgere,
& is ego sum, cui longe de via illis deceden-
dum est, qui certatim in deprædicando Ma-
cenate suo sunt versati, meritissimisque en-
comiis orbem omnem civitatemque eruditam
repleverunt. Omni autem laude superior
est augustissimi Regis de Te opinio, quam-
que in Te ponit fiducia, qua Te rerum ma-
ximarum in ditionibus Germanicis admini-
strum sibi purpuratumque esse amicum voluit.
Itaque ad hunc lucis splendorem afferre vel-
le claritatis aliquid, imprudentiam prode-
ret, quamvis ex summa animi devotione
profectam. Verum alia mihi compellatio-
nis*

nis hujus caussa diversaque ratio est. Tu
 enim, **ILLVSTRISIME ATQVE EXCEL-**
LENTISIME DOMINE, me hominem
 Tibi ignotum, & a vestro, cui regio no-
 mine curator præs, Helicone longe re-
 motum, amicissimorum vero virorum, quos
 eruditionis claritas & meritorum de nova
 academia gloria Tibi charos fecit, benevo-
 la commendatione ad limina Tua adductum,
 ea, quam hætenus civibus præstitisti, gra-
 tia atque insigni benevolentia es complexus,
 quam sperare quidem ausus non fueram.
 Cujus exoptatissimum specimen extare volui-
 sti, cum historia critica philosophia opus,
 augustissimo orbis Britannici Monarchæ
 inscriptum, ad thronum ejus adduceres, effi-
 ceresque, ut solita tanti regis & scientiarum
 statoris clementia conatus illi de haud ignobili
 eruditionis parte bene merendi respicerentur.
 Quod cum mihi humanissimis indiciis signifi-
 cares, ineffabilis animum meum occupavit le-

titia, quod licuerit mihi istum solem adorare, qui clementiae suae radius totum orbem eruditum hactenus replevit, illustrabitque etiam in posterum: felicissimos autem reputavi terrarum Brunsvicensium cives, qui sceptro parent Britannico, quod Macenatem illum acceperint, qui regi suo animo in literas simillimus, id sibi curae maxime habet, ut regiam voluntatem erga literarum cultores latissimis argumentis & jucundissimis testimoniis demonstret explicetque. Itaque cum hac quidem ratione immerentem me gratiosum esse volueris, quis hoc, quod prestare hac compellatione audeo, officii atque observantiae genus improbaverit? quis non speraverit, accessurum ad istam gratiam Tuam hoc etiam complementum, ut gratissimi atque devotissimi animi testem, hunc libellum, illustrissimo atque excellentissimo nomini Tuo inscriptum, ea benevolentia

V

lencia accipias, qua dudum memoriam Tui
immortalitati consecrasti? Qua si me felici-
tate beari sentiam, habebo certe, de quo
cum civibus & indigenis certare, communi-
que literarum ex Te beatitate frui valeam.
Faxit Numen, quod saluti electoratus Lu-
neburgensis, quin totius Germaniæ, Te præ-
sidium largitum est exoptatissimum, ut hoc
porro sidere per innumerorum annorum de-
cursus illustretur, quicquid de literis bene
mereri, & reipublicæ salutis inservire con-
tendit, maxime celebratissima Musarum
sedes, GEORGIA AVGVSTA hoc columi-
ne fulta æternam, quam urgere cœpit, glo-
riam indies augeat; cumuletur autem
in sanctissimum caput Tuum, omnemque,
quæ literis solatio data est, illustrissimam
gentem Tuam, quicquid felicitatis & tran-
quillitatis capere potest mortalium conditio.
Ita diu, spero, gratia quoque Tua frui,

) (5 . quod

*quod observantissimis precibus flagito, li-
cebit*

**ILLVSTRISSIMO ATQVE EX-
CELLENTISSIMO NOMINI
TVO**

*Scrib. Aug. Vindel. Cal. May.
A. S. R. cId Iccc XLVIII.*

devotissimo
Iacobo Bruckero.

PRAE-

PRAEFATIO.

Quæ hoc fasce collecta Tibi legenda damus, Lector benevole, opuscula nostra minora, ex parte dudum scripta, quædam etiam juvenilibus annis vulgata, pleraque autem precibus amicorum accepta referenda sunt, qui diversis collectionibus mensuris ornandis a nobis ea postulaverant. Quibus cum denegare quicquam nobis religio esset, ejusmodi plerumque argumentum elegimus, quod brevi tractatione posset absolvi, nondum autem ita ab aliis esset traditum, ut non aliquid novi, quod lectione dignum videri queat, exhiberet. Quod pro temporis & studiorum nostrorum ea ætate conditione ita peregrimus, ut non nullam quidem diligentiam adhiberemus, quæ tamen humanarum rerum conditio est, succresceret nobis ætate, lectione & usu rerum auctis, in haud paucis serenius lumen & amplior cognitio. Id quod omnem

PRAEFATIO.

omnem nobis dudum spem everterat, ea uno volumine collecta edendi, qui non ita suffeni nobis sumus, ut nostra semper & ubique nobis placeant. Quoniam tamen in describenda historia critica philosophiæ ad ea multoties provocandum erat, ubi ejusmodi singularia argumenta ex instituto tractari non poterant, petierunt multoties a nobis viri docti, quorum judicium maximi facimus, quique ægre ferebant, ablegari lectorem ad magnæ molis sumtuumque collectiones scriptorum miscellaneorum, quibus illæ disertatiunculæ insertæ sunt, quæque non omnium usui patere solent, ut, quæ brevibus observationibus olim tractaveramus, uno fasciculo collecta recusa daremus, adderemus autem, quæ tempore & lectione, itemque judicio maturiore, docti emendanda putaremus. Quod rejicere quidem totum non potuimus, aliis tamen occupati diu distulimus, donec bibliopola quædam a nobis poscente, quibus res literaria juvaretur, tantum temporis laboribus aliis, & innumeris, quibus distrahimur, impedimentis suffurari licuit, quantum ad hæc relegenda, examinanda, emendanda atque refingenda, & ad ultimas scriptiones nostras, quibus maturior judicii opera & copiosior lectio adhibita est, componenda requirebatur. Itaque ea jam mutata in haud paucis, atque interdum insigniter aucta, Tibi, Lector humanissime, exhibemus, eandem nobis benevolentiam, humanitatem atque patientiam exorantes, qua illæ nondum emendatæ, & ob juvenilem nonnullæ imperfectionem legi vix dignæ a viris præstantissimis exceptæ, quædam etiam, quod sperare non poteramus, commendatæ sunt. Divisi-

mus

mus autem illas pro argumenti diversitate in tres partes classesve, quarum prima historico-philosophicas, secunda historico-literarias, tertia philologico-criticas complectitur. Et in prima quidem, non negamus; haud pauca nobis occurrisse, quæ tota refigere curæ nobis posteriores suadebant. Ast cum in prolixo historiæ criticæ philosophiæ opere cuncta maturiori discussione expenderimus, contenti fuimus, loca indicare, quibus clariora & interdum certiora suppeditavimus, ut, quod multo tandem labore congestimus & elaboravimus, historiæ philosophicæ corpus sua constaret integritate, & quæ prioribus curis, ubi nondum ea nobis lux affulserat, scripsimus, posterioribus vel emendarentur, vel supplerentur. Ea vero, quæ plane stare non posse intellexeramus, sustulimus, & nova surrogavimus, quo pacto insignis interdum illis mutatio accidit. Ceterum animus nobis erat initio, ea quoque peculiari volumine adjicere, quæ vernacula scripsimus, qualia præter præfationes tres, quarum una de scriptoribus historiæ Augustæ, altera de scriptoribus rerum Turcicarum, tertia de Balthasare Graciano agit, illæ observationes sunt, quas ad historiam criticam & literariam linguæ Germanicæ spectantes collectaneis criticis (*), auspicio cel. GOTTSCHEDII, octo voluminibus editis, inseruimus. Ast cum hic quidem fasciculus ad justam magnitudinem excreverit, illæ vero vernacula omnes scriptæ sint, eas omisimus, rati, in libro noto & in omnium manibus versanti facile inveniri posse. Da-
mus

(*) *Beytrage zur critischen Historie der Deutschen Sprache*, Lipsf. 1732. seqq.

PRÆFATIO.

mus autem earum hoc loco indicem, ut, si cui schedæ nostræ minores lectione dignæ videantur, eas reperire valeat. Sunt autem sequentes:

Vol. IV. p. 362. *Nachricht von Stephani Forcattuli Buche de Gallorum imperio & philosophia Gen. 1595. 8.*

p. 561. *Nachricht von dem Augspurgischen geschriebenen Deutschen Rechte, das unter dem Namen des Stadt-Buches im Jahre 1276. zusammen getragen, und von Rudolph dem ersten bekräftigt worden ist.*

Vol. V. p. 9. *Abhandlung von einigen alten Deutschen Uebersetzungen der H. Schrift.*

p. 179. *Titi Livii des allerredtsprechsten vnd hochberühmptesten Geschicht-Schreibers Römische Historien verdeutscht durch Nicolaum Carbachium und Iacobum Micillum, Maynz 1533.*

p. 223. *Iesuwald Pickbarts Bienenkorb des Heil. Röm. Immenschwarms, Christlingen 1601.*

p. 270. *Anmerckung über die Erklärung alt-deutscher Schrifften, aus noch übrigen Provinz-wörtern und besonderer Mundart, zumal des Ober-Schwabens.*

p. 320. *Arzneybuch, Augspurg 1479.*

p. 349. *Ioannis Stobæi scharffsinnige Sprüche aus den Schrifften der Griechen, durch Georg. Frälich verdeutscht. 1550.*

p. 552. *Valerius Maximus verdeutscht. Augsp. 1489.* Vol.

PRAEFATIO.

Vol. VI. p. 1. *Nachricht von der Beschaffenheit der Deutschen Sprache und deren Schreibart bey den Rechtsgelehrten vor dem sechzehnten Iahrhunderte.*

p. 171. *Versuch einer deutschen Uebersetzung von Iohannis Stobæi Sammlung auserlesner zur Natur-Lebren gehöriger Lehr-Stücke.*

p. 355. *Anonymus de orthographia Germanica aut potius Suevica.*

p. 363. *Eine hübsche History, wie Lucius Apulejus in Gestalt eines esels verwandelt und verkert ward.*

Vol. VII. p. 321. *Nachricht von der versprochenen Ausgabe des Augspurgischen Stadt-Buches.*

p. 491. *Severini Boëthii bedencken wie man sich bey vordringendem Gewalt und Woblergeben der Gottlosen zu verhalten habe, verdeutscht, Nurnb. 1660.*

Vol. VIII. p. 195. *Xenophon von dem Leben und Heerzuge Cyri in gut Deutsch verordnet von Hier. Boner.*

Ceterum si hanc nostram qualemcunque industriam arridere Lectoris humanitati & benevolentiae intellexerimus, animus quoque est, quam dudum promissimus, *syllogen opusculorum a celeberrimis viris editorum, quibus philosophica historia lucem accenderunt, sed quae rariora facta in paucorum manibus sunt, observationibus nostris auctorum & emendatorum per partes edere, quoniam ad ea quoque haud raro provocavimus, multaque in promptu sunt, quibus juvari*
hoc

PRAEFATIO.

hoc literarum genus possit, digna quæ oblivioni eripiantur. Cujus exemplum esse potest SCIPIONIS AQUILIANI libellus *de placitis physicis philosophorum ante Aristotelem*, longe rarissimus, paucisque visus, ideoque dudum, ut recudatur, exoptatus. Qua in re virorum doctorum auxilium merito expetimus, id imprimis in votis habentes, ut latentes hujus generis thesauri literarii vulgentur, fiantque omnibus utiles.

Scrib. Aug. Vind. Cal. Apr. A. S. R.
clb lccc XLVIII.

MISCEL-

MISCELLANEORVM
 HISTORIAE PHILOSOPHICAE
 LITERARIAE, CRITICAE
 PARS PRIMA
 HISTORICO - PHILOSOPHICA.

OBSERVATIO I.

De Pyrrhone a scepticismi universalis
 macula absolvendo.

§. I.

UT nunquam non invidia odioque cum^{philo-}mulata est
 philosophia, ex quo stultitiam debellare, præ-^{sopbi}judicia
 ejicere, & novam, quæ invisa videri ^{calu-}poterat, viam parare
 cœpit: ita imprimis, qui ^{mniis}se philosophantibus duces præbuerunt, magnis subinde
 calumniis onerati sunt. Pro his apologiam scribere, ^{lati.}
 non tantum historiae & ipsius veritatis, sed philosophiæ
 quoque interest, scilicet ne deterreantur ingenia obtre-
 ctationum maculis, habeantque, in quo magnorum vi-
 rorum exempla intuenti, aliquid ipsa quoque audeant.

A

Tentabo

Tentabo ego simile quid in Pyrrhone, eumque ab extremæ dementiæ calumnia liberare conabor (a).

Pyrrho
scepti-
cismi
univ.
accusa-
tus.

§. II. Accusatur communi eruditorum suffragio Pyrrho scepticissimi universalis; (b) & nititur illa accusatio ANTIGONI CARYSTII cujusdam relatione, qui vitam Pyrrbonis conscripsit, & ex quo sua excerpfit DIOGENES LAERTIVS in Philosophorum vitis. Refert vero hic (c) ex illo, docuisse eum: „Nihil vere esse, ceterum lege ac consuetudine cuncta homines facere, neque enim esse quicquam hoc magis quam illud.

„ Vitam

(a) Primitiæ hæ nostræ fuere, cum historiæ philosophicæ studium vix salutassemus, excitatiq; a B. Carolo Friderico Euldeo, quem hujus partis historicæ præceptorem eumque amicissimum habebamus, hæc ad Carolum Fridericum Pezoldum Scholæ Thomanæ apud Lipsienses subrectorem peculiari epistola scripsimus, quæ ab eo *Miscellaneis Lipsiensibus T. V. p. 136. seqq.* inserta est. Ab eo tempore accuratius de hoc argumento meditati multa observavimus, quæ in clariore illud luce collocare apta sunt, & potiora quoque maturiori industria *historiæ criticæ philosophiæ T. I. P. II. l. II. c. 14. §. 3. seqq. p. 1320. seqq.* inseruimus, eorum quoque summam nuper in *institutionibus hist. philos. Per. I. p. 228. seqq.* exhibuimus. Ex illis itaque, quæ hic scripsimus, emendanda & supplenda sunt, quorum præcipua tantum momenta brevitati consulturi hoc loco indicabimus, prolixiora ut lector dicto loco quærat, rogantes.

(b) Induxisse Pyrrhonem per omnem scientiarum ambitum scepticismum, testimonia veterum indubitata satis confirmare videntur, quo sensu a scepticissimi alicujus universalis macula absolvi non potest. Verum de eo quidem scepticismo hoc loco quaestio haud est, sed de ista dubitatione universali, qua non tantum criteria theoretica sed practica quoque convellebantur, quod ei ex Antigoni Carystii narratione tribuit DIOGENES LAERTIVS *L. IX. S. 61. 62.* quam accusationem fictam & ineptam, si nihil de Pyrrhone constaret, constans Scepticorum ratio de iis, quibus per sensus & phantasiam animi afficiuntur, satis convellere potest, de qua fuse multoties agit SEXTVS EMPIRICVS *Pyrrhon. hypotyp. l. i. c. 7. s. 13. 17. 19. 30. & adv. mathematicos multoties, cujus loca cum his diligenter comparanda sunt.*

(c) LAERT. *L. IX. Segm. 61. 62. Ed. Westsen.* ἄνθρωπος ἔστι καλὸς, ἔστι ἀσχερὸς, ἔστι δίκαιος, ἔστι ἀδίκος, καὶ ὁμοίως εἰς πάντα τὰ μὲν εἶναι τῆ ἀληθείας, οὐκ ἔστι καὶ εἶναι πάντα τῆς ἀντιθέτου πράξεως. Οὐ γὰρ μᾶλλον τότε ἢ τότε εἶναι ἴσους. Ἀκόλουθον δὲ καὶ τῶ βίῳ μηδὲν ἰσχυρότερον μὴδὲ φυλακτότερον, ἀπατα ὑφιστάμενον, ἀμάχως, ἢ τύχοι, καὶ κερμίνος, καὶ κύρας, καὶ ὅσα τοιαῦτα, μηδὲν ταῖς ἀντιθέτουσιν ἰσχυρότερον.

„ Vitam quoque doctrinæ duxisse consentaneam; ni-
„ hil declinasse, nihil devitasse, sustinuisse omnia;
„ currus si forte occurrissent, & prærupta, & canes,
„ & talia, nihil sensibus permisisse.

§. III. Ego vero a me impetrare non poteram, cum *Ratio*
hæc primum legissem, ut pro veris illa haberem. *dubi-*
pugnare videbatur natura intellectus humani, qui ita est *tandi.*
comparatus, ut positis omnibus ad cognoscendum re-
quisitis non possit non cognoscere. Et hinc jam dudum
a philosophis vocatus est facultas necessaria. Quoties-
cunque enim ille ipse intellectus in veritatis alicujus
cognitione versatur, & omnes, quotquot ei offerun-
tur, & ad rem præsentem spectant, ideæ ipsi sint clare,
distincte atque adæquate cognitæ, per naturam suam,
si sanus fuerit, veritatem, & rerum existentiam per-
cipere cogitur. Quis enim sana mente præditus, post-
quam senserit solis radios, solem non lucere, sed te-
nebras esse ex mentis sententia profitebitur? Et hinc
quoque est, quod recentiores imprimis philosophi pro
genuino & infallibili veritatis critèrio evidentiam per-
ceptionis accipiant, cum per eam necessario intelle-
ctus noster de rei veritate convincatur (*d*). Contra

A 2

quod

(*d*) Hoc adeo non negabant Sceptici, ut potius concederent: si quis dicat, sectam esse institutionem, quæ secundum id, quod sensibus apparet, rationi alicui adhæreat, illa ratione monstrante, quomodo recte vivere videri possimus, tunc se sectam habere, dici posse. Adhærere enim se rationi cuidam quæ secundum id, quod sensibus apparet, monstrat vivere ad patrios ritus, & leges & instituta, & ad proprias sibi affectiones, quæ verba sunt SEXTI EMPIR. *Pyrrh. hypotyp. l. I. c. 8. f. 17.* Unde *κείνη δόγμα* Scepticorum; vitam Sceptici communem quadruplicem esse, quæ videlicet partim in naturæ suggestionem versetur, partim in coactionem passionum, partim in constitutionem legum & consuetudinum, partim in traditionem artium, *ib. f. 23. 237.* Quæ ratio fuit, cur, teste LAERTIO *l. IX. f. 105.* Sceptici dogmaticos mendacii coarguerint, quod trãderent: eos vitam tollere, dum omnia, ex quibus vita constat, evertant, non enim rem se auferre, sed rei rationem, qui & id. eodem autore, addunt, nec Pyrrhonem consuetudinem transfiliisse. & quæ sunt apparentia sequutum esse, cujus testes laudat Simonem & *Ænelidemum.* Plura acute ea de re disputat SEXTVS *l. c. ex*

quod tamen aperte & directa fronte egisset Pyrrho, illudque negasset, quod intellectus natura negari haud patitur, si vera essent, quæ de eo tradit Carystius.

Rationes alia inde fluentes.

§. IV. Adeo certa hæc sunt, ut impossibile mihi videatur, ex animi sententia statuere quem posse, *nihil esse vere, nec quicquam hoc potius quam illud esse.* (e) Sufficere hoc potuisset, quod accusationis falsitatem proderet; sed ut certior evaderem, investigavi, annon ex ea relatione, quam de Pyrrhone nostro tradit Laërtius, pro confirmanda sententia mea desumi possint argumenta, & ea quoque haud ultima inveni. Ut vero clarior fiat tota sententiæ deductio, Pyrrhonis vita præmittenda.

Vita Pyrrhonis.

§. V. Erat vero Pyrrho (f) pauper initio atque obscurus, pictorque haud adeo felix. Postquam vero philosophiæ operam navasset (g), & cum Anaxarcho

quo rem in compendio delineavimus *hist. crit. phil. T. I. p. 1333. seqq.* quæ, si tanti videbuntur, consulenda sunt.

(e) Vocavit inde Scepticos *sectam mentientium* autor artis cogitandi Diff. prælimin. l. p. 4. ed. Bat. Facit huc illud ARISTOCLIS apud EVSEB. de præp. Ev. l. XIV. c. 18. *ὅτι μὲν ἂν τῆς ταύτης ἢτε αἰρεσις, ἢτε ἀγωγὴ λόγου, ἢτε ἔπη καὶ ὅπως ἰδίῃ τις καλεῖται αὐτὴν, ἕως ἄν ἐν φροσίνε εὐρεθῆν εἰσὶν φάσις, ἕτερον. Ἐγὼ μὲν οὐδὲ φιλοσοφίας εἰσὶν ἄνθρωποι ἰσχυροὶ αὐτὰς, ἀναγκασίως δὲ τὰς τῆ φιλοσοφίᾳ ἀρχάς.*

(f) LAERT. *Segm. 62.* Fuit patria Pyrrhoni Elea, ex qua famosissima Eleaticorum secta orta est, cujus philosophandi rationem occasionem Pyrrhoni subministrasse ad scepticismum delabendi *hist. crit. T. I. p. 1324.* verisimile esse ostendimus. Ceterum eodem loco plures vitæ Pyrrhonis circumstantias ex veterum narrationibus retulimus, quas huc non transcribimus.

(g) LAERT. *Segm. 61.* Probe ad præceptores Pyrrhonis attendendum est, cum perpetuus philosophiæ historia testis sit, præceptores maximum in condendi systematis novi rationes influxum plerumque habuisse. Audivit autem Pyrrho primum in patria Eleaticos, dein serio a pictoria ad philosophiam delatus, vel in Democriti scripta incidit, teste Aristocle apud EVSEB. l. c. vel Brysonem, Stilponis filium, Clitomachi discipulum præceptorem primum habuit, vid. LAERT. l. c. SVIDAS in *Pyrrho T. III. p. 247.* Vtriusque in exagitandis dogmaticis solertiam, & adhibitas eam in rem philosophandi rationes, suo loco in Eleaticæ & Criticæ scholæ historia delineatas philosophiam scepticam apud Pyrrhouem formasse, comparatio recte

cho Magos ac Gymnosophistas Indos adiiisset, egregie eruditus evasit (b). Fuit illa eruditio causa, qua Epicuro quam maxime commendabatur, adeo, ut eum admiraretur, & assidue de eo percunctaretur. Observabat scilicet Epicurus illum, qui haud adeo felicitis ingenii initio fuerat, ad egregium sapientiæ cultum, sublimemque gradum evasisse. Quæ quoque eruditionis præstantia, & ex illa nata gloria, eum supremo in patria apud Eleos sacerdotio (i) admovit, atque effecit, ut ejus gratia omnes philosophi immunitate donarentur. Refert etiam Diocles, (k) Athenienses eum civitate donasse, ob Cotyn Thraciæ regem interentum, quod tamen ex errore hic fuisse dictum aliunde constat. Vivebat ceteroquin honeste,

A 3

ste,

instituta vincit, & luculentis, nisi fallimur, argumentis in *hist. crit. phil. T. I. p. 1323. seq.* evicimus. At his sectis non nisi cum dogmaticis, non cum sensibus, pugna erat, quam ab illis Pyrrho didicit, qui a præceptoribus tantam, quanta illi tribuitur, insaniam nunquam vidit.

(b) LAERT. *Segm. 64.* Adeo vero in eo itinere Alexandro M. apud quem gratiosus erat Anaxarchus, eruditionis elegantia Pyrrho commendatus est, ut cum illi poëma obtulisset, ejus pulchritudine & eruditione captus decies mille aureorum munere, quod 15000. thalerorum constat, eum afficeret, vid. SEXTVS l. c. §. 282. nam quod apud MENAGIVM ad LAERT. l. IX. §. 102. mille tantum aureos accepisse dicitur, aut calami aut typorum vitium est. Ceterum tantæ existimationis apud veteres philosophia Pyrrhonis fuit, ut nobilissimum philosophandi genus excitasse videretur, teste LAERT. l. IX. §. 61.

(i) LAERT. *Segm. 64.* ὅτι τι αὐτὸν ὑπὸ τῆς Πατρῆδος τιμηθῆναι, ὅτι καὶ ἀρχιερεὶς καλεσθῆναι αὐτὸν, καὶ δι' ἑαυτοῦ πᾶσι τοῖς φιλοσοφοῦσι ἀτίμωτον ψηφισαθῆναι. conf. HESYCH. MILES.

(k) LAERT. *Segm. 61.* Pythonem Ænium, Platonis discipulum hoc patrassè facinus refert PLVTARCHVS in libro *de laudando seipso*, & libr. *contra Coloten*. Item DEMOSTH. κατ' ἀριστοκράτους p. 446. PHILOSTRAT. in *vita Apollon. l. VII. c. 2.* Hinc ea corrupta, & verba hæc a quodam lectore ad oram loci, qui proxime præcessit: αὐτὸς ἐν Πύθωνι addita fuisse, suspiciantur ÆGID. MENAG. *Observ. ad D. Laert. p. 427* & ISAAC. CASAVBON *not. ad h. l.* forsitán Pyrrhoni æqualis honos contigit, quod etiam alias factum esse philosophis constat, qui cum nominum confusione erroris occasionem dedit.

ste, idque potissimum studebat, ut vir bonus esset (l). Ad quæstiones quoque (m), si quæ proponebantur, copiose pariter atque accurate respondit, quapropter etiam a nemine contemnebatur.

Dogmata
Pyrrhonis.

§. VI. De dogmatibus verò ejus atque hypothesibus ita refert LAERTIVS, ut pateat ex eo, cum statuisse: I. *Tranquillitatem mentis* omni studio esse sectandam, idque præcipue agendum, *ut animam nostram felicitatem* per eam acquiramus & conservemus (n). Id ut efficiatur, ἀπάθειαν (o) viro sapienti esse necessariam, ne scilicet affectibus, doloribus & angore misere turbetur, neque mens inveniat, ubi quiescat. Et eundem in finem vitam doctrinæ conformem duxit, quantum poterat, etiam externorum sensuum dolores contemnens (p). II. Credidit, ad decipiendum sapissime compositos esse *sensus* nostros, intellectum vero nostrum, multis gravibusque vitiis esse inquinatum, quæ vano & puerili hominum studio augeantur, ut propter istam hominis imbecillitatem *difficilis sit veritas cognitu* (q). III. Putavit præterea, *essentias rerum nobis neutiquam patere*, & hinc earum non dari cognitionem (r), in hoc ipso cum recen-

(l) LAERT. *Segm.* 63. Καταληφθεὶς δέποτε, καὶ ἑαυτῷ ἀλλῶν, καὶ ἑωυτοῦ τὴν ἀρετήν, ἴφη μελατῶν χρεστὸς εἶναι.

(m) LAERT. *Segm.* 64. ἐν ταῖς ζητήσεσιν ἐπ' αὐτοῦ κατεφοῦτο, διὰ τὸ ἰξεδιπῶς λέγειν, καὶ πρὸς ἑωυτοῦ.

(n) Patet hoc ex summo tranquillitatis animi studio, cujus signa recenset DIOG. *Segm.* 63. 66. 67. 68. Cum navi aliquando esset, & reliqui tempestate aëli mæstiores essent, ipse tranquillo animo porcellum in navi edentem ostendebat, dicens: Oportere sapientem tali animi tranquillitate esse.

(o) Quam docuisse ex LAERTIO patet *Segm.* 66. ubi reprehensus, quod torori succensuisset, ἢκ, inquit, ἐν γυναικί η̄ ἐπίδειξις τῆς ἀδιαφορίας, quam ἀδιαφορίαν vocat Aristocles ἀπάθειαν apud EVSEB. l. c.

(p) LAERT. *Segm.* 67.

(q) LAERT. *Segm.* 67. 68. eum delectatum fuisse talibus dietis, ὅσα συντίθει ἐπὶ τοῦ ἀβιβραίου καὶ κροσσυκίδος ἁίμα, καὶ παιδαριῶδες τῶν ἀνθρώπων, quibus iusfirmas & inania studia atque pueriles nugæ hominum indicantur.

(r) Hoc enim est, μηδὲν εἶναι τῆ ἀληθείας, quod Pyrrhonem

recentioribus nonnullis consentiens. IV. Quo igitur omnis præcipitancia evitetur, omnisque error procul esse jubeatur, *σκέψιν* & *ἐποχὴν* quandam adhiberi voluit, donèc accuratissime rerum circumstantias noverimus (s).

§. VII. Tale porro Pyrrhoni contigit seculum, quod ^{Seculi illius mores:} philosophorum stultitia superabat omnia. Dogmatici enim philosophi, qui honorifico sophistarum nomine stultitiam tegebant, scholas variarum rixarum strepitu tum replebant. Florebat enim tunc temporis eloquentiæ studium, & tanto quis doctior habebatur, quanto melius diceret. Causa hæc fuit, quæ persuasit toti fere Græciæ, ut relicto veræ sapientiæ studio, ad vanam loquacitatem citatis pedibus properaret. Enata hinc sophistarum turba, tumidum superbumque hominum genus, quod in captiosis verborum strophis summam jactabat sapientiam, illum pro doctissimo reputans, qui prolixissime in utramque partem disserere posset. Eleganter depingit eos LVCIANVS: (t) *Sub pallio habent, inquit, contentionem, vanitatem, quæstiones ambiguas, spinosas disputationes, perplexas involutasque notiones.* Et TIMON apud LAERTIVM (u) de nostro Pyrrhone:

*Miror, qui tandem potuisti evadere, Pyrrho,
Turgentes frustra stupidos vanosque sophistas,
Atque imposturæ fallacis solvere vincla? (x)*

A 4

Erat

statuisse ait LAERTIVS l. 61. opponitur enim *ἄμω*, dispositioni & ordini modorum & consuetudini.

(s) Id quod ex relatis sua sponte sequitur, & multis urget SEXTVS EMP. *Pyrrh. hyp. l. f. 25. seqq.*

(t) In *dial. mortuor.*

(u) *Segm. 67.*

(x) Maxime hic legendus est dialogus PLATONIS, cui sophistæ nomen fecit, eo quod hujus gentis artes, studia, vanitatemque luculenter in eo descripsit. Ex eo enim mores illius seculi, quibus adeo sophistæ invisi facti sunt bonis omnibus, disci poterunt, intelligiturque, qui factum sit, ut dubitationem quandam universalem ad evertendas eorum nugas Pyrrho adhiberet. Conf. quæ in historia Socratis diximus T. I. H. G. *Phil. p. 549.*

Erat vero philosopho nostro sæpius res (y) cum hominibus hisce, quorum captiunculae, ut evitentur, *σκέψιν* & *ἰποχὴν* & hic quoque necessariam putavit, ipse quoque eam in disputationibus cum iis adhibuit, eorumque vanitati prudenti *σκέψεται* illudit. Erat enim cum horum hominum eruditione ita comparatum, ut nulla habuerit, quibus niteretur, fundamenta, principia nulla; quo factum, ut si quis prætenſa ignorantia & dubitatione perpetuo quæſiverit, vanitas eorum atque stulticia fuerit manifestata. Felici successu id etiam præſtitit SOCRATES, a quo hæc disputandi methodus hodiernum nomen habet, a summis nostræ ætatis philosophis commendata (z).

*Patio-
nes ab-
ſolven-
di.*

§. VIII. Ex præmissis hisce, quæ LAERTIVS confuſe, ut solet, refert, ſententiæ meæ ingens accedit robur, & CARYSTIVS falsæ accusationis atque calumniarum convincitur. Non hic, quæ *de intellectuſ facultate necessaria* superius dixi, repetam; illud certum est, hominem ejusdem vesaniæ, ac fuit Pyrrho, secundum Carystii relationem, *nunquam admoviſſent pontificatui Elei (aa)*. Requirebat enim omnium ceremoniarum ac circumſtantiarum accuratissimam observantiam gentilis superstitio, cum vel a minimo neglecto momento tota sæpius civitatis, ex ipsorum ſententia, penderet ſalus (bb). Non observasset vero illa, & muneri atque civibus ullo modo satisfecisset Pyrrho pontifex, si omnem profuſus veritatis cognitionem negaſſet, & vitam doctrinæ conſentaneam duxiſſet. Imo falſitatis aperte arguit Antigonum Caryſtium
ÆNESI-

(y) Quod ex modo adducto patet carmine conf. quæ habet LAERT. *Segm.* 69.

(z) Conf. quæ ex veterum fide hac de re *l. c. p.* 532. 533. diximus.

(aa) Ex quo etiam falsam Caryſtii relationem judicant FRANC. MOTHÆVS VAYERIVS *de virt. paganor.* & ÆGID. MENAG. *Obſ. ad LAERT. p.* 426.

(bb) Ridiculus Sacerdos Scepticus, qui, cum sacra faceret, non noverat, quid faceret. JOACH. KVHN. *annot. ad LAERT. l. IX. Segm.* 64.

ÆNESIDEMVS (cc), qui tradit, „cum quidem de
 „ assensu retinendo fuisse philosophatum, non vero im-
 „ prudenter egisse singula. Ex quo, quanta Carystii
 „ fides sit, patet.

§. IX. Neque sane Pyrrhonem *tanti fecisset, & ad-contin-*
miratus fuisset EPICVRVS, si hujusmodi vesaniam *nuan-*
 docuisset, vitaque comprobasset, quæ scilicet cano-
 nibus ejus logicis e diametro est contraria. Verum
 melius mentem Pyrrhonis inspexerat Epicurus; sta-
 tuebat enim, in tranquillitate mentis *ἰσχυρίαν* esse
 quærendam, & eo quoque tendebat Pyrrhonis hypo-
 thesis, quam Epicurus non poterat non laudare, &
 Pyrrhonem, *quod vitam doctrinæ consentaneam ducat,*
 magni facere atque admirari. Et quæso, quomodo
 Antigoni relatio convenit cum eo, quod ipse Pyrrho,
se meditari, ut bonus sit, professus fuerit? Certe, qui
 virum bonum se præstare studet, ut virtutem admit-
 tat, & normam, secundum quam bonus esse queat,
 necesse est.

§. X. Aestumatio quoque patriæ & *immunitas phi-*
losophis illius gratia data longe aliud suadent (dd).
 Simili argumento, aliorum observantia, præsertim
 ob egregias ad quæstiones responsiones contrarium
 nimis manifeste arguit: qui enim ad quæstiones ita
 respondet: se nihil scire, neque definire posse, quin
 nihil vere esse, is certe *ἔξοδικῶς*, accurata ad quæstio-
 nes non dat responsa. Et profecto longe aliud sua-
 dent dogmata Pyrrhonis. Admisit, quod est extra con-
 troversiam, tranquillitatem mentis, honestatemque,

A 5

quin

(cc) DIOG. Σεπτ. 62. Αἰνεσίδημος δὲ φησὶ, φιλοσοφῶν μὲν αὐτὸς
 καὶ τὸν τῆς ἰσχυρίας λόγον, μὴ μάλιστα γὰ ἀπροσμάτως ἕκαστα κερύττει.

(dd) Revocandi hic in memoriam mores Græcorum ab
 oratorum studio populum in partes pertrahendi, quod in repu-
 blica plurimum valebat, ita effecti, ut nihil magis cuperent,
 quam aures rationibus in partes vocantibus replere: quæ causa
 fuit, cur tantis honoribus sophistæ affecti sint. An itaque veri-
 simile est, Pyrrhonem tanta patriæ existimatione & imprimis
 Athenarum laude floruisse, si talem nugatorem egisset, qui
 sensuum & vitæ criteria prorsus negasset?

quin & omnem rerum extra nos existentiam, sensumque licet in perceptione ejus sæpius hallucinari intellectum decipique dogmaticorum ratiunculas affereret. Quæ omnia scepticismo, qualis illi tribuitur, plane sunt contraria, & Antigoni relationem funditus evertunt.

*Causse
scepti-
cismi
ejus.*

§. XI. Patet vero ex præmissis quoque, quo modo, *quave occasione* Pyrrhoni scepticismi universalis nota fuit inusta. Partim enim ignorantia, partim malitia opus hoc erat. Statuebat Pyrrho, ἀπάθεια esse sectandam, ideoque etiam, qui externos sensus afficiunt, *dolores non esse curandos, sed indifferenter se habere debere virum sapientem ad omnia, quæ ipsius mentem movere possent*: & huc omnia pertinent, quæ de illius ἀδιαφορία vel potius ἀπάθεια vitæ referuntur. Cum huic doctrinæ accederet ἡ σκέψις contra dogmaticos imprimis adhibita, facile erat, ut ii, qui mentem ejus non curatius perspexerant, in errorem ducerentur, & crederent, eum ἀδιαφορίαν illam ideo adhibere, quia nihil vere esse statuat: ex quo rumore facile fuit, Pyrrhonem contra omnem veritatem scepticismi stultissimi reum agere.

Alia.

§. XII. Accedebat vero dogmaticorum & sophistarum malitia. Illustit eorum captiunculis simulata ignorantia, eosque omnium exposuit risui & despectui Pyrrho: quid miri, quod hisce homuncionibus stomachus motus fuerit? Quid miri, quod injuriam a Pyrrhone, ut putabant, illatam, omni modo ultum iverint? Solet enim istud hominum genus, quod fastu ac prætensa vana eruditione stultitiæ seipsum reum agit, ita: cum viris strenuis agere, si ipsorum detexerint artes, ut omni nisu satagat, quo illis stultæ, absurdæ, impiaque hypotheseos notam inurat. Accidit id etiam Pyrrhoni. Et cum ejus sententiam de ἀπάθεια & adhibenda σκέψις, vitamque doctrinæ consentaneam ad id maxime compositam cernerent, optata illis fuit occasio, eum scepticismi universalis reum

reum peragendi. Quæ accusatio ad posteros delata, non potuit non altas figere radices, cum Pyrrhonis discipuli, ad vexandos Dogmaticos toti compositi, magistri sententiam non solum defenderent, sed ulterius forsan extenderent (ee).

§. XIII. Puto, ex deductis hætenus corruere ac-
cusationem Carystii, cui *vita, doctrina, munus, fa-* *Modus*
maque Pyrrhonis omnino sunt contraria: patere quo- *dubita-*
que facillimam calumniandi occasionem. Objici qui- *tionis*
dem quædam ex Laërtio atque Aristocle apud EV- *scepti-*
SEBIVM possent sententiæ huic, quæ vero omnia *ca.*
vel Antigoni nituntur auctoritate, quem Aristocles
presso pede est secutus, odio insuper adversus Sce-
pticos ductus, ideo non curanda; vel ex adductis
facillime solvi & explicari poterunt, modo ob-
servetur, non Pyrrhonem modo, sed quicumque ejus
philosophandi viam secuti sunt, de modo magis co-
gnitionis humanæ, quem variis ratiociniis dogmatici
definire ausi sunt, quam de rerum existentia, quam
sensu, passione sive affectu, modorum dispositione
& ordine, lege & consuetudine definebant, dubi-
tavisse, eum in finem, ut exagitationis philosophorum
naniis non opiniones magis frivolas, quam quæ sen-
su & usu cognoscuntur, sequatur animus.

(ee) vid. LAERT. L. IX. Segm. 70. sqq.

FALSA VIRTUTE

EXEMPLO

ALEXANDRI MAGNI

ILLUSTRATAE.

OBSERVATIO II.

De falsa virtute, exemplo Alexandri M.
illustrata.

PROLEGOMENA.

§. I.

Necessitas & dignitas doctrinae de virtute.

INter eas humanæ scientiæ partes, quæ ad veram felicitatem faciunt, primum tueri locum philosophiam moralem, (a) is haud invitus concedet, qui accurato examine ponderaverit, eo majorem mereri omnem scientiam dignitatis gradum, quo propius

(a) Variæ semper fuere eruditorum de dignitate & gradibus partium eruditionis sententiæ, ex diversis, quibus quisque nitebatur, eruditionis conceptibus oriundæ. Jonici enim physici primas partes detulere, Platonici metaphysicæ, Eristici dialecticæ, Ecclésiici theurgicæ omnique theologiæ, ut de humanitatis disciplinis, perperam a veteribus nonnullis ad sapientiæ circulum raptis, nil dicamus. Nos, quæ cuilibet sententia placuerit, non moramur, sed hic potius observamus, vulgarem eruditionis in quatuor facultates divisionem confundendi necessitatem & dignitatem studiorum graduumque eruditionis occasionem præbuisse. Quæcunque enim hujus distinctionis causa sit, de qua JO. CHRISTOPH. STURMIVS *in prælimin. Physic. elect. art. IV. §. 1. seqq.* & JO. FREINSHEMIVS *de præced. Elect. & Cardinal. Diatr. II. §. 26.* in diversa abeunt, illud certum est, philosophiæ, imprimis ei, quæ moribus corrigendis & formandis, vel potius felicitati summæ comparandæ præest, inique ultimas fuisse datas partes. Nempe omnis illa distinctio tenebrosis mediæ ævi temporibus excogitata & cleri emolumentis inservire jussa est, *conf. obs. Hal. Tom. I. obs. 15. & 18.* At præter rem fasque. Omnis enim nostra cognitio eo tendere debet,

propius ad veræ felicitatis scopum ducit. Nullam enim disciplinam meliori indice felicitatis acquirendæ viam ostendere, quam eam, quæ a moribus nomen accepit, ex ejus natura & indole perspicitur. Cum vero non minus ejus sit munus indicare, quomodo felicitatem adeptus homo se gerere debeât, quam, quibus mediis ad illam perveniendi via detur: illud vero sola virtute absolvatur; recte fecisse ii censendi sunt, qui in doctrina morali de virtute egerunt.

§. II. Cum vero ea humanæ mentis imbecillitas sit, & de ut sæpe nubem pro Junone amplectatur, & inordina-^{falsa}to sui amore ducta virtutem esse putet, quod fallaci^{virtute.} quidem larva decipit, virtutemque mentitur, suo tamen indicio se prodit, vitium: recte illi (b) apte-
que

ut veræ felicitatis fiamus compotes. Hinc illud quoque studiorum & laborum genus suo jure primum & præcipuum erit, quod primo & immediate eo ducit, & quod reliquæ scientiæ velut fidam matrem ducemque sequuntur. Illud vero præter theologiam, philosophiam imprimis moralem facere, ex ejus indole luculenter patescit. Vidit id pulcherrime Socrates, qui Græciam cælum scrutari, & quæ ante pedes sunt, & in ipso homine fiunt, negligi indignatus philosophiam ex cælo in terram deduxit; & morali philosophiæ primas ideo partes detulit, quod formandi ad felicitatem animi vis & potestas omnis in ea esset, quare reliquas fere disciplinas non alio fine discendas esse statuit, nisi quatenus ad fingendos mores & emendandum animum facerent, qua de re dignæ sunt, quæ legantur, & inculcentur sedulo, narrationes XENOPHONTIS, *memorab. Socr. l. IV. p. 814.* ed. Leuncl. GELLII *noct. attic. l. XIV. c. 3.* SEXTI EMPIRICI *adv. Matb. l. VII. f. 8.* conf. si ita videtur, quæ in *hist. crit. phil. T. I. p. 557. seqq.* ea de re observavimus. Verum ex hujus considerationis neglectu factum, ut philosophiæ studium fere posthaberetur, velut ancilla reliquarum scientiarum. conf. JO. CHRISTIAN. LANGIUS in *Protbeor. erudit. hum. c. XI. p. 637. seqq.* Hinc merito inter impedimenta eruditionis & sapientiæ eum retulit EPHRAIMVS GERHARDVS in *Diff. de præcipuis sapientiæ impedimentis §. 17. p. m. 42. seqq.* conf. quæ de eruditionis gradibus disserunt Illustr. CHRIST. THOMASIVS in *der Einleitung zur Vernunft-Lehre c. I. §. 21. p. 6. seqq.* DIET. HERMAN. KEMMERICH in *der neueröffneten Academie der Wissenschaften l. I. c. 3. p. 23.* EPHR. GERHARD. *Instit. Philof. ration. l. I. c. 1. aliique.*

(b) Fecit id præter alios, qui obiter rem tetigere, scriptor Gallus ESPRIT FLECHIER, in egregio libello, qui sub titulo

que suo fini egere, qui falsæ virtuti larvam detraxerunt, ejusque turpem detexerunt faciem.

Methodi ratio & breves lineæ historiæ de virtute.

§. III. Eundem laboris locum occupare, & falsæ virtutis naturam depingere, hujus insliliti finis est atque scopus. Et ita quidem circa hanc materiam versabimur, ut primo veræ virtutis fundamentum, indoles & characteres exponantur, quo scilicet ex oppositorum luce clarior fiat tota tractatio: deinde vero falsæ virtutis turpis detegatur fallacia, ostendendo, ubi virtutem mentiatur, & ubi differat, coque detegi possit. Quod ubi fecerimus, facile erit, ad hanc normam falsam virtutem in exemplo Alexandri Magni pseudo-virtutibus illustrissimi exigere, & ostendere quid distent æra lupinis. Non vero varia

la fausseté des vertus humaines duobus Voluminibus Parisiis & Amstelodami 1709. 8. recusis, & in nostrum quoque sermonem translatus est. Eundem finem intendit *Dissertation sur le caractère de trois celebres Romains Cicéron, Atticus & Lucejn*, où l'on fait voir la difference, qu'il y a entre un véritable honête homme, & ceux qui n'ont que l'apparence. vid *Journal littéraire M. Sept. 1714. p. 129.* In Academia Lipsiensi de larvis virtutum disputavit GEORG. CHRISTOPH BVTTERNVS, qui tamen nec solide, nec sufficienter satis, nimisque breviter in hoc argumento versatus est. Eos, qui duce revelationis lumine in hac arena defudarunt, omittimus. Non tacendum tamen, illustrem LEIBNIZIVM in *epist. ad Grimarestum, Vol. III. Epp. Leibn. a ven. KORTHOLTO editarum p. 330.* hujus generis scriprores, & imprimis Gallum laudatum accusare, quod non æqui satis versati fuerint circa virtutis pretium & indolem statuendam; & cum oculos juvenum seriant, fundamenti veritatem & soliditatem illis denegare. Nempe displicebat viro summo, & veterum admiratori omnem gentiliuin virtutem pro falsa haberi, unde cupit, ut viri ingenio præditi, ejus vim coconvertant, non, ut virtus obfuscetur, sed ut commendetur, & jucunda atque ædificationi intersiens evadat. Quod quam recte in hos auctores dicatur, hoc loco expendendum non est, monendum autem, veram virtutis indolem detestam, & deiraetam falsæ virtuti larvam plus emendationis efficere, quam laudatam hanc, qua omnis virtutis indoles subvertitur, & commendantur splendida vitia. Interim inter virtutem philosophicam & theologicam sive christianam distinguendam, nec omnem virtutis externæ laudem abjiciendam esse, lubentes concedimus.

varia philosophorum (c) sequemur in hac tractatione placita, quæ, quemadmodum inter se multum differunt, ita non omnia veram virtutis ideam exhibent: sed ex humanæ mentis consideratione rem ipsam pro virium modulo deducemus.

(c) Virtutis moralis, de qua hoc loco sermo est, quæque cum omnis artis & sapientiæ perfectione, quæ Græcis ἀρετή dicitur, ut ex PLVT. de educ. libert. c. 4. patet, confundenda non est, tanta semper bonis omnibus necessitas, tanta dignitas visa est, ut non philosophorum tantum libri, sed & poetarum carmina & oratorum declamationes ejus laudibus & commendatione personent. Cujus si quis specimina cupiat, ea legenda sunt, quæ lance quasi satura collegit STOBÆVS sermone I. qui de virtute agit, & veterum de ea loca cumulativè affert. Ast quod quavis ætate evenisse videmus, ut de rebus ad mores spectantibus docti, indoctive, velut de rebus notissimis differant, accuratas tamen earum notiones non habeant, id imprimis in doctrina de virtute evenisse, experientia & veterum loca testantur. Unde ad philosophos confugiendum distinctas definitionesque virtutis descriptiones dantes. Verum ex horum quoque dissensu manifestum esse putamus, non adeo innatam quasi, & ex primo cognitionis humanæ fonte claram esse virtutis notionem, ut singulis de ea meditantibus occurrat. Vehementer enim in partes philosophi concesserunt, prout nempe perfectionis moralis fundamentum, finem, media ex systematis sui semel deamati principiis extruxerant. Quæ omnia hoc loco enarrare, esset arguta oleas vagari, & lectoris patientia abuti. Dignum vero argumentum est, quod excutiat, & accurata tractatione integra historia doctrinæ de virtute exponatur, quod fieri non potest, nisi systemata veterum moralia simul explicentur, quod prolixi laboris opus est. Nos, quid veteribus de virtutis definitione & divisione visum sit, paucis indicasse contenti, alii, si Deus annuerit, tempori prolixiorum tractationem reservamus. Et barbaricæ Philosophiæ quidem de hac re placita obscuriora esse, nemo mirabitur, qui temporum vetustatem & deficientia ejusdem monumenta cogitaverit, expenderitque gentes barbaras, maxime Europæas magis præstandæ exercendæque, quam docendæ virtuti studuisse. Persas de quatuor virtutibus cardinalibus, sapientia, justitia, temperantia, fortitudine fuisse philosophatos autor est PLATO in Alcibiade primo T. II. Opp. p. 312. ex edit. Serrani. Quid vero per virtutem intellexerint, non addit. Satisque verisimile, exotericas tantum ad virtutes admonitiones, quales regi formando præscribebant Persæ, Platonem respexisse, quarum plures collegit de philosophia morali apud barbaros differens TRIBBECHOVIVS, qui videndus. Cavendum autem ne quæ Platonicæ recentiores pro

Perlicæ

Perfica doctrina vendiderunt, pro iis habeantur; illos enim ad entusiasmum systematis sui has Persarum virtutes retulisse, vel ex uno hoc oraculorum Zoroastri tributorum loco, vers. 115. seqq. patet:

*Oportet te festinare ad lucem & patris radios
Unde tibi missa est anima multam induta lucem
Mentem enim in anima reposuit & in corpore deposuit.*

Locmanno virtus est abstinentia a vitio. **Confucium Sinenfium** Philosophum mediocritatem pro fundamento virtutis habuisse, verum non indicasse, in quo ea consistat; homini quoque virtutis acquirendæ facultatem vindicasse patet ex *scientia Sinenfi s. Confucii Paris. 1687. fol. latine edita, & quidem ejus l. II. p. 46. 47.* ubi multa Confucii de perfectione s. virtute hominis afferuntur. Quamvis enim ad internam virtutis constantiam Confucius provocet, ideoque animi explorandi studium commendet, radicem quoque & fundamentum virtutis ponat, unius cordis rectitudinem, quæ medium non transilit, adeoque temperamentum naturæ rationalis velut characterem virtutis commendet; non explicuit tamen, & si verum fatendum, explicare non potuit, quæ sit illa ratio congenita; quæ cordis rectitudo, nec illius perfectionis fontem viresque ostendere. Unde virtus Sinica sine numine & salva idololatria constare potest, & ad ceremonias plurimum respicit. Inter **Græcos** ad Socratem usque pauca inveniuntur, quæ hanc philosophiæ moralis partem admodum illustrent, nisi ea huc forte referantur, quæ **Sapientes Græci**, ut vocantur, obcurius licet, protulerunt, quorum tamen *ægræ* politica tantum perfectio est, ad rempublicam bene gubernandam comparata. vid. quæ *h. st. cr. phil. T. I.* diximus. **Socrates** vero Græcorum philosophorum fere primus tantam virtutis cum doctrina tum vita famam nactus est, ut non veteres solum, sed & recentiores quidam eum pro veræ virtutis exemplari habeant, inter quos est **DANIEL HEINSIUS** *Orat. de Socrate* quæ est inter *Ejus orationes XV. p. m. 233. seqq.* & **JO. CLERICVS Sylvar. Theolop. c. III. §. 6 7.** aliis contradicentibus vid. **ESPRIT, de la fausseté de vertus humaines P. II. p. 194. seqq.** & **B. BVDDEVVS** in *Dial. de moribus philosophorum.* De virtute vero ita docuisse autor est **PLATO** in *Mendæ Opp. T. II. p. 99. seqq.* ut eam nec doctrina, nec natura nobis adesse, sed divina sorte, in eum, qui illam fortitus est, influere affirmaverit. conf. **IDEM** in *Alcibiade primo p. 135.* **XENOPHON memorab. l. IV.** **CRISPVVS GALLPOL** de *Plat. caute legendo dist. II. l. 6. p. 272. sq.* **ARISTOT.** *eth. l. II.* Eandem magistri sententiam proposuit quoque *Æstines Dial. I.* **PLATONI** virtus erat perfecta mens, id est absoluta ratio, cujus acies ita curata est, ut ne cæcetur erroribus, exponente ita **CICERONE** *QQ. Tus. ul. l. IV. c. 13.* vid. **PLATO** in *Gorgia T. I. Opp. p. 506.* & conf. **MAGN. DANIEL. OMEIS** in *Ethica Platonica.* Quatuor vero ponebat virtutes cardinales, prudentiam, fortitudinem.

nem, temperantiam & justitiam, vid. EJVSD. *Meno, Opp T II.* p. 73. & ORIGENIS *philosophumena c. 19. p. 126. ex edit Wolf.* Hæc sectatores addebant quatuor species, politicam, purgativam, intellectualem & exemplarem. conf. JAC. THOMAS. *Origin. Hist. Philos. & Eccles. p. 110.* Maxime Eclectici, dum virtutem systemati emanativo attemperaverunt, in eo toti fuerunt, ut hos virtutis gradus inculcarent. Vnde PLOTINO *Enn. VI. l. s. c. I. p. 739* virtus est alter intellectus habitus animam transformans in mentem, multis vero hosce gradus expli-
dant MACROB. *form. Scip. l. I. c. 7.* PORPHYR. *sent. XXXIV.* p. 80. MARINVS in *vita Procli.* SIMPLICIVS in *Epict. init.* conf. FABRIC. *proleg. ad vit. Procli Aristoteli* virtus est duplex, intellectualis scilicet theoretica, habitus intellectuales comprehendens, & moralis scilicet practica, quæ est habitus mentis electivus in mediocritate, quantum ad nos, consistens. vid. ARISTOT. *ad Nicomach. l. II. c. 6.* conf. STOBÆVS *eclog. p. 11. l. II.* p. 154. *seqq.* eam in undecim dividit species *l. II. c. 7.* *Antisthenes Cynica secta* conditor virtutem docebat esse activam, nec verbis nec scientia indigere, sed ipsam esse felicitatem. vid. DIOG. LAERTIVS *l. VI. seg. 10 11.* *Stoicorum doctrina* splendido quidem nitebat tegumento, dum virtutem in eo sitam esse asserabant, ut homo naturæ rationali convenienter vivat: hanc felicitatem, hoc summum bonum esse contendebant. Cum vero hæc sententia malo illo nitatur fundamento, animæ mundi, id est ipsius Dei, nos esse particulam, adeoque partem totî conformem vivere debere, quæ anguis in herba lateat, manifestum est. vid. IAC. THOMASIVS *de exust. mundi Stoica Diff. XIV.* p. 177. *seqq.* & BVDDEVS *de erroribus Stoicorum in Analect. Hist. Philos. p. 132.* hinc Stoici virtutem sibi ipsis adscripterunt. vid. HORAT. *Ep. l. 1. æquum animum mihi ipse parabo.* LIPSIVS *Physiol. Stoic. l. III. diff. 8.* SENECA *ep. l.* hinc & illud *ep. 108.* Omnibus natura fundamenta dedit, semenque virtutum: omnes ad omnia ista nati sumus, cum irritator accessit, tunc illa anima bona velut sopita excitantur. conf. LIPS. *Manud. ad Phil. Stoic. l. II. diff. 10.* Ex his intelligitur definitio virtutis Stoica apud LAERT. *l. VII. f. 59. 70.* virtutem esse convenientem animi per totam vitam dispositionem. Quatuor autem primarias virtutes Stoa enumerabat, prudentiam, temperantiam, fortitudinem & justitiam, quarum definitiones exponit ex Panætio LAERTIVS *l. c. f. 92.* non quod multæ essent, omnes enim iisdem regulis eodem fine regi, & qui unam habet omnes habere, asserabant, *ib. f. 125.* PLVT. *de Stoic. repugn. T. V. p. m. 10.* sed quod objecto, modo & scopo differrent: ex quo sequitur, inter virtutem & vitium per se medium non interesse, LAERT. *f. 125.* virtutem posse doceri, *ib. f. 91.* esse eam propter se ipsam, aliaque quibus ethica Stoica nubes pererat. *Epicuro* tandem virtus est prudentia recte agendi, cum tranquilla vita conjuncta vid. LAERTIVS *l. X. f. 132.* & EGID. MENA-

GIVS ad h. l. & quæ nos fufe T. I. *hifl. crit. phil.* p. 1303. feq. attulimus, ex quibus patet virtutem Epicuri voluptatis miniftram effe, id efl, virtutem propter animi tranquillitatem appetiti. Pythagoras virtutes duorum generum pofuit, privatas & publicas, unde pædeutica & politica oriuntur, vid LAERT. *LVI. f. 6.* pofuitque virtutem in perfectione naturæ hominis, tria ad eam requirens, rationem, facultatem & confilium. Inde congeries illa cohortationum Pythagoricarum, quas uno fufce in *opusculis mythologicis* edidit TH. GALE. p. 684. add. IAMBlichVS in *protrept. c. 6.* & quæ nos *l. c. p. 1068. feqq.* attulimus. Hæ aliæque gentilium philofophorum fententiæ fi cum refta virtutis ratione conferuntur, apparebit, eos, fi paucos exceperis, aut externam inodo aétionum cum lege convenientiam requifiviffe, interna animi honeftate & intentione legitima neglecta, quo fieri aliter non poterat, quam ut vera virtus cum falfa confunderetur, aut quandam animæ ex Deo emanationem fupposuiffe, & ita feciffe virtutem vere ex enthufiafmo fanaticam. Hinc etiam propriis viribus eam adquire poffe afferebant, quod omnium gentilium dogma fuffe, poff COTTAM apud CIRONEM de *Nat. Deor. l. III. c. 36.* & ANTONIVM ARNALDVM afferit PETRVS BÆLIVS, vir meritis in rempublicam literariam illuftris *continuation des penfées fur les comètes p. 243. feqq.* repugnante tamen veterum monumentorum fide, quæ reftiora quofdam docuiffe produnt, quod contra viros laudatos erudite, more fuo oftendit B. GOTTL. STOLLE in *difl. de virtute precibus impetranda.* Add. omnino EIVSD. *Historie der Heidnifchen Morale*, FRIDER. RAPPOLTVS *comment. in Horat. p. 529. feqq.* & qui ex veteribus de virtute prolixè egit PLV-TARCHVS *Moral. p. 484.* IAMBlich. de *myster. Ægypt. feft. 5. c. 26.* qui & ipfe, licet ab Aristorelis hypothefi recedere videatur, idem tamen cum illa fentit. Inter Christianos feculis vetuftioribus virtutis præcepta vel ex purioribus facrarum paginarum fontibus hauriebantur, vel ex Platonicæ, Stoicæ & Aristotelicæ philofophiæ placitis afferebatur, quidquid de virtute tradiderunt philofophi. Primusque fere fuit AMBROSIVS, qui de officiis tractationem inftituendo, philofophorum præcepta de virtute ita in ecclefiam traduxit, ut ad vitæ æternæ gratiam eam refpicere jufferit, de *off. l. l. c. 5. T. I. opp. p. 1. ed. Erafm.* majori aufu virtutem Stoicam Christiano habitu indutam ecclefie commendavit Nilus, Epifcteti enchiridium monachis accommodans, de cujus conatibus cum in *hifl. crit. phil. T. III. p. 308. feq.* ex inftituto egerimus, ea hic, ubi alia agimus, non repetimus. Ævum vero medium, dum Aristorelis jugo premitur, jejuna virtutis Peripateicæ imagine ad nofta usque tempora delufum efl, quibus tandem depofito philofophiæ Aristotelicæ & fcholasticæ jugo, magis genuinam virtutis ideam recentiores effinxerunt. Hinc RENATO CARTESIO in *epifl. dedicat. principior. Philof.* virtus efl firma ac efficax voluntas recte

recte semper utendi sua ratione, quantum in se est, idque omne, quod optimum esse cognoscit, exequendi. HOBBSIO illud, quod in re omni est propter eminentiam spectabile constititque in comparatione, *Leviath. c. 9. p. 34.* ARNOLDO GEVLINGS in *Ethica c. I. §. I. p. 9.* & PHILARETO *Ethic P II. c. I. §. I. p. 134.* virtus est amor veritatis unicus, quam conscientia legem in faciendis & omittendis præcipit. Illustri CHR. THOMASIO in *introd. in phil. mor.* est amor rationalis, celeb. NIC. HIERON. GVNDLINGIO in *via ad verit. mor. c. LX §. 4. & 13. p. 52. seqq.* naturam sequi, id est servare proportionem humanæ naturæ convenientem, eamque quantum in nobis est perficere ad regulam. Summe Rev. D. BVDDEO in *E. em. Phil. pract. P. I. c. IV. §. 51. p. 146. seqq.* studium efficax te suasque actiones ad legem & voluntatem Numinis componendi: aliis aliud; licet in re fere omnes conveniant, proponendi tantum claritate & modo diversi, & præter externam cum lege convenientiam, internam quoque animi rectitudinem ad perfectionem animi tendentem requirentes.

CAP. I.

De natura veræ virtutis.

§. I.

DUm de vera virtute (a) loquendum nobis est, *Natura* ex natura hominis morali, id est ejus ad normam relatione & dispositione eam esse deducendam, ex ipsa, quam de virtute habemus, idea intelligitur. Nisi enim talis animæ humanæ esset conditio, quæ ad normam referri, ejusque propensiones & rationes ad legem examinari possent, nullam (b)

B 2

etiam

(a) Virtutis vox, si originem spectes, non tam qualitatem animi moralem, quam fortitudinem significat, nomenque a viribus sive a virilitate accepit, VARRONE auctore, quod observat SCALIGER *Poët. l. I. c. 22.* ejusque synonymum fuit artis vocabulum. Postea tamen ad animum translata est significatio, habitumque animi naturæ modo & rationi consentaneum denotavit, explicante ita CICERONE *de Invent. l. II. c. 53.* Mansit tamen prima quoque significatio.

(b) Causa hæc est, cur Scholasticorum plurimorum de actionibus per se & antecedenter ad legem moralibus commentum, post SAMVEL. PVFENDORFIVM *de I. N. & G. l. I. c. 1. §. 4.* GEORG. KVLPIIVM in *Colleg. Grotian. ad I. c. I. Disp. I. §. 6. p. m. 15. seqq.* CHR. THOMASIVM & Jctos alios ex nostris theologi improbaverint undiquaque celeberrimi

etiam virtutem proprie sic dictam dari, apud omnes fere, qui rem æquis oculis examinant, est in confesso.

- Descri-
bitur

§. II. Natura itaque hæc moralis animæ nobis primum consideranda venit. Eam vero ex humanæ mentis desiderio, quo in bonum infinite fertur, rectissime deduci putamus. Postquam enim divinæ sapientiæ liberrime placuit, creaturam rationis & felicitatis capacem condere, tale ei indidit desiderium, quod infinito appetitu in bonum (c) fertur. Addidit

etiam

ADAM. RECHENBERGIVS in *lineament. philos. civil. P. I. c. 7. §. 1. p. 41.* & IO. FR. BVDDEVS in *Elem. philos. Pr. P. I. c. 7. §. 2. p. 39* & in *theolog. morali P. II. c. I. §. 29. p. m. 387. add. Cel. IO. IAC. SYRBIVS in philos. prima c. XVII. §. 39. p. 247. seqq.* qui tamen ipsam actionum moralitatem, quatenus ex intellectus divini ad ipsorum naturam relatione quod legis fundamentum est oritur, non tollunt, ex quo ea judicanda sunt, quæ recentissima ætate in contrariam partem vehementer disputata sunt, quæ hoc loco tangere institutum vetat.

(c) Desiderium hoc infinitum, etiamsi rationibus a priori, quod vocant, probari non posset, per experientiam tamen solidae satis comprobaretur. Omnis enim nostræ voluntatis appetitus ita circa bonum versatur, ut illo æterna possessione & sine fine frui in votis habeat, & perfectissimum quodque bonum concupiscat. Verum etiam rationibus a priori ductis confirmari potest. Ut enim taceamus ideam infiniti, quæ cum idea finiti necessario conjuncta & maxime positiva est, & quam non nisi propter voluntatem ejusque desiderium infinitum habemus, quod accurate & ex instituto demonstravit acutissimus SYRBIVS in *Institut. philos. ration. P. I. c. 13. §. 25. p. 231. seqq.* quocum conferendus FENELON de *l'existence de Dieu S. L. p. 159. seqq.* inde etiam clare patet, quia, cum Deus mentem humanam conderet, in creatura rationali & felicitatis capace condenda non poterat ei indere, vel ipse quoque habere finem a se diversum: alias quam maxime irrationalis & felicitatis minime capax facta esset creatura. Cum itaque Deus necessario ejus finis esse debuerit, omnis finis autem motum vel desiderium connotet, desiderium hoc Dei pro objecti conditione infinitum esse recte concluditur. Conferri de hac finis ratione, sed & probe expendi merentur, quæ acutissimi philosophi PETRVS POIRETVS in *cogitat. ration. de Deo, anima & malo l. III. c. 15. §. 9. p. 516. seqq. in notis*, & NIC. MALEBRANCHE de *la recherche de la verité l. III. c. 6. p. m. 344.* dixerunt. Agnoverunt vero præter veruissimos philosophos hoc desiderium infinitum etiam recentiores, ex quibus præter alios vid. IAC. ABBADIE de *veritate Relig. Christianæ, P. I. c. 11. §. 14. seq. p. 92. f. Vers. Germ. SAMVEL*

etiam rectum intellectus iudicium, ut, quale illud bonum sit, intelligere possit, libertatemque voluntatis circa intentionem (d) & media illud consequendi, ut adeo obligari ex voluntate superioris homo possit. Et cum homo in naturali statu (e) ita in infinitum bonum feratur, hic vero animi motus a voluntate Dei sanctissima ejusque lege primario intendatur, (f) & centri instar illam absolvat, ratio hinc patet, cur ex his rationalis & moralis naturæ hominis circumstantiis virtutis idea sit formanda & deducenda.

§. III. Necessario vero voluntas hominis cum bono infinito jungenda, & nunquam separanda est, nisi desiderium hoc frustra a creatore humanæ menti esse inditum, absurde quis asseruerit; (g) hoc vero solo

Virtutis fundamentum.

B 3

amore

WERENFELSIUS *Opp. Theol. & Pbil. p. 736. & maxime rev. abbates D. IO. ANDR. SCHMIDIVS in Theol. natur. p. 46. & IO. LAVR. MOSHEM. inst. theol. mor. P. I. p. 159. 231. 266. VITRINGA Obs. SS. l. III. c. 5. p. 79. sq.*

(d) Vbi enim nulla libertas, ibi nec obligatio locum habet, ut ex philosophia morali notum. Ceterum libertas modo circa intentionem voluntatis, non vero circa volitionem asserta est. Namque primus hic desiderii gradus omni caret libertate, ut per experientiam edocemur, quæ ostendit, cognito bono ad nos relato, voluntatem non posse non desiderio in illud fieri. Hinc HENRICO MORO in *Encbirid. Ethic. c. II §. 5.* voluntas audit facultas *αὐτοδυναμίας* boniformis. conf. B. RVDDEVS *theol. mor. P. I. c. I. Sect. IV. §. 4. p. 91. & Ccl. SYRBIVS in philof. prima c. VI. §. 25. seqq. p. 190. seqq. & HOLLMANNVS instit. pneumat. c. 2. §. 53. p. 118.*

(e) Excluditur itaque status corruptus, & quæ ubique in eo deprehenditur, finium alias subordinatum subversio.

(f) Patet hoc ex probatione desiderii, quæ data est. Necessario enim vult Deus illud, quod cum fine, ad quem hominem condidit, convenit, alias Deus, hoc est ens sapientissimum, non esset. Voluntas Dei autem nec ab ipsius sanctitate & sapientia, nec, quæ illis nititur, a lege eius dissentit, immo hac exprimitur, adeoque relatio hominis ad finem infinitum, & ad legem divinam reapse coincidunt. Ex quo genuinum fundamentum officiorum juris naturæ, & quæ illorum mater est, virtutis patet.

(g) Nili enim infinite conjungi posset & deberet, non esset desiderium hoc infinitum, sed finitum, quod est plane contrarium his, quæ antea demonstrata sunt: aut Deus frustra indidisset desiderium hoc homini, & fecisset aliquid in creatura ra-

amore fieri, id est, animi ad conjunctionem cum isto bono commotione, posse, ex natura voluntatis patet. Hinc recte colligitur, mentem perpetuo & infinito amore Deo velut sine suo frui debere, & cum illo conjungi.

*Virtu-
tis defi-
nitio.*

§. IV. Quod si infinita debet esse hæc voluntatis cum Deo velut sine suo conjunctio, postquam in ea vere posita est, semper quoque in ista propensione se ad finem suum infinitum componendi necesse est manere & deprehendi, quæ naturæ ejus morali (b) convenit. Et hæc moralis mentis propensio (i) se ad finem suum infinitum componendi nobis virtutis moralis nomine venit (k). Nec vero in sola mente manet,

tionali, cujus ratio ex fine non constaret, quod cum perfectione entis summi & intelligentissimi non consistit.

(b) Adeoque etiam rationali, ubi non irresistibili coactione homo ad virtutem adigitur, sed judicando & eligendo sciens volensque cum propria mentis determinatione & intentione ad voluntatem Numinis, id est, finem suum, se componit.

(i) Placet hic aliis, imprimis Aristotelicis, vox habitus, quam tamen in definienda virtute incommode adhiberi monet ARNOLDVS GEVLINGS in *Ethic. Tr. I. c. I. § 3 p. 39.* quia in habitu sint consuetudo & facilitas, neutrum vero pertineat ad rationem virtutis. Alias rationes, ab ipso adductas, præterimus; præsertim cum virtus Peripatetica, quæ in mediocritate actionis consistit, & mere civilis est, adeoque habitu acquiri & possideri potest, a virtute morali, qualem nos describimus, multis modis differat, quod si tamen quis habitum analogice talem vocare voluerit, delicias hujus termini nemini invidemus. Ceterum hoc notandum insuper, dum virtus hunc in modum a nobis definitur, ita eam distingui a simplici primoque hominis desiderio boni infiniti. Hoc enim conjunctionem cum fine infinito intendit, illa jam conjuncta se ita ad eum componit, ut conjunctio ista requirit: hoc apud omnes datur, illa apud eos solum qui summo bono fruuntur. Ex quo patet desiderium hoc potiundi summo bono, in constans desiderium potito sine fine fruendi mutari, & ad adhibenda in hunc finem media dirigi.

(k) Verbis, non re, dissentiant, qui ex recentioribus virtutem per amorem rectæ rationis, per naturam sequi, vel per studium se ad voluntatem divinam componendi definiunt. Recta enim ratio, & natura animæ nihil aliud sunt, quam illa mentis relatio ad bonum infinitum, & quæ ei subordinata sunt, quæ scilicet ei maxime naturalis & rationalis est. Studium vero ubi

net, sed quoties occasio fert, in actum deducitur; & tum, ut actiones istæ pro veræ virtutis habeantur actionibus, præter externam cum lege convenientiam, internam quoque illius propensionis rectitudinem requiri, ex dictis est manifestum. Id quod in comparanda vera virtute cum falsa omnino notandum.

§. V. Porro cum bonum hoc, quocum voluntas ^{Chara-} hominis infinito amore jungitur, sit perfectissimum, ^{ter pri-} conjunctio hæc quoque nulla ex parte deficient, neque ^{mu-} ex illa resultans propensio se ad infinitum finem semper componendi, ejusque actiones, pro humanæ mentis conditione erunt imperfectæ. Si enim labes hic apprehenditur, tota conjunctio solvitur, quoniam perfectum cum imperfecto jungi non potest (1).

§. VI. Hinc iterum recte concluditur, virtutem ^{secun-} etiam in actionibus suis debere esse perpetuam & con- ^{das.} stantem (m), debere esse sinceram, hoc est nullo alio fundamento simul nixam, ac conjunctione cum bono infinito (n), debere esse ordinatam ratione bonorum finitorum (o), & tandem debere re-
B 4 nuere

vocatur, hoc ipso moralem & rationalem esse hanc propensionem recte innuitur. Hi tamen omnes de interna modo mentis qualitate loquuntur, nec ad officia, quæ ex virtute oriuntur, five actiones virtutis respiciunt. In iis enim præter internam mentis rectitudinem externa quoque cum lege actionum convenientia connotatur.

(1) Recte tamen hoc intelligendum est, ne perfectio absoluta cum relativa confundatur, & tribuantur enti finito, quæ non nisi infinito tribui possunt. Nempe perfectio nobis hoc loco audit ea actionis humanæ voluntatis sufficientia, quæ finem illum, in quem fertur, obtinere potest, quamque causa illa maxime rationalis, a qua condita est, in effingenda humana mente intendit.

(m) Alias non ex infinito desiderio &, quæ illam secuta est, conjunctione cum bono infinito fluere.

(n) Non potest enim aliquid simul ortum ducere ex infinito & finito, quod contradictionem implicat, licet finitum subordinari possit infinito.

(o) Alias esset propensio primaria ad bona finita, non ad bonum infinitum. conf. AVGVSTIN. *de Doctr. Chr. st.* l. I. c. 27. & CAMPEG. *VITRINGA Obs. SS. l. III. c. 5. §. 6. seq. p. 79. seqq.*

nuere ea omnia quæ huic fini non conveniunt (p).

tertius.

§. VII. Tandem ex hac virtutis idea manifestum quoque est, unicam (q) tantum esse virtutem, id est talem animi propensionem, qualis descripta est, quæque omnes bonas actiones edit, eamque ex possessione summi & infiniti boni demum esse derivandam (r).

Divi-
sio.

§. VIII. Et licet unica virtus sit, pro varietate tamen objectorum, circa quæ in exequenda actionibus

(p) Nam qui ad bonum infinitum se componit, contrarium renuat, necesse est. quia simul consistere nequeunt.

(q) Recte CARTESIVS in *Epist. Dedicat. Princip. Philos. Virtute*, inquit, *pura & sincera, quæ ex sola reitæ cognitione profluunt, unam & eandem omnes habent naturam, & sub uno sapientia nomine continentur. Qui quis enim firmam & efficacem habet voluntatem recte semper utendi sua ratione, quantum in se est, idque omne, quod optimum esse cognoscit, exequendi, revera sapiens est. quantum ex natura sua esse potest, & per hoc unum justitiam, fortitudinem, temperantiam reliquasque virtutes omnes habet, sed ita inter se conjunctas, ut nulla supra ceteras emineant. Idem quoque Stoicorum fuit præceptum, referente PLUTARCHO de Fort. & Virt. Alexandri Orat. 1. Quicquid agat sapiens, omnibus eum virtutibus agere, unamque virtutem aliquam primas obire partes, reliquas vero omnes socias sibi perficienda rei adsciscere. Et MENEDEMVS apud EVNDEM de Virt. mor. virtutum & multitudinem & differentiam sustulit, quod unam esse arbitraretur, quæ diversis uteretur nominibus. Idem enim dici & temperantiam, fortitudinem, justitiam. Quin &, hoc auctore, ARISTO CHVS unicam fecit virtutem. Ipse PLATO quoque, qui virtutem in *Gorgia T. I. p. 504.* definitivè animæ affectionem perfectam & optimam, quæ exornat hominem, eundemque firmum ac constantem reddit, tum vero consonum, qua in agendo, qua in dicendo, sive solus id agat, sive cum aliis, virtutes quidem cardinales pro diversis animæ partibus, quibus præfunt, diversas facit, ut supra dictum, ita tamen in una notionem conjungit, & ita inter se coherere ait, ut separari nequeant in *Protag. T. I. p. 345.**

(r) Hinc patet, male ab Aristotelicæ philosophiæ magistris virtutem pro medio perveniendi ad summum bonum venditari: quos tamen magistrum minus recte intellexisse recte ex eo probat B. L. FR. BVDDEVS in *instit. theol. moral. P. I. c. I. Sect. IV. §. 137. p. 157. seq.* quia Aristoteles non virtutes morales, sed politicas intellexit, quibus mediantibus ad felicitatem politicam homines interdum pervenire posse non negatur. *conf. Hist. crit. phil. T. I. p. 835. seqq.*

bus suis Dei voluntate & componendo se ad infinitum finem atque bonum versatur, varia sortitur nomina. Et pro principali quidem objectorum diversitate triplex constitui potest. Pietas in relatione ad Deum, sanctitas (s) in relatione ad se ipsum, & justitia in relatione ad alios. Quas si virtutes cardinales vocare, vel alio nomine insignire placuerit, non admodum refragabimur.

CAP. II.

De natura falsæ virtutis.

§. I.

Descripsimus hæcenus veræ virtutis effigiem, & *Methodus* interiorem ejus indolem, quantum hæc tractatio *Sordo.* requirebat, ab ipsis fundamentis deduximus. Superest, cujus consideratio nobis maxime curæ est, falsa virtus, sive vitium egregiam virtutis larvam mentiens.

§. II. Ejus vero fallacia ita deprehendi potest *Divi* facillime, si diligenter expendatur, in quo veram *so.* mentiat virtutem, & in quo a recto ejus tramite discedat. Ita enim cum ea comparatum est, ut in subtilissima hypocrisis characteres falsitatis ostendat, suoque se indicio prodat, ut forex.

§. III. Virtus scilicet duplici modo considerari potest, vel enim nudam externamque actionum cum *Virtutis* lege conformitatem, quam producit, innuit, & *relatio* fundamentum atque intentio animi illas edentis non *duplex.* attenditur, quæ inadæquata vel potius impropria virtutis idea est: vel etiam ipsa mentis conditio, ex qua illæ actiones legi externe convenientes fluunt, connotatur, quem demum verum virtutis conceptum esse supra evicimus. In eo itaque falsa virtus veræ larvam

B 5

vam

(s) Confer. omnino quæ de hujus vocis significatione in hac re dixit B. BVDDEVS in *inslit. theol. moral. P. II. c. 2. §. 42. p. 417.*

vam sumit, quando tales edit, actiones, quæ cum lege externe conveniunt, licet interna animi qualitas non nisi foveat vitium (a).

Virtutis actione ratione objecti.

§. IV. Actiones vero illæ cum lege externa quadam relatione convenientes, uti pro objectorum multitudine multæ sunt, & innumeræ fere; ita tamen pro generali objectorum divisione, circa quæ lex & ipsa virtus versatur, dividi possunt (b) in actiones pietatis, sanctitatis & justitiæ speciem præ se ferentes (c).

§. V. Pietas

(a) Vidit id ISOCRATES, cujus elegantissimum de virtute locum in *panathen.* excerptit. STOBÆVS, *eclog. etb. serm. I. p. 5.* ed. Wech. qui ubi externum virtutis habitum enarraverat, requirit, τοὺς μὴ μόνον πρὸς τὸν θεόν, ἀλλὰ πρὸς ἅπαντα τὰ ἄνθρωπος τῆς ψυχῆς ἰσχυροτέρως ἔχοντας, quibus verbis non omnium tantum virtutum concatenationem in animo postulat, sed internam quoque animi habitum congruum & cum tota natura morali animi conspirantem adesse debere sapienter pronuntiat.

(b) Placuit hæc officiorum, quæ sunt actiones virtutis, distributio, Stoicis, quibus ea erga Deum, se ipsum & proximum præstanda esse visum est, vid. ANTONIN. *de se ipso l. I. §. 12. l. VIII. §. 27. l. IX. §. 22.*

(c) Notissima inde inter honestum atque justum apud veteres distinctio orta est, quorum illud ad internam virtutem, hoc ad externam referebant, diversa, quam quæ hodie apud scriptores morales obtinet, vocis significatione. Quo sensu Cyrenaici omnem honestatem, id est virtutem internam negantes, justum tamen, quod ex lege & consuetudine est, concedebant, & tamen virtutem velut voluptatis magistram & auctorem commendabant. conf. LAERT. *l. II. f. 93. seq.* CICERO *off. l. III. c. 33.* Plato contra solum quod honestum, bonum esse asserens, ad assimilationem divinorum internam eam revocat, omnemque inde utilitatem & virtutis naturam atque effectum derivat, qua de re vide sis prolixè disputantem in *Alcibiade T II. p. 116 seqq.* E contrario politicam virtutem in actione simul & contemplatione ponebat, teste ALCINO O *intr. c. 33.* eo quod externam reipublicæ salutem respicere putabat. Aliter quidem Antisthenes, cui teste LAERTIO *l. VI. f. 14.* placuit virtutem operum esse, & in actione consistere; at, dum sapientiam supponit, & sapientem vivere non secundum leges, sed secundum virtutis præcepta, monet, palam est, internam illum virtutem sive honestatem non rejicere, sed tantum id velle: esse necessarium, ut interna virtus externa actione prodatur, quo pacto nugis Platonicis, ad enthusiasmum & contemplationem divinam omnem fere virtutis rationem referentibus

§. V. Pietatem mentiuntur illæ actiones, quæ glo- *Falsa*
riam Numinis ejusque cultum promovere & pro fine *virtus*
habere videntur. Hucque preces, laudes Dei, ex- *circa*
ternique cultus cura hypocritica (d), verbo, simulata *pieta-*
pietas debet referri. *tem.*

§. VI. Sanctitatem dum mentitur falsa virtus, ho- *circa*
minem simulat temperantem (e), castum, verecun- *sancti-*
tatem.

se more Cynico opposuit. Et simili etiam ratione de oppositis inter se Epicuri atque Stoicorum de virtute opinionibus judicandum est, de quibus ne longiores simus, adeunda illa sunt, quæ *hist. crit. phil. T. I. p. 1303. seq.* annotavimus, ubi etiam *p. 963. seqq.* distinctionem virtutis Stoicam, qua præcticae virtutes a theoreticis differunt, explicuimus.

(d) Exempla quæ hanc thesin illustrent, ex vetustis & recentioribus historiarum monumentis colligere eo minus opus est, quo magis ipsa experientia edocti falsam pietatem quotidie miseris mortales decipere videmus. Verum hæc post humani generis corruptionem semper ejus fuit conditio, ut sub pietate simulata malæ artes celarentur. Religione certe & pietate plebem frena mordere solitam continere in officio principibus ab antiquissimis temporibus curæ fuit. Ita effrenos Romanorum animos Numa Pompilius religionis ceremoniis compescuit, teste L ANN FLORO *l. l. c. 2.* Ejus vero posteros, Romanæ reipublicæ proceres, per prodigia, Sibyllinorum foliorum oracula, & sexcenta alia religionis prætextu plebem coercuisse testes sunt Romanæ historiæ scriptores, imprimis LIVIUS. Nec hodie defunt, qui hisce artibus principi utendum esse docent. Egregie, si Diis placet, NIC. MACHIAVELL. *Princip. c. XV III.* p. 99. in hanc rem, *Ita se, inquit, conspiciendum & audiendum exhibeat princeps, ut pietatem, fidem, integritatem, humanitatem, religionem sancte colere videatur, certo persuasus, fere homines magis specie & colore verum, quam rebus ipsis promoveri & judicare.* Apposite etiam CVRTIVS *IV. 10. 7.* *Nulla res efficacius multitudinem regit, quam superstitio, alioquin-impotens, seva, mutabilis, ubi vana religione capta est, melius vatibus, quam ducibus suis paret.* Multa ex antiquitate exempla in hanc rem collegit IO. FREINSHEMIUS *ad CVRT. l. c.* conf. quæ de falsa pietate dixit B. BVDDEVS *Diff. de pietate philos. §. 71. in Select. jur. nat. & gent. p. 264.* & quem laudat DE LA VOLPILIERE *in tr. le caractère de la véritable & de la fausse piété, cujus summam exhibent ACTA ERVDIT. A. 1635. M. Sept. p. 405.* Ex veteribus add. PLATO *in Eutyphrone* & IO. SERRANVS *ad hunc Dialogum.*

(e) Vident enim multi mala, quæ ex intemperantia sæpissime in hominem redundant, quæ ut evitent, voluptatibus abstinent,

flinent, temperantesque videntur & revera tamen voluptatibus voluptates vincunt. Egregie jam plane in hanc sententiam dixit PLATO *Opp. T. I. p. 68. seq.* ubi inter alia ita: Οἱ κόσμιοι αὐτῶν, ἢ τούτων τῶτο πεποιθασιν; ἀκολασία τῆν εὐφροσύνην οἴσι, καὶ τὰ φανὸν γίπυ, ἀδύνατοι εἶναι, ἀλλ' ἕμως συμβαίνει τούτῳ ἕμοιοι εἶναι τὸ πάθος τὸ περὶ τούτων τῆν ἐν ἡδὴ εὐφροσύνην. Φοβόμενοι γὰρ ἴτιζον ἡδονῶν εὐφροσύνην, καὶ ἐπιθυμῶτες ἡδονῶν, ἀλλὰ ἀπέχονται, ὡς ἀλλοὺς κρατυμένοι. Καὶ τοιαῦτα καλῶσι γὰρ ἀκολασίαν τὸ τῶν ἡδονῶν ἀρχοῦσθαι, ἀλλ' ἕμως συμβαίνει αὐτοῖς κρατυμένοις ἰφ' ἡδονῶν, κρατῶν ἀλλοὺς ἡδονῶν. Τοῦτο δὲ ἕμαιός ἐστι ὁ τῶν δὲ ἐλάχιστο σκεπτο τῶν δὲ ἀκολασίαν αὐτοῖς εὐεφροῦσθαι. Id est, ex versione IO. SERRANI. *Li, qui inter homines illos vulgare habentur temperantes, nonne idem continent, ut intemperantia quadam sunt temperantes? Quamvis id fieri non posse diximus, nihilominus tamen similis in eos cadit affectio in stolidi illa & vecordi temperantia. Dum enim metunt aliis voluptatibus privari, & illas cupientes, ab illis abstinere, tamen ab illis impotenter abripiuntur. Jam vero intemperantiam vocant, voluptatum imperio regi; ipsi tamen contingit, ut dum a quibusdam voluptatibus superantur, ipsi alias superent voluptates. Ita conficitur etiam, quod in simili re modo dicebamus, ipsos per intemperantiam quandam quodammodo esse temperantes.* Conf. PLUTARCH. *de virtute morali p. 487. seq.* ARISTOTELES vero dum fugam extremæ intemperantiæ pro vera temperantia habet, hoc ipso subtilioris intemperantiæ fallacia decipitur. vid. *Ethic. L. II. c. 2. L. III. c. 13.* ponit enim eam in mediocritate voluptatis, inter excessum & ἀνασθένειαν, recte propterea notatus a CICERONE *Tuscul. Q. Q. L. IV. & SENECA de Ira L. III. c. 3. & Epist. 78.* Stoici etiam omnem voluptatem proscribent, voluptatem tamen quandam subtilissimam in ἀπαθεία quærebant, eo quod quæ extra nos sunt, nihil facere ad beatitatem, cum sola bona sint, quæ honesta statuebant, quod verum ἀνασθένειαν fundamentum esse in *hist. crit. phil. T. I. p. 955.* notavimus. Est autem illud honestum, vivere cum tranquillitate & jucunditate secundum naturam: quæ cum ad totum hominem respererit, facile inde concludi potest, qualis inde larva sanctitatis, continentia, temperantia exorta sit. Denique Epicurus temperantiam & sobrietatem commendaturus, non eam propter se, sed propter voluptatem, animique pacis & corporis indolentiam teste CICERONE *de fin. L. I. c. 19.* appetendam diserte asserit. Inter recentiores indignam virtutis nomine ideam de temperantia formavit MICH. MONTAGNE in *tentam. L. III. c. ult.* notatus hinc merito ab ESPRIT *de falsa virtute P. II. c. 3. p. 26. seq.* add. B. BVDDEVS *theol. moral. P. I. c. I. Sect. IV. §. 62. p. 121.* qui de hac virtutis larva luculenter dixit. Quæ de temperantia dicta sunt, ad castitatem facili negotio applicari possunt, cum speciem saltem temperantia constituant.

dum (f)

dum (*f*), continentem (*g*), providumque cum animi tum corporis bonorum curatorem (*b*).

§. VII. Tandem justitiam quoque tam expletri-^{circa}cem, quam vocant, & quæ perfectæ obligationis est, ^{justi-}quam attributricem, & quæ imperfecta nititur obli-^{tiam.}gatione, quæque alio nomine charitas dici consuevit (*i*); imitari conatur falsa virtus; dum externam legis obligationem recipiens officio quidem fungitur, at suo commodo, sua gloria ducta, & huc omnem reliquarum virtutum ex conditione hominum absoluta

(*f*) Linguae & factorum verecundiam multi propterea amant, quia vel lucri vel honoris sui interest ita videri, ne scilicet muneris rationem lædant, vel ab aliis rideantur & culpentur. Hinc ARISTOTELI verecundia est *ignominia vel dedecoris timor*, *Ethic. l. IV. c. ult. & Rhetor. l. II. c. 62*. Aliis pudor ideo placet, quia pulchrum illis videtur erubescere; alii ob gaudii magnitudinem rubore suffunduntur. Sed hisce prolixius inhærerere hujus loci & instituti non est. Maxime ob captandam auctoritatis & venerationis auram apud plebem verecundiam a multis adhiberi, exemplis innumeris probat orbis vetus & recentior, & notabili exemplo illustrat Pythagoras, de cujus affectata verecundia nonnulla monuimus *hist. crit. phil. T. I. p. 013*. Conferendus qui & de hac falsa virtute ex instituto egit laudatus ESPRIT *l. c. P. II. ch. 3. p. 65. seqq.* add. IOANN. PLACETTE *de l' orgueil. ch. 25. p. 143. seq.*

(*g*) Hæc continentia partim in neglectu divitiarum, partim in neglectu injuriarum & malorum eorumque patienti tolerantia se exerit, eoque gravius & speciosius decipit, quo major veræ virtutis proprietas est, pecuniam & vindictam negligere. In Epaminonda hanc abstinentiam laudat CORNELIUS NEPOS *l. XV. c. 4*. Secta imprimis Cynica hac virtute superbiebat, quod pluribus exemplis probat DIOG. LAERTIUS. Quam tamen facile detegere licet, si veram Cynismi faciem, qualem pulcherrime EPICTETUS apud ARRIAN. *diff. epict. l. III. c. 21*. depinxit, cum Cynicorum abstinentia comparaveris. Ambitionis eam æstro percipio divitias & injurias neglexisse jam olim objectum est. Conf. ESPRIT *l. c. ch. 20. p. 127 seq.* & BVDDEVS in *Dial. de moribus philosophorum.*

(*b*) Hinc labores & pericula ferre, rerum suarum tuendarum gratia urget hæc pseudo-virtus, vel ambitione, vel avaritia ducta. conf. BRASM. IO. BROCHMAND. in *Specim. Ethic. Histor. c. II. X. n. c.*

(*i*) Vid. HUGO GROTIUS *de I. B. & P. c. XVII. §. 4.* & *Commentat. ad b. l. it. L. III. c. 13. §. 4. n. 1.* alique.

luta (*k*) & hypothetica derivandarum larvam in ea deprehendendam referas.

Falsitatis detectio. §. VIII. Descripsimus hactenus larvam falsæ virtutis, & qua ratione veram virtutis faciem præ se ferat, pro instituti ratione exposuimus. Superest jam, ut etiam ipsas ejus fallacias detegamus, & ostendamus, qua ratione a vera virtute differat. Quibus expositis facile erit, potiores enarrare causas, quæ homines in dijudicandis virtutibus agunt præcipites.

ex fundamento. §. IX. Fundamentum falsæ virtutis ex ipso infinito desiderio uniendi se cum bono summo derivandum est, sed ratione ordinis & operationis perverso, inordinato, & corrupto, ubi pro infinito bono, quod Deus est, substituitur finitum, homo scilicet ipse. Adeoque φιλαυτία & inordinatus sui amor recte pro principio & fundamento falsæ virtutis venditatur.

ex fontibus. §. X. Hic vero inordinatus sui, velut ultimi finis, amor cum in tres propagines se dividat, & in tria vitia cardinalia, quæ quidem sub boni apparentis specie homini imponunt, abeat, avaritiam, ambitionem, & voluptatem, quod a philosophis evictum & demonstratum hic supponimus; (*l*) ratio patet cur
ex

(*k*) Ad hanc pertinent justitia expletiva, fides, æstumatio alterius, grati animi significatio, misericordia, humanitas, probitas &c. ad hypotheticam referri debent observantia erga parentes & superiores, veritas in sermone, clementia principum, fidelitas subditorum, fides conjugum, & quæ sunt alia, quæ omnia falsæ virtutis speciose imitatur, & de quibus singulis dicere nimis nostros esset excurrere limites. Quotidiana hæc discuntur experientia, quæ, ubi sincera modo mente agamus, accurate nos de fallacia virtutis humanæ erudiet. Ex diæis quoque & dicendis adhuc omnis ejus larva detegi facile potest. Prolixiora qui cupit, adeat laudatum aliquoties ESPRIT *libro adducto*, qui hoc argumentum eundo per singulas pseudo-virtutis species luculenter deduxit.

(*l*) Vid. Illustris CHRISTIAN. THOMASIVS in *Pr. Eth. c. VI. p. 157. seq.* & summe rev. D. IO. FR. BVDDÉVS in *Institut. Theol. mor. P. I. c. I. Sect. 4. §. 43. p. 111. seqq.* & quos laudat.

ex his fontibus (m) omnis (n) falsa virtus sit deducenda.

§. XI. Hæ

(m) Poffet hoc per omnes falsæ virtutis species eundo demonstrari, nisi nostro instituto esset prolixius. Pauca delibasse sufficiat. Hominem avarum esse diligentiae, laboris, subjectionis patientissimum, voluptatis esse contemptorem, scire parcere bonis, eaque tueri, ex ipsa quam de avaro habemus idea cognoscitur, quæ hominem in servanda bonorum copia requiem & felicitatem quærentem indicat, quique adeo omnia ea suscipit, quæ ad imaginarium hoc summum bonum aliquid conferunt. Nec contradicit experientia. Graphice avaritiæ hanc laborum improborum tolerantiam describit MARCELL. PALINGENIVS in *Zodiaco vite* L. II. p. m. 25. Voluptati qui litat, in eaque veram animi quietem ex possessione boni ortam quærit, mansuetudinis, amicitiae, misericordiae, officiosi animi, aliarumque virtutum speciem haud unam ostendit, ideo saltem, quod ad finem suum talia conferre aliquid sibi persuadet. Ambitionis tandem æstro percitus temperantiae, laborum tolerantiae, fortitudinis, constantis & magni animi & egregiarum virtutum quarumcunque fumum vendit, ex eo tantum sine hisce deditus, quia ad *ὕψιστον* & elatioris animi fastigium, summum illi bonum facere videntur. Quo etiam virtus illa heroica tot laudibus decantata referenda est. Ejusmodi falsæ virtutis species ex ambitione derivandas in Catilina notavit SALLVSTIVS de bello *Catilin.* c. 5. Neque tamen ex uno solum fonte, sed & ex duobus, quin tribus iis inter se junctis, splendida hæc vitia deducenda sunt. Cum enim in quovis homine tres illæ propensines animi se exerant, & gradu tantum differant, ex eo etiam vitiorum quædam modificatio exurgit, cujus pravitatem, quia nimis latet, plerumque pro virtute veneramur. Ita ubi voluptas cum ambitione conjuncta est, illa hanc ita moderabitur, ut elatioris animi intolerabilis alias superbia, suavi & humana quadam benignitate misceatur, & ad gravitatem animi declinet, quæ virtus in heroibus majestatem cum clementia conjungentibus commendari solet. Et ex duabus quoque hisce scaturiginibus gloria & voluptate animi omnem fere gentium virtutem fuisse ortam recte observat cel. SAMVEL WËRENFELS. in *medit. de incit. ad virtut.* Sect. I. *Opp. Theol.* p. 140. seq. Multa sobrie hanc in rem monet EPICTËTVS in *encheiridio*, & luculento commentario exposuit SIMPLICIVS.

(n) Quibus tamen falsum intellectus judicium non plane excluditur, sed ideo potius subintelligitur, quia tum ex errore intellectus circa boni naturam, & præstantiam atque gradus voluntas in dirigenda ejus inclinatione in verum tramitem flecti non potest, quo pacto inter causas pseudo-virtutis antecedit intellectus corruptio: tum intellectus a voluntate hisce vitis cardinalibus inquinata determinatur, ad dijudicanda ita ob-

& corporis dispositione. §. XI. Hæ pravæ animæ propensiones, quæ fontes falsarum virtutum constituunt, pro corporis (o), sanguinis & spirituum animalium constitutione & conditione, quam temperamentum corporis (p) vocamus,

jecta, uti pravæ propensioni convenit. Hinc præjudicia & omnis generis paralogismi & falsa ratiocinia ex mala voluntatis indole ejusque in intellectum imperio & determinatione derivanda. Vidit id, & eleganti fabula expressit sapientissimus Cebes, cujus tabula Inter præstantissima veteris philosophia κίματα referri debet, & omnium luculentissime falsæ virtutis, ingenio, cupiditate, præjudiciis, temperamento, consuetudine exemplis &c. corruptæ imaginem sistit, digna quæ ad materiam de falsa virtute illustrandam advocetur, & cum dictis comparetur. Ex recentioribus eleganter de hac re laudatus sæpius ESPRIT l. c. l. II. ch. 8. p. 66. *Il y a, inquit, fort peu des gens, en qui la raison raisonne elle seule, & que la plus part raisonnent avec leur temperament, leur éducation, leur imagination, leurs préoccupations, leur passions, & avec déférence qu'ils ont pour ceux, qu'ils estiment. Par le temperament les uns aiment des opinions extrêmes & les autres aiment les douces & modérées. Par l'éducation, chacun s'attache à celles, qu'on lui a enseignées, qui sont pour l'ordinaire aussi différentes, qu'il y a de précepteurs différens. L'imagination trompe tous ceux, qui se servent d'elle, & leur fait prendre ses visions pour des pensées solides. Les préoccupations serment l'esprit, & le mettent dans une impossibilité morale d'avoir d'autres vûes. Les passions corrompent le jugement; & la déférence la soumet à celui des autres.* Conferenda quoque sunt, quæ de hac re erudite dixit IOAN. LOCKIUS de la conduite de l'Esprit dans la recherche de la verité §. 14. dans les Oeuvres diverses p. 222. seqq.

(o) Supponitur itaque illa animæ corruptio ante incommoda ex corpore ad illam redundantia, eorumque merito rejicitur error, qui ex solius corporis inordinatis motibus & natura materiæ omnem animæ labem derivant, quod post veteres philosophos Pythagoricos, Platonicosque recentiores, (nam ipse Plato animæ lapsum ante ingressum in corpus posuit, quamvis in eo sibi contrarius, quod mali & ataxias omnis originem a materiæ inordinata, quam supponebat, jaestatione derivabat, eamque ipsam etiam mundi animam ex parte inquinasse statuebat) Stoicos, recentiores fecere haud pauci, a philothophis & theologis passim castigati.

(p) Prolixe & ex instituto hoc a veteribus & recentioribus philosophis demonstratum est, quorum sententias ex instituto enarrat & explicat IACOB. CAROL. SPENER in dissertatione, quæ historiam doctrinæ de temperamentis exhibet Veterum traditis plerumque insitit SCIPIO CLARAMONTIVS

carum, vel augentur, (q) vel minuuntur, & ita modificantur (r), ut inde novæ causæ virtutum apparentium prodeant.

§. XII. Accedunt causæ morales, educatio, conversatio, imitatio, & consuetudo. Per educationem (s) enim eminentior sæpe vitiorum vis subigitur, animusque

de conjecturandis cujusque moribus & latitantibus animi affectibus. Accuratius in hoc argumento versatus est illustr. CHR. THOMASIVS cum in *introduc. in phil. mor. P. I. c. 2. sect. 3. §. 10. seqq.* tum in *pec. tr. von der Wissenschaft das Verborgene der Menschen Gemüther zu erkennen.* Conferendi sunt, qui haud frustra in eodem campo desudarunt BVDDEVS in *elem. philos. pract. P. I. c. 2. sect. 3. §. 10. seqq.* & NIC. HIERON. GVNDLING. in *via ad veritat. moralem c. 15. p. 93. seqq.* & recentiores moralis doctrinæ magistri fere omnes.

(q) Probabilius videtur, animam ante inclinationes motuum corporis jam diversis gaudere propensionibus, quam omnem propensionis diversitatem a corpore derivari. Ejusque ratio inter alia & inde constat, quia in primis humanæ voluntatis motibus, qui volitionis nomine veniunt, & qui sine dubio a corporis commercio immunes sunt, talis propensionum diversitas invenitur. Ipsa quoque propensionum humanarum diversitas ex diversitate objectorum ab intellectu voluntati sub boni specie commendatorum potissimum oritur; itaque prout rationes intellectus bonum aliquod commendant, ita sequi propensionem certum est. Illud cum varia ratione vel honoris, vel utilitatis, vel jucunditatis respectu fieri possit, negandum minime esse videtur, esse in ipsa anima antecedenter ad corpus ejusmodi propensiones. Tacemus eos, qui harmoniæ præstabilitæ hypothesis sequuntur, qui necessario propensionum istarum diversitatem ab anima sola ejusque determinationibus derivare necesse habent. Conf. SYRBIVS in *instit. philos. prima P. I. c. 3. §. 19. seq. p. 67. seqq.*

(r) Cujus rei ratio inde potissimum deducenda est, non quia anima ad motus corporis fovendos & dirigendos ex fœdere, quod inter ipsam & corpus sapientissimum conditor fecit, admodum prona est, sed quia in corruptionis statu plus justo ad motus corporis augendos & inordinato modo fovendos inclinat. Adeoque omne malum, quod ex corpore in animam redundat, non naturali illi fœderi, sed excessui propensionis animæ in corpus adscribendum est. Conf. cel. Dn. SYRBIVS *l. c. §. 20. p. 69. seqq.* & NIC. MALEBRANCHE de *la recherche de la vérité l. V. ch. 2. seqq. T. II. p. m. 9. seqq.*

(s) Illustrari hæc possunt illis, quæ de hac re dixit NIC. MALEBRANCHE *l. c. I. II. P. c. I. c. 3. T. I. p. m. 163. seqq.*

Q

(t) Conf.

musque ad rectiora formatur, quo fit, ut vitium naturali animi & corporis constitutione formatum sub eleganti virtutis specie decipiat. Conversatio & imitatio (*t*) plerumque ad aliorum, quos præstantiores, adeoque etiam virtuti deditos judicamus, exemplum nos componit, hinc eminentes vitiorum gradus fugere, & sub dulci hypocrisis anguem in herba occultare discimus. Quibus si accesserit consuetudo, ita subtilis hæc vitiorum seges efflorescit, ut difficulter homines eo adigi possint, ut falsas has virtutes sincere agnoscant & detegant.

*rebus-
que ex-
ternis.*

§. XIII. Tandem etiam res externæ (*u*) occasionem homini præbent, sub honesto virtutis pallio vitium occultandi. Plerumque enim vitæ rationes ita inimus, ut dignitati, existimationi, tempori, loco, muneri, amicis, divitiis, vel paupertati, quæ nos premit, verbo, omnibus externarum rerum circumstantiis respondeant. Quo facile fieri potest, ut externa ejusmodi ratione coacti virtutis personam induamus, & in ipso tamen animo latitans foveamus vitium.

§. XIV. Ostendimus hætenus causas, origines & occasiones falsæ virtutis, & collegimus inde, esse illam inordinatum sui amorem, vel potius inordinatam adeoque falsam in infinitum bonum propensionem, externa specie & actione veram virtutem mentientem. Iam characteres quoque delineandi sunt, quibus a vera virtute dignoscatur. Ii characteribus veræ virtutis e diametro sunt oppositi, adeoque ex descriptione indolis ejus facile crui possunt. Est scilicet falsa
virtus

(*t*) Conf. MALEBRANCHE *L. c. P. III. c. I. p. m. 236. seqq.*

(*u*) Ita v. c. homo nobilis magnanimitatem & benignitatem, pauper sobrietatem fugamque superbiæ, dives beneficentiam, sacerdos pietatem &c. simulabit licet φιλαυτία sola ducti. Sacris festisque temporibus devotum animum, adversis fatibus urgentibus precum ardorem, accepto beneficio gratum animum, & quæ sunt reliqua, simulabunt plurimi, licet vel voluptatis vel amoris lucri soli sint fructus.

virtus non perpetua (x), sed mutata boni ad se relatione, & sublato ita proprii amoris fundamento evanescit. Non est ordinata, quia bonum finitum infinito, & inter finita minus bonum majori præfert. Non renuit omnia, quæ ex omni parte fini adversantur, sed cum in uno cum eo conveniat, in aliis ab illo differt (y). Porro non est una, id est eadem constansque propensio in unum finem, sed mox in hunc mox in illum finem variando fertur (z). Tandem non ex possessione boni, & quia finem assecuta est,

C 2

(x) Dum enim mens infinito boni desiderio æta requiem ex infiniti boni possessione oriundam quærit in bonis finitis, iis vero ita non exsatiatur, ut eam inveniat, alios quærat fines oblectivos necesse est, unde in uno perpetua esse nequit. Et hinc illa veræ pacis & tranquillitatis inopia apud homines falsa virtute per bonorum putatitiorum campos misere jactatos. Quamvis enim ea tranquillitas adeo omnem virtutis fructum & felicitatem exhibere philosophis visa sit, ut ad hanc ἀρετῆς & indolentiam sive tranquillitatem & Pyrrho, & Aristippus, & Zeno, & Epicurus omnem suam philosophiam respicere jusserint, attamen cum ostendere non potuerint, in quo mentis desiderium perpetuo quiescat, frustra fuerunt, suoque scopo exciderunt. Aliter quidem & paulo magis sobrie Pythagoras & Plato, quid ad Dei assimilationem virtutis scopum referentes in constanti & durabili objecto ejus finem potuerunt. At dum entusiasmo intellectum corruerint, falsumque medium commenderint, hunc virtutis scopum, quomodo mens attingere possit, ostendere non potuerunt.

(y) Nam ea solum in bono finito sectatur, quæ speciem boni ad se relati habent; reliqua vero, quæ relationem ad suam propensionem ejusque species non habent, non solum ex natura sua non curat, sed & iis opposita anhelat, amat, exequitur. Probatum id per experientiam: homo enim ex una parte temperans, simul est superbus, immoriger, contemptor Dei & hominum, iracundus, immisericors, & sic in aliis quoque. Quin audax, sobrius, continens, interdum cessante ratione impellente erit timidus, ebrius, incontinens. Cujus rei ratio præter alia etiam ex diversis φιλαυτίας speciebus in una voluntate derivanda est.

(z) Ita etiam CARTESIVS loco supra cit. virtutes, inquit, apparentes ab invicem diverse sunt, ut etiam diversis nominibus designantur. Vidit id PLATO, qui ideo recte monuit, neminem posse prudentem esse, qui sit aut intemperans aut timidus, in Protag. T. L. p. 345.

est, fluit, sed a miseris hominibus pro instrumento felicitatis acquirendæ habetur.

*Causse
cur alii
a pseu-
do-vir-
tutibus
decipi-
antur.*

§. XV. Causse jam, cur homines vitia aliorum pro virtutibus habeant, obscuræ esse nequeunt. Primaria est externa earum cum virtutis veræ actionibus & cum lege convenientia, & internæ propensionis ad legitimum finem in alterius voluntate ignorantia. Augetur ea, quia per falsam virtutem vitorum excessus ita minuuntur, ut subtiliori specie lateant, & sublata videantur, & hinc virtutum nanciscantur nomina (aa). Accedit utilitas interdum ad societatem humanam ex iis redundans, licet Numinis honorari & gloriæ non sit subordinata. Quæ omnia iudicandi imbecillitate, levitate, & præjudiciis, itemque quod ipsi falsæ virtuti operam damus, augentur. Nam ita plerumque alios iudicamus, ut ipsi nobis videmur. Quod vero in nobis ipsis falsam virtutem difficulter cognoscamus, præter ignorantiam doctrinæ de vera virtute, philantia si non omnis, potior tamen causa adscribenda est.

(aa) Conf. CARTESIVS in epistola supra laudata. Apposite SOCRATES apud PLATONEM in Alcibiad. II. Opp. T. II. p. 140. Τῶς πλείους μέρος τῆς ἀφροσύνης ἔχοντας, μεινόμενος καλῶμαι, τοῦς δ' ἐλίγους ἑλαττοῦς. κλιθήναι ἴσιν καὶ ἰμβροτῆτις. Οἱ δὲ ἰσφημοτάτοις ἀνίμασι βελτίστοι κατὰ φύσιν, οἱ μὲν μεγαλοψυχῆς, οἱ δὲ ἰσῆθους. Ἐπίσσοις δὲ καὶ ἴτερα πολλά ἀναζητῶν ἰνίματα, πάντα δὲ τὰντα ἀφροσύνη ἴσιν. Quæ ita vertit SERRANVS. Qui maximam insipientia partem circumferunt, insanos appellamus. Qui minus habent insipientia, stolidos & attonitos. Qui vero speciosissimis honestissimisque vocabulis eosdem volunt appellare, quosdam magnanimos, quosdam simplices & minime malos, & verum imperitos, & infantes atque elingues. Multa autem ejusmodi vocabula invenies, quibus omnibus insipientia illa designatur.

CAP. III.

De virtute Alexandri Magni.

§. I.

Diximus hæcenus de vera falsaque virtute, ejusque ex ipsius naturæ humanæ consideratione deduximus & contemplati sumus indolem. Superest, ut etiam in exemplo quodam illustri-speciosas falsæ virtutis fallacias ostendamus, & monstremus, etiam splendidissimas sæpe virtutes nihil esse nisi subtiliora quidem, gravia tamen, si rem recte æstimaveris, vitia.

§. II. Multa vero, quin innumera ejusmodi speciosa minima inter eos, qui clariori luce destituti, a veritatis via in stultitia mentis suæ aberrarunt, gentiles sapientiores, vel honestiores potius deprehendimus. Quidquid enim virtutis Plato, Cicero, Cato, Cæsar, Atticus aliique (a) præ se tulerunt, si secundum veram virtutis regulam examinabitur, decipiens saltem erit larva, vitiumque splendidum.

§. III. Neminem tamen ex omnibus antiquitatis exemplis, quæ historia nobis tradit, rem magis illustrare, & falsam virtutem speciosius ostendere quam Alexandrum (b), qui a rerum gestarum amplitudine

C 3

Magnus

(a) Vid. B. BVDDEVS *Dial. de moribus philosophorum.*

(b) Consentiant omnes, qui vitam moresque Alexandri paulo curatius perspexerunt. Illius enim vitam virtutibus an vitis majorem dicant, dubitant scriptores. In hoc vero negotio aliquot viri eruditi jam versati sunt. Inter veteres historicos plurimi, haud uno loco mores illius laudandos pariter ac castigandos animadverterunt, ut in dicendis exponetur. Imprimis in eo totus est Q. CVRTIVS RVFVS X. 5. IVSTINVS IX. 8. & qui primo loco nominandus erat PLVTARCHVS in libro de *Alexandri vita* & duabus orationibus, de fortuna vel virtute Alexandri. Ex recentioribus CHRISTIANVS FRIDERICVS FRANCKENSTEIN edidit *exercitationem de Alexandro virtutibus & vitiis claro Lipsiæ 1674.* nobis tamen hæcenus non obviam. CHRISTOPHORVS item GELLARIVS, Germanorum insigne decus, *dissertationem de virtutibus & vitiis Alexandri Magni* Curtio a se Lipsiæ 1696. editor præmisit. Allos qui

Magnus dictus est, ex præfenti tractatione erit manifestum. Eam vero ita suscipiemus, ut primo quidem ex scriptoribus (c) vitæ rerumque gestarum Alexandri Magni ostendamus egregiam, quam mentitus erat, virtutis speciem; deinde vero causas & fundamentum harum actionum indagemus, & larvas pseudo-virtutibus hisce detrahamus.

vel secundum præcepta politica, vel monumenta historica vitam ejus considerarunt, hic prætermittimus. Illi tamen cum variam virtutis ideam in expendendis Alexandri moribus attulerint, tantum abest, ut hæc operam reddant otiosam, ut nobis potius spicilegii satis superfit, genuinam virtutis faciem a fallaci larva in Alexandro discernendi.

(c) Sicut Alexandri Magni res gestæ amplitudine omnes superarunt, ita quoque haud exiguus eorum est numerus, qui scriptis eas profecuti sunt. Inter illos, qui ipsum regem securi testes fuere *ἀντιμαχῶν*, eminent PTOLEMAEVS LAGI & ARISTOBLVS, quorum narrationes tanti fecit ARRIANVS, ut in describenda Alexandri historia ipsos præ aliis auctores sequi decreverit, *init. histor. Alex. exped.* Posterioris quoque sæpe meminit PLVTARCHVS in *Alex.* STRABO, LVCIANVS, & alii, vid. GER. IO. VOSSIVS *de historicis grecis L. I. c. X. p. 54. seq.* Prioris vero idem PLVTARCHVS, PLINIVS, alii vid. VOSSIVS *L. c. p. 60. f.* qui etiam plures ibi historicos antiquiores huc pertinentes enarrat, quorum vero vix aliqua deprehenduntur vestigia. Ex iis, quorum monumenta supersunt, primus se offert DIODORVS SICVLVS, qui in *bibliotheca historica*, quam per multos annos non sine magno labore confecit, *L. XVII.* res Alexandri enarrat. Ceterum de ejus auctoritate in diversas abeunt sententias eruditi. Quod si enim LVDOVICVM VIVEM *de causis corrupt. art. L. II. p. 155.* audiamus, nihil hoc historico est nugacius. HENRICVS STEPHANVS vero eum inter omnes historicos tantum eminere, quantum solis lumen inter stellas asserit, & VIVI quoque respondet in *tr. de Diodoro*. Plura de eo dixit GER. IO. VOSSIVS *L. c. L. II. c. 2. p. 166. seqq.* IO. ALB. FABRICIVS in *bibliotheca græca L. III. c. 31. p. 769. seqq.* & qui eruditorum de eo judicia collegit THOMAS POPE-BLOUNT in *censura celebr. auct. p. m. 62. seqq.* DIODORO jungendus est FLAVIVS ARRIANVS, qui inter alia reliquit etiam *historiarum de expeditione Alexandri Libros VII.* quos Attica dialecto consignavit. Huic historico veritatis laus ab accuratis criticis PHOTIO & COELIO RHODIGINO *Antiq. Leit. L. I. c. 12.* desertur, qui posterior etiam observat, eum *φιλανθρωπῶς* cognomine fuisse insignitum. Ipse ARRIANVS *L. I.* ob veritatis studium tibi primas inter historicos deferendas esse partes asserit.

rit. Conf. quos jam laudavimus VOSSIVS l. c. II. p. 214. seqq. FABRICIVS l. c. L. IV. c. 8. p. 269. seqq. BLANCARDVS & GRONOVIVS ad hunc autorem, alique. Nec minus de memoria Alexandri meruit, quem jam laudavimus PLVTARCHVS, qui præter supra dictas orationes, *vitam Alexandri ejusque dicta opportuna atque sententias* recensuit. Ex historicis Latinis his jungimus IVSTINVM atque CVRTIVM, quorum ille res Philippi & Alexandri aliquot libris profecutus est, brevier quidem atque strictim, haud tamen indiligenter. Vid. IO. ALB. FABRICII *biblioth. Latin. L. III. c. 3. p. 528. seqq.* hic vero elegantissima oratione vitam & historiam Alexandri pertexuit. Dubia quidem a pluribus reddita est ejus auctoritas, cum eum quidam ad antiquiora tempora referre dubitarent, quin opus plane recens esse contenderent, vid. GER. IO. VOSSIVS *de historicis Latin. L. I. c. 28. p. 140. seqq.* & quæ IO. FREINSHEMIVS & IO. ALBERT. EABRICIVS, ille in *proleg. in Curtii comment.* hic l. c. L. II. c. 16. p. 140. seqq. prolixè de hac re commentati sunt. Quin vir doctissimus IOANNES CLERICVS in *arte crit. P. III. sect. 3. tota p. 395. seqq.* in eo est totus, ut demonstrat, Curtium candidi historici partes minime occupavisse, sed ideo selegisse tantum historiam Alexandri, ut in magnarum rerum narratione magnificam quoque orationem, tumidamque ostentaret eloquentiam. De qua sententia graves ei lites movit vir clarissimus IACOBVS PERIZONIVS, cum in *notis ad Aelianum*, tum peculiari libro, cui titulum fecit: *Quintus Curtius Rufus restitutus in integrum & vindicatus Lugd. Bat. 1703.* ad quæ tamen CLERICVS respondit in *bibliotheca selecta T. III. p. 171. seqq.* Nos hanc litem nostram non facimus, sed hoc modo observamus, etsi non absonum videtur, Curtium virum rhetorem ideo historiam Alexandri describendam sibi sumnisse, ut eloquentiæ adipisceretur laudem, nobis tamen non officere, quomolnus ad eum in hac translatione provocemus. Nam ubi etiam concedimus, quod hunc sibi prorsus proposuerit finem, illud tamen negabit nemo, egregie illum hunc scopum fuisse affectum, & veterum historicorum de Alexandro narrationes fido satis pede fuisse secutum, & ex historiæ quoque veritate ejus propensiones, actionesque descripsisse. Maximum enim oratoris officium & virtus est, *τὰ πράγματα* & indolem ejus, quem describit, exprimere, cui etiam Curtium fecisse satis aperte ejus opus ostendit. Accedit itaque Curtio eo major auctoritas, ubi consentientes habet reliquos historicos, qui majorem partem in hoc quidem momento cum eo conspirant. Et hi potiores scriptores sunt, ex iis, quos superstes ætas nostra volvit, quibus addi possent plures, si numerum vel deperditis vel recentioribus augere placuisset. Catalogum eorum, qui res Alexandri vel ex instituto vel obiter nobis tradiderunt, cum superstites tum deperditos diligenter more suo recenset IO. FREINSHEMIVS in *prolegom. ad Comment. Curtian.*

præ se
ferens
pieta-
tem er-
ga Deos

§. IV. Inter virtutes, quarum speciem præ se tulit Alexander, primum eminet pietas, deorumque sedula cura ac veneratio, cui adeo deditus fuit, ut singulis diebus, & omni occasione, quicquid etiam suscipiebat, eos coleret, sacrificia perageret, numina propitiaret, aras erigeret (d); accedit cultus eorum inter varias gentes ab eo promotus (e).

§. V. Iis

& post illum vir præstantissimæ eruditionis IO. ALBERTVS FABRICIVS, qui ex MATTH. RADERI *prolusionibus*, TH. RELNESII *Ep. 38. ad Hofmannum*, FREINSHEMIO propriisque observationibus prolixum & accuratum horum scriptorum nobis dedit catalogum in *biblioth. græca L. III. c. 8. p. 107. seqq.*

(d) Testes sunt hujus rei omnia monumenta, quæ de magno hoc orbis domitore loquuntur. Nam non solum Minervæ augustissimum templum extruere statuit, teste DIODORO *L. XVIII. c. 4.* verum etiam templum Dianæ, quod ab Heroftrato incensum Ephesii tum restaurabant, regia munificentia augere magnifice promisit, modo nomen suum inscriberent, quod tamen illi ab Ephesio negatum est, prout ex veterum historicorum suffragiis narrat IO. FREINSHEMIVS in *supplem. ad Curt. II. 6. 32. seqq.* Porro Hellepontum trajiciens, felixque belli Persici initium auspicator, in mediis fluctibus Diis maris sacra fecit, in continentem vero delatus, Jovi Ἄρεθαρνεῖο, Minervæ & Herculi aras struxit, teste ARRIANO *L. I.* Paria fecit ad Ilium referente PLVTARCHO in *Alexandro p. 547.* Minervam vero singulari studio & veneratione coluit, ei ludos celebravit, CVRTIVS *III. 7. 4.* aras consecravit, apud EVNDEM *III. 12. 27. IX. 11. 24.* cecidit vicinas *ibid. IX. 2. 32.* confuente cum CVRTIO ARRIANO. Jovem pariter Victoriæque coluisse testatur IDEM *IV. 13. 15.* quin singulis diebus Alexandrùm sacrum Diis fecisse autor est ARRIANVS *L. VII.* & PLVTARCH. in *Alexandro p. 548.* Ipsum vero sacrificia peregrisse prior refert *L. I. & L. II.* Quantum honoris detulerit vatibus, testis est ARISTANDER, qui semper in castris & præliis regi adfuit, precibusque prævit *vid. CVRTIVS IV. 15. 27. IV. 13. 15.* Verum plura hic testimonia congerere in re manifesta opus haud est. Vestigiis vero majorum parentisque strenue institit in pietate, Persis quoque in hac parte superior esse contendens. conf. IO. BAPTIST. CROPHIVS in *Antiquitat. Macedon. P. I. §. 18. p. 34. seqq.*

(e) Cujus testis est PLVTARCHVS, qui *Orat. I. de fortitud. vel virt. Alexandri* maxime ipsum eo nomine extollit, quod Hyrcanos docuerit conjugis uti, Sogdianis persuaserit, ut alerent non interficerent parentes, Persas ut venerarentur non uxorum loco haberent matres, ut Indis Græcorum Deos colerent. Quæ omnia

§. V. Iis virtutibus, quæ ad ipsum Alexandri ^{sancti-} animam spectant, animique pariter ac corporis ^{tatem} providam curam innuunt, ita deditus fuit, ut ^{animi} singularem laudem inde meruerit (f). Fuisse enim temperantem (g), castum (b), continen-

C 5

temque,

ad infanda scelera, religioni & pietati naturali imprimis adver-

santia removenda fuere comparata. IDEM *Orat. II. de fort. vel virt. Alex.* eum Pericli præfert, quia maguam pecuniæ vim in Græciam miserit, ut templa Diis inde sacrificarentur. Addantur quæ de templo Ephesiorum supra diximus; conferaturque STRABO L. XIII.

(f) Paucis multa enarrat PLVTARCHVS *de fortit. vel virtut. Alex. Or. I.* ubi ita ex versione GVIL. XYLANDRI: *Agendum actiones Alexandri num fortuitum casum & vim bellicam ac manuum robur præ se ferunt? an vero multum fortitudinis & iustitiæ, multum temperantiæ ac mansuetudinis cum decoro & prudentia sobria ac sapienti ratione omnia agentis?* In sequentibus vero prolixus est, ut demonstret, eum non unam sed multas virtutes simul possedisse junctas. Conferantur IVSTINVS IX. §. & CVRTIVS X. c.

(g) Temperantiæ egregium protulit testimonium PLVTARCH. *in Alex. p. 584. & Apophth. p. 147.* Cum enim Adæ Cariz Regina ei quotidie multa bellaria & cibos curiosissimo apparatus a cupediariis & coquis artificio studio quodam ostentandi mitteret, respondit ei: *Nihil his sibi esse opus, meliores se habere coquos a pedagogo Leonida donatos, ad prandium uty antelucanum, ad cænam angustum prandium.* Hac regis temperantia illustri exemplo incitati milites Macedonici eadem frugalitate fuere usi. Testis est inimicus Alexandro Cbaridemus apud CVRTIVM III. 2. 15. qui ita ad Darium de phalange: *Fatigatis humus cubile est, cibus, quem occupant, satiat, tempora somni arduiora sunt, quam noctis.* Ipsum vero Alexandrum accepto pane in itinere cum amicis ambulantem vesci solitum refert FRONTIN. *Stratagem. IV. 3. 9.* & iisdem, quo milites, cibus vixisse ARRIANVS L. VI ubi Alexander ipse ad milites, *se vilioribus, inquit, uti cibus quam illos.* Pari temperantia utebatur in vestitu, civili habitu ex disciplina moribusque patriis Macedonum regum salubriter temperato, ut loquitur CVRTIVS VI. 6. 2. conf. III. c. 2. Et licet Persicam, quam postea sumsit, vestem exprobrat CVRTIVS L. c. moderationis in superbiam mutatæ exemplum daturus, in ea ipsa tamen temperantem & moderatum querit animum PLVTARCH. *de virt. Alex. Or. I. p. 463.* quod non Medicum adficerit vestitum, sed Persicum, multo quam est Medicus viliozem.

(b) Multa castitatis & continentię documenta dedit Alexander. Cum aliquando nocte jam facta puellam adducerent,

temque, magnanimum (*i*), fortem (*k*), constantem,

& illa quærenti cur tam fero veniret, responderet, se somnum mariti expectavisse, valde increpabat ministros, quod illorum culpa fere adulter factus esset, referente PLVTARCHO in *apobth.* p. 174. Illustre imprimis castitatis exemplum dedit in servatis sanctissime sæminis captivis Persicis, conjugæ & filiabus Darii, formæ pulchritudine omnes superantibus. *Eas enim ita sancte habuit, ut non in hostium castris, verum in sacris Vesta templis servata viderentur*, ut loquitur PLVTARCH. in *Alex.* p. 547. & quæ CVRTII III. 12. 21. vox est, quasi ex ipso genita essent. Adeo vero eas non violavit, ut summam potius adhibuerit curam, ne quis captivo corpori illuderet, teste CVRTIO l. c. Quæ animi continentia ita omnium venerationem meruit, ut ipse Darius cognita ea Deos remuneratores imploreret, quod refert PLVTARCH. de *virt. Alex. Or. II.* p. 420. & CVRTIVS IV. 10. 34.

(*i*) Magni animi plurima testimonia de Alexandro retulit PLVTARCH. qui de *virt. Alex. Or. I.* p. 462. ita: *Quis unquam majoribus & pulchrioribus instructus rei gerenda occasionebus ad bellum profectus est, magnanimitate inquam, prudentia, temperantia, fortitudine? quibus eum viaticis philosophia ad expeditionem instruxit.* Or. II. p. 473. vero eum magnanimitate cum Cyro comparat. Illam autem regia indole dignam jam in juventute ostendit. Victorias enim patris Philippi relatas ingemebundus & illachrymans audivit, omnia sibi præripi gloriosæ virtutis facta questus vid. PLVT. in *Alex.* p. 141. Et profecto tota ipsius vita, quanta animi magnitudine vixerit, testis, & tantos exercitus aggredi, tam vastas regiones adire, ipsam naturam expugnare, non nisi ingentis animi, regisquæ indolis indicium est. Referri huc etiam potest divitiarum & munerum neglectus, qui fecit, ut magnifica Darii promissa, & consilium Parmenionis suadentis, ut pro magna auri copia captivas regias Dario redderet, indignabundus rejiceret, addens: *fortunam se non vendere, captivas vero si placet reddi, honestius dono se daturum, quam precio remissurum.* vid. CVRTIVS IV. 11. 14. PLVTARCHVS *apobth.* p. 174. ARRIAN. L. II. & DIODOR. SICVL. L. XVII. Plura non addo, cum, quæ inferius de Alexandro gloriæ cupido dicenda sunt, hic quoque suo modo locum habeant. add. IV. STIN. LX. §. 13.

(*k*) An fortiorem unquam viderit Græcia, tot fortissimorum heroum sæcunda genetrix Alexandro, dubium oriri poterit, ubi ingens vastissima animi robur consideratur. In prima adhuc juventute gravissima bella suscepit, urbes validissimas expugnavit, pericula quævis adiit, ut ex historicorum consensu refert FREINSHEMIVS in *supplement. ad Curt.* Bello vero Persico suscepto, quas non difficultates superavit, exercitus ingentes fudit, loca inaccessa expugnavit! Ingens numero erat &

tem (l), laborisque patientissimum (m), ubique historia ejus testatur.

§. VI. Tandem & virtutibus in officiis erga alios ^{justitiam} videbatur deditissimus. Videas enim justitiam (n), ^{erga} ^{alios.}

fortitudine virorum exercitus Dari: disposita ita acies, ut Alexandri exercitum circumire posset, falcati currus plurimi, milites fortissimi, qui dum cadebant in prælio, jacebant in ora promi, sicut dimicantes procubuerant, adverso corpore vulneribus acceptis, vid. CVRTIVS III. 11. 9. Hunc tamen exercitum, ipso aspectu horribilem, fortissimo animo aggressus est, sustinuit, vicit. Omnia vero Alexandri enarrare fortitudinis specimina, esset integram ejus historiam scribere. Totus in ea adstruenda est PLVTARCH. de fort. vel virt. Alex. & CVRTIVS multis locis. Addatur IO. FREINSHEM. ad CVRTIVM X. 5. 27.

(l) Constantiæ luculentum dedit Alexander testimonium in expugnanda Tyro. Ibi non solum cum fortissimis Tyriis, verum etiam cum mari ventoque frustraneo labore erat pugnandum. Nec tamen regis animus frangi potuit, donec ipsam velut naturam vinceret. Prolixe rem narrat CVRTIVS IV. 2. seqq. & ARRIANVS L. II. qua animi constantia omnis generis labores & pericula pertulerit, mox dicitur.

(m) Laboris patientiam in Alexandro erat maxima, quoniam ipse nihil magis regium putabat, quam labores suscipere, teste PLVTARCHO in Alex. p. 555. Vitam huic sententiæ egit parem. Cum enim interiorum & ad Septentrionem magis sitam Persidis partem peteret, & nivibus, squalore, & locorum solitudinibus exercitus tantum non supprimeretur, ipse ex equo desiliit, pedesque per nivem & concretam glaciem ingredi cepit, primusque dolabra glaciem perfringens, iter sibi fecit, referente CVRTIO P. 6. 14. par exemplum est apud EVNDEM VII. 3. 14. ubi non erubuit, pedes agmen circumire, jacentes quosdam erigere, & alios adminiculo corporis sui excipere. Add. IDEM ILX. 4. hinc ille quoque ei laboris patientiam propemodum nimiam adscribit, X. 5. 27. Plura ex Alexandrinæ historiæ monumentis hauriri possent, verum longior; ac nostrum fert institutum, fieret tractatio, & in re manifesta pluribus exemplis opus non est.

(n) Justitiam probavit egregie Alexander, cum instante cum Persis pugna salubre, ut videbatur, Parmenionis consilium, ut noctu hostes opprimeret, rejiceret, indignabundus addens: *Latruncolorum & furum ista solertia est, quam præcipitis mihi, quippe unicum illorum votum est, fallere.* vid. CVRTIVS II. 13. 8. Initio quoque regiminis in audiendis litibus & habendis judiciis capitalibus manum admovebat auri alteri, ut alteram reo audiendo servaret integram, ut notat PLVTARCH. in Alex. p. 555. Pari animi æquitate præfectos multarum gentium, nefandorumque

pietatem erga parentes & præceptores (o), benignitatem, comitatem & humanitatem erga amicos (p), clemen-

scelerum reos puniri iussit, ut autor est CVRTIVS *XI. 1. segg.* *ARRIAN. L. VI. IVSTIN. XII. 10. 3.* *DIODOR. SICVL. L. XVII.* Magnam quidem iniustitiæ & latrocinii speciem Perficum & Indicum præ se tulit bellum, de quo infra pluribus erit dicendum, multo tamen colore apud plures scriptores excusatur, & defenditur. Ipse Alexander totus in eo est, ut belli Perfici iustitiam defendat, apud CVRTIVM *IV. 1. 10. segg.* quin si *DIODORO L. XVII.* credendum, Darius Philippo superstite Macedonas impugnaturus erat, quem antevertere non adeo erat iniquum. Prolixè vero ex eo bella Alexandri excusare contendit PLVTARCHVS *de virtute Alex. p. 462. 463.* *Quod feras barbarorum mentes ad honestam vivendi rationem ducere, & quod verbis non poterat, armis persuadere intenderit, ut in una republica feliciter esset honestis moribus viverent.*

(o) Pietatem ejus erga parentes docet CVRTIVS *X. 5. 30.* eo potissimum argumento, quod Olympiam immortalitati consecrare decreverit, Philippum ultus fuerit. conf. PLVTARCH. *in Alex. p. 543.* Quanto vero amore matrem sororesque persecutus fuerit, ex eo etiam patet, quod morbo conceptum, & medicamenti vehementioris vi delinquentem matris sororumque memoria revocare conaretur Philippus medicus, ut est apud CVRTIVM *III. 6. 15.* conf. FREINSHEM. *ad h. l.* Parem pietatem exhibuit matri Darii Sysigambi, cui & ipsi honores matri debitos defert apud CVRTIVM *V. 2. 22.* & Sysigambis, illo extincto, mortem sibi ipsi contulit, quod pietatem filii in eo, quem ut hostem timuerat, experta esset, teste IVSTINO *XIII. 1. 5. 6.* Præceptorum vero amorem ostendit potissimum erga Aristotelem, nam ei non minus debere se professus est, quam Philippo, cujus quippe munus fuerit, quod honeste viveret. Præmium quoque institutionis dedit præclarum & insigne, Stagiram, patriam Aristotelis, quam exciderat, instauravit, civisque, qui in exilio aut servitute erant, reduxit domum, ludumque eis assignavit, teste PLVTARCHO *in Alex. p. 542.* Studium vero Physices, in quod Aristoteles tum vehementer incumbebat, regia munificentia adjuvit, cujus testimonia vid. apud FREINSHEM. *Supplem. Curt. l. 3. 5. segg.*

(p) Ita se erga amicos gessit Alexander, ut commilito potius quam rex vel imperator videretur. Hinc patienter eorum audivit consilia, de eorum salute prospexit, literas ad eos dedit, seque humanissimum illis præbuit. Prolixè hoc deducit PLVTARCH. *in Alex. p. 555.* ubi inter alia ita: *Benefacta ejus minima in amicos incensus fuere benevolentia & honoris, quem illis habebat significationes, quorum pauca pertexam: Molestum sibi esse mandavit per literas Peucestæ, morsum ab urso ipsum, quod alius*

clementiam erga victos (*q*), liberalitatem (*r*), & alias virtutes

scripisset, sibi non significasset; at nunc certe, inquit, scribe, ut valeas, & num qui te sociorum in venatione deseruerunt, ut poenas dent. Cum Peucesta: ex morbo quodam revaluisset, ad medicum Alexippum scripsit, acere se ei gratias. Cratero affecto, cum visio esset per quietem oblata, & ipse pro salute ejus sacrificavit, & illum iussit. Conferri possunt, quæ de auctoritate amicorum apud Alexandrum habet CVRTIVS LX. 6. 16. seqq. & III. 12. 16. & IVSTINVS XIII. 1. 10. seqq. Neque exigua fuit Alexandri in humanis occisorum corporibus solertia, quæ non minimam humanitatis partem constituit. Testimonia multa invenies apud CVRTIVM, ARRIANVM, & DIODORVM, qui, quotiescunque vel levissimum prælium commissum narrat, milites ab Alexandro sepultos addit, ita tradito more, ut vix ullum militiæ tam insigne & solenne esset munus, quam humandi suos, si fides CVRTIO V. 4. 3. Addantur, quos citat I. FREINSHEM. ad h. l. Quam comis & benignus erga milites fuerit, testis est ARRIANVS I. l. qui refert, sauciorum eum magnam habuisse curam, obeundo singulos, & vulnera inspiciendo, & quomodo quisque ea accepisset interrogando. Erga peregrinos eadem utebatur humanitate, imprimis erga gentium legatos, qui protinus admissi & confidere iussi sunt, ut est apud CVRTIVM VII. 6. 6. & VIII. 8. 9. Eï hanc quidem comitatem Græcorum literis & Macedonum institutis didicerat, teste IVSTINO XI. 11. 12. Macedonum enim regum maximum semper studium fuit comitas & popularitas, Persarum regum fastui opposita, quod diversis exemplis illustrat, quem supra laudavimus IO. BAPT. CROPHIVS in Antiquit. Macedon. P. I. §. 20. p. 39. seqq.

(*q*) Quanta clementia Alexander erga victos usus sit, hoc imprimis documento patet, quod eos, licet contumacius resisterent, tamen deditione facta in gratiam receperit, eisque omnia restituerit. Tanta vero ejus fuit misericordia erga captas Persarum sæminas, ut comperto mulierum errore, quæ Dariam obiisse ratæ lugubri fletu illum desolebant, earum fortunæ & pietati illacrymaret narrantante CVRTIO III. 12. 36. Mortem item uxoris Darii mœrore maximo, eo vero castissimo deploravit apud EVNDEM IV. 10. 20. seq. Clementiæ maximum etiam dedit specimen in Poro, quem victum & vulneratum, curavit haud secus, ac si pro ipso pugnasset, confirmatum in amicorum numerum recepit, mox donavit ampliori regno quam tenuit. vid. CVRT. IIX. 14. 45. & IVSTIN. XII §. 7. Plura non addo, cum in historia Alexandrina ubivis exempla occurrant. Certe DIODORVS L. XVII. in gestis Alexandri nihil magis scripto & relatione dignum affirmat, quam maximam & abundantissimam gratiam. add. CVRTIVS V. 13. 15.

(*r*) Liberalitati ita deditus fuit Rex, ut modum sapius excederet. Longum esset, omnia regis munificentis recitare

virtutes quasvis (s) passim in commentariis de ejus vita & gestis commendare.

Origo
virtu-
tum
Alex.
M.

§. VII. Et hæc apparentium Alexandri virtutum fuit facies, quam ex scriptoribus gestorum ejus delineavimus. Vera jam indicanda venit earum origo, ut pateat, eas nihil minus quam veras fuisse virtutes. Non errabimus autem, si perversum sui amorem, qui in ambitionis & voluptatis desiderio in Alexandro se exerebat, fundamenti loco subster-namus, & illi priores, huic posteriores demus partes, inter se tamen pro variis occasionum circumstantiis varie junctas. Ambitionis (t) enim & vo-

ex pro-
pensio-
ne am-
bitionis

exempla, pauca delibasse sufficiat. Lydio cuidam pastori itinere duci triginta talenta dedit. CVRTIVS V. 7. 12. Secundo cum Dario prælio feliciter exantato, Diis magnifice honorem habuit, amicis opes, domus, provincias largitus est, teste PLVTARCHO in *Alex.* p. 553. Militum vero partem in patriam remissurus, æs illorum alienum dissolvere pollicitus, decem millia talentum referente CVRTIO X. 2. 10. & PLVTARCHO in *Alexandro* p. 565. ut vero habet IVSTINVS XII. 11. 3. viginti millia dedit. Hephæstionis vero monumento exornando decem millia talentum destinavit PLVTARCH. in *Alex.* p. 565. Hinc liberalitatem ejus miratur CVRTIVS X. 5. 28. *tradentis sæpe majora quam a Diis petuntur.* vid. quos citat FREINSHEM. ad b. l. & PLVT. in *Alex.* p. 554.

(s) Videndus omnino CVRTIVS qui X. 5. 25. egregiam de virtutibus Alexandri facit digressionem. Paucis multa PLVTARCHVS de *fort. vel virt. Alexandri Orat. II.* p. 469. ad fortunam ejus temporis. *Quæ tua magnitudo, quæ gloria, quæ potentia? ubi vis est illa insuperabilis, si quis tibi Alexandrum detrahat? Id est, si quis tibi adimat armorum peritiam, divitiarum magnificum usum, continentiam in tanta luxus materia, audaciam in certaminibus, mansuetudinem erga subditos. Alium fac, si potes, magnum, qui pecuniam non elargiatur, non ante exercitum periculis se offerat, non honoret amicos, non misereatur captivorum, voluptates non sobrie percipiat, non in tempore excubias agat, victor non placabilis & humanus sit.* Verum plura de virtutibus Alexandri etsi dici poterant, addere tamen non libet, quia, quæ prolixè hæcenus diximus, sufficiunt, ut ostendamus, maximarum virtutum speciem Alexandrum, magnum illum orbis dominorem præ se tulisse, earumque apud historicos retulisse laudem.

(t) Nimiam, quam fovit Alexander, ambitionem tot loquuntur facta, tot tentantur documenta, ut inter tot testimonia difficilis sit electio. Potiora saltem delibabimus. Eam vero scrip-
tores

ptores uno ore testantur. PLVTARCHVS in *Alex.* p. 541. de iuuentute, ejus observat, *gloria cupiditatem ejus supra ætatem habuisse spiritus solidos atque celsos.* CVRTIVS gloriæ & laudis iusto majorem cupidinem notat *X.* c. 29. apud PLVTARCHVM vero in *Alex.* p. 555. gloriam vitæ regnoque prætulisse asseritur, fatente hoc ipso quoque Alexandro apud CVRTIVM proluxa oratione *LX.* 6. 17. Non immerito itaque IVSTINVS *XI.* 11. 12. *audiam insolentiam, mirumque animo in cretum tumorem perstringit.* Eandem animi elatioris superbiam plurimis speciminibus ipse dedit Alexander probatam. In prima ætate a patre Philippo monitus, ut in ludis Olympiis stadium curreret, facturum se, respondit, si cum regibus certandum esset; patrii vero victoriis ingemuit tristis, quod nihil sibi relinqueretur, quo avidum gloriæ animum satiare posset, referente PLVTARCH. in *Apophth.* p. 174. 175. Proveciori ætate gloriæ studium admodum crevit, hinc varia conamina suscepta, maximo periculo, ingenti tamen animo: totum enim orbem sub jugum mittere infinito animo complexus meditabatur, vid. CVRTIVS *X.* 1. 17. Quin post victum Darium eo stultitiæ processit, ut Jovis filium se ab oraculo dici cuperet, humanæ sortiæ oblitus, ut narrat CVRTIVS *IV.* 7. 25. qui recte addit: *fortunam magna ex parte avidos gloria magis, quam capaces facere.* Tandem vero quod olim prava mente conceperat, tunc esse maturum ratus, quoniam modo cælestes honores usurparet, cepit agere. Jovis filius dici non solum, verum etiam credi volebat, tanquam perinde animis imperare posset ac linguis, quæ verba sunt CVRTII *LX.* c. 5. Callisthenem vero liberius hanc ambitionem & stoliditatem reprehendentem, & adorationem denegantem in vincula misere conjecit, ubi etiam expiravit, vid. PLVTARCH. in *Alex.* p. 560. Quin in extremo vitæ articulo & discrimine constituti ultima vox fuit, *velle se divinos honores, cum amici felices essent,* vid. CVRTIVS *X.* 5. 6. Ex hac vero, quam notavimus, animi ad ambitionem inclinatione affectus varii oriebantur. Fuit enim audax, cujus memorabile exemplum narrat PLVTARCH. in *Alex.* p. 548. alia CVRTIVS *LX.* 4. 12. *LX.* c. 1. *X.* 2. 30. moræ impatientissimus, mentisque celerrimæ & festinantis CVRTIVS *III.* c. 13. & 6. 3. imprimis autem vehementissimæ & celeriter excitandæ iræ obnoxius, quod vitium ex ambitione in eo notat CVRTIVS *IV.* 2. 5. *X.* c. 34. PLVT. in *Alex.* p. 541. & IVSTIN. *LX.* 3. 14. qui ei neque dilationem ultionis, neque usum fuisse asserit, & exemplo Callisthenis probat *XI.* 3. 3. Hunc ægri animi affectum per biduum tenuit, ubi recusantes militiam milites audivit, ut est apud CVRTIVM *LX.* 3. 19. Tandem & ex ambitione, alterius cupiditatis gloriæ fuit admirator, cujus videatur testimonium apud CVRTIVM *II.* 14. 41. & *IV.* 14. 2. Quæ omnia, plura enim adducere in re luculenta opus non est, Alexandrum unice fere, saltem primo loco, ambitioni litasse evincunt.

Et voluptatis (u) desiderio illum flagrasse, omnes historiae ejus loquuntur paginæ.

§. VIII. Hæc animi dispositio in Alexandro, qua ambitio primas, voluptas secundas occupabat partes, augebatur dispositione corporis cholero-fanguinea (x), quæ motibus & propensionibus animi admodum respondebat.

§. IX. Acce-

(u) Voluptatis desiderium, uti inferius fuit ambitionis amori, ita tamen se subinde data occasione exeruit, ut Alexandrum ab hac animi propensione non fuisse immunem, clare pateat. Et in prima quidem ætate haud facile movebatur corporis affectibus, voluptati obnoxiiis, ac summa cum animi moderatione voluptates degustabat, teste PLVT. in *Alex.* p. 541. ætate vero major & hic animo habenas laxavit. Vinosius enim erat, teste EODEM l. c. & convivandi atque perpotandi dulcedine captus, inter pellices ac scorta vivebat, cujus memorabile exemplum inter plura recenset CVRTIVS V. 6. 7. VI. 2. & PLVTARCH. in *Alex.* p. 554. Musices quoque amor ideum confirmat, de quo videri possunt testimonia scriptorum apud FREINSHEM. in *supplem. ad CVRT.* l. 3. 23. 24. Imprimis autem celerior animi mutatio, & pœnitentia atque inconstantia quædam præceps aliquando, ubi voluptatis amor ambitionem ab objecto excitatus anteivit, se exerens, testimonio est. Eluxit ea potissimum, cum ebrius amicum optimum Clitum interficeret, in cujus pœnitentiæ signis exponendis multus est CVRTIVS IIX. 2. add. PLVT. in *Alex.* p. 550. Pariter, quem vix maximo odio persecutus fuerat, miserebatur Darii, ex summo fastigio ad tantam calamitatem recidentem considerans, apud PLVT. in *Alex.* p. 556. quæ & alia, cum ambitione Alexandri comparata, ostendunt, voluptatem quidem cessisse ambitioni, ubi vero hujus cessabant objecta, & augebantur ea, quæ voluptatem excitare poterant, quod post devictum Darium imprimis accidit, voluptati frena permisisse Alexandrum. Tandem & ex hac animi propensione metus ille, qui, instantis mortis vates, illum Babylone occupavit, derivari potest, de quo PLVTARCH. in *Alex.* p. 566. Sunt enim voluptati dediti timidi, imprimis ubi religionis species & conscientia scelenum accedit. Licet etiam ex propensione ejus infima, avaritia, quam melancholicum temperamentum nonnulli vocant, derivari possit. Illa enim propensio, etsi in Alexandro erat longe debilissima, objecto tamen vehementer irritata, & omnis honorum generis instante morte privanda, reliquas ipso actu cessantes superavit, quod sæpius fieri & ipsa experientia, & qui de moribus hominum egerunt, testantur.

(x) Fuisse hoc Alexandri temperamentum, patet ex de-

§. IX. Accedunt caussæ morales, educatio a pa-^{excaus-}rentibus & præceptoribus facta (y), exempla imita-^{fs mo-}tionibus.^{rati-}

scriptione formæ & corporis illius, quæ est apud PLVTARCHVM, AELIANVM, ARRIANVM, SOLINVM aliosque, ex quorum consensu eam accurate dedit depictam IO. FREINSHEM. in *supplem. ad CVRT. I. 2. §.* Eminebat vero in membris indomitus vigor, excellens nativa & genuina venustas corporis. Artus habebat robustos, probeque compactos, vi tamen quam specie validiores: cutem candidam, nisi quod in malis & in pectore grato rubore perfundebatur. Inerat ei occulta quædam vis, ut sine veneratione & horrore quodam intuentium non adspiceretur. Pernicitate pedum admirabili fuit, verum etiam citatori gressu, qui in homine velocissimæ mentis non est mirandus. Voce utebatur elatiore, somni natura erat paucissimus. Musica delectebatur, verum masculino cantu. Confer, quos nominavimus, & imprimis PLVTARCH. qui in *Alex. p. 541.* addit, eum suavem ex ore atque toto corpore reddidisse odorem, cujus causa fervidum atque igneam fuerit temperamentum. Ex qua descriptione patet, Alexandri sanguinem igneis & salinis partibus abundavisse, quæ partim motus celeres partim titillantes excitant, ambitioni & voluptati gratissimos, prout hoc in doctrina de temperamentis a multis prolixè est ostensum.

(y) Mirum non est, Alexandrum, præter naturalem gloriæ stimulum, etiam educatione ad ambitionem imprimis fuisse ductum, cum pater ipsius Philippus ambitionis æstro maxime percitus fuerit, prout ille describitur a IVSTINO IX. §. 1. *seqq.* Olympias vero ad voluptatem prona adulterio fidem marito debitam violare non dubitavit, ex quo etiam Alexandrum ortum nonnulli autumant, & miraculosam ejus generationem more antiquitatis ideo fuisse prætensam putant, de quo vid. FREINSHEM. in *supplem. ad CVRT. I. 1. 44. seqq.* & quos citat. His parentibus natus & educatus est, postquam multa prodigia de ejus nativitate fuerunt nuntiata, quæ unanimi ore, magnum hunc fore regem, orbisque domitorem præfagebant, testibus omnibus iis, qui vitam Alexandri scripserunt. Hæc homini natura sua ambizioso quotidie inculcata & versantia coram oculis, non poterant non ingentem tumori animi addere magnitudinem. Ipsa mater Olympias, narrante PLVTARCHO *p. 540.* illi in Asiam proficiscenti natales divinos detexit, hortata, ut digna tanto genitore capefferet. Præceptore imprimis usus est Aristotele, qui ejus formaturus animum, Mitylene, quo post supplicium Hermiæ secesserat Athenis, ubi cum Platone degebat, accersitus est. Hoc duce non tantum in naturam rerum indagandam incubuit, verum etiam ethicam & politicam didicit, & egregias illas, quibus postea Asiæ factus est dominus, artes cognovit, vid. PLVT. in *Alex. p. 542.* & DIOG. LAERT. in *Aristotele.*

tioni propofita (z), converfatio cum hominibus ad ambitionem partim, partim ad voluptatem excitantibus (aa), item confuetudo (bb). Occafiones quoque

riftotele. Cum vero philofophi hujus philofophia morâlis eo unice tendat, ut moderatione exceffuum vitiorum media via commixtio quædam evadat, ad politicam felicitatem magnamque nominis gloriam ducens, quo nomine etiam honores & gloriam inter bonorum genera retulit *Etbic. L. IV. c. 7.* hinc animus Alexandri auctoritate & doctrina tanti præceptoris magis inflammabatur, ut ftupenda ambitionis conamina fufciperet. Adulter paulo factus, a patre per duces exercitatiffimos ad magna quævis formatus eft, & mature ftipendium fub parente meruit, ubi non poterat non elatioris animi fequi ftimulum.

(z) Huc pertinet prætenfa ex divina origine nativitas, qua ad divina facinora excitabatur, de qua diximus. Imprimis autem Achillem, quem generis fui autorem afferebat, expeditionis contra Perfâs focium atque commilitonem elegit, ut eft apud PHILOSTRATVM in *Heroicis.* Huc pertinet quoque imitatio Bacchi, de qua CVRTIVS *ILX. 10. 13. feqq.* & Hercules apud EVNDEM *LX. 1. 29. conf. STRABO L. III. SENECA de Benef. VI. 3. 1. add. FREINSHEM. ad CVRT. LX. 2. 29.*

(aa) Inter eos, qui ambitionem Alexandri fufflarunt, merito reuleris omnis generis adultores, malum illud regum perpetuum, & aularum corruptores, qui Alexandrum magis, ac ipfe capiebat, laudibus evehebant. Fuerunt hi non tam Macedones, quam Græci alii, qui profeflionem honeftarum artium malis corruerunt moribus, ut refert CVRTIVS *ILX. 4. 7.* qui etiam turpiffimas affentationes eorum, qui humanæ fortis oblitii, cum vivum inter Deos referebant, more fuo graphice defcribit, contententibus ARRIANO *L. IV.* & PLVTARCHO *de difcr. adul. & amici p. 36.* Multos vero Alexandri adultores notavit FREINSHEM. *ad CVRT. l. c.* Quin ipfi regis amici & miniſtri, dum ex difciplina Macedonica & virtutis præftantia tanta venerationis erant, ut fingulos reges putares, quæ IVSTINI verba ſunt *XIII. 1. 10.* ad majorem animi tumorem & ſuperbiam efferre potuerunt regem, cujus erant fatellites, comites & miniſtri. vid. quem aliquoties laudavimus IO. BAPT. CROPHIVS in *Antiquitat. Macedon. P. I. §. 21. p. 43.* Superbiam talium eleganter defcribit LIVIVS *XLV. 32.* qui videndus. Ad voluptatem autem regem invitabant Perfæ, pellices, ſpadones, & ejus generis alii, quibus voluptate nihil erat carius. Mores eorum defcribit CVRTIVS *V. 1. 36.* Hæc vero quem effectum habuerint docet IVSTINVS *XI. 10. 1. 2.* & CVRTIVS *X. 1. 26. feqq. ARRIANVS L. VI.*

(bb) Ea enim fecit, ut labori affueſceret, frugalis initio

quoque rerum externarum (cc), dignitatis, temporis, loci, generis & nationis, fortunæ, aliæque.

§. X. Facile jam virtutum Alexandrinarum detegi potest falsitas. Nam ubi ad origines hæcenus descriptas probe attendimus, ex ambitione & voluptate mixtis (dd) sæpius inter se & temperatis eas prod-
Falsitas
virtutum
Alex. M.

viveret, omnibusque clementem se præberet, quibus artibus & pater eum erudiverat, & majores in regno Macedonico nati sunt, calcando vestigia successoribus relinquentes, vid. IO. BAPT. CROPHIVS l. c.

(cc) Multum & externæ rerum circumstantiæ ad simulatas partim virtutes, partim ad ambitionem & voluptatem augendam fecerunt. Viyo parente dux jam præerat exercitui juvenis sedecim annorum, teste PLVTARCHO in *Alex. p. 542.* eo extincto natus viginti annos regnum accepit, magna invidia, gravi odio & periculis pressum undique, gentibus vicinis, & ipsa Græcia servitutis jugum excutere tentantibus: ubi magno animo, strenua virtute, laboris patientia & præsentis animo erat opus, vid. IDEM *p. 543.* Accedebat exercitus victor, & vulnere pariter atque virtutis suetus; Persarum molles mores & ad mortem usque devota regi Macedonum gens: quibus omnibus in magnam tantarum rerum, & sumendi ex iis superbi animi spem erigi rex potuit. Voluptati occasionem præbebat Persarum luxus, crebriorque cum sæminis inter pocula & convivia consuetudo: auri ingens copia & alia, quæ animi illius moderationem plane corruerunt. Frugalitatem vero, comitatem, clementiamque habuisse ex gentis suæ moribus supra observavimus. Fortuna tandem, quæ adeo Alexandro favit, quicquid etiam PLVTARCH. *Orat. 2. de fortuna vel virtute Alex. M.* occinat, ita occupavit animum hujus herois, ut in eo esset unus, quomodo ambitioni & voluptati pro rerum circumstantiis inserviret: quo factum est, ut interdum virtutis daret speciem, interdum autem vitiorum largam messem ostenderet.

(dd) Luculenter hoc patefcet, ubi singulas, quarum fucum fecit Alexander, virtutes consideraverimus. Primum occurrit pietas; ea vero vel ex consuetudine fuit orta, vel ex astutia, ut armorum injustitiam tegere, & plebi atque militibus, turbæ facile decipiendæ, animum adderet. Insigne hujus est exemplum, quod ex FRONTINO *Stratag. l. 11. 14.* refert I. FREINSHEM. *supplem. in CVRT. II. 5.* Cum enim Granicum amnem trajiceret, ut efficacius confirmarentur aitonitæ mentes, Aristandrum pro transitu sacrificantem secreto moneri iubet, ut excepturam exta manum inscriberet medicamento litteris inverfis, quas impositum jecur recenti adhuc calore adtraheret, reliquasque exprimeret: iis significabatur, Alexandro victoriam Deos concedere. Eventus spei respondit. Tanta enim spe

omnes hoc prodigium implevit, ut post hæc tam cæta cœlestis favoris pignora nihil dubitandum conclamarent. Similem astutiam de lunæ defectione, ejusque per vates *Egyptios* interpretatione, refert *CVRTIVS IV. 10. 2. seqq. item IV. 13. 15. & 26.* Pietatis hujus politicæ insignis & vaferrimus minister fuit *Aristander* vates, omnia ita interpretatus, ut multitudinem, quæ superstitione maxime regitur, ad regis voluntatem flecteret. Cur vero *Ephesiorum* templum restauraturum se promiserit, ex addita conditione patet, si nomen inscriberent suum; æternam nominis famæque gloriam inde sperans. Et quid fuit unquam facilius, quam sub pietatis prætextu, & ad eam & veram religionem ducendarum gentium larva, latrocinia publica regere? quod quam injustum sit, ipsa docet congenita lex atque ratio conf. *BVDDEVS diff. de expedit. cruciatis §. 7. f. in select. juris nat. & gent. p. 104. seqq.* Temperantiæ studium ex consuetudine & educatione adhæsit, ut supra ostendimus, cui eo magis poterat esse deditus, quo majorem inde laudem reportabat apud milites. Accedit ita milites in frugali & sobria vivendi ratione, quæ omnino tantis rebus suscipiendis & exercitui victori necessaria est, optime exemplo ducis potuisse contineri. Castitatem ex gloriæ amore esse ortam innuit *CVRTIVS IV. 10. 14. eximiam asserens, pulchritudinem formæ uxoris Darii Alexandrum non libidinis habuisse incitamentum, sed gloriæ, scilicet ob magnam in tanta occasione continentiam.* Magnus vero animus unde quæso nisi ex ingenti ambitione animi plus, quam capere poterat, cupientis oriebatur? Hinc videas hominem divina conantem, ipsam naturam oppugnantem, totius orbis imperio, si modo ætas suffecisset, inhiantem & meditantem. Hic generosus est ille animus, quo omnibus præstantiorem se non dici tantum, sed etiam credi voluit. Fortitudo *Alexandri* felix quædam temeritas est, omni sæpius ratione destituta. Modo enim gloriam reportaret, vitam regniisque negligebat libenter, quod ipsum consistentem supra audivimus. Exemplum stultissimæ temeritatis est apud *CVRTIVM IX. c. 1. & X. 2. 30.* ubi felix eventus non rabiei animi, sed casui & fortunæ adscribendus est. Recte *Darius* apud *EVNDEM IV. 14. 13. Temeritas est, ait ad milites, quam adhuc pro virtute timuissis, sed felix ea, præter meritum Alexandri.* Consentit *SENECA de Benef. L. I. c. 13. Quid, inquit, simile habebat vesanus adolescens, cui pro virtute erat felix temeritas.* add. *L. VII. c. 3. & CVRTIVS III. 6. 2.* Vbi egregie oblectam hanc temeritati larvam indicat. Constantia & laboris patientia omni adversitatum genere inexpugnabilem animi ardorem, & ambitionis magnitudinem confirmat, cui nunquam suffecit, quod ceperat. Egregie illam depictam dat *SENECA, Ep. 119. Nunquam, ait, parum est, quod satis est, nunquam multum est, quod satis non est. Post Davium & Inios pauper est Alexander Macedo. Quærit, quod suum faciat, servatur maria ignota, in oceanum classes demittit*

diisse apparebit. Hinc characteres falsæ virtutis luculenter se ostendunt. Nam neque perpetua erat, sæpissime intermissa (ee); neque omnia, quæ debebant, æquo animo averfabatur, virtuti contraria (ff); quo non poterat esse una atque eadem.

D 3

Ab

mittit novas, & ut ita dicam, claustra orbis perumpit. Quod natura satis est, homini non est. Inventus est, qui concupisceret aliquid post omnia. Tanta est cæcitas mentium, & tanta est intiorum suorum, unicuique, cum processit, oblivio. conf. IDEM de Benefic. L. VII. c. 2. Tam inexplebili igitur cupiditati, quis alius nisi constantissimus & laboris patientissimus suffecerit? Justitiam pariter Alexander ex turpitudinis pudore aliquo modo amavit, alias latro iniquissimus, ut mox dicemus. Ut vero non hostem adgrederetur, gloriæ suæ obstare asserit ingenue apud CVRTIVM IV. 13. 9. Amicis & militibus humanum se præbere coëgit necessitas, nisi enim hisce artibus animum eorum sibi devinxisset, tot sine mercede vulnera & cicatrices domum non reportassent. Clementiam ex ambitione & despecta contra inermes pugna, item ut laudes ejus reportaret, exhibuisse illum, ipse fatetur apud CVRTIVM IV. 11. 26. natura sua, id est ad ambitionem nato & inclinato animo se tribuisse quæ elementer fecerit, apud IVSTINVM vero XI. 12. 12. animi magnitudine se fecisse, ait, neque se adversus calamitates & sæminas pugnare. Voluptati vero & hic non desuere suæ partes. Liberalitatem vesaniam, & excedentem modum recte taxat SENECÆ de Benefic L. II. c. 16. ubi egregie iterum: Urbem cuidam donabat Alexander vesanus, & qui nihil animo grande non conciperet: cum ille cui donabatur, se ipsum mensus, tanti muneris invidiam refugisset, dicens non convenire fortuna sua; non quaro, inquit, quid te accipere deceat, sed quid me dare. Animosam vos videtur & regia, cum sit stultissima. Nihil per se quemquam decet: refert quid, cui, quando, quare, ubi & cætera, sine quibus facti ratio non constabit. Tumidissimum animal, si illum accipere hoc non decet, nec te dare. Habeatur personarum ac dignitatum proportio, & cum sit ubique virtutis modus, æque peccat, quod excedit, quam quod deficit. Hinc quid de tanta liberalitate vel potius profusione, quæ ambitionis partim, partim voluptatis erat opus, sentiendum sit, facile judicari potest.

(ee) In bonis iis, quibus ornatus erat Alexander, artibus ipsum non semper fuisse deprehensum, & perpetua ejus docet historia, & CVRTIVS observat, III. 12. 13. Et si eas perpetuo fovisset virtutes, non tot se inquinavisset vitiiis.

(ff) Potest & hoc eundo per singulas virtutum species ostendi atque monstrari, Alexandrum maximis vitiiis, iis virtutibus, quibus deditus videbatur, e diametro contrariis fuisse

Ab Alexandro vero esse adhibitam ut felicitatem hujus vitæ adipisceretur, clarissime patet.

obnoxium. Pietatem erga Deos vehementer læsit, dum se Deum haberi voluit. Erga parentes vero, quam pius, qui non solum patri insultavit, verum eum etiam interfici curavit? quod non sine omni veritatis specie suspicatos fuisse multos PLVT. in *Alex.* p. 543. narrat, qui addit, eum occidisse parentes interfectores ex ea tantum ratione, ut criminis insons haberetur. Fratrem vero ex noverca interfecisse, refert IVSTINVS XI i. 3. Quam temperanter sæpe vixerit, & sobrietatem amaverit, testatur intolerabilis vini cupiditas, & perpotandi pervigilandique insana cupido, quam atro notant lapillo CVRTIVS V 7. 1. VII. 2. 2. X. 5. 34. PLVTARCH. in *Alex.* p. 541. IVST. IV. 8. 15. aliique, quos allegat IO. FREINSHEM. ad CVRT. X. c. 34. Et licet eam excuset ARRIANVS L. VII. recte tamen eam taxari contra illum ostendit COELIVS RHODIGIN. *antiquar. lect.* L. XXII. c. 20. Tunc impotenti animo frena laxavit, tunc erupere latitantia vitia, vid. SENECA Ep. LXXXVII. qui eum hoc nomine vehementer castigat. In vestimentis superbiam prodidit, sumens vestem Persicam, invisam ob splendorem Macedonibus, dum se in ea adorandum præbatur vid. PLVT. in *Alex.* p. 556. CVRTIVS VI. 6. 4. ARRIAN. L. IV. quæ vero PLVTARCHVS pro excusando eo offert, quod non Medicam sumserit, splendidiorem Persica, argutiæ sunt, auctori amor hujus regis nimium dedito, relinquendæ, ex recta sententia I. FREINSHEM. ad CVRTII l. c. Castitati notam inurit turpissimam Thais nobile scortum, tantæ in regem potestatis, ut regiam Persarum incendere persuaderet Alexandro, cujus testes sunt CVRTIVS V. 7. & PLVTARCH. in *Alex.* p. 554. Et, quod turpius est, spadonum greges, & ipsi muliebri pati asueti vid. CVRT. VI. 6. 8. qualis erat Bagoas apud EVNDEM VI. 5. 23. & PLVTARCHVS in *Alex.* p. 564. Justitiæ adeo non debetur ei laus, ut potius omnium latronum antesignanus merito dicatur. Eæ enim causæ speciosæ, quas ab ipso pro excusando bello Persico datas supra retulimus, si recte consideraverimus, nullæ sunt. Incertum enim erat, an unquam Darius Macedoniam adorturus fuisset, quem debuisset finibus suis depellere, non vero minime lacesitus bellum inferre. Injurias vero Græcis a Persis illatas, longo vero temporum intervallo sepultas resuscitare admodum iniquum est. Et quo quæso justitiæ titulo remotissimis bellum intulit gentibus? Profecto non Herculis exemplo. *Ille enim nihil vicit sibi; orbem terrarum transivit non concupiscendo, sed vindicando: at hic a pueritia latro gentiumque vastator est,* verba sunt SENECAE de *Benef.* L. I. c. 13. conf. IDEM Ep. 49. & IO. CLERIC. *Art. Crit.* P. III. c. 3. c. 9. p. 494. sq. Humanitatem erga amicos immani crudelitate sceleravit; & iracundiæ magna vis vicia. Loquuntur Lyſimachus leoni obje-

ni objectus, Clitus hasta confossus, Callisthenes cruciatibus necatus. Scelera hæc sunt, quæ nulla virtutis mendacis laus excusare poterit. Merito iterum SENECA *Quæst. Natural. VI. 23. quoties dictum erit, occidit Darium, penes quem tum magnum imperium erat, opponetur & Callisthenem; quoties quis dixerit, occidit Persarum multa millia, opponetur: & Callisthenem, quoties dictum erit omnia oceanotenus vicit, & imperium ex angulo Thraciæ usque ad Orientis terminos protulit, dicitur, sed Callisthenem occidit.* Causa tantæ crudelitatis nulla, nisi quod superbiam regis calculo suo non adprobarint. conf. IVSTIN. *XV. 3. Misericordiæ & clementiæ vero speciem quam hæc crudelitatis specimina præbeant, alii viderint. Et prolixum esset, omnia vitii deditiissimi animi hujus regis documenta colligere, & superbiæ intolerantiæ, suspicacis & iniqui animi, verbo, inauditiæ audaciæ eum convincere. Sufficiant hæc, ut ostendant, virtutes Alexandri nihil nisi splendida fuisse vitia, quia vitii pariter se inquinavit, quod tantum veræ virtuti adversatur, quantum hæc ubique rectam potius sequitur lineam, & nullibi a voluntate Numinis velut sine suo infinito abit. Epiphonema addat LVCANVS *L. X. v. 20. seqq. ubi in describendo Alexandri tumulto inter alia ita occupatur:**

*Illic Pellai proles vesana Philippi
Felix prado jacet, terrarum vindice fato
Raptus. Sacratissimum totum spargenda per orbem
Membra viri posuere adytis; Fortuna pepercit
Manibus, & regni duravit ad ultima fatum.
Nam sibi libertas unquam si redderet orbem,
Ludibrio servatus erat, non utile mundo
Editus exemplum, terras tot posse sub uno
Esse viro. Macedum fines, latebrasque suorum
Deseruit, victasque patri despexit Athenas,
Perque Asia populos, fatis urgentibus; actus
Humana cum strage ruit, gladiumque per omnes
Exegit gentes; ignotos miscuit annes
Persarum Euphratem, Indorum sanguine Gangem.
Terrarum fatale malum, fulmenque quod omnes,
Percuteret pariter populos, & filius iniquum,
Gentibus. Oceano classes inferre parabat,
Exteriore mari. Non illi flamma nec unda,
Nec sterilis Libye, nec Syrticus obstitit Ammon.
Iisset in occasus, mundi deversa secutus,
Ambissetque polos, Nilumque a fonte bibisset;
Occurrit suprema dies, naturaque solum
Hunc potuit finem vesano ponere regi.*

Ex his tandem omnibus patet, Alexandrum egregias istas virtutum species haud alio fine adhibuisse, quam ut ambitioni ac voluptati, id est amori sui stulto & perverso satisfaceret; iisque summum bonum vano irritoque conatu quæreret.

*Pero-
ratio.*

§. XI. Et hæc genuina pseudo-virtutis Alexandri-
næ ratio est, quæ pulchra omnis generis bonorum
specie imposuit, ipsius tamen ambitionis voluptatis-
que fuit filia. Ex quibus hæctenus deductis apparet,
quanta fallacia decipiat mens humana, & quam di-
versa sit vera virtutis facies, a virtute apparenti.
Alexandrum vero veræ virtuti operam non dedisse,
nemo mirabitur, qui probe ponderaverit, virtutem
a solo Deo esse expectandam, & non nisi iis dari,
qui divina collustrati luce, verum & æternum bo-
num efficaci ratione cognoscunt. Quod ut omnibus
contingat, preces nostræ sunt atque vota.

OBSERVATIO III.

De convenientia numerorum Pytha-
goræ cum ideis Platonis,

Supplemento historiæ de ideis inserviens (a).

PRAEFATIO.

PAUCIS te volumus, Lector benevole, in brevis
scriptionis limine multis non detinendum. Da-
mus tibi aliquam ad *historiam philosophicam do-
ctrinæ de ideis* accessionem, eamque ad philosophiæ
Græcicæ naturam atque partes pernoscendas ne-
cessariam, prolixiorē scilicet explicationem eorum,
quæ, origines doctrinæ de ideis scrutati, de vestigiis
ejus in Pythagorea philosophia occurrentibus in ini-
tio fere (b) diximus. Quamquam enim Platonus primus
fuit, qui de ideis disceptationem instituit, quippe
nondum audita in explicatione principiorum natu-
ralium ista voce, quamquam primus paulo certius &
luculentius istam tradidit doctrinam & ex instituto
de

(a) *Inserta Amœnit. literar. cel. SCHELHORNII tom. VII.*
p. 173. seqq.

(b) *Sec. I. §. 2. p. 8. seqq.*

de hac re fuit philosophatus; recte tamen AVGVSTINVS (c) jam monuit, non si hoc nomen, antequam Plato institueret, non, erat, ideo res ipsas non fuisse, quas ideas vocavit, vel a nullo fuisse intellectas, sed alio fortasse atque alio nomine ab aliis nuncupatas fuisse. Id quod in primis de Pythagoreis dictum esse, olim jam monuimus (d). Penitius itaque ea, quæ de hac secta nobis supersunt, monumenta rimati, potiora ibi, quæ Plato de ideis tradidit, deprehendimus, in hoc quoque argumenti genere edocti, Platonem ex sectæ Italicæ fluentis sua prata irrigasse. Quamvis & hoc quoque negandum non sit, ista, quibus niti cogimur, monumenta a sequioris ætatis hominibus (e) potiolem partem esse nobis relicta, nec posse ex ipso Pythagora, ejusque genuinis discipulis, ut in Platonicæ philosophiæ historia fecimus, hujus doctrinæ partes probari: in cujus causas accurate quoque inquisivimus, & obscuritatem ac difficultates in hac historiæ philosophicæ parte planas fecimus, nostra interesse rati, ut, quantum fidei & certitudinis vel probabilitatis historia philosophiæ Pythagoreæ habeat, innotescat. Nondum igitur nos pœnitet, a Platone certam doctrinæ de ideis historiæ originem duxisse; noscenda tamen & Pythagorea sunt, ut primas quoque origines & radices investigemus, & quantum nobis licet, hujus philosophiæ genium pernoscamus; novo simul, quem suscepti laboris nostri fructum speramus nec malevolis contemnendum, specimine docendi, quantum sit

D 5

in

(c) *Œlog. tr. Qq. 4. 46. Tom. III. opp. p. 333. Ed. Basf.*(d) *l. c. p. 11.*

(e) Non negamus quidem, non solos Platonicos de numeris Pythagoreæ, quæ scimus, tradidisse, sed servavisse quoque nobis haud pauca PLVTARCHVM, SEXTVM EMPIRICVM, CLEMENTEM ALEXANDRINVM, LACTANTIVM aliosque, quos nec inter sequioris ætatis homines tuto referas, nec militasse omnes in Platonis castris concedas. At, ut ipse Pythagoras nihil scriptum reliquit, & mature omnis ejus secta, quæ vix Aristotelis ætatem attigit, intercidit, ita pleraque, quæ de ejus opinionibus nobis constant, si pauca quædam, quæ Ari-

in humanis ingenijs, etiam maximis & ad divinitatem relatis, inane.

ARGUMENTVM.

§. I. Plato multa a veteribus hausit, maxime ex secta Italica. Aristoteles, Porphyrius, Apulejus testes adducti. Adiit Plato Italiam; quos philosophos audiverit? Ciceronis luculentus locus.

§. II. Plato doctrinam de ideis hausit a Pythagora; id monitum in historia de ideis; idem sentientes Cuduvorthus, Wolfius, Morhofius, Glaubergius, Burnetus, & ex veteribus Tertullianus. Calanna notatus.

§. III. Doctrina Pythagora de numeris obscurissima. Egregia de eo observatio Burneti. Nihil auxilii apud eos, a quibus didicit arithmetica. Pœnices Pythagora magistri in arithmeticis; Porphyrii, Apuleji, Josephi testimonia. Fuit tantum arithmetica vulgaris. Pœnicibus philosophi paucissimi; Moschus, perperam idem cum Mose Huetio. Aegyptiorum philosophia impostura, arithmetica philosophica Pythagora inventum. Stobæus laudatus, Schefferus notatus. Ex Pythagora & discipulis potiora haurienda.

§. IV. Circa Pythagoream philosophiam historiam obscuritas & difficultates maxima & vix superanda. Prima, quia Pythagora & vetustissimorum Pythagoreorum scripta non dantur. Pythagoras an aliquid scripserit? Affirmantes Laërtius, Plinius, Suidas, Proclus; Hieronymus incertus. Ex recentioribus Aldobrandinus, Schefferus. Negantes Plutarchus, Josephus, Lucianus, Aristides, Augustinus, Porphyrius, Claudius Mamertus; ex recentioribus Bessario, Lipsius, Tennulius, Menagius, Burnetus, Balus. In horum sententiam deceditur. Consensus veterum & nature philosophia Italica in hac re. Plures Pythagora inter se confusi. Occasio prima conscribenda Pythagorica philosophia. Causa cur Pythagora libri adscripti. Discipuli magistri nomen libri præfigentes, Jamblichus illustratus & vindicatus. Plinius in cassum dissentiens.

§. V. A Pythagora discipulis meliora non expectanda. Libros non scribebant, sed ex memoria docebant. Plutarchus, Jamblichus, Porphyrius testes laudati. Interdum scripta suis tantum hominibus tradita. Porphyrii & Clementis Alexandrini de hac re observationes. Plato librum Pythagoricum natum. Non initiati pervertentes philosophiam Pythagoream, Porphyrio auxiliare. Causa cur tam pauca Pythagoreorum scripta reliqua. Recentiores Pythagoram sæpe non affecti.

§. VI. Philosophia Italica

stoteli & aliis aliunde innotuere, excipias, ex Platonis ejusque scholæ narrationibus ad hos homines dicantur, unde in attendenda fide historica majus pondus non addunt. Proin sola probabilitate fides hæc augeri, & ad quandam certitudinis historice gradum perducere potest, quod in hac dissertatione cotinetur.

lica habitus & natura nihil certi promittit. Methodus arcani, & sacrum silentium Pythaporeorum. Symbolis pleraque propofita, ea loco fabularum non feliciori fucceffu adhibita: eorum incerta explicationes. Numeri mera enigmata. Initiatis gradus quatuor. Acroamaticam explicationem pollicentibus non fidendum. Inventa media inter methodum exotericam & efotericam. §. VII. Dialectus Dorica a Pythagoreis amata. De cauffa ejus varia fententia. Dorica dialectus antiquiffima & numeroffiffima; eadem obfcurior quoque. Zenonis cujusdam ad Tiberium vox. Dialectus fuit Pythagora vernacula, quam deamarunt Pythagorei. Res ipfa verbis obfcurior. Numeri ad rerum principia exponenda inepti. Aristotelis fententia & Burneti. Pythagoras & Plato phifical rationes in mathematicas convertentes. §. VIII. In explicandis numeris Pythagoricis plerique ad nugas delapfi. Oſi Kircheri & Bungi conatus. Concluſio inferitur, nihil in philoſophia Pythagorea hifloria certi afferri poſſe, pleraque ad conjecturas redire. §. IX. Plato in Pythagora caſtris militaſſe dicendus. Uterque ad entuſiaſmum philoſophicum pronior. Veteres philoſophi ad emanationem rerum ſpiritualium ex Deo quomodo delapfi. §. X. Convenientia numerorum Pythagoricorum & idearum Platoniarum argumenta. I. Idem utriusque doctrina ut totius philoſophia apud utrumque fundamentum, *νομονομία* in *δυσνομία* converſa Burneti obſervatio. Deus Pythagora quid? quid numeri? Plutarchi teſtimonium. Quid unum & diverſum apud Pythagoram? Porphyrius notatus. Binarius numerus materia eſſe non poteſt. Philoſophum. Origenis verba expoſita. Dyas cum numerus ſit, cur caligo dicatur? Allena luce fulgurat; Oracula adducta. §. XI. Deſinit II. Pythagoras numerum, ut Plato ideam. Numeri deſinitio apud Nicomacchum, & Jamblichum, Hippaſi ſeſſatores, Philolaum Alexandrum Aphrodiſeum, Porphyrium. Simplicius & Auctor Theologum, in partes vocati. III. Diſtinguit Pythagoras numeros, ut Plato ideas. Numeri diviſi in intellectuales & ſcientificos. Quid numerus intellectualis? quid ſcientificus vel mathematicus? Quomodo differant unitas & unum? Moderatus & Anonymus apud Photium in diverſa abeuntes. §. XII. Origo IV. numerorum & idearum eadem, mens divina. Unitas fons numerorum. Oraculorum eſſatum. Galei emendatio hujus loci: Syneſus impie pythagorizans. Monas cur *ἕνα* dicatur? Unitas Pythagora ſuo modo materialis, ignis ſcilicet ſubtiliffimus; materia tamen craſſiori oppoſita, & ideo ſpiritualis dicta. Teſtimonia veterum Hermia, Macrobii. Unitatis nomina. Cur unitas dicta *ἑνὸς* & *ἑνός*? Connubium unitatis & dualitatis. Deus cur gentilibus mas & ſamina? Emanatio ſubſtantiarum ſpiritualium ex Deo. Duplex coaternum principium hic fruſtra allegatum. V. Numerorum dignitas eadem, qua idearum. Sunt principia rerum ſenſibilem. Sextus Empiricus, Photius & Simplicius & philoſophus mena Origenis de hac re. Divina natura ſunt. Jamblichi verba. §. XIII. Numeri ratione hominis cum ideis convenient. Nam VI. Anima

Anima vel mens potius Pythagora & Platone ex eodem fonte derivata: Is Dei essentia. Quid anima Pythagora? Plutarchi, Laërtii, Ciceronis relationes. Mens & anima fideralis non confundenda. Mentes quaternione constant. Variant Pythagorei, placita sua ipsi non satis intelligentes. VII. Corpus carcer mentis utriusque philosopho. Anima e caelo delapsa & corpori inclusa. Laërtius illustratus. Hinc VIII. philosophia finis idem utriusque liberatio a vinculis corporis. Mors philosophica quid? Jamblichi & Hieroclis explicatio. Finis liberationis cognitio intellectualium, id est, numerorum. Porphyrii testimonium. §. XIV. Objectum philosophia IX. a Pythagora constitutum numeri, ut a Platone idea. Porphyrius iterum adductus & expositus. Numeri pabulum mentium philosophicarum, ut idea. Numeri scientifici ad hunc finem consequendum adhibiti: Moderatus Gaditanus de ea re. Theologia in numeris. Mathefis Pythagora reminiscencia, ut Platoni dialectica. Mens numeros in se habet. Mens omnia videt & audit. §. XV. Finis philosophia ultimus X. de numeris & ideis par utriusque philosopho: Deo fieri similem, immo ipsum Deum. Carmen aureum in hanc rem & Hierocles. Empedoclis vox. Sextus Empiricus illustratus. XI. Media elucidandi Pythagora & Platoni eadem. Exacta numerorum cognitio Pythagora summa sapientia. Laërtii, Aeliani, Stobaei, Theodoreti loca. §. XVI. Epilogus. Plato ideas a numeris Pythagora didicit. Multa in doctrina de numeris obscura nec satis intellecta, clariora expectanda ab aliis.

De convenientia numerorum Pythagoræ cum ideis Platonis (a).

§. I.

Quod in veterum doctrinarum historia attendentibus sæpius observatur, multa dogmata, quæ novitatis speciem præ se ferunt, antiquioribus deberi magistris, radicesque ante ista, quibus tanquam

(a) Non nova hæc est, quam multis demonstramus, de Pythagoræ numeris opinio, sed dudum viris doctis, rerumque philosophicarum veterum gnaris ea suboluit. THOM. BURNETTUS enim, quo vix alius majori judicandi acie in expendendis veterum doctrinis metaphysicis usus est, in *Archæol. philos. L. I. c. 11. p. 428.* vidit, monuitque: quemadmodum numeri progrediuntur ab unitate sive monade, omnium simplicissima radice, in magis magisque compositos, novasque induunt proprietates in illo progressus, ita a Deo simplicissimo recedere gradatim rerum produrarum classes, retinereque characteres aliquo modo suis numeris analogos; sicque rerum ortum & emanationem a primo ente progressumque

gressumque per varios ordines a summis ad ima, si non ratione explicita, saltem per symbola & similitudines explicuisse. Quæ viri doctissimi pronuntiata ut rem acu tangunt, ita eorum, quæ dicentur, clavis esse possunt, demonstrantque eundem, quem Platonis ideæ volunt, constituendarum essentiarum intelligibilium ordinem Pythagoram respexisse. Similia dabunt viri doctissimi, quorum aliquos s. II. laudavimus, inter quos imprimis sagacissimum veteris philosophiæ indagatorem RVD. CVDWORTHVM in *system. intell. c. IV. §. 21. p. 466.* harum rerum curioso legendum commendamus. Quamvis enim notiones, quæ re nulla interjecta animis nostris obversantur, cum æternis illis essentiarum exemplaribus confundere videatur, recte tamen observavit, *scientiæ condenda ergo atque afferenda, cum singularium statum, fluxum illum atque mutabilem, sufficere non crederent Parmenidis discipuli, ideas introduxisse, & non tantum in divina mente existere, sed causas quoque & principia rerum omnium esse, dixisse. Has vero ideis Pythagoram secutos dixisse numeros, hincque intelligi notissimum scholæ istius scitum, quod multis portentosum & perobscurum visum, numeros esse causas & principia rerum omnium, aut, ex numeris facta esse omnia & composita. Hoc unum significatum esse hoc dicto, res omnes ad exemplum idearum, in divina mente repositarum, factas & effectas esse, & numeros dixisse, quod non secus atque numeri, a monade, seu eo, quod unum est, omnes deducerentur.* Provocat etiam ad ARISTOTELIS auctoritatem, qui ideo numeros rerum principia esse dixerit, *ἡ ἀρχὴ ἀριθμοῦ, quod numeri essent idea: monet tamen, aliter quoque numerorum rationes Pythagoræ familiam adhibuisse, nempe velut rerum ipsarum imagines & signa. Quæ omnia recte dici, & magnam lucem cœnerari theologiæ & physiologiæ Pythagoricæ, ex hac nostra dissertatione manifestum fieri putamus. Qua in re calculum nobis adjecit magnus veteris philosophiæ interpres, eruditissimus atque desideratissimus BEAVSOBRIVS, *Hist. Manich. T. I. p. 313.* Aliter tamen visum incomparabili Cudworthiani operis interpreti, qui ad l. c. n. 7. benevole commendata scriptiuncula nostra, addit: *se quidem nihil repugnare, quin hanc sententiam probent, si qui velint: sibi vero multum interesse videri, inter rerum notiones seu ideas, & inter numeros, neque satis se perspicue intelligere convenientiam utrorumque. Quæ provide quidem dicta sunt, ac fluctus nisi fallor in simpulo movent; vidisset enim vir summus: qua animi est perspicacia, numerorum terminum tantum symbolicum esse, & ad rerum principia ex systemate ephanativo explicanda adhibitum, adeoque re ipsa ab ideis non differre, nisi Cudworthum ideas sive notiones mentis, cum essentialibus rerum exemplaribus Platonis aliquomodo confundentem, sibi obflare passus fuisset. Quare pollicem premere nequimus eruditissimo viro, alio loco p. 443. n. 16. asserenti: *banc numerorum Pythagora explicationem totam remota videri a sententia philosophi. Etenim naturam rerum ad numerum***

tanquam recens nata venduntur, tempora egisse; id de Platone quoque ejusque hypothefibus dicendum est. Etsi enim multa, immo plurima sua esse persuasit discipulis, ex vetustiorum tamen philosophorum scholis hausit pleraque. Imprimis vero sectæ Italicæ scrinia expilavit sedulus, potioremq; disciplinæ suæ partem Pythagoricis ornavit spoliis. Quod ut ex ipsâ utriusque sectæ doctrinarum collatione & comparatione satis constat, ita nec discipulos Platonis atque affectas latuit, potuitve negari. Ipse enim ARISTOTELES *Metaphys. l. I. c. 6.* monet Platonem coluisse φιλοσοφίαν τὰ πολλὰ τοῖς Πυθαγορείοις

*merum hunc revocavisse, aut in rationibus rerum physicis reddendis ad numeros confugisse, doctrinam vero moralem aut notiones metaphysicas, numeros ab eo definitas esse, apud veteres scriptum haud reperiri. Porphyrium e contrario universum numerorum disciplinam, ut a Pythagora est tradita, cum argutiis illis metaphysicis conjunxisse, quarum iugens in magistri ejus, Plotini libri proventus sit. Nam quamvis certum sit, ad explananda rerum naturalium principia numeros adhibuisse scholam Italicam, neminem tamen rerum veterum latet, eum physicarum rerum explicationem ex metaphysica peruisse; & si Aristotelis aliorumque auctoritas non obstaret, asserentium, Pythagoræ numeros esse τὰ ἰδιᾶ, ideas illas & metaphysica rerum principia, sola Platonis physiologia, quam magnam partem ex schola Pythagorica hausit, rem conficeret, & satis auctoritatis haberet, ad hanc explicationem fulciendam. Nec veritus est IAMBLICHVS introd. in Nicom. arithm. p. 13. Hippasi auditores, quia cæsomatici dicti sunt, testes advocare, qui numerum exemplar mundi creandi dixerunt. Tacemus, ad quem itidem provocat, Philolaum. Sed ut plena dictis fides constet, appareatque non Porphyridem ætate numeros Pythagoricos ad metaphysica ista principia rerum naturalium significanda adhibitos fuisse, ARISTOTELEM vadem damus, *Metaph. l. I. c. 6.* monentem: Τοῖς ἀριθμοῖς αἰτίους ἵσται τοῖς ἄλλοις τῆς οὐσίας, numeros causas esse rebus reliquis essentialia. Non diffitemur, incommode & obfuscate numeros ad exprimenda illa principia adhiberi; aut eam culpam obscuritatis veteres dudum in Pythagora reprehenderunt, quæ tamen, nisi fallimur, hand parum cessabit, si inter numerum intellectualem, scientificum & mathematicum cum IAMBLICHO distinguentes, BURNETII explicationem supra datam, velut clavem interpretationis, adhibeamus. Et hæc quidem in limine monenda fuere, ne lectorem talia in lectionis cursu impediant.*

γορείους ἀνακολουθούσαν, philosophiam in multis Pythagoreos sequentem. Nec minus luculenter PORPHYR. de vita Pyth. p. m. 36. edit. Rom. num. 59. pag. 49. edit. Bat. πρὸς δὲ τούτοις τὸν Πλάτωνα, καὶ Ἀριστοτέλη, Σπύσιππόν τε καὶ Ἀριστόξενον καὶ Ξενοκράτην ὡς φάσιν οἱ Πυθαγόρειοι, τὰ μὲν κάρτισμα σφειδρίσασθαι διὰ βραχίας ἐπισυνῆς, τὰ δὲ ἐπιπόλαια καὶ ἰλαφρὰ, καὶ ὅσα πρὸς διασυνὴν καὶ χλευασμὸν τοῦ διδασκαλίου ὑπὸ τῶν βασκάνως ὕστερον συκοφαντούντων προβάλλεται, συναγαγῖν, καὶ ὡς ἴδια τῆς αἰρέσεως καταχρίσαι. *Accedit etiam, quod Plato, Aristoteles & Speusippus item Aristoxenus & Xenocrates, ut Pythagorei affirmant, utilissima quidem pro suis venditarint, pauculis quibusdam immutatis: vulgaria autem ac leviora, & quæcunque ad subvertendam atque irridendam Pythagoreorum scholam ab invidis & calumniatoribus postea excogitata sunt, coaccervaverint, & ut sectæ ejus propria reliquerint.* Quorum prius omnino de Platone & coævis philosophis verum est, posterius tamen sequioribus demum temporibus accidit, ut nec ipse diffitetur Porphyrius. Nemo vero candidius APVLEIO. Platónico, *Florid. c. 15. p. m. 359.* edit. Scriv. vel ut in vulgaribus est, *l. II. in fin. Noster Plato nihil ab hac secta, (Pythagorica) vel paulum devius pythagorissat.* Id quod mirum videri non debet, quemadmodum enim Plato præstantiores philosophos literariis itineribus adiit, eorumque latices in sua prata derivavit; ita quoque in Italiam profectus, Philolaum, Eurytum Tarentinum, & seniore Archytam Timæum quoque audivit, & ex eorum institutione profecit amplissime. Cujus testis est CICERO *Tusc. Q. 1. I.* qui, *Platonem ferunt,* ait, ut Pythagoreos cognosceret, in Italiam venisse, & in ea cum aliis multis, tum Archytam Timæumque cognovisse, & didicisse Pythagorea omnia; *primùmque de animarum æternitate non solum sensit*

senfisse idem, quod Pythagoras, sed rationem etiam attulisse. Philolaum & Eurytum audivisse refert DIOG. LAERT. l. III. f. 6. quem vide, add. CICERO de finib. l. V. ubi luculenter: *Nisi enim id faceret, cur Plato Aegyptum peragravit, ut a barbaris sacerdotibus numeros & caelestia acciperet? cur post Tarentum ad Archytam? cur ad reliquos Pythagoreos, Ecbecratem, Timaeum, Acrionem, Locros? ut, cum Socratem expressisset, adjungeret Pythagoreorum disciplinam, eaque, quae Socrates repudiabat, addisceret.* Patria habet HIERONYMVS *Epistol. ad Paul. libr. II. epist. I.* quem, ne longiores simus, non exscribimus (b).

§. II. Non injuriam itaque facimus Platoni, si, ex parte saltem eum Pythagoræ castra secutum fuisse, asseramus: nec male nos agere putandum, si Platonis dogmata in Italicis scholis quæramus, Samiumque senem comparemus cum isto philosopho. Id in præsentia in doctrina de ideis, qua nihil celebrius habuit Platonis Academia, cum dogmate de numeris comparanda, in quibus sapientiæ apicem & mysteriorum suorum summam posuit secta Italica, agemus, eaque fusius probabimus, quæ paucis tantum, & *ὡς ἐν παρόδῳ* in *histor. philosoph. doctr. de ideis Sect. I. §. 2. p. 8. seq.* diximus, scholæ Italicæ numeros cum Platonis ideis quam maxime convenire. Licet enim ibi satis probatum dederimus, Platonem primum fuisse, qui ideæ vocem ad ejusmodi substantias intellectuales applicuerit, & de iis ex instituto fuerit philosophatus: certum tamen est, multa in istam doctrinam ex Pythagoricis numeris eum trans-

tulisse,

(b) Conferri hic, si tanti videntur, ea possunt, quæ de Platonis itineribus literariis in *hist. crit. philos. T. I. p. 633.* diximus. Quo loco etiam *p. 639. seqq.* fuse exposuimus, qua ratione se disciplinæ Pythagoricæ Plato immerferit, librosque Pythagoricos adeptus scholæ Italicæ scrinia expilaverit, plagii ideo dudum accusatus, quæ reperere nihil vacat, cum his autem, quæ hoc loco olim diximus, omnino comparanda sunt, cum haud leve sententiæ nostræ pondus addant.

tulisse, multa debere sectæ Italicæ. Id quod & facta comparatione patebit manifeste, & a viris veterum doctrinarum peritissimis jam observatum est. Ex quibus præter CVDWORTHVM in *System. intellect.* p. 388. & vener. IO. CHR. WOLFIVM in *not. ad Origen. philosophum.* p. 31. DAN. GEOR. MORHOVIUS *Polyb. liter. T. II. l. I. cap. 2. §. 4. p. 13.* quem locum tamen Wolfius ex misc. laudat, non inconcinne: *Ego, quod ad numeros attinet, existimo, Pythagoram illis usum fuisse, ut ideis suis Platonem, formis Aristotelem, lineolis suis Cbinenses. Res enim eodem recidit, an verbo quodam rationali, an signis exprimantur rerum differentia, ad conceptum enim mentis omnia referuntur.* Eadem non affirmat solum, sed confirmat etiam accurate, ut solet, acutissimus philosophus IOAN. CLAVBERGIVS peculiari epistola ad SAM. TENNVLIUM, data, quam hic *notis ad Iambl. introd. in arith. Nicomachi* p. 177. *seq.* inseruit, quæ cum longior sit, quam ut hic locum capiat, lectorem ad eum remittimus. THOMAS BVRNETVS vero, vir in perspicendis veterum hypothefibus felicissimus, in *archæolog. philos. l. I. cap. 11. p. 428. seq.* totus in eo est, ut demonstret, *aut per numeros intelligendas esse causas exemplares, imagines quasdam rerum e suis causis orientium, aut nullam numerorum eos vel diversam plane a nobis habuisse ideam.* Immo nec recentiores tantum in eam sententiam descenderunt, verum etiam ex veteribus TERTVLLIANVS Pythagoræ numeros cum Platonis ideis conjunxit, ita enim *de animâ c. 32. Ceterum si atomos Epicuri tenerem, & numeros Pythagoræ viderem, & ideas Platonis offenderem, & entelechias Aristotelis occuparem, invenirem forte bis quoque speciebus animalia, quæ nomine contrarietatis opponerem.* Ex his ea dijudicari possunt, quæ PETR. CALANNA in *philosophia seniorum* p. 68. excerptente V. C. IO. HENR. A SEELEN *select. liter. p. 707.* hac de re

E

affert.

affert. *Quid aliud, ait, idea est, nisi exemplar, meta & mensura rei faciendæ? Pythagoras, ut ab eo exordiamur, & Pythagorei omnes numeros abstractos, non tamen arithmeticos, posuerunt in Deo, quos ideas rerum faciendarum vocitabant, & in res physicas immutari arbitrati sunt. Plato, Pythagoram secutus, ita corrigit: non permutari quia perpetua sint, sed immutari.* Quæ an omnia ad Platonis mentem dicta sint, facile dispicere est, si ea conferamus, quæ in *hist. de ideis sect. I. §. 3. sqq.* prolixè adducta sunt. (c)

§. III. Transtulit itaque numeros in scholam suam ex Pythagoræ secta Plato, nec contemnendam faciemus ad historiam doctrinæ de ideis accessionem, si, quæ Pythagoras hac de re docuit, imitatus est Plato, expendamus. Verum enim vero hic labor hoc opus est, tantaque hoc negotium circumseptum difficultate, & rerum pariter atque verborum obscuritate, ut vix invenias, ubi pedem figas. Recte enim & ex vero TH. BVRNET. *l. c. p. 426.* monet: *Pythagoram in physiologia universi explicanda rejectis fabulis numeros substituisse, non feliciori exitu. Evanuisse enim paulatim istas rerum umbras, & fugisse sensus nostros. Quis, pergat, unquam sapientior evasit ex numeris Pythagoricis? aut veritatem sibi antea ignotam exinde didicit? Certe quas mihi contigit hætenus, aut apud veteres aut recentiores, numerorum Pythagoricorum interpretationes inspicere, notitias vulgares exhibent, quales aliunde facile esset addiscere, aut tenues argutias de rerum principiis*
absque

(c) Nempe probe ad id attendendum est, quod satis accurate observat IO. BAPT. CRISPVS in rarissimo libro *de Platone caute legendo, dist. I. l. 1. p. 15. seq.* dici his hominibus numerum primo divinum, deinde substantialem, tertio animale, cui proximus est naturalis, tandem omnium infimum mathematicum. Aliter enim se habere putabant numerum ad Deum, aliter ad principia naturalia, aliter ad hominis animam. Falsum autem quod Calanna Pythagoricis & Platoni tribuit, ideas rerum faciendarum in res physicas vel permutari vel immutari: neutrum enim definitio numeri patitur.

absque fundamento, & sine fructu (d). Nec aliunde illis lucem accendere, vel auxiliū quicquam ab eis petere licet, à quibus arithmeticam hausisse dicitur Pythagoras. Didicit quidem eam philosophus a Phœnicibus, quos disciplinæ causa adierat, quosque *περὶ ἀριθμοῦσσι καὶ λογισμοῦς ἐπιμελεθῆναι*, numerorum & proportionum studiosissimos, eamque ob causam a Pythagora salutatos fuisse ait PORPHYR. *de vita Pyth. p. m. 4. n. 6.* edit. Batav. teste, quem laudat, LYCO *l. IV. Histor. immo*, si Josepho apud VOSSIVM *de scient. mathem. c. 8.* fides est, ab Ægyptiis quoque arithmeti- cam didicit, in quo adstipulantem sibi habet APVLEIVM *florid. c. 15. p. m. 358. in Ægypto a sacerdotibus ceremoniarum in credendas potentias, numerorum admirandas vices, geometriæ solertissimas formulas didicisse Pythagoram*, asserentem; conf. IO. SCHEFFERVVS *de nat. & constit. ppl. Ital. c. V. p. 21. seqq.* & quos porro laudat; impetrare tamen a nobis non possumus, ut credamus, ipsam philosophiam de principiis universalibus, quam sub symbolis numerorum proposuit Samius philosophus, eum didicisse a Phœnicibus & Ægyptiis sub schemate numerorum. Phœnices enim, qui mercaturæ causa totum fere terrarum orbem circumivere, ut erudite & prolixè probavit SAM. BOCHART. *geograph. S. I. II. c. 2. seqq. p. m. 367. seqq.* arithmeti- cam tantum vulgarem excoluerunt, & præter astronomiam ad dirigenda navium itinera necessariam de philosophicis doctrinis pauca delibaverunt, si unum alterumve, licet & hos dubiæ fidei, exceperis, inter quos Moschus fuisse dicitur, quem non solum eundem cum

E 2

Mose

(d) Ex vero illustris MOSHEMVS *ad CVDWORTHVM c. IV. s. 10. p. 445. not. 16. Qua de numeris Pythagoricorum tradunt veteres, tantam habent tum obscuritatem tum inconstantiam, usq̄ vellent, musicos, lanios, coquos topiarios, & quos non? artium suarum in illis initia & elementa invenire posse putem.* Verum hæc communia doctrinarum symbolicarum facta sunt.

Mose facit, sed & ejus successores Pythagoræ præceptores fuisse contendit PETR. DAN. HVETIVS *Demonstrat. evang. prop. IV. §. 8. p. 53.* invitis veterum testimoniis, id quod ante eum in Arcerio reprehendit SCHEFFERVS, *l. c. p. 20. (e)* Aegyptiorum vero philosophia, quantacunque etiam fuerit ejus celebritas, impostura magis fuit, quam sapientia, exceptis iis disciplinis, quas ad humanam utilitatem & commoditatem referebant, qualis fuit geometria; symbolorumque atque imaginum hieroglyphicarum umbris inanem tegebat loquacitatem, vanaque hominum otiosorum & ad decipiendum vulgus natorum factorumque somnia: unde nihil minus quam profunda veterum, si quæ modo fuit, physiologia ab iis disci potuit. Rem alibi satis jam ab aliis probatam & facile probandam, quia limites nostros excedit, multis non confirmamus, conferendus tamen accuratissimus HEVMANNVS *act. philos. T. I. p. 229. 634. seqq.* & imprimis magnus CONRINGIVS *de hermet. Aegypt. medicina c. XII. p. m. 119. seqq.* qui per omnes sapientiæ partes eundo, quam tenuis earum fuerit eruditio, præsertim in rebus ad philosophiam spectantibus, luculenter satis demonstrat, ipse omnino consulendus *(f)*. Quicquid igitur de numeris didicit Pythagoras, id ad numerorum rationes mathematicas, non ad phy-

siolo-

(e) Conferenda hic sint, quæ ex instituto diximus *hist. critic. philos. T. I. p. 230 seqq.* Addi his debet, quæ de Pythagora, numeros philosophicos a Phœnicibus non edocto diximus: incertissimum esse, num Pythagoras unquam Phœnicis adierit, & pleraque, quæ de eo itinere veteres narrant, nugæ Ecclesiorum esse. Vel si concedamus, quod non plane vero esse dissimile putamus, adisse juvenem Pythagoram Phœnicis, ex quibus parentes ejus oriundi erant, probari tamen non posse, eum, quod magnis mendaciis jactat IAMBlichVS *vit. Pyth. l. III n. 13. 14.* collegia philosophorum adisse, eorumque mysteria philosophica didicisse, & sacris mysteriis initiatum fuisse, qualia eo tempore inter Phœnicios floruisse probari nequit. *Conf. hist. crit. phil. T. I. p. 1001.*

(f) Add. *hist. crit. philos. T. I. p. 272. seq.* Quamvis autem cum reliquarum disciplinarum mathematicarum rudimen-

fiologiae principia & demonstrationes, sive, ut Pythagorico loquendi more utamur, numeros intellectuales referendum est, quas numerorum rationes symbolicas ipse denique Pythagoras, ex more orientis ad principia philosophica primus adhibuit. Quod non obscure confirmat STOBÆVS *Ecl. physic.* c. 2. quando ita: τὴν περὶ πούς ἀριθμοὺς πραγματίαν μάλιστα πάντων τιμῆσαι δοκῆ Πυθαγόρας, καὶ προάγειν εἰς τὸ πρόσθεν ἀπαγαγὼν ἀπὸ τῆς τῶν ἐμπόρων χρείας, πάντα τὰ πράγματα ἀπικαζὼν τοῖς ἀριθμοῖς. Ἀγύπτιοι δὲ Ἐρμῶν φησὶν ἕρημα, ὃν καλοῦσι θῶθ. Numerorum disciplinam maximi videtur fecisse Pythagoras, & in medium a mercatorum usu abductam protulisse, rebus opibus cum numeris comparatis. Aegyptii vero Mercurii, quem Thoth vocant, hoc inventum statuunt. Ubi merito miramur, virum cetera accuratissimum IO. SCHEFFERVUM *l. c. p. 22.* hæc posteriora de arithmetica philosophica intelligere, cum, nisi me omnia fallant, satis clare dicant, mercatorum, id est, vulgaris arithmeticae inventorem fuisse Mercurium, Pythagoram vero eam demum ad rerum naturam explicandam transtulisse. Hinc nulla fuit necessitas viro laudato, in citato Apuleii loco pro *vices* numerorum, *vires*, invitis msc. & re ipsa, legendi; nam quemadmodum numeris vires nullæ sunt, ita alia mens non erat Apuleio, nisi hæc, varias computandi rationes & proportionēs, id est vicissitudines, ut ita dicam, didicisse ab Aegyptiis

E 3

gyptiis

ris, arithmetica quoque apud Aegyptios floruisse minime negandum videatur, cave tamen putes, numeros Pythagoræ vel intellectuales vel scientificos, quatenus mathematicis in schola Pythagoræ opponuntur, ab Aegyptiis philosophis fuisse excultos. Aliud enim ipsa physiologiae Aegyptiacæ ratio suadet, aliud methodus symbolica postulat, quæ numeros pro symbolis nunquam adhibuit, sed tantum ad eas vitæ commoditates, quibus inservire cupiebat disciplinarum apud Aegyptios auctor Hermes.

gyptiis Pythagoram. De numeris philosophicis certe nihil apud Madaurensem, sed de mathematicis, quibus geometriæ præcepta junguntur; quemadmodum nec tota ista distinctio inter arithmeticam vulgarem & philosophicam ad Phœnices & Aegyptios quadrat. Quæ cum ita sint, ex Phœnicum & Aegyptiorum philosophia, ejusque historia, quæ quidem in se quoque obscurissima est, nihil nobis enascitur auxilii, unde rem obscuram intelligamus feliciter, quin potius, cum Pythagoras auctor numerorum, non vulgarium, sed philosophicorum, recte habeatur, quæ sententia veteribus quoque quibusdam placuit, apud MEVRSIVM *de denar. Pythag. c. I. p. 6.* ex ipso Pythagora ejusque sectatoribus harum rerum haurienda est cognitio.

§. IV. Sed progressum ad Pythagoram ipsum, quique eum sectati sunt, facturis, non minus impeditum iter se offert, nec minores difficultates, incertitudo & obscuritas haud facile dispellenda; adeo ut ad omnia accurate attendenti rerumque momenta pensitanti idem pronunciandum sit, quod de Platonis incertitudine & obscuritate in *hystor. de ideis sect. I. §. 3. p. 19.* asseruimus & probavimus, *vix certi perspicuique quid afferri posse, cunctaque ad conjecturas redire.* Cujus causæ variæ sunt, illis, quas de Platone attulimus, fere similes, immo, si rem recte æstimes, plures majorisque momenti. Inter potiores vero ea referenda est, quod non tantum ipse Pythagoras nihil nobis scriptum reliquit, sed & potiorum Pythagoreorum scripta temporis injuria, immo aliarum quoque sectarum invidia intercederunt. Quod ad illud attinet, videmus quidem, multum super hac quæstione ambigere viros doctissimos, tum veteres tum recentiores, an Pythagoras ipse aliquid scripserit, scriptumve reliquerit? Inter veteres in affirmantem sententiam propendunt imprimis LAERTIVS *l. VIII. f. 6.* qui satis confidenter:

ἔτιοι Πυθαγόραν μηδ' ἐν καταλιπῶν σύγγραμμα Φασί, διαπιδίξουσι, quidem Pythagoram nihil scripsisse tradunt, sed nugantur, mox vero ad Heracliti physici verba provocat, eumque tria volumina scripsisse ait, de institutione, de civilitate, de natura. PLINIUS quoque in historia naturali passim ad Pythagoræ libros provocat, vid. l. IX. c. 9. l. XXV. c. 3. ubi expresse dicit, Pythagoram primum volumen de barbarum effectu composuisse, hinc videas apud Laërtium, Suidam & alios Pythagoræ scripta enarrari, vid. omn. STANLEIVS *hist. philos. P. VIII. c. 22. p. 698. seq.* adde PROCLVM l. III. in *Tim. Plat.* HIERONYMVS vero in *apolog. adv. Rufinum* satis dubitanter loquitur. Inter recentiores præter ALDOBRANDIN. ad l. c. *Laert.* IO. SCHEFFERVVS quoque de *nat. & constit. philos. Ital. c. XIII. pag. 131.* huic sententiæ adhæret, verbis IAMBlichI de *vit. Pyth. c. 19. n. 90. pag. 75.* ductus, ubi de Abaride: Τὸ περὶ φύσιος σύγγραμμα καὶ ἄλλο τὸ περὶ θεῶν αὐτὸν ἀνετίδαξεν, edocuit eum scriptum suum, de natura, itemque aliud de Diis, præeunte clar. ICTO CONR. RITTERSH. ad b. l. p. 85. qui potiora hujus sententiæ argumenta erudite explicat. Sed contraria quoque sententia non minores nacta patronos est. Inter quos PLVTARCHVS de *fortit. Alex. p. 329.* luculenter: Καίτοιγε Πυθαγόρας ἔγραψεν οὐδ' ἐν, οὐδ' ἐ Σωκράτης, οὐδ' ἐ Ἀρκεσίλαος, οὐδ' ἐ Καρνεάδης, οἱ δοκιμώτατοι τῶν φιλοσόφων. Pythagoras nihil quicquam scripsit, neque Socrates, neque Arcefilaus, neque Carneades, philosophorum spectatissimi. Sic IOSEPHVS quoque l. II. contra *Appion.* suo jam tempore nullum ejus scriptum firmiter receptum esse notat, αὐτοῦ μὲν οὐδ' ἐν ὁμολογεῖται σύγγραμμα. His addimus LVCIANVM, qui de *lapsu in salutatione T. I. p. 497.* ὁ μὲν γε Διοπίσιος Πυθαγόρας εἰ καὶ μηδ' ἐν αὐτὸς ἡμῖν ἴδιον

καταλειπῶν τῶν αὐτοῦ ἡξίωσεν, *quoniam divinus ille Pythagoras ipse nihil proprium suorum nobis relinquere voluerit.* Pariter PORPHYR. *de vita Pyth. n. 57. p. 52.* οὐδὲ γὰρ τοῦ Πυθαγόρου σύγγραμμα ἦν, *nullum enim Pythagoræ scriptum extabat.* His add. ARISTID. *Orat. II. pro Rbet. T. III. p. 495.* AVGVSTIN. *con. ev. l. 1. cap. 7.* CLAVD. MAMERT. *l. II. de statu animæ c. 3.* aliosque passim nominatos, quorum verba, ne plus justo longiores simus, consulto prætermittimus. Ex recentioribus vid. BESSARIO *Cardin. contra calumn. Plat. l. I. c. 2.* IVST. LIPSIVS *introd. in pbilosoph. Stoic. l. I. diff. 6. pag. m. 36. seq.* SAM. TENNVL. *ad Iamblichi introd. in Nicomach. arithm. p. 72. seqq.* AEGID. MENAG. *ad Laert. l. VIII. f. 6. T. II. p. 350. ed. Wetsten.* TH. BVRNET. *archæol. pbilos. l. I. c. 13. p. 423.* & qui imprimis nominandus erat, accuratissimus harum rerum iudex P. BAELIVS *diff. crit. T. III. art. Menage* pluresque alii; conf. omnino Cel. FABRICIVS *Bibl. Gr. l. II. cap. 12.* Et profecto si in tanta rerum incertitudine ponderatis utriusque partis argumentis aliquid certi statuendum est, Pythagoram nihil, præsertim quod ad philosophiam pertinet, scripsisse, vero videtur longe similis. Vt enim taceamus, consensum veterum longe altera parte majorem, ut taceamus, nomen Pythagoræ pluribus commune, ut videre est apud LAERT. *l. VIII. f. 46.* & IONSIUM *de Script. histor. pbilos. l. IV. p. 341. seqq.* errori ansam dare potuisse, quemadmodum philosophum nostrum cum alio Pythagora corporum exercitatore nostro cœvo, ejusque scriptis confundit Porphyrius; ipsa docendi methodus, de qua mox plura, non permisit Pythagoræ doctrinam suam scriptis consignare, sicque in vulgus eam dispergendi dare occasionem. In id enim omnem contulit operam, ut quam maxime occultarentur sua, unde

de quicquid etiam extra philosophiæ cancellos scriptum vel notatum habuisse quibusdam dicitur, Damoni filiæ moriens commendasse fertur, monuisseque, ut secretum custodiret, quæ etiam parentis iussis mordicus inhærerit; conf. LAMBL. c. 28. n. 146. p. 122. Magis itaque arridet, & veritati longe conformior est PORPHYRII relatio, l. c. Diælarcho & accuratioribus, ut ipse monet, auctoribus nixa, Pythagora præ maxore propria manu e vivis sublato, exustisque igne discipulis unum alterumve, & in his Lysidem & Archippum, evasisse, qui deficientem cum combustis, quam bucusque in pectoribus arcanam reconditamque custodierint, præter quædam intellectu difficilia, quæ exterioris admissio- nis auditores memoria repetebant, scientiam, exiguos scilicet philosophiæ igniculos, obscuros eos admodum & pervestigatu difficiles conservarint, verentesque ne philosophiæ nomen inter homines interiret penitus, commentaria quædam summatim composuerint, antiquorum scriptis & eorum, quorum ipsi meminerant, in unum redactis. Quæ certe cum tota Itali- cæ philosophiæ indole egregie conspirant, & faci- lem ad argumenta contraria suppeditant respon- sionem. Nam non ex hoc solum Porphyrii loco paulo obscurius, sed & ex LAMBlichO de vit. Pyth. l. I. c. 29. num. 158. pag. 133. aperte patet, Pytha- goræ discipulos, sua ex magistri mente conscripta, vel quæ ex ejus ore auditu exceperant, more toti orienti & plerisque philosophorum vetustissimorum discipulis recepto, Pythagoræ inscripsisse, ob eam- que causam non suum, sed magistri nomen com- mentariis suis præfixisse; τὰ δὲ ἀπὸ τῆς ἀκροάσε- ως αὐτοῦ συγγεγραφέσθαι, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἑαυ- τὸν ἐπιφῆμιζον αὐτὰ, ἀλλὰ εἰς Πυθαγόραν ἀνέφερον αὐτὰ, ὡς ἐκίνου ὄντα. Quæ ex ore ipsius audita exceperunt, & in literas retulerunt, ea ne pro suis quidem venditarunt, sed retulerunt ad Pythagoram,

tanquam qua ipsius essent. Manifesta itaque causa & occasio, qua decepti veterum quidam & post eos recentiores Pythagoræ libros assignaverunt, conf. SCHEFFER. *l. c. p. 132. seqq.* qui plura commodabit. Loco vero Iamblichi a Scheffero in contrariam partem adducto, & supra nobis observato alium opponimus ipsius IAMBlicHI *l. I. cap. 31. n. 200. p. 165.* ab ipso quoque viro eruditissimo *l. c. p. 133.* citatum: ἐν τούτοις γυναιῖς ἐτῶν οὐδὲς οὐδὲν φαίνεται τῶν Πυθαγορείων ὑπομνημάτων περιτετευχέος πρὸς τοῦ φιλολάου ἡλικίας. *Inter tam multa an-
norum curricula & ætates nihil unquam Pythagori-
corum hypomnematum confectum elaboratumque ap-
paret, ante Philolai tempora.* Ille enim Philolaus primus fuit, qui tres libros Pythagoræ nomine insignitos vendidit Dioni centum minis, a quo postea venerunt ad Platonem, ut ipse quoque Iamblichus refert. Nec difficulter quoque uterque Chalcidien- sis philosophi locus conciliari potest. Ille enim, ad quem Schefferus provocavit, locus non hunc sensum habet, Pythagoram libros de diis & de natura prius conscripisse, deinde vero docuisse Abarim, ut a Laertio seductus putat vir doctissimus: sed Abarim ea de natura atque diis a Pythagora doctum fuisse & ex ejus ore percepisse, quæ postea, more Pythagoreo, in libros retulit, scriptaque reliquit. Qui quidem ὡς ἐν βραχυτάτοις, *compendia-
ria via,* vel ut *infra n. 93.* ait, *φυσιολογίαν καὶ
θιολογίαν ἐπιτετημένην, physicam & theologiam in
compendium redactam* a Pythagora didicit, quod vero non de libri quodam, sed methodi compendio intelligendum, innuit enim, omnes disciplinæ suæ ambages ritus & initiationes omisisse Pythagoram, cum Abarim, diu jam factorum arcanis innutritum, erudiret. Ceterum non negamus, Iamblicho certum fuisse visum, Pythagoræ quosdam fuisse libros;

ait

ait enim cap. 29. n. 158. p. 133. ὁμολογῆται τὰ μὲν Πυθαγόρου εἶναι τῶν συγγραμμάτων τῶν νῦν φερομένων, in confesso esse, quædam inter ea scripta, quæ circumferuntur, Pythagoræ esse, miramur tamen, Iamblichum, quem causa erroris non latuit, ut modo diximus, traditioni tot modis sibi contradicenti dare potuisse fidem. Nulli igitur dubitamus cum LIPSIO l. c. asserere: germanum Pythagoræ scriptum nullum fuisse, sed a discipulis sub magno illo nomine quædam divulgata, quidquid etiam librorum illi pertinax fama antiquitasve vindicant, ut PLINIUS vult, Hist. nat. l. XXIV. c. 17. nam non solum Pythagoram medicum, de quo LAERT. l. VIII. f. 46. cum philosopho confudisse videtur, sed & mox ipse subjicit egregie: id ipsum auctoritatem voluminibus affert, si quis alius curæ suæ opus illo viro dignum judicavit (g).

§. V. Quemadmodum vero ab ipso Pythagora in cognoscenda ejus de naturæ mysteriis sententia nulla peti possunt auxilia, ita discipulorum quoque & sectatorum par fere ratio est, paucaque inde subsidia nobis enascentur. Nam magistri more educati sapientiæ suæ mysteria quam maxime occultabant, adeoque a libris conscribendis, quantum licebat, abstinebant, & in discipulorum numerum receptos ex memoria erudiebant. Id quod PLVTARCHI constat testimonio, in Numa dicentis: ὡς λογισμῶ φασι μὴ δὲ τοὺς Πυθαγορικοὺς εἰς γραφὴν διατίθεισθαι τὰ συντάγματα, μνήμην δὲ καὶ παιδεύσειν αὐτῶν ἀγραφῶν ἐμποῦν τοῖς ἀξίοις, eadem ductos ratione nec Pythagoreos memorant præcepta sua scripto mandare, sed memoriam & disciplinam eorum instillare vitam. conf. IAMBlich. l. I. c. 29. unde PORPHYRIO quoque l. c. p. m. 40. eorum sapientia au-
dic

(g) Add. quæ accurate, nisi fallimur, ea de re disputata sunt in bibl. crit. p. il. f. T. I. p. 1023. unde, quæ hic de isto argumento dicta sunt, suppleri possunt.

dit ἄρρητος ἐν τοῖς στήθεσιν φυλασσομένη, in re-
 sibus arcane & recondite custodita. conf. SCHEFFE-
 RVS l. c. c. 13. p. 130. Quod si vero accideret,
 quod aliquando accidisse negari non potest, ut literis
 consignarent magistri præcepta, dici non potest,
 quanta diligentia occultaverint præcepta sua, &
 cum suis tantum sub sacramenti religione commu-
 nicari permiserint. Quod expresse PORPHYRIUS
 l. c. narrat, Lyfidem & Archippum ejusmodi libel-
 los a se conscriptos ἐπισκήψαι υἱοῖς ἢ θυγατρῶσιν
 ἢ γυναῖξιν μηδενὶ θοῦναι τῶν ἐκτὸς τῆς οἰκίας, αἱ
 δὲ μέχρι πολλοῦ χρόνου τοῦτο διατήρησαι, ἐκ δια-
 δοχῆς τῆν αὐτὴν ἐπιτολὴν διαγγέλλουσαι, præcepisse
 filiis ac filiabus aut uxoribus, ne cuiquam extra fa-
 miliam eorum copiam facerent, idque continua qua-
 dam successione privatim posteris denunciante per-
 multo tempore observarunt. Confer locum quem
 ex CLEM. ALEXANDR. l. V. Strom. hic omnino
 notandum attulimus in hist. de ideis Sect. I. §. 3.
 p. 23. sq. & quæ IAMBLICH. de vita Pyth. c. 31.
 n. 193. seqq. p. 160. seqq. de silentio eorum, ne mor-
 tis quidem & tormentorum metu fracto refert. Pau-
 ci itaque immo paucissimi libri Pythagoreorum in
 peregrinas manus venerunt, donec ad Platonem li-
 bri Dioni a Philolao venditi pervenirent, vid. A.
 GELLIVS Noct. Attic. l. III. c. 17. LAERT. l. VIII.
 f. 85. IAMBLICH. de vita Pyth. c. 31. ex quibus
 TZETZES versiculos idem testantes contexuit,
 Cbiliad. X. Histor. 355. quos repetit MENAGIVS
 ad Laert. l. c. p. m. 389. edit. Wetst. quique appo-
 site ad hunc Pythagoreorum morem :

Ὅρκια γὰρ ἢ δίδυσθαι ταῦτα Πυθαγορείοις,
 Ἐτίροις μὴ πωλεῖσθαι δὲ Πυθαγορείων βίβλους.

Jusjurandum enim intercesserat, datum iri libros il-
 los Pythagoreis,

Ceteris autem nunquam vendendos.

Et ex his libris non Timæum tantum his auctoribus exscripsisse Plato dicitur, sed sine dubio ea quoque cum illis iunxit, quæ ipse, cum Italiam inviseret, ex ore Pythagoreorum didicerat. Inde vero nova exsurgit incertitudinis ratio. In manus enim non initiatorum devoluti libelli cum non intelligerentur, partim corrupti sunt, partim depravati in odium scholæ Italicæ, melioribus observationibus inde surreptis: cujus non Platonem solum sed & Aristotelem, Speusippum, Aristoxenum & Xenocratem accusant Pythagorei, quorum hac de re querelas ex Porphyrio supra §. I. retulimus. Quanta vero hæc secta invidia flagraverit, ut multa specimina docent, ita infelicia Crotoni, Tarenti & Metaponti perpeffa fata, Porphyrio, Iamblichio aliisque narrata satis loquuntur; conf. SCHEFFERVS *l. c. c. XV. p. 175.* Et hanc quoque causam esse putamus, cur tam pauca Pythagoreorum scripta habeamus reliqua, ceteris ab ipsis scilicet & ab adversariis suppressis. Philolaum enim, Archytam Tarentinum, Eudoxum & Empedoclem philosophiam Pythagoræ descriptam reliquisse refert Laërtius & post eum alii, vid. cel. FABRICIUS *l. c. TH. BVRNET. Archæol. philos. c. XI. p. 430. seqq.* ut Aristoxenum, Heraclidem, Neanthem, Hermippum aliosque plurimos taceamus. Hi vero omnes desiderantur. Quæ vero posterioris temporis homines Iamblichus, Porphyrius, Proclus & his similes nobis reliquere, ab ista ætate nimis sunt remota, & in non paucis minime assèquuntur veterum Pythagoricorum gravitatem sapientiamque, judice SCHEFFERO *l. c. p. 101.*
(b) quemadmodum justissime in Porphyrio propensionem

(b) Amplus hic nobis campus esset, de fide Platonico-
rum sequiorum sublesta in hitoria Pythagoræ commentandi.
Cum vero rei omnis summam fufe *T. II. hist. crit. l. I. c. 2. sect. 2.* quo loc. omnem hujus sectæ historiam critique exposui-
mus, enarraverimus, actum non agemus, consulenda imprimis sunt, quæ §. 16. p. 378. de negatorum istorum fraudibus,

tionem ad ineptas allegorias, & *ὑπερβολογίας* morosas taxat MERIC. CASAVBON. *ad Laërt. VIII. 34. p. m. 515.* quod vel solum, quem *de antro Nympharum apud Homerum*, scripsit, libellum perlegenti satis erit perspectum; quicquid alias ab EVNAPIO *in vit. philos. p. m. 14. seqq.* & post eum ab aliis elogiorum ab HOLSTENIO *diss. de vita & script. Porphyrii c. I. pag. 10. seqq.* collectorum in eum congestum est (i). Et hæc tamen præcipua sunt, si pauca veterum fragmenta hinc inde occurrentia excipias, quibus innitendum est. Unde quam tenuis & incerta sit Pythagoræ philosophiæ historia, cæcus sit oportet, qui non videat.

§. VI. Sed fingamus, genuinos primorum Pythagoreorum libros nobis superesse, cum toto tamen Italicæ philosophiæ habitu ita comparatum est, ut nihil certi inde nobis polliceri queamus. Nam Pythagoram ejusque scholam ex more philosophorum orientalium, imprimis Aegyptiorum, sua admodum celasse & sacro silentii sipario involvisse, adeoque quæ proponebantur, obscurissime tradidisse, quis antiquitatis tam ignarus est, ut id nesciat? Quare proluxa probatione merito superfedemus, præsertim cum diligentissimus SCHEFFERVS, libro sæpius laudato variis locis, v. g. *c. X. p. 52. seqq. c. XIII. p. 125. seqq.* nobis otium fecerit, ubi ea cumulata habes, quæ ad hujus rei probationem dici poterant (*). Videas itaque obscurissimis symbolis & anigmatibus omnia involuta, & tam tecte tradi-

suppositionibus, mentiendi audacia & libidine, ex certissimis veterum testimoniis adduximus.

(i) Multus in eo est Holstenius, ut fidem Porphyrii vindicet, aut comparanti eius vitam Pythagoræ cum illis, quæ suo loco ex collatis veterum narrationibus demonstravimus, parebit, nulla in re Porphyrium fuisse reliquis suæ familiæ hominibus vel meliorem, vel fide commendabiliorem, nisi quod pulchrius doctiusque haud raro mentitus sit. *conf. bist. crit. phil. T. II. p. 259.*

(*) *Add. bist. crit. phil. T. I. p. 1038.*

tradita, ut Oedipo ad ea intelligenda & interpretanda sit opus: quæ cum loco fabularum a Poëtis adhibitarum usurpaverit Pythagoras & affectæ, qui τὰ ἀπρόβητα καλύπτοντες ἀσαφείᾳ καθάπερ οἱ Ποιηταὶ τοῖς μύθοις, arcana sua quæque effari nefas est, obscuritatis latebris, sic, ut, poëta fabulis, involverunt, ut ait EVNAPIVS in vita Porphyrii, vit. Sophist. p. m. 14. expeditiora & faciliora certe intricatissimis fabularum labyrinthis non sunt, quod vel eo argumento manifeste constat, quod tot tamque diversas tota Pythagorica philosophia, imprimis vero symbola, passa sint interpretationes, passim videndas, junctim vero apud STANLEIVM. Hr. Pbl. P. VIII. c. 2. sqq. p. 282. seqq. & IO. GEORG. PASCHIVM de variis modis tradendi moralia c. IV. §. 19. p. 408. seqq. quosque fufe affert cel. FABRICIVS Bibl. Gr. l. II. p. 457. seqq. quas merito cum diversissimis inter se Poeticarum fabularum expositionibus obscuritate cum Pythagoræ numeris symbolisque certantium compares, conf. B. BVDDEVS, philosophus fabularum amator anal. histor. philof. diss. II. p. 45. seqq. TOVRNEMINE Memoires pour l'histoire de sciences T. VI. p. 83. seqq. Et profecto ut ad numerorum doctrinam dicta transferamus, quis nisi ænigmata & griphos putet, quando Monas vocatur Proteus, Mnemosyne, Vesta; Dyas, Diana, Phanes, Erato, pedes fontibus abundantis Idæ; Trias Saturnia Latone, Cornucopiæ, Ophion, Thetis, Hecate, Charitia, Polymnia, Pluto, Damatramne, Dioscuria, Curetis, Crateis, Trifamius, Tetras, Mercurius, Hercules, Vulcanus, Bacchus, Sorita Eriunius, Socus, Dioscurus, Bassareus; Pentas, Turris Jovis, Bubastia Venus, Gamelia, Androgynia, Cytherea, Zonæa, Præses circulorum, & sic reliqui similiter numeri, quæ portenta verborum, ut merito dicere fas est, apud Scriptorem Theologumen. arithmet. Nicomachum aliosque occurrunt, diligenter congesta a IO. MEVR.

MEVRSIO in *Denar. Pyth.* ex quibus claram haurire notitiam, aquam est haurire cribro (k). Et cum sacro silentio omnia condere sacramento se obstrinxerint, ut supra notavimus, omnia scilicet ad sacrorum & mysteriorum rationem & modum adaptantes, ut opportune monet SCHEFFERVS l. c. c. XI. p. 86. inde & initiationis gradus constituentes, ut in sacris barbarorum & Græcorum, quatuor, καθαρὸν, τῆς τελετῆς παράδοσιν, ἵπποπειαν, ἀνάθεσιν καὶ στεμμάτων ἐπίθεσιν, vid. ISM. BULLIALD. ad *Theop.* p. 215. seqq. (l) quid quæso clari & aperti expectabimus a viris, religione, ne arcana prodant, impeditis. Hæc scilicet illa σύνθετος καὶ θύια φιλοσοφία καὶ θυσιαστική, composita illa rerum philosophia & ministerium est, quam partim ab Orphicis partim a sacerdotibus Aegyptiis partim a Chaldeis & Magis, nonnulla ex initiis, quæ fiunt Eleusine in Imbro, in Samothracia, in Delo, immo apud Celtas & Iberos collegisse & composuisse dicitur Pythagoras, apud IAMBlich. de vit. *Pyth.* c. 28. n. 151. p. 127. seqq. Hinc fidendum non est istis ex Pythagoræ sequacibus, qui non exotericè tantum, sed & acroamaticè se magistri dogmata explicituros promittunt. Notat enim ipse IAMBlichVS in *protrept.* c. 21. τὸν μὲν ἴδιον ὄντα τρόπον τῆς αἰρέσεως καὶ ἀπόρρητον πρὸς τὰς ἄλλας ἀγωγὰς τὸν

(k) Plerasque has numerorum appellationes desumptas fuisse ex his symbolis, quæ adhibebantur in templis sacrisque illorum Deorum, quibus hæc nomina solent tribui, omnino verisimile est, recteque observatum IO. BAPT. CRISPO de *Plat. caut. leg. distr.* III. l. I. p. 472. Ast cum nec de illis nobis symbolis satis constet, nec qua ratione ea ad metaphysica ista principia, quæ numeris significabantur, adplicuerint, ipsi explicuerint, manent sane insolubilia & inepta ænigmata, torquenda & interpretanda, ut cuius videbitur.

(l) Lucem hæc insignem capient ex illis, quæ de disciplina Orphei arcana in *bis. crit. phil.* T. I. p. 379. diximus, cuncta enim ad Pythagoreos, qui Orphea sibi vindicarunt, & inter præceptores retulerunt, accuratè quadrant.

τὸν δὲ Δημόδην καὶ κρινὸν πρὸς ἐκείνας, τρίτον δὲ παρ' ἀμφοτέρω μέτον ἀμφοῖν, οὔτε παντάπασι Δημόδην, οὔτε μὲν ἀντικρυς Πυθαγορικὸν ἀλλ' οὔδ' ἀπιλλάγμενον ὀλοσχερῶς ἑκατέρου. *Modum* (interpretationis) *unum existere, proprium sectæ Pythagoricæ atque arcanum, nec aliis evulgandum; alium vero popularem, & qui tradi omnibus communiter queat, tertium denique medium inter utrumque, non plane popularem, nec palim Pythagoricum, sed nec penitus ab utroque remotum.* Ex quo loco id manifestum, eos, etiam cum arcanorum darent explicationem, non intrinsecam istam, quam vocabant, sapientiam, sed mediam quandam tradidisse, satisfacturi scilicet hominum, inprimis potentium, curiositati, sine religionis violatione, diversumque ab esoterico explicandi genere acroamaticum constringentes.

§. VII. Ceterum inter causas obscuritatis hæc quoque refertur, quod Pythagoras cum sectatoribus plerisque dialecto usus sit Dorica obscuriore reliquis. Ita enim expressis verbis PORPHYR. *de vita Pythag.* p. 36. n. 53. p. 49. ed. Bat. philosophiam Pythagoream fere extinctam fuisse πρῶτον μὲν διὰ τὸ ἀνιγμάτων δειρ' ἔπιτα διὰ τὸ καὶ τὰ γεγραμμένα Δωρίδι γεγράφθαι ἐχούσης τι καὶ ἀσαφὲς τῆς διαλέκτου καὶ μηδὲν διὰ τοῦτο ὑπονοεῖσθαι, καὶ τὰ ὑπ' αὐτῆς, ἀνιστορούμενα δόγματα, ὡς νοθὰ καὶ παρηκουσμένα, *primum quidem, quod ænigmatibus involuta esset, deinde quod commentaria ipsorum Dorice essent conscripta: cum & ipsa dialectus nescio quid obscuritatis habeat, atque banc ob causam nec dogmata ea dialecto consignata intelligi possint, tanquam spuria & male intellecta.* Constat scilicet, Pythagoram & Pythagoreos dialectum Doricam omnium optimam censuisse, nec dissentiunt eruditi, quia omnes fere doctores sectæ Italicæ hoc sermonis genere usi sunt, Timæus Locrus, Archytas Tarentinus,

nus, & reliqui præter unum Ocellum Lucanum, ut Timæus in *Ocellum ab initio* testis est. De causa vero, cur lingua Dorica usi sint, diversa inter veteres est opinio. Secundum IAMBlichVM c. 34. n. 241. seqq. p. 194. sqq. enim Doricæ tanquam reliquarum antiquissimæ usus fuit Pythagoreis, secundum Metrodorum vero Dorica ipsis dialectus numerosissima & composita ex claris vocalibusque literis est. Nobis autem proxime vero sentire videtur Porphyrius, ideo Doricum dicendi genus obscurissimis arrisisse philosophis sentiens, quia est obscurius & difficilius intellectu. Ita enim apud veteres de eo statutum est, unde Zeno quidam sermocinans exquisitius a Tiberio rogatus, quamnam molestissima dialectus esset, Doridem respondit, apud SVETON. in *Tiber. c. 56.* Quamquam & hoc non negamus, ideo Doricam dialectum placuisse Pythagoræ & sequacibus, quod gentis, in qua versabatur Pythagoras, illa dialectus esset, cum suos discipulos hortati sint Pythagorei, teste IAMBlichO l. c. ut lingua quisque vernacula uteretur, quicumque ex Græciæ partibus ad eos accessissent. Erant enim Crotona & Sybaris Achæorum coloniæ, Corinthiorum Syracusæ, quarum utraque fuit origine Dorica, conf. C. RITTERSHVS. ad l. c. *Porphyr. p. 78.* ed. Bat. Quicquid tamen illud est, non tam in verborum structura, quam in rebus ipsis earumque inepta explanatione obscuritatis causam recte quæsieris. Quicquid enim de numeris traditur, ad nihil minus, quam ad rerum naturalium principia explicanda aptum est, id quod ARISTOTELES jam agnovit, cujus verba *Metaphys. l. XIII. c. 4.* numerorum naturam ideis five principiis rerum non respondere, attulimus in *Hist. de ideis Sect. I. §. 2. p. 10.* Hinc non inviti in sententiam TH. BVRNETII, *Archæolog. philos. cap. XI. p. 428. seq.* pedibus imus, qui egregie de hoc philosophandi genere: *Caret tam fundamento quam ordine hic modus philosophandi: numeri enim sequuntur*

tur res verumque divisionem, neque, si antecederent, aut corporibus molem, aut animabus & mentibus cogitationem conferre poterant, cum utrisque destituantur. Manifestum eos numeros præter numeros nihil posse generare, nullam habent ultra vim aut efficaciam. Possunt quidem repræsentare suo modo rerum gradus & genera, sed efficere non possunt, nec vices materiæ explere in rerum effectione; conf. qui BURNETUM κατὰ πρόβλητα sequitur JO. GEORG. PASCH. de var. mod. trad. mor. c. IV. §. 19. p. 410. sqq. Non negamus quidem, Pythagoram per numeros intellexisse rerum causas, maxime exemplares, licet suo more obscurissime de iis sit locutus: sed & hoc negare neminem posse, qui rebus his iudicium interponere novit, certi sumus, ingenium Pythagoricum & Platonicum hoc vitio laborasse, quod res phisicas in rationes mathematicas, numeros & proportiones resolverint, ut Aristoteles in logicas, addo & metaphisicas, quæ verba sunt BURNETII l. c. p. 429. indeque novis obscuritatis tenebris se involverint.

§. VIII. Tot tantæque igitur incertitudinis & obscuritatis historiæ philosophiæ Pythagoræ cum sint causæ & argumenta, mirum videri debet nemini, quod in explicatione numerorum Pythagoricorum vel ad portenta sententiarum hypothesiumque, vel ad leves & inanes nugas & ingenii incerti triças delapsi sint, qui his rebus indagandis operam posuerunt. Nescio enim quæ mysteria in numerorum doctrina quærentes, iis, qui antiquitatis præjudicium virili ausu deposuerunt, egregie despuisse rectissime visi sunt. Id quod si non de THEODATO OSIO dicendum, qui conscripsit: *meditationes rythmicas in duas partes distinctas, quarum una theoreticam altera practicam facultatis scientiam per numeros, sive restitutam Pythagoreorum doctrinam pollicetur*, referente HIERON. GHILINI theatr. degli Huom. letter. p. 219. quia incertum, num liber unquam lucem viderit; præter ATHAN. KIRCHERVM qui in A-

ritbmologia de occultis numerorum mysteriis Roma 1654. 4. edita, ineptit, PETRO certe BVNGO in libro rarius obvio *de mysteriis numerorum* accidit, in quo merito iudicium desideres, non negante MORHOFIO *Polybist. lit. l. I. c. 2. §. 4. p. 15.* quique exemplo esse potest, ad quas nugas & sententiarum portenta otiosa hominum ingenia divertere soleant. Hæc cum ita se habeant, lubentes fatemur, in historia doctrinæ Pythagoricæ de numeris certi prorsus afferri posse nihil, omnemque, quæ potest adhiberi, industriam ad conjecturas redire, idque pro Pythagoræ sententiâ habendum esse, quod maxime reddi possit, si modo possit, probabile, ut de Platone quoque alibi pronuntiavimus, & hic majori jure pronuntiari posse existimamus.

§. IX. Quod si tamen aliquid de hæc re dicendum, iis quæ Pythagorica de numeris nobis adhuc ex veteribus supersunt, saltem pro istis venditantur (hoc enim Catone nos contentos esse oportet) in incertissimo sententiarum itinere ducibus electis, comparatione quoque inter Pythagoricam de numeris & Platonicam de ideis doctrinam instituta, illa nobis probabilitate, in explicando obscurissimo argumento, maxime se commendat sententia, quæ statuit Pythagoræ numerum idem fuisse, quod Platoni ideam, huncque & in isto quoque dogmate illius vitulo aravisse admodum. Scilicet utriusque viri ingenium ad entusiasmum philosophicum natura & educatione, immo institutione quoque & disciplina proclive, in eo admodum elaborasse, ut in rerum spiritualium ortum & emanationem a primo ente progressumque per varios ordines, rerum item sensibilibium formas & substantiarum fontes varie inter se connexos inquireret, & characteres rerum essentialiis proprios aliquo modo exponeret. In eo enim potissimum maxima vetustatis ingenia se exercuerunt, ut rerum omnium origines pervestigarent, quæ cum ex nihilo nihil fieri tenerent firmissime, &

corporearum rerum naturam deprehenderent fluxam & quibusvis momentis mutabilem, necessario ad emanationem entium spiritualium ex ente summo tandem delapsa sunt, variisque somniis delusa palpa-
verunt: luculento specimine, quanta caligine ob-
scurentur humanæ mentes, ubi a divinæ revelatio-
nis, quæ istos nodos apertissime solvit, lumine pri-
mo secessum fecerunt. Sed hæc ὡς ἐν παραβολῇ.
Conferemus itaque utriusque philosophi sententiam,
& miram deprehendemus conformitatem, licet,
quod ingenue fatemur, omnem numerorum doctri-
nam, ut ab istis hominibus traditur, nec intelliga-
mus satis, nec intelligi quoque satis posse creda-
mus firmissime.

§. X. Verum ut in rem præsentem tandem
veniamus, audiamus causas & argumenta, cur Pla-
tonis ideas originem suo modo traxisse ex Pythago-
ræ numeris, & hunc philosophum pari ferme modo
intelligendum esse, ut Platonem de ideis differen-
tem, probabili rationum serie ducti credamus. Vbi
ad ipsa utriusque philosophi fundamenta & totius
philosophiæ Pythagoricæ & Platonice systema &
ὑπόστασιν provocare ante omnia licet. Quod si e-
nim ea, quæ Pythagoras de rerum principiis docuit,
& pro Pythagoreis a veteribus nobis tradita sunt,
cum Platonis philosophia conferamus, nullo nego-
tio apparebit, Pythagoram æque ac Platonem ad res
abstractas & intellectuales proniorem, telluris immo
totius systematis mundani physiologiam mundique,
præsertim sublunaris, ortum & antiquorum κοσμο-
γονίαν in ψυχογονίαν quandam convertisse. Cujus
elegantem rationem affert TH. BVRNETIVS *Archæo-
log. philosoph. cap. XI. pag. 424.* hic non sine fructu
audiendus. Illi, inquit, mundi ortum descripturi
se se occupant maxime in explicanda compositione ani-
mæ mundanæ, id quod faciunt per rationes quasdam
harmonicas, ex individua forma & dividua, eodem

Et altero, ita enim loqui amant. Et quoad compagem mundi, corporea ex quibusdam congruentiis corporum geometricorum terminos, sedes & intervalle elementorum disponere & adaptare satagunt, & chaos quoddam, sive materiam inordinatam supponunt, eique præficiunt mentem, ut in ordinem formamque mundanam rite adducatur. En breve ac accuratum totius physiologiæ Pythagoricæ & Platonice compendium, ex quo recte ad veterum mentem intellecto, omnia philosophiæ μεταφυσικῶν problema-
ta & placita facile expediri possunt. Et de Platone quidem nullum est dubium, cum omnes paginæ scriptorum ejus id loquantur, nec otiose repetemus ea quæ in *historia de ideis* §. IV. p. 35. seqq. & §. VI. p. 87. seqq. fuscè jam attulimus. De Pythagora vero idem recte dictum esse, non tantum ipsa, quibus usus est, quæque in sequentibus dilucidabimus, principia evincunt, sed & veterum testimonia nos de hac re dubitare non sinunt, testantia, Pythagoram cuncta ad Deum per materiæ partes diffusum, id est, animam mundi ejusque varias modificationes retulisse. Ita enim LACTANT. *de falsa relig.* l. I. c. 5. *Pythagoras ita definiit: quid esset Deus? Animus, qui per universas mundi partes omnemque naturam commeanz atque diffusus, ex quo omnia, quæ nascuntur, animalia, vitam capiant (m).* Hinc videas ejus discipulos de Deo ipsos inhabitante deque divinæ mentis animæque communionem multa jactare & præcipere apud LAMBLICH. *de vit. Pyth.* c. 34. n. 240. p. 193. quem locum illustrabunt ea, quæ *de myster. Aegypt.* l. I. passim præcipue c. 6. 7. p. 10.

(m) Meretur cum Lactantio conferri insignis locus CLEMENTIS ALEXANDRINI *paræn. ad gent.* p. 47. ubi satis luculenter ex mente Pythagoræ Deus ἄχουσι τῶ ὅλῳ κόσμῳ vocatur. Ad quem locum recte intelligendum, ea adhibenda sunt, quæ ex veteri fragmento Dorico attulit IUSTINVS MARTYR *or. ad gentes* p. 18. ex quo integrum hoc systema Pythagorico-enthusiasticum erui posse, luculenter demonstravimus *hist. crit. phil.* T. I. p. 1073. seq. quæ h. l. omnino consulenda sunt.

p. 10. *sqq.* & TH. GALE *ad b. l. p. 189.* habent. Huic principio subnixæ reliquæ: Deum ex se produxisse aliquas substantias spirituales partim principiorum. instar futuras reliquis, partim rebus secundum certam harmoniam ordinemque & classes rerum formam & substantiam largituras: quæ substantiæ ipsissimi Pythagoræ numeri sunt, cum ideis Platonis egregie convenientes. Quod ne gratis dixisse videamur, en luculentum PLVTARCHI de plac. philos. *l. I. c. 3.* testimonium: Πυθαγόρας ἀρχὰς τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τὰς συμμετρίαις τὰς ἐν τούτοις, ἅς καὶ ἀρμονίας καλεῖ τὰ δὲ ἐξ ἀμφοτέρων σύνθετα στοιχεῖα καλούμενά τε γεωμετρικά· πάλιν δὲ τὴν μονάδα, καὶ τὴν ἀόριστον δυάδα ἐν ταῖς ἀρχαῖς. *Pythagoras principia rerum numeros esse censuit, & eorum symmetrias, id est accomodatas proportiones, quas & harmonias, id est concentus coherentiasque vocat, ex iisque composita elementa, quæ geometrica vocantur. Porro & unitatem, & infinitum binarium inter principia ponit.* Ex quo loco evidenter colligimus, ex istis numeris sive principiis reliqua spiritualia traxisse originem. Ea vero cum diversitatem acceperint, non miraberis de uno & diverso, de luce & caligine cum cum affectis fuisse philosophatum. Vnum enim ens summum, diversum substantiæ spirituales ab eo emanantes & originem trahentes, propria tamen subsistentia gaudentes, ut Platonis quoque ideæ, & hinc appellationem diversi trahentes: illud monas, hæ numeri reliqui, illud lux, hæ quatenus non sunt ex se, sed aliena tantum luce fulgurant, caligo. Hæc indubitatis veterum nituntur testimoniis. Luculenter præ aliis PORPHYR. *de vita Pyth. p. 33. n. 47. p. 45.* ed. Vat. οἱ Πυθαγόρειοι μὴ ἰσχύοντες λόγῳ παραδῶναι τὰ ἀρώματα εἰ δὴ, καὶ τὰς πρώτας ἀρχὰς, παρῆγοντο ἐπὶ τὴν τῶν ἀριθμῶν δήλωσιν, καὶ οὕτω τὸν μὲν τῆς ἐνόητος λόγον

λόγον καὶ τὸν τῆς ταυτότητος, καὶ τῆς ἰσότητος καὶ τὸ ἀπτιον τῆς συμπνοίας καὶ τῆς συμπαθείας καὶ τῆς σατηρίας τῶν ὄλων τοῦ κατὰ ταῦτα καὶ ὡσαύτως ἔχοντος ἐν προσηγόρευσαν — — τὸν δὲ τῆς ἰτερότητος καὶ ἀνισότητος καὶ παντὸς τοῦ μεριστοῦ καὶ ἐν μεταβολῇ καὶ ἄλλο τι ἄλλως ἔχοντος δυοιδῆ λόγον καὶ δίαδα προσηγόρευσαν. *Pythagorei cum incorporeas formas ac prima principia verbis tradere non possent, ad demonstrationem per numeros confugerunt, atque ita unitatis quidem & identitatis atque aequalitatis rationem, causamque omniae conspirationis atque mutuae affectionis & conservationis universi secundum idem atque eodem modo se habentis unum appellabant — — diversitatis autem atque inaequalitatis omnisque dividui & in continua mutatione versantis & modo hoc modo illo modo se habentis bifor-tem rationem binarium vocant.* In quibus verbis Porphyrii prius quidem rectissime & luculenter ad mentem Pythagoreorum dictum est, posterius non item, cum binarius numerus non fluxa rerum materia sed principium intellectuale, id est spirituale sit & numerus, qui istam mutationem non admittat, nisi mutationem intelligas relativam, quatenus sc. dyas ex monade fluit, generatur, & diversitatem existentiae includit. conf. AVCTOR *philosophum Origen. c. II. p. 39.* qui δύο, inquit ἵναί ἀπ' ἀρχῆς τοῖς οὖτιν ἀπτια, πατέρα καὶ μητέρα, καὶ πατέρα μὲν φῶς, μητέρα δὲ σκότος. *Duas rebus a primordio causas esse, patrem videlicet & matrem, & patrem quidem lucem, matrem vero caliginem.* Quae verba aut repugnant Pythagoreae sententiae (licet & ipse Pythagoras duo coaeterna principia in uno toto statuerit, quae tamen huc, ubi de principiis intellectualibus & subordinatis sermo est, non pertinent) quia Pythagoras patrem & matrem in una classe constituit, emanationis ex Deo ordinem & classes ostensu-

ostenfurus, unde & Deum facit ἀνδρόγυρον (n); aut, ut modo monuimus, de principiis subordinatis sunt intelligenda, quorum illud, quod emanavit, caligo dicitur, quia non sua sed aliena luce, ut luna, radiat. Quam Pythagoreis mentem esse persuadent ea, quæ in oraculis dicuntur, ubi mox in initio :

Ὅπου πατρικὴ μονὰς ἐστὶ
 Ἐταυρὴ ἐστὶ μονὰς ἢ δύο γεννᾷ,
 Δύας γὰρ παρὰ τῷ δὲ κάθεται καὶ νοεῖται
 ἀστράπτει τομαῖς,
 Καὶ κυβερνᾷ τὰ πάντα καὶ τάττει ἕκαστον
 ταχθῆν.

*Vbi paterna unitas est,
 Porrecta est unitas, quæ duo generat,
 Dyas enim hanc sedet, & intellectualibus
 fulgurat sectionibus,
 Et gubernare omnia & ordinare unum, quod-
 que non ordinatum.*

F 5

Vides

(n) Probe hæc appellatio tenenda est, ut intelligatur, quomodo ex unitate dyas, quæ mater numerorum est reliquorum, orta sit. ex cuius connubio omnem numerum impari junctum ἀρρητὸν δύναν vocat ANONYMVS in *theologum. arith.* & quomodo ex hac reliqui numeri exorti sint, at in unitate lateant, & qua ratione ad emanationem entium intelligibilium omnia referenda sint. Si enim monas mas & femina est, ex se non nisi suæ naturæ numeros generare potest. Vnde hoc sensu dyas etiam ad intellectualium chorum referenda est. Id quod lucem ex Platoniorum explicatione capit, qui patri mentem, velut dyada addidere, quod allatus, oraculorum locus satis evincit. Iuterim non negabimus, Pythagoram ipsum & sequaces ad materiæ quoque cum Deo in uno chao conjunctionem, ortumque inde ἀπομαρτισμῶν τῶν πέτασι respicientes, materiæ concatenatam cum principio isto activo connexionem dyadis voce indicare voluisse, eamque cum igni mundano, quæ monas est Pythagorica, opponerent, tenebras dixisse, quibus lumen clarius affunderent ea, quæ copiose de theologia Pythagoræ *T. I. hist. et t. phil. p. 1074. seqq.* disputavimus. Sed hæc nihil ad numeros intellectuales faciunt, sed scientificos, qui causas rerum physicas expediunt. Qua explicatione admittenda facile est di-

Vides dualitatem ex unitate oriri, esse apud unitatem, principium esse omnia gubernans & ordinans, luce intellectuâli radiare, ex luce unitatis, quæ omnia de principio contrario, caliginem ex se suaque natura & fovente & operante dici non possunt, commode vero de secundario aliquo intellectuâli, quod ex primo emanavit, quodque quia alterius luce radiat, caliginis nomen apud caliginosos istos philosophos tuetur. Plura jam in re obscurissima dicenda non sunt, præsertim cum alio loco pluribus de ea tradiderimus: sed monenda hæc tantum fuerunt, ut ostenderemus, Pythagoram ad *ψυχολογίας* suam numerorum doctrinam retulisse, perinde ut Plato idearum, eosque adeo in ipso fundamento egregie convenire (o).

§. XI.

versas de dividuo & individuo, monade & dyade, luce & caligine scholæ Italicæ locutiones inter se conciliare. Apparebit autem ex dictis quoque, cur teste Nicomacho apud PHOTIVM *Cod. CXXXVII. p. 233. Mens dicatur vir & sœmina, ac Deus, & materia quodammodo: nempe eandem res omnes revera miscere, & deinceps omnium receptricem esse, chaos, confusionem contemperationem, obscuritatem, tenebras, hiatus, tartarum, stygia &c.* Licet enim hæc *αὐρίτερα* videantur, facta tamen inter totum & unum distinctione, tumque discrimine inter unum intellectuâle & scientificum adhibito cuncta possunt conciliari.

(o) Pulchre, quæ hætenus dicta sunt, exponit MACROBIVS in *Somn. Scip. l. I. c. 6. p. 12. 13.* cujus verba quamvis infra ex parte relata cum luculenta sint, ita adscribere non piget. Ita vero: *Vnum, quod μονάς, id est unitas, dicitur. & mas idem & sœmina est, par idem atque impar, ipse non numerus sed fons & origo numerorum. Hæc monas initium finisque omnium, neque ipsa principii aut finis sciens ad summum refertur Deum ejusque intellectum a sequentium numero rerum & potestatum sequestrat, nec in inferiore post Deum gradu eam frustra desideraverit. Hæc illa est mens, ex summo enata Deo, quæ vices temporum nesciens, in uno semper, quod adest, consistit ævo, cumque utpote una, non sit numerabilis, innumeras tamen generum species & de se creat & intra se continet. Quæ omnia satis plana sunt, modo observaveris, Macrobius ex more scholæ Ecclésiæ, *αὐρίτερα*, Jovemque Jove superiorem, patrem nempe in profundo latitantem, a monadis conceptu remove, eo quod ad intelligibilium generationem plane nihil ipse confert, conf. IAMBLICH. de *myster. Aegypt. Sect. VIII. c. 1.**

§: XI. Hæc cum ita se habeant, mirum non est, eodem fundamento illa inædificasse Platonem, quo Pythagoras; hujusque numeros peperisse Platonis ideas. Quod inde porro nobis persuadetur, quia eodem fere modo de numeris loquitur Pythagoras, ut de ideis suis Plato. Nam quemadmodum hic per ideas intelligibilia intellexit, semper se eodem modo sine ortu & interitu habentia, quæ cuilibet rei dent essentiam ipsam ex seipsis, ut prolixè ex indubitatis ipsius Platonis & sequacium testimoniis demonstravimus in *hist. de ideis* §. IV. p. 37. seqq. ita eandem numerorum definitionem deprehendimus apud Pythagoram ejusque assecclas. Quam ex NICOMACHI *arith. inst.* damus: ὄντα ὁρίζειτο Πυθαγόρας ἵναί, τὰ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως αἰὶ διατελοῦντα ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ οὐδέποτε τοῦ ἔναι ἐξιστάμενα, οὐδὲ ἐπὶ βραχύ. ταῦτ' ἂν ἔμ, τὰ αὔλα, καὶ ὧν κατὰ μετουσίαν ἕκαστον λογπὸν τῶν ὁμονύμως ὄντων καλουμένων, τὰ δὲ τι λέγεται καὶ ἔστι, τὰ μὲν γὰρ σωματικὰ δῆπου καὶ ὑλικά ἐν δμνικῇ. ῥύσει καὶ μεταβολῇ δια παντός ἔστι, μιμούμενα τὴν τῆς ἐξ ἀρχῆς αἰδίου ὕλης καὶ ὑποστάσεως φύσιν καὶ ιδιότητα. *Ea quæ sunt, desiniebat Pythagoras illa quæ secundum idem ac eodem semper modo sunt perfecta in mundo, & nunquam, ne minimo quidem temporis momento permutantur. Hæc vero esse expertia materia, ac quorum per participationem cætera, quæ æquivoce dicuntur esse, sunt ac dicuntur. Corpora nempe ac materialia in perpetuo fluxu ac mutatione esse per omnia, imitantia naturam & proprietatem materia ac substantiæ æternæ. Quæ profecto tam Platonice dicta sunt, ut ovum ovo non sit similius, ut conferen i erit in propatulo. Addimus his merito IAMBLICHVM in Nicom. arithm. p. 1. Πυθαγόρας τὸν ἀριθμὸν ὁρίζει ἕκτασιν καὶ ἐνέργειαν τῶν ἐν μονάδι σπειρατικῶν λόγων. ἢ ἑτέρως, τὸ πρὸ πάντων*

πάντων ὑποστάν ἐν θείῳ νόῳ, ἀφ' οὗ καὶ ἐξ οὗ πάντα συντίθενται, καὶ μίμητι τάξιν ἄλυτον διηρηθμμένα. Pythagoras numerum definivit extensionem & operationem rationum seminalium, quæ unitati insunt, vel aliter, quod in divina mente ante omnia subsistebat, a quo & ex quo omnia in ordinem sunt descripta, & per seriem indissolubilem stant distincte connumerata. conf. de vita Pyth. c. 29. n. 159. p. 135. Quare & eodem IAMBΛICHO l. c. auctore, Hippasii sectatores, qui dicebantur aculmatici, ἀριθμὸν ἵππο παράδειγμα πρῶτον κοσμοποιίας, καὶ πάλιν κριτικὸν κοσμοῦργου θεοῦ ὄργανον, esse numerum exemplar primum in creatione mundi, & rursus normam, secundum quam creator Deus judicavit de mundo a se creando. Sic & l. c. Philolao numerus est τῆς τῶν κοσμικῶν αἰωνίας διαμονῆς ἢ πρατιτεύουσα καὶ αὐτογενὴ συνοχή, vinculum potentia sua sustinens æternam rerum mundanarum permansionem, sibi que immatum. Unde & ALEXANDRO APHROD. in pr. anal. οὐσία ἀριθμὸς, numerus essentia, κατ' ἐξοχήν scilicet & per se vocatur, & numerorum contemplatio τῶν αἰδίων καὶ ὁμοφύλων αὐτῶν ἀσωμάτων αἰὲ καὶ κατὰ πάντα καὶ ὡσαύτως ἔχόντων ἰδέα, rerum æternarum ejusdemque generis & incorporarum, perpetuo secundam idem atque eodem modo se habentium consideratio, apud PORPHYR. de vita Pyth. p. 31. Surroga numero ideam, & eadem habebis, quæ iisdem verbis Plato tradidit, nosque prolixè satis l. c. §. 6. p. 87. seqq. exposuimus, & testimoniis confecimus luculentissimis, notato tum jam Pythagoreæ & Platonice scholæ consensu. Recte itaque veteribus quibusdam numerus & idea sive forma idem sonant, ex quibus SIMPLICIVS in Phys. libr. I. ἐκότης ἐν μὲν τὸ εἶδος ἔλεγεν. (κατὰ τὸ Πυθαγόρειον ἔθος) ὡς ὀρίζον, ὅπερ ἂν καταλάβῃ καὶ περατῶν. Merito

rito unum formam secundum morem Pythagoreum dixit, ut quæ finiat, quod comprehenderit, atque terminet. Et AVCTOR. theologum. Ἰδὸς ὄν ἰδούσας ὄν διαμέτρημεν αὐτὴν ἠγούμενοι. Itaque si formam formæ cum (Senarium) esse arbitremur, non errabimus. Quibus locis vocem a Platone desumptam non refugiunt Pythagoreis veteres tribuere conf. AVREA CARM. v. 47. & HIEROCL. ad b. l. (p). Ex ista definitione altera harmonia inter Pythagoræ numeros & Platonis ideas oritur, scilicet distinctio inter numeros intelligibiles, scientificos, & mathematicos, quemadmodum Plato distinxit inter ideas divinas sive intelligibiles & humanas sive logicas, quas & sensibiles vocat, de quo diximus in *bist. de ideis Sect. I. §. 7. p. 112. seqq.* Cum enim Pythagoras probe videret, numeros ex se nihil generare nisi numeros, eorum rationes in intellectuales & scientificas dispescuit, & per intellectuales quidem substantias æternas numeri intellexit, id est, fontem & radicem omnium, quod ante omnia existit in mente divina, a quo & ex quo omnia ordine digeruntur, atque indissolubili serie numerata manent, ut habet NICOMACH. in *intr. in arithm.* & ex eo IAMBlichVS ad b. l. cujus verba supra adducta sunt. Hic intellectualis numerus Pythagoræ idem est, quod Platoni idea, scilicet exemplar æternum, substantia immaterialis & vera, juxta quam & per quam omnia perficiuntur, cælum, tempus, motus, sidera, ut l. c. NICOMACHVS prolixè docet; conf. JO. MEVRS. *de denar. Pyth. c. I. p. 8. seqq.* Numerus vero scientificus, qui mathematicum vel artificialem generat, Pythagoræ est extensio & operatio rationum seminalium, quæ unitati insunt, ut Iamblichi & Nicomachi verbis supra docui-

(p) Fatemur concervata hæc testimonia omnia ex Platoniorum & Eclecticorum scholis desumpta esse; ast cum systemati Pythagorico mire convenient, causam non habemus, cur insuspicionem interpretationis falsæ ea adducamus.

docuimus vel ut Moderatus apud STOBÆVM *eccl. phys. c. 2.* monadum congeries sive progressio multitudinis a monade incipiens, regressio in eandem desinens. Ex hac distinctione numerorum intelligibilium & scientificorum orta quoque distinctio inter unum & unitatem. Est enim ἡ μονὰς τῶν ἀριθμῶν, τὸ ἐν τῶν ἀριθμῶν, *unitas numerorum, unum autem numerabilem*, ut concinne Moderatus, sic ut numeri differant à numerabilibus, ut corporea ab incorporeis. Convertit ANONYMVS *Auctor vite Pythag.* apud Photium *cod. 259.* Διαφέρειν ἔλεγον οἱ ἀπὸ Πυθαγόρου μονάδα καὶ ἐν, μονὰς μὲν γὰρ παρ' αὐτοῖς ἐνομίζετο ἢ ἐν τοῖς νοητοῖς οὐσα, ἐν δὲ τὸ ἐν τοῖς ἀριθμοῖς, *Pythagorei ajebant differre unitatem & unum, unitas enim ab iis existimabatur, quæ in intellectualibus existit, unum vero id quod in numeris.* Sed quicquid illud est, sufficit nobis, intellectuales numeros longe differre a scientificis, qui physicae objectum constituunt, ut mathematici arithmeticae (q).

§. XII. Porro & origine & dignitate numeri Pythagorici cum ideis Platonis conveniunt. Platoni enim fons idearum, νοῦς, λόγος, mens ratiove divina ab æterno ideas producens, ut multis dictum in *hist. de ideis Sect. I. §. 5. p. 53. seq. p. 59. seqq.* Nec aliter Pythagoræ numerus, qui ut omnis numerorum series in unitate comprehenditur, & ex ea explicatur, ita unum illud æternum omnes ex se numeros produxisse, multis operose contendit, immo caput quasi philosophiæ suæ in emanatione τῶν ὄντων νοητῶν constituit. Nec profecto multa hic probatione opus est, cum adducta jam, immo omnia

(q) Numerum scientificum Pythagoras a mathematico ita distinxisse videtur, ut ille rationes seminales ad constituendam rerum naturam & essentiam indicet, hic proportiones & progressiones multitudinis ex uno significet. Et hic illius, ille intelligibilis numeri symbolum fuit.

omnia ab eo dicta manifeste id clamitent. En tamen argumenta hujus rei pauca. Unitas Pythagoræ fons reliquorum numerorum intellectualium; *Oracula v. 37. seqq.*

Ἐχῶ τῷ νοῦν πατρικὸν τοῦν ἐνδιδόναι
Πάσαις πηγᾶιστε καὶ ἀρχαῖς.

Ἔστι γὰρ πύραξ τοῦ πατρικοῦ βυθοῦ καὶ πηλὴ
τῶν νοεῶν.

*Potest intelligendo, paternam mentem indere
Omnibus fontibus & principiis.*

*Est enim terminus paternæ profunditatis, & fons
intellectualium.*

Hæc de mente quidem, secundo à patre principio, quæ tamen omnino ad patrem sive unitatem referenda quoque sunt; quia non tantum paternam principiis mentem indere dicitur, sed &

Μὴδ' ἐπροῦλθεν, ἀλλ' ἔμεινεν ἐν τῷ πατρικῷ βυθῷ
καὶ ἐν τῇ ἀδύτῳ κατὰ τὴν θιοθερέμμου στήν.

*Non progressa est, sed mansit in paterno profundo
Et in adyto, juxta nutritum a Deo silentium (r).*

Immo *v. 18.* unitas vocatur

καὶ πηλὴ πηγῶν ἀπασῶν
Μήτηρ, συνέχουσα τὰ πάντα.

*Fons quoque fontium omnium
Matrix continens omnia.*

Vel

(r) Repetenda hic sunt, quæ ex Macrobio modo annotavimus; ut intelligatur, quo sensu mens monas dicatur. Hæc affricuere systemati Pythagoreo Eclecticis qui hanc paternam profunditatem ex orientali philosophia acceperunt, ut alio loco dictum. Quod si totum illud chaoticum, quod ante rerum omnium evolutionem supponit systema Pythagoricum, cum hoc silentio profunditatis quis comparere voluerit, non refragabimur. Pythagoram vero & Platonem, Deum Deo summo priorem non agnovisse, sumus certissimi. Hunc enim Mithras demum Persicæ theologiæ genuit, Græcicis placitis affusus.

Vel ut THOM. GALE *ad Iamblich. de myster. Aegypt. p. 299.* hunc versum integre legit

Καὶ πηγὴ πηγῶν, καὶ μηγῶν πέρας ἀπασῶν.

Fons fontium, & fontium quoque omnium finis.

Addit quoque rectissime, esse Platonis hanc plane doctrinam de ideis, qui vult fluere ἀπὸ τοῦ ἐνὸς τὰς ιδέας ἢ τοὶ τὰ νοητὰ εἶδη, τῇ νοήσει μόνῃ γνωστάς, *ex uno ideas vel intellectuales species & formas, solo intellectu cognoscendas*, hancque doctrinam aliis atque aliis nominibus tractasse præter alios etiam Pythagoram. Multa non eodem tantum sensu, sed iisdem quoque verbis apud SYNESIVM in *Hymnis*, indigna plane christiano episcopo, ita v. g. *Hymn. II. p. m. 27.* edit. Henr. Steph.

— — — σὺ δ' ἑσσί ρίζα

Παριόντων, πρό τ' ἰάντων

Μετειόντων, ἐπιόντων

Σὺ πατήρ σὺ δ' ἑσσί μήτηρ,

Σὺ δ' ἄρρη, σὺ δ' ἑσσί θυλή,

Σὺ δ' ἑσσί φωνά, σὺ δ' ἑσσί σίγα.

Φύσει φύσις γονῶσα.

Σὺ δ' ἀναξ αἰῶνος αἰῶν

Τὸ μὲν ἢ θέμις βόασαι.

Μέγα χαῖρε ρίζα κόσμου,

Μέγα χαῖρε κέντρον ὄντων,

Μονὰς ἀμβροτῶν ἀρίθμων

Προανουσίῳ ἀνάκτων. K. T. A.

— — — *Tu autem ut radix*

Præsentium, præteritorum,

Futurorum, eorum, quæ sunt.

Tu pater, Tu es mater,

Tu mas, Tu femina

Tu vox, Tu silentium,

Natura natura fecunda.

Tu,

*Tu, ó rex, seculi seculum,
Quantum id quidem fas est voce testari.
Longum salve radix mundi,
Longum salve centrum rerum,
Unitas divinorum numerorum,
Substantia carentium regum &c.*

Hæc profecto tam exacte ad Pythagoræ mentem dicta, ut ipse Pythagoras luculentius non valeat: quæ verò pietate vel cum puriore philosophia sanctissimæ religionis nostræ convenientia, judicent, quorum interest. Patet hinc ratio, cur monas, etsi quam maxime intellectualis, id est, spiritualis naturæ, in schola Italica audiat ἕλη, πανδοχεύς, τάρταρος, χάος, ut videre est iis, quæ collegit diligentissimus MEVR-SIVS *de Den. Pyth. c. III. p. 19. seqq.* non quod sensu Pythagorico unitas sit materia, ex qua corporea formantur, huic enim materiæ opponitur, sed quod sit fons intellectualium, ex quo fluunt: licet negandum non sit, ipsam unitatem, sive Deum, si verum spectes, non obstante omni, quam ei adscribit Pythagoras, spiritualitate esse materiam subtilissimam, crassiori opponendam ex mente philosophi, ignem scilicet subtilissimum, ætheris quoque nomine insignitum, ut alio loco pluribus docemus. Sed hæc nostri quidem instituti non sunt, ubi satis est probari, ex fonte hoc emanasse reliquos numeros intelligibiles. Concinunt alii; HERMIAS *irrif. gentil. philos. de Pythagoreis sermone facto: ἀρχὴ τῶν πάντων ἡ μονάς, ἐκ δὲ σχημάτων αὐτῆς καὶ τῶν ἀριθμῶν τὰ στοιχεῖα γίνεται. Principium omnium unitas est, e figuris autem ejus numerisque elementa fiunt.* MACROBIUS non minus luculenter *scip. l. I. cap. 6. Unum autem, quod μονάς est, par idem atque impar, ipse non numerus, sed fons & origo numerorum. Hæc monas initium finisque omnium, neque ipsa principii aut finis sciens, ad summum refertur Deum, ejusque intellectum a sequentium nume-*

ro rerum & potestatum sequestrat, nec in inferiore post Deum gradu eam frustra desideraveris. Hac est illa MENS, ex summo enata Deo. In quibus verbis satis luculentam habes verborum oraculi supra adductorum explicationem. Sed & sequentia legenda sunt, licet quædam admisceat, Platonice magis quam Pythagoreis propria. Patet ex dictis causa, cur unitas ab his viris vocetur non solum *ὄνεια*, *ἀπλοῦν τῆς ἀληθείας*, *ἀπλοῦν παράδειγμα*, substantia (summa & prima) causa veritatis, simplex exemplar, sed & *ἄρρενοθύλης* sive *ἀνδρόγυνος*, hermaphroditus, quoniam ipsa sibi produxit ex se binarium, sive alterum, principium *λόγον*, *νοῦν*, *δύαδα* (quocunque enim nomine insignias Platónico vel Pythagorico, perinde est) ex quorum connubio deinde reliqui numeri, reliquæ ideæ, reliqua principia intellectualia emanatione intellectuali originem substantiamque acceperint (s). Hac si attente xencamus, facile intelligere licebit, quid sibi voluerint, non Pythagoras solum, sed & omnes fere gentiles theologi, Deum facientes *ἀνδρόγυνον*, nempe cuncta intelligibilia & spiritualia ex Deo primo & secundo, id est, Deo ex Deo progenito emanasse. De qua re multa dicenda essent, nisi ab hoc nostro instituto remotiora aliam tractationem requirerent; videre interim licet, quos in *hist. de ideis Sect. II. §. 2. pag. 186. seq.* laudavimus, quibus adde sis SOVVERAIN. *Platon. det. P. I. c. 8. pag. 85.* & S. rev. JO. CHR. WOLFIVM *de Manich. ante Manich. p. 117.* Pythagoram vero unitatem dixisse marem & feminam, nubes testium evincit; vid. NICOMACH. *l. c.* MACROB. *l. c.* THEON. SMYRN. *mathem. Pl. c. 5.* pluresque alii. Scilicet aliter dici unitas non poterat, cum in se contineret, & parturiret quoque ex se principium illud

(s) Distinctius confusas obscurorum philosophorum notiones circa hoc argumentum enarrare tentavimus in *hist. crit. phil. T. I. p. 1049. seq.* quæ cum his comparanda.

De convenientia numerorum Pythagoræ cum ideis Platonis. 99
 illud, ex quo reliqua principia sunt omnia. Frustra
 itaque nobis esse videntur, qui hanc appellationem
 inde ortam credunt, quod Deo summo materiam
 coæternam & independentem, tanquam principium
 absolute primum adjunxerit Pythagoras, cuncta ex
 duplici coexistente principio facta esse, asserens (t).
 Omnia enim, ut vidimus, ad τὰ νοητὰ referuntur,
 materia vero, quatenus Deo opponitur, nulli
 philosopho ex Deo, nec Pythagoræ, nisi eo
 sensu, omnia principio fuisse unum, quo tamen
 admissio, materia Deo opponi non potest. Videli-
 cet decepit multos ex veteribus quoque ambiguitas
 verborum Pythagoræ de hac re, videndos apud cel.
 WOLFIVM l. c. qui multa eruditissime cumulat.
 Sed de hac re alio loco. Quemadmodum vero ea-
 dem gaudent origine Pythagoræ numeri & Platonis
 ideæ, ita eadem quoque superbiunt dignitate, flo-
 rentque officio, ut ita dicamus. Vtrique enim
 philosopho principia sunt rerum sensibilibus & scor-
 sim numero existentium. Res ex dictis manifesta
 proluxa probatione non eget, videndus vero, qui
 multis eam exposuit SEXTVS EMPIRICVS *adv.*
mathem. l. IX. p. 422. Paucis egregie PHOTIVS in
cod. 137. p. 238. ἵνα τοὺς ἀριθμοὺς θεοποιήσῃ καὶ
 τῶν ὄντων τῆς οὐσιώσεως ἀντίας ἀναπλάσῃ, ἀφ' ἐκά-
 στης τῶν ἐρημίων ἐπιστημῶν ἕνιά τινα τῶν θεωρη-
 μάτων τῆ πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς ἰσχυραίνῃ θεοπλαστίαν,
 ut e numeris Deos efficiat, eosdemque omnis essentia
 rerum subsistentium auctores ac causas effingat, e sin-
 gulis jam nominatis disciplinis theoremata quædam
 huic Deorum effictioni intertextit. Nec minus clare
 SIMPLICIVS *ad phys.* l. I. οἱ Πυθαγόρειοι τοὺς ἀπὸ
 μονάδος ἀχρι δεκάδος ἀριθμοὺς ἀρχὰς ἔλεγον τῶν

G 2.

πάντων,

(t) Velimus hic, ut clarius cuncta consent, ea, si tanti
 videantur, legi, *qua* l. c. p. 1051. *seqq.* differuimus, quo loco
 offendimus, quo sensu materia possit ad dyadem referri; nempe
 ut h. l. jam inuimus, si significetur, omnia in principio
 fuisse unum.

πᾶντων, Pythagoræi numeros ab unitate usque ad denarium rerum omnium principia esse dicebant, conf. PHILOSOPHYM. Origenis c. I. p. 31. PORPHYR. de vita Pyth. p. 33. Cum vero ista principia divinam originem habeant, & divina principia sint, recte quoque τῷ ἀριθμῷ τὴν ὁρισμένην οὐσίαν τῶν θεῶν, definitam numero essentiam Deorum, ut emendat LVD. KVSTERVS ad b. l. id est numero constare essentiam divinam dixit IAMBlich cap. 28. n. 147. pag. 124. Quemadmodum & Plato eadem ratione ductus ideas inter divina retulit, uti monitum in bist. de ideis sect. I. §. 6. p. 90. seqq.

§. XIII. Vidimus hactenus numeros Pythagoræ in se, eosque satis accurate cum ideis Platonis convenire deprehendimus, quod si jam eos ratione hominis, cui objectum sapientiæ, immo, si illos audias, omnis felicitatis constituunt, consideres, eandem iterum inter Pythagoram & Platonem observabis harmoniam. Eandem enim sententiam supponit uterque, eadem chorda oberrat, eosdem, si verum fatendum est, fovet errores. Constituta enim semel spiritualium rerum natura, non potuit non animum ex divina mente carptum dicere Pythagoras, 'ut de Platone quoque probatum dedimus l. c. sect. I. cap. 6. pag. 95. seqq. quippe ex nihilo nihil fieri posse credebat, & materiæ quoque spirituales animæ naturam, & immortalitatem, quam a Pherecyde magistro didicerat docueratque, ut est apud LAERT. L. VIII. f. 27. & CICERON. Tusc. Q. 1. I. refragari cernebat. Hinc Deus animæ origo, de qua oracula v. 215. seqq.

Χρή σε σπεύδειν πρὸς τὸ φῶς καὶ Πατρὸς ἀγλαῆς
Ἐνδὲν ἐπέμφθη σοὶ ψυχὴ, πολὺν ἴσασμένη νοῦν,
Ταῦτα πατὴρ ἐνόησε, βροτὸς δ' ἐὶ ἐψύχηντο.

Oportet te festinare ad lucem & patris radios,
Unde missa est tibi anima multam induta mentem,
Hæc pater cogitavit, mortalisque ci animatus.

Et

Ethæc caussa quoque est, cur Pythagoras animam, quam ἀριθμὸν ἑαυτὸν κινούντα, numerum se ipsum mouentem vocat apud PLUTARCH. de plac. phil. libr. IV. c. 2. dixerit ἀπόσπασμα τοῦ αἰθέρος, avulsionem ætheris, notante LAERT. L. VIII. f. 28. scilicet immortalis & divini, sive Dei ipsius; non enim alium agnovit Deum, licet cum a materia crassiore separaret. Quod clarius expressit PLUT. l. c. c. 7. Πυθαγόρας, Πλάτων ἀφθαρτον λέγουσιν εἶναι τὴν ψυχὴν, ἐξιοῦσαν γὰρ εἰς τὴν τοῦ παντός ψυχὴν ἀναχωρεῖν εἰς τὸ ὁμογενές. Pythagoras & Plato incorruptibilem animam esse dicunt, decedentem enim in universi animam secedere, ad id quod ejusdem generis & naturæ est. Omnium clarissime CICERO de nat. Deor. libr. I. Pythagoras, qui Deum censuit animum esse, per naturam rerum omnium intentum & comitantem, ex quo animi nostri carperentur, non vidit distractione humanorum animorum discerpi & dilacerari Deum. Quæ quoque repetit de Senect. c. 21. Sic & alii, quos tamen in re nota non adducimus, ne simus nimii (u). Cave tamen hic νοῦν & ψυχὴν confundas; ista enim, quam ex Plutarcho adduximus, definitione animæ, mentem Pythagoras definiit, Plutarcho ipso interprete, quam ab extrinseco animæ siderali inferi dicebat, idque θεῖα μοῖρα, divina participatione, id est, tanquam pars Dei; ut CLEM. ALEXANDR. l. V. Stromat. De ista itaque mente, quam immortalem numerum ex ejus sententia non incommode vocaveris, intelligendus philosophus Samius, quando ait, eam numeros in se continere, ut secundum Platonem ideas. Quaternione enim, si Pythagoreos audias, mentes constant, ex eaque omnes scientiæ profici-

G 3

profici-

(u) Addi his potest, non pati aliud emanativum systema, quod in rebus intellectualibus admisit Pythagoras, quam animam ejusdem esse originis & dignitatis, quamvis corpore vestiatur, conf. l. c. p. 1021.

proficiscuntur, quod, qua ratione intelligendum sit, apud PLVTARCH. *de placit. philos. l. III.* pluribus videndum, licet non negemus, Pythagoreos, & qui ipsorum sententiam referunt, in eo explicando, quomodo numeri insint animæ, (*) admodum fluctuare, & esse incertissimos, qui scilicet ipsi, quid dicant, non satis intellexerunt, quod eorum inter se placita conferenti mox patebit, si vel unum Plutarchum cum *Anonymo auctore vitæ Pythagoræ* apud PHOTIVM *cod. 259.* quem HOLSTENIVS quoque *Porphyrio* adjunxit *p. 59.* & quæ ibi de cognitionis animæ humanæ modo dicuntur, comparet (x). Quis enim certi quid in ejusmodi somniis expectabit? Hanc animam, sive mentem potius, a Deo profectam corpori inditam, venis & arteriis corporis tanquam vinculis concludi & detineri, ante Platonem, quoque asseruit Pythagoras, cui animæ e cælo exclusæ & delapsæ creditæ sunt, si HIERON. *in quæst. ad Hebid. c. 10.* fides est, conspirante tota philosophiæ Pythagoræ natura & constitutione. Clare id LAERT. *l. VIII. sect. 31.* *δισυὰ ἵναί τῆς ψυχῆς τὰς φλέβας, καὶ τὰς ἀρτηρίας καὶ τὰ νῦρα,* *vincula animæ esse venas & arterias & nervos.* Quod quidem de anima siderali, non de mente intelligendum esse primo intuitu videtur, saltem, quæ de immisione ejus & exitu apud hunc auctorem dicuntur, ita explicari commode possunt; de ipso tamen *vō* sive mente intelligenda esse, finis Pythagoræ philosophiæ postulat, qui perinde ut Platonici, est, liberatio mentis a corporis vinculis. Ita enim
IAM-

(*) Lucem huic quæstioni affundet IO. BAPT. CRISPVS *de Platone cæute legendo distr. l. I. p. 16.* qui, ubi occasio fert, contuli meretur.

(x) Non hæc sola Platoniorum sequiorum somnia esse, sed conspirare cum ipsa Pythagoræ disciplina, una auri carminis læcio abunde evincer. Quod quamvis Pythagoræ tribui nequeat, scholam tamen ejus auctorem agnoscere, nemo ignorat. *conf. bist. crit. phil. T. I. p. 1065.*

IAMBlichVS *libr. II. cap. 13.* Φιλοσοφία ἀπαλλαγὴν τῶν ἀνθρώπινων δεσμῶν παρέχει καὶ λύσιν τῆς γενέσεως, καὶ περιαγωγὴν ἐπὶ τὸ ὄν, καὶ γνῶσιν τῆς ὄντως ἀληθείας, καὶ κάθαρσιν ταῖς ψυχαῖς, *philosophia continet solutionem a vinculis humanis, & liberationem a natura commatib, & conversionem ad id, quod est, & notitiam rerum veritatis & purgationem animæ.* Sic eodem loco liberari corpus dicit ab amentia corporis, & purgationem in eo consistere, ut separetur quam maxime animus a corpore, liberque fiat ab eo velut ex vinculis. Quæ liberatio a corpore celebratissima his hominibus mors est philosophica. Eadem habet HIEROCLES *ad carm. pur. init.* qui finem philosophiæ dicit κάθαρσιν ἀπὸ τῆς ὑλικῆς ἀλογίας καὶ τοῦ θνητοῦ σώματος, *purgationem ab irrationabilitate materiæ, & mortali corpore,* PORPHYRIUS item non minus luculenter *de vita Pyth. p. 31.* Φιλοσοφίαν ἐφιλοσόφησεν, ἥ ὁ σκοπὸς, εὔσασθαι καὶ διευθερῶσαι τῶν τοιούτων ἰσχυμῶν καὶ συνδύσμων τὸν κατακεχωρισμένον ἡμῖν νοῦν, *philosophiam profitubatur, cujus scopus erat, insitam nobis mentem ex bujusmodi impedimentis atque vinculis eruere atque in libertatem vindicare.* Quæ omnia, ut de fine intermedio, cum ultimo, de quo paulo post dicemus, non confundendo, intelligenda sunt, ita quid de vinculis mentis corporeis ejusque liberatione Pythagorei docuerint, satis indicant. Ex quibus lux affulget iis, quæ IAMBlich. *de vita Pyth. c. 28. n. 153.* habet: λέγει δὲ καὶ μὴ τίχτην ἐν ἱερῷ, ὅν γὰρ εἶναι ὄσιον ἐν ἱερῷ καταδεῖσθαι, τὸ δεῖον τῆς ψυχῆς εἰς τὸ σῶμα, *in templo dixit, pariendum non esse, fas enim non esse ut in loco sacro divina anima corpori alligetur.* Liberatam vero philosophiæ munere mentem ad cognitionem vere entium, τῶν πηκτῶν, quæ per numeros intelligi, satis jam monuimus

nuimus, duci, una cum Platone tota Pythagoreorum secta constantissime asseruit, quorum testimonia abunde satis collegit IO. SCHEFFER. *de nat. & consistit. phil. Ital. c. VIII. p. 56. seqq.* qui nobis otium in hac re fecit, unicum itaque testimonium in rem presentem vocamus, quod nobis ante oculos, PORPHYRII l. c. *πρῶτον μὲν παιδαγωγῶν ἑαυτὸν ἡρέμα πρὸς τὴν τῶν αἰδέων καὶ ὁμοφύλων, αὐτῶν, ἀσωμάτων, αἰὲ καὶ κατὰ ταυτὰ καὶ ὡσάντως ἔχόντων Δίαν principio quidem semet ipsum sensim ad rem aeternarum, ejusdemque generis & incorporearum, perpetuo secundum idem atque eodem modo se habentium contemplationem assuefaciens.*

§. XIV. Ex dictis haud obscure sequitur, id quod Pythagoras & sequaces toties inculcarunt, objectum philosophiae esse numerum, cum objecto philosophiae Platonicae, quod idea est, amice conspirans. Cum enim, ut modo diximus, philosophiae munus sit, animum a corporis vinculis & materiae catenis liberatum ad notitiam & intuitionem, ut ita dicam, entium proprie talium, ad veritatem simplicem, ad substantiarum intellectualium contemplationem puram & spiritualem ducere, quae voces omnes numeris quoque conveniunt, ut ex dictis liquere putamus; numeri certe totam philosophiam occupant. In quo praeter alios testem habemus eundem, quem supra, PORPHYR. l. c. p. 32. mathematicas scientias & speculationes ideo adhibitas dicentem, *ἵνα προγυμνάσῃ κατὰ βραχὺ πρὸς τὰ ὄντως ὄντα ἀπὸ τῶν μηδέποτε κατὰ ταυτὰ καὶ ὡσάντως ἐν ταυτῷ μηδ' ἐφοιοῦν διαμενούων σωματικῶν τὰ τῆς ψυχῆς ὄμματα, μετὰ τεχνικῆς ἀγωγῆς εἰς τὴν ἐπίσθη τῶν τρόφων προσάγων, δι' ἧν ἀντιτάγων τὴν τῶν ὄντως ὄντων Δίαν, μακαρίους ἀπετέλει, ut iis, velut praexercitationibus paulatim utatur ad contemplationem eorum, quae vere existunt, artificiosa quadam ratio-*

ratione mentis oculos a rebus corporeis nunquam secundum idem atque eodem modo in uno eodemque statu vel tantillum permanentibus ad alimentorum desiderium adducens, quorum ope contemplationem eorum, quæ vere existunt, introducendo, homines beatos redderet. In quibus verbis, quod de alimentis dicitur, lucem mutuat ex iis, quæ *hist. de ideis sect. I. §. 6. p. 93. seqq.* diximus, ideas esse pabulum animarum sapientium, nempe quia earum contemplatione tanquam ambrosia & nectare nutriuntur & sustentantur. Idem enim traditum de Pythagora quoque, de quo Damascenus, cujus ex Isidoro verba refert PHOTIVS *cod. 242.* Τῶν μὲν παλαιότατα φιλοσοφῶντων Πυθαγόραν καὶ Πλάτωνα θειάζει, καὶ τῶν ἑπτερωμένων ἐκείνων ψυχῶν εἶναι, αἱ εἰς τὸν ἑπουράνιον τόπον, εἰς τὸ πεδίον τῆς ἀληθείας, εἰς τὸν λιμῶνα τῶν θεῶν νέμονται ἰδεῶν, antiquissimos philosophos Pythagoram & Platonem, ut Deos coluit, & eorum animas alitas dixit, quas in locum supracælestem inque campum veritatis & pratum elevatas divinis putavit idcis pasci. Sed hoc obiter. Ad hunc vero scopum numeros scientificos adhibebat Pythagoras, iis quasi symbolis usus ad numerorum intellectualium naturam & rationes explicandas. Cujus testem Porphyrius laudato loco adducit MODERATVM GADITANVM de Pythagor. placitis, (de quo vide sis IO. IONSIUM de scriptor. histor. philos. l. III. c. 5. p. 229.) qui ait: μὴ δυνάμενοι τὰ πρῶτα εἶδη καὶ τὰς πρῶτας ἀρχὰς σαφῶς τῷ λόγῳ παραδῆναι, διὰ τὸ δυσπερινόητον αὐτῶν καὶ δυσέξεοστον, παρῆγοντο ἐπὶ τοὺς ἀριθμοὺς, ἐυσήμῳ διδασκαλίας χάριν, μιμησάμενοι τοὺς γεωμέτρας καὶ τοὺς γραμματιστάς. Cum primas formas primaque principia oratione perspicue explicari nequirent, quod & intellectu & prolata difficillima sint, ad numeros manifestioris doctrinae causa confugerunt, geometras &

literatores imitati. Causa igitur est in propatulo, cur Iamblichō aliisque hæc doctrina dicatur *Θεολογία κατ' ἀριθμῶν* *theologia in numeris*, vel ut *Anonymous* librum suum inscripserit, *θεολογούμενα τῆς ἀριθμητικῆς*, quia per numeros res divinas explicabant. Eadem vero causa quoque alleganda sunt, cur *mathesis* Pythagoræ dicatur *reminiscentia*, ut *Platoni* de *dialectica* sua visum est, vid. *hist. de ideis* p. 100. *seqq.* Ita enim eam dictam voluit philosophus monente *PROCLUSO* in *Euclid.* l. 1. p. 13. quia non intrinsecus adveniat animæ, quemadmodum adveniunt imagines ab objectis sensuum in facultate imaginatrice formatae. Cum enim mens, quæ ipsa quidem est numerus, numeros omnes in se habeat, & ab universo, in quo sunt rationes numerorum seminales, participet, liberata a corporis vinculis sibi que restituta, & in domesticas quasi admissa sedes, eorum reminiscitur, quorum antea jam fuit conscia, cum, ut *Proclus* ait, *in se ipsa sita babeat multitudinis & magnitudinis principia*, &c., quæ ipsa Pythagoreorum sententia est apud *PORPHYR.* l. c. p. 31. quem excipit, ut sæpius *IAMBlich.* de *vita Pyth.* c. 32. n. 228. p. 184. *παντ' ὁρᾷ καὶ παντ' ἀκούει* *omnia videat & omnia audiat*, quod *Epicharmi* dictum fuit, teste *Plutarcho*, *Maximo Tyrio*, *Tizeze* aliisque apud *KVSTERVM* ad l. c. *Iamblich.*

§. XV. Confectis his, reliqua quæ de hoc argumento dicenda supersunt, quæque harmoniam inter Pythagoræ numeros & *Platonis* ideas evincunt, hasque ex istis ortas esse docent, facili expediemus negotio. Idem scilicet Pythagoræ & *Platoni* ultimus philosophiæ finis, eadem ad eum consequendum proposita & commendata media. Finis hæud alius, quam ut per cognitionem numerorum, aut, si mavis, entium vere talium mentes ad intuitivam tandem promotæ cognitionem Deo fiant similes, im-

mo

De convenientia numerorum Pythagoræ cum ideis Platonicis. 207
mo ipsi Dii, non obscure ipsum CARM. AVR. in
fine:

Ἦν δ' ἀπολείψας σῶμα εἰς αἰθέρ' ἰλεύθερον ἔλ-
θης

Ἐσσιαι ἀθάνατος θεὸς, ἀμβροτος οὐκ ἔτι θνητός.

*Sic ubi deposito conscendes corpore calum
Immortalis eris divus, semperque beatus.*

Clarius HIEROCLES ad b. l. de istis carminibus:
πρὸς τὴν θείαν ὁμοίωσιν ἀνάγει, καὶ τῆς Πυθαγορικῆς
φιλοσοφίας τὸν θελειότατον σκοπὸν ἐκαλύπτει, ad
divinam similitudinem ducunt, Pythagoricæque philo-
sophiæ perfectissimum finem ostendunt, quæ & passim
inculcat, ut & Pythagoreorum alii longo agmine vi-
dendi apud SCHEFFERVUM libro sæpius laudato cap.
VI. p. 43. seqq. Hinc apposite ex scholæ suæ senten-
tia olim Empedocles apud LAERT. l. VIII. f. 66.

Χαίρετ', ἐγὼ δ' ὑμῖν θεὸς ἀμβροτος, οὐκ ἔτι θνη-
τός

Πωλεῦμαι.

*Salvete, ego vobis Deus immortalis baud am-
plius mortalis*

Verfor.

Quæ recte quidem ex parte ita explicuit SEXTVS
EMPIR. adv. Mathem. pag. 60. Ὁ Ἐμπεδοκλῆς θεὸν
ἑαυτὸν προσηγέρυσεν, ἐπιμόνος καθαρὸν ἀπὸ κακίας
τηρήτας τὸν νοῦν, καὶ ἀνεπιβόλωτον, τῷ ἐν αὐτῷ
θεῷ τὸν ἐκτὸς κατείληφεν. Empedocles seipsum appel-
lavit Deum, quoniam cum solus conservasset mentem
a vitio puram & imperturbatam, eo qui in se erat
Deo, Deum, qui erat intrinsecus, comprehendit.
Est enim Pythagoreis, ut Platonicis, Stoicis aliis-
que mens pars Dei; sed ex verbis aurei carminis ma-
nifestum, Empedoclem ad finem ultimum philoso-
phiæ respexisse, quem se fuisse consecutum existi-
mavit, recte ideo arrogantiae accusatur, cum hu-
manam

manam

manam conditionem longe superet. Unde Plato cui & ipsi hic finis placuit, magis sobrius addidit, κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώπῳ, *quantum licet homini*, ut pluribus probat SCHEFFER. *l. c. pag. 42. seq.* Tandem & media eluctandi e corporis vinculis, & ascendendi ad consummatissimam istam felicitatem Pythagoræ & Platoni eadem sunt, scilicet purgatio a corporis sordibus, conversio mentis in se ejusque ascensus, de quibus toties actum a multis, ut Iliada post Homerum scribere nefas sit. In primis vero numerorum postulata cognitio & studium, cujus amore propter excellentissimum hunc finem adeo captus fuit Pythagoras, ut in numerorum scientia omnem sapientiam posuerit, haud aliter ut Plato in idearum cognitione, vid. *hist. de ideis p. 120. seqq.* Testis LAERTIVS *l. VIII. s. 8. μάλιστα σχολάσαι τὸν Πυθαγόραν περὶ τὸ ἀριθμητικὸν εἶδος, maxime vacasse Pythagoram circa speciem geometriæ, arithmeti- cam*, dixisseque fertur, hominum sapientissimum fuisse, qui numeros invenisset, post illum, qui rebus nomina imposuisset apud AELIAN. *var. hist. l. IV. c. 17. conf. MENAG. ad l. c. Laërt. p. 356.* His adde STOBÆVM *eccl. phys. c. 2. τὴν περὶ τοὺς ἀριθμοὺς πραγματείαν μάλιστα πάντων τιμῆσαι δοκῆι Πυθαγόρας, Pythagoras studium numerorum maxime omnium honoravisse videtur: conf. PROCLVS in theol. Plat. l. I. c. 4. & THEODORET. Therapeut. XI. p. 152. ὁ πολυδρῦλλκτος Πυθαγόρας τὴν τελειοτάτην τῶν ἀριθμῶν ἐπιστήμην ἔσχατον ὑπελάμβανεν ἀγαθόν. Celeberrimus Pythagoras summum hominis bonum in exactissima numerorum scientia positum esse existimat.* Plures tacemus,

§. XVI. Perspeximus itaque, quantum per cimmerias quasi, quibus Pythagoræ philosophiæ historia septa est, obscuritatis tenebras licuit, originem, fontes, naturamque numerorum ex mente
scholæ

scholæ Italicæ, & iisdem illos inædificasse fundamentis, eadem definivisse ratione, eodem tractavisse modo, eidem applicuisse scopo, quibus ideas suas inædificavit, definivit, tractavit & applicuit Plato, luculentis veterum probavimus testimoniis. Admissio itaque, quod initio evictum dedimus, quod multa philosophiæ suæ capita ex Pythagoræ schola hauserit Plato, quis porro negaverit, philosophum hunc τῶν ὄντων quoque καὶ τῶν γιντῶν, quæ per numeros explicabat Pythagoras, doctrinam ex Italica schola in Academiam suam transtulisse, novoque idearum nomine, nova tractatione, magisque perspicua luce donasse, mutatis iis, quæ vel absurda ipsi videbantur, vel cum reliquis quas adoptavit doctrinis non cohære posse autumabat? Multa enim in hac de rerum principiis per numeros expressis doctrina ἀσύστατα & ἀπροσδιόνυτα, longe plura δυσιόντα & inextricabilia esse, quis negare audeat? Non expectabis itaque, LECTOR BENEVOLE, ut singulorum numerorum rationes & significationes Tibi pandamus luculentas. Quamvis enim multo labore, ea quæ de numeris dixere veteres, collegerit MEVRSIVS (y), nihil tamen in istis nisi obscuritatem deprehendimus ineluctabilem, lubentesque fatemur, nihil inde certi & perspicui nos potuisse haurire, nec ista nos mysteria assequi. Tu si igitur profundius in hæc sacra penetras, invidere noli, &

Si quid novisti rectius istis

Candidus imperti, si non, bis utere mecum.

TANTVM!

OBSER-

(y) In compendio veterum loca adduxit IO. IAC. LEHMANNUS in *observo. ad IO. FRANC. BVDDEI historiam Pythagoræ n. 388. seqq.* qui præclare de eo argumento meruisset, si quæ non suæ induitria congescit, cum iudicio digessisset & explicuisset.

OBSERVATIO IV.

Supplementa ad historiam de ideis
exhibens (a).

Ad histor. Philos. de Ideis.

Ad Præfationem Not. ***

Delicatuli lectoris tædium præventuri, Menagii verbis rationes explicuimus, cur veterum loca cumulaverimus, & integra haud passim exscripserimus. Qua via cum in aliis quoque- scriptionibus nostris, quæ philosophicæ & literariæ historiæ limina tangunt, incesserimus, addemus h. l. viri summi P. BAYLE rationes, quo nec elegantior nec deliciaior vidit nostra ætas calamum. Is *Dict. T. I. art. Carneade*, not. B. p. 769. inter alia ita:

Plusi-

(a) Quatuor & viginti anni effluxerunt, ex quo *historiam criticam de ideis*, Augustæ Vindelicorum anno 1700. s. edidimus, inque ea tum veterum, imprimis Græcorum tum recentiorum philosophorum placita enarravimus. Quamquam autem in hoc speciali argumento haud perfunctorie, quantum quidem virium modulus patiebatur, fueramus versati, virorumque philosophicæ historiæ peritissimorum calculum ea tractatio meruerit; fatemur tamen, multa nos ex haud paucorum annorum lectione annotasse, quæ ad argumenti hujus plenioris tractationem facere poterant. Quorum specimen quinquennio post vulgavimus, edito *supplemento* quodam varia *κατασκευαστικῶν* & illustrationes complectente, quod in limine *αναμνηστικῶν* *literariarum* cel. SCHELHORNII, *tomo VIII.* comparet. Hinc recusum quidem hoc loco damus, sed & auctum novis observationibus, & castigatum emendationibus, quas tot annorum in veterum scriptis & philosophia exercitata nobis suggestit lectio, quasque in annotationes coniecimus. Et animus quidem nobis dudum fuit integram tractationem refingere, & pleniorē dare; ejus vero prolixitatem meditati consilium illud abjecimus, & quæ memorabilia nobis videbantur, *historia critica philosophia* operi suis locis inferuimus. Strictim itaque, quæ adjicienda nobis videntur, enarrabimus, ea vero, quæ olim scripsimus, quæque non displicuisse viris doctis gaudemus, paucis vel illustrabimus vel emendabimus.

Plusieurs blâmeront l'entassement de passages, que l'on vient de voir: j'ai prévu leurs dedâins, leurs degouts, & leurs censures magistrales, & n'ai pas voulu avoir égard. J'ai mieux aimé faire le Copiste, pour l'utilité de ceux qui sans sortir de leur place sont bien aises de s'éclaircir historiquement des opinions des anciens, & de voir les originaux des preuves, je veux dire, les propres termes des tembins. *Voilà mon principe en cent occasions.* Hæc magni & elegantissimi viri verbis semel pro nostra quoque consuetudine, quam in hoc scribendi genere utilissimam putamus, monuisse sufficiat.

Sect. I. §. 2. not. a. p. 5.

Intelligi apud Chaldæos (b) per Iyngas ideas, adductis ex oraculis Zoroastri affectis locis probavimus. Obscurum vero, quid Iynges, & cur ideæ ita

(b) Dum Chaldæos nominamus, in memoriam revocamus tentionem leſoti, quam p. 3. his verbis dedimus: *modo hæc omnia Chaldæorum sint, nec sint multa, si non plurima a Platonici ad magistri mentem illis supposita.* Quam esse justissimam, maximeque in historia philosophiæ barbaricæ necessariam multoties in *histor. crit. philos.* demonstravimus, remque omnem in aprico posuimus, vid. *T. I. p. 131. seqq.* & imprimis p. 155. *seqq. p. 1351. T. II. p. 368. 644. seqq.* Quod itaque h. l. dicitur, apud Chaldæos idearum doctrinam iyngis nomine tradi, de ea Chaldaica philosophia intelligendum est, quam Ecclesiici jactarunt, & ad quam provocarunt haud raro, vid. *EVNAPIVS*, in vit. *Aedesi* p. 61. Quanquam autem sectæ suæ doctrinam nimio ausu supposuere veteri Chaldaicæ disciplinæ philosophiæ nugivenduli, a vero tamen absimile non videtur, philosophiam orientalem, de æonibus earumque ex pleromate discessu & conatu creandi mundi multa garriorem variosque inde emanationum & spirituum ordines atque classes constituentem, quibus materiæ originem, & formationem mundi, mali ortum, animæque purgationem & reductionem ad fontem suum explicari posse putabat, iyngis nomen ad quandam intelligibilem emanationum classem designandam adhibuisse. Id imprimis suadet nomen ipsum, quod spherulam Hecaticam sive magicam quoque indicat, qua opportune mota imbres a cælo deduci, mala averrunciari & similia multa præstari posse credebant. Quale instrumentum magicum iyngis dictum Proclo in usu fuisse *MARINVS* in ejus vita c. 20. p. 13. refert. Hanc ma-

ita dicantur? symbolo enim & figurata dictione, ut orientis philosophis, & post eos Pythagoræ quoque & Platonicis asseclis solenne fuit, hæc quoque doctrina expressa est & adumbrata. Est vero Iynx avis maculosis plumis, collo oblongo, lingua admodum protensa, caudam pariter atque cervicem imbroto corpore movens, unde motacilla aliis, aliis torquilla, & Græcis quoque *συνούγιον* dicta: meminitque ejus ARISTOT. *de nat. animant. l. II.* Celebris ista avis in veterum incantationibus, præsertim in construendis philtis adhibita, & ad provocandos amores magna vi gaudere credita, ut videre est apud THEOCRIT. *in Pharmaceutriis.* Meminit ejus inter magica Lævius poëta, cujus locum nobis servavit APVLEIVS in *Apolog. m. 209.* ed. Petr. Scrv.

*Philtia omnia undiquaque eruunt,
Antipbates illud quæritur,
Trochisci, iynges, tania
Radicula, herba, furculi,
Aurea ilices, bichordila
Hinnientium dulcedines.*

ad quem locum videndus CASAVBONVS. Inde dicta *Ἰνυγὶς ἰσώρμαι* apud EVSTATH. *de Ismenia & Ismenes amor. l. I.* AELIANO *l. III. bist. animal. c. 17.* idem sunt, quod Hippomanes, quod incantandis & ad amorem movendis hominum animis destinatum medicamen fuisse docet VIRGILIUS *Georg. l. III. v. 281.* & alibi. Ex his non sine veris specie colligimus, ideas capropter dictas esse iyngas, quod rebus omnibus producendis & per amorem univendis destinatae, rerum generationi quam per amorem

giam enim potissimum ex orientali disciplina adhibuisse Platonicos sequiores, suo loco probavimus. Qui cum hæc conspici-
ræ cum idearum doctrina, qua nil celebrius in Ecclētica schola fuit, crederent, cuncta ita interpretati sunt, ut æones & emanationes philosophiæ orientalis cum ideis Platonicis convenirent. Quam rationem adducta oraculorum loca genuisse est vero simillimum.

rem indicavere veteres, inserviant & in conspicuam formam in conspicua materia quasi generent & producant (c). Ita enim Oracula v. 99.

Καὶ τ' ἀφανῆ εἰς τὴν ἐμφανῆ κοσμοποιίαν ἐγγράφοντες.

Et latentia in manifestam mundi generationem inscribentes.

Intelligi hoc loco angelos Dei amore flagrantibus statuit OTTO HEVRNIVS *Antiq. philos. barb. l. II. c. 4. p. 129.* nec abludit prorsus IO. CLERICVS V. C. in *not. ad b. l. materiales dæmonas intelligi credens.* Sed id ipsis oraculi verbis contrarium esse videtur, quod ipsis *φύσιν νοεράν, naturam intellectualem, νοερὸν τύπον ἀφθαρτον, intellectualem typum incorruptibilem,* v. 106. 107. adscribit. Sunt vero secundum IAMBLICH. *de Myster. Ægypt. Sect. I. c. 20. p. 36.* edit. Oxon. dæmones *συμαφυνῆς πῶς καὶ ἀχώριστοι τῶν ὑφ' αὐτῶν διοικουμένων, quodammodo connati, & inseparabiles ab iis rebus, quas administrant, id est, ex corporea materia, cui præfunt, aliquid trahunt, quod naturæ idearum ab oraculis descriptæ prorsus est contrarium.*

Ad

(c) Quod si supponamus, quod not (b) a vero non prorsus abhorreere ostendimus, iungas in orientali philosophia cum æonibus & emanationibus extra pleroma progressis conspirare, adducta ratio plurimum roborabitur, patebitque, cur illis Platonicis sequiores ideas suas substituerint, quas in producendis rerum essentiis versari credebant, velut causas exemplares & essentielles. Hoc pacto autem Heurnii quoque & Clerici conjecturam cum oraculis licet conciliare: quos enim ille angelos, hic materiales dæmonas vocat, illæ emanationes sunt ex divino pleromate progressæ ad condendum mundum, quod luculenter lectiori constabit, si idea attendit quæ *hist. r. crit. phil. T. II. p. 643. seq. p. 960. seqq. T. III. p. 290.* prolixè descripsimus. Quæ tamen cum non tota placerent Platonicis, ut ex PLOTINI contra Gnosticos disputatione *Enn. II. l. IX. c. 6. p. 204.* constat, ratio inde intelligi potest, cur ad *φύσιν νοεράν* iunges Ecclésiæ revocaverint.

H

Ad §. II. p. 9.

Tantum dictum de numeris Pythagoræ, cum ideis Platonis conspirantibus, in antecedenti observatione, ut plura congerere, esset lucem accendere in meridie. Addimus h. l. ut lector habeat, quæ illico comparet cum dictis, definitionem numeri in schola Pythagorica esse τὸ πρὸ πάντων ὑφισταὶν ἐν θεῷ ἡ ἀφ' οὗ καὶ ἐξ οὗ πάντα συντίτακτα καὶ μὲν ταξίν ἄλυτοι συνδιπρωθυμμένα, *id quod in divina mente ante omnia subsistebat, a quo & ex quo omnia in ordinem sunt descripta, & per seriem indissolubilem stant distincte numerata.* Sic & Hippasii sectatores numerum dixisse παράδειγμα πρῶτον κοσμοποιίας καὶ κρητικὸν κοσμοῦργον ὄργανον, *exemplar primum creationis mundi, & normam, secundum quam creator Deus judicavit de mundo:* apud NICOM. & IAMBlichVM, *introd. p. 11.* De Epicharmi autem sententia circa principia per se subsistentia ea comparanda sunt, quæ in *hist. crit. phil. T. I. p. 1121. seq.* attulimus.

Ad §. III. p. 19.

Inter reliquas, quas fufe explicuimus, obscuritatis Platonis causas referenda merito & hæc est, quod haud raro non sua, sed aliorum, placita profert & defendit. Id quod Platonis scripta legenti obscurum esse non potest, & manifesto exemplo ejus dialogus, Parmenides dictus, docet, in quo id imprimis evincere laborat, omnia esse unum, quod tamen hypothefibus ab eo assumtis, immo ipsi, qualem nobis descriptam dedit, idearum naturæ plane est contrarium. Et si enim verum est, quod DIOG. LAERT. l. III. f. 53. monet, ἔσι οἱ ξένοι αὐχ', ὡς τινες ὑπέλαβον, Πλάτων καὶ Παρμενίδης, ἀλλὰ πλάσματα εἰσιν ἀνόνομα. *Non sunt peregrini, ut*

qui-

quidam opinantur, Plato & Parmenides, sed figmentata sine nomine sunt: negari tamen non potest, in dialogo isto longe alia dogmata reperiri, quam in ceteris, id quod rectissime jam observavit IO. BAPT. CRISPVS de Platone caute leg. diff. I. l. 1. p. 8. in complurimis a Parmenide dissensisse Socratem in Sophista & Theæteto, unde sobrie monitum AEGID. MENAG. ad Laërt. l. III. f. 52. p. 157. sedulo in Platonis dialogis legendis distinguendum, quæ Platonis quæ aliorum sit sententia. (d)

§. eod. p. 22. ante not. (d.)

Quæ in hoc paragrapho strictim, ut tractationis modus atque limites postulabant, diximus, ea ex instituto retractata, aucta & demonstrata dedimus in *hist. crit. phil. T. I. p. II. l. I. c. 6. sect. 1. §. 14. p. 659.* seqq. quæ omnino ab eo legenda sunt, qui rectum de philosophia Platonis iudicium cupit interponere.

Ibid. p. 24.

Platonem multa, immo pleraque, metaphysica debere Pythagoricæ scholæ, dudum observatum PORPHYRIO de vit. Pyth. p. 36. 46. ed. Holst. APVLEIO florid. c. 15. p. 359. more autem eorum atque Socratis doctrinam suam dissimulanter proposuisse, pulchre monet D. AVGVSTINVS de civ. Dei l. VIII. c. 3. Cum Plato magistri sui, Socratis, quem facit in suis voluminibus disputantem, notissimum morem dissimulanda scientiæ vel opinionis suæ

H 2

ser-

(d) Necessario hoc tenendum est in Platonis & Parmenidis doctrina inter se comparanda, nec fidendum vel Academicæ parenti nec sequacibus. Quod attente Platonis Parmenideæ, qualia in Parmenide explicuit, & in compendio exhibuit STANLEIVS *hist. phil. p. X. p. 277.* cum genuinis Parmenideis, qualia in *hist. crit. phil.* descripsimus comparanti erit manifestissimum.

servare affectat ; quia & illi ipse mos placuit ; factum est , ut etiam ipsius Platonis de rebus magnis sententia non facile perspici possint.

§. cod. not. i. p. 28.

Eleganti HVETII loco de ambiguitate & incertitudine Platonis addi meretur alter non minus elegans *de la foiblesse de l'esprit humain l. IV. cb. 14. p. 107. Platon père & instituteur de l' Academie dressé par Socrate dans l'art de douter , & se declarant son sectateur , prit sa maniere de traiter les matieres , & entreprit de combattre tous les philosophes, qui l'avoient précédé. Ce n'est pas seulement dans ses livres , qu'on appelle Gymnastiques , mais lors même qu'il paroît plus affirmatif , soit qu'il fasse parler Socrate , soit qu'il en fasse parler un autre , qu'il n'avance rien, comme veritable, mais seulement comme vraisemblable, & qu'il s'attache, a sa maxime , qu'il faut laisser la connoissance de la verité aux Dieux , & que nous devons nous contenter de la recherche de ce qui est probable. Conf. tamen, quæ post pauca p. 30. Hr. de ideis ex Laërtio adduximus.*

Ad pag. 29. not. k.

Accepti hæc verba Hertius a THOMA GATAKERO, ex *præloquio ad Antoninum.*

Ad p. 30.

Platonem inter Scepticos, nihil certi definientes, retulit Arceſilas, invita veritate totaque Academia veteri, quod dudum notatum CICERONI in *Lucullo c. 5. borum e numero tollendus Plato, qui reliquit perfectissimam disciplinam, Feripateticos & Academicos, nominibus differentes, re congruentes, a quibus Stoici ipsi verbis magis, quam sententiis dissentiunt.*

Re-

Recte autem viderunt veterum nonnulli apud SEX-
TVM EMPIRICVM *Pyrrhon. hypotyp. l. I. f. 221.*
Platonem in quibusdam dialogis dogmaticum, in qui-
busdam aporematicum esse. Nam in gymnasticis libris,
sive exercitatoriis scriptis, ubi Socrates aut ludens cum
aliquibus inducitur, aut pugnans adversus sophistas
exercitatorium & dubitatorium quendam habere chara-
cterem, dogmaticum autem, ubi serio loquens senten-
tiam suam aut per Socratem, aut per Timæum, aut
per aliquem ex hujusmodi viris exponit. Quæ in seqq.
latius enarrantur. Notum autem ex ALBINI in-
trod. in dialogos Platonis & LAERTIO l. III. f. 49.
seqq. dialogos gymnasticos exercitii causa a Platone
scriptos, agonisticos in re seria & demonstrativa ex
ejus mente occupatos esse. Γυμνασικὸν λῆμμα Aristo-
teles dixit διαλεκτικὸν, ἀγωνισικὸν autem ἐπισημοσι-
κὸν καὶ ἀποδεικτικόν.

Ad pag. 35.

De contortis quorundam Platonis interpreta-
mentis videndus etiam P. BAELIVS *Diēt. Hist. cr.*
T. III. art. Sadeur, not. F. p. 2509.

Ad §. IV. p. 37. antenot. n.

Quemadmodum Plato rationem sive λόγον &
ιδεαν in Deo posuit, hanc vero ad illum, velut
exemplar ad subiectum suum, retulit, ita quid de
idea in Deo in genere disseruerit, potissimum & an-
te omnia inquirendum est. Sunt enim ideae juxta
Platonem in λόγῳ qui est λογισμὸς τοῦ Θεοῦ αὐτῶς
ὄντως in *Timæo T. III. p. 29.* Num autem ille
λόγος, mens Dei sit per se subsistens, in qua vere sunt,
quæ sunt, quæque prima, pulchra & per se pulchra
sunt, quoque ante secula ab auctore Deo emicans per
se genita & sibi ipsi parens fuerit, & procedat ex

Deo nata quibus verbis Platonis mentem explicat Porphyrius apud CYRILLVM *contra Iulian l. I. p. 32.* longa disputatio est atque difficilis, in historia idearum sicco pede non praterenda. Ejus tamen summam satis luculenter, nisi fallimur, complexi sumus, *in bist. crit. phil. T. I. p. 691.* seqq. quæ legenda sunt, si quis integram Platonis mentem de ideis discere cupiat. Est autem λόγος intellectus divinus, regio idearum, id est intelligibilem.

Ad pag. 46.

Ex nihilo nihil fieri tam certum atque evidens omnibus gentilium philosophis visum fuit, ut huic fundamento & principio totum systematum suorum longe absurdissimorum & falsissimorum ædificium superstruerent. (e) Hinc frequens ejus passim mentio. Præter Epicharmum enim, de quo l. c. ex Pythagoræ schola OCELLVS quoque LVCANVS *de nativ. c. I. §. 11.* ἀμήχανον γὰρ τὸ ὄν ἐκ τῶν μὴ ὄντων ἀποτελεῖσθαι, ἢ ἐκ τὸ μὴ ὄν ἀναλυθῆναι, *Impossibile enim, ens ex non ente posse perfici, vel in non ens resolvi.* Ita & aliæ sectæ; Democrito enim apud LAERT. l. IX. f. 44. placuit: μηδὲν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος γίνεσθαι, μηδὲ ἐκ τὸ μὴ ὄν φθίρεσθαι, *nihil ex eo, quod non sit, fieri, neque in id, quod baudquaquam sit, corrumpi,* quod Democrito quoque PLVTARCH. *adv. Colot.* tribuit: ἀσέκλαμ habuit Diogenem Apolloniatem, inter cujus placita hoc refert DIOG. LAERT. l. IX. f. 57. οὐδὲν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος γίνεσθαι, οὐδὲν

(e) Monuit jam ARISTOTELES. *phys. l. I. c. 2.* οἱ πρῶτοι φιλοσοφίας πρῶτοι ἐρευνῶντες τὴν ἀληθειᾶν - φασὶ οὐδὲ γίνεσθαι τῶν ὄντων ἐκ τῶν οὐδὲ φθίρεσθαι qui primi philosophiæ veritatem scrutati sunt, dicunt, nec produci simpliciter quicquam ex nihilo, nec corrumpi in nihil, & CICERO *de divin. l. II.* non ergo omnium obitus atque interitus natura conficiet, & erit aliquid, quod aut ex nihilo oriatur, aut in nihilum subito occidat: quis hoc physicus dixit unquam?

οὐδὲν ἕως τὸ μὴ ὂν φθύρεσθαι (f), pariter Epicurus apud EVND. l. IX. f. 38. οὐδὲν γίνεται ἐκ τοῦ μὴ ὂντος, πᾶν γὰρ ἐκ παντὸς ἐγίγνετ' ἂν, σπερμάτων γὰρ οὐδὲν προσδιδόμενον. *Nihil fuit ex eo, quod non est. Omne enim ex omni fieret, seminibus nihil indigens.* Ex hac hypothefi utriusque, Democriti & Epicuri, de æternitate & infinitate atomorum orta est opinio, ut latius videre est apud GASSEND. in *Animad. ad l. X. Laërt.* Magistri sententiam verbotenus expressit LVCRETIVS l. I.

Nullam rem e nihilo gigni nil posse creari

De nihilo - - -

Nam si de nihilo fierent, ex omnibus rebus

Omne genus nasci posset, nec semine egeret.

Nec ARISTOTELES aliter, qui *Physic.* l. I. c. 4. τὸ γινόμενον ἐκ τῶν μὴ ὄντων γίνεσθαι ἀδύνατον, *ex nihilo fieri id, quod factum est, impossibile.* Immo & Stoici in eandem sententiam discesserunt, ex quibus Imperator ANTONIN. l. IV. §. 4. οὐδὲν ἐκ τοῦ μηδενὸς ἔρχεται, ὡσπερ μὲν ἕως τὸ οὐκ ὂν ἀπέρχεται

H 4

nihil

(f) Non solum Diogenem Apollonistam hoc principio usum esse, sed totum systema Ionicum huic canoni inædificatum esse, in *bist. crit. phil.* T. I. p. 465. seqq. ex singulorum Ionicorum physilogia probavimus, & p. 516. not. 9. ideo Menagium notavimus, qui Diogenem a Democrito illud accepisse contendit; Platonem quoque illi principio adhæsisse, vel unius *Timæi* lectio potest evincere, unde errare eos, qui statuunt, Platonem rerum omnium productionem ex nihilo a causa infinite bona factam statuisse, luculentis, nisi toti fallimur, argumentis & disertis veterum testimoniis demonstravimus, in *bist. crit. de ideis* T. I. p. 677. Non audiendi autem sunt Platonici sequiores ex schola Eclecticâ, qui ut propius ad veritates religionis Christianæ accederent viderentur, creationem quandam ex nihilo exsculperunt, sed longe alio, quam sacra oracula produnt, sensu, salvoque canone: ex nihilo nihil fit. Nam licet ex non præexistente materia factum a conditore mundum assererent, materiam tamen non ex nihilo productam, sed ex sinu Dei esse statuebant, quam re manifestam fecimus, T. II. *bist. crit.* p. 426. seqq. conf. ill. MOSHEM. *dis. de creat. ex nihilo ad calo. operis Caduvert.*

nihil enim aut ex nihilo provenit, aut ad nihilum redit, conf. l. V. §. 13. Fœcunda hæc multorum errorum apud Stoicos origo, emanasse ex DEO, vel potius esse partem DEI non animam tantum nostram, sed & creaturas omnes, reditura omnia in Iovem, perpetuis periodis omnia absolvi, cunctis in pristinum chaos redeuntibus & iterum ex eo prodeuntibus; quo sensu SENECA ep. 36. *Quod si tanta cupiditas longioris ævi te tenet, cogita nihil eorum, quæ ab oculis abeunt, & in rerum naturam, ex qua prodierunt, ac mox progressura sunt, reconduntur, consumuntur; & porro: videbis in hoc mundo nihil extinguere, sed vitibus descendere ac resurgere.* Immo omnem antiquitatem, cunctosque veterum physiologos hanc recepisse doctrinam, aliquot locis asserit ARISTOTELES & CICERO, quæ, ne nimii simus, vid. apud TH. GATAKERVM ad l. c. Antonini p. m. 130. qui quoque sensus est verborum PERSII Satyr. III. v. 78. seqq. canentis:

- - - Non ego curo

*Esse quod Arcefilas, ærumnosique Solones,
Obstipo capite & figentes lumine terram,
Murmura cum secum, & rabiosa silentia rodunt,
Atque exporrecto trutinantur verba labello,
Ægroti veteris meditantur somnia: gigni
De nihilo nihil, in nihilum nil posse reverti.*

Quibus verbis Poëta laboriosam veterum philosophorum industriam cum principio hoc systemata sua apte connectendi satis acri sale satyrico perfricat (g). Ex impuris his fontibus hauserunt eundem errorem Cabbalæ impurioris doctores, inter quorum principia,

(g) Addendus his Pythagoras, cuius totum systema physiologicum huic principio inniti, T. I. *hist. crit. phil.* p. 1078. seq. plenum fecimus: itemque Xenophanes; vid. *ib.* p. 1148. & Parmenides, *ib.* p. 1160. Apollonius Tyaneus, vid. ep. LVIII. *Opp.* p. 463. & l. c. T. II. p. 157. tum Gnoſtici, *ib.* p. 646.

cipia (b), hoc primum & κεφάλαιον ponit HENRIC. MORVS in *Fundam. Kabb. Aetopædomeliffæ*; ex nihilo nihil posse creari, ac proinde nec materiam creari posse; conf. S. Rev. BVDDEVS *Introd. in Hr. Phil. Ebr. §. XLIV. p. m. 326.* Et hic quoque genuinus fons est omnium hypotheseum, emanationem entium spiritualium ex Deo eorumque reductionem in Deum statuentium, quam Pythagoræ quoque & Platonis recte adscribi notavimus in *Sched. de conv. num. Pythag. cum ideis Plat.* supra dato.

§. IV. not. (p) p. 52.

Pulcherrimus, qui hoc simile illustrat, omnemque Platonice scholæ de ideis opinionem in aprico ponit, locus extat apud PHILONEM *de opif. mundi Opp. p. m. 3.* qui omnino legendus est.

§. V. not. (s) p. 65.

Inter eos, qui contendunt, Platonem ideas ab intellectu divino non separasse, referendus quoque est THOM. GALE. in *not. ad Jamblich. de myster. Aegyptior. p. 299.* qui quoque locum PROCLI hæc de re affert. Videndi quoque quos laudat RAPIN.

H 5

Opp.

(b) Diserte hoc evincere Cabbalistarum principia, luculentis locis demonstratum dedimus, *hist. crit. phil. T. II. p. 989 seqq.* causasque exposuimus, cur ista Cabbalisticæ statuerint, fecerint in eo dogmate ab ecclesia Iudaica facientes, quam ex nihilo mundi creationem derivasse, materiamque Deo non coexistentem fecisse, multis contra doctissimum BEAVSOBRIVM, contrarium in *hist. Manichæismi T. II. l. 5. c. 3. p. 184.* asserentem, probavimus. Quo loco etiam ostendimus, Philonem creationis quidem ex nihilo assertorem dici non posse, at referendum tamen ad Alexandrinæ scholæ placita ejus opinionem tradentem, Θεὸς καλίσαι οὐκ ἔστα ἐκ τῶν οὐκ ἔστων, ἐκ τῶν οὐκ ἔστων φῶς φανερῶν, ex non entibus Deum entia produxisse, cum extenebris lucem produceret, ostendimus. Quod ut librum ejus de mundi generatione legenti erit manifestissimum, ita recte eum ex sui systematis hypothesei dixisse constat, ὡς περὶ ἐκ τῶν μηδὲν οὐδὲν γίνεται, οὐδ' ἐκ τῶν οὐκ ἔστων φθίεσται, ἐκ τῶν γὰρ οὐδάρη ἔστος ἀρχαίων ἐπιγινέσται τι. *Vt ex non ente nihil fit, neque in non ens corrumpitur; ex eo enim, quod nullo modo est, impossibile est aliquid fieri.*

Opp. T. I. p. 322. 323. Potiorem enim eruditorum partem ad recentiorum Platoniorum, non quid Plato docuerit, sed docere debuerit, explicantium effata tantum respicientem, huic sententiæ adherere, negari non potest (i).

Ibid. ad p. 83.

Solenne scholæ Platonis, solem & lunam assignare animabus portas, & per solem ascensum, per lunam descensum significare. PORPHYR. *de antro Nympb. p. 129.* δύο εἶδη Πλάτων φησὶ, δι' οὗ μὴ ἀναβαινόντων εἰς οὐρανὸν, δι' οὗ δὲ κατιόντων εἰς γῆν, καὶ τῶν θιολόγων πύλας ψυχῶν ἡλιου τεθῆναι.

(i) Elegantissime & erudite, ut solet, causam eorum, qui ideas non ab intellectu divino separavisse Platonem contendunt, ornavit, incomparabilis MOSHEMIVS, *ad CVDWOR-THI syst. intell. p. 692.* fatemur tamen, nondum eum has nobis partes persuasisse, cujus rationes cum fusa & sincere expōserimus in *hist. crit. phil. T. I. p. 698 seqq.* dicta nolumus repetere, sed, ad eum locum, sitanti videbitur, Lectorem remittimus. Ceterum addi his possunt, HADR. HEREBORD. *melet. philof. Vol. II. diff. 31. p. 291.* CHR. IAVELLVS, *etbic. Platon. tr. 7. c. Cult. AVDOM. TALAEVVS in l. I. etbic. Nicomach. CAMPANE. metaph. p. III. l. 13.* aliique, quos omnes recentiorum Platoniorum auctoritas seduxit, qui entia ipsa intelligenti inesse, adlum vero & intelligentiam ipsis accedere, itaque natura ens ipsum atque intellectum unum esse, veruntamen a nobis talia participantibus alia illic ante alia cogitari cum PLOTINO *En. V. l. LX. c. 3. p. 561.* asserabant. Qui tamen cum Platonem secuti Deos intelligibiles, intellectuales, henades, noës, similesque ponerent, dicere non potuerunt, quomodo in intellectu divino tantum existerent, qui unum collectivum non admittit. Quamvis enim commoda explicatione eos salvari posse contendat ingeniosissimus *systematis intellectualis* commentator, *ad c. IV. §. 36. p. 651.* non fieri tamen ita satis eorum philosophumenis in *hist. crit. T. II. p. 402. seqq.* demonstravimus, ad quem locum brevitate causa provocamus. Ceterum totam idearum doctrinam ex mente Platoniorum recentiorum, sive scholæ Alexandrinæ, quæ in historia de ideis locum postulat, cum citato loco, Plotinum ducem sequenti, exposuerimus, inde, quæ huic translationi ea in re desunt, suppleri possunt, hic, ne prolixi simus, non exscribenda.

τιθίντων καὶ σελήνην, καὶ διὰ μὲν ἡλίου, ἀνίεναι, διὰ τε σελήνης κατιέναι. Plato duo ostia sive fauces commemorat, quarum altera patet ascendentibus in caelum, altera descendentibus in terram; sic & theologi solem ac lunam animarum portas statuunt: quas per solem ascendere, & descendere per lunam volunt. Quomodo autem animæ descendant, ex Platonico-
rum mente delineavimus in *hist. crit. phil. T. II. p. 415.*

§. VI. not. x. p. 96.

Animas ex DEO esse non obscuris Platonis ef-
fatis probavimus (k). Succinunt magistro affectæ,
ex

(k) Diligenter & accurate mens Platonis de origine animarum tenenda est, ne vel cum Stoicis placitis, vel cum Ecclesiorum somniis confundatur. Et Platonem quidem ipsum incerta & inconstanti ratione de anima tradidisse, vel una *Timæi, Philebi, & libri decimi de legibus* lectio abunde testatur, unde non magnopere miramur, viris doctissimis, veterisque philosophiæ apprime gnaris, in definienda Platonis psychologia aquam hæsisse. Ostendimus autem *T. I. hist. crit. phil. p. 713. seqq.* clarissimis testimoniis, rationibusque ex intimis physiologiæ Platonici recessibus petitis, visum esse Platonem I. & mentem hominis nobiliori sui parte non tantum a Deo ipso conditam, sed ex Deo esse, ideoque vi systematis emanativi animam *γενεσθῆναι τοῦ παντός αἰτίαν*, dixisse & illi *συγγενεῖς τῶν θεῶν* tribuisse. II. Hoc autem non sensu Platonico-
rum Alexandrinorum accipiendum esse, qui excogitata contra mentem Platonis anima mundi supramundana, mentis humanæ originem ad ipsam essentiam divinam mediante ista anima retulerunt, ipsum enim Platonem, in *Timæo*, magnæ inter Deum & animam differentiæ & gradus mentionem facere, exque temperatura superiori decerptam dicere, id est, ex anima mundi, ex divido & individuo in cratere a Demiurgo commixta, & hinc deterio-
ris gradus & conditionis, quam fons est essentiarum facere; quam eius opinionem de animarum origine l. c. luculenter, quod speramus, exposuimus. Ex quibus sequitur, esse in anima quoque aliquid non ex eodem, id est, divinæ originis, sed a diverso, id est materia repugnante, ideoque CHALCIDIO in *Tim. b. c. 1. 198.* dici animam *ex omnibus initiis constatam*, ipsi-
que Platoni plures una anima in homine ponere placuisse, ipsam & de animæ *ἐξήματα* doctrinam inde originem accepisse. Quæ ad emendanda ea, quæ h. l. non satis accurate distincta sunt, & in quibus nobis præiverat IAC. THOMASIVS de *exh. mundi Stoica diff. XXI. p. 150.* omnino monenda fuerunt.

ex quibus præcipue laudavimus Hieroclem ; cui addendus merito IAMBlichVS *de myst. Ægypt. Sect. VII. c. 6. p. 162.* Ed. Oxon. cujus certe locus, cum luculentus admodum sit, & Pythagorica cum Platonice in hoc argumento eadem prorsus sint, omnino notari meretur. Ita vero diserte : Δύο ἔχει Ψυχὰς, ὡς ταυτὰ φησι τὰ γράμματα, ὁ ἀνθρώπος. Καὶ ἡ μὲν ἔστι ἀπὸ τοῦ πρώτου νοητοῦ μετέχουσα, καὶ τῆς τοῦ δημιουργοῦ δυνάμειος, ἡ δὲ ἐνδιδόμενη ἐκ τῆς τῶν οὐρανοῦν περιφορᾶς, εἰς ἣν ἐπιστρέφει ἡ θεωρητικὴ Ψυχὴ. *Homo duas habet animas, quod ipsa scripta (Mercurii) ostendunt, una est a primo intelligibili, participat etiam a potentia opificis, altera vero nobis inditur ex circuitu caelestium (mundorum) ad quem anima DEum speculatura revertitur; ita enim vertit GALEVS, qui tamen in not. ad b. l. p. 307. vocem θεωρητικὴ Ψυχὴ aliter, & nostro quidem iudicio, melius explicat, quod sit illa prior, quæ insinuat in hanc inferiorem, & in ea quasi nidulatur.* Vbi STOBÆI quoque, quæ in medium affert, loca expendi merentur. Paria fere habet IAMBlichVS *Sect. I. c. 3. p. 4. seqq.* Ex his lucem accipiunt, quæ alibi, *de vita Pythagor. c. XVI. §. 70. p. 58.* edit. Kuster. dixit : ἀπὸ τούτων ἀπάντων δαιμονίως ἰάτο καὶ ἀπεκάθαιρε τὴν Ψυχὴν καὶ ἀνέξωπύρει τὸ θεῖον ἐν αὐτῇ καὶ ἀπέσωξε καὶ περὶγεν ἐπὶ τὸ νοητὸν τὸ θεῖον ὄμμα, κριττον ὄν σωθῆναι κατὰ τὸν Πλάτωνα, μυσίων σαρκικῶν ὀμμάτων, quæ luculenter ita vertit OBRECHTVS : *quibus omnibus (ignorantia & affectibus) animam divinis modis repurgatam sanabat, & caelestem ejus particulam refocillabat, salvamque ad consequendum intellectu divinum oculum infinitis oculis corporeis, ut Plato ait, nobiliorem reducebat.* Hic fons ut errorum multorum, ita & potiorum de mentis & animæ humanæ natura partibusque hypothesium, quæ multis quoque

que ex Patribus placuerunt , quasque in dogmatibus de loco animæ , inferni , spirituum , etc. perspicere licet , & de quibus notanda plurima assertit ROB. PARKERVS in libro rarissimo *de descensu Christi ad inferos l. II. §. 78. seqq. p. 128. seqq.* quem , ubi occasio tulerit , consuluisse , certe pœnitebit neminem.

Pag. 103.

DĒum in cratere animas miscuisse , locum Platonis attulimus , addita observatione IAC. THOMASII , verosimiliter per craterem intelligi mundi animam. Incidimus interea in locum quendam PORPHYRII in libello *de antro nympharum apud Homerum* , quem LVCAS HOLSTENIVS ejus *vita Pythag.* adjecit *p. 117. seqq.* qui , etsi longiusculus est , notari tamen eo magis meretur , quo certius inde argumentum sumimus , non Platonem tantum , sed & veteres gentiliū theologos plerosque sub craterum & amphorarum symbolo animarum ex anima mundi originem adumbrasse. Inter alia , postquam varia generationis mundanæ symbola exposuerat , addit : οἰκίον σύμβολον καὶ νύμφαις ὑδρῶσι παρατίθεται , εἰς τὸ ἀσπικτον τῶν ὑδάτων , ὧν ἐπιστατοῦσι , καὶ τὴν κάθαρσιν αὐτῶν , καὶ τὴν εἰς γένεσιν συνεργίαν συνεργῶ γὰρ γινῶσκει τὸ ὕδωρ , διὸ καὶ ἐν τοῖς κρατήρσι καὶ ἀμφορεύσι τιθαιβωσσοῦσι μέλισσαι τῶν μὲν κρατήρων σύμβολον τῶν πηγῶν φέροντων. Καθὼς παρὰ τῷ Μίθρα ὁ Κρατῆρ. ἀντὶ τῆς πηγῆς τετακται τῶν δ' ἀμφορέων , ἐν οἷς τὰ τῶν πηγῶν ἀρῶμεθα πηγαὶ δὲ καὶ νάματα οἰκίᾳ ταῖς ὑδρῶσι νυμφαῖς , καὶ ἔγγυ μᾶλλον νυμφαῖς ταῖς Ψυχαῖς , κ. τ. γ. *Proprium symbolum nymphis aquaticis constituitur , ob immunem a putredine aquarum naturam , quibus præsumunt , atque earundem vim purgatricem & cooperationem ad generationem : concurrunt enim aqua ad generationem , atque hanc ob causam in crateribus &*

ampboris mellificant apes, cum crateres fontium symbolum gerant, quemadmodum juxta Mitbram crater pro fonte ponitur, ampbora vero vasorum, quibus ex fontibus haurimus, fontes autem & rivuli nymphis aquaticis proprii, & præcipue nymphis, animabus scilicet. Quo in loco cave generationem corporalem intelligas, sed descensum animarum ex anima mundi, in quam redituræ sunt, ut pag. seq. diserte tradit. conf. p. 130. ubi iterum de Platone asserit: cum per dolia & crateres & portas τὰς τῶν φυλῶν γενέσεις καὶ ἀπογένσεις animarum generationes (ex anima mundi) & decessus (in eam) intellexisse. Nititur itaque veterum Platoniorum interpretatione allata l. c. conjectura.

§. VI. not. γ. p. III.

Qua ratione Plato intelligibilia cum speciebus sive notionibus universalibus & communibus intellectus humani conjunxerit, hasque ab iis derivaverit, disci potest, ex ejus *Parmenide*, huic enim philosopho nugæ suas supposuit. Summam difficilis dialogi dabit STANLEIVS *hist. phil. p. X. p. 877.* & post eum *historia crit. philos. T. I. p. 1165.* Facile autem omnis ea harmonia intelligi potest, si observetur, Platoni aliam esse intellectionem animæ, antequam demissa est in corpus, & qua intelligibilia intueatur; aliam animæ in corpus demersæ, ex qua ideæ oriuntur, quæ notitiam generalem gignunt, vid. *Timæus, T. III. p. 30.* Cum enim, quod in *Phædone T. I. p. 75.* multis contendit, anima universalium istorum notitiam jam habuerit, nil aliud in corpus demersæ officium erit, quam ut reminiscentiæ opera notiones illas generales animis ab intelligibilibus s. ideis impressas, resuscitet, gignatque hoc modo scientiam. Quod ubi recte distinguitur, pleraque, in quibus confusas opiniones viri etiam doctissimi secuti sunt, in concordiam possunt redigi, & inter se discerni. De modo autem, quo circa has notiones

ex

ex intelligibilibus haustas versatur intellectus, more suo disputat PLATO de rep. l. IX. T. II. p. 586. qui locus cum his comparandus.

§. VIII. p. 128.

Non corporum solum naturam, quod Platoni quoque placuit, sed & τὰ τῆς ψυχῆς fluminis instar se habere, & in perpetua mutatione versari Heracliti sententia fuit, cujus auctorem laudat Numenium EVSEBIUS de preparat. Evang. l. XV. c. 20. βουλόμην ἐμφαντίσαι, ὅτι αἱ ψυχαὶ ἀναθυμιάζουσαι νοεραὶ αὐτὰ γίνονται, ἕκαστη ἀντὶ τοῖς ποταμοῖς λέγων οὕτως Ποταμοῖσι τοῖσι αὐτοῖσιν ἐμβαίνουσιν ἕτερα καὶ ἕτερα ὕδατα ἐπιόρου καὶ ψυχαὶ δὲ ὑπὸ τῶν ὑγρῶν ἀναθυμιάζονται. Cum exhalantes animos spirituales semper effici demonstrare vellet, eos cum fluviiis comparabat, his verbis utens: in fluvios, inquit, licet iidem usque decurrant, alia tamen atque alia illabuntur aqua. Et vero anima efflantur ex humidis. Non mirabimur vero, Heraclitum animæ quoque istam mutabilitatem adscripsisse; non enim poterat aliter, postquam pro primo principio admiserat, γίνεσθαι πάντα κατ' ἐναντιότητα, καὶ ῥεῖν τὰ ὅλα ποταμοῦ δίκην, fieri omnia per contrarietatem, & fluminis in morem universa decurrere, ut habet LAERT. l. IX. f. 8. contraria vero illa ex materia oriuntur & particularum dispositione ut l. c. monuimus, pluribusque exposuit B. OLEARIVS loco a nobis citato, unde & anima ex humido enata naturæque mutabilis particeps facta in perpetuo fluxu esse illi dicta est. Recte itaque SIMPLICIUS ad illa ARISTOT. Phys. l. VII. φασὶ τινες, κινεῖσθαι τὰ πάντα, καὶ αὐτὰ, ἀλλὰ λαθάραι τοῦτο τὴν ἡμετέραν αἰσθησιν, dicunt quidam, moveri omnia, & quidem semper, sed id nostrum fugere sensum, Heracliteis hanc sententiam tribuit & l. I. de anima, expressis verbis de Hera-

Heraclito ait : Καὶ Ἡράκλειτος τὴν ἀρχὴν εἶναι φησι τὴν ψυχὴν , ἔπειρ τὴν ἀναθυμίασιν , ἐξ ἧς τ' ἄλλα συνίστησι καὶ γὰρ ἀσωμάτοτον δὴ καὶ ῥέον αἶν , τὸ δὲ κινώμενον κινωμένω γινώσκεσθαι ἐν κινήσει δὲ εἶναι τὰ ὄντα κακῶνος ὄντο , καὶ οἱ πολλοί . *Heraclitus quoque principium esse dixit animam, sive exhalationem, ex qua reliqua consistunt : nam ἔσ corporis expers, ἔσ perpetuo fluxui obnoxia ; motum vero movente cognosci, in motu vero esse entia omnia, non ille tantum, sed ἔσ multi alii statuerunt.* Quare & PLVTARCH. loco a nobis excitato ex ejus mente κίνεσιν αἰδίων ἐν τοῖς αἰδέοις motum aeternum in aeternis tribuit, quæ omnino de anima debent intelligi. Ex dictis lucem capiunt illa PORPHYR. *de astro nymph. p. 111. seqq.* qui de Heraclito : ψυχῆσι φάναι τέρψιν μὴ θάνατον ὑγρῆσι γίνεσθαι, τέρψιν δὲ εἶναι αὐταῖς τὴν ἐς τὴν γίνεσιν πτώσιν, animabus videri oblectamentum, non mortem, cum bumida nascantur, oblectamentum vero iis esse, quod in generationem cadant. Quæ quoque sententia non Stoicis tantum placuit, ut ex SENECA probavimus, cui addendi PLVTARCH. *de comm. not. c. 39.* & ANTONIN. *de se ipso l. II. §. 17. l. V. §. 35.* sed & Epicureis, quorum ex LVCRETIO sententiam affert TOM. GATAKER. *ad Antonin. l. II. §. 17. p. m. 76.* ad quem brevitatis causa lectorem remittimus (1).

Pag.

(1) Quæ h. l. de systemate Heracliti, philosophis obscuritate sua celebris in compendio diximus, & paulo difficiliora videri queunt, illis clarum lucem accendimus in *bist. crit. phil. T. I p. 1213 seqq.* Vbi etiam p. 1221. observavimus, adductis veterum testimoniis, animam ex Heracliti mente ab ipso ille igne universali & divino, qui in perpetuo motu est. & qui exhalatione sua animam mundi perficit, non nisi ut partem a toto distare. Et in eadem quidem hæresi fuisse quoque scholam Hippocraticam nemo facile negaverit, qui vel nnum de principii librum legerit. Quod si Heracliteo sensu ea admitti debent, ut non aliam & simpliciore interpretationis rationem deprehendimus, & veteribus visum

Pag. 134.

Inter veteres, qui consensum Platonis cum Aristotele defenderunt, ipse referendus CICERO, syncretismi philosophici, si quis unquam, patronus; varios enim loquentes de hac re introducit, & quidem Varronem, *Acad. Qq. l. I. Nihil inter Peripateticos & illam veterem Academiam differebat, Academicum & Peripateticum rebus congruentes nominibus differabant*, *conf. de finib. l. V. §. 12. 16. & l. IV. Qq. 40.* ultra progreditur, ait enim Lucullus: *Plato reliquit perfectissimam disciplinam, Peripateticos & Academicos nominibus differentes, re congruentes, a quibus Stoici ipsi verbis magis quam sententiis dissenserunt.* Præcipue vero Porphyrii ætate frequens ea fuit sententia, conspirare re ipsa Platonis & Aristotelis philosophiam, unde Porphyrio liber l. c. laudatus enatus est, *quod secta Platonis & Aristotelis eadem sit*, de quo post HOLSTEN. *de vita Porphyrii. c. VII. p. m. 62. seq.* ed. Rom. videndi IO. IONSIUS *de Script. histor. philos. l. III. c. 15. p. m. 288. seqq.* & Vir summus IO. ALB. FABRICIUS. *Bibl. Gr. l. IV. c. 27. p. 189.* Qua in sententia ipsum Porphyrium fuisse, vel inde manifestum est, quod non Platoniam tantum sed & Peripateticam philosophiam coluerit, & sibi invicem junxerit, quo sensu PROCLUS *l. I. in Timæum p. 18.* dixit, Porphyrium *περιπατητικὰς ἀποδώσει παρισφίροντα λύει τὰς Πλατωνικὰς ἀποδείξεις,*

visum est, fatemur, nos comprehendere hæcenus non potuisse, quod nuper magnis quibusdam viris, veterisque sapientiæ interpretibus felicissimis visum est. ψυχὰς Hippocratis cum animalculis seminalibus Levvenhæckii amice conspirare. Quamvis enim ingeniose ad recentissimam opinionem, (quæ tamen nondum omnibus se naturæ scrutatoribus commendavit) Hippocratea placita accommodaverint, unatamen natura animæ fluxa, perpetuo mutabilis, exhalans, & in aliud se singulis momentis rapidissimo caloribus cursu mutans, cum natura animæ in animalculo seminali latente, quod ex simplicium substantiarum numero est, conciliari non nisi per apertam vim potest.

*εἰας, Peripateticas definitiones & decreta adjungendo, solvere Platonicas dubitationes, recteque addit HOLSTEN. l.c. plerosque posteriores philosophos cœpisse Porphyrii exemplo ἐπαμφοτερίζειν, & Academiam cum Lyceo conjungere, explosa priorum Academicorum superstitione, qui unum Platonem nimis religiose sectabantur, atque ejus dogmata adeo ab Aristotelicis differre existimabant, ut nulla ratione conciliare possent. Non itaque Eclecticam philosophandi rationem tenuit Porphyrius, quod quam maxime probare contendit HOLSTENIVS l. c. c. 5. p. 36. sed syncretisticam, quemadmodum nec Ammonius primus fuit, ut ille putat, qui, ut Hierocles ait, *duos illos Principes philosophorum ἐν τοῖς ἐπιτάξεσι καὶ ἀναγκαιοτάτοις τῶν δογμάτων, in primariis & maxime necessariis dogmatibus minime dissentire ostendit; Ciceronis enim ætate apud multos jam obtinuisse istam sententiam adductis modo ejus locis probavimus, qua in re magistrum habuere Antiochum Academicum, conf. IO. ALB. FABRICIVS Bibl. Gr. l. III. c. 1. p. 37. & inde quoque non absurde colligimus, quod & Taurus Berytius teste SVIDA scripsit περὶ τῆς τῶν δογμάτων διαφορᾶς Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους de differentia dogmatum Platonis & Aristotelis, & Atticus Platonicus teste EVSEBIO l. XV. Præpar. Evang. contra Aristotelem a Mose & Platone dissentientem; sine dubio contrariam, quæ quibusdam infederat, sententiam de convenientia Aristotelis cum Platone refutaturi. Negandum tamen non est, ab eo tempore, quo Ammonius Alexandrinæ scholæ præfuit, missis inanibus & Platoniorum & Aristotelicorum disputationibus & verbosis contentionibus in syncretisimum Platonico - Peripateticum inclinasse omnem fere philosophorum gentem, præcipue Herennium, Origenem, Plotinum, quos secuti sunt Porphyrius, Iamblichus, Hierocles, & hos iterum alii. Aliquorum nimio tamen studio ad difficiles nugæ iteru η**

deventum est, ut erudite laudatus HOLSTENIVS l. c. observat: conf. B. BVDDEVVS *obs. Hal. Lat. T. III. obs. 13.* & in opere *πολυμαθιστάτης Isagog. Hist. Theol. l. I. c. 4. §. 22. p. 226. 233.* BOIVINI hoc de argumento dissertationem, in *commentariis Academiae regiae Inscript. T. IV. p. 481. seqq.* extantem Germanica veste induit & doctissimis observationibus auxit Cel. HEVMANNVS, cujus locum l. c. jam excitavimus (m).

Ad §. X. p. 154.

Stoicis ideas Platonis, & æternas ejusmodi substantias atque formas non placuisse, nemo mirabitur, qui expenderit, ipsos in Heracliti castris militasse, quando de essentia & natura rerum differendum erat. Supra enim jam observavimus, & adductis Senecæ verbis laudatoque Plutarcho & Antonino probavimus, eos docuisse, rerum naturam esse instar fluvii cujusdam, qui in perpetuo sit fluxu. Addimus iis propter singularem perspicuitatem ANTONINI locum *de se ipso l. V. §. 3.* Πολλάκις ἐνθυμῶν τὸ τάχος τῆς παραφορᾶς καὶ ὑπεξαγωγῆς, τῶν ὄντων τε καὶ γινομένων ἅτε γὰρ οὐσία διὸν ποταμὸς ἐν διννεκῇ ῥύσει καὶ αἱ ἐνέργειαι ἐπὶ σονεχῆσι μεταβολαῖς, καὶ τὰ αἰτία

I 2

iv

(m) Vt Platonis philosophia ob pulchras de Deo & divinis sententias miro semper plausu excepta fuit, ita multoties etiam in concordiam ire cum aliorum philosophorum placitis coacta est, de quo syncretismo Platónico diligenter locis suis disseruimus, in *historia critica philosophiæ*; & quidem *T. I. p. 667.* syncretismi Platonicæ philosophiæ noxiū specimen dedimus *p. 775.* Antiochi, quintæ Academiæ conditoris, conatus syncretisticos inter Academiam, Lyceum & Stoam enarravimus, *p. 303. seq.* quid Zeno furripere ausus sit, prodidimus, *p. 1354. seq.* quod fatum ille syncretismus Platonicus in Ægypto passus sit, exposuimus; maxime vero *T. II. p. 361. seqq.* insignes mutationes, quas sapientia Platónica ab Ecclesiorum syncretismo passa est, fuse enarravimus, & ubique ad memorabile hoc philosophiæ, quod de syncretismo agit, caput, attendimus, quæ hic digito tetigisse sufficiat, ut qui dicta h. l. legunt, curatorem explanationem quærere valeant.

ἐν μυρίαῖς τροφαῖς καὶ σχεδὸν οὐδὲν ἰσὸς καὶ τὸ παρεγγύς. *Sape cogita, quanta cum celeritate abripiantur & subtrabantur, quæ sunt, fiuntque universa, est enim verum natura instar fluvii cujusdam, qui in jugi sit fluxu: effectiones vero mutationibus continuis & causæ ipsæ innumeris conversionibus subjacent, nec quod consistat, fere quicquam est.* Paria ubique apud ANTONINUM occurrunt. *l. II. §. 17. l. VI. §. 15. l. VII. §. 25.* quæ ad animam quoque pertinent, quam fumum esse dixit & somnium *l. II. §. 17.* quia anima quoque Stoicis mortalis est, atque perit, ut erudite probavit JACOBVS THOMASIVS *de exust. mundi Stoica diff. XV. p. 227. seqq.* hinc substantiis quoque æternis & permanentibus, quales ideas finxit Plato, locum facere non poterant (n).

Ad pag. 156.

Recte ad h. l. observarunt *Bibliotheca Germanicæ* auctores doctissimi *Tom. VIII. art. 12. p. 242.* Stoicorum sententiam affinem videri Peripateticorum doctrinæ de speciebus ex corporibus emanantibus, quam nos quoque in *Hist. de Ideis Sect. III. p. 242.* retulimus. Non enim restantum ipsa, quam prope accesserint sibi invicem, clamat, sed & disertis verbis tradit BOETHIVS *de consol. philos. l. V. p. m. 233. seqq. metro 3.* ubi ita:

*Quondam porticus attulit
Obscuros nimium senes,
Qui sensus & imagines
E corporibus extimis*

Cre-

(n) Omnis Stoicorum doctrina, quatenus ad ideas mentis refertur, (meta physica enim illa entia rejecerunt) ad duo capita de visis & tenui refertur, vid. LAERT. *l. VI. f. 41. seq.* CICERO *Acad. 2q. l. l. c. 11.* SEXTVS EMPIRICVS *adv. math. passim, vid. l. VII. f. 29. 163. 123.* PLVTARCH. *de placit. philos. l. IV. c. 12.* Quæ omnia enarrari in historia philosophica de ideis possunt, ut inde discatur, quantum a Platonis ideis recesserint, Potiora in *hist. crit. philos. T. I. p. 912. seqq.* diximus.

*Credant mentibus imprimi,
 Vt quondam celeri stylo
 Mos est aquare pagina,
 Quæ nullas habuit notas
 Pressas figere literas.*

Affinitatem cum hac thesi habent, quas Democritus finxit, imagines, quam inesse dixit universitati rerum, de quibus CICERONIS locum p. 268. attulimus. Sic & Epicureos in hunc modum fuisse philosophatos ex LVCRETII. l. IV. addiscere licet.

§. XIII. p. 170. seq.

Ex quo ad philosophiæ Græcicæ studium a civilium rerum usu paulatim revocarunt Ingenia Romani, & præstantissimi viri istiusmodi studiis delectari cœperunt, nihil magis arrisit, & familiare magnis quoque ingeniis fuit, quam Sceptica philosophandi ratio. Primus vero, qui Scepticum philosophandi modum Italiæ intulit, Romæque professus est, fuit Carneades, novæ Academiæ conditor, qui cum ab Atheniensibus una cum Stoico Diogene, & Peripatetico Critolao legatus Romam missus esset, ad remissionem multæ, a Romanis dictæ, impetrandam, primus publicis in concionibus pridie iustitiam laudavit, postridie sustulit, magnamque consecutus est famam, multosque sectatores, adversarium vero habuit Catonem Censorium, ista quidem ratione masculam Romanorum virtutem effeminari timentem, vid. PLVTARCH. in *Cat.* p. 349. GELLIUS *Noct. Att.* l. VII. c. 14. MACROB. *Saturn.* l. I. c. 5. AELIAN, *Var. Hist.* l. III. c. 17. Postquam Philo Larissæus; Clitomachi discipulus, cum ob bellum Mithridatis Athenis Romam confugeret, ibi Scepticam philosophandi rationem professus est, & multa in admiratione fuit; vid. PLVT. in *Cic.* CICERO ab eo prima philosophiæ rudimenta hausit, vid. *de Nat. Deor.* l. I. c. 3. postea Athenas delatus per semestre veteris Academiæ placitis imbutus est, ab Antiocho, ejus eloquentia & volubilitate linguæ captus, vid.

PLVT. *l. c.* unde eum quoque acutissimum & politissimum suæ memoriæ philosophum pronunciat *Acad. Qq. l. IV. c. 35.* Sed postea tamen, usu & tempore meliori edoctus, Philonis partes elegit, ut ex Academicis Quæstionibus est manifestum. Conf. PETR. DAN. HVETIVS *de la foiblesse de l'Esprit humain l. I. cb. 14. §. 20. seqq. p. 112. 117. seqq.* qui hæc fusius enarrat, & de fatis philosophiæ Scepticæ apud Romanos plura doctissime cumulat: add. GEORG. HORNIVS *Hist. phil. l. IV. c. 3. p. 237. seqq.* Et ad hanc sectam referre quoque licet Varro-
nem, Virum πολυμαθηστατον, de quo vid. LACT. *l. I. c. 6.* QVINCTILIAN. *Instit. l. X. c. 11. l. I. c. 4.* Pisonem, Lucillum, Brutum, celeberrimos in Ciceronis dialogis viros. Horatium Eclecticum fuisse, & ipsa ejus verba a nobis adducta probant, & fusius demonstrat HEINSIVS *de Satyr. Horat. l. II.* ubi late de philosophia Horatii disserit. LVCRETIVS vero primus fuit, qui, si non omnem, certe Epicuream philosophiam patrio sermone excoluit, ait enim:

*Denique natura hæc verum ratioque reperta est
Nuper, & banc primus cum primis ipse repertus
Nunc ego sum in patrias qui possim vertere voces.*

Conf. LACTANT. *l. III. c. 16.* M. P. Catonem Stoicum fuisse IDEM *l. III. c. 18.* confirmat, & tota, quam sequebatur, sentiendi & vivendi ratio prodit, quam eleganter versibus ita complexus est LVCANVS *l. II.*

*- - Hi mores, hæc duri immota Catonis
Secta fuit, servare modum, finemque tenere,
Naturamque sequi, patriæque impendere vitam,
Nec sibi, sed toti genitum se credere mundo.
Huic epulæ, vicisse famem, magnique penates
Submovisse byemem tecto, pretiosaque vestis
Hirtam membra super Romani more Quiritis
Induxisse togam: Venerisque buic maximus Usus,*
Pro.

*Progenies ; urbi pater est , urbiq̄ue maritus ,
Iustitiæ cultor , rigidi servator honesti ,
In commune bonus , nullosq̄ue Catonis in actus
Subrepsit , partemq̄ue tulit sibi nata voluptas .*

Nihil hic dictum , quod non in Stoicum quadrat , jactaveratque de se Porticus , nimium sibi semper placens (o).

Ad Sect. II. §. I. p. 175.

Non prætereundi hic in totum erant Iudæi Cabbalistæ , qui ut ex gentili philosophia sua prata irrigaverunt , ita haud pauca quoque de ideis transtulerunt in systema suum Sefhirothicum. Quod ne hoc loco demonstrare necesse sit , otia jam nobis faciunt ea , quæ fusc de isto argumento omnique illo systemate disseruimus *hist. crit. philos. T. II. p. 985. seqq.* a quibus quo minus discessum faciamus , allatæ nos eo loco rationes commovent , sine quibus interpretes Cabbalistarum viri doctissimi , ut sine face in tenebris viatores , palpant , quamvis sint , quibus hæc minus ad Iudæorum mentem dicta esse videantur. Qui donec explicationem afferant φιλοσοφικωτέραν , nos nostro sensu abundare æqui patientur. Aliud enim est historiam traditionum Iudaicarum scribere , aliud historiam dare philosophiæ Iudaicæ criticam. Iucundum autem erit , imprimis Alexandrinæ philosophiæ placita de ideis cum luminibus Sefhirothicis comparare , & quo pacto delirare in uno argumento diversis modis possit ingenium humanum , si nugari coeperit , cognoscere. Ceterum longe plura in se complecti sephiras Cabbalisticas , quam solas

I 4

ideas

(o) Quæ hic paucis & in brevi quodam compendio de philosophiæ Græcicæ fati apud Romanos diximus , & summis , quod ajunt , digitis terigimus . ea ex instituto postea prolixâ enarratione exposuimus , omnesque philosophiæ apud Romanos periodos descripsimus *T. II. hist. crit. phil. P. L. l. 1. c. L. seqq.* ad quæ recurrendum illis est , qui accuratam hujus rei noticiam cupiunt , quæ *eis in τὰς ἀρχαίας* demum locum in idearum historia habuit.

ideas Platonis non negamus. Verum utræque tamen ex infinito Deitatis fonte emanarunt, & non formam tantum, sed essentiam quoque rebus largiuntur, cunctaque ad utriusque generis entia emanativa tandem referuntur. Quod facile intelligent, qui norunt, quod *l. c. p. 1006.* pluribus evicimus, systema Sephirothicum Cabbalistarum esse metaphysicum & physicum, naturis divinis, virtutibusque atque formis divinis constituentibus nixum, quod evolutionem essentiae divinæ per innumeros gradus, formas, ideas, virtutes, emanationes usque ad materiale mundum exhibeat. Plura locus non capit, & ex consideratione eorum, quæ *l. c.* tractata sunt, facile possunt hauriri. Platonem autem hæc didicisse a Judæis, quod vult IO. MAYERVS *diff. de myster. Trinit.* ex scriptis Iudæorum nemini persuadebitur, nisi Iudæo Apellæ.

Ad §. I. p. 179.

Totam de Platonismo PP. quæstionem ex instituto cum enuleaverimus, & ad Balti objectiones fuse responderimus *T. III. bist. crit. phil. p. 338. seqq. 343. seqq.* lectorem, ejus pace, ad illa loca remittimus.

Ad §. 2. p. 184.

Cum Philo Iudæus fuerit, nec Christo nomen addixerit unquam, ejus de ideis sententiam inter Christianorum placita enarrare noluimus. Etsi enim PHOTIVS *Cod. CV.* refert, eum Christianæ fidei nomen dedisse, postea verò indignatione & tædio ad suos rediisse, silent tamen veteres omnes, nec ullo alio probari potest argumento. Immo nec iis quoque calculum adjiciendum putamus, qui persuasum sibi habent, scripta Philonis lecta & in usus suos quodammodo translata fuisse a divinis Apostolis Ioanne & Paulo, illo in Evangelii sui principio, hoc in Epistola ad Ebræos, quorum posterius HVG. GRO-TIO *ad Ebr. IV. 12.* prius IO. CLERICO *Epist. Crit. IX.*

IX. p. 247. seq. edit. Amstelod. placuit, cui hac dere præter alios graves lites intercessere cum IO. VAN DER WAYEN, qui *dissert. de λόγῳ adversus eum* ediderat. Hoc tamen non obstante ejus quoque de ideis sententia in historia de ideis locum omnino habet; quoniam inter Pythagoræ & Platonis sequaces celebre nomen fortitus est, unde eum NICEPHOR. l. II. c. 15. περιβόητον ἐν ἀμφοτέραις φιλοσοφίαις in *utraque Philosoph. clarissimum* appellat, consentientibus ex veteribus EVSEBIO, HIERONYMO, SVIDA, aliisque, quos in medium affert IO. IONSIVS *de script. hist. philof. l. III. c. 4. p. m. 225.* quem tamen Philonem ex Pythagoræ & Platonis sequacium numero l. c. eximere merito miramur, nec profecto rationibus ab eo, licet doctè prolatis satis probari posse credimus, cum ejus Platonismus, nisi nos omnia fallant, manifestissimus sit, ut doctissime demonstrarunt dumviri in orbe literario celeberrimi IO. ALB. FABRICIVS pec. diff. *de Platonismo Philonis* & IO. CLERICVS *Epist. crit. VIII. p. 210. seqq.* Subscripsit vero plane Philo Platonice de ideis doctrinæ, eamque ubique in sua philosophemata transtulit. Afferit enim, Deum ante mundum creatum prius exemplar intelligibile, τοῦτον ἰδέαν, formasse, mundum dari ex ideis constantem, id est, intelligibilem, quem idearum regionem dixerunt Platoniscorum aliqui, Deum ipsum de ideis cum Mose locutum fuisse, Moſen de formatione hominis ad imaginem Dei sermonem facientem intelligere ideas, probarique ex isto loco posse, universum mundum ad idearum normam creatum esse. Ideas porro esse in mente divina, λόγῳ Dei, quam ἰδέαν τῶν ιδεῶν nominat, & quæ alia sunt apud illum occurrentia. Loca vel solus, quem de opificio mundi scripsit, liber abunde suppeditabit. Hinc non mirandum, Philonem more Platonico cuncta in νόητα καὶ αἰσθητα intelligibilia & sensibilia dispescere, de

Monarch. I. p. 627. Edit. Genev. Hac enim distinctione tota de ideis doctrina nititur (p).

Ad pag. 186.

Sexum in divinis dari omni fere antiquitati placuit, nam ut de Cabbalisticis nihil dicamus, qui ex impuris gentilis philosophiæ lacunis suos hortos irrigarunt, quorum somnia notavit Cel. FABRIC. in *not. ad cod. Apocryph. N. T. p. 361. seqq. (q)* antiquissimi gentilium theologi hanc sententiam suo approbarunt calculo, aut Deum esse ἀρρενοθύλην, aut saltem genus Deorum in masculinum & fœmininum dispesci debere, darique Deos Deasque, quæ tamen posterior sententia nihil aliud est, quam prioris ad vulgi captum & mentem applicatio. Nimis tamen longum esset, omnes diversi sexus Deos enarrare, præsertim cum fecerint hoc alii laudati ab ill. GISB. CVPERO in *explicat. nummi. antiq. ad calcem apothecos. Homeri p. 227.* & PETR. DAN. HVETIO *Demonstr. Evang. prop. IV. §. 3. p. m. 148.* ed. Lips. recent. IO. ALB. FABRICIO *Bibliogr. antiquar. c. VIII. §. 7. p. 235. seqq.* quibus addendus MENAG. *ad Laert. l. I. §. 116. T. I. p. 128.* Exemplo tamen notandus Bacchus, qui non muliebri tantum ornatu interdum pingi solebat, ut pluribus probat CVPERVS *l. c. p. 228.* & TRISTAN. *T. II. p. 621. seq.* sed & utramque naturam habuisse dicitur ARISTIDI *Orat. in Bacch. T. I. p. 52.* & Porphyrio apud EVSEBIVM, itemque THEODORETO *Tberap. l. VII. cui audit γύναι ἐν καὶ θηλυδρίας, καὶ ἀνδρόγυνος,* quemadmodum Arabes quoque Baccham magis quam Bacchum coluisse, & ab hoc idolo urbem Beccham, quæ & Meccha dicitur, nomen traxisse non sine veri specie

(p) Pluribus hæc illustrabunt, quæ fuse in *hif. crit. phil. T. I. p. 301. seqq.* de Philone disseruimus, ubi insanientis Iudæi philosophumena, quæ huc spectant, enucleavimus.

(q) Conf. quæ in *hif. phil. Cabbal. T. II. hif. crit. phil. p. 2021.* diximus.

cie suspicatur Vir in his literis summus SAM. BO-
 CHART. *Geogr. S. l. IV. c. 2. p. m. 242. sq.* Philoso-
 phi imprimis symbolica, quam adamabant, propo-
 nendi methodo usi Deum finxerunt masculino & femi-
 nino genere gaudentem. Cujus origo etsi ad Aegy-
 ptios referri potest, quibus Dii quoque diversi sexus
 erant, ut habet PLVTARCH. *Symph. VIII. 1.* vel
 ad Chaldaeos & Phœnices, ut IO. CROIVS notavit
 in *Specim. conjectur. ad loca quadam Irenai p. 65.*
 paulo tamen certius Orptheo adscribenda est. Diserte
 enim de eo ex antiquitatis consensu LACTANTIUS
*l. IV. cap. 8. Nisi forte existimemus, Deum, sicut
 Orpheus putavit, & marem esse & feminam, quod
 aliter generare nequiverit, nisi habeat vim sexus utrius-
 que.* Quæ eis potissimum confirmantur, quæ Or-
 phei sequaces de ἰσοῦ γάμοσ disputant, videnda apud
 PROCLVM *lib. I. & II. in Timæum, & V. C.*
 ANDR. CHRIST. ESCHENBACH. in *Epigne de poësi
 Orpbica p. 58.* qui doctè multa hac de re tradit. Post
 Orpheum Pythagoras præcipue cum affectis in divi-
 nis sexum admisit, quod adductis veterum locis eru-
 ditissime probavit B. IO. CHR. WOLFIVS *de
 Manich. ante Manich. §. XXIX. p. 116.* quibus ad-
 de, si lubet, quos in sched. *de conven. numer. Py-
 thag. cum ideis Platonis, inserto T. VII. Amanit.
 Lit. §. 12. 232. seqq.* laudavimus, & ORIG. *Philo-
 sophum. c. II. §. 39.* & WOLFIVS *ad b. l.* Inter
 Peripateticos Hipparchus, Aristotelis discipulus, te-
 ste SVIDA, librum scripsit, temporis injuria deperdi-
 tum, τί τὸ ἀρρεν καὶ θήλυ παρὰ Θεοῖς καὶ τίς ὁ
 γάμος, *de eo quid mas & femina sit inter Deos, &
 quæ eorum nuptiæ;* conf. IO. ALB. FABRIC. *Biblioth.
 Gr. l. V. c. 40. p. 715.* Sic & Stoici Diis omnibus
 Deabusque sexum adscribebant, observante HVETIO
l. c. Ex his fontibus sine dubio ortæ generationes
 æonum Valentinianæ, somniabant enim, Deum sum-
 mum conjunctam habuisse cogitationem, quæ su-
 scepto

fcepto a Bytho, id est Deo profundissimo, semine, mentem, quam & unigenitum dicebant, progeneraverit. Videndi qui ex instituto dogmatibus Valentinianorum illustrandis insudarunt PETAVIVS ad *Epiph. p. 67.* BVDDEVS de *bar. Valentin. in Hist. Phil. Ebraeor. p. 424.* HOPERVS in *conject. de Valentin. hæresi,* & qui Irenæum & Epiphanium illustrare annotationibus. Adoptavit hanc sententiam etiam PSEVDO-HERMES, quem propterea ootat IS. CASAVBON. *Exercit. anti-Baron. l. n. 18. p. m. 59.* & ex his quoque lacunis putidam hanc sententiam hausit SYNESIVS, cûjus verba *l. c.* adduximus. Quæ tantum abest, ut turgidæ tantum eloquentiæ & dictionis metaphoricæ abusui, patribus tantopere familiari adscribenda sit, ut non nemini placuit, ut potius Synesius Pythagoram & Platonem & verbis & hypothesei exprimat. Cum enim hi philosophi emanationem rerum spiritualium ex Deo per istam sexus in Deo assertionem intellexerint, Synesius eandem profus cantilenam canit, ut cuius, vel unicum ejus hymnum, præsertim quartum, legenti, ad oculos patet, nec fufius probando quod alibi jam attulimus, actum agemus, videndi vero viri doctissimi B. CHLADENIVS de *Theologum. Synesii,* & IO. AD. BOYSE de *Philosophum. Synesii p. 33.* In Synesio enim Platonicum magis philosophum, quam Christianum episcopum agnoscas, merito itaque præter alios notato quoque HENR. STEPHANO, in *eleganti præfatiuncula Græce ejus hymnis a se 1568. editis præmissa.* Quanquam ex ea potissimum caussa exculationem meretur Synesius, quod hos hymnos Christianus quidem, ut ex eorum argumento & laudibus Trinitatis patet, secus ac visum HENR. DODWELLO de *jure Laicorum sacerdotali §. X. p. 287.* nondum tamen baptizatus, nedum episcopus, composuit, ut egregie ex verbis *Hymno III. v. 430. seqq. p. m. 71. seqq.* judicat Vir acutissimus IO. ALB. FABRIC. *Bibl. Gr. l. V. c. 22. p. 228.* Quæ Synesii de
 sexu

sexu in divinis ejusque generatione somnia hymno præcipue *IV. p. m. 109. seqq.* satis impie prodita videt SOVVERAINIVS. *Platonisme dévoilé P. I. cb. 8. p. 85.* ipsi sanctissimo de Trinitate dogmati hoc modo iniquo ausu maculam inustus: quemadmodum & V. C. IO. ERNEST. GRABIVS in *not. ad Iren. p. 7.* eum arguit, quod totam Valentinianorum matæologiam ad orthodoxam Christianam theologiam aptaverit.

Ad pag. 191.

Imputari hoc loco Auctori librorum, qui sub Dionysii Arcopagitæ nomine ambulant, atheismum, visum fuit Viro summo IO. ALB. FABRICIO in *elencbo scriptorum de V. R. C. c. VIII. p. 300.* ubi quoque, quod obiter notamus, nomen nostrum minus recte expressum est. Ita vero Vir celeberrimus post alia: *perinde ut Moysen ipsum impius Ioannes Tolandus, & auctorem scriptorum, qui ambulant sub Dionysii Arcopagitæ nomine, Scholasticosque Realium appellatione notos in Spinozismi partes trahit Io. Beckius Augustanus in hist. philos. de Ideis.* Pace tamen viri suo jure summi, cujus magnam eruditionem, vastissimam lectionis copiam & judicii *ἀκριβείαν* merito mirati & summopere venerati sumus, hic movere nobis liceat, hæc paulum remotiora esse a nostra sententia. Nusquam enim Pseudo-Dionysio ejusmodi impietatem adscripsimus, sed id modo observavimus, Dionysium duplicis generis ideas statuere, unum, quod eminenter est in DEO, & ipse DEVS fons omnium substantiarum, alterum, quod per communicationem ab eo emanavit vel participavit, & ab reliquis entibus participatur. Hæc & verbis Dionysii *l. c.* adductis plane sunt conformia, & cum emanationem substantiarum separatarum ex DEO innuant, incautis quidem facile viam ad Spinozismum possunt sternere, ab ipsa tamen impietate Spinozæ omnisque atheismi satis sunt remota, unde præeunte PETA-
VIO

VIO monuimus, melius & magis christiane sensisse Dionysium, & dum Platonicas voces loquendique modos adamabat, *καταχρηστικῶς* fuisse locutum (r). Et profecto eandem cum viro celeberrimo fovemus sententiam, sobrie & caute in atheismi macula veteribus auctoribus inurenda versandum esse, cum sæpius quidem principia admiserint, ex quibus prono alveo hæc pestis fuit, & necessaria consequentia evincitur, ipsas tamen consequentias nec viderint, nec, si vidissent, asseruissent, vel ex suis principiis fluere concessissent, ut quotidie in ecclesia & orbe literario fieri videmus. Ita de Scholasticis Realibus quoque, quos Atheismi non sine magna veri specie accusavit P. Bælius, monuimus, Scotistas non vidisse, quæ ex ea sententia, eandem rem essentialiter totam simul singulis suis inesse individuis, nec esse individuorum diversitatem, sequerentur dogmata absõna & plane impia. Quæ caussa quoque est, cur *l. c. Sect. I. p. 51.* Platonem ab atheismo absolverimus, etsi ejusmodi principia asseruit, quæ pronam ad eam viam muniunt. Ceterum omnino hæc de re conferenda & probe nõtanda sunt, quæ ipse Vir *πολυμαθίστατος* de hac re eruditissime monet in

Biblio-

(r) Quæcunque de duplicis generis ideis tradidit Pseudo-Dionysius, non atheismi quidem accusari possunt, a quo abest systema emanativum, ac nec excusari tamen, tanquam in dicendi tantum modo & abusu scriptor fanaticus peccaverit. Ut enim pseudo-philosophus ille & impostor ab ætate ista haud procul abfuit, quod circa emanationes divinas definiendas, describendas, ornandas prorsus insanire cæpit, ut Procli & sequacium exemplo contat, ita Orientalium, Gnosticorum, Alexandrinorum nugas suspiciendo, ad id potissimum respexit, ut sub idæarum nomine talium emanationum divinarum, quales zõnes & virtutes Gnosticorum, & Sephiræ Cabbalistarum sunt, introduceret, quo pacto non nisi putidus Deismus quidam potuit emergere, quem non nisi cum damno purioris doctrinæ excusamus. Conf. quæ de hoc tenebrione & de Synesio ejusdem commatis philosopho, *hist. crit. phil. T. III. p. 509. 511. diximus.*

Bibliographia antiquar. c. VIII. §. 7. p. 236. quibus omnino subscribimus.

Ad pag. 195.

Ex Arabibus Averroi Aristotelicæ philosophiæ sectatori addendi sunt, Avicenna, Alpharabius, aliique, de quibus legendus HORNIVS *Hist. philof. l. V. p. 291. seqq.* qui quoque elegantem COELII locum *A. L. l. II. c. 2.* de Avicenna affert, iis, quæ nos de Arabum in Aristotelem studio diximus lucem foeneraturum. *Is (Avicenna) ait, in Hispania natus & Arabum idiomate imbutus cum Græcæ literatura ne apices quidem imbibisset, Aristotelis libros in barbarum sonum non translatos quidem, sed mutilatos, decurtatos perversosque cum lætaret, in iis, quæ altioris sunt scientiæ & interioris sensus auctorem eminentissimum, studio brevitatis ita concisum, ut sensuum acumina sudantes philosophos distineant, diu multumque minus minusque consequi valuit.* Addendus IO. LEO AFER *de medicis & phil. Arab. c. IX. XX. apud Cel. FABRIC. Bibl. Gr. l. VI. c. 9. p. 268. 282. seqq.* & de Averroë quoque NIC. ANTON. *Bibl. Hispan. vet. Tom. II. p. 243.* Vener. WOLF. *Bibl. Ebr. p. 18. seqq.* aliique (s).

Ad pag. 197.

Quamquam Porphyrius tractationem de ideis in isagoge sua prætermisit, alio tamen loco & tempore eam suscepit, cujus ipse nobis fecit notitiam in *vi-ta Plotini c. 18.* Locum, quia prolixus est, latine tantum ex versione Ficini damus. *Mibi, ait, Porphyrio idem accidit, cum primum audivi Plotinum, qua propter eum contra scribendo provocare tentavi, conatus ostendere, ea, quæ intelligantur, extra intellectum*

(s) Prolixa philosophiæ Saracenicæ historia occupat *T. III. bist. crit. phil. p. 1. seqq.* Vbi etiam fanaticam idearum & intelligibilium contemplationem Thophaili, scriptoris Arabici *p. 195. seqq.* exposuimus, ex quo loco constare potest, ad quam impietatem doctrina ista possit adhiberi.

lectum existere. Ille vero cum Amelio mea scripta legere praecepisset, illeque jam perlegisset, subridens ait: Tuum est, Ameli, dubitationes istas dissolvere, in quas ille ob quandam sententiae nostrae ignorantiam incidit. Postquam igitur Amelius librum non parvum adversus meas objectiones composuit, egoque scriptis ejus iterum contradixi, rursusque mihi rescripsit Amelius, tertio iam gradu vix tandem Plotini mentem conspiciatus, mutavi sententiam, ideoque palinodiam rescribens in conventu omnium recitavi; etc. Scriptus vero hic liber ad illud Zoroastreum v. 702. seqq. ὄφρα μάθης τὸ νοητὸν ἐπὶ νοῦ ἔξω ὑπάρχει, ut cognoscas intelligibile, quoniam extra intellectum existit; oppositusque PLOTINI Ennead. V. cujus titulus: ὅτι οὐκ ἔξω τοῦ νοῦ τὰ νοητὰ, *Quod intelligibilia extra intellectum non subsistunt.* Transit tamen Porphyrius in Plotini sententiam, quod admodum displicuit Longino, ut ipse PORPHYR. l. c. c. 20. auctor est, in epistola enim Longini, quam affert, haec inter alia dicuntur, omnino in historia de ideis notanda: ἤδη μὲν οὖν καὶ δι' ἄλλων τουτὶ πεποιήκαμεν, ὥσπερ καὶ τῷ μὲν Γεντιλιανῷ περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα δικαιοσύνης, ἀντίποινες. Τοῦ δὲ Πλωτίνου τὸν περὶ τῶν ιδεῶν ἐπισκεψάμενοι. Τὸν μὲν γὰρ κοινὸν ἡμῶν τε καὶ κακείνων ἑτεροῖον ὄντα Βασιλέα τὸν Τύριον οὐδ' αὐτὸν, ὀλίγα πεπραγαμανευόμενον κατὰ τὴν τοῦ Πλωτίνου μίμησιν, ὃν ἀποδείξάμενος μᾶλλον τῆς παρ' ἡμῖν ἀγωγῆς ἐπιχείρησε διὰ συγγράμματος ἀποδείξαι βελτίω δόξαν περὶ τῶν ιδεῶν τῆς ἡμῖν ἀριστούσης ἔχοντα μετρίως τῇ ἀντιγραφῇ δειλέγξαι δόκουμεν οὐκ ἔν παλινοδίσαντα. *Iam vero per alia effecimus idem, quemadmodum, ubi Gentiliano quidem de justitia apud Platonem posita contradiximus, et ubi Plotini librum de ideis tractantem consideravimus; communem profecto nostri illorumque amicam, Tyrium dico Basilium,*
(Por-

(Porphyrium sive Malchum, id est, regem) qui & ipse non pauca Plotinum imitando tractavit: atque Plotinum ipsum magis, quam viam regulamque nostram probans, libri cujusdam compositione conatus est opinionem de ideis Platoniam veriolem esse, quam nostram, hunc inquam rescriptione quadam opposita mediocriter arguisse videmur, ut qui non recte scilicet recantaverat. conf. LVC. HOLSTEN. de vita & script. Porpbyr. c. X. p. 76. ed. Rom. IO. ALB. FARICIVS Bibl. Gr. l. IV. c. 27. p. 191. seqq. c. 31. p. 444 Longini tamen de hoc argumento scripta desiderantur (t).

Ad Sect. II. §. 4. p. 198.

Quamvis haud indiligenter h. l. in Nominalium & Realium secta describenda versatos nos esse judicaverit B. BVDDEVS comp. hist. phil. c. V. §. 7. p. 352. & Isagog. in theol. hist. l. II. c. 4. p. 231. fate-mur tamen nonnulla adhuc in ea narratione jure desiderari. Quare ad hoc argumentum in historiae philosophicæ medii ævi descriptione devoluti, diligenter reliqua, quæ huc pertinent, momenta excussimus, ut ex T. III. p. 674. 738. 847: 904. seqq. constat. Etiam his nonnulla adjecimus, nonnulla mutavimus, rectora interim edocti in instit. hist. philos. Per. II. P. II. l. II. c. 3. §. 2. p. 439. quæ supplementi loco esse possunt.

Ad

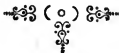
(t) Fusiolem hic locus explicationem postulat doctrinæ de ideis, qualis in Ecclesiasticorum schola personavit. Quam subtili at obscura tractatione tradidit PLOTINVS Enn. V. l. I. ubi multa occurrunt, de quibus ipse idearum parens Plato non cogitavit: esse in uno multa, intellectum Dei esse multiplicem compositionem quandam præ se ferentem: intellectum simul esse omnia, & nihilominus tamen ea inter se distingui; quot mundus rationes feminales habeat, totidem singulas animam possidere, tot ideas esse in intellectu divino: quod intelligatur intimum esse, id unum quiddam esse, & speciem & ideam, intellectum & intellectualem essentiam & ideam quamlibet ab

K

Ad Sect. III. §. I. p. 229.

Innumera fere sunt, quæ recentior ætas in doctrina de ideis immutavit, unde amplissima hoc loco illis supplementa adici possent, quæ tunc scripsimus. Ast hæc non nisi tota hac sectione reficta & novo habitu induta dari possunt, & scriptionem hanc historicam in logicam facile commutare apta sunt. Itaque cum ubivis obvia & plerisque nota sint, hoc quidem loco ea, velut prolixiora, omitimus.

intellectu non differre &c. Sequi ex his ideas ab intellectu divino non essentialiter differre, at his recte opponi, Deos intelligibiles & intellectuales horum philosophatorum esse easdem ideas, in *hist. crit. phil. T. II. p. 402.* monuimus & quantæ in ea re ἀνορολογίας & παραδοξολογίας lateant, manifestum fecimus. in his autem Plotini sententiam conspirare monuimus: esse ideas entia vera, divina intelligibilia, sed adhuc in una essentia comprehensa, nec adhuc inter se aliter, nisi forma, separata, non vero essentiæ secretione. Ex quo conclusimus: homines hos emanationis notionibus occupatos res emanantes ex fonte, antequam prodirent ex eo, ut singularia quidem entia, at in uno fonte, ceu rivulos in uno flumine considerasse: id quod apud eundem *c. 9. p. 351.* legitur, qui cum de modo divino imprimendi ideas in materiam *Enn. VI. l. V. c. 3. p. 665. seqq.* differit, obscuritate se ipsum tegit & non intellexisse videtur: lumen tamen his tenebris *l. c. p. 404.* accendimus, quæ, si placet, consuli possunt.

OBSERVATIO V.

Exhibens epistolam ad cel. Schelhornium de providentia Stoica (*).

EX quo, optime Schelhorni, cum nuper tua præsentia, qua mihi nihil unquam accidit jucundius, frui liceret, inter alios sermones de providentia sectæ Stoicæ vel asserta vel negata colloquendi facta fuit copia, inter paucissimas, quas mihi superesse probe nosti, horulas ea de re paulo altius cogitando, ad ANTONINI Imperatoris commentarios de vita sua, vel de officiis potius vitæ suæ atque regulis delapsus, in non contemnendum & solito clariorem locum incidi, quem hæc quidem occasione referre, & ita materiæ huic ad amplificandam revelatæ veritatis gloriam & detegendas regni satanici profunditates tantopere facienti lucem aliquam affundere, tu pro tua inter nos amicitia ægre non feres. Ipse vero probe nosti, quanto labore Stoicos in veritatis divinæ assensum traxerint non malefani tantum inter tenebras & lucem conciliatores STEVCHVS, PANSA, PFANNERVS, HVE-TIVS, quibus non immerito adnumerandus vir cetera diligentissimus & prolixæ eruditionis TH. GATAKERVS, alique, sed pro asserta quoque ab iis sano atque pio sensu providentia pugnaverit Stoicæ philosophiæ vindex IVST. LIPSIVS *Physiol. Stoic.*

K 2

I. I.

(*) Dedimus hanc epistolam ad amicissimum nobis virum, maxime reverendum Schelhornium, qui eam *Amœnit. liter. T. VIII. p. 443.* integram inseruit. Probavit hanc providentiæ Stoicæ explicationem, quam dedimus, B. BVDDÉVS in *isag. in hist. theol. suppl. p. 37.* Summam vero totius disceptationis, num Stoici providentiam Dei liberam agnoverint nec ne, exposuimus, remque omnem ex intimo systematis Stoici nexu confecimus in *hist. crit. philos. T. I. p. 925. seqq.* quæ cum his comparanda sunt, & quæ exscribere h. l. opus haud esse existimamus. Conf. quæ in *Otio Vindel. mel. II. §. 10. p. 165. seqq.* adduximus, & quæ infra in *diff. de Stoicis subdolis Cbristianorum imitatoribus* occurrent.

l. I. Diff. XI. p. m. 57. seqq. in cuius sententiam & partes alios quoque hodie video concedere. Quod profecto mirum videri queat, postquam recentiori ætate plures eruditi viri Stoicæ philosophiæ βδελύγματα detexere, & impræmis vir in his literis summus IAC. THOMASIVS *Diff. XIII. de exult. mundi Stoica pag. 166. seqq.* Chryssippo præcipuo auctore (de quo pervulgatum illud :

ὢ μὴ γὰρ χρύσιππος, οὐκ ἂν ἦ Στωδ.

Nisi fuisset Chryssippus, non esset Porticus.

Refert DIOG. LAERT. *l. VII. f. 183.* laudante quoque LIPSIO *Manud. ad phil. Stoic. l. I. Diff. XI. p. m. 57.*) tam solide Stoici fati, providentiam omnem subvertentis, malignitatem ostendit, ut meo quidem iudicio contra solem loquatur, quisquis Aethiopi huic alborem inducere conetur. Et negari quidem non potest, tam splendide passim de providentia locutos fuisse Stoicos, tam egregia verborum pompa Deo suo caussarum directionem tribuisse, ut falsissimam & ad decipiendum natam factamque eorum linguam, ambiguas voces & splendida mendacia non intus & cute, quod ajunt, noscenti facillime imponant, ut vel *l. II. CICERONIS de nat. Deor.* vel *l. VII. f. 138.* LAERTII legenti erit manifestum. Sed comparatum tamen ita est cum toto illorum hominum systemate, potissimum vero cum hujus universi physiologia, ut, si cuncta rite ponderentur, & ex domesticis & primis principiis conclusiones & assertiones eorum explicentur, appareat, necessitati cuidam absolutæ, id est fato cæco omnia eos tribuisse, & per providentiam nihil aliud, nisi obsequium Dei isti necessitati præstitum, immo si rem clare eloqui fas est, universi hujus, non enim alium agnoscebant Deum, constantem ad suam naturam & necessarium tenorem, & imperturbatam omnium rerum, & materiæ tum crassioris,

tum

tum subtilioris, id est, Dei seriem, & concatenata vincula intellexisse. Quod etsi multis iisque genuinis Stoæ decretis posset probari, hoc tamen labore cum in Otio Vindelico, aliisque in locis ut res ferebat, defunctus jam sim, unicum, ad quem supra digitum intendi, ANTONINI locum, pace tua, afferam, præsertim cum alio tempore, cum de hoc argumento scriberem, is me fugerit. Ita

vero Imperator *στωικώτατος I. VII. §. 9.* Πάντα ἀλλήλοις ἐπιπλέκεται, καὶ ἡ σύνδεσις, καὶ σχεδὸν οὐδ' ἐν ἀλλότριον ἄλλο ἄλλω· συγκατατίταται γὰρ καὶ συγκοσμί τὸν αὐτὸν κόσμον. Κόσμος τε γὰρ εἰς διὰ πάντων, καὶ Θεὸς εἰς διὰ πάντων, καὶ οὐσία μία, καὶ νόμος εἷς, λόγος κοινὸς πάντων τῶν νοιρῶν ζώων, καὶ ἀλήθεια μία, ἔργα καὶ τελειότης μία τῶν ὁμογενῶν καὶ τοῦ αὐτοῦ λόγου μετεχόντων ζώων.

Omnia sunt sibi invicem implexa, & vinculo quodam sacro ita sibi invicem devincta, ut nihil alterum ab altero sit alienum. Coordinantur enim simul, eundemque mundum cobonestant, etenim & mundus unus, & Deus unus est in omnibus, & essentia una, & lex una: ratio nempe animantium intelligentium omnium communis, & veritas una: siquidem & perfectio una animantium sibi invicem congenerum ejusdemque rationis participum. Tam clara hæc sunt omnia, & tam aperte ipsa impietatis Stoicæ fundamenta patefaciunt, & larvis suis denudant, ut sine commentario cuivis prona intellectu esse, mihi habeam persuasissimum. Labet tamen paucis ea expendere. Statuit vero Antoninus I. VINCVLVM SACRVM, quo omnia sibi invicem ita implexa & concatenata sint, ut dato uno sequatur alterum, quod sine eo ex necessaria sequelæ lege esse non potest, adeo ut unum inevitabili serie post se trahat alterum. Egregia philosophia! quæ omnem prorsus libertatem, & cum ea quoque omnem providentiam, quæ est actionum

liberarum sapientissima directio, tollit, & absolutam quandam necessitatem inducit. Et tamen tam sacrum ipsi visum fuit hoc vinculum, ut sæpius reperierit; audi quæso *l. IV. §. 38.* ipsum differentem: Πολλάκις ἐνθυμοῦ τὴν ἐπισύνδεσιν πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ σχέσιν πρὸς ἀλλήλα· τρόπον γὰρ τινα πάντα ἀλλήλοις ἐπιπλέκεται, καὶ πάντα κατὰ τοῦτο φίλα ἀλλήλοις ἐστί. Καὶ γὰρ ἄλλο-ἕξις ἐστὶ τοῦτο, διὰ τὴν τοπικὴν κοίνησιν, καὶ σύμπνοιαν, καὶ τὴν ἔνωσιν τῆς οὐσίας. *Perpende tecum jugiter, rerum omnium, quæ in mundo sunt, connexionem mutuam, quamque ad se invicem affectionem habeant: sunt enim omnia quodammodo sibi invicem implexa, atque ea ratione sibi invicem amica, alterum enim alterius consequens est, & per connexionem localem, & per conspirationem mutuam, & per materiæ (essentiæ) continuitatem.* Alia loca *l. IV. §. 40. 45. l. VII.* passim non exscribo. Germanissime Stoica cuncta, nihilque aliud quam συμπλοκὴ ἀπαράβατος, indeclinabilis rerum series Chryssippi, apud GEL-LIVM *noct. Att. l. VI. c. 2.* Luculenter præ cæteris SENECA *de provid. c. 5.* Scio omnia certa, & in æternum dicta lege decurrere. *Fata nos ducunt: & quantum cuique restet, prima nascentium hora disposuit, causâ pendet ex causâ, privata ac publica longus ordo rerum trahit.* Sed & reliqua, una cum antecedentibus legenda sunt, verbis Antonini lucem fœneratura. Immo non Antonini tantum & Senecæ, sed totius sectæ Stoicæ ejusque antesignanorum est hæc doctrina, quam Chryssippo, Posidonio, Zenoni, Boëtho tribuit DIOG. LAERT. *l. VII. §. 149.* additque ἐστὶ εἰμαρμένη αἰτία τῶν ὄντων ἐρομένη, ἢ λόγος καθ' ὃν ὁ κόσμος διεξάγεται, *fatum est connexa rerum series, sive ratio per quam mundus administratur.* Non vero hæc ratio libera est, sed necessitate connexionis cogitur & cogit, ita ut aliter evenire

nire profus nequeat, unde PLVTARCH. *de placit. philof. l. I. c. 27.* οἱ Στωικοὶ τὴν μὲν ἀνάγκην ἀνίκητον φασὶν ἀτίαν καὶ βιαστικὴν, τὴν δὲ εἰμαρμένην συμπλοκὴν αἰτιῶν τεταγμένων, ἐν ἧ συμπλοκῇ καὶ τὸ παρ ἡμᾶς ὥστε τὰ μὲν εἰμάρθαι, τὰ δ' ἀνιμάρθαι, ex quo certe loco haud obscure patet, non coactivam tantum, sed & insuperabilem & immobilem caussarum inque se connexam necessitatem actionum nostrarum moderatricem fatum continere. Hæc vero omnia tam misere cum providentia sano sensu sumta cohærent, ut vel ego omnino fallar, vel quid salvis his decretis, liberum, quid necessarium, quid providentia, quid fatum sit, explicari non queat. II. Vltra progreditur ANTONINVS, & non arctissime & insolubiliter connexam tantum rerum, essentialium & actionum seriem, tanquam concatenatum quoddam vinculum proponit, sed & sacrum illud esse ex eo probat, quia mundus unus, & Deus unus in omnibus & materia, οὐσία potius, essentia una omnibus. His assertis plane concidit providentiæ Stoica, modo recte intelligantur. Placuit scilicet genti impiæ, omnia ex una materiæ compage, quam „chaos vocabant, orta esse atque extitisse, & hanc „quidem universalem materiam, sive universum, „sua natura, suis legibus, motuique necessario sibi „parentem & imperantem, quandoque Deum vocabant. Hanc vero materiam iterum in duas dis- „pescabant classes, quarum uni tribuebant materiam subtilissimam, id est ignem cœlestem & purissimum, alteri materiam crassiolem; illam Deum, „hanc mundum striçte sic dictum (nam & universum illis mundus est) vocabant: illam faciebant „activam, hanc passivam, illam statuebant hanc „ubique permeare, vivificare, animare, utramque „vero connexis universi legibus parere., Hanc magno Stoicorum consensu probare esset, nisi post ipsum LIPSIVM l. I. *Diff. V.* IAC. THOMASIVS l. c.

p. 172. seqq. rem confecisset, nosque alio loco satis amplum instituissemus spicilegium. Ne tamen abeam ἀσύμβολος, en ipsum Imperatorem nostrum, qui sane luculenter l. IV. §. 40. ὡς ἐν ζῶον τὸν κόσμον (κρινέτω) μίαν οὐσίαν καὶ ψυχὴν μίαν ἐπέχον, συνεχῶς ἐπινοῦν. Καὶ πῶς εἰς ἀισθησὶν μίαν τὴν τοῦτου πάντα ἀναδίδοται. Καὶ πῶς ὁρμῇ μία πάντα πράσσει, καὶ πῶς πάντα πάντων τῶν γινομένων συναίτια καὶ ὅια τις ἢ σύνησις καὶ συμμετρύσις.

Cogita mundum esse animalis unius instar, quod materiam (essentiam) unam, animamque unam obtineat, item quomodo ad sensum bujusce unum & illum omnia referantur, unoque quasi impetu ferantur universa, & ad omnia producenda cooperantur, quis denique rerum nexus & contextus sit. Paria passim deprehenduntur notata GATAKERO ad marg. b. l. & apud SENEC. ep. 65. de provid. c. 5. LAERT. l. VII. §. 145. CICER. de nat. Deor. l. II. PLVT. de pl. phil. l. I. c. 7. aliosque. Cum itaque una tantum omnium rerum essentia sit, una materia, una anima, & ille ipsissimus quidem Deus, per quem internum Deum omnia permeantur, uno impetu omnia feruntur, prona consequentia inde colligere licet, Stoicos per providentiam nihil aliud intelligere posse, quam necessariam sequelam rerum ex isto inhabitante Deo fluentem, qui cum id in nobis & omnibus rebus necessario agat, quod ex natura universi, id est, sua, agere debet, id efficit, ut omnes illius universi partes naturam totius necessario sequantur. Vnde intelligere licet, cur Stoici finem philosophiæ dixerint, *natura convenienter vivere*, & quam misera sit eorum providentia, cum nec Deus nec homo libertate vera gaudeat, quicquid splendide mentiantur philosophastri impietissimi. III. Ex dictis jam clarum, quid communis illa ratio & una lex sit, secundum quam uno naturæ impetu omnia simul

mul feruntur, quæque ipsissima Stoicorum providentia est? Scilicet Deus mundum inhabitans, permeans, & informans, quam vocem non incommode ex Peripato in Porticum transtulit THOMASIVS, quam recte animam mundi, cum anima mundi Platonica, hac meliore, non confundendam dixeris. Ait enim diserte *Imperator l. IX. §. 8.* Ἐἰς μὲν τὰ ἀλογα, μια ψυχὴ διήρηται, εἰς δὲ τὰ λογικὰ μία νοερά ψυχὴ μεμέρισται, *in animalia irrationalia anima una distribuitur, in rationalia vero una anima intellectiva dividitur.* Plura non addo, videnda apud LIPSIVM *Physiol. Stoic. l. II. Diff. VI. p. 152. Diff. X. p. m. 177.* Quoties igitur de providentia sermo est apud Stoicos, statim de illa universi anima ejusque impetu, qua voce usus supra Imperator, cogitandum, qui nihil liberi habet. Quod vel ex solo LAERTIO *l. VII. §. 138.* disci potest, qui auctoribus Chrysippo & Posidonio ait, τὸν κόσμον ὑπεκείσθαι κατὰ νοῦν καὶ πρόνοιαν, εἰς ἅπαν αὐτοῦ μέρος διήκοτος τοῦ νοῦ, κατὰπερ ἐφ' ἡμῶν τῆς ψυχῆς. *Mundum administrari secundum mentem & providentiam: mente per omnes illius partes pertingente, sicut & in nostra anima contingit: & ad hanc normam quoque ea, quæ apud CICERON. l. c. disputantur, exigenda sunt.* Ex dictis itaque, nisi me omnia fallunt, longe est clarissimum, providentiam Stoicorum inane nomen esse, & lusisse hac voce pessimos philosophos, ἐν τῇ αὐτῶν σοφίᾳ μωρανθέντας, ut Apostoli voce utar, & in libertatem humanam pariter atque omnipotentiam & sapientiam divinam maxime injurios, quorum deaster, ipsissimus Spinozæ Deus, providet, quia non aliter potest & cogitur, nec providere potest, nisi, quod æterna lege ipsum quoque cogente præscriptum est. Habes hic ὡ φίλτατε asserti mei breves rationes, Antonini præsertim effatis nixas; quem etsi in Stoicorum scho-

la præ ceteris philosophi nomen consecutum & genuina Zenonis ac Chrysippi placita tradentem, in explicatione tamen philosophiæ Stoicæ à plerisque etiam summis in his literis viris negligi, mirari satis nequeo. Adderem facile plura, nec invitus quoque ad eos descenderem, qui ex hoc primo falso sequuntur errores, sed proluxa scripture nec tibi gravis esse, nec epistolæ transilire limites constitutum est. Quapropter cum felicissimorum factorum, ex divinæ sapientiæ benignissima & liberrima providentia tibi concedendorum voto, me tibi, Amice optime, trado. Vale. Scr. Kaufbyræ Non. Nov. clbcccXXVII.

OBSERVATIO VI.

De Stratonis Lampfaceni atheismo, Dissertatio Epistolaris (*).

INter eos, de quorum impietate erga Deum mentionem in tuis fecisti, clarissime Zimmermannne, Strato quoque est, a patria Lampfacenus, a studiorum genere & excellentia Physicus dictus. Huic non heri demum vel nudius tertius atheismi notam fuisse

(*) Dedimus olim hanc epistolam ad virum venerandum *Joannem Jacobum Zimmermannum*, canonicum & professorem Tigurinum, virum longe eruditissimum, & non literarum magis ornamentis, quam humanitate, amicitiae fide & virtutis cultu a multis annis nobis amicissimum. Is enim cum dudum apologiam pro viris magnis atheismi accusatis meditatus esset, eo, quo est animi candore veritatisque amore, expiscari prius virorum doctorum animum de illis, quibus ea labes affricari solet, voluit, & de nonnullis quoque veterum philosophorum placitis, quibus impietati favisse plerisque videntur, per litteras nobiscum egit. Enatæ inde dissertationes epistolares duæ, una de *Parmenidis atheismo*, quam Gallico sermone vir quidam doctus in *Bibliotheca Germanica Tom. XXI. art. 3. p. 90.* exhibuit. Qui tamen cum in rei summa mentem nostram non satis affecturus sit, maluimus eam, nec Latino nec vernaculo sermone expressam, sed habitu peregrino indutam in hac colle-

fuisse inustam, vel solo CICERONIS testimonio constat, qui *Acad. Q. g. l. II. vel l. IV. potius p. m. 48. T. III. Opp. edit. Dion. Godofr. de Stratone: is, ait, negat opera Deorum se uti ad fabricandum mundum, quæcunque sint, docet omnia effecta natura - - Sic ille & Deum magno opere liberat, & me timore. Quis enim potest, cum existimet a Deo se curari, non & dies & noctes divinum numen borreere? & si quid adversi acciderit, quod cui non accidit? extimescere, ne id jure evenerit?* Quibus verbis vir in veterum philosophorum sententiis pernoscentis felicissimus Stratoneo potissimum ariete providentiam divinam infringi, & sine assertione operantis in naturalibus Deitatis totum tamen philosophiæ systema consistere posse infert. Ex recentioribus inter pestilentissimum hominum genus Stratoneo retulerunt non gregarii in exercitu literario milites, sed præstantissimi antesignani & æternitati inscripta nomina, LEIBNIZIVS, CVDWORTHVS, BAYLIVS, BVDDEVVS, at quanti viri! & quam digni in his rebus arbitri! Ast diverso id quoque a singulis factum modo diversoque respectu. Illustris enim LEIBNIZIVS Stratoneo Spinozæ & Hobbesio quoque jungit, qui rebus necessitatem quandam cæcam adscribunt, quod docuerit, res omnes existere sine intelligentia & eligendi libertate, adeoque sine Deo,

atione omittere, quam totam refingere, & novam dare, quod post ea necesse minime putamus, quæ *bist. critic. phil. T. I. P. II. l. II. c. 11. §. 9. p. 1161.* de atheismo Parmenidis diximus. Accuratius enim systema Parmenideum expendendi materiam cum suppeditasset eruditissimi commentatoris ad CVDWORTHIVM *syf. intell. p. 463.* diligentia, paulo pressius & curatius quoque rem omnem excussimus, mentemque nostram de theologia Parmenidis enarravimus. Alteram epistolarem *de atheismo Stratonis* dissertationem, ad eundem V. C. perscriptam *Amænitatibus literariis Tom. XIII. art. 6. p. 311. seqq.* inferuit doctissimus SCHELHORNIVS, quod tamen argumentum prolixius & ex instituto exploravimus, telamque eam refinximus in *bist. crit. philos. T. I. P. II. l. II. c. 17. §. 6. p. 346.* quæ cum hac dissertatione comparanda sunt, ut mens nostra clarius constet.

Deo, quo opus minime sit, quia necessitate rerum ita cogente, omnia ex propria existunt natura & essentia, ut necessario duo & tria quinque faciunt, *reflex. sur le livre de Mr. Hobbes, Theodic. p. m. 428.* edit. Gall. recentiss. CVDWORTHIO vero eo potissimum nomine Strato vapulat, quod materiæ animam licet brutam adscribendo atheismum hylozoicum invexerit, *System. intellect. c. III. §. 4. p. 100.* cujus epitomen dedit cel. CLERICVS *Bibl. cboisje T. II. art. I. §. 7. p. 29.* non dissentiente ipso hoc viro doctissimo. PETRVS vero BAYLIUS *Dict. bist. erit. T. IV. art. Spinoza not. A. (a)* ideo inter atheos Stratonem refert, vel eos saltim, qui Spinozæ impietati præluserunt, quod non alium Deum, quam ipsam naturam, sive hoc universum agnoscat, quem quoque sequitur Vir summus, & nunquam nobis sine honore nominandus IO. FR. BVDDEVS in *diff. de Spinozismo ante Spinozam §. 6. Analect. Hist. philos. p. 316. seqq. & thes. de Atheismo c. I. §. 16.* qui tamen post Baylium more suo egregie monet, differre ejus sententiam a Spinozæ, quod cum Epicuro materiam in plurimas particulas discernat, cum Spinoza contra unam hujus universi substantiam agnoscat: præterea Strato initium mundo huic dederit, ex temerario fortunæ impetu illud cum Epicuro accersens, cum Spinoza contra vi suæ hypotheseos non possit non æternum perpetuumque mundum asserere (b). Has quis non gravissimas accusa-

(a) add. *resp. ad 29. provinc. T. III. p. 1237. Cont. cogit. de cometis T. II. p. 520.*

(b) IENKINI THOMASII, & AVCTORVM *bist. univ.* quam Britanni ediderunt loca, quibus eandem impietatis notam Stratonem inurunt *l. c. not. X.* indicavimus. Quæ vero ARGENSIUS marchio in *philosophia justis sensus*, quam vocat *rest. III. §. 3. p. 329.* attulit, ut evinceret, inter animæ mundanæ patronos Stratonem referendum esse, ut systema Stratonis aliena mente induunt, & evertunt, ita inter istos philosophos eum magis numerant, qui enthusiasmo physiologiam suam commacularunt, quam inter atheos.

cusationes esse vel auctorum testiumque auctoritate magnum præ se pondus ferente concesserit?

Verum non auctoritate solum gravissimorum virorum, sed rationibus quoque magnam speciem præ se ferentibus Strato premitur, quas paucis delibabimus. Primum enim, quod supra monuimus, & ex adducto quoque Ciceronis loco satis patet, providentiam divinam ex rerum natura fustulit. Deum vero tollere videtur, qui providentiam negat; vid. viri magni IO. FR. BVDDEVS *thes. de Atheismo cap. III. §. 1.* & IO. ALB. FABRICIVS *Sylog. scr. de V. R. C. c. XVII. p. 409.* & quos hic fusè laudat. Sed secundo quoque ipsam divinam mentem ex rerum natura proscribit, qui *dat*, monente CICERONE l. c. *Deo immunitatem magni quidem muneris; negat se Deorum opera uti ad fabricandum mundum, quæcunque sint, omnia effecta esse natura; nec ut ille, qui asperis & lævibus & bamatis uncinatisque corporibus concreta hæc esse dicat, interjecto inani; somnia hæc censet esse Democriti non docentis sed optantis; ipse autem singulas mundi partes persequens, quicquid aut sit, aut fiat, naturalibus fieri aut factum esse ponderibus & motibus.* Immo tertio, quod majus atque pejus, teste eodem CICERONE *de nat. Deor. l. 1. p. m. 278. omnem vim divinam in natura sitam esse censet, quæ causas gignendi, augendi, minuendive habeat, sed careat omni sensu & figura.* Quibus verbis non aliam divinitatem admittere videtur, quam naturam rebus ipsis impressam, quam cum plasticam omniaque formantem faciat, non incommode hylozoismi auctor vel assertor censi potest. Quibus succinit AVGVSTINVS *de Civ. Dei l. VI. c. 10.* ubi eum *Deum facere sine animo*, id est rebus corporeis vel materiæ saltem divinitatem adscribere sensu & ratione carentem observat. Quibus quarto id adjungi quoque posse putamus, si res omnes per se solæ ex natura sua se ipsam formante oriantur & fiant, & ex se suaque essentia existant, quod Stratonem

Stratoni adscribit Cicero, inde sua sponte consequi, omnia per absolutam quandam fieri necessitatem, quod non potest non pessimis atheismi radicibus annumerari. Quam necessitatem quoque per definitionem τοῦ ὄντος, quod sit διαμονὴ τῶν ὄντων, *permanencia vel subsistentia entium* insinuasse videtur apud PROCLVM l. IV. in *Timæum* p. 242. 243. Salva enim ista hypothesi non possunt non entia inde entitatem, ut barbare loquar, habere, quod perpetuo & necessario maneant & subsistant, cum aliam substantiam non admisisse videatur, quam formas, accidentia, πᾶσι, qualitates, vel, ut recentiorum voce utar, modos, materiae congregata invicem ex particulis (c) & conflata, & ex se suaque natura combinata suum existendi modum operantia & formantia. His omnibus PLVTARCHI tandem accedit quoque auctoritas, qui *adv. Colot. T. II. pag. m. 418.* Stratonem refert *mundum animal esse negare, velleque naturam sequi temerarios fortunæ impetus; ininitium enim rebus dare spontaneam quandam naturam vim, & sic deinceps ab eadem natura physicis motibus imponi finem (d).*

Capita

(c) Malim, ex frigido & calido, quod diserte Stratoni tribuit AVCTOR *recognit. Clem. l. VIII. c. 15.* & STOBÆVS *eclog. physic. c. 13. p. 27.* conf. FABRIC. *ad Sext. Emp. pyrrh. hypot. l. III. f. 32.* a particulis enim Democriti abhorrebat Strato, Peripatetica notione materiae occupatus, easque somnia non docentis sed operantis esse contendebat.

(d) Quo sensu fortunam & temerarios ejus impetus necessitati intrinsicæ, quam materiae secundum certas leges motusque naturales inesse Strato contendebat, junxerit, nempe gryphos equis, & *aricaria* inter se, luculenter, nisi fallimur, *hist. phil. l. c. p. 548.* ostendimus. Cum vero vis in materia latens, & pro conditione qualitatum, nempe frigidi & calidi se movens, formans, moderans, excitetur a casu antecedente fortuito, ut interna virtute secundum certas proportionales se perficiat, recte inde inferitur, Stratonem ab omni prorsus concursu cum materia formanda Deum removisse. Quod equidem non magnopere mirandum est, cum nobilem locum in cathedra Peripatetica Strato obtinuerit. Quamvis enim certum

Capita hæc summa sunt accusationis contra Stratonem, quibus magna eum suspitione Atheismi premi, quis non ultro fateatur? Nondum tamen ita mihi comparatum cum iis esse videtur, ut nihil contra ea excipi & ad defendendam Stratonis causam afferri queat. Nam quod primo loco dictum est, providentiam Dei ex mundo eum sustulisse. id recte intelligendum est. Non tollebat enim Strato omnem divinitatis providentiam, sed in moralibus eam admittebat, quod non absurde ex eo colligas, quod apud DIOG. LAERT. l. V. f. 58. seq. ejus libri *de justitia, de bono, de felicitate, de divina afflatione, de injusto* enumerentur, quorum argumenta sine providentia concipi non commode possunt (e); unde caute & non nisi relative intelligenda, quæ CICE-RO de *finibus* l. V. innuit, *per pauca de moribus eum dixisse*. Quod vero ad physica attinet, duplici modo tolli vel removeri potius potest providentia; vel ut omnia casu fortuito concursuque atomorum sine provida mentis directione orta dicantur, quæ sententia Democrito & Epicuro placuit; vel ut mens quidem divina

fit, Peripateticos post Theophrastum, libris Aristotelis privatos acroamatica ejus dogmata non satis perspexisse, & ob eam rem sibi propriam quemlibet, quod historia Peripatetica testatur, physiologiam effinxisse; dubitandum tamen non est, *ut-rius dogmas* Aristotelis eos non ignoravisse. Inter quas cum & materia a Deo ejusque providentia immunis fuerit, facile inde colligi potest, propiorem Deo locum in formanda materia, (quam ab æterno formatam secundum species in ea latentes Aristoteles dicebat, & cui *τύχην* opponebat Strato) non assignavisse.

(e) Hæc Peripatetice intelligenda sunt. Nempe animam non inesse homini sed foras accedere, Lycei dogma fuit, unde emanationis beneficio, quod ex infima intelligentia derivabat Aristoteles, anima rationalis agit, & immissa in corpus sensibus velut instrumentis utitur, quod ipsi quoque Stratoni visum est. Quibus positis facile erat Stratoni salva physiologia sua, quandam afflationem divinam admittere, quæ tamen in physici locum nullum habet. Tacemus incertum esse, num in eo, ad quem Laërtius *h. l.* provocat, libro Strato ejusmodi afflatum asseruerit vel oppugnaverit.

divina rebus omnibus, vel particulis potius, vim, capacitatem, naturam se ipsam formandi, quæ divinitas Stratonis in posteriori Ciceronis loco est, dederit, eamque providentissime ad fines suos disposuerit, postea eas vero suis legibus conformiter agere permittat, & ita de rebus amplius naturalibus providentia & influxu speciali non dispiciat, quæ sententia Durandò olim & Aureolo Cardinali placuit, quem priorem vide *l. II. Sent. dist. 1. q. 5. dist. 37. q. 1.* immo Pelagianos huic sententiæ prælusisse post Hieronymum pluribus probat PAVL SLEVOGT. *dissert. acad. p. 361. seqq.* quibus ex recentioribus quoque hujus sententiæ patronos addit illustris LEIBNIZIVS Ludovicum Pererium & Bernierium, *Theodic. P. I. §. 27. pag. m. 89.* quibus nos merito adjicimus NIC. TAVRELLVM *de rerum atern. pag. 2. & V. C. IO. CLERICVM, Pneumatol. Sect. III. c. 6. §. 10. seqq. p. m. 123. seqq. & Logic. P. I. c. 10.* qui communem in eo Arminianorum sententiam sequitur: Conferendaque sunt, quæ inter viros summos Neutonum, Clarkium & Leibnizium disputata sunt, vid. *Recueil des diverses piéces de la philosophie &c. T. I. p. 2. seqq.* Sed hæc *ὡς ἐν παρόδῳ*, quæ ea tantum fini attulimus, ut constaret, istam sententiam arrisisse viris, quos inter atheos numeraverit nemo. Posteriori vero tantum sensu Stratonem providentiã & concursum sive influxum Dei sustulisse, allatus Ciceronis locus ipse suadere videtur admodum, quia non tantum in ejus hypothefi particulæ a Democriti confuso & fortuito concursu removentur, sed Deus non obscure quoque supponitur, quem non negasse Stratonem, sed magno tantum opere (perpetui influxus, concursus & directionis, contra quod in antecedentibus Vellejus disputat) liberasse, eique operis immunitatem dedisse Cicero affir-

affirmat (f). Et ex his facile, quid ad secundum quoque & tertium accusationis caput responderi queat, colligitur; scilicet, permisisse quidem naturæ suæ plasticæ materiæ particulas Stratonem, sine intervntu mentis divinæ, ita tamen, ut a Deo istam divinitatem, istam agendi secundum pondera & motus proprios facultatem acceperint, semelque primitus motæ a prima causâ se ipsas porro moverint, rationalique modo, licet sine sensu & intelligentia, coaluerint, & ita aspectabilis orbis facies enituerit. Hæc enim haud absimili quoque modo BVRNETIO, quique cum secuti sunt, theoriæ telluris conditoribus placuere, quos tamen nemo ideo inter atheos retulerit, etsi de eorum quoque opinione fatendum sit, quod de Democriti Strato dixit, somnia hæc esse non docentis, sed optantis. Naturæ vero plasticæ, si a suprema causâ conditæ, materiæque inditæ statuatur, num atheismum hylozoicum involvant, videat ipse CVDWORTHVS, qui in reducendis istis naturis plasticis tantopere sibi placuit. Et ex his

(f) Liberalius hæc nos olim pro Stratone concessisse, fatemur, ideoque mentem ea de re nostram *l. c. p. 249.* emendavimus. Et vero quidem simile est, Stratonem materiam formatam ab æterno, mundumque nunquam genitum rejecisse, id enim *τύχη*, casusque fortuitus, quo excitata vis interna materiæ est ad formationem recipiendam, evincit; ast indidisse Deum materiæ istam vim, legesque & virtutem formandi, non potuit Strato, admissis semel principiis, affirmare, cum non Deo, sed naturæ materiæ omnem vim divinam, causasque gignendi, augendi minuendique teste CICERONE *de nat. Deor. l. l. c. 13.* tribuerit. Quod si inditam ejusmodi animam materiæ credidisset, non sensu privasset, non animal esse negavisset mundum; immo motum spontaneum materiæ non vindicasset. Naturam enim, quæ unicum in physiologia Stratonis principium ætium est, opponi providentiæ, adeoque, ejus quoque a Deo originem tolli, accuratius ejus mentem inspicientibus erit manifestum. Itaque hanc quidem, quam pro sustinendo in definienda atheismi Stratonis questione assensu attulimus rationem, jam abjicimus. Ex his vero corrunt ea quoque, quæ pro excusanda necessitate physica Stratonis diximus.

his quoque non necessitatem quandam absolutam, sed hypotheticam, Spinozæ admodum contrariam, oriri manifestum est; quia scilicet providenti supremæ menti hæc via optima visa, ideo omnia ita disposuit, naturamque hæc plasticam, rationabiliter sine ratione, ut ita dicam, agentem, particulis indidit, ut ita elegans, via simplicissima & maxime naturali, rerum omnium enasceretur ordo. Quæ certe illustri Leibnizio adeo non absurda videri queunt, ut potius l. c. ipse necessitatem hypotheticam magno nisu defendat, cujus scilicet difficultate ingeniorum harmoniæ præstabilitæ ædificium premitur. Plutarchi vero testimonium tantam quidem, quantum videtur habere, vim non habet. Vti enim, si adductum systematis Stratoniani explicationem admittamus, recte Strato negavit, mundum esse animal, sensu scilicet Platónico, de quo loquitur c. l. Plutarchus; ita *παχυλῶς* scripsisse hic, ut sæpius, censendus est, quando asserit, voluisse Stratonem, naturam sequi temerarios fortunæ impetus (g). Ciceronis enim testimonio aliquoties jam laudato constat, Democriteo systemati, fortuito fortunæ impetui cuncta adscribenti, suum opposuisse Stratonem, cunctaque ponderibus & motibus naturalibus facta esse asseruisse, quæ cum temerario fortunæ impetu consistere non possunt. Vides, vir clarissime, non minora suppetere ad excusandum & defendendum Stratonem argumenta, quam ad eum accusandum afferri possunt (b). In quam vero ad ferendam tandem

(g) Salvus est locus Plutarchi, si observes, primo loco pom fortuita, id est fortuitum casum, quem demum sequitur, quod naturale est, nempe vis illa interna & materiæ essentialis; adeoque fortunam non pertinere ad ipsam materiæ formationem, quæ ex interna ejus natura necessario secundum affectiones rerum naturalium perficitur, nihilque cum fortuna commune habet, sed ad antecedentia.

(b) Satis ex his patet, non plus nosmet jam tunc his rationibus tribuisse ponderis, quam ad assensum in hac quæstione retinendum. Quo sensu omnes eatenus hic locum habere pos-

dem inter utramque partem sententiam discedere queamus, via nobis haud facile patet. Audit quidem noster *Peripateticorum summus* PLVTARCHO *l. c. optimus* SIMPLICIO *l. III. φου. ἀρ. c. 23.* immo tertius post Aristotelem & Theophrastum in Peripato Doctor, teste LAERTIO *l. V. f. 58.* sed cum *multa in Physicis innovaverit*, monente CICER. *de fin. l. V. p. m. 143. Q. q. acad. l. I. p. m. 48. & ab Aristotele in multis rebus dissentiat*, teste PLVT. *l. c.* ex Peripato ejusque doctoribus nulla sententiæ hypothesisque hujus hauriri potest illustratio. Quod si libri ejus, qui a LAERT. *l. c. f. 58. sq.* & post eum a TH. STANLEIO *bist. philos. T. I. P. V. p. 498.* & partem quoque a IO. IONSIO *de script. bist. phil. l. II. c. 2. p. 121. seq.* & alibi enumerantur, imprimis quos *de Diis, de Spiritu, de celo &c.* conscripsit, superessent, facile forte de ejus mente nobis constaret. Sed periere isti omnes injuria temporis, nec Stratonis quisquam fœtus superest; liberum enim *περὶ χρωμάτων*, qui inter Aristotelis opera comparet, Stratonis esse, quod HERM. CONRING. in *Ep. ad Rachelium*, & FR. PATRICIO *discuss. peripatet. p. 44.* visum est, levissima tantum conjectura nititur, qua eadem probabilitate Theophrasto cum MERCVRIALI *Var. Lect. l. III. c. 13.* adscribi potest, monente viro summo IO. ALB. FABRICIO *Bibl. Gr. l. III. c. 6. f. 20. p. 136.* Non alii itaque nobis fontes suppetunt, nec propiores Stratonis testes Cicerone & Plutarcho, qui tamen & ab ejus ætate satis sunt remoti, & obscuri atque ambigui in sua relatione. Pensitatis itaque utriusque partis argumentis, recte nobis fecisse videtur ὁ πᾶν IAC. FRID. REIMMANNVS in *bist. univ. atheismi c. XXVII. f. 3. p. 186. seqq.*

L 2

quod

se constat, quatenus mitiorem interpretationem Stratonis hypothesis affricant.

quod sententiam suspenderit; & de tota hac, de qua hucusque disceptavimus, quæstione hoc non injuste damus judicium:

NON LIQVET (i).

OBSERVATIO VII.

De secta Elpistica (*)

§. I.

Secta
Elpist
ica
obscu
ra.

Inter *δυσώβητα* historiae, quæ humani intellectus cogitata pandit, veterumque philosophorum sententias enarrat, jure meritoque refertur, SECTA ELPISTICORVM, sive SPERANTIORVM, uni ex veteri-

(i) Monuimus in *hist. crit. phil. l. c. p. 346.* nondum nos pœnituisse, quod in definiendis Stratonis doctrinis ad Pyrrhonismi ancoram confugerimus. Ejus autem rationes paulo valentiores, quam in dissertatione hac attulimus, quæ ex diverso explicandæ physiologiæ Stratonæ modo sensuque depromptæ sunt, afferri possunt, nempe ab obscuris & incertis veterum narrationibus, quæ non nisi ex legentis & judicantis ingenio nexu inter se quodam jungi possunt; tum a librorum Stratonis defectu, sine quibus certi nihil dici potest, & omnia ad meras suspiciones redeunt, in quibus satius est, monente cel. MOSHEMIO *l. c.* ignorantiam fateri, quam pro certis incerta lectori obtrudere. Interim conjecturas & suspiciones haud leves Stratonem premere, quod non satis pius erga Numen fuerit, quamvis primi ordinis atheis adscribendum esse non putemus, lubentes largimur, in hac tamen macula veteribus affricanda lente cauteque incedendum esse, subinde inculcamus. Et ex his facile judicari possunt, qui ex parte quoque assensum suspendunt, æquiores Stratonem hunc in modum cl. SCHLOSSERVS in *diff. de hylozoismo Stratonis*, & B. REIMANNVS *hist. atb. sect. II. c. 27. §. 3. p. 186.*

(*) Inserta est hæc dissertatio *Miscellaneis Berlin. Tom. V. p. 223. seqq.* & difficillimæ quæstionis historico-philosophicæ, paulo prius a celeberrimo HEVMANNO *l. citando* propositæ solvique tentatæ solutionem exhibet, quam nec illustri, ad quam scripta est, societati, nec viris passim doctis, qui eam recensere, displicuisse, non regularum nostrarum paupertatem, sed argumenti jucunditatem & probabilitatem in causa esse arbitramur.

veteribus, PLVTARCHO his verbis (a) memorata: οἱ προσαγορευθέντες Ἐλπιſτικοὶ φιλόſοφοι συνεκτικότερον εἶναι τοῦ βίου τὸ ἐλπίζειν ἀποφαίνονται. Quæ GVIL. XYLANDER ita tranſtulit (b): *Philoſophi, qui a ſpe, quam unice deprædicabant, Elpiſtici dicti ſunt, nihil eſſe pronunciauerunt, quod vitam magis contineat, atque ſpes*: paraphraſten magis, quam interpretem verborum agens, qui ad præteritum tempus minus accurate retulit, quæ de ſuo tempore dixit Plutarchus. In cuius verbis ad vocem συνεκτικότερον quam maxime attendendum eſt, quæ ſpem tanquam certiffimum & firmiffimum vinculum deprædicat, quo tota humanæ vitæ ratio ita continetur, & colligatur quaſi, ut eo tanquam præcipuo nervo nitatur, & quod Symmachus apud PLVTARCHVM (c) ſubjicit, *ea vitam non condiente, animumque inter moleſtias vitæ erigente, vita ſepe fit intolerabilis*, ita, ut quicquid vita amabile & iucundum, continet, ſpe potiſſimum abſolvatur. Ita enim τὸ συνεκτικὸν illud quod naturam rei quaſi colligat, & in ſtatu ſuo conſervat, ſignificare, veterum ſcriptorum loca facile obvia teſtantur (**). Nec male CICE-RO *αἰτίαν συνεκτικὴν cauſſam cobibentem in ſe effici-*

L 3

entiam,

(a) Qq. Conviv. L. IV. q. 4. (b) T. VI. p. m. 301. Opp. Plut. (c) l. c. (d) Pyrrhon. hyp. v. III. f. 15. p. 132. (e) Vnum, ne nimii ſimus, ſcriptorem Græcum, at doctiſſimum pariter & φιλοſόφωτατος, vadem damus SEXTVM EMPIRICVM, qui Pyrrh. hypot. l. III. f. 15. τὰ αἴτια dividens in τὰ μὲν συνεκτικὰ τὰ δὲ συναιτια, τὰ δὲ εὐεργα, continentes, concauſſales, & adjutrices, addit: τὰ συνεκτικὰ, ὑπάρχειν, ἀν παρόντων, πάρεσι, τὸ ἀποτίλμα, καὶ ἀεριομένων αἰετται, καὶ μειομένων, μειούτας, continentes cauſſas eſſe, quibus præſentibus adest effectus, & quibus ſublatis tollitur & minutis minuitur. Ita injectionem laquei cauſſam continentem eſſe dicit ſuffocationis. Deſumſit autem totam iſtam de cauſſis tractationem Sextus Empiricus ex ſchola Stoica, ex quo apparet, in hac de ſpe velut cauſſa συνεκτικὴ diſquifitione potiſſimum ad Stoicæ ſectæ placita reſpiciendum eſſe. Quam dixiſſe τὰ συνεκτικὰ etiam προκαταρκτικὰ, ex SVIDA T. I. γ. αἰτίῳ p. 664. facile colligas.

entiam naturalem interpretatus est, id est, quæ in actu posita effectum statim ponit, adeoque eum in se quasi continet, ut accuratè observavit celeberrimus FABRICIVS ad SEXTVM, qui & alibi (e) circulum quoque vocat *ἄξιωμα συνειρηκτότατον* *theorema omnium generalissimum*, quod suo ambitu suaque natura reliqua fere omnia continet & absolvit.

*Indi-
cta vi-
ris do-
ctis.*

§. II. Etsi vero nulla veterum sectarum indicta abiit viris doctissimis, qui in eruenda veteris philosophiæ historia desudarunt: nemo tamen vel veterum vel recentiorum de hac Elpistica secta certum quid differuit, quod lucem Plutarchi loco accendere posset, immo ipsa præstantissimorum criticorum diligentia nihil nobis de hac secta detexit. Dum enim viri supra vulgi modum eruditissimi, & in veteris philosophiæ doctrinis atque fatis detegendis longe exercitatissimi, ejus mentionem faciunt, nihil nobis recitant, nisi locum hunc Plutarchi, satis hoc ipso testati, se in profundissimæ lectionis promptuario nihil invenisse, quod rei majorem lucem fœneretur, unde hæc secta inter obscuras & nemini intellectas mansit. Testes volo triumviros in historia philosophiæ magni nominis IVSTVM LIPSIVM (f), AEGIDIUM MENAGIVM (g), & IOANNEM ALBERTVM FABRICIVM (b). Vnus CHRISTOPHORVS AVGVSTVS HEVMANNVS, vir celeberrimus, qua est animi sagacitate, & in solvendis veteris historiæ philosophicæ difficultatibus felicitate, eruditam de Elpisticorum secta conjecturam attulit (i).

§. III.

(e) *adv. Mathem.* l. III. f. 65. (f) *in not. ad SENEC. ep.* 13. p. m. 134. Mirum autem videri queat, LIPSIVM totum admiratione Stoicæ philosophiæ captum, & ad spem betterem invitantem Stoicorum decretis firmandam, dum *Manud. ad phil. Stoic.* l. III. diff. 1. T. IV. *Opp.* p. m. 747. ad Elpisticos philosophos provocat, nec eos damnare audeat, non vidisse, ex porticu ipsum ad testes peregrinos non abiisse. (g) *ad LAERT.* l. I. c. 17. p. 11. (b) *Bibl. Gr. Vol. II. p. 823.* (i) *act. Phil. Vol. III. p. q. 11. seqq.*

§. III. Non is ego sum, qui post tantos viros certiora *Tenta-*
& meliora dare vel audeam, vel has tenebras di- *ta ex-*
spellere sustineam: licebit tamen & mihi meas hac *plicari.*
de re conjecturas afferre, ut in medio positis argu-
mentis videant, quid maxime probabile sit, viri
quibus

de meliore luto finxit præcordia Titan.

§. IV. Ita vero se habet eruditissimi Heuman- *Heu-*
ni conjectura, ut non negem, eam magna se proba- *manni*
bilitatis specie probare, præsertim elegantissima eru- *expli-*
ditione ornatam. Observat ille, indictam veteri- *catio.*
bus, præter Plutarchum, esse hanc sectam, etsi du-
bitari vix liceat, certos homines ita fuisse appella-
tos. Nec vero simile videri, vel Tibullum vel Ovi-
dium ex hac secta homines intelligi, quorum uter-
que spem magnifice deprædicavit, quam vetus Ro-
ma Deam coluit. Sibi vero a vero non videri ab-
ludere, si dicamus, respexisse Plutarchum ad chris-
tianos, qui, dum gentes post hanc vitam spe care-
bant (*k*), spe futuræ vitæ omnes cruciatus hujus
vitæ superabant, derisi ideo a gentilibus philosophis,
quod adductis TERTVLLIANI, MINVCII FELI-
CIS, & THEOPHILI ANTIOCHENI locis probat,
quorum primus (*l*) refert ideo nostros ab hostibus
christianæ fidei *Præsumtores* dictos fuisse, quod va-
nam post hanc vitam spem melioris vitæ præsume-
rent. Rectum utique, si ad rem ipsam, certissimam
sanctissimæ fidei *ὑπόστασις* respiciamus; quæ nobis
alterius vitæ spem, si felices esse debeamus, propo-
nit (*m*), & certissima brabeia promittit, cum gen-
tilibus *spes incerti boni sit*, fatente SENECA (*n*).
Dubito tamen valde utrum ad christianos respexe-
rit, & christianorum sacram futuræ beatitatis spem
riferit Plutarchus.

L 4

§. V.

(*k*) 1. Theff. IV. 13. (*l*) *de testimon. animæ c. 4.* (*m*)
1. Cor. XV. 19. (*n*) ep. 10. p. m. 224. conf. GATAKER ad
ANTONIN. l. IV. §. 21. p. m. 143.

Exa-
mina-
tur.

§. V. Ejus dubitationis argumentum haud unum est. Ostendit enim verborum Plutarchi series, eum non de religione cultuve quodam Deorum, sed de philosophis sermonem facere, certamque sectam denominare, quæ a primario quodam doctrinæ suæ capite characterem nomenque accepit, & Elpistica dicta fuit. Talem sectam philosophicam christianam religionem fuisse habitam Plutarchi tempore, vix idoneis evincetur argumentis & testimoniis. Non ignoro, sectam fuisse dictam sanctilimam religionem nostram, verum hoc ad religionem cultusque divini partes spectabat, non ad philosophiam. Hoc respectu gentiles christianos, non in verborum & sapientiæ humanæ apparatu, sed in demonstratione veritatis & spiritus divina salutis consilia annunciantes, homines putabant non ἀφιλοσόφους tantum, sed & illiteratos, immo cum ratione insanientes. Cujus vel unus sacer historicus D. LVCAS testis est, qui (o) refert, sanctum Paulum futuræ resurrectionis spem annunciantem ab Epicureis potissimum derisum esse, tanquam sannionem & desipientem; nec ipse divus Paulus diffitetur, Christum crucifixum gentibus stultitiam visum fuisse (p), id est doctrinam absurdam & philosophiæ contrariam. Hinc convitium philosophorum, christianos ἰδιώτας, id est, homines rudes & illiteratos vocantium. Cujus testimonia pluscula congeffit SEBAST. KORTHOLTUS (q), qui inter alia hæc assert: *Philosophajiro illi apud LACTANTIVM (r) nostri audiunt homines imperiti ac simplices; Cæcilio Natali, apud M-LNVCIVM iidem sunt studiorum rudes & literarum profani, indocti, impoliti, aggrestes, quibus non datum intelligere civilia, multo magis negatum differere divina: profanoque irrisori LVCIANO (s) ἰδιώτας ἀνθρώπους dicuntur, quemadmodum apud ISIODORVM*

(o) Act. XVII. 32. (p) 1. Cor. I. 23. (q) In pagano obtrebat. l. l. c. XI. §. 1. (r) L. IV. c. 2. (s) In vita Peregrini.

RVM PELVSIOTAM (t) ἰδιῶται ἀνδρες, apud ORIGENEM (u) οἱ ἐπὶ ἰδιωτία ἐξουθενούμενοι, apud HIERONYMVM (x) *russica simplicitatis homines vocantur*. Addi plura facile possent, & adjiciendus imprimis IVSTINVS MARTYR (y), immo ipse D. LVCAS (z), nisi res ipsa satis nota esset, nec a quoquam, quod scio, vocata in dubium (***). Vnum tamen, quod in hoc argumento præcipue considerari meretur, adjicio: vocem ἰδιώτης non illiteratum tantum in genere, sed in specie quoque ἀφιλόσοφον denotare, & cognitioni humanarum divinarumque rerum opponi. Ita enim DAMASCIVS in *vita Isidori* apud SVIDAM (aa) significanter: πάντων τῶν καθ' ἑαυτὸν τῶν ἰδιώτων ὁμοίως καὶ φιλοσόφων ἐχέμυθος, & ORIGINES non minus apposite (bb): οἱ πυθαγόρειοι κεντάφια ἀποκόδοι μὲν τοῖς μετὰ τὸ προτραπήνας ἐπὶ φιλοσοφίαν πάλιν δρομήσασιν ἐπὶ τὸν ἰδιωτικὸν βίον. Quæ cum ita se habeant: ratio non patet, quomodo Plutarchus christianos, imperitiæ in philosophia publice accusatos, philosophorum Elpisticorum nomine vel laudare vel traducere potuerit.

§. VI. Non tacebo tamen, quod huic potissimum argumento potest opponi. Scilicet monebit celeberrimus hujus sententiæ auctor, non ita rarum esse, quod christiana religio philosophia dicatur; non patribus tantum ecclesiæ solennem hanc vocem fuisse, ut christianam religionem philosophiam nominarent, cujus exempla copiose collegere IONSIVS (cc), SVICERVS (dd), & ipse cl. HEVMAN-
L 5 NVS

(t) L. X. ep. 27. (u) *contra Cels.* L. III. (x) de S. E. (y) *Apol.* II. p. 73. (z) *Act.* V. 13. (***) Plura dabit prorsus ad scopum ferientia eruditissimus LAMIVS in elegantissimo libro *de eruditione Apostolorum* c. VI. seqq. p. 106. seqq. (aa) T. II. v. ἰδιώτης p. 97. Ed. Kuff. (bb) *contra Cels.* l. II. p. 69. ed. Hoefsch. (cc) *de scr. H. Phil.* l. III. c. 4. p. 227. (dd) *in thes. Eccl.* v. *philosophia*.

NVS (*ee*), ut alios taceam, sed & doctam fuisse & verisimilem conjecturam STEPHANI LEMOYNE (*ff*), christianam religionem apud ATHE-NÆVM (*gg*) vocari *χρησὴν φιλοσοφίαν*. Ita enim scriptor elegantissimus: *ὡσπερ θεσίαν ἀγοντες καὶ περιμείνοντες τὸ ἀνατέλλον ἄστρον, οὐ φασι μὴ φαίνεσθαι οἱ τὴν ταυτὴν φιλοσοφίαν χρησὴν ἐυρόντες, νόμιμον εἶναι μηδ' ἐὸς γίνεσθαι*, i. e. *Sicut ii, qui jejulant, expectantes, dum oriatur sidus, nam qui optimam istam philosophiam excogitarunt, nefas esse existimant, quicquam gustare, priusquam illud appareat*: quæ non commodius ulli sectæ applicantur, quam christianorum cœtui. Immo ipsum divinum sanctissimæ religionis nostræ auctorem Christum philosophum habitum fuisse a gentilibus philosophis, & ut talem commendatum, cujus confirmandi otium nobis fecit, elegantissima summe venerabilis MOSHEMII eruditio, qui id nuper plane confecit (*bb*): quibus nihil addo, nisi LVCIANVM Deorum hominumque irrisorem (*ii*), Peregrino pseudo-philosopho Christum comitem adjungere, quod *καινήν πάντην τελετὴν εἰσέγαγεν εἰς τὸν βίον*, quibus verbis ad Orphicas & Pythagoricas teletas & mysteria alludit, quibus insensissimus erat homo Epicurea de Diis sententia totus occupatus, ex quorum censu nostrum servatorem fuisse impie & absurde putavit, Apollonio & Alexandro impostoribus, quos false ridet, similem. Ex quibus facile inferre quis possit, non insolitum ipsis gentilibus philosophis fuisse christianos philosophorum nomine non tam cohonestare, quam traducere.

§. VII.

(*ee*) *Ad. Phil. Vol. I. p. 80. seq.* (*ff*) *Obs. SS. p. 967.*
 (*gg*) *Deipnosoph. l. IV.* (*bb*) in *diff. de turbata per Platonicos recentiores Ecclesia ad Calc. CVDWORTHII §. 23. p. 23.*
add. histor. crit. philos. T. II. p. 273. seqq. (*ii*) In *vita Peregr. T. IV. opp. p. m. 220.*

§. VII. Speciem fateor hæc sibi prima fronte *Soluta.* conciliant, profundius tamen examinata parum ad rem faciunt. Doctoribus enim ecclesiæ, quibus sanctissima religio philosophia audit, longe alia sedit sententia. Hi enim ad spolia Ægypti, quæ Augustini vox est, id est, ad surreptas Hebræis, quod quidem credebant & jactabant, a gentibus doctrinas respicientes, hasque sibi, tanquam reliquias divinioris sapientiæ vindicantes, divinum systema perfectam philosophiam, Hebræorum scilicet & antiquissimam, referre putabant, hocque sensu *ματαιολογία* gentili opponerent, hanc tanquam diaboli opus vehementer culpantes quod *πολίξιος* ostendit FR. BALTVS (*kk*), succinente GODOFR. ARNOLDO (*ll*), quo sensu Plutarchum ad vocem philosophiæ respexisse, eaque christianæ doctrinæ illusisse dici ulla probabilitatis specie non licet (†). Athenæi vero locus ita dubius est, ut ipse doctissimus Monachus fateatur, eum de gentilibus recte quoque posse intelligi, quibus jejunare mos usque ad ortum vesperis, quod vel unius TERTVLLIANI fide adstruitur, qui ita (*mm*): *fidem abstinentiæ affectant, & stellæ auctoritatem demorantis suspirant.* Quod si inter sectas philosophicas ejusmodi jejunia quærere libet, a Christianis sacris remotas, exhibebit PHILLO celebratissimam apud Ægyptios Therapeutarum sectam, quo teste (*nn*), *σιτίον ἢ ποτόν οὐδέ τις αὐτῶν προσνήγκατο, πρὸ ἡλίου δύσεως, ἐπιδὴ τὸ μὲν φιλοσοφίῃ ἀξιὸν φωτὸς κρίνουσι εἶναι, σκότους τε τὰς σωματικὰς ἀνάγκας, nec cibum, nec potum quisquam eorum sumit ante solis occasum, quod philosophari*

(*kk*) *defense des Ss. Peres accusez de Platonisme l. II. eb. 12.* (*ll*) *délin. Christ. primævi l. VI. c. 5. §. 10. p. 102.* (†) *Accurate, nisi fallimur, post hæc, quæ h. l. scripsimus, quo sensu philosophiæ nomine Christianam religionem insigniverint veteres, exposuimus in histor. crit. phil. T. III. p. 242. seqq. quæ, si placet, cum his comparari possunt. (mm) de jejun. c. 16. (nn) de vita contempl. p. 394.*

ſopbari luci convenire, corpus vero curare tenebris dignum judicent. Nec id alienum a moribus Pythagoreorum philoſophorum, quorum propago illi fuerunt; ii enim magiſtrum quadraginta dierum jejunium ſervaviſſe jaſtantes, ad jejunii rationem ita ſe componebant, ut ad formandam animo abſtinentiam haud raro impranſi abirent. Rem alio loco, ubi de victus ratione Pythagorica diſſerui, indiſtam mihi notabili DIODORI loco (oo) illuſtrare liceat, ita vero ille: ὅτι ἐποιοῦντο καὶ τῆς ἐγκρατείας γυμναſίαν τόνδε τὸν τρόπον παραſκηνατάμιοι. πάντα τὰ κατὰ λαμπροτάτας ἐς ἰαſους παρατιθέμια πολλὸν αὐτοῖς ἐνέβλεπον χρόνον εἶτα διὰ τῆς θίας τὰς τῆς φύſεως ἐπιθυμίας πρὸς τὴν ἀπόλαυſιν ἐκκαλιſάμιοι τὰς τραπέζας ἐκίλεον αἰρωῦν τοὺς παῖδας καὶ παραχρῆμα ἀγυſοι τῶν παραδόντων ἰχωρίζοντο. *Iidem* (Pythagorei) *ad abſtinentiam ſe ipſi formabant bujuſcemodi exercitatione.* Apparato enim omni genere cupediarium, qua in ſolemniſſimis conviviiſ apponi ſolent, cum diutiſſime oculos ſuos paviffent, eoſque ſpectaculo cupiditates natura inſitas adeſum provocaffent, ſtatim menſam tolli jubebant, & ita impranſi abibant. Quem veterum Pythagoreorum morem imitati recentiores Platonici, magnum quoque in re ſacta jejuniiſ ejuſmodi pretium ſtatuere. Cujus rei exemplum luculentum eſt, haud infimi inter eos nominis philoſophus Procluſ; qui, narrante MARINO (pp), ἰδιότερον τινὰς ἐνῆσειν ἡμέρας ἐξ ἐπιφανίας, certis diebus jejunavit circa apparentiaſ lunæ. Ex quib; facile, ſi res exigere, augendis, ſatis ſuperque conſtat, fruſtra Monachium Athenæi locum ad chriſtianos ἀφιλοſόφους traxiſſe, quæ multo probabilius ad ipſos gentiliſ philoſophos, vel ſi mavis, ad Judæoſ philoſοφούνταſ, pertinent. Tandem nec illud rem hanc valde juvat, Chriſtum inter philoſophoſ, adderem ego,

(oo) in *Excerptis Peireſc.* p. 245. (pp) in *vita Procli c.* 19.

ego, inter philosophorum principes & heroes relatum esse a gentilibus. Vti enim id serius forte Plutarchi ætate factum est : ita originem potissimum debet sectæ Platonicæ, quæ in Ægypto Eclecticum philosophandi genus erexit. Illa enim, cum orientalis sapientiæ titulo superbiret, & magnorum heroum nominibus sua philosophemata ornaret, cautius agere, & christianæ religionis incrementis obicem ponere melius non poterat, quam si Christum, cujus insignem miraculorum multitudinem & divinam doctrinam penitus negare non audebat, suæ familiæ heroibus adscriberet, & ejus animam sanctam fuisse, & ex cælo in terram demissam, Pythagoræ, Apollonio & aliis hujus generis similem assereret : facile ita divinitatem filii DEI subrutura. Ne tamen id christianis faveret, studiose cavebat, inque eo quam maxime occupata erat, ut ostenderet, quam longo itinere christiani a magistro discessissent, quod prolixius probantem cel. MOSHEMIVM (99) legere juvat. Quæ omnia ut minime evincunt christianos philosophos habitos fuisse a gentilibus philosophis, ita ad Plutarchum quoque trahi non possunt, ante conditam Eclecticam sectam fato functum.

§. VIII. Relinquendi itaque christiani, spelicet optima *Græci Poeta Elpistici.* fulti, & Sperantium nomine præ tota gentiliū philosophorum cohorte digni, & inter gentiles Elpistici quærendi sunt. Quorum nomen Græcum factis nobis indicio est, inter Græcos ignotam hanc sectam quærendam esse. Index nobis viæ statuendus ipse ille est, qui nomen illi sectæ indidit character, a spe totam vitæ rationem vinculo quasi coarctante, illiusque dulcedinem in se continente desumptus (††). Eum vero inter Græcos poëtas facile quis quæserit. Dabo

(99) l. c. (††) Dignus, qui hic comparetur cum dictis elegantissimus GASSENDVS *Phyf. sect. III. m. II. l. X. c. 6. T. II. Opp. p. 497. seqq.*

Dabo unum itemque alterum locum, ut asserto sua constet veritas; EVRIPIDES (rr)

Ἐν ἐλπίσιν χρῆ τοὺς σοφοὺς ἔχειν βίον.

Spe decet sapientes vitam continere.

& alibi (ss)

Οὗτος δ' ἀγὴρ ἀριστος ὅστις ἐλπίσιν

Πίπειθεν αἰὲ, τὸ δ' ἀπωρεῖν ἀνδρὸς κακοῦ.

Optimus autem ille vir est, qui spe

Semper fretus fuerit, desperare vero mali viri est.

THEOGNIS (*).

Ἐλπιε ἐν ἀνθρώποις μένη Θεῶ, ἰσθλὸ ἐνεσι

Ἄλλοι δ' οὐλυμπόν δ' ἐκπρωλεπόντες ἴβαν.

Quod ita vertit OVIDIVS (tt)

Hac Dea, cum fugerent sceleratas Numina terras

In Diis invisa sola remansit humo.

THEOCRITVS (uu),

Ἐλπίδες ἐν ζωοῖσιν, ἀνέλπιστοι δὲ θάνατοι.

Spes est inter vivos, mortuorum vero nulla spes est.

Plura non addo, invenienda apud STOBÆVM (xx) & florilegos alios, in ejusmodi sententiis colligendis diligentes. Dubito tamen vehementer, an quis oculatus poëtas Græcos in verbis Plutarchi deprehendere queat. Nominat is enim philosophos, id est, tales, qui doctrinæ certum systema condunt, idque vel spei inædificant, vel ad spem tanquam ultimam metam (utrumque enim patitur vox συνεκτικὸς) referunt. Deseramus itaque poëtas quoque, nec congeremus anxie historicorum sententias spem de prædicantes. Quis enim scriptorum spei, ubi occasio

(rr) in *Inone*. (ss) In *Herc. fur.* (*) *Gnom. v. 113.* conf. *omn. v. 638.* & subjunctæ diversorum *gnomæ, Gnomographis vet. p. 211.* (tt) de *Ponto l. 1. eleg. 6.* (uu) in *Idyl. (xx) Eclog. Eëbic. Ser. CCXI. p. 253. ed. Wechel.*

sio tulit, laudis tabulas non suspendit, & quot ita habebimus philosophos? Græcanicæ itaque philosophorum sectæ peragrandæ sunt, & videndum, num inter eas systema aliquod inveniatur, quod a spe, quæ vitam quasi continet, & ejus misérias demulcet, tanquam a fine philosophiæ Elpisticorum nomini originem atque natales dedit.

§. IX. Antequam vero curioso oculo philosophorum Græcorum castra perlustramus, juvabit admodum hanc rem, observare, quod historiæ philosophiæ veteris peritis satis notum esse puto, sectas Græcicas, non a conditoribus tantum suis eorumque patria, & a loco, ubi docebant, accepisse nomen Ionicorum, Socraticorum, Platoniorum, Aristoteliorum vel Peripateticorum, Eleaticorum, Stoicorum, Epicureorum, sed & a varia systematis conditione, scopo, argumento modoque philosophandi fortitas esse appellationes & nomina. Malo id veterum verbis, quam meis, exprimere, etsi in re satis nota testimoniis vix opus sit. Eleganter LAERTIVS (γγ): Τῶν φιλοσόφων οἱ μὲν ἀπὸ πόλεων προσηγορεύθησαν, ὡς οἱ Ἠλείακοι - - οἱ δὲ ἀπὸ τόπων, ὡς οἱ Ἀκαδημαῖοι καὶ Στωϊκοί, ἀπὸ συμτομάτων δὲ ὡς οἱ Περιπατητικοί, καὶ ἀπὸ σκομμάτων, ὡς οἱ Κυνηκοί. οἱ δὲ ἀπὸ διαθέσεων, ὡς οἱ Ἐυδαιμονικοί, τινὲς ἀπὸ οἰσέως ὡς οἱ Φιλαλήθεις, καὶ Ἐκλεκτικοί, καὶ Ἀναλογητικοί ἕνοι δὲ ἀπὸ διδασκάλων, ὡς οἱ Σωκρατικοί, καὶ Ἐπικούραιοι, καὶ τὰ ὅμοια, καὶ οἱ μὲν ἀπὸ τῆς περὶ φύσιν πραγματίας Φυσικοί. οἱ δὲ ἀπὸ τῆς περὶ τὰ ἦθη σχολῆς Ἠθικοί. Διαλεκτικοί δὲ ὅσοι τὴν τῶν λόγων τέχνην κα:ατρίβοιται. *Philosophorum alii a civitatibus sunt appellati, ut Eliaci, Megarici, Eretriaci, Cyrenaiici; alii a locis, ut Academici, Stoici; quidam ab accidentali circumstantia, ut Peripatetici; nonnulli a ca-*
villa-

villationibus, ut Cynici; alii ab affectionibus ut Eudæmonici; quidam ab arroganti opinione, ut Pbialethes Eclectici & Analogici. Sunt & quidam a præceptoribus dicti, ut Socratici, Epicurei; itemque alii, qui de natura differuerunt, Physici, alii qui circa hominum mores occupati erant Ethici, cæteri a differendo verborumque Dialectici vocati sunt. Accuratius SIMPLICIVS (33), appellationes philosophorum in septem classes distribuit, nomine sectæ desumpto vel a conditore, ut Platonici, vel a patria conditoris, ut Eleatici, vel loco ubi philosophabantur, ut Stoici, vel ab accidentali operatione, ut Peripatetici, vel a iudicio in philosophando adhibito, ut Ephectici, vel a fine philosophiæ, ut Hedonici, vel a genere vivendi, ut Cynici. Verba græca habes apud MENAGIVM (a), qui & similem AMMONII locum (b) exhibet, cum his conferendum. Ex his vero philosophicarum sectarum nominibus clare patet, unam eandemque sectam duo vel plura etiam tulisse nomina, & Platonicos a conditore quidem nomen, a loco vero Academicorum appellationem accepisse; Aristippi vero sequaces tum a conditoris patria Cyrenaicorum, tum a scopo medioque philosophiæ suæ Hedonicorum nomen fuisse sortitos: sicque in ceteris rationem appellationis etiam a systematis atque doctrinæ summa, medio, modo, fine fuisse ductam. Recte itaque in hac nostra disquisitione, nisi fallor, pedem promovebimus, si non aliam, nisi jam cognitam & celebratam aliquam Græcorum sectam sub Elpisticorum nomine quæramus; cui scilicet præter nomen solitum atque celebre, aliquod minus celebratum quoque hæsit. Nihil enim ita nos impedit, quod Elpisticorum appellatio uni Plutarcho usurpata ceteris pateatur. Ejusmodi enim cognomina, secundaria quasi, sectis data sæpe dedecoris & ridendi causa, & ἀπὸ
σχομμά

(33) *Pref. Cat. Arist.* (a) ad l. c. *Laërt.* (b) ad *Cat. Arist.*

σχοιματῶν, quæ supra LAERTII vox fuit, indeque usu non satis adhibita (**). Philalethes, Analogicos, Eudæmonicos nobis propinavit Laërtius: quis vero non obscura hæc & incerta nomina esse fatebitur, hærebitque, cui potissimum sectæ adscribat?

§. X. Agedum itaque, accedamus propius Græc. *Secta*
canicos philosophos, & lustratis eorum systematibus *Græc.*
latentem; si qua licet, protrahemus spem ex tene- *an El-*
bris. Vbi vero ad antiquissima philosophorum gene- *pistice.*
ra respicimus, nihil tale invenimus in Ionicorum secta, nihil in Eleatica. Illa enim ad naturales rationes hujus universi sola attendit, de efficiente & finali causa, liceat ita loqui, parum fuit sollicita, hocque ipso atheismi notam a plurimis meruit, jure vel injuria? hic non dixerim. Quæ causa quoque est, cur Socrates ex horum schola ortus, philosophiam a cælo ejusque contemplatione ad terram & animum humanum deduxit, ut felicitatis humanæ ratio eo magis in philosophia haberetur. Eleatici vero ad Leucippum usque, dum universale principium adhibere unum, totum, infinitum, sibi simile, immobile, immutabile, quod omnia comprehendit, spem quæque mutationis & restituendæ felicitatis homini promittere non poterant, quippe qui & ipse jam hujus universi pars est, nec sperare potest, quod non actu ipse jam possideat. Idem fere de Heraclito dixerim, qui animam Dei particulam cum aliis fecit, rationibusque universi ita implicuit, ut extra se nihil homo habeat, quod speret; & in homine quoque dum finem voluntatis summumque bonum in εὐαρεσίας five beneplacito constituit, quod in ipso homine jam residet, ad spem futuram, doctrinæ scopo, respicere non potuit. Nec meliorem locum in systemate

(**) Etiam philosophos quosdam severiores hujus generis nominibus fuisse usos, ut pseudo philosophiam sectarum quarundam contemnerent, memorabili CEBETIS loco in *tab. p. m. 17. ed. Salm. contat.*

mate Leucippi, Democriti (***) & Epicuri spes tenet, qui philosophi, ut erant illis infensissimi, qui rationes sensibus non pervias rerum naturæ explicandæ adhibebant, ita totum systema suum sic adornabant, ut post mortem nulla homini spes remaneret, immo ipsa hæc spes a doctrinæ suæ œconomia profusus exularet. Quid enim spes, si fortuito atomorum concursu, sine mente, sine directione omnia oriuntur & fiunt, subitaque resolutione fortuitoque casu extinguuntur? Omnia hic ad præsentem vitæ confidentiam & acquiescentiam referuntur: interpretem volo senem Gargettium, qui κυρίας δόξας ita claudit: ὅσοι τὴν δύναμιν ἴσχον τοῦ τὸ θάρρειν μάλις αἰχ τῶν ὁμορῶντων παρασκευάσασθαι, οὗτοι καὶ ἰβίωσαν μετ' ἀλλήλων ἠδύσον. *Qui iis viribus fuere, ut certissimam ex finitimis confidentiam compararent, ii jucundissimam inter se vitam transegere*; referente LAERTIO (c). Idem facile dixeris de Aristotelis systemate, qui dum ethicam suam parabili & civili inter Græcos felicitati accommodavit, virtutemque in mediocritate posuit, locum vix habuit, ut spem majoris felicitatis futuro hominis bono ponat, qui summam jam in se felicitatem ex mente Stagiritæ possidet, ubi ad hanc metam in hac vita pervenerit. De futura enim sollicitus non erat Aristoteles.

Elpisi in genere.

§. XI. Restat adhuc haud deterior philosophorum pars, Pythagoræ scilicet & Socratis schola, quique ex his prodire Platonici, Cynici & Stoici, inter quorum doctrinas spes ita emicat, ut

lenta solent inter viburna cupressi.

Pythagoras enim ad maximam spem erexit discipulos; & postquam eos docuit:

Μήτις

(***) Dixit quidem Democritus: ἀπιδάσκει τῶν ἐπιθυμιῶν, ἵνα κταί, spes recte sentientium obtinere, apud STORAEVM *serm.* 261. p. 354. verum hoc nihil ad philosophiam horum philosophorum esotericam spectabat, sed de vita hominum, quæ spe regitur, vulgarem sententiam proponebat. (c) l. X. f. 154.

Μήτε ἀέλπτ' ἐλπίζειν μήτε τὶ λήθειν.

*Non speranda non sperare, neque quicquam
habere latens,*

tandem hunc philosophiæ finem erecto digito ostendit :

Ἦν δ' ἀπολείψας σῶμα εἰ αἰθέρ' ἐλεύθερος ἔλθης
Ἔσσιαι ἀθάνατ' Θεός, ἄμβροτ' οὐκ ἔτι θνητός.

quod ita vertit CHALCIDIVS.

*Corpore deposito cum liber ad æthera perges
Evades hominem, factus DEUS ætheris almi.*

Quæ verba aureum carmen magnifica voce claudunt, & sigillo quasi, quæ Senecæ vox est, muniunt, si non ab ipso Pythagora, quod lubens concedo, ab aliquo tamen genuinorum discipulorum profectum, forte ab ipso Empedocle, qui in eundem sensum apud SEXTVM EMPIRICVM (d) & LAERTIVM (e) :

Χαίρει' ἐγὼ ὑμῖν Θεός ἄμβροτ', οὐκέτι θνητός
Πολῶμαι μετὰ πᾶσι τιτιμέν'.

*Salvete, ipse Deus vobis ego, mortis & expers
Sum cunctos inter decoratus.*

Quam Pythagoreorum spem, tanquam ultimum philosophiæ finem, defendit Pythagoreismi incrustrator Apollonius Tyaneus apud PHILOSTRATVM (f). Non itaque doctrina abludit ab Elpisticorum nomine secta Pythagoreorum : videntur tamen mihi verba Plutarchi commode ad hanc sectam trahi non posse; ea enim diu intermorta inter Græcos affectas non inveniebat : Plutarchum vero de secta recentiore, & adhuc suo tempore vigente loqui, series verborum satis luculenter evincit.

M 2

§. XII.

(d) *adv. Math.* l. I. f. 302. (e) l. VIII. f. 64. (f) l. VIII. c. 7. f. 6. p. 315.

Socrati
schola.

§. XII. Propius itaque accedere ad Plutarchi tempora necesse est, & celebriores examinare philosophos. Inter quos si Platonis scholæ primum locum dederò, nihil faciam a iudicio veterum alienum. Quid vero de spe, maximo humanæ vitæ vinculo & fulcro Plato? Iudicabimus de philosopho ex præceptoribus. Vfus est vero tum Pythagoræ discipulis, tum Socrate: ab illis spem futuræ vitæ, hujus fati amplum præmium, potuisse discere, jam evictum est, nec ex alio fonte deducendus ultimus philosophiæ ejus finis, qui est Deo quantumpotè assimilari; quod quia alibi prolixè probatum dedi, hic pluribus adstruere superfedeo. Socrates vero, quid hac de re docuerit, nemo elegantius exposuit, quam ipse Plato, qui in celebratissimo dialogo, quem *Pbedonis* nomine insignivit, & in quo ultima Socratis elegantissime exposuit, in eo totus est, ut ostendat, magistrum de immortalitate animæ persuasum, hac unica spe, non præteritæ tantum vitæ, sed & præsentis miserias, instantisque mortis metum superavisse. Totum describendum esset præstantissimum colloquium, si plenis plaustris congerere vellemus, quæ de magna hac futuræ vitæ spe ibi dicuntur: libabimus tamen pauca Latino FICINI calamo, ut brevitati consulamus. Ita vero philosophus inter Græcos maximus: *Nisi me migraturum putarem: primum quidem ad Deos alios sapientes & bonos, deinde ad homines defunctos, bis, qui hic sunt meliores, injuste agerem, non moleste ferens mortem. Nunc certum habetote, sperare me ad viros bonos iturum, sed hoc quidem haud omnino assererem. Quod vero ad Deos dominos valde bonos iturus sum, certum habetote, si quid aliud ejusmodi, & hoc utique me affirmaturum. Propterea haud similiter mortem moleste fero: sed bono animo sum, speroque superesse aliquid bis, qui defuncti sunt, atque ut jam diu dicitur, multo melius bonis fore, quam malis.* In sequentibus mox rationem hujus spei dare jussus, promittit, se

ratio-

rationem redditurum, ob quam sibi videatur *vir, qui per omnem vitam incubuerit philosophiæ, merito magna cum fiducia imminentem expectare mortem, atque bona spe esse, se ibi, postquam hinc migraverit, maxima bona reportaturum.* Sentiebant satis discipuli Socratis, ad hanc spem pleraque totius philosophiæ capita collineare, unde Cebes sermone suscepto hanc potissimum optimo magistro objectionem formavit: *Profecto si esset anima alicubi collecta in semetipsam, & ab his malis, quæ tu modo narrabas, liberata, multa nimirum bonaque spes esset, o Socrates, vera, quæ dicebas fore: Caterum ad id fortasse persuasione fideque non parva opus est, ut credatur, animam superesse post interitum hominis, atque aliquam vim atque intelligentiam habere.* Quam objectionem ita probat Socrates, ut addat, probabilitatem hujus spei futuræ vitæ animorum ex veteri sermone satis constare, quam deinde rationibus quoque munit, quas apud ipsum Platonem legisse, neminem pœnitēbit; hic sane adducendæ non sunt, ne limites excedat dissertatio. Satis enim, quæ allata sunt, evincunt, quæ spes animo magni philosophi infederit, qua molestissima & tristissima vitæ fata emollivit. Fluctuabat aliquantum Socrates, ut patet ex fine dialogi, & pridem notavit GATAKERVUS (g): verum hoc Elpisticum, ut ita dicam, Socratis systema non evellit, sed roborat. Ducebatur potissimum Socrates ad credendam futuram animorum vitæ spem, veteri traditione rationibus confirmata; quod cognitionis genus, uti ab omni metu contrarii philosophum liberare non poterat, ita tamen spem excitabat, quæ est probabilis persuasio de propinquitate futuri boni: alias, si invictis & indubitatis prorsus rationibus id evicisset Socrates, spes non fuisset amplius, sed certitudo. Non errabimus itaque, si Socratem, ut plerarumque Græcanicarum sectarum, ita Elpistiæ quoque, fontem parentemque faciamus.

M 3

§. XIII.

(g) ad ANTONIN. l. IV. §. 21. p. 143.

Plato. §. XIII. Socrate ita vitæ miserias spe melioris post hanc vitæ condiente; mirum non est, ex hoc fonte ad philosophos, qui ex ejus schola prodierunt, hanc quoque doctrinam dimanasse; ex quibus dispi-ciendum jam est, cui potissimum sectæ nomen Elpistiorum conveniat. Et quod ad Platonem quidem attinet, is haud uno loco spem hanc condimentum hujus vitæ atque scopum esse prodidit. Inter alia admodum luculenter (b), Cephalus ad Socratem de commodis & incommodis senectutis disserens, *certe scias, inquit, quod postquam eo devenit aliquis, ut brevi se moriturum opinetur, incidit in eum timor, & cura quadam eorum, quæ in superiori vita neglexit: etenim fabulæ, quæ de inferis dicuntur, quemadmodum eos, qui injuste egerunt, penas illic dare oporteat, irrisa hæcenus movent tum animum, ne forte veræ sint, suspicantem: atque ipse sive propter senectutis debilitatem, sive quod alteri vitæ propinquior illa acutius videt, sollicitudine & timore plenus redditur, atque reputat examinatque, si quem injuria aliqua affecerit. Qui ergo invenerit multas ejus in vita iniquitates, ex ipso somno tanquam puer frequenter excitus extimescit, & pessima in spe vivit: qui autem nullius injuriæ sibi conscius est, huic jucunda spes semper adest, optima senectutis nutrix, quemadmodum Pindarus ait, recte namque o Socrates cecinit. Quicumque videlicet juste sanctæque vitam exigit, dulcis eam spes comitatur, cor nutriens, senectutemque fovens, quæ maxime hominum volubilem gubernat animum.* Nihil poterat dici magis ad rem aptum, quam jucundam spem vitam sanctam justamque comitari, corque nutrire & senectutem fovere, quod Elpisticum systema maxime comprehendit. Non vero Plato solus ita ex schola Socratis, sed & Cynici ab Antisthene Socratis posteritas. Inter quos apposite admodum Diogenes interrogatus: *τι τῶν κατὰ τὸν*

(b) de Rep. l. I.

τὸν βίον ἀκρότατον, *quidnam in vita extremum*, i. e. quis summus atque ultimus finis sit, respondit: *spes* (i).

§. XIV. Nemo vero majori apparatu magnam *In spe-*
hanc futuræ felicitatis spem adstruxit quam Stoici: quo- *cie Sto-*
rum conditor Zeno, ut Cynicum ex schola Socra- *ici.*
tis magistrum habuit, ita philosophiæ suæ systema
Pythagoreo Socraticoque admodum attemperavit,
ut alibi fufe docui. Et hæc quidem secta non paria
tantum habet iis, quæ ex Socratis ore percepimus,
sed & majora quoque & talia, quæ satis manifeste
evincunt, ad spem futuræ post hanc vitam felicitatis
erexisse animos, hacque potissimum medicina fessam
cura & sollicitudine mentem fuisse consolatam, sic ut vi-
tæ condimentum, vinculum atque summam futuræ
vitæ spem esse censuerit. Non ignotum est physio-
logiæ Stoicæ gnaris, philosophos hos, qui ex Jove
& materia omnia eduxerunt, docuisse, rediturum
post mortem ad Jovem animam, & virtutis quidem
alumnorum ad sidera elatam cum Diis triumphatu-
ram, & inter sidera collocandam esse. Huc præ-
cipuæ Stoicorum sententiæ de animæ sede post fata
superstitis, etsi verbis magis, quam re, inter se va-
riant, quas tamen enarrare hujus loci non est, vi-
dendas apud IVSTVM LIPSIVM (k). Etsi sedem
quoque ad tempus infra lunam intermediam pur-
gandis & eluendis a fordibus animis assignavere, de
qua re videndus SENECA (l), ubi ita Stoicorum
spem exprimit: *Integer ille nihilque in terris relin-*
quens, paulumque supra nos commoratus, dum expur-
gat inbærentia vitia, situmque omnem mortalis ævi
excudit, deinde ad excelsa sublatus, inter felices cur-
rit animas, excipitque illum cætus sacer, Scipiones
Catonisque. Pater tuus, Marcia, illic nepotem suum

M 4

applicat

(i) STOBÆVS *serm. eth. CCLXI. p. m. 314.* (k) *Physiol. Stoic. l. III. diff. XIV. p. m. 328, 199.* (l) *Consolat. ad Marc. c. 25.*

applicat sibi & vicinorum siderum meatus docet. Quæ ut apposite ad systema Stoicum & congruenter dicta sunt, ita potissimum lucem capiunt ex iis, quæ de statu animarum post mortem, magis φιλοσοφικῶς, ex mente suorum habet ANTONINVS (m), αἱ εἰς τὸν αἶρα μετισταμέναι ψυχαὶ ἐπὶ πόσον συµµένονται, μεταβάλλουσι καὶ χεῖρονται, καὶ ἐξάπτουται εἰς τὴν τῶν ὄλων σπερµατικὸν λόγον ἀναλαµβόμεναι. *Animæ in aërem translatae, ubi aliquandiu ibi persisterint, mutantur, funduntur, succeduntur, in seminalem universi rationem* (qui ipsissimus status chaoticus vel si mavis, ipse Deus, Jupiter, natura, universum, &c. Stoicorum est), *receptæ.* Hæc illa spes, hæc conversatio cum Diis, immo cum ipso Jove, hæc vicinitas siderum est, quam tanquam maximam spem hominibus propinabat Stoica familia (n). Vbi non possum, quin adscribam magna verba SENECÆ ad Lucilium suum (o): *cum venerit ille dies, qui mixtum hoc divini humanique secernat, corpus hoc, ubi inveni, relinquam; ipse me Diis reddam, nec nunc sine illis sum, sed gravi terrenoque detineor - - alia origo nos expectat, alius status, nondum cælum nisi ex intervallo pati possumus. Proinde intrepidus horam illam decretoriam prospice. Non est animo suprema, sed corpori. Dies iste, quem tanquam æternum reformidas, æterni natalis est. Depone onus, quid cunctaris, quasi non prius quoque relicto, in quo latebas, corpore, exieris. Hæres & reluctaris? - - a quo animo nunc membra supervacua dimitte, & istud corpus inhabitatum diu pone: scindetur, obruetur, abolebitur; quid contristaris? ita solet fieri, pereunt semper velamenta nascentium: quid ista sic diligis quasi tua? istis opertus es. Veniet, qui te revelet dies, & ex contubernio fædi & olidi ventris educat. Hinc nunc quoque, quantum potes, subvola;*

(m) ad seipsum l. IV. §. 21. (n) conf. SENECA ad Polyb. c. 23. ad Helv. c. 17. (o) ep. 102.

subvola; jam hic altius aliquid sublimiusque meditare: aliquando tibi naturæ arcana detegentur, discutietur ista caligo, & lux undique clara percutiet. Et hujusmodi quidem decretis lætatet Seneca. Spem vero omnem in hac vita ad beatam ejusmodi animæ resolutionem retulisse Stoicos, idem nobis disertissimus testis est. Ita enim (p): *Nulla causa vitæ est, nullus miseriarum modus, si timetur, quantum potest. Hic prudentia profit, hic robore animi evidentem quoque metum respue; si minus, vitium vitio repelle, spe metum tempera.* Ad quem locum ipse LIPSIVS convenientiam sectæ Elpisticæ cum Stoicis observavit, eam tamen sectam denotari non vidit. Luculentius vero alibi (q) & apposite ad hanc rem, ut Elpisticum facile cognoscas, ait: *Iuvabat de æternitate animarum quærere immo me berce, credere, credebam enim facile opinionibus magnorum virorum, rem gratissimam promittentium magis, quam probantium. Dabam me spei tantæ; jam eram fastidio mihi, jam reliquias ætatis infractæ contemnebam, in immensum illud tempus, & in possessionem omnis avi transiturus.* Plura in hanc sententiam facile liceret colligere, nisi hæc jam sufficerent, ut ostendatur, ad parandum hoc omnis vitæ vinculum & totius philosophiæ moralis eursus quasi cohibendum, spem futuræ felicitatis vitæque melioris præ reliquis sectis Stoicos adhibuisse.

§. XV. Rationibus itaque per omnem illam de *Causa* Sperantium sectâ disquisitionem subductis, vero *appel-* mihi videtur simillimum, Elpisticos dictos fuisse philo- *lacionis.* sophos Stoicos, tantæ spei quam maxime patrociantes, traducta illa ex Socratis, Platonis & Cynicorum scholis in porticum. Objicies; cur vero Plutarchus Stoicos sibi intus & in cute cognitos, non nominavit? cur insolitam appellationem retinuit? Dicam, quod sentio: Iocularem appellationem & in
M 5; dedecus

(p) ep. 13. (q) ep. 102.

dedecus huic sectæ datam esse, facile series verborum apud Plutarchum evincit. Qui cum Stoicos pungere sapius soleat, hic ubi lepido exemplo illos exagitare poterat, ad scomma hoc philosophicum allusivum videtur. Vti enim Hedonicorum nomen Aristippi sectatoribus ignominia causa hæsit, & Heraclito *σκοτινοῦ* appellatio, immo & Cynicis nomen *ἀπὸ τοῦ σκόμματος* teste LAERTIO (r): ita & Elpisticorum nomen Stoicæ familiae ridendæ excogitatum esse facile quis suspicari poterit. Absurdum fateor, tantam tamque dulcem spem isto nomine derideri, ut facile quis miretur, ignominia causa Elpisticorum nomen excogitatum dici. Desinet vero mirari, qui hæc duo cogitaverit, quæ rem extra dubitationem fere ponunt. Vnum, Epicureos, Stoicorum infensissimos hostes, in hac spe ridenda & refutanda potissimum contrarios fuisse, quibus scilicet post mortem nihil sumus (s), & ab his quoque appellationem hanc ortum accepisse videri, ut Stoicis aegre facerent, quemadmodum e contrario Stoici eos tanquam voluptatis servos & de grege Epicuri porcos traducebant. Alterum est, Stoicos, sibi non satis constantes, & de magna hac spe non satis convictos, post jactabunda verba in mortis hora trepidavisse, & incertos hæsisse. Specimen si cupis: lege SENECAM (t) & ANTONINVM (u), & mirare homines, a semetipsis ita dissidentes parumque praesidii suis praeceptis statuentes. Quod ut semper Epicureis ridendi Stoicos occasionem praebuit, ita in hoc ipso quoque argumento scomma hoc sectæ Elpisticae generalisse est verisimillimum. Certe inter omnes Graecanicas sectas nulli nomen tam apte convenit, quam Stoicae; etsi propter famae celebritatem & sectæ patronos ignominiosa ista appellatione plerosque illis pepercisse facile credam, & hinc rationem

(r) l. supra cit. (s) LVCRET. L. III. PLIN. *hist. nat.* L. VII. c. 55. (t) *ep.* 54. 63. 76. 82. 117. (u) l. c.

nem deducendam putem, cur non alibi quoque sectæ Elpisticæ nomen occurrat.

T A N T V M.

OBSERVATIO VIII.

De vestigiis philosophiæ Alexandrinæ
in libro Sapientiæ (*).

§. I.

Quantis sententiarum divortiis auctor libri, qui sub Sapientiæ Salomonis nomine codici sacro adjectus legitur, & inter libros dubiæ & incertæ auctoritatis referri solet, expositus sit, nemini ignotum esse potest, qui literariam sacrorum voluminum historiam tenet. Cum enim auctor sapientissimi inter Orientis reges nomen scriptioni suæ præfixisset, pia hac, sectæque, cui adhaerebat, sueta fraude auctoritatem sibi apud eos conciliaturus, qui magnum Salomonis nomen rectissime suspiciebant, temporis tamen, quo scribebat, circumstantiis, elocutionis modo & genere, rerumque, quas proponebat, argumentis & hypothésibus, ætate se & doctrina Salomone longe inferiorem doceret, non potuit non criticorum curiosa investigatio subodorari, personam tantum Salomonis autorem induisse, ita tamen, ut facile larva detrahi, & fœtus alienigena agnosci queat. Quod jam inter veteres ecclesiæ Judaicæ agnovit, locum huic libro inter canonicos sacrarum pandectarum libros non concedens, & ex priscis quoque ecclesiæ christianæ doctoribus eruditissimus HIERONYMVS (a) inter Hebræos eum non inveniri confessus, rectissime Græcam eloquentiam redolentem, frustra que Ebraico calamo adscriptum pridem

(*) Inseta est hæc Dissertatio Tomo VI. miscell. Berolinæ p. 150. seqq.

(a) Prefat. ad librum Sapientiæ.

pridem animadvertit. Recentiori vero aetate tam sedula fuit praestantissimorum virorum in hoc argumento tractatio, ut iliada post Homerum scribere merito censendi simus, si eorum scrinia compilare, & argumenta latius diducere instituamus, quibus liber Sapientiae Salomoni abrogatur, & ita ex numero quoque librorum a Spiritu S. viris sanctis divino afflatu dictatorum ejicitur. Videant, qui haec latius nosse cupiunt, excitatos a virorum eruditissimorum FABRICII (b), BVDDEI (c), WOLFII (d) diligentia, & plenis cyathis haurient, quae animum in dignoscendo auctore ὑποβολιμαίῳ errare non patientur.

asserta
tamen.

§. II. Miramur itaque non immerito, non solum veterum quosdam, & inter recentiores quoque aliquos, suae sectae patrocinium in isto libro quarentes, & ad ejus placita & hypothefes examen criticum de auctore libri Sapientiae instituentes, Salomoni librum ipsum adscripsisse, & sententiae suae, probabilitate destituta, colores quaesivisse varios (e); sed & recentiori aetate virum quendam haud obefae naris, & in criticae artis regulis applicandis minime timidum, veteris item doctrinae, & quam hic imprimis requiri putamus, veteris philosophiae peritissimum (f) eo delapsum,

(b) *Biblioth. Graec. Vol. II. p. 735. seqq.*

(c) *Hystor. Eccles. V. T. T. II. p. 647. seqq.*

(d) *Bibl. Hebr. Vol. I. p. 974. seq. Vol. II. p. 199. add. WERENSDORFIVS pec. Diff. Witt. 1702.*

(e) Vide nominatos MOLLERO in *Homonymoscopia* p. 215.

(f) *Observ. Halens. Lat. T. V. obs. 13.* cujus auctorem se professus est illustris olim eruditione & fama NIC. HERON. GVNDLINGIVS *bist. phil. mor. P. I. p. 73.* Recusa est inter *observationes selectas ad rem litterariam spectantes Hale Magd. 1737.* 3. iterata vice editas *T. II. p. 189.* in cujus tamen tomii praefatione doctissima paralogismi auctoris modeste accurateque deteguntur. Tetigit etiam hanc obiecti Platonismi causam vir doctissimus, ita tamen, ut, cum haec primum legeremus, vix oculis nostris crederemus, ea scribi potuisse ab acerrimo veterum doctrinarum censore, qui vel minutis suspitionibus alias ductus atheismi maculam & dogmata ineptissima scriptoribus veteribus

delapsus, ut magno conatu Salomonis genuinum opus esse contenderet, sententiamque defenderet, suis semetipsam telis confodientem. Nisi καίριοφιλία quaedam, & ad paradoxas sententias erudito orbi propinandas proclivitas viro praestantissimo hanc opinionem suaserit. Quam tamen hic operose refutare eo minus necesse putamus, quo magis ex dicendis constabit, frustra haec omnia, & contra omnem veri speciem agi & defendi.

§. III. Facilius haec omnia probari non negamus, difficilius tamen conjectura assequi nos posse putamus, ad quem potissimum auctorem liber Sapientiae referri queat? etsi enim ad Philonem Judaeum veteres quidam hunc librum jam retulerint, cujus testem habemus B. HIERONYMVM (g), facile tamen, Philoniana scripta scribendique genium & modum ad hunc librum aptantes, & cum eo diligenter conferentesprehendent, eum alium longe auctorem, & paulo quidem vetustiore agnoscere. Nec id, nostro quidem iudicio, satis explicant, qui hunc librum ad Philonem quendam seniore referunt (b); nesciunt enim, quis ille Philo fuerit, & virum nobis exsculpunt, antiquitati ignotum, ut alibi (i) pridem monuimus. Unde rectissime illi agere putandi sunt, qui

Auctor Graecus, sed incertus.

auffricabat, quem Platonismi nec ignarum, nec in lectione Platoniorum peregrinum fuisse, tot ejus de Hippocratis, Platonis & Platoniorum atheismo contentiones eruditae demonstrant. Nempe levi manu & nugatoria responsione in tam gravi argumento versandum non erat, sed ponderandae sententiae, quae & dicendi ratione & argumento a Salomoneis, & omni Hebraica disciplina distant, ut terra a caelo. Vidit id nuper, & quae ait perspicacia & candore fassus est vir doctissimus, sobriaque inter Romanae ecclesiae addictos philosophiae in Germania vindex acerrimus, VDALRICVS WEISSIVS, monachus Benedictinus Ursinensis, librum Platonis opinionibus repletum esse, in elegantissimo *de intellectu humano* opere, ipse legendus.

(g) l. supra laud.

(b) Vid. MOLLER. l. c. CHR KORTHOLT *de Can. s. Ser. c. XIII p. 278. seqq.* B. BVDEVS *hist. phil. Ebr. p. 76.* VOSSIVS *de LXX. interpp. 396.*

(i) *Hist. crit. phil. T. II, p. 693.*

auctorem quidem incertum, suppositio tamen nomine inclarescentem, & eo quidem tempore scribentem conjiciunt, quo Græcanica eloquentia & eruditio ad Judæos quoque inter Græcos habitantes transmi-gravit. Quod ut Græcæ eloquentiæ affectatio, di-ctiones a Græcorum consuetudinibus desumptæ, res-que ipsæ inter Græcos magis, quam Judæos, no-tæ, manifeste probant, ita in Aegypto sub Ptole-mæorum imperio factum fuisse, facile sibi persuase-rit, quem Judaicæ gentis inter Græcas colonias ha-bitantis fata, alibi (*k*) nobis enarrata non latent.

*Prodi-
ta ve-
stigia
philo-
sophiæ
Alex.*

§.IV. Nos his omnibus, quæ alium disceptandi locum & institutum aliud postulant, non immoramur, sed id modo monemus, vestigia invalescentis, inter Ju-dæos Aegyptum incolentes, Pythagorico - Platoniciæ philosophiæ, suo modo a prisca Academiæ ratione sensim degenerantis, & ad orientis tum temporis in-crebescencia placita se attemperantis, qualem postea in Ammonii schola ad perfectionem quandam & ju-stum sectæ habitum emergentem Alexandria vidit, in hoc libro non obscura apparere, & inde recte con-fici, frustra eos esse, qui nihil nisi Salomoneum in eo inveniunt. Etsi enim non inviti illis largimur, adhibuisse auctorem frequenter sententias Salomo-neas, multaque in egregia scriptione inveniri do-ctrina Salomonea, quam præ se fert, non indigna; faciemus tamen manifestum, passim, etsi subtilius & non tam palpabili modo, ac Philo fecit, adultio-ris jam inter Judæos Platonismi impurioris & corru-pti alumnus, semina nascentis & invalescentis Py-thagoreo-Platonismi in hunc librum irrepisse, unde certior aliquantum de tempore scripti libri ejusque auctoritate conjectura fieri potest. Latius itaque, & adductis Alexandrinæ scholæ Platonem potissi-mum sequentis effatis ea probabimus, quæ paucis tantum indicasse alio loco (*l*) contentos nos esse in-stituti jubebat ratio.

§. V.

(*k*) *Hist. crit. philos. T. II. p. 634. seqq.*

(*l*) *2^a ex hist. phil. T. IV. p. 20.*

§. V. Age itaque, propius personatum Salo-^{et qui-}monem accedamus, audituri, quales nobis Sapien-^{dem}tiæ propinet regulas, & curiosius rimaturi, quibus^{dogma-} ex fontibus illæ haustæ sint. Non vero animus est, o-^{tum}mnes illas exhaurire sententias, quibus paria dictis^{proprio-} Pythagorico-Platonicis protulit Pseudo-Salomó; ex-^{rum.}scribenda enim esset magna pars elegantissimi libri, & afferenda sæpe talia, quæ communi fonte hausta peculiarem sectæ sententiã non exprimunt, quibus illud certe non evincitur, quod demonstrandum sum-
simus: sed ad ea potissimum provocabimus, quæ scholæ huic propria sunt, & affinia magis, quam Salomonis oraculis, quæque doctrinæ Pythagorico-Platonicæ, Alexandrino habitu effictæ, vestigia cautis re-
rumque gnaris fatis produnt.

§. VI. Hujusmodi vero locum mox in limine^{De spi-} libriprehendimus, quando capituli primi commate^{ritu} septimo auctor ita (m): ὅτι πνεῦμα κυρίου ἐπλήρωσε^{mundi.} τὴν οἰκουμένην, καὶ τὸ συνέχον τὰ πάντα γινώσκει ἕχου φωνῆς. Quoniam spiritus Domini replevit orbem terrarum, & hoc, quod continet omnia, scientiam habet vocis. Loqui quidem videtur prima fronte cum Hebræis, qui Spiritui divino immensitatis & omnipræsentis attributum largientes, divinam majestatem non dissimili modo expresserunt: utitur tamen more suo, & ex disciplina, cui se attemperabat, ejusmodi verbis, quibus Platonicum facile suboleas. Vti enim Spiritum divinum universitati quidem rerum præsentem ubique esse divinus vates cecinit (n), ita nescio, an unquam eum τὸ συνέχον τὰ πάντα, vinculum illud, quod omnia continet, & tanquam anima corpus, sustinet, informat, & conjungit, vocaverit, vel vocare quoque ita potuerit? Quid enim aliud est Spiritus Dei totum mundum non replens
tan-

(m) Vtatur editione LXX. Interpretum Græcorum, & versione vulgata, sed sæpius emendanda.

(n) Ps. CXXXIX. 1. seqq.

tantum, sed & continens, quam Deus anima mundi? quæ doctrina vetus quidem est, & pridem ante Platonem nata, ignota tamen Hebraeis, & ipsi Salomoni, & ex turbidis gentilium lacunis hausta; qua Deus ita per mundi partes diffunditur, ut eum tanquam causa informans, quod ajunt, *contineat*. Hospes sit in philosophiæ veteris historia, oportet, qui hæc ignorat, & istam doctrinam non inter orientis populos Chaldaeos, Aegyptios, Indos, & quos non? invenit, & inter Græcos quoque post alios, Stoicos hoc *Κύριον δόγμα* admisisse nescit (o). Nos instituti memores scholam tantum Pythagoreo-Platonicam adducimus, ut cum ea loqui appareat Pseudo-Salomonem. In ea vero nobilis doctor TIMÆVS LOC RVS *de anima mundi* (p) ita locutus est, ut doceret, Deum eam medio mundo indidisse, & extra eduxisse, ipsumque universum illa contexisse & continuisse. *Τὰν δὲ τῷ κοσμῷ ψυχὰν μεσόθεν ἐξείψας ἐπάγαγεν ἔξω, περικαλύψαι αὐτὸ ὅλον αὐτᾶ. Vnde & TIMÆO (q) mundus spiritu plenus dicitur, quia spiritu isto mundus completur & continetur. Traduxit hæc in suam scholam PLATO, qui cum mundum statueret animal intelligens, animam istam mundi ex Deo, sive ex ratione potius divina, necessario mundo inditam statuit, quia sine ea mundus non posset contineri. Ita enim in Timæo (r): λογισάμενος οὐκ ἔυρισκεν ἐκ τῶν κατὰ φύσιν ὁρατῶν οὐδὲν ἀνόητον τὸν νοῦν ἔχοντος ὅλον ὅλου κάλλιον εἶσθαι τὸ ἔργον, νοῦν δὲ χωρὶς ψυχῆς ἀδύνατον παραγενεσθαί τω. διὰ δὲ τὸν λογισμόν τόνδε νοομένην ἐν ψυχῇ, ψυχὴν δὲ ἐν σώματι συνισᾶς, τὸ πᾶν ξυνεκταίετο,*
ὁ πως

(o) vid. HVETIVS Qq. *Almet. l. II. c. 2. §. 7. p. m. 81. seqq.* PFANNER. *system. theol. gent. purior. c. II. §. 28. p. 105.* & quæ passim in *historia critica philosophiæ* hac de re monuimus.

(p) in TH. GALEI *opusc. mythol. p. 541.*

(q) apud ARJSTOT. *de anima l. I. c. 9.*

(r) p. m. 473. Versionem damus M. FIGINI.

ὅπως ὅτι κάλλιστον εἶν κατὰ φύσιν ἀριστόν τι ἔργον ἀπεργασάμενος. Cum excogitasset, nihil invenit eorum, quæ secundum naturam aspectui subiecta sunt, si expers intelligentia sit, intelligente alio, totum toto pulchrius unquam fore, intellectum vero alicui sine anima dari non posse, hac ratione mentem quidem animæ, animam vero corpori dedit, totumque ita mundum constituit, ut pulcherrimum natura opus optimumque foret. In quibus Platonis verbis id imprimis notari meretur, universum ista anima constitui atque contineri. Quid hoc aliud, nisi animam mundi per illum non diffusam modo, sed vinculum quoque esse, quod dividuum & individuum continet, & connectit? unde & animam mundi ex dividuo & individuo suo modo constare post Locrum Platoni quoque placuit. Verum non aliud dicit Pseudo-Salomo, qui Spiritum Dei animam mundi satis manifeste facit, quando Spiritum divinum non replere, tantum mundum, sed & omnia continere & constituere asserit. Erröre satis quidem gentili, sed quem Pseudo-Salomo non solus erravit, sed qui ex disciplina Pythagorico-Platonica ad alios quoque ex Judæis & Christianis dimanavit, qui in amando hoc Veneris pullo philosophiæ Pythagorico-Platonici ad modum fuere seduli. Ex illis PHILO, de gigantibus (s) ita: νῦν δὲ τὸ ἐπ' αὐτὸ πνεῦμά ἐστι τὸ σοφόν, τὸ θεῖον τὸ ἀτμικόν, τὸ ἀδιάκριτον, τὸ ἀσειόν, τὸ πάντι δι' ὅλων ἐκτεπληρωμένον, ὅπερ ὀφειλοῦ, οὐ βλάπτεται μεταδοθῆν ἑτέρῳ, οὐδ' ἂν πρότερον ἔλαττοῦται τὴν σύνεσιν καὶ ἐπιστήμην καὶ σοφίαν. Nunc autem Spiritus ille sapiens, qui inest ei, (Moyse) divinus est, inseparabilis, indivisibilis, probus, qui ubique implet omnia, qui prudens est absque sui detrimento impartitus alteri, ut nihil decedat ipsius intellectui, scientiæ & sapientiæ. Quibus verbis Iudæus in Platoniorum scholis formatus, hanc Spiritus Dei partem omnia replere

N ubi-

(s) Opp p. 287.

ubique non alia ratione affērit, quam quod anima divina per totum mundum divisa continetur. Ex Christianis vero, quot fuere quæſo, qui erroneo hoc dogmate ſeducti, & Platonicis hypotheſibus in tranſverſum rapti Spiritum ſanctum fecere animam mundi? Quod ne fuſius hic, ubi alia agendi ſunt, probemus, otium nobis ſecit præſtantiffima celeberrimi MOSHE-
 MII eruditio, qui id luculenter confecit (t). Nec id mirum: amplexi enim ex ſchola PLOTINI, quod (u),
πανταχοῦ ὄνσα ἢ ψυχὴ ὅλη, καὶ οὐ διωλημένη, τῇ τοῦ παντός κατὰ μέρος, mundi anima ubique exiſtens, non diviſa per partes, ſed ubique tota ſit; cum S. Spiritui omnipræſentiam in ſacris oraculis adſcribi viderent, in id pronò pectore digreſſi ſunt, animam mundi eſſe Spiritum S. per omnia diffuſum, omnia continentem, omnia dirigentem, omnibus providentem. Vnus Latinorum loco loquatur ARNALDVS CARNOTENSIS, qui in ſermone *de cardinalibus Chriſti operibus & quidem de Spiritu S.* (v) ita: *Hujus ſempiterna virtus & divinitas cum in propria natura ab inquiſitoribus mundi antiquis philoſophis proprie inveſtigari non poſſet, ſubtiliſſimis tamen intuiti ſunt conjecluris compoſitionem mundi, compoſitis & diſtinctis elementorum affectibus præſentem omnibus animam affuiſſe, quæ ſecundum genus & ordinem ſingulorum vitam præberet & modum & intransgreſſibiles figeret metas & ſtabilitatem aſſignaret & uſum. Hanc vitam, hunc motum, hanc rerum eſſentiam animam mundi philoſophi vocarunt, putantes, cæleſtia corpora, ſolem dico, lunam & ſtellas, ipſumque firmamentum hujus animæ virtute moveri, & regi, & aquas, & terram & aërem hujus ſemine imprægnari. Qui ſi Spiritum & creatorem &*
 Domi-

(t) ad CVDWORTHII ſyſt. intell. c. IV. §. 36. p. 657.

(u) *Ennead. II. l. II. c. I. p. 108.*

(v) qui talio Cypriano adſcribi ſolet, & inter ſpuria hujus doctoris opera rejectus a viris doctis abbati huic bonæ val-
 lis readitus eſt. Inter *opp. Cypriani opp. p. 60. ed. Oxou. cura FELLI.*

Dominum & vivificantem, & nutritorem crederent omnium, quæ sub ipso sunt, convenientem haberent ad fidem accessum. Ibi satis luculenter prodit, Spiritum S. sibi eo loco esse, quod philosophi anima mundi fuit. Ex Græcis vero ORIGENES (x), ejusdem Platonice scholæ alumnus, in eundem modum: *Sicut corpus nostrum unum ex multis membris aptatum est, & ab anima CONTINETVR: ita & universum mundum velut animal quoddam immane opinandum puto, quod quasi ab una anima virtute Dei ac ratione TENETVR.* Quod etiam a S. scriptura indicari arbitror, per illud, quod dictum est per prophetam: *Nonne celum & terram ego repleo; dicit Dominus.* Ex quibus omnibus larga manu allatis cuilibet attendenti perspicuum est, hanc divini Spiritus descriptionem, quod omnia repleat, omnia contineat, indeque, quia συνέχει τὸ πᾶν, sciat & intelligat omnia, desumptam esse ex Platoniorum schola & deductam in scholas Iudæorum & postea Christianorum, omnipræsentiam divini Spiritus cum anima mundi per totum diffusa misere confundentium, eamque ab auctore libri Sapientiæ adhibitam haud obscura Platonismi inter Iudæos jam tum radices agentis prodere vestigia.

§. VII. Ne vero vel ullus dubitationi locus sibi ^{Ejus} perfit, recte nos verba Pseudo-Salomonis explicuisse, ^{attribu-} liceat & alium locum asserre, qui ex dictis miram sibi ^{butis.} lucem conciliat, allatis vero non minora lumina cœneratur. Ita enim *c. VII. c. 22.* ἐστὶ γὰρ αὐτὴ πνεῦμα νοερὸν, ἅγιον, μονογενὲς, πολυμερὲς λεπτόν, ἐκκίνητον, τρανὸν, ἀμόλυτον, σαφές, ἀπύμαντον, φιλαγαθὸν, ὄξυ, ἀκλόλυτον, ἐνεργητικὸν, φιλόανθρωπον, βέβαιον, ἀσφαλές, ἀμέριμον, παντοδύναμον, χαροῦν πνευμάτων νοερῶν, καθαρῶν, λεπτοτάτων. *Est enim illa (Sapientia) spiritus intelligens, sanctus, uni-*

N 2 cus,

(x) περί ψυχῶν l. II. c. 1. locum quoque affert CVDWORKTHVS *system. intell. c. IV. §. 36. p. 657.*

cus, multiplex, subtilis, difertus, mobilis, incoinquinatus, certus, suavis, amans bonum, acutus, qui nihil impeditur, beneficus: humanus, benignus, stabilis, certus, securus, omnem habens virtutem, omnia prospiciens, & qui capiat (transfeat) omnes spiritus intelligibiles, mundos, subtiles. Græca ipsa inspicienda sunt, a quibus vulgatus minus accurate abit. Ita vero illa comparata sunt, ut valde hospes sit oporteat in scriptis Platoniorum, præcipue eorum, qui Alexandriae caput ex Ammonii & Plotini schola postea extulerunt, & quorum proavi jam in hoc cæno hæserunt, qui Platonium dicendi genus hic non manibus palpet. Vbi enim Salomo de spiritibus νοητοῖς, voce Platonice solenni, puris, levissimis, i. e. purissimo & levissimo corpore & ὀχνηατι vestitis, quod dogma est celebratum scholæ Eclecticæ, & ante eum jam Alexandriae auditum? ubi spiritum divinum per omnes mundi partes transeuntem distribuit, quod solent philosophi Alexandrini, Platonici sequiores ipsique hæretici ex Ægypti prodeuntes? Annon & ipsa doctrinæ ratio, & nomina quoque adhibita fati produnt, quibus ex fontibus ista hausta sunt? Non ea allatis Platoniorum effatis latius probabimus, quippe quæ in eorum scriptis versato, & vel sola oracula Zoroastrea (y) legenti notissima sunt. Vnum, quod in præsentia e re nostra est, monuisse sufficiat, statuere auctorem ἰποβολιμαῖον, spiritum sapientiæ divinæ penetrare & transfundere se per omnes spiritus tum mere intellectuales, & puros, tum purissimo & levissimo corporis ætherei vehiculo amictos. Quæ doctrina ut Hebræis, & imprimis Salomoni inaudita fuit, ita ad Platoniam philosophandi rationem tota exigenda est, secundum quam mens sive ratio divina, ut se mediante anima mundi cum toto mundo & cum corporalibus quoque communicat, & illum regit, ita omnes spiritus in se continet, eosque ita penetrat, ut divinæ rationis fiant par-

(y) vid. Orac. III. apud STANLEIVM *histor. philos.* p. 1180.

participes. Et ita Deus, juxta Platonicos quoque omnia est in omnibus, non in mundi tantum partibus sed & in spiritibus. Rem a CVDWORTHŌ doctè probatam, accuratius vero a præstantissimo interprete illustratam (2) otiose hic non repetimus. Ne tamen abeamus sine symbola, Platonicum loquendi morem & phrasæologiam, non Salomoneæ quidem, Alexandrinæ tamen scholæ usitatam, quam adhibuit Noster, vel uno exemplo luculento probabimus. Ita enim in *questionibus*, SECVNDO philosopho tribui solitis (aa) quæque Platonicum recentiorum satis produnt, ad quæstionem, quid est DEVS? respondetur: ἰδίῳπλα-
σον, ἀγαθὸν ὑψωμα, πολυχάρακτον μόρφωμα, δυσνο-
τυμνον ζήτημα, ἀθάνατος νοῦς πολυδίοικητον πνεῦμα,
ἀλόκιμος ὀφθαλμὸς ἰδία πάντων οὐσία, πολυδύναμος
δύναμις, παγκρατὴς χηρ, φῶς, νοῦς, δύναμις. *Bo-
num nativum, multiformis imago, altitudo invisibi-
lis, varie effigiata forma, quæstio intellectu difficilis,
mens immortalis, spiritus cuncta pervadens, pervigil
oculus, propria omnium essentia, multi nominis pote-
stas, manus omnipotens, lumen, mens, potentia.* Vbi præter Platonicum loquendi variisque epithetis divi-
na principia describendi modum a nostro quoque au-
ctore adhibitum imprimis ad id attendendum est, quod præcipua illa attributa ad rationem divinam in anima mundi per universum diffusa cuncta redeant, quod satis proditur, quando Deus vocatur spiritus omnia pervadens. Ita vero & auctor noster, qui spiritum Dei, divinam rationem & sapientiam non spiritus tantum intellectuales pervadere asserit, sed & ne incerti hac de re simus, sub initio *capitis duodecimi* signifi-
cantly ait: τὸ γὰρ ἀφθαρτὸν σοῦ πνεῦμά ἐστι ἐν πᾶσι.
Incorruptibilis spiritus tuus est in omnibus. Quod ut a Salomoneæ sapientiæ alumno dici non potest, quæ

(2) vid. c. IV. *systematis intellectualis.*(aa) in GALEI *opusc. mytholog. p. 625.*

scilicet spiritum divinum in malis non esse diserte statuit, ita Platonica lolia sterilesque gentilium avenas inter tritica Salomonea manifeste prodit.

*Mundi
bonitate.*

§. VIII. Eundem loquendi & sentiendi cum Platone ejusque schola modum haud obscure prodidit Pseudo-Salomo, *primo* itidem *capite, versiculo decimo quarto*, ubi satis Platonice: Ἐκτισε ὁ Θεός, εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα, καὶ σωτήριον αἰ γενέσθαι τοῦ κόσμου καὶ οὐκ ἔστι ἐν αὐταῖς φάρμακον ὀλέθρου οὐδ' ἄδου βασιλίου ἐπὶ τῆς γῆς. *Crevit Deus, ut revera essent omnia, & salutare fecit generationes mundi, neque est in iis venenum interitus, nec inferni regnum super terram.* Vulgatus profus a Græco abit, hic non audiendus, quippe qui Platonicas phrasas non intellexit. Illæ vero se haud una ratione in hoc loco manifestant. Ostensus enim, ex mundi generatione & conditi natura Deum peccati auctorem non esse, potissimum ad rationes in Platonice scholis enatas provocat, & triplici quidem argumento id evincit: primo quia mundus essentialibus principiis superstructus a Deo est, secundo, quia in condendo mundo bono scopo usus, optimum eum fecit; tertio quia corruptionis & destructionis sedes, ἄδου Græci vocant, non super terra est. Nihil hic dicitur, quod non mere Platonice suboleat. Hi enim philosophi ex eo potissimum bonitatem & perfectionem derivaverunt, quod Deus in eo condendo æternas rerum essentias, quas ideas Plato vocabat, adhibuerit, quibus formam & τὸ εἶναι materiæ fluxæ & in omnes partes atque formas versatili & mutabili largiretur. Rem alibi (bb) fuse a nobis probatam hic non repetimus, nec ea fastidiosè apponimus fercula, quæ primas Platonice mensas degustantes satis norunt, id monuisse contenti, unum PLATONIS Timæum omni exceptione majus testimonium offerre, quo dialogo Philosophus inter alia

(bb) *Hist. de ideis Sect. I. §. 4. p. 35 seqq.*

alia (cc): λέγωμεν δὴ, δι' ἣν αἰτίαν γένεσιν κὶ τὸ πᾶν τόδε ὁ στυγίαι συτίσπειν, ἀγαθὸς ἦν ἀγαθῶδε οὐδεις οὐδενὸς οὐδέποτε ἐγγίγνεται φθόνος. Τούτου δὲ ἐκτὸς ὦν πάντα, ὅτι μάλιστα ἐβουλήθη γένεσθαι παραπλήσια αὐτῶ - - - βουληθεὶς γὰρ ὁ Θεὸς ἀγαθὰ μὲν πάντα, φλαῦρον δὲ μηδὲν εἶναι κατὰ δύναμιν, οὕτω δὲ πᾶν ὅσον ἦν ὄρατόν παραλαβὼν οὐκ ἰσυχίαν ἄγον ἀλλὰ κίνουμενον πλημμυλῶς κὶ ἀτάκτως ἕς τὰ ξιν αὐτὸ ἤγαγεν ἐκ τῆς ἀταξίας ἠησάμενος ἐκείνο τούτου πάντως ἀμεινον. Σέμης δὲ οὐτ' ἦν οὐτ' ἔστι τῶ ἀρίστω δρᾶν ἄλλο πλὴν τὸ κάλλιστον. *Dicamus igitur, quare ob causam ille rerum auctor generationem & hoc universum constituerit? Bonus erat, bonus autem nulla unquam alia de re invidia tangitur: ergo cum livor ab eo alienissimus esset, omnia sibi, quantum fieri poterat, simillima fieri voluit. Itaque cum vellet Deus bona omnia fore, nihil vero, quoad natura pateretur, malum, quicquid erat, quod in cernendi sensum cadere posset, assumpsit, non tranquillum & quietum, sed temere agitatum & fluitans, idque ex inordinata jactatione redegit in ordinem. Hoc enim judicabat esse præstantius. Fas autem neque erat, neque est, quicquam nisi pulcherrimum facere eum, qui est optimus.* His subjungit ea, quæ supra de anima mundi seminales rationes essentiarum largiente materiæ jam attulimus, & inde infert, cum mundus animali similis sit, non aliud animal simile intelligi posse, quam cujus animalia cetera partes sunt. Illud scilicet, quod viventia omnia, quæ sola mente perspiciuntur, (ideas innuit) in se ipso complectitur &c. Secutus est Plato more suo TIMÆVM, qui in libello *de anima mundi* (dd), eandem doctrinam his verbis complexus est: ἐπὶ τὸ πρετβύτερον κάρρον ἔστι τῶ νωτίρω, κὶ τὸ τεταγμένον πρὸ τῶ ἀτάκτω,

(cc) p. m. 458.

(dd) p. 545. op. mythol.

ἀγαθὸς ὢν ὁ Θεὸς, ὄρων δὲ τὰν ὕλαν, διχομένην τὰν ἰδιάν κ' ἄλλουμένην, παντίως μὲν, ἄτακτος δὲ, ἰδῆι εἰς τάξιν αὐτὰν ἄγειν, κ' ἐξ ἀορίστων μεταβολᾶν εἰς ὥρισμένην κατατάσσει - - - δηλιόμενος ὢν ἄριστον γένημα ποιῆν, τοῦτον ἰποῖμι Θεὸν γεννατόν κ. τ. λ. *Quandoquidem antiquius juniore praestantius est, & id quod ordinatum, inordinato, Deus, cum nimirum bonus sit, & videret, materiam recipere ideam formamque, & alterari varie quidem, sed tamen inordinate, vidit quoque opus esse, ut eam ipse in ordinem reduceret, & ex indefinitis mutationibus ad certam definitamque constitueret. - - - Quum igitur Deus vellet pulcherrimum fatum producere, hunc effecit Deum genitum &c.* Vides non mundi tantum generationes optimas a Deo institutas dici, sed hujus quoque bonæ conditionis originem accersiri ex applicata idea ad materiam, qua essentia, ordo, forma inordinatæ materiæ collata, & ita mundus optimus constitutus est. Vnde quoque Plato, quod & nos alibi (ee) demonstrasse meminimus, a materiæ potius mala quadam natura, (animam brutam vocat PLVTARCHVS (ff) quam a Deo mali originem arcessit. Sequitur inde, regnum inferni non esse super terra, nam & hoc Platonium est, sub terra tartara quærendum, ut παχυλῶς Plato; clarius, regnum inferni sive ἄδου esse in aëre tenebrioso, quod dogma Platonium ad alias quoque nationes & Iudæos quoque dilapsum ex Ægyptiaco Platonismo ita illustravere Angli doctissimi, ROBERTVS PARCKERVS (gg) & IACOBVS WINDETVS (bb),
ut

(ee) in *bist. de ideis Sect. I. §. 4. p. 47.* Consulenda hoc loco, ut plenissime cuncta consent, quæ *bist. crit. phil. T. I. p. 482. seqq.* in describendo systemate cosmologico & physiologico Platonis occupati, ex instituto differuimus, quæ huc transcribere non vacat.

(ff) de *Cosmogon. secundum Timæum.*

(gg) in rarissimo libro de *descensu Christi ad inferos.*

(bb) de *vita sanctorum statu.*

ut non opus esse videatur, eos exscribere, sed ad ipsos hos fontes sitientes ablegare, ut plenis cyathis hauriant.

§. IX. *Capite secundo* & sequentibus longam ^{Disputatione} pulchramque instituit auctor disputationem adversus ^{adversus a-}atheos, sapientiæ veræ inimicos, spemque suam in ^{theos.}hujus tantum vitæ voluptatibus ponentes, iisque spem futuræ vitæ & recte institutarum actionum certissima post mortem præmia opponit, inque hac *ἀντιθέσει* Græcam potissimum eloquentiam ostentat, multa fateor, afferens egregia, & candidioris sapientiæ alumno non indigna, multa tamen addens quoque, quæ a prisca Hebræorum simplicitate recedunt, & ambitiosi atque tumentis calami, qualis inter Græcos sophistas vigebat, vestigia produnt, & ad philosophorū quoque Græcorum placita alludunt. Non urgebimus voces e mediis Græcorum tricliniis desumptas, & descriptas luxuriantium Athenarum vel Alexandriae voluptates; quibus otium est, facile comparisonem instituent eorum, quæ auctor *capitis secundi versiculo septimo, octavo & nono* dedit, cum illis, quæ de veterum Græcorum convivandi more doctè affert illustrissimus IOANNES POTTERVS in eruditissimo *Archæologia Græcæ* opere (ii) indeque manibus palpabunt phrasés & descriptiones ex media Græcia a Pseudo-Salomone transumptas, de quibus Hebræus non facile somniaverit, ipseque Salomo, in commendandis vitæ commoditatibus alio loco disertus, silet: id unicum monuisse contenti, ita hic voluptatis studiosos depingi, ut jures, Polemonem induci ad Xenocratis januam temulento corpore bacchantem & severa philosophi oratione graviter castigatum. Rem LAERTIO (kk) PLVTARCHO (ll) LVCIANO (mm) aliisque narratam, ne prolixi simus, uno

N 5

VALE-

(ii) l. IV. c. 19. seqq. p. 746. seqq.

(kk) l. IV. f. 16. seqq. (ll) de discrim. adul. & amici.

(mm) in bis accusato T. II. p. m. 675. conf. HORAT. l. II. sat. 3.

VALERII MAXIMI calamo (nn) describemus, ut pateat, hæc sibi potissimum voluptatis mancipia sua, philosophia expugnanda sumsisse Platonicos. Ita vero ille: *Perditæ luxuriæ Athenis adolescens Polemo neque illecebris tantummodo sed etiam ipsa infamia gaudens, cum ex convivio non post occasum solis, sed post ortum surrexisset, domumque repetens Xenocratis patentem januam vidisset, viro gravis, unguentis delibutus, fertis capite redimito pellucida veste amictus, refertam turba doctorum hominum scholam ejus intravit, nec contentus tam deformi introitu, confedit etiam, ut clarissimum eloquium & prudentissima præcepta temulentia lasciviis eluderet. Orta dein, ut par erat, omnium indignatione, Xenocrates vultum in eodem habitu continuit, omissisque, de quibus differebat, de modestia ac temperantia loqui capit, cujus gravitate sermonis respiscere coactus Polemo, primo coronam capite detractam projecit, paulo post brachium intra pallium reduxit, procedente tempore oris convivalis hilaritatem deposuit, ad ultimum totam luxuriam exiit, uniusque saluberrimæ orationis medicina sanatus ex infami ganeone maximus philosophus evasit.* Non puto similiorem corvo corvum esse, quam luxuriantem Polemonem luxuriæ alumnis, quos describit Pseudo-Salomo, sic ut facile quis sibi persuaserit, eundem sibi illum finem atque scopum proposuisse, ut Xenocratis, scholæ suæ patriarchæ, imitator eos a turpi flagitiorum via sapienti oratione revocaret. Quod si vero propius ad philosophicas Græcorum, quas auctor Platonicus intuetur, doctrinas inspiciemus, facile & hic Platicum, suæ sectæ adversarios pungentem, subodorabimur. Versu enim vigesimo secundo manifeste prodit, quo tota disputatio tendat, quando fontem totius corruptionis infamis hominum generis ita detegit: οὐκ ἔγνωσαν μυστήρια τοῦ Θεοῦ, οὐδ' ἔμισθον ἤλπισαν ὁσιότητος, οὐδ' ἔ

(nn) l. VI. c. 9.

Ὁὐ ἔσονται γέρας Ψυχῶν ἀνώμων. *Nesciunt mysteria Dei, neque mercedem sperant sanctitatis nec rationem habent præmiorum animarum inculpatarum.* Palpabit quilibet, historiæ philosophicæ Græcæ non imperitus, hæc ad illos potissimum pertinere, qui præmia pœnasque post hanc vitam inter Græcos ridebant, quibus longa postea dissertatione malorum dura & miserabilia post funera fata, & exoptata bonorum præmia spei in hac vita sanctæ commendata opponit. Tales ut omni fere tempore fuerunt, ita vel ex uno coque elegantissimo PLATONIS *dialogo* (oo) quo ultima verba & fata Socratis edisseruntur, manifestum est, multos futuræ vitæ & præmiorum virtutis post hanc vitam spem pro re ficta habuisse, iisque sese opposuisse Platonis scholam. Exscribenda esset tota præstantissima dissertatio, & referendæ objectiones Cebetis, Simmiæ, Critonis, cum responsonibus Socratis, si omnia cumulanda essent, quæ in hanc rem dicuntur: quo tamen eo tutius superfedere possumus, quo magis paucos ex veteris philosophiæ studiosis esse putamus, quibus pulcherrimus dialogus, ad emendandum animum plurimum faciens, & cui parem non habent tetralogiæ Platoniciæ, lectus non est. Illud tamen notari volumus, Socratem contra voluptates Atheniensium potissimum suorum a philosophia medicinam sumentem ex separatione philosophica animæ a corpore, hujus separatim a corpore existentis veritatem & immortalitatem, & ex hac ingentem illam futuræ vitæ præmiorumque virtutis apud Dominos meliores spem colligere, suosque contra multitudinem eorum, qui hæc non credunt, ut ipse ait, munire. Quæ omnia hoc quasi epiphonemate (pp) claudit, iis simillimo quæ Auctor noster in sequentibus affert, quæ brevitatæ causâ tantum Latino FICINI ore referimus: *Sed borum, quæ narrata sunt gratia, o Simmia, omni studio annitendum est, ut in hac vita virtutem*

(oo) Phædone. p. m. 16. (pp) p. m. 46.

Et prudentiam sapientiamque consequamur, primum namque pulchrum est & spes ingens. Hæc igitur eo se pacto prorsus habere, quo ego disposui, non decet virum sanæ mentis asserere (ecce nec ipsum Socratem fatis certum, in probabilem tamen partem valde inclinantem) esse tamen vel hæc, vel talia quadam circa animos nostros, eorumque habitationes, quandoquidem animus ipse immortalis apparet, & decere mihi videtur, & dignum, quasi periclitantes ista existimare: honestum enim periculum est, oportetque hæc quasi carmina quadam magorum ritu mentibus nostris infundere. Quamobrem hanc diu jam protrahò fabulam. Sed horum gratia bonam spem de animo suo habere debet, quicumque voluptatibus & ornamentis corporis neglectis tanquam alienis ad diversum declinantibus voluptates, quæ in discendo percipiuntur, studiose sectatus fuerit, animum non alieno sed suo decoraverit ornamento, temperantia, justitia, fortitudine, libertate, veritate sic ex hac vita migrationem expectans, tanquam cum fatum vocaverit, migraturus. Et talia quidem multa passim apud PLATONEM præsertim libro decimo de Republica. Et ex hujus schola ad Stoicos digressa est hæc philosophia, immo vehementius defensa, postquam Epicuri hortus illis adversatus contendere cœpit, nos nihil esse post mortem, nec habendam præmiorum & pœnarum post mortem rationem, inque eo fortitudinem querendam, ut superato mortis & inferni timore, beatus sua voluptate philosophus vivat, quod alio loco (99) adductis Epicuri & sequacium verbis latius demonstravimus. Hæc enim ad evertendos bonos mores & enervandam ingentem illam futuræ justitiæ spem atque metum pertinere rati Stoici in Epicureos tan-

(99) Hist. Phil. T. II. p. 656. 659. Prævit Epicarmus vid. SEXT. EMP. adv. Matb. l. I. c. 13. f. 237. conf. l. c. p. 105. addendus Cebes genuinus Socratis discipulus, inelegantissima tabule enarratione contra Hedonicos, Aristippi sequaces, voluptatis magistros iisdem argumentis disputans.

tanquam foedissimi atheismi reos inveci sunt, suam vero philosophiam futuræ spei præmii, vitæque melioris & vindictæ de hostibus veritatis sumendæ superstruxerunt, quod cum late & ex instituto docuerimus & adductis Stoicorum effatis probaverimus in dissertatione *de secta Elpistica* (rr) non est, cur hic prolixiores simus, rati hæc sufficere posse, ad ostendendum, his capitibus imitari scholam Platoniam Nostrum, iisque prorsus rationibus se securitati & improbitati malorum opposuisse, quibus Socrates, Plato, Zeno & sequaces Anelpisticos suorum temporum philosophos & imprimis Epicuri sectatores oppugnaverunt. Quamvis enim ipsius argumenti dignitas a Salomonea sapientia non abhorreat, qui & ipse contra atheos in ecclesiastæ libro disputavit, longe aliis tamen rationibus id agit, adeo a colore, quem quæsitv disputationi suæ Auctor libri Sapientia, distantibus ut vel hoc solo argumento suspicionum criticarum gnaro satis sit, ἀυδεντιαν hujus libri evertere.

§. X. Platonium porro se prodit libri Sapientia auctor varia sapientia commendatione, epithetis & descriptionibus Platonice scholæ solemnibus. Cumulanda essent plura, quam fert præsentis scriptio-
De Sapientia commendatione.
 nis modus, si adducenda essent omnia, quæ ex hoc libro in eandem rem faciunt. Constat vero dicto fides uno alterove loco adducto. *Capite VI. v. 13.* in pulchritudine sapientia commendanda occupatus auctor, ita de ea: λαμπρά κ̄ ἀμάραντος ἐστὶ ἡ σοφία, κ̄ ἐυχερῶς θεωρεῖται ὑπὸ τῶν ἀγαπῶντων αὐτήν, κ̄ εὐρίσκειται ὑπὸ τῶν ζητούντων αὐτήν, *Clara (splendida) est & qua nunquam marcescit sapientia, & facile videtur ab iis, qui diligunt eam, & invenitur ab iis, qui quærunt eam.* Facilis & elegans sententia, sed Platoni sapius in ore, qui a pulchritudine sapientiam quam maxime commendat. Testem volumus vel unum

Phile-

(rr) *Miscell. Berol. T. V. n. 11. p. 222. seqq.* quam supra recusam dedimus.

Philebum longa inducione in id tendentem ut ostendat, summum bonum, quatenus in mente residet, ex sapientia & voluptatis mixtione oriri, & in sapientia possessione & veritatis voluptatis & pulchritudinis commensurationes residere. Cujus summam quasi ita comprehendit (ss) : Ἄρ' οὖν φρόνησιν μὲν καὶ νοῦν ὁ Σώκρατες, οὐδέ τις πάποτε οὐδ' ὑπάρ' οὐτ' ὄναρ αἰσχροῦν οὔτε εἶδ' ἐν οὔτε ἐπειρόησεν οὐδ' ἀμῆ οὐδ' ἀμῶς, οὐδ' ἔγγινόμενον οὔτε ὄντα, οὔτε ἐσόμενον. *Mentem quidem & sapientiam o Socrates aut revera aut falso deformem nemo vel vidit, vel aliquo pacto cogitavit, aut fuisse unquam, aut esse aut deinde futuram* (*). Et ex hoc fonte similia sapientia apud Platonem prædicata ejus claritatem excellentiamq; extollentia(tt) hausta ex scholis Pythagoricis, cujus specimē, si vis, habebis in eleganti fragmento *libri de sapientia* ab ARCHYTA TARENTINO conscripti, quod servavit nobis IAMBlichVS, (uu) in quo prolixum habes hujus aliorumque locorum, in quibus auctor noster Pythagoricis phrasibus sapientiam commendat, commentarium. Nullo vero loco luculentius de sapientia Pseudo-Salomo noster differit, ut Platonicum dicendi & philosophandi genus Alexandrinis receptum sequi palpes, quam cum *cap. VII. v. 17. seqq.* scribit : αὐτὸς γὰρ μοι εἶδοκε τῶν ὄντων γινῶσιν, ἀψευδῆ, εἰδῆναι σύσασιν κόσμου, καὶ ἐνεργίαν σοιχείων, ἀρχὴν καὶ τέλος καὶ μεσότητα χρόνων, τροπῶν ἀλλαγὰς καὶ μεταβολὰς καιρῶν, ἐπ' αὐτῶν κύκλους καὶ

(ss) p. m. 175.

(tt) vid. *Guomologia Platonis* p. 165. *seqq.* ubi plura cumulantur.

(*) Multum esse Salomonem γινῶσιν in commendanda Sapientia pulchritudine non negamus, tellis enim est proverbiorum liber. At fit id phrasibus longe alijis, tententis brevibus, & a moribus & pulchritudine Græcorum non penitis, quales verum Salomonem imitaturus auctor noster adhibet seipsum prodens.

(uu) in *Protrept. c. 3.* unde accessit *Opusculis mytholog. p. 732. seqq.*

καὶ ἀστέρων θέσεις, φύσεις ζώων καὶ θυμὸς θηρίων,
 πνευμάτων βίαι καὶ διαλογισμοὺς ἀνθρώπων, διαφορὰς
 φυτῶν καὶ δυνάμεις ριζῶν. *Ipsa enim dedit mihi eorum,*
quæ vera sunt, scientiam veram, ut sciam dispositio-
nem orbis terrarum, & virtutes elementorum, iustitiam
& consummationem & medietatem temporum, vicissi-
tudinum permutationes, & consummationes temporum,
conversionum mutationes atq; temporum & annorum cur-
sus, & stellarum dispositiones, naturas animalium, &
affectus bestiarum, ventorum impetus & ratiocinatio-
nes hominum, differentias virgultorum & virtutes ra-
dicum. Non monebimus prolixè in præsentì, manife-
 ste hic prodere auctorem præjudicium, quod sui jam
 temporis Iudæorum animis insedit, sapientiam Græ-
 corum, cujus hic concinnam habemus descriptionem,
 ab Hebræis ortam ad Græcos descendisse, adeoque Sa-
 lomonem quoque ceteris terrarum Orientis regibus
 sapientiozem ad ideam philosophi Græci effingendum
 esse; illud enim præjudicium, quod alibi jugulavimus,
 (xx) hic tam aperta fronte se manifestat, ut dialectica
 humanas ratiocinationes dijudicans, physica totius
 terrarum orbis naturam, elementa, vim, virtutes, &
 naturam delineans, astronomia siderum cursus &
 positiones enarrans, chronologia annorum periodos
 dimetiens &c. in ipso limine orationis constituta ipsæ
 hac de re clamitent: sed id modo adjicimus, nusquam
 Salomonem sapientiam in scriptis genuinis in his Græ-
 corum subtilitatibus quæsiuisse, sed Socratico more e
 cælo in terram deduxisse scientiam, & ad mores for-
 mandos & cognoscendam rerum humanarum vanita-
 tem transtulisse: aliter vero Platonem fecisse, & cum
 eo discipulos, qui sapientiam his scientiis definientes
 a Socrate in eo defecerunt. Testem iterum excita-
 mus

(xx) *hist. crit. philos. T. I. p. 86.* ad quæ legenda patien-
 tiam lectoris exoramus, certi palpaturum eum esse, quam
 egregie hic ex præjudicio Græcanico nugatus sit auctor libri
 Sapientiæ; Salomonis philosophiam cum Græca comparans,
 & mittere confundens.

mus *Pbibleum* in quo Plato longa dissertatione per potiores matheſeos partes & alias ſcientias eundo tandem ad dialecticas præ reliquis præſtantiam colligendam digreditur, & in ea virtutem, pulchritudinem, ſapientiam, ſummo bono maxime adjacentia & proxime vicina quærit. Ita enim notabili ſententia inductiōnem claudens, ad Protarchi quæſtionem: quæ illa dialectica ſit? reſpondet (γγ): δῆλον ὅτι ἡ πᾶσαν τὴν γε νῦν λεγομένην γνῶσι, τὴν γὰρ περὶ τὸ ὄν κὶ τὸ ὄντως καὶ τὸ κατὰ ταυτὸν αἰεὶ πεφυκός τοῦτο ἔγωγε οἶμαι ἠγέσθαι ξυμπάντας ὅσοις νοῦ καὶ σμικρὸν προσηρται μακρῶ ἀληθεστάτην εἶναι γνῶσιν. *Manifestum eam, quæ omnem modo inductam peritiam noſcit. Hanc enim, cum circa id, quod eſt & vere eſt, & ſemper eodem modo ſe habet, verſetur, arbitror omnes, quibus modo aliquid ſana mentis adſit, longe omnium veriſſimam cognitionem eſſe protinus conſeſſuros.* Diligenter hæc Platonis verba cum auctore noſtro conferri velim, manifeſte enim illorum veſtigiis inſiſtit noſter, qui huc omnem ſcientiarum, in Græcorum ſcholis perſonantium, apicem cum Platone retulit, inque eo comprehendere ſtatuit, ut habeat cognitionem τῶν ὄντων, eorum quæ revera ſunt, & per ſe exiſtunt, & immutabilia cum ſint, ſola omnium ſcientiarum fundamenta exhibent, & ſupremum ſapientiæ culmen conſtituunt. Vides, non rem modo, in Platonicorum ſcholis κύριον δόγμα ſed & ipſam Græcam Platonis vocem eamque ſolennem Salomoni ignotam, cui ideæ Platonice numerique Pythagoræ ſive ὄντα iſta neper ſomnium quidem viſa ſunt, manifeſto indicio prodere, longe aliam ſapientiæ ideam Noſtrum ſibi effuſiſſe, quam habuit ipſe Salomo. Hic enim ad timorem Domini & mali a bono practicam diſtinctionem ſapientiam omnem retulit (z z), ille vero Græco glaucomate deceptus ſapientiæ veram effigiem

(γγ) p. m. 172. (22) vid. *Præo.* II, §. 6. *VII.* 1. ſeqq. IX. 10.

giem in Platonis dialectica & cognitione τῶν ὄντων per omnes disciplinas quaerenda constituit, sicque cum Platone & Platonicis ad inania τριτίσματα, quæ ARISTOTELIS de iis vox fuit (aaa) summo loco illis posita, ut alibi observavimus (bbb) delapsus, adeo characterem Salomoneæ sapientiæ obliviscitur, ut mirandum esset, viros acutos & doctos in dignoscendo foetu supposititio cœcutiisse, nisi absurdum illud præjudicium, Hebræorum sapientiam Græcorum philosophiæ similem fuisse, viros cetera magnos fascinavisset. Ex hoc enim fonte omnis ille error dimanavit, facile evitandus, si ad ingens illud discrimen attendatur, quod inter definitionem sapientis Salomoneam, & Pythagorico - Platonicam intercedit. Illi enim sapiens est, qui Deum timet, & ejus habet intelligentiam, custodientem a mala via; his vero hominibus sapientissimus est, θεωρῆσαι δυνατὸς τὰ ἴονα, καὶ ἐπιστάμην καὶ φρόνασιν λαβὼν ἐκ τῶν ἀπάντων παρ' ὃ καὶ ἐκχαράξει καὶ ἐπιστημῆναι τὸ θεῖον αὐτῷ τῷ τοῦ παντὸς λόγῳ σύστημα ἐν ᾧ τὰδε ἴδεια πάντα τοῦ ἰόντος ἐνδέδασται καὶ τὰ συμπᾶτά τε τῶν ὀνομάτων τε καὶ ῥημάτων, qui contemplari potest ea quæ existunt, & ex omnibus scientiam atque prudentiam haurire. Præterquam quod etiam insculpsit numen & impressit universæ rationis systema, in quo omnes existentium species disperguntur, nec non significationes rerum & verborum. Quibus verbis ARCHYTAE ut multa cum verbis nostri similitudo inest, quæ scilicet non idem volunt modo, sed & ipsis verbis dicunt, ita quo fonte hausta sint, manifesto loquuntur indicio.

§. XI. Eandem tibi Platonicam inflat noster, De quando eodem capite paulo infra versu vigesimo quinto ^{mentis} & sequenti sapientiam his prædicatis ornat: ἀτμὶς γὰρ ^{divina} ἐστὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμειος, καὶ ἀπορροία τῆς τοῦ παντὸς ^{emana-}tionis.

○

τοχρδ-

(aaa) *Analyt. postter.* l. I. c. 19. (bbb) *hist. de ideis sect. I.* §. 4. p. 35. seq. §. 6. p. 86. seqq. p. 110. seqq.

τοκράτορος δόξης - - ἀπάντασμα γὰρ ἰσι φωτὸς αἰδίων. *Respiratio est divina potentia, & particula effluens ex gloria omnipotentis, radius resplendescens divinae lucis.* Hic iterum Platonicae scholae se accommodat, quae in eo tota fuit, ut intellectum, sive mentem divinam, quam verbum quoque dixere, quamque divinam sapientiam esse pridem CLEMENS ALEXANDRINUS monuit (ccc), ex Deo primo, immobili omnium fonte tanquam radium ex sole, per emanationem sive effluxum, esse doceret. Non hic laceessemus Platonem, obscurius, ut solet, de mente differentem, Timæique (ddd) sui principia tria, Deum, ideam, materiam obscurissimae doctrinae velo involventem, unde nec in istam disceptationem digrediemur, utrum per istam sapientiam & intellectum Plato intellexerit attributum tantum, poëtico imo gentili more personae sive ὑποστάσεως specie indutum? an principium aliquod emanativum, ex Deo essentiam & lucem & ὑπόστασιν nactum (eee)? Audiant & dijudicent viros doctos, de hac re digladiantes, qui haec curiosius observare cupiunt. Nobis satis est animadvertisse, Platonicae scholae Alexandriae in novam formam effictam ita locutam esse, ut nostrum alumnum habuisse facile pateat. Et hic exscribenda essent omnia, quae de origine mentis ex Deo ab his hominibus afferuntur, quae vero cum proluxa nimis sint, apud alios quaerenda sunt*: unus vero itemque alter Platoniorum Alexandrinorum locus satis loquetur, unde ista sapientiae praedicata noster hauserit. Ex his vero primi ordinis philo-

(ccc) l. V. p. m. 547. (ddd) apud GALE *opusc. mythol.* p. 544. seqq. ubi de origine ideae ex Deo satis luculenter dissertitur.

(eee) prius SOUVFRAINUS *Platonisme dévoilé* p. l. cb. 5. p. 51. seqq. & post eum VITRINGA, posterius CVDWORTHUS *syst. int. c. IV. §. 36.* MOSHEM. *ad b. l.* & BASNAGIVS *bist. des Juifs. l. IV. c. 9. p. 57.* statuunt.

(*) *Conf. bist. crit. phil. T. II. p. 395.* ubi Plotini systema ea de re ipsius ejus verbis enarratur.

philosophus PLOTINVS dum ostendit, qua ratione Deus summus absque ullo voluntatis vel naturæ motu divinum intellectum tanquam verbum suum generaverit, inter alia solis similitudine illustrat, huncque divinum intellectum vocat (fff) περιλαμψιν ἐξ αὐτοῦ μὲν, ἐξ αὐτοῦ δὲ μένοντος ὄιον ἡλίου τὸ περὶ αὐτὸ λαμπρὸν ὡσπερ περὶ θεῶν, ἐξ αὐτοῦ αἰὶ γινόμενον μένοντος. *Lumen undique circumfusum ex ipso dependens (ortum) ex ipso penitus quiescente, ceu fulgorem circa solem, quasi circumcurrentem, sic & circa Deum, ex ipso semper quiescente ortum.* Ex hujus schola in eundem modum IAMBlichVS (ggg) Deum ex Deo genitum, id est sapientiam divinam ex Deo primo emanasse docturus, scribit: ἀπὸ τοῦ ἐνὸς τούτου ὁ αὐτάρκης θεὸς ἑαυτὸν ἐξέλαμψεν. *Ex hoc uno ente sibi sufficiens Deus, sibi ipsi tanquam radius & fulgor lucis ortus auctor extitit, id quod voce ἐκλάμπειν indicare voluit.* Neque mirum transiisse hanc locutionem, veltustiore Plotino, ad Iudæos, qui ut ex instituto Orientis & Ægypti allegorico sermone libenter aures dabant, ita Deum lucem esse, antiquissima parentum traditione audiverant, scriptura S. lucem Deo ipsa assignante. Vnde mature hæc de emanatione lucis divinæ doctrina ad Iudæos transiit, & ex Alexandrina schola inter eos ἰσοτερικῶς philosophantes recepta fuit, filium primogenitum & divinam quæ in illo residet sapientiam (Adam Cadmon & Sephiram Chochma nominant) emanationis lege ex luce illa infinita ortum suum habuisse: qua de re Cabbalistarum libri consulendi sunt, vel legenda, quæ hac de re alibi (bbb) fuse satis attulimus.

§. XII. His cum noster se attemperaverit sententiis De sapientia Pythagorico-Platonice, mirum non est, in reliquis sapientia

O 2

com-
modis.

(fff) *Ennead. V. l. I. c. 6. p. 487.* (ggg) *de Myster. Ægyptior. Sect. VIII. c. 2. p. 109.*
(bbb) *hist. philos. T. IV. p. 774. seqq.*

pientiae encomiis, in quibus, fusc capite octavo allatis, turgidum eloquentia sophistica calamum exercet, Pythagoreo-Platonica lingua fuisse locutum. Promittit enim sapientiae cultori non stilo tantum Salomoneo divitias, prudentiam, justitiam, fortitudinem, sed & scientiam praeteritorum & futurorum, cognitionem dialecticam, solutionem aenigmatum, praescientiam miraculorum & signorum, & futurorum factorum inspectionem. Ita enim: *ἡ δὲ φρόνησις ἐργάζεται τῆς αὐτῆς τῶν ὄντων μᾶλλον ἐστὶ τεχνίτης. καὶ ἡ δικαιοσύνη ἀγαπᾷ τὴν, διὰ πόνου ταύτης ἐστὶν ἀρεταί, σοφροσύνη γὰρ καὶ φρονήσιν ἐδιδάσκει, δικαιοσύνη καὶ ἀνδρείαν, ὧν χρησιμότερον οὐδὲν ἐστὶ ἐν βίῳ ἀνθρώποις. Εἰ δὲ καὶ πολυπερίαν ποθεῖ τις, οὐδὲ τὰ ἀρχαῖα, καὶ τὰ μέλλοντα ἐκάζει, ἐπίσταται στροφᾶς λόγων, καὶ λύσεις αἰνυμάτων, σημεῖα καὶ τέρατα προγίνωσκει, καὶ ἐκβάσεις καιρῶν καὶ χρόνων.* Non dubitamus, subolfaetum philosophiae Alexandrinae Pythagorico-Platonicae vel mediocriter gnarum, digredi nostrum in hujus castra, eaque sapientiae alumno promittere, quae in philosophia activa & contemplativa apud hos homines utramque faciebant paginam. In illa enim cuncta reduxere hi philosophi ad quatuor virtutes cardinales, prudentiam, fortitudinem, temperantiam & justitiam, in quo magistrum quidem secuti sunt, per varias tamen classes ejus doctrinam deduxerunt, & inter eas politicas quoque virtutes posuerunt, quod in vita civili & politica praestantissimam utilitatem conferrent. Rem a Platone jam dictam (iii) & alibi probatam (kkk) prolixius Platoniorum allatis confirmare locis in re nota supervacaneum putamus; monemus vero, Platonicos Alexandrinos altius surgentes, inter classes supre-

(iii) in *Protag.* l. IV. de *Rep.*

(kkk) *T. II. bist. crit. phil. p. 460. seqq. conf. Obs. Hal. c. IX. obs. 7.*

supremas collocasse theoreticas & theurgicas, quibus non tantum τῶν ὄντων scientia & artificium, & intuitiva scientia comparatur, sed & philosophus aptus fit ex conversatione cum Diis futura & præterita cognoscere, miracula non intelligere tantum, sed & perpetrare, & futurorum factorum explicationes & exitus penetrare. Quæ ut obvia sunt ubivis apud hujus generis philosophos (III): ita jam apud Apollonium, ejusdem commatis hominem, deprehenduntur, qui in *Epistolis* apud PHILOSTRATVM (mmm) in eundem fere modum philosophiam describit, ut ejus studioso promittat: artem condendi leges, geometriam, astronomiam, arithmeticam, musicam, medicinam, universam divinationem: & quæ pulchriora adhuc, animi magnitudinem, gravitatem, constantiam, bonam famam, cognitionem deorum, scientiam dæmonum, amicitiam utrorumque, assiduitatem, frugalitatem &c. Accurate hæc cum verbis nostri comparanda sunt: vix enim ovum ovo deprehendes similius. Nam & Pseudo-Salomo promittit cultori sapientiæ non virtutes tantum politicas φρόνησιν, prudentiam, δικαιοσύνην justitiam, σωφροσύνην temperantiam, ἀνδρείαν fortitudinem, notissimam in schola Platonis virtutum distinctionem, sed & τέχνην τῶν ὄντων, artificium revera existentium, id est, intellectualium scientiam, ex qua futurorum præscientiam dependere credebant Platonici; immo & virtutes theurgicas, præterita & futura cognoscere, miracula prævidere, exitus rerum temporumque, qua arte olim inclaruit Apollonius (nnn) prænoscere. Quis hic Platonicum Alexandrinum

O 3

non

(III) vid. MARINI *vita Procli*, & FABRICIUS in *prologom. PROCLVS in Alcib. hist. crit. phil. T. II. p. 461. seqq.* & citati ibi.

(mmm) cap. 51. p. 398. (nnn) vid. *hist. crit. philos. T. II. p. 136. seq.*

non palpabit, nisi manibus destitutus & oculis penitus captus sit?

De ani-
mi p^{re}
existen-
tia.

§. XIII. Eandem cantilenam canit Salomonææ sapientiæ architectus, & non minori evidentia imposturam prodit, quando *c. VII. v. 19. 20.* Salomonis personam mentitus sapientissimum Hebræorum regem ad Platonicorum placita efformat, & corruptis eorum hypothesebus instructum ita loquentem introducit: Παις ἤμην ἐφουὶς ψυχῆς τε ἔλαχον ἀγαθῆς, μᾶλλον δὲ ἀγαθὸς ὢν ἤλθον εἰς σῶμα ἀμίαντον, *puer eram bonæ indolis, animam enim sortitus bonam eram, quia vero melioris qualitatis eram, veni in corpus immaculatum.* Ita enim verba vertenda sunt, quæ Platonicam scholam aperte sapere post magnum GROTIUM (ooo) alibi monuimus (ppp). Recte vero nos pronunciavisse, fatebitur quilibet Platonicæ, imprimis quæ Alexandria florebat, philosophiæ vel mediocriter peritus. Vti enim præexistentiâ animarum κῆριον δόγμα hujus sectæ fuit, quam hoc loco auctor aperte innuit, ita imprimis Platonica doctrina de descensu animarum in corpus & varia earum ex anteriori vitæ fatigue conditione distributio in varia corpora, & meliora quidem, quæ meliori ratione ante corporis inhabitationem se gesserant, luculenter a nostro expressa est. In hanc enim sententiam delatus jam est Plato, in Pythagoreorum scholis ita sine dubio instructus, animas ante descensum in corpora nescio quibus fati & necessitatis legibus constrictas varie peccasse lapsuque hoc defluentibus, quibus in ideali mundo detinebantur, alis in inferiora & corpora vel hominum, vel brutorum, decidisse, ita tamen ut varia vel meliora vel deteriora acciperent corpora, prout ratio & conditio prioris status requireret. Loca Platonis, quibus more suo obscure satis hæc prædidit, quia alibi (qqq) excitavimus,

(ooo) ad h. l. (ppp) in *Otio Vindob. Melet. I. p. 21.*
(qqq) in *historia de ideis Sect. I. §. 6. p. 102. seqq.*

vimus, & prolixè adduximus, brevitatis studio non repetemus; illud vero necessario addendum est, magnam accepisse celebritatem hanc doctrinam apud sequiorum temporum Platonicos, eos imprimis, qui ad Ægyptium philosophiæ habitum se attemperabant. Hi enim in eo operosi fuerunt, ut ostenderent, variam animarum ante descensum in corpora fuisse conditionem, variam vivendi rationem & perfectionem, varium quoque inclinationis in deteriores & corporeum statum habitum; inde factum esse, ut meliores & perfectiores animæ in corpora puriora descenderent, deterioribus magisque lapsu depravatis in deteriora, immo brutorum quoque corpora detrufis. Quæ sententia non unum monstrorum genus in Platonice scholis genuit: inde enim absurdum transmigrationsis dogma, inde internecinum erga corpus odium, inde perversa purgandi animum ratio, inde ascensus ad Deum enthusiasmi parens & denique quid non? absurdi originem habuit. Prolixus hic se aperit campus, exspatiandi in deliramenta Platonice famosissima, & quæ paucis dicta sunt latius confirmandi (†): sed ea alium & patientiorem locum postulant, dissertationis hujus limitibus non circumscriptum. Probabimus tamen ea, quæ apertam in lucem hoc Platonice dogma; quod secutus est noster, ponunt. Neminem vero testem advocare possumus vel meliorem vel luculentiorum, quam Patriarcharum in schola Eclectica trigam celeberrimam, PLOTINVM, PORPHYRIVM, IAMBlichVM, qui ut cathedræ & doctrinæ successione se invicem secuti sunt, ita celeberrimam hanc doctrinam mutuo consensu tradidere. Et PLOTINVS quidem, caput Alexandrinæ Platonice scholæ ita disertus & prolixus circa hoc argumentum est, ut tota *Enneas quarta librorum ejus* exscribenda

O 4

esset,

(†) Consuli possunt, quæ *hist. crit. phil. T. II. p. 415. seqq.* fuse diximus.

esset, si cumulare vellemus, quæ in hanc rem faciunt. Non possumus tamen silentio præterire locum in hac materia vere classicum, etsi prolixiorem (rrr), quo acutissimus philosophus ita: Ἰάσι δὲ ἐκκύψασαι (αἱ ψυχαὶ) τοῦ νοητοῦ εἰς οὐρανὸν μὲν πρῶτον, καὶ σῶμα ἐκὶ προσλαβοῦσαι δι' αὐτοῦ ἤδη χωροῦσι καὶ ἐπὶ τὰ γινώσκειν σώματα εἰς ὅσον ἂν εἰς μήκος ἐκταθῶσι, καὶ αἱ μὲν ἀπ' οὐρανὸν εἰς σώματα τὰ κατωτέρω, αἱ τε ἀπ' ἄλλων εἰς ἄλλα ἐσκηνοῦνται, αἷς ἢ δύναμις οὐκ ἔρκεσιν ἀραι ἐντεῦθεν, διὰ βάρυνσιν καὶ λήθην πολὺ ἐφελκομέναις ὁ αὐταῖς ἐβαρύνθη γίγνεται δὲ διάφοροι ἢ σωμάτων, εἰς ἃ ἐνεκρίθησιν παραλλαγῆς, ἢ καὶ τύχαις, ἢ καὶ τροφαῖς ἢ αὐταὶ παρ' αὐτῶν τὸ διάφορον κομίσουσιν ἢ πᾶσι τούτοις ἢ τισὶν αὐτῶν. καὶ αἱ μὲν τὰ πάντα ὑποπεπτώκασιν εἰμαρμένη τῇ ἐνταῦθα, αἱ δὲ τὸ μὲν οὕτως, ὅτε δὲ αὐτῶν. Ἄι δὲ ὅσα μὲν ἀναγκαῖα ὑπομῆναι συγχωροῦσι, δύνανται δὲ ὅσα εἰς αὐτῶν ἔργα, αὐτῶν εἶναι, ζῶσαι, κατ' ἄλλην τὴν τῶν τυμπάντων τῶν ὄντων νομοθεσίαν, ἄλλο ἑαυτὰς θεσμοῦ δούσαι, πέπλεκται δὲ αὐτὴ ἐκ τε σῶν τῆς δὲ λόγων τε, καὶ αἰτιῶν πάντων, καὶ ψυχικῶν κινήσεων, καὶ νόμων τῶν ἐκείθεν συμφωνοῦσα ἐκείνοις, καὶ ἀρχὰς ἐκείθεν παραλαβοῦσα καὶ συμφαινέουσα τὰ ἐξῆς ἐκείνοις. ἀσέλευτα μὲν τηροῦσα ὅσα δύνανται σώζειν ἑαυτὰ πρὸς τὴν ἐκείνων ἕξιν. Τὰ δὲ ἄλλα ἢ πέφυκε περιάγουσα, ὡς τὴν αἰτίαν ἐν τοῖς κατελθοῦσιν εἶναι ὅτι ὅτως εἰς τὰ μὲν ὡ δὲ τευθῆναι, τὰ δὲ ὡ δὲ καίσθαι. *Procedunt autem animæ a mundo intelligibili declinantes, primo quidem in cælum, ibique corpus (ætherium & cœleste, vehiculum animæ, cum corpore hoc terrestri & crassiori non confundendum), accipientes, per ipsum jam in corpora magis terrena labuntur quatenus progrediuntur in longum. Et aliæ quidem*

(rrr) *Ennead. IV. l. III. c. 15. p. 383.*

quidem a caelo in corpora inferiora, atque vicissim alia vero ab alijs in alia transeunt, quippe cum his facultas non suppetat ad se hinc attollendas propter pondus atque oblivionem, plurimum trabentes secum, quo trabente ad inferiora praecipitentur. Differentes autem animia inter se fiunt, vel ob diversitatem corporum, quibus insinuantur, vel etiam ob fortunas, vel rursus educationes, vel ipsa praeter ea ex seipsis differentiam secum ferunt, & omnino vel per haec omnia, vel aliqua discrepant. Proinde alia omnino fato hic dominantia succumbunt, alia autem tum fato cedunt, tum sui juris vivunt. Sunt &, quae, quotcumque necessaria sunt, sustinenda concedunt, possunt tamen, quaecumque sunt proprii muneris, sibi reservare, viventes scilicet secundum aliam quandam constitutionem legum, cuncta simul entia complectentem, & alteri se regulam committentes. Contexta vero haec est ex omnibus, quae hic sunt, rationibus & causis, item motibus animarum, & legibus inde pendentibus, consonans videlicet illis, & exordia inde suscipiens, & illis consequentia cuncta contexens, tum vero servans ea omnia inconcussa, quaecumque ad illorum habitum servare se possunt. Caetera vero, quae fert natura, propria circumducens, adeo ut in descenditibus causa sit, propterea quod ita se habent, ut haec quidem hic atque ita ponantur, illa vero ibi & aliter collocentur. Locus notabilis & illustrandis dictis Pseudo-Salomonis eo magis aptus, quod non tantum diversam animarum descenditium sortem & meliorem vel deteriore conditionem corporum; in quae descendunt, explicat, sed & rationem aperit, unde discere licet, quae animae illae bonae indolis meliorisque commatis sint, & cur immaculatus corpus nanciscantur, in eo felicioris sortis & conditionis, quam quae gravius lapsae maculatum corpus acceperunt. Consonantia praepatori discipulus PORPHYRIVS tradit, quando apposite ad sententiam nostri ita (sss): *ὡς αὖ δὴ τὴν*

O 5

(n

(ἡ ψυχὴ) εὐρίσκει σῶμα τάξει καὶ τοῖς οἰκίοις διακριμένον. διὸ καθαρότερον μὲν διακειμένη σύμφυτον τὸ ἕγγυς τοῦ αὐτοῦ σῶμα, ὅπερ ἐστὶ τὸ αἰθέριον προελθούση δὲ ἐκ λόγου εἰς φαντασίας προβολὴν σύμφυτον τὸ ἡλιοειδὲς θυληνθύση δὲ ἰκαὶ παθαινομένη πρὸς τὸ εἶδος παράκειται τὸ σεληνειδὲς. ὡς κατὰ τὸ αὐτῆς ἀμορφον αὐτῆς τὸ εἶδος, ἐξ ὑγρῶν ἀναθυμιάσεων συντηκτότα, ἀγνοία ἐπιταί, τοῦ ὄντος τελεία, καὶ σκότωσις, καὶ νηπιόδης. *Prout anima disposita fuerit, ita corpus suo ordini proprietatibusque definitum invenit; ideo purius disposita corpus quam proxime ad immateriale accedens, ætherium scilicet adjunctum est. Progressæ autem a ratione ad objectum imaginationis, corpus solare adnascitur, sed effeminatæ & formarum amore captæ adjungitur corpus lunare, delapsam vero in corpora cum secundum informem ejus speciem ex humidis vaporibus composita existant, perfecti entis ignorantia & caligo & infantia sequitur.* Paria habet Porphyrii discipulus IAMBLICHVS (ttt) qui diversam providentiæ divinæ dispositionem circa animæ in corpore existentis & peregrinantis fata hominis injusta sæpe visa inde potissimum derivat, quia varia peccantis antè ingressum in corpus animæ fuit prævaricatio nobis ignota, varia vita, varia conditio: οὐδὲ ἑνταῦθα δύναται ἀναλογίζεσθαι τις οὐσα ἡ ψυχὴ, καὶ τινὰ ἔχουσα τὴν ὅλην ζωὴν, καὶ πόσα ἐν προτέροις βίοις διαμαρτήσασα τυγχάνει, καὶ ἐὰν πάσχη ταῦτα, ἀπερὲς ποίσει πρότερον. *Non possunt intelligere animam suam, qualis sit, qualem vitam in universum egerit, quod peccaverit in statu antecedente, & utrum jam patiat, quæ antea male fecit.* Quibus verbis non προὔπαρξιν tantum

(ttt) de Myster. Ægypt. Sect. IV. c. 5. p. 109. & GALE ad h. l. cont. IDEM apud STOBÆVM eclog. physc. pag. 112. ÆNEAS GAZÆVS in Theophr. pag. 9.

tantum animæ statuit, sed & variam ex varia peccati admissi qualitate conditionem vitæ factorumque vel meliorum vel deteriorum. Quam sententiam ab Empedocle derivat PLOTINVS (uuu) certe in Pythagoreorum scholis frequens fuit, & inde ad Platonicos propagata. Similia passim invenies apud reliquos scholæ Eclecticæ, vel si mavis, Platonicæ magistros, multum enim in his nugis hæc secta sibi placuit. Immo ad Iudæos pariter & Christianos hoc dogma transiit. Inter eos enim Cabbalistsæ de descensu animæ vestitum ætherium in paradiso nactæ multa garrunt (xxx): inter hos vero ORIGENES (yyy), animis ad inferiora delapsis pro conditione naturæ & perfectionis vel imperfectionis suæ domicilia diversa assignavit. Verum hæc alienæ indignis sunt, quæ non moramur. Nobis sufficit ostendisse, Platoniam de præexistentia animarum, earumque diverso in corpora pro conditionis & qualitatis suæ ratione diverso descensu auctorem libri Sapientiæ adamatum Platoniarum nugarum convincere.

§. XIV. Connectitur cum Platonico animarum descensu artissime dogma aliud de corpore animæ carcere & ergastulo, cujus vinculis ita impeditur, ut ascendere ad originem suam nequeat, nisi vinculis corporis prius emancipata & liberata per mortem philosophicam a corporis animam gravantis tyrannide. Decantata apud Platonem ipsum & Platonicos sententia, & in vulgus adeo nota, ut parietem dealbare merito videamur, si prolixè ea probare contendamus, quæ vel per transfennam Academiam intuito patent, quæque tam ab aliis (zzz) quam a nobis

(uuu) *Enn. III. l. 2. c. 13.*

(xxx) vid. R. MOSES CORDVERO *Pneum. Cabb. T. I. Cabbal. denud. P. III. p. 128. seq.*

(yyy) *πρὸς ἀρχαίους l. III. conf. RVET. Origenian. Q. 5. p. 68. hist. crit. philos. T. VI. p. 448. seqq.*

(zzz) SCHEFFER *de philos. Italica.* HANSCH. *de Entbus. Plat.*

nobis (a) prolixè satis & adductis Platonis & Platoniorum locis probata & illustrata sunt. Ast eadem philosophandi de corpore ratio Pseudo-Salomon placuit, qui, C. IX. v. 15. φθαρτὸν σῶμα βαρύνει ψυχὴν, καὶ βρῖθει τὸ γινώδεις σκῆνος νοῦν πολυφρόντιδα. *Corruptibile corpus gravat animam, & terrestrè tabernaculum deprimit mentem curis multis distractam.* Loquitur & verbis Platonicè, corpus corruptibile, quod in his terris anima nanciscitur, opponens corpòri ætherio cælestique & puro, quod in descensus primo gradu nactum est, & de quo in antecedentibus diximus: & Platonicam sententiam sequitur, corporis gravi onere ita deprimi animum, ut per diversas easque terrenas cogitationes distractus altius exsurgere & cœlestia cogitare nequeat. Ita enim non Platonici tantum, sed ipse quoque Plato ad corpus potissimum causam retulere cur animus philosophando ad superiora pertingere & evolare ad principium suum nequeat. Quod ne gratis dixisse videamur, uno eoque elegantè PLATONIS loco rem in aprico ponere juvat. Ita vero elegantissimus philosophus in præstantissimo *de animo* dialogo (b) disputatione inter Socratem & Simmiam instituta, cujus verba Latino tantum sermone brevitatis causa excitamus. Soc. *Videtur tibi philosophi officium esse, sectare eas, quæ appellantur voluptates, quales sunt epularum atque poculorum?* Simm. *Minime.* Soc. *Sed nunquid venerorum?* Sim. *Nullò modo.* Soc. *Quid reliquum corporis cultum an multi facere philosophus tibi videtur? ut, habere vestimenta egregia, calceosque & alia, quæ circa corpus sunt, ornamenta? Vtrum multi facere tibi videtur, an nibili pendere, nisi quatenus magna cogat necessitas illis uti?* Simm. *Mibi*

(a) *hist. de ideis l. c.* Fundamentum dogmatis Platonici exposuimus *hist. crit. phil. T. I. p. 715. seq.* & *Ecclèsiarum ea de re voces T. II. p. 459.* quæ his jungenda.

(b) in *Phadone p. m. 336.*

Mibi quidem videtur verus philosophus hæc omnia flocci pendere. Soc. Annon tibi videtur ejusmodi studium baud ad corpus quidem declinare, sed, quantum fieri potest, ab illo discedere atque ad animum se convertere? Simm. Mibi quidem videtur. Soc. Nonne igitur in ejusmodi rebus primum manifeste apparet, philosophum præter cæteros homines animum quam maxime potest, a commercio corporis segregare? Simm. Apparet. Soc. Putant vero, o Simmia, eum hominem, cui nihil talium dulce sit, iisque minime fruatur, revera vivere existimandum non esse, sed pene mortuum, cum voluptates corporis non percipiat? Simm. Verissima narras. Socr. Quid autem circa sapientiæ inquisitionem? Vtrum impedimenti est corpus, si quis ipsum socium ad investigandum assumerit, nec ne? Simm. Tale utique aliquid dico. Soc. Habetne visus & auditus veritatem in hominibus aliquam, an talia quædam ipsi quoque poëta semper canunt, nihil nos audire nihil videre sincerum. Atqui si ii corporis sensus finceri certique non sunt, neque etiam alii, quippe cum ceteri omnes bis deteriores sunt. Annon tibi videntur? Simm. Prorsus. Socr. Quando igitur animo veritatem attingit, quando aliquid cum corpore tentat investigare; procul dubio decipitur a corpore. Simm. Vere loqueris. Socr. Annon sicuti proprie in ipsa ratiocinatione fit sibi aliquid eorum, quæ vere sunt, manifestum? Simm. Ita est. Socr. Ratiocinatur autem tunc optime, ubi nihil eorum eum perturbat, neque auditus, neque visus, neque dolor, neque voluptas, sed quam maxime in se ipsum recipiens deserit corpus, neque quicquam, quoad fieri potest, cum eo communicans, neque attingens, ipsum, quod vere est; affectat. Simm. Est ita. Socr. Nonne & in hoc philosophi animus maxime contemnit corpus, ab eoque aufugit, quæritque secundum se ipsum vivere. Simm. Apparet. Habes elegantem commentarium eorum, quæ paucis dixit noster, quique eo tendit, ut ostendat, corporis commercio impediri & gravari animum, liberatum ab eo veri-

veritatem remque ipsam intueri, & ad sapientiam cœlestemque cognitionem ita ascendere. Quæ omnia Platonis quidem deliramentis, non vero Salomoneæ sapientiæ, corpus quoque a Deo conditum asserenti & corruptionem in ipsa anima quærenti consona sunt.

De Deo
τῷ ὄντι.

§. XV. Vidimus hæctenus Pseudo-Salomonem nostrum in Platoniorum castris ita militantem, ut posthabita sapientiæ, quam a parentibus acceperat, Hebrææ puritate, impuras & heterodoxas gentilium sententias sequeretur. Quod ut manifestum facit, nisi vera falsis miscere, diemque cum nocte comparare velimus, nec a Salomone, nec ab alio scriptore *Θεοπνεύτω* librum sapientiæ fuisse profectum; ita totam causam perorare, & tractationi colophonem imponere facile sinit. Antequam tamen campum hunc, quem ingressi sumus, deserimus, exemplum unicum eorum locorum afferendum adhuc est, quibus auctor noster non a vera quidem sententia & doctrina recta secessum fecit, Platonice tamen vocibus & locutionibus usus demonstravit, qua ratione ipsam Hebræorum veritatem Platonica veste exornari eaque superbire cupiat. Illud vero maxime notabile est, quando *cap. XIII. v. 1.* Deum vocat τὸν ὄντα sensu absoluto & κατ' ἐξοχήν ita nuncupatum. Ait enim: ἐκ τῶν ὁραμένων ἀγαθῶν οὐκ ἴσχυσαν εἰδέναι τὸν ὄντα : *Ex conspectu rerum bonarum non potuerunt cognoscere eum, qui revera & absolute est.* Non ineptum, fatemur, nec a veritate prorsus Hebrææ philosophiæ alienum, quæ adorandam rerum omnium causam ideo voce *הוהו* appellat, quod ea nec aliam a se ipsa causam sui habet, & in existentium genere prima causa est omnium, quæ omnes realitates in se complectitur: vox tamen & locutio non Hebræa, sed Platonica, & in horum philosophorum scholis usitata, qui in genere τῶν ὄντων, id est principiorum spiritualium per se existentium & realem essentiam in se continentium, quæ entia sensu absoluto

luto vocabant, & materiæ fluxæ semper & mutabili opponerant (c), Deum τὸ ὄν faciebant sensu primo & absolutissimo. Nolumus in re nota esse prolixi, non possumus tamen præterire locum insignem IAMBlicHI, quo mens & sermo Platoniorum Alexandrinorum luculenter explicatur. Ita vero ille (d):

πρὸ τῶν ὄντων ὄντων καὶ τῶν ὄλων ἀρχῶν εἰς Θεὸς εἰς πρῶτος καὶ τοῦ πρῶτου Θεοῦ καὶ βασιλείως, ἀκίνητος ἐν μονότητι τῆς ἑαυτοῦ ἐνόητος μένων. οὔτε γὰρ νοητὸν αὐτῷ ἐπιπέκεται, οὔτε ἄλλο τι παράδειγμα δεῖ ἰδρῦται τοῦ αὐτοπάτορος, αὐτογόνου καὶ μονοπάτορος Θεοῦ τοῦ ὄντως ἀγαθοῦ, μῦζον γὰρ τι καὶ πρῶτον καὶ πηγὴ τῶν πάντων καὶ πυθμὴ τῶν νοημένων πρῶτων εἰδῶν ὄντων. Ante eas res, quæ vere sunt, & ante principia universalium est Deus unus, prior etiam primo Deo & rege, est ille immobilis, in solitudine suæ unitatis permanens, neque enim intellectuallē illi permiscetur, neque aliquid aliud, estque exemplar sui ipsius, qui est sui pater & de se genitus, & unipater Deus & existenter (eminenter) bonus. Est enim majus quid & prius, fons omnium & radix intelligibilium idearum, primarum entium. Ab hoc ente entium primam emanationem DEI noëtaracham, sive principem ὄντων, alterum in divinis principium derivat, & in sequentibus totum Orientalis philosophiæ sylvam Deorum, quod Gnosticis, Valentinianis reliquisque hæreticis sylvam æonum condendarum præbuit (e) inde derivat, manifesto exemplo, quæ ratione pater mendaciorum veritatem in injustitia detinuerit. Sed videndus quoque scholæ hujus antesignanus PLOTINVS (f) & ipsa oracula ab his hominibus notissimis compilata,

ex

(c) vid. SCHEFFER de phil. Ital. c. VII. p. 56. hist. de ideis Sect. I. §. 6. & imprimis IAMBlicHVS in Nicomacchi arithm. p. 5. TENNVLIVS ad b. 1.

(d) Myster. Ægypt. Sect. VIII. c. 2. p. 153.

(e) vid. hist. phil. T. IV. p. 1052. seqq.

(f) Ennead V. l. V. c. 3.

ex præceptoribus vero Platonis ARCHYTAS TARENTIVS, (g) ut alios taceamus.

De aliis. §. XVI. Poteramus his similia adjicere, quando scilicet animam a corpore morte separatam παραληφθῆναι sursum recipi innuit (b) notissimo ἀνόδου Pythagorico-Platonica vocabulo usus, vel cognitionem Platonicorum intuitivam tangit, summum felicitatis apicem (i) vel theurgorum Platonicorum more angelo mortis summum pontificem resistentem inducit (k) & quæ hujus commatis alia sunt; sed pertexenda tandem tela est, & scriptioni imponendus modus. Satis enim, nisi fallimur, demonstratum dedimus, auctorem libri Sapientia non vocibus tantum phrasibusque Platonicis usum esse, sed secutum quoque esse sententias apud Platonicos in Alexandrinis scholis personantes & ex Ægypto ad Asiæ incolas & Iudæos quoque translatas. His jam demonstratis & suppositis prona consequentia fuit, falli illos, qui librum hunc vel ad Salomonem, vel ad Salomoneas doctrinas referunt, & nihil in eo inveniunt, quod non satis cum cælesti Hebræorum doctrina conveniat. Vnde frustra quoque agunt, lateremque lavant, qui de hoc libro inter διαπνεύσεις referendo multum sibi negotii facessunt, & inanem sudorem excitant. Patet quoque ex demonstratis, a Iudæo Græcanico in scholis philosophorum Ægyptiorum educato & quidem iis temporibus libellum, si hos nævos excipias, elegantissimum fuisse conscriptum, quo Pythagorico-Platonica philosophia sensim inter Iudæos Ægypti Asiæque minoris incolas recipi cœpit. Quod cum Ptolemæorum temporibus demum evenerit, facile inde de antiquitate libri iudicium fieri potest, qui si semina manifesta Platonismi Ægyptii in eo occurrentia consideramus, non adeo multum ascendere videtur supra tempora Philonis, et si facile largiamur, supra ejus tamen

(g) de Sap. opusc. myth. p. 734. (b) c. XVI. v. 14.
 (i) c. XV. 3. (k) c. XVI. 21. seqq.

tamen ætatem paulo altius collocandum esse. Ut vero duobus seculis eum faciemus Philone superiorem, quod illi faciunt, qui eum Philoni alicui seniori adscribunt, nobis & adulta satis in hoc libro Platonismi reformati ratio, & stilius quodque eloquentiam junioris temporis sophisticam prædens obstat. Sed in incerta re certi nihil definimus, contenti demonstrasse, Platonicos Alexandrinos fuisse secutum auctorem libri Sapientiæ.

καὶ ταῦτα μὴ δὴ ταῦτα.

OBSERVATIO IX.

De Stoicis subdolis Christianorum imitatoribus.

Conspectus Dissertationis.

§. I. Gratulanda de suscepto theologiam docendi munere preces ad ven. & cl. ZIMMERMANNVM. §. II. Argumentum & momentum dissertationis. Cause, cur ejusmodi imitationes gentiles instituerent: damnatum rei sacra inde illatum. Illustratum id ex historia philosophica. Ecclesiæ & Pythagorei ejus studiosi, non item Aristotelici & Epicurei. §. III. Imprimis vero Stoici; quos ad id impulit Christiana religionis præstantia publice laudata, & emendandum vel incrustandum potius philosophiæ suæ adificium, ruina proximum. Inde multi virorum eruditorum in comparatione philosophiæ Stoicæ cum Christiana religione lapsus. §. IV. Demonstrata imitatio ex formulis loquendi a Christianis mutuam sumtis. ἄριστος θεῶν, πᾶσι θεῶν ἀντιπῶν, homines πολιτὰς θεῶν, οὐκ θεῶν; mundus pro malorum grege sumtus, homines templum sacri Spiritus, Deus in homine habitans; ex Deo, in Deo, ad Deum omnia; Sol malis oriens; homines membra unius corporis, ramus arbori avulsus & iterum inserendus; alia. §. V. Ipsa dogmata Christianorum imitati Stoici. Doctrina de Deo a πᾶσι θεῶν, revocata. DEVS bonus, justus, omnipresens, beneficus. Providentia DEI contra mores veteris Porticus asserta. Allusio facta ad S. Trinitatis dogma: de angelis splendide dicta: de homine imagine Dei; corruptio mentis agnita, postulata conversio, pugna, cordis evulsio Cynicus ad ideam ministri ecclesiæ Epicureo effectus. Ultima hominis Christianorum more depicta: vita cogitatio mortis; sperata aeterna beatitas; resurrectio promissa, mundi incendium. §. VI. Imitati Christianos Stoici in Philosophia morali

morali emendanda. Officia erga Deum, se, & homines more Christiano injuncta. Sanctitatis laus affectata Stoicis. §. VII. Doli in ista imitatione latentes. Dissidentibus viri docti, sed frustra; totius systematis Stoici ratio cognoscenda. §. VIII. Fundamentales doctrinae philosophiae Stoicæ, & germanissima principia, decade sbeſum Stoicarum expressa. §. IX. Ostensus impius & abominabilis sensus formularum & doctrinarum supra altatarum: Stoici a Spinozæ impietate non procul remoti. DEVS universum, mundus DEVS, patria, homines membra & cives, etiam mali, & sine pœna. Chryſippus apertior, ante Christianos imitatione expressos, testis. Mens particula anima mundi; Pelagianismus Stoicorum ante Pelagium; omnia ex essentia una & in unam: inde restitutio & conversio; omnes mundi partes Dii; providentia Stoicorum maxime impia, fatalis & sine libertate. Trinitas Seneca abominanda. Dæmones effluvia ex anima mundi, partes vel etiam modificationes, conflagrationi obnoxii; mens hominis divina & tamen mortalis. DEVS corporeus. §. X. Corruptio mentis materia adscripta; ea inſta virtute divina vitanda, integra & sine labe servanda: materia DEO inobsequens. Cynicus minister universi, mundi, naturæ, Dei, sine affectu, totus atheus. Spes futurae sortis melioris inanis & incerta, solatium cruce dignum: conflagratio mundi periodica, omnia in Deum reditura. §. XI. Iisdem impietatis principii moralis philosophia Stoicorum inedicata. Fatalis necessitas omnia præcepta enervans. §. XII. Mala inde in ecclesiam redundantia. Stoici errores pro Christianis doctrinis admissi, doctrina moralis paralogica. Cautio inde in rebus veterum cognoscendis addibenda.

§. I.

ETſi ſemper orbi literato de te gratulatus ſum, venerande ZIMMERMANNE, qui in te virum nactus eſt, non eruditionis tantum radiis elegantiffimam diſciplinis melioribus lucem inferentem, ſed & inſolita animi dexteritate ſine præjudiciorum nebula, qua doctiſſimos ſæpe viros in devia abripi & in errores duci videmus, veritati litantem: etſi, quod lætus addo, talem in te candorem & amorem ſemper colui, qualem rarius inter eruditos deprehendimus: nunc tamen, cum te in patrio Athenæo divinis literis docendis admodum totus cum Tiguro veſtro amicorum tuorum chorus lætetur, novam & literariæ rei publicæ, & ſanctioribus diſciplinis de te gratulandi occaſionem perſpicio. Satis enim, & multorum annorum experientia doctus novi, talem te in graviffimo

mo munere præliturum, qualem non vanis auguriis in elegantissima, quam sub auspiciis novi muneris dedisti, oratione te fore promissisti, theologum veritatis in amore & pace studiosum. Quam insignem animi dexteritatem cum magno iudicii acumine & proluxa eruditione ornes atque adaugeas, qui possim aliter, quam ut ecclesiæ, orbi erudito, patriæ tuæ, & doctæ juventuti, cui doctor præfectus es, optima & jucundissima quæque de te pollicear? Mihi vero, ut tua amicitia nihil est jucundias atque dulcius, ita preces quoque pro te atque votiva verba amor in te meus, isque candidissimus postulat. Vnde scriptio- nis hujus occasionem nactus, ut & ego inter amicum tuorum plausus animum optime tibi cupientem probem, toto pectore candidas pro omnigena felicitate & exoptatissimis in munere suscepto fatis preces persolvo, & uberrima animi ex divina Spiritus S. unctione dona, robur & fortitudinem, cum amore & pacis studio in veritate certantem, victorias de vitiis & erroribus plurimas, quæque alia theologo necessaria atque jucunda sunt *χαρίσματα*, ex abundantissimo patris luminum gremio in te redundatura, totus precor.

§. II. Ne vero vel te solidis meditationibus afuetum, vel lectorem quoque nuda offendat gratulatio, pietasque in te mea privato tantum argumento molesta sit, placuit pauca tecum *de subdolo Stoicorum philosophorum post N. C. studio Christianos imitandi* confabulari, ratus, neque tibi in ejusmodi materiis hæctenus felicissime versato, & ad talia argumentorum genera excutienda nato atque vocato, injucundam, neque prudenti lectori ingratam, nec a mea vocatione & munere nimis alienam fore tractationem. Nosti enim egregie, optime ZIMMERMANNE, qui historiæ sanctioris & philosophicæ forulos toties excussisti, quam mire se in omnes partes gyrosque converterit & torserit coluber infernalis, ex quo divinus victor Iesus caput ejus conculcavit, & divinæ lucis radiis

diis animis illuxit, ut sanctissimis Christianæ religionis doctrinis nocere, earumque incrementis obicem ponere valeret. Hoc cum persecutionibus, odiis, calumniis contemptuque efficere satis se non posse perspiceret, & sanctitatem pariter atque soliditatem cœlestis doctrinæ omnem superstitionem pessundare atque evertere cerneret, alia via rei medicinam afferendam ratus, eo compulit gentilis doctrinæ & eruditionis antistites, ut sanctissimam totique fere orbi jam probatam Christianorum doctrinam imitarentur, & imprimis, quæ ad mores formandos & emendandos a vitiorum squalore animos faciunt, juxta disciplinam Christianorum, tantopere tunc effulgentem, se componerent. Ita enim spesabat fore hostis callidissimus, ut & illi, qui doctrinas gentiles tanquam impias, vanas & animorum felicitati non pares respiciebant, auremque Christianis doctoribus præbere incipiebant, ad avitam religionem saniori habitu exornatam revocarentur, & doctoribus Christianis, propudiosam gentilis superstitionis faciem toties exprobrantibus, os obstrueretur. Quod tamen, ut in dolis struendis plane est *μυριότηχως*, ita instituit, ut salva omni verborum & dogmatum Christianorum imitatione pessimiarum tamen doctrinarum sanies conservaretur, quo scilicet animi ad veritatem cœlestem oculos aperire desinerent, & sub fallaci doctrinarum castiorem faciem præ se ferentium larva ipsa cœlestis doctrinæ puritas & integritas corrumpetur. In quo, cheu! tem suam mire auxit infernalis genius; historia sacra haud uno exemplo testante, non tantum prudentiorem hanc gentilium religionem multos ab amplectendis Christianæ religionis regulis arcuisse, sed & introductam esse inter gregem Dei pessimam errorum congeriem. Id quod nemo negaverit, qui ea, quæ in ecclesia Dei post N. C. gesta sunt, attentus ad causas rerum atque eventus, recte ponderaverit. Possem hic esse, si id agerem, prolixissimus, & ex sectæ *Ecclētica* studio, Christianam religionem cum gentili-
lium

lium placitis conciliandi, illiusque verba & dogmata imitandi, quod *Ammonio Sacca* auctore instituit, id latissime demonstrare, nisi id a præsentis scriptio- nis limitibus paulum esset remotius, & occupasset argu- mentum magnus nostræ ætatis polyhistor & ecclesiæ ornamentum, summe rev. IO. LAVRENTIVS MOS- HEMIVS (a); quin & ipse ego, quæ ad rei sum- mam atque nervum pertinent, alibi (b) satis jam enar- rassem. Argumento itaque nobilissimo lucem ali- quam allaturus, de *STOICORVM tantum subdolo Christianos imitandi studio* quædam dicam. Ea enim secta ante exortos *Ecclesiasticos*, (quo nomine *Alexandri- ni* illi philosophastri & mâlesani doctrinarum toto cœ- lo inter se dissentientium conciliatores & syncretistæ superbiebant,) in hoc studio diligens fuit, cum reli- quæ sectæ, si unam *Pythagoreorum* in vitam revocari tentatam, sed in ipsis nascendi initiis iterum expiran-

P 3

tem,

(a) Primus, qui *Ecclesiasticorum* sectam præctica ratione con- sideraverit, quæ vix facie prius nota erat, fuit B. GODOFRE- DVS OLEARIVS in *diff. de secta Ecclesiastica*, quam latine versio- ni *hist. philos.* STANLEII adjecit; cum vero is primas tantum li- neas duxisset, accuratius in ejus circumstantias inquisivit cel. MOSHEMIVS, cujus longe eruditissimam de *turbata per recen- tiores Platonicos ecclesia* dissertationem multis accessionibus au- ctam legimus ad calcem *syst. intell.* CVDWORTHII & in *sylloge differt. hist. eccles. illustrantium* p. 89. *sqq.* qui, cum potiora, quæ ad hanc sectam intime noscendam pertinent, attulerit, merito lectorem ad hos fontes remittimus. Conferendæ vero EIVSD. *institut. histor. Christiana antiquioris, Sect. II. P. II. c. 1. §. 5. sqq.* & doctissimus HVËTIVS de *la foiblesse de l'Esprit humain. L. II. c. 2. p. 217. sqq.* Hos duumviros sequi pulchrum duximus, dum in historia critica philosophiæ Ecclesiæ sectæ historia condenda esset. In quo labore nos ita versati sumus, ut & ipsa famo- sæ sectæ placita paterent, hausta ex suis fontibus, & quæ fata quoque illa in orbe erudita & civitate Christiana viderit, fusc enarraremus. Quæ non displicuisse summo harum rerum ar- bitro, illustri MOSHEMIO, ex addendis ad *Vol. I. diff. H. E. p. 753.* læti cognovimus.

(b) *Histor. philos. germ. idom. ed. T. III. p. 427. sqq.* Ab eo tempore imperfectam tractationem reconcinnantes rem omnem ex instituto tradidimus in *hist. crit. phil. T. II. p. 189. ad p. 469.*

tem (c), excipias (d), in hanc curam incubuisse non legantur (e), quod systematum suorum ratio longius ab ista accommodatione, ut ita dicam, & doloris mendaciis abhorruerit: nec eorum tanta fuerit auctoritas, quam *Stoicorum*, quæ secta post C. N. magnum splendorem nacta est (f).

§. III. Quemadmodum vero in *Eclectica* secta, *Alexandrinam* philosophiam professi gentiles ita imitati sunt Christianos, ut verba non tantum & formulas Christianorum, quæ ex re sua erant, exprimerent, sed & dogmata quædam imitarentur, suæque ad externum eorum habitum accommodarent, & imprimis doctrinam moralem sanctiorem expilarent, transfumtis iis, quæ cum suo systemate convenire putabant (g), ita quoque cum *STOICIS* evenit. Et si enim

(c) Vid. *ib. p. 290. seqq. hist. crit. phil. T. II. p. 85. seqq.*

(d) Eam enim in hac imitatione sedulam fuisse, nobile exemplum est *Apollonius Tyaneus*, vid. *ib. p. 139. seqq.*

(e) *EPICUREI*, ut severius religionis studium omne tanquam inania superstitionis somnia ridebant, ita nec Christianis magnum pretium statuebant, sed eos vel ut impostores, vel ut stultos & intanos falli suetos traducebant, Christumque Apollonio, Apulejo, Alexandro, Peregrino, hisque similibus parem putabant, quod vel *LVCIANI Peregrinum vel ORIGENIS* libros contra *Celsum* legenti ad oculum patebit. *Peripateticorum* vero rationes, cum magnopere a R. C. placitis dissentiant, ideo assimilationem non patiebantur. Non inficiamur quidem, si vera sunt, quæ de Celso refert Origenes, & nos ejus auctoritati nixi *l. c. p. 604. seqq.* disseruimus, constare inde, Epicureos quoque, ut ægre Christianæ sapientiæ facerent, sumta Pythagoreorum sive Alexandrinorum philosophorum persona, severius religionis studium simulavisse & cum nugatoribus Ægyptiis conspirasse. Ast id salva ista hypothesi tantum intelligi potest. Nec magnopere refragamur, si post ea, quæ incomparabilis *MOSHEMIVS* in *præf. ad elegantissimam operis Origeniani contra Celsum versionem vernaculam*, de Platonismo reformato auctoris erudite scripsit, visum sit lectore statueret, Origenem duos inter se Celso, Alexandrinum cum Epicureo, confudisse.

(f) Vid. *hist. crit. philos. T. II. p. 532. seqq.* quæ cum h. l. dictis omnino comparanda sunt.

(g) Demonstratum id est pluribus in doctissima dissertatione *de studio gentilium Christianos imitandi*, quam ductis a cæ-

enim hi in ejusmodi syncretismum non juraverunt, qualis Alexandrinis philosophis placuit, non abhoruerunt tamen a recipiendis alienis formulis & dogmatibus, ubi sibi cum iis convenire posse putabant (b). Maxime vero id sibi incumbere credidit hæc secta, ut pietatis & purioris disciplinæ laudem, quam ab ipsis Porticus initiis sibi acquisiverat (i), tueretur. Cum vero Christianæ religionis puritas & doctrinæ in ea moralis præstantia omnium oculos perstringeret, Stoicorum vero hypocriticam & impiam philosophiam prudentioribus diu suspectam (k) manifestaret (l),

P 4

sponte

leberrimo MOSHEMIO vestigiis insistens exhibuit cl. IO. HENR. WEDDERKAMP, quamque vir ille incomparabilis inter *differt. ad H. E. pertinentes Vol. I. p. 330. seqq.* extare voluit. Et si enim argumenti nobilissimi primæ magis lineæ ductæ sunt, quam accurata & proluxa instituta tractatio, ubique tamen lumina Moshemiana argumentum mira luce perfundunt; unde merito optamus, tantum temporis & otii suppetere venerabili viro, ut auctiorem nobis suoque calamo institutam tractationem dare queat. Neminem enim accuratius horum hominum arcana inspicisse, multis speciminibus is prodidit.

(b) Hoc Stoicæ philosophiæ historiam perlustranti obscurum esse nequit. Prævit exemplo suo ipse sectæ conditor ZENO, quem systema suum ex Academia, Cynosarge & a Dialecticis consuisse, demonstravi *hist. crit. philos. T. I. p. 902. seqq.* Post redemptoris vero in carne apparitionem varias sectas majore libertate expulavit Stoica, indeque arva sua alienis rivis inundavit. Testes do Stoicos celeberrimos, SENECAM & ANTONINVM, quorum ille de *vita beata, c. 3.* ait: *non alligo me ad unum aliquem ex Stoicis proceribus; est & mihi censendi jus; itaque aliquem sequar, aliquem jubebo sententiam dividere:* Et reapse illud præstitit, cui non tantum Stoici nostri audiunt, *ep. 117.* sed & Epicurus noster, *ep. 107.* unde SENECAM etiam inter syncretistas locum obtinere, jam monui in *hist. philos. T. II. p. 547.* ANTONINVS vero per omnes sectas magistrus nactus, ab omnibus multum doctrina & moribus se profecisse fatetur, de *se ipso, L. I. §. 7. seqq.*

(i) Videnda quæ prolixè dixi *hist. crit. phil. T. I. p. 907. T. II. p. 534.* & conferendus LIPSIVS *manud. ad philos. Stoic. l. I. Diss. XIV. p. m. 34.*

(k) Vide dicta *hist. crit. philos. l. c. & seqq.*

(l) Vid. IVSTINVS MARTYR. *dial. cum Tryph. p. m. 219. seqq.* & quæ *hist. crit. phil. T. III. p. 368.* ad h. l. dicta sunt. Ipse

sponte sua eo ducebantur, ut & disciplinæ Christianæ formulas atque loquendi modos imitarentur, & dogmata quædam propius sequerentur, & rem suam moralem ad sanctissimæ religionis nostræ præcepta emendarent. Unde error jocularis ortus est, quo crediderunt nonnulli; trigam Stoicorum philosophorum post C. N. celeberrimam, SENECAM, ANTONINUM imperatorem & EPICTETUM, ad Christianam religionem clanculum accessisse, saltem ei ex parte additam fuisse (m); facile cum evitaturi, si ad hoc imitandi Christianos studium attendissent, & subdolum in eo modum observatum recte annotassent. Et hæc vera quoque causa est, cur in comparatione philosophiæ Stoicæ cum religionis Christianæ præceptis tot eruditi viri lapsi sint Christianis esse consentanea putantes, quæ externam speciem egregie mentiuntur. Qua ratione STEVCHUM, MUTIVM PANSAM, magnosque viros LIPSIVM & HVETIVM, immo & recentissima ætate nostra quosdam viros doctos lapsos esse, alibi (n) ostensum est. Facile enim incautis, & ad dolosum scopum philosophorum non attentis externa species & habitus imponit: quem Christiano colore externe nitere, jam prolixius demonstrabo.

§. IV. Et primo quidem luculenter probant hanc Christianorum imitationem, quam STOICI philosophi C. N. posteriores susceperunt, *loquendi formula a Christianis transfumta*. Hospes sit oportet in

CLEMENS ALEXANDRINVS, magnus alias Porticus admirator Stoicos atheos facit, *Strom. L. VII. p. 753*. Conf. ORIGEN. *contra Cels. L. III. p. m. 162*. Ed. Hoefch. & imprimis EPIPHAN. *adv. her. L. I. bar. V. T. I. p. 12*. ut reliquos apologetas R. C. taceam.

(m) Dicitur quoque hac de re, quantum satis, in *hist. crit. philos. T. II.* & quidem de EPICTETO p. 574. de SENECA p. 561. seqq. ubi etiam de fictis inter Apostolum Paulum & Senecam epistolis actum; de ANTONINO vero p. 596. seq. conf. *Otium Vindel. p. 99.*

(n) In *Otium Vindel. Mel. I. & II.*

in Stoicorum scriptis, SENECAE potissimum, EPICTETI & ANTONINI, quæ nobis integra servata sunt a temporis injuria, qui non observaverit, ejusmodi locutiones & dicendi formas occurrere, quæ vel ipso ortu suo Hellenisticam dicendi rationem sapiunt, vel a sacris scriptoribus potissimum adhibitæ, & in usum introductæ sunt sacrum, gentilibus antea non adhibitum, a Stoicis vero, ut magis pie loquerentur, transfusum. Hoc exemplis, nisi fallor, luculentis adstruere licet. Frequens sacris scriptoribus vox, χάρις Θεῷ, ad significandam gratiarum actionem, ex. gr. 1. Cor. X. 30. (p) XV. 57. Luc. VI. 32. Verum non eodem tantum sensu, sed & eodem dicendi modo & usu, & iisdem prorsus verbis Iudaicam & Christianam formulam adhibuit EPICTETVS; ait enim (q): τότε καὶ ἐγὼ ἠμαρτανον, νῦν δὲ οὐκέτι, χάρις τῷ Θεῷ, tunc & ego peccabam, nunc vero non item, gratia fit Deo. Cælestis, apud Paulum, mansio beatorum vocatur πόλις Θεοῦ ἐπουράνιου, civitas DEI cælestis; ἡ ἀνω Ἱερουσαλήμ, superna Hierosoly-ma (r); quam locutionem ab Hebræis desumptam esse, dudum viri docti monuerunt (s). Eandem vero dicendi rationem, sensu licet Stoico, adhibuit ANTONINVS, qui non tantum, Διὸς πόλιν memorat, Dei civitatem (t) sed & ἀνθρώπους εἶναι πολῖτας πόλεως τῆς ἀνωτάτης, homines cives esse civitatis supernæ, asserit (u), unde & sacra vox, quæ homines cives Dei nominat, Stoicis tantopere adamata est, quod proli-

P 5 xius

(o) Ex ejus enim dissertationibus sua compilavit ARRIANVS.

(p) Vid. ven. WOLFIUS cur. phil. ad 1. Cor. X. 30. doctissimi Interpp. Galli Berol. ad h. l.

(q) L. IV. c. 4. Dissertationum ab ARRIANO exceptarum calamp.

(r) Ebr. XII. 22. Gal. IV. 26.

(s) Vid. LIGHTFOOT. Opp. T. I. p. 355. Ven. WOLFIUS ad h. l. & quos porro laudat.

(t) L. IV. §. 3. (u) L. III. §. 11.

xius ostendi posset, nisi otia nobis fecisset GATAKE-
RVS, qui videndus (x). Nihil sacris scriptoribus fre-
quentius, quam hominem divina sapientia emenda-
tum & gratiosum apud Deum, vocare *filium Dei*,
quod is divinam mentem rationemque adeptus sit, &
cognatione spiritali Deum attingat. Eadem vero
vox EPICTETI quoque, qui eleganter (y): *κοινω-
νῆν μόνον ταῦτα (λογικά) πέφυκε τῷ Θεῷ τῆς συνα-
στροφῆς κατὰ τὸν λόγον ἐπιπλεγμένα, διατί μὴ εἴη τις
αὐτὸν κόσμιον; διατί μὴ υἱὸν τοῦ Θεοῦ; eo quod natu-
ra ita fert, ut rationalia divina consuetudinis societa-
tem ratione & mente sint adepta, cur te nolis dicere
mundanum? cur non Deifilium?* Sacram vocem quilibet
agnoscit, *mundum* accipientem pro grege homi-
num malorum; sed eadem placuit ANTONINO (z),
qui non tantum mundum malos ferentem sua natura
inducit, sed & illo ipso simili, eodemque illationis
modo probat, quo usi sunt ipse Salvator (a) & apo-
stolus IACOBVS (b). Ita enim: *μémνησο ὅτι ὡσπερ
αἰσχρὸν, ξενίζεσθαι, εἰ ἡ συκὴ σῦκα φέρει, οὕτως εἰ ὁ
κόσμος τὰδε τινὰ φέρει ὧν ἐστὶ φορὸς. Memineris, a que
turpe esse, mirari quenquam, quod ficus ficum ferat,
quam quod mundus sit ferax eorum, quæ profert. Dixe-
rat vero in antecedentibus de hominibus examinandis,
num mali vel boni sint; & monuerat, non mirandum,
si consentanea decretis naturæ fecerint; unde infert,
nec mirandum esse, si contraria in aliquo deprehendi-
mus, cum ea & mundi naturæ convenientia sint, ut fe-
bris & adversus ventus, a medico vel gubernatore
navis non mirandi. Vnde patet, *mundum* ab impera-
tore adhibitum eo sensu, quo malos significat, qui id
sunt in humano genere, quod febris & adversus ven-
tus in naturalibus, sensu prorsus Ebræo & sacris tan-
tum scriptoribus familiari. Non vero solitariæ tan-
tum*

(x) Ad Antonin. L. II. §. 16.

(y) L. I. c. 9. (z) De se ipso, L. VIII. §. 15.

(a) MATTH. VII. 26. (b) Epist. III. 12.

tum voces ex sacris a Stoicis desumptæ sunt, quarum plures facile adduci possent (c), nisi brevitati litandum esset, sed phrasæ quoque integræ ex sacris imitatione expressæ. Nobilis sententia Divi PAVLI est (d), monentis: *templum DEI nos esse, & Spiritum DEI habitare in nobis*; en vero subdolum imitatore SE-NECAM (e): *Prope a te Deus est, tecum est, intus est; ita dico, Lucili, sacer intra nos spiritus sedet, malorum bonorumque nostrorum observator & custos*. Eundem in modum, quod sanctissimus Salvator promisit (f), *venturum se ad homines, & in hominum mentes*, ille ipse nefanda κακοζηλία ita expressit (g): *Miraris, homines ad Deos ire? Deus ad homines venit, immo, quod propius est, in homines*. Quibus paria habet EPICTE-TVS, qui inter alia (b): *αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ παρόντος ἴσασθαι, καὶ ἰφορῶντων πάντα καὶ ἰπακούοντος, οὐκ ἀισχύνη ταῦτα ἐνθυμούμενων καὶ ποιῶν; Ipso Deo intrinsecus presente, & omnia tum intuente tum audiente, non verecundaris eadem cogitare & facere?* Vbi & reliqua legenda sunt, ad hoc unum collineantia omnia. Quæ vero Apostolus (i) de trino Deo ait: *ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν πάντα*, ANTONINVS de Stoico Deo fidenter adhibuit, scribit enim (k): *ὦ φύσις, ἐκ σοῦ πάντα, ἐν σοὶ πάντα, εἰς σὲ πάντα, O natura, ex te omnia, in te omnia, ad te omnia*; ma-ni-fe-

(c) Tales sunt: *Deo se ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς, ex tota anima permittere*, apud ANTONINVM L. IV. §. 31. coll. L. III. §. 4. *hominem ἀληθειᾶς, ex veritate diligere*, L. VI. §. 39. *Vita peregrinatio*, apud SENECAM in excerptis, & ANTONIN. L. II. §. 17. *Mors ἀπάσις πρὸς τὸν Θεόν, dimissio ad Deum*, apud EPICTE-TET. L. I. c. 9. *pius & bonus ἱερεὺς τις καὶ ὑπουργὸς τῶν Θεῶν, Sacerdos ac minister Deorum*, ANTONIN. L. III. §. 4. *ἀθλητὴς ἀθλου μεγίστου, luctator certaminis maximi*, ib. τοῦ Θεοῦ μέγιστος καὶ διάκονος, *Dei testis atque minister*, apud EPICTE-TET. L. III. c. 26. & his similes.

(d) 1. Cor. III. 16. (e) Epist. 41.

(f) JOAN. XIV. 23. (g) Epist. 73.

(b) L. II. c. 3. (i) Rom. XI. 36. (k) L. IV. §. 23.

nifesta verborum cum Apostoli sententia συμφωνία. Immo nec ab ipsius Servatoris nostri verbis abhorrent Stoici, qui cum sanctissimo & divino hoc doctore (1) ad ferendos malos iisque benefaciendum, non tantum exemplo DEI excitant (m), sed & eadem verba adhibent. Audi SENECAM, præcipientem: *Propositum est nobis, secundum rerum naturam vivere, & Deorum exemplum sequi (n); si Deos imitavis, da & ingratia beneficia, nam & sceleratis soloritur, & piratis patent maria.* Et quemadmodum ad exequendas pacis, concordiae & mutuorum officiorum partes S. Paulus inde argumentum sumit, quod *unum corpus, unus spiritus sumus, membraque unius corporis*, in quo nec manus pedibus, nec pedes manibus nocent, sed inferviunt (o): ita non minus Stoicis, phrasibus sanctissimis, etsi sensu Stoico, membra sumus unius corporis; πρὸς μίαν τινὰ συνίργιαν κατεσκευασμένα (p), *ad mutuam eandemque cooperationem producta & efficta;* unde eleganter SENECA (q): *Quod si nocere velint manus pedibus? manibus oculi? ut omnia inter se membra consentiant, quia singula servari, totius interest: ita homines singulis parcent, quia ad cæcum geniti sumus. Salva autem societas esse, nisi amore & custodia partium, non potest.* Et ex eodem fonte illud ipsum simile de ramo avulso, quo usus est D. PAVLVS, ita in usus suos convertit ANTONINVS (r), ut fere Paulina servet verba. Ait enim: Κλάδου τοῦ προσεχούσ κλάδου ἀποκοπὴς οὐ δύναται μὴ καὶ τοῦ ὅλου φυτοῦ ἀποκεκοῦθαι, οὕτω καὶ ἀνθρώπων ἐνὸς ἀνθρώπου ἀποσχισθεὶς ὅλης τῆς κοινῆς ἀποπέπτωκε, - - ἕξει γὰρ

(1) MATTH. V. 45. LVC. VI. 35.

(m) Vid. ANTONIN. L. III. §. 70. SENECA de benefc. L. I. c. 1. L. VII. c. 31.

(n) ib. L. III. c. 25. (o) Eph. IV. 4. Rom. XII. 4. 1. Cor. XII. 12.

(p) ANTONIN. L. VII. §. 13. (q) de ira L. II. c. 31.

(r) L. XI. §. 3.

γὰρ ἢ πάλιν τοῦ ὄλου συμπληρωτικοῖς γίνεσθαι. *Ramus a coherente ramo abscissus, non potest non a tota stirpe abscindi: sic & homo ab alio homine abscissus, communitate tota excidit: - - licet ei demuo coalescere, cui prius adhaeserat, & ad universi complementum locum recuperare suum.* Quæ exempla luculenter nos convincunt, Stoicos, etsi sensu magnopere a sacris doctrinis abeuntes, verbis tamen & dicendi modis Christianos scriptores quam maxime fuisse imitatos.

§. V. Largiore tamen hæc omnia radiabunt luce, si quoque ostenderim, non verba tantum, sed & ipsa *dogmata* externo habitu accommodasse Christianorum doctrinis STOICOS, & ita systematis sui rationes cautissime incrustasse, ut propius a Christianis abesse viderentur. Non excitabo totum systema Stoicum, externa facie ita splendens, ut & veterum atque recentiorum theologorum plurimis, ad latens venenum non satis attentis, in Christianorum castris militasse visi sint; id enim a præsentis scriptionis angustia longius recedit (†): ostendam tamen, putidissima & maxime impia dogmata, qualia Stoicorum fundamentales doctrinas esse in fine videbimus, ita exornasse, ut Christianis quam maxime accederent veritatibus. In his doctrina de DEO est, quæ per gentilium theogonias & mythologias saniorum risu exposita, & probris Christianorum objecta, a Stoicis maxime ad pulchriorem modum emendata, & allegoriæ beneficio, sensu magis philosophico exornata est; vestigia Stoicorum postea legentibus Platonicis recentioribus, quia Stoica placita inter sua ex parte ceperunt. Testes volo philosophos non incelebres,

(†) Legi ea de re possunt, si tanti videbuntur, quæ prolixè *hist. crit. phil. T. III. p. 303. seqq.* disputavimus, totamque hanc causam peroravimus. Quo loco luculentum quoque exemplum corruptæ ex Stoicismo in ecclesiam incaute traducto doctrinæ sanctioris in Nili enchiridio Epicteteo monachis proficis suppedicante attulimus.

bres, PHVRNVTVM & SALLVSTIVM, quorum ille in libello *de natura Deorum*, hic in scripto *de Diis & mundo*, (s) omnes ingenii nervos adhibuerunt, ut philosophicam & saniozem fabulis sacris significationem esse ostenderent. Hinc unus tantum *Deus pater omnium, creator universi* (t) *caussa verum prima & unica, ex qua & ad quam omnia*, magnis vocibus deprædicatus est (u). Ille *summe bonus* (x), *etiam in asperis & pænis inmissis* (y); *mens incorporea* (z) *præsens etiam intra clausas fores* (a), *cordium & cogitationum scrutator* (b); *qui nudas mentes inspicit* (c) *summe benevolus, qui & malis beneficia præstat* (d), *patiensque est, justus etiam in omnibus actionibus* (e). Non patitur limitum, quos mihi constitui, angustia, magnifica Stoicorum verba hic lectori legenda propinare, verum curiosum laboris non pœnitebit, qui adjecta paginæ loca evolverit; miraturus, quam caste, quam magnifice, quam temperanter de DEO loqui videantur. Nihil vero magis istam accommodationem Stoicam prodit, quam confidentissima assertio PROVIDENTIÆ DIVINÆ, quæ non omni tantum mundo, sed & singulis in illo rebus, maximis, minimis, benevola & prudentissima ratione prospicit. Apertius ante C. N. casui fortuito ab Epicurea schola asserto opponebat Porticus *æternam fati legem & indeclinabilem rerum seriem & catenam*

(s) Uterque libellus extat inter TH. GALEI *Opuscula Mythologica*, p. 139. seqq. 243. seqq.

(t) SENECA *quæst. nat. L. III. c. 30.*

(u) Vid. IDEM *de Benef. L. IV. c. 7.* ANTONIN. *L. IV.*

§. 23.

(x) IDEM *L. VI. §. 1.* SENECA *epist. 95.*

(y) SENECA *l. c.*

(z) ANTONINI *L. IV. §. 40.* conf. GATAKER *ad b. l.* & quæ ex instituto dicta sunt *hist. philos. T. II. p. 1023. sq. 1040.*

(a) EPICTET. *L. I. c. 14.* conf. GATAKER. *l. c. p. m. 119.*

(b) ANTONIN. *L. XII. §. 2.* conf. GATAKER. *l. c. p. 418.*

(c) *Ibid.* (d) SENECA *de beneficiis passim. L. L. 1. III. §. 2. VII. 31.* ANTON. *L. VIII. §. 70.*

(e) *Id. L. XII. §. 5.*

catenam, volentem semet ipsam, seseque implicantem, per aternos consequentia ordines, ex quibus apta connexaque est (f). Hujus fati legibus Deum subdicere non erubescerat. Non dimitti quidem hæc poterant, quæ intimum systematis Stoici nexum tangunt; verata tamen & oppugnata merito a Christianis doctoribus, emollienda & veritati Christianæ propius accommodanda erant (g). Hinc providentia Deo adscripta, hinc provida Dei lex in omnes creaturas afferta, & attentissimus ad omnia oculus divinus, qui nec in minimo fallitur (b). Actum agerem, si hæc latius adductis Stoicorum dissertationibus de providentia divina (inter quos EPICETVS omnium elegantissime locutus est) probarem, cum ea prolixè enarraverint LIPSIVS (i) & BVDDEVVS (k), nemo vero vel melius vel elegantius quoque hanc providentiam Stoicam ornaverit, quam tu, doctissime ZIMMERMANNE (l); & rectè quoque, si quid judico, si id de ista accommodatione & imitatione Christianorum intelligatur, quam salvis hypothesibus suis afferebant Seneca, Antoninus, Epictetus & his similes. Imo nec invitus concesserim ei, qui cum illustri HVETIO (m), etsi mire sensus Stoicos perverterit, ad Christianorum sanctissimum de Trinitate dogma alluisse, eique nugas suas Stoicas accommodasse SENECAM, existimaverit, scribentem (n)

(f) Hæc CHRYSIPPI, celeberrimi Zenonis discipuli, definitio fati est apud GELLIVM L. VI. c. 2. quam erudite illustrat I. THOMASIVS de exust. mundi Stoica, Diss. XIII. p. 166. seqq.

(g) Agnovit hoc jam FR. BALTUS judgement des SS. Peres sur la morale de la phil. payenne. p. 70. seq.

(b) EPICET. L. I. c. 12.

(i) Physiol. Stoic L. I. Diff. XI. p. m. 51. seqq.

(k) Introd. in Phil. mor. Stoicorum ex mente Antonini, ejus libris de se ipso præmissa.

(l) In Musco hist. theol. phil. Brema edito. Vol. I. P. I. p. 1. seqq.

(m) Quæst. Alnet. L. II. c. 3. p. m. 95.

(n): *Quisquis formator universi fuit, sive ille Deus est potens omnium, sive incorporalis ratio ingentium operum artifex, sive divinus spiritus, per omnia maxima minima aequali intentione diffusus; modo hæc Stoico sensu dicta esse, & dolosa verba nectere, impio fundamento substrato, cogitemus. Post Deum nec divinos spiritus, quos *angelos* Deique legatos Christiana doctrina, post Judæos, ipsis gentilibus non invitis (o) nominat, quosque *dæmonas* & Stoicos *genios* vocasse, notius est, quam ut moneri necesse sit, intactos dimisere Stoici, quo minus & de iis præcepta sua Christianorum traditis assimilarent. Auctor enim est LACTANTIUS (p), dixisse in *exhortationibus* SENECAM: *Genuisse regni sui ministros Deum. Illi vero non Dei tantum ministri, sed hominum quoque custodes; cuilibet enim internum genium præsidere monebant, divinitatis participem, quem τὸν ἡμέτερον δαίμονα vocat* EPICLETUS (q), & toties animum advertendum ad eum esse, urget ANTONINUS. De his vero argute, & prope ad Christianorum mentem, si externum verborum corticem respicias, SENECA (r): *Ego amicis jucundus, inimicis mitis & facilis exorabor, antequam roger, honestis precibus occurram, patriam meam mundum esse sciam, & præsidet Deos supra me circaque me stare, factorum dictorumque censors. Post angelos de homine quoque præter modum magnifice loquebantur Stoici; hunc divinæ naturæ participem, hunc *Jovis filium & cognatum* fatebantur (s), hunc *ex luto factum* (t), & ex uno sanguine per omnem**

(n) *Consolat. ad Helviam. c. 2.*

(o) Vid. Oraculum apud LACTANT. *instit. L. I. c. 7.*

(p) *l. c. & c. 4.* (q) *L. I. c. 14.* Qui locus imprimis legi meretur.

(r) *De vita beata. c. 10.*

(s) ANTONINUS passim, vid. *L. II. §. I.* & GATAKER. *ad b. l. p. 48.* SENECA passim, vid. *ep. 91.*

(t) Hinc corpus *φύραμα* vocat ANTONINUS *L. VII. §. 63.* id est *coalitum luto*, ex quo vasa fictilia conficiuntur, quam

omnem humani generis cognationem dispersum esse,
(u) ratione vero animi

*Exemplum DEI quemque esse in imagine
parva (x);*

hunc tribus partibus, mente, anima & corpore, constare afferebant (y). Quid in his omnibus est, quod non Christianam de homine, Dei imagine, doctrinam verbis saltem & externa specie referat; & quis istius modi locutionum fontem inter Christianos scriptores non facile quærat? Quin non humanæ tantum mentis præstantiam more Christiano exprimere, sed & corruptionem ejus deplorare vocibus sacris didicerunt. Vnde enim ita SENECA (z): *Duo sunt, propter quæ deliquimus, aut inest animo pravis opinionibus malitia contracta, aut etiam, si non falsis est occupatus, ad falsa proclivis est, & cito specie, quo non oportet, trabente corrumpitur* (a). Ex hac humani animi corruptione necessitatem conversionis & mutationis urgebant Christiani doctores; hinc pœnitentiam injungebant, & peccatum agnoscere, & corruptum animum mutare, & cum inhabitante peccato pugnam exercere, & cor atque membra ipsa rescindere jubebant. Quid ad hæc STOICI? Et hic simias Christianorum agnosce. Urgebant

ipsam vocem PAVLVS Rom. IX. 21. adhibuit. conf. EPICTE-
TVS L. I. c. 1.

(u) ANTONIN. L. XII. §. 26. L. II. §. 1.

(x) MANILIVS L. IV. his similibusque vocibus rapitur fere extra se LIPSIVS *Physiol. Stoic. L. III. Diff. II. p. m. 274. seqq.*

(y) ANTONIN. L. II. §. 2. L. III. §. 16. L. XII. §. 3.

(z) Ep. 94.

(a) Fuisse hanc hominis corruptionem explicat SIMPLICIVS Comm. in *Epiſt. Enchir. p. m. 121.* etsi fundamenta magis Platonica quam Stoica supponat. Eleganter vero ANTONINVS L. XI. §. 13. *ἢ τίνων ἀμαρτημάτων ἀπέχη ἀλλὰ τῆς γὰρ ἰξιοποιητικῆς ἰξικ, ἢ καὶ διὰ δουλίας, ἢ δοξασίας ἢ τοιοῦτο τι κακῶς ἀπέχη τῶν ἰσοίων ἀμαρτημάτων. Si a quibusdam peccatis abstines, habebis tamen intra te proclivitatem habitumque talia perpetrandi, licet vel ignavia, vel fama, vel alterius rei causa a similibus peccatis abstineas.*

gebant (b) τὴν μεταστροφὴν τὴν ἐπὶ τὰ θεῖα γενομένην ἐκ μεταβολῆς, μεταβαλούσης τῆς ψυχῆς εἰς σοφίαν, *conversionem ad divina quæ fit ex mutatione, mutata anima ad sapientiam.* Hinc animum mutandum esse, urget SENECA (c) & *initium salutis esse notitiam peccati* prudenter monet. Inde μετάνοιαν ἐπίδηψιν τινὰ ἑαυτοῦ ὡς χρήσιμόντι παραιχότῃ, *reprehensionem suæ ipsius, ut qui utile quid omiserit,* dicit ANTONI-NVS. (d) SENECA vero: *Militandum esse, & quidem in genere militiæ, quo nunquam quies, nunquam otium datur; projicienda, quæ cor laniant, quæ si aliter extrahi nequirent, cor ipsum cum illis revellendum.* His, quæ præcipua Christianorum dogmata attingunt, alia quoque possunt adjici, in quibus ad Christianorum placita externa specie accedere propius Stoici tentasse visi sunt. In his nihil magis imitationem Christianorum prodit, quam descriptio *Cynici veri*, quæ apud ARRIANVM in dissertationibus Epictetis reperitur (f): ea enim ita comparata est, ut severus ille morum magister potissimum ad eam ministri divini ideam respexisse censendus sit, quam sacræ paginæ voluntatis divinæ nuntiis præscribunt. Illis enim defnientibus, divini cœtus pastor & inspector gregis & nuntius DEI atque præco est, qui debet esse irreprehensibilis, vigilare pro gregis salute, demonstrare salutis viam, & ipsa praxi pietatis gregi esse exemplo. Ecce vero, quam mire ad hanc imaginem Cynicum suum formet Epictetus, cujus verba brevitatis causa tantum Latina do: scilicet, *non sine Deo tantam rem aggredien-dam; qui gubernator hominum fieri velit, in rebus suis non atuplius similem esse sui oportere, non iracundum esse, non invidum, si pædagogus publicus esse cupiat; esse Dei legatum, (ἀγγελον) ut hominibus, quæ bona, quæ mala sint, nuntiet, ut quantis in erroribus versentur,*

(b) Apud CLEM. ALEX. *Strom. L. IV. p. m. 485.*

(c) *Ep. 28.* (d) *L. VIII. §. 10.* (e) *Ep. 51.* (f) *L. III. c. 22.*

tur, demonstret, utque alio in loco bonorum malorumque naturam, quam ubi sunt, quærant, ubi vero non sint, cogitent. Esse exploratorem, qui ubi accurate vera indagavit, renuntiet, metu non percussus; suo id exemplo demonstrandum, mentem ejus puriorem sole esse debere; illum pro aliorum salute vigilare, armorum & satellitum loco conscientiam habere, & si diis ita placet, fiat, non alienis rebus supervacaneis occupatum esse, sed in sua curiosum, tanta tolerantia, ut sensus expers videatur, &c. Verum elegantissima dissertatio tota legenda est, quæ si reliqua omnia abessent, sola mihi satis apta videtur, ad convincendos nos, EPICTE-TVM Christianorum instituta, mores, doctrinam in oculis habuisse. Et sic in aliis quoque sanctissimæ religionis nostræ capitibus liceret hanc Stoicam Christianorum imitationem ostendere, quæ tamen brevitati litaturus prætermitto; unum tamen omittere nequeo, in *ultimis hominum* describendis multum Christianorum vestigiis insistere Stoicos. Expendant curiosi rei hujus indagatores, quibus magistris didicerit SENECA (g): *Nihil æque prodesse ad temperantiam omnium rerum, quam frequentem cogitationem brevis ævi hujus & incerti; quicquid faciendum, respiciendum ad mortem.* Et alibi (h): *Fugere, non abire dies, vigilandum itaque esse, nisi properamus, relinqui nos. Non descendum (i) eum, qui antecessit, & sequi nos eos, quos amisimus; & quæ aliæ hujusmodi voces sunt in consolationibus ad Marciam, Helviam, & Polybium occurrentes.* Ex quibus vel unum decerpere locum juvat, ut luculento exemplo pateat, quam presse Christianorum dicta imitatus fuerit SENECA. Is ita ad Marciam (h): *Excessit filius tuus terminos, intra quos servit, excepit illum magna & æterna pax, non paupertatis metu, non divitiarum cura angitur; - - tandem ibi constitit, unde eum nihil pellat, nihil terreat.*

Q 2

Et

(g) Ep. 14. (h) De brev. vita, c. 9. conf. ANTONIN. L. II. §. 4. (i) Ep. 99. (k) c. 19.

Et hæc spes illa magna est, quam ex parte a Christianis mutuo sumtam, non sine metu tamen contrarii, toti suæ philosophiæ tanquam vinculum quoddam adjece-
re Stoici, quos inde verisimiliter *Elpisticos* dictos fuisse, alio loco exposui (1). Inde magna illa & jactabunda verba, quæ *παλθυγινσίαν* Christianam fallaci ratione imitantur (m): *Mors, quam pertimescimus, intermittit vitam, non eripit; veniet iterum, qui nos in lucem reponat, dies* (n). Imo ipsa conflagratio mundi, Stoicis tantopere jactata, Christianorum de ea placita quam maxime commendabat, de qua cum alibi dixerim, hic prolixus esse nolo. Tot igitur exempla cum præsto sint doctrinarum Stoicarum, de quibus Christianorum vestigia pressisse Stoicos, apertum est, quis de imitatione hac ulterius dubitabit?

§. VI. Quod porro hanc Christianorum imitationem a Stoicis susceptam in meridiana quasi luce collocat, est emendatio *philosophiæ moralis* ad præcepta Christianorum facta, quæ & sententiarum pondere & verborum gravitate atque splendore ita Christianam scholam redolet, ut facile ignoscendum putem viris doctis, qui doli Stoici ignari philosophos hos in Christianorum castris ex parte militavisse, sibi persuaserunt. Id ut demonstraretur, sanctioris, quæ ad mores hominum spectat, disciplinæ peritum ad ea tantum intuenta & expendenda incitandum puto, quæ in Stoicorum ethica de officiis hominum erga Deum, erga seipsum & erga alios homines dicta sunt. Quæ notabilibus Stoicorum phrasibus omnia recitarem, nisi prolixitatis metus obicem poneret, & verba ipsa lectorem apud Stoicorum trigam supra laudatam quærere juberet. Præcipiunt vero STOICI: *Summam officiorum, quæ DEO debent homines, esse, Deum sequi, eidemque sine exceptione, & beneplacito ejus sine murmure obtem-*

(1) Diss. de secta *Elpistica* miscell. *Berolinens.* T. V. p. 222. seqq. quæ & supra repetita est.

(m) Conf. *GATAK.* p. 385. (n) *SENECA Ep.* 31. conf. *LIPSIVS physiol. Stoic.* L. II. Diss. 22.

obtemperare (o); Quæ proximo debentur, esse, *eundem tanquam se ipsum, tanquam consanguineum, tanquam membrum unius corporis diligere* (p), *amorem hunc extendendum esse etiam ad inimicos* (q), *quos beneficiis vincere divina virtus fit* (r). Ad hæc duo capita omnia referebant (s). Hinc poscebant, ut officio hominis facturus satis, *Deum in omnibus cogitet, in omni negotio eum invocet* (t), *pro omnibus gratias agat* (u), & *inprimis in laudando & hymnis quoque prædicando Deo omne studium ponat*; quæ ita EPICETVS præcipua exprimit (x), & injungit, ut quos auctores sibi imitandos proposuerit, manibus quasi palpare liceat. Monebant porro, ad *Deum, omnes nostras cogitationes & interiora nudamque mentem respicientem, in omni acione attendendum* (y), *eumque in omnibus imitandum*. Animi porro postulabant *culturam omnibus aliis negotiis præferendam* (z), *mutandum ex stultitia animum in sapientiam, nec circa banc conversionem ad sanas & dicterias stultorum attendendum* (a), *excolendumque ita animum, ut sacer in eo spiritus habitare queat*

Q 3

(o) ANTONIN. L. V. §. 19. L. VII. §. 22. conf. LIPSIVS *manud. ad philof. Stoic. L. II. Diff. 19. p. 100.*

(p) ANTONIN. L. VII. §. 13. 31. (q) SENECA de *Benefic. L. VII. c. 31.* (r) ANTONIN. L. VII. §. 3. (s) *Ibid. §. 31.* (t) IDEM L. VI. §. 23. (u) EPICET. L. I. c. 7. conf. GATAK. *ad Ant. p. 12.* STORAEVS *Ecl. Eth. L. I. c. 4.*

(x) Lege elegantissimam dissertationem L. I. c. 16. unde brevitatis causa hæc tantum Latina do: *Nam si sapimus, quid nobis aliud erat agendum, & publice & privatim, quam numen celebrandum & laudandum, & grates persolvende? nonne in. er fodiendum & arandum & edendum, qui nobis instrumenta præbuerit, has qui manus dederit, qui deglutiendi vim, - - hæc singulis in rebus cantanda erant, & hymnus maximus & divinissimus resonandus, quod facultatem dederit harum rerum intelligentem. Sed & reliqua legenda sunt, mira suavitate se commendantia, & frigora nostri temporis in ruborem dare apta.*

(y) EPICETVS L. I. c. 14. (z) conf. BVDDEVS *Isag. in phil. mor. Stoicorum ex mente Antonini, LIPSIVS manuduct. ad phil. Stoic. L. II. Diff. 18. p. 195.* GATAKER. *Præloq. ad Anton. p. 12. bistor. philof. T. I. p. 1073. 1074.*

(a) EPICET. *ençbir. c. 18. 19.*

queat (b) : binc cupiditates corque ipsum revellendum (c). Amandum proximum non verbo tantum, sed & veritate, tanquam non sibi soli genito, sed in commune bonum nato (d), nunquam benefaciendo cessandum (e), sed bonam conscientiam ad vitæ usque balitum servandam, bonumque certamen certandum (f), & magnam spem alendam, post banc vitam æternam pacem & gaudia in societate Deorum secutura (g). Nihil hic recito, quod non expressis Stoicorum verbis & sententiis toties inculcatum legimus: nihil postulatum audimus, quod non supra gentilia lumina videri queat, quæque Stoicorum philosophum moralem ante C. N. magnifica oratione longe superabant (b). Annon inde juste infero, spolia hæc esse Christianis detracta, vel imitatione potius, ad sanctissima morum præcepta Christianorum ita accommodata, ut inde perfectioris & sanctioris philosophiæ laus, publice Christianis concessa, ad Stoicorum cathedras derivaretur (i)?

§. VII. Nihil tamen in his omnibus accessit divinæ veritati propius gens impia, immo quantum in se fuit, subdola ratione veritatem prodidit, certe in injustitia, quæ Pauli vox est, detinuit. Externo enim doctrinarum, imprimis moralium, splendore & sanctitate Christianis laudem fecisse dubiam contenta, abominandorum errorum nexui pessimoque fundamento totum istud elegantissimum philosophiæ, Christianam doctrinam imitantis, systema inædificavit. Non ignoro, esse viros doctos, qui hæc gratis dici existimant, nec adeo male de fortiori & emendatiori philosophia meritos esse Stoicos autumant, inter quos post
LIP-

(b) SENECA Ep. 41.

(c) IDEM Ep. 41. (d) ANTONIN. L. VII. §. 55. conf. GATKER. L. II. §. 3. p. 53. (e) SENECA de beneficiis passim. (f) ANTONIN. L. III. §. 4. SENECA de vita beata c. 20. IDEM Ep. 10. (g) Vide Diss. de sella Elpiflica.

(b) Observavit hoc QUINTILIANVS Instit. L. X.

(i) Inde Stoicam sectam fortissimam & sanctissimam vocet SENECA Ep. 83.

LIPSIUM (k) HŪETIVS (l), GATAKERVS (m), DACIERIVS (n), COQVELINVS (o) & alii (p). Sed, quod pace virorum eruditissimorum dixerim, ad ipsum systema Stoicum non satis attenderunt, & subdolum Christianos externe imitandi rationem non caute satis expenderunt. Quod ut planum faciam atque demonstrarem, ipsa potissimum systematis physiologici & moralis, quale in scholis Stoicorum traditum est, fundamenta adducenda sunt, etsi post virorum doctissimorum (q) & meum quoque aliqualem laborem (r) summa tantum capita attingenda sunt; quippe quæ sufficiunt ad demonstrandum, dolosa prorsus ratione Stoicos Christianos fuisse imitatos, & sub emendicatis verbis perverissimum noxiumque occultasse venenum, eo magis fortiusque lædens, quo blandiori & dulciori specie decipit.

§. VIII. Sunt vero indubia & omnium consensu germanissima Stoæ principia hæc: I. Totum hoc, in quo continemur, & unum esse, & universum, & quæcunque in eo sunt, esse ejusdem essentielles partes, decerptas particulas & inembra (s). II. Totum illud & subtilius aliquod in se continere principium igneum, activum, & crassius atque passivum, illud esse Deum, hoc materiam (t). III. Vtrumque principium cum simul unum totum sit, arctissimo ita inter se uniri nexu atque vinculo, ut non nisi utrumque ad leges &

Q 4

ratio-

(k) In *manud. ad phil. Stoicam & diff. de physiol. Stoica* passim. (l) in *quæst. Alnetanis*. (m) In *Præloquio ad Antoninum*. (n) In *Annotationibus ad Antonin.*

(o) *Manuel d'Epictète avec des reflexions tirées de la Morale de l'Évangile.*

(p) *conf. hist. phil. T. I. p. 1033.* (q) B. IAC. THOMASII *de exustione mundi Stoica.* B. I. FRANC. BVDDEI *Dissert. de erroribus Stoicorum, quæ extant in Analectis hist. phil.*

(r) In *Otio Vindel. Mel. II. in hist. philos. T. I. p. 1063. seqq.* & in *hist. crit. philos. T. I. p. 421. seqq.*

(s) SENECA *Ep. 97.* ANTONIN. *L. IV. § 40.* GATAK. *ad h. l.* (t) SENECA *Ep. 65.* ANTONIN. *L. II. §. 2. L. IV.*

§. 21.

rationes totius vel agere vel pati queat (*u*). IV. Permeare vero istum ignem, sive Deum Stoicum, totam materiam, eamque informare, vivificare, ejusdemque partibus essentialiter ubique adesse (*x*). V. Nec hanc Stoici Dei activitatem aliam esse posse, quam quæ leges & rationes totius, cujus pars ille est, postulant, unde & ipse illis legibus subjectus est (*y*). VI. Inde fatum hoc absolutissimum, & concatenatum causarum & eventuum nexum esse, quo omnia ita eveniunt, ut evenire necesse fuit, cum hoc sacro nodo omnia in universo tanquam in uno arctissime invicem implicentur (*z*). VII. Quoniam vero hæc rerum universitatis series ejus partibus adæquate respondet, & ad illam conservandam facit, inde maximerationalem esse (*a*). VIII. Ex isto Deo sive anima mundi decerptos esse & genios (*b*) & hominum mentes, quæ ἀποσπασμάτια, portionem divinæ essentiæ in se contineant (*c*). IX. Materiam vero istam crassiolem per ignem illum divinum in aspectabilem mundi formam coaluisse, & post certas periodos ad pristinam chaos primævi confusionem per incendium redituram, sicque & partes animæ mundanæ in eam reductum iri, novumque inde ex naturæ universi necessitate mundum pristino in omnibus similem restitutum iri (*d*). X. Ad hanc universi constitutionem efformare se, sicque partem divinam in nobis habitantem ad felicitatem

(*u*) ANTONIN. L. VII. §. 9. conf. BVDDEVS *supplem. Isagog. in hist. theol. liter. p. 37.* & quæ dixi *Amœnitat. Liter. T. VIII. de providentia Stoica.*

(*x*) SENECA *pref. quest. natur.* ANTONIN. L. IV. §. 40. L. VII. §. 75.

(*y*) SENECA l. c. (*z*) ANTONIN. L. VI. §. 28.

(*a*) Vid. LIPSIVS *phys. Stoic. L. II. Diff. 11. p. 51. sq.* GATKER. *præl. ad Antonin. p. 11.*

(*b*) conf. LIPS. l. c. *Diff. 20. p. 113.*

(*c*) ANTON. L. IX. §. 8. L. II. §. 4. EPICET. L. III. c. 24. & frequenter SENECA.

(*d*) Hæc frequentissime Stoici crepant: vid. SENECA *conf. ad Mart. c. ult. quest. nat. L. III. c. 27.* ANTONIN. L. V. §. 21.

tem suam excitare, hoc potissimum philosophiæ munus esse, abjectis iis, quæ hunc scopum impediunt (e). Plura sunt, quæ ex his consequuntur, nobilissima Porcius decreta & præcepta; sed ea hic, ubi brevitas sectanda est, quærenda non sunt, & decas ista principiorum Stoicorum veritatis studio sufficit ad detrahendam Stoicis Christianorum simiis larvam. Nam his ipsis principiis pessimam impietatem contineri, eaque ab atheismi abominabili labe prope abesse facile evinci potest, dudumque viris doctis evictum est (f).

§. IX. His jam positis, & pro interprete decretorum & præceptorum Stoicorum assumtis, facile ostendi potest, quam subdole & maligna ratione infernalis genius impiarum doctrinarum βδελύγματα sub larva Christianæ pietatis occultaverit, & quam longe magnifica illa verba & dogmata Stoicorum, quæ supra recensuimus, a veritate illa absint, quam divinos doctores Spiritus S. docuit. Quicquid enim Stoa jactavit, quicquid Christianorum verbis interceptis jactantius injunxit, illud omne ita comparatum est, ut salva impia hypothesis dicere quoque possit genuinus Spinozæ affecta, verbis Christianorum impietatis suæ virus cautius regens & occultans. Quod ut faciam manifestum, & subdolam imitationis Stoicæ rationem in apertum producam, bona tua pace, venerande ZIMMERMANNE, & verba & sententias memoria recolam, quibus supra Stoicos Christianorum simias fuisse, ostensum est. Gratias agebat Epictetus Deo; sed cui? universo, sive *opificio*, ut ait *maximo & summo*, quod in se continet omnia, quod ex hominibus & Deo & reliquis creaturis constat, a quo semina delapsa sunt in universa, quæ generantur & nascuntur in terris, tum vero in ea, quæ ratione sunt prædita; quemadmodum ita germanissimam Stoicorum sententiam alibi (g) ex-

Q 5

pri-

(e) ANTONIN. L. II. §. 3. quo loco ea fere omnia, quæ hic per partes dicta sunt, collecta legimus.

(f) conf. *Jupplem. ad hist. philof. p. 132.* (g) L. I. c. 9.

primit. Hinc Dei filium in sequentibus hominem vocat, id est, eum, qui ab ipso universo productus sit. Dei civitatem Epictetus & Antoninus memorabant, sed cave, spirituales Christianorum vel cœlestem intelligas; mundana est, ubi omnes homines pii, pariter atque mali, membra sunt atque partes (b), cui universa & necessaria lex imperat, unde necessarium fuit obsequium, futilis illa Stoicorum virtus. Id si phrasibus Stoicis ante C. N. familiaribus expressum fuisset, longius a Christianorum sententia abiisset, & venenum impium apertius prodidisset. Ita enim de eodem argumento CHRYSIPPVS (i) apud LAERTIVM (k), Ἰσον ἐστὶ τὸ κατ' ἀρετὴν ζῆν τῷ κατ' ἐμπειρίαν τῶν φύσει συμβαινόντων ζῆν, μέρη γὰρ εἰσιν αἱ ἡμέτεραι φύσεις τῆς τοῦ ὅλου, secundum virtutem vivere idem est, ac juxta eandem rationem vivere, ut in mundo quotidie fieri & accidere experientia novimus. Sunt enim natura nostra partes universi. Sed splendidius, sanctius & castius loquendum erat, hinc surreptæ Christianis vocalæ, ut imperitis imponeretur. Cur templum Dei Senecæ supra dictus sit homo, ipse mox prodidit, scilicet (l) quia mens particula est ex cœlesti anima, ex ipsa Dei essentia decerpta, ut radius a sole demissus in corpus, ita ut in hæreat origini suæ. Inde mens familiariter ANTONINO dæmon, immo Deus inhabitans, θεία ἀπομόριον, καὶ ἀπόρροια τοῦ τῶν κόσμων διοικούντος (m) portiuuncula & emanatio ex directore mundi. EPICTETO (n) τοῦ Διὸς μέρος, Jovis pars, SENECAË (o) divini spiritus pars ac velut scintilla quadam. Vides Deum & hominis mentem essentia idem esse, eandemque originis & naturæ servare rationem. Hinc Pelagianismus Stoicorum ante Pelagium, viribus hominis omnia in virtutis & sapientiæ studio adscripta; quod hic

(b) Vid. ANTONIN. L. XII. §. 36. EPICTETO. L. I. c. 12. L. III. c. 24. (i) De finibus. (k) L. VII. §. 87. (l) Ep. 41. (m) L. II. §. 1. 4. conf. GATAKER. ad hb. II. (n) L. I. c. 1. (o) Ep. 92. & de otio sapient.

hic ideo notandum est, ut splendenti philosophiæ, virtutem a Deo expectanti, larva detrahatur. Audi quæso impudentem Senecæ vocem (p): *Turpe est etiamnum Deos fatigare; quid votis opus est? fac te ipsum felicem.* Sed & reliqua lege & detestare impietatem & superbiam pessimorum philosophorum. Maxime vero impiam imitationem prodidit Imperator, dum ex natura omnia, in natura omnia, ad naturam omnia supra exclamavit. Qui enim potuit melius Spinozæ impietati præcludere? qui potuit significantius unam illam naturæ substantiam, ex qua, in qua, ad quam omnia referuntur, exprimere? qua scilicet in Porticu ex universo ejusque variis per Deum & materiam, si non modificationibus, certe partibus & emanationibus omnia oriuntur, sunt & sic quoque omnia in Jovis unam essentiam iterum redeunt. Habeo inde rationem, cur similitudinem membrorum in uno corpore Christianis suffurati sint, quia scilicet ejusdem universi omnes omnino homines partes, & mentes omnes ejusdem animæ mundanæ particulæ & scintillæ sunt; ex hoc ipso fundamento disjectum ramum universitati, cujus pars fuit & membrum, sed mentis stupore in rationali parte excidit, inferi iterum posse Antoninus monuit. Hac sententia de Deo anima mundi, per universum ejusque partes diffusa, semel suscepta, facile erat, divinissimam de unitate Dei doctrinam cum πολυθεότητι gentili nefando ausu conciliare, sicque inter tenebras & lucem pacisci. Etsi enim unus ita Deus est, isque & omnipotens & omnipræsens & creator atque conservator universi, cum anima mundi principium mundi activum sit, omnibus ejus partibus præsens, & eas permeans atque animans, id quod non ineleganter explicat PHVRNVTVS (q); omnes tamen mundi partes Dii sunt, quibus scilicet pars divinæ animæ ad-

(p) Ep. 31. conf. GATAKER. ad Anton. L. II. §. 11. p. 65.

(q) De nat. deor. c. 2. p. 141.

adhæret (r). Nec saniora sunt, si dimisso cortice ad nucleum philosophiæ Stoicæ attendimus, quæ de providentia garriunt. Fateor, minimorum quoque providentiam asserere Epicetum; concedo, libertatem animi cum ista providentia conjungere senem severissimum; laudo, negantes providentiam Epicureos a Stoicis fortiter refelli; nihil hoc ad sananda putria Stoicorum efficit vulnera: nam providentia illa nihil aliud est, quam motus ille ignis subtilissimi, qui materiæ inest, sive mundanæ animæ, naturæ, Dei, (omnia enim ista unum idemque sunt) activitas, ad leges universi ita adstricta, ut fato huic ipse Deus pareat, qui etsi necessariæ & fatali connexioni rerum inevitabiliter subjectus sit, quia tamen solus est omnis actionis causa, liberrimus dicitur; unde mens, quæ particula Dei est, libera non esse non potest; at sensu Stoico, dum scilicet sequitur impetum naturæ suæ, & facit, quod natura sua evitare nequit. En egregiam philosophiam! SENECAM vero re ipsa ad *S. Trinitatis* mysterium præter verba propius accessisse, mire sibi & aliis imponit HVE-TIVS; ille enim & genitor universi, & incorporalis ratio & divinus spiritus unum idemque sunt deaster suus, mundus, natura, anima mundi, totum. Ex eodem fonte doctrina Stoica de *dæmonibus* orta est, quippe qui, ejusdem cum mente humana fortis, ex anima mundana effluxere: miseri tamen dii, qui mortales sunt, & in exustione mundi conflagrandi, & ita in *Jovem unum reducendi* (s), & in unum confundendi (t). Et ex horum sorte de mente humana judicandum, quam post jactatam divinam originem tandem mortalem faciunt (u); & quod apud quosdam videas, etsi Stoicis principiis consentaneum, undis

(r) SALLUSTIVS de diis & mundo c. 5. p. 252. seqq.

(s) Eleganter hoc demonstravit THOMASIVS de exust. mundi Stoica; Diff. VII. p. 75. seqq.

(t) SENECA Ep. 6. (u) THOMAS. l. c. Diff. XV. p. 227. conf. SENECA Ep. 36. MENAG. ad Laërt. L. VII. §. 147.

dis extinguendam (*x*); certe in universale feminarium resolvendam, confundendamque (*y*). Vnde merito spes illa Stoicorum de futura felicitate post superbam jactantiam in fenum abitura derisa fuit. En egregiam Dei imaginem, qui animas in se absorbens cum revera corporeus sit (*z*), & ignis subtilissimus, aliam & meliorem imaginem, qualem Christiana religio docet, homini largiri nequit.

§. X. De corruptione humani animi, fateor, egregia quaedam monent STOICI, & mutandi ejus necessitatem urgent, ut furtum facile subolere liceat; intimius tamen si dicta respicias, non minores vel leviores errores latent. Non enim hæc corruptio in mente residet, sed *in ea materiae portione, cui immersa est; inde in animam sensusque cupiditates irruunt, & bis divina illa & celestis particula mens captiva tenetur. Hæc virtute sua divina liberanda, suoque asserenda principio, ut redeat, unde descendit.* Nihil recito, quod non germanis Stoicorum decretis contineatur, eorumque effatis confirmetur. Imprimis luculentus est ANTONINVS, qui de hac re ita (*a*), λογικῆς καὶ νοεῶς κινήσεως ἴδιον περιορίζειν ἑαυτὴν, καὶ μήποτε ἠττάσθαι μήτε αἰσθητικῆς μήτε ὀρμητικῆς κινήσεως ζῳώδεις γὰρ ἑκάτεραι, ἢ δὲ νοεῶν ἠθέλει προτισίειν καὶ μὴ κατακρατεῖσθαι ὑπ' ἐκείνων διακρίσεως, πέφυκε γὰρ χρησικὴ πᾶσιν ἐκείνοις, τρίτον ἐν τῇ λογικῇ κατασκευῇ τὸ ἀναπόπτωτον καὶ ἀνεξαπάτητον. τούτων ἔν ἐχόμενον τὸ ἡγεμονικὸν εὐθὺς πηραίνεται καὶ ἔχει τὰ ἑαυτοῦ. *Est hoc motus rationalis atque intellectualis proprium, circumscribere semet, nec sensus nec affectus motibus unquam superari, animalis enim uterque est; vis autem intellectualis principatum sibi*

(*x*) conf. *hist. philos. T. I. p. 1061. sqq.*

(*y*) ANTONIN. *L. IV. § 3.* (*z*) Evictum hoc in *Otio Vind. Mel. II. & in hist. phil. T. I. p. 1093.*

, (*a*) *L. VII. §. 55.*

sibi vendicat, nec ab eis in ordinem redigi patitur, jure quidem, etenim intellectus natus est, eis omnibus uti; tertium in natura rationali est, lapsu & seductione immunem esse; bis igitur mens adhaerens, recta procedat, habetque quicquid suum est. Paria habet & alibi (b). Clarum inde est, omne malum a corpore, vel anima etiam, quæ & ipsa elementaris est, in mentem, illam divinam scintillam, derivari, quæ in divinis virtutis actionibus corpore non magis impeditur, quam Deus a materia non in omnibus obsequente. Luculenter SENECA (c): *Quem in hoc mundo locum Deus obtinet, hunc in homine animus; quod est illi materia, id nobis corpus est, serviant itaque deteriora melioribus.* Hinc tota illa meteorologia Stoica, quæ, supponens (d), *omnia corporis, fluvium, animæ somnium & fumum, vitam militiam, & hospitis in peregrino moram esse, eo tendit, ut genus quis suum interim conservet integrum, contumelia ac læsione omni immunem, voluptate ac dolore omni superiorem, nihil temere aut sicte agentem, sibi sufficientem, porro quæcunque sibi eveniunt, ita excipientem, tanquam inde obvenientia, unde ipse venerit.* Quæ cum materiam a Deo independentem, eamque arti divinæ inobsequentem, adeoque suo modo malam supponant (e), & in fluxis atque corporeis tantum corruptionis sedem collocent, quam longe a vera sapientia aberraverint, etsi verbis saniora professi, in propatulo est. CYNICI descriptionem Epicteteam facile Christianis imitatione surreptam fateor, ad ideam veram ministri I. C. formare Cynicum nego. Deus enim ille, a quo missus est, ad cujusque normam se & alios componit, summum illud bonum, quod aliis laudat, est in se ipso, scilicet Deus ille Stoicus, cujus essentialis pars est animus. Ait enim (f): *εἰ θέλετε, εὐρετε αὐτὸ ἐν ὑμῖν ὃν οὐδ' ἀνίσχο*

(b) L. II. §. 3. 16. L. III. §. 3.

(c) Ep. 6c. (d) Verbis hæc ANTONINI recitantur L. II. §. 17. (e) SENECA *pref. quest. nat.* (f) L. III. c. 12.

ἀνέξω ἐπλάζεσθε, οὐδ' αὖ ἐζητεῖτε τὰ ἀλλότρια ὡς ἴδια, ἐπιστρέψατε αὐτοῖ ἐφ' ἑαυτοῖς. κ. τ. λ. Si quaerere velletis, invenissetis illud (summum bonum) in vobis existens, neque foris oberraretis, neque quaereretis aliena, tanquam propria: redite itaque in vos ipsos &c. Hinc Cynicum suum vere ἀπάθει vult, regemque & dominum aliorum se venditantem. Quæ, ut a Christianorum genio multum abeunt, ita longe aliud sibi voluisse EPICETUM, quam Christiani, fatis produnt. Ex his omnibus, quæ larga manu propinavi, judicium quoque fieri debet de iis, quæ de morte hominis, felicitate ejus post hanc vitam, mundi conflagratione, & reditu mortalium ad vitam, speciose adque Christianorum placita convenienter dicta videntur. Spes enim illa verbis tantum jactata, & ad unum animorum in animam mundi reditum (g), corporumque in elementorum resolutionem reducta (b) timore & angore ejiciebatur, ita ut mirum non sit, post splendidam jactantiam fluctuasse SENECAM, (i) & ANTONINUM (k); vel iis se solatiis erexisse, quæ ad crucem actum furem solari apta sunt, necessitati esse parendum, ex-eundum, fore nos, quod ante nativitatem fuimus, nempe in chaos pristinum confusi, & quoad mentem igni supremo & caelesti, quem DEVM, Deique sedem somniabant, juncti. Cumque conflagratio mundi periodica sit, & ex natura universi certis temporum intervallis semper recursum oriatur, cum omnia in Iovem, id est, in ignem illum naturalem reducantur, & ex isto Iove omnia illa, necessitatis sive fati lege, ad pristinam vitam redeant, quæ Stoicorum metempsychosis & resurrectio est (l), quis nefandos errores cum divinis de futura resurrectione & vita doctrinis conciliabit?

§. XI.

(g) ANTONIN. L. IV. §. 13. (b) ib. L. II. §. 17. (i) Ep. 63. (k) ANTON. l. c. (l) Conf. omn. THOMASIVS l. c. Diff. X. XI. p. 156. 599.

§. XI. Tantum detrahendæ *subdola* STOICORVM *philosophiæ* temporis infumfi, ut timeam merito, optime ZIMMERMANNE, ne vel tua, vel lectoris patientia abutar, si in indicandis philosophiæ moralis Christianorum sapientiam imitantis dolis æque prolixus fuero. Verbo itaque moneo, eandem prorsus impietatem latere, cum *sequi Deum, amare hominem*, & quæcunque inde officia resultant, hoc fundamento nitantur: omnia constare uno toto, cujus partes essentielles sumus atque membra, cum & animus noster ex divina anima decerptus, & corpus ejusdem elementi particeps factum, unum cum omnibus mundum constituat. Hinc ille cultus præsentis Dei, qui ipse animus est; hinc illæ laudes, sibi ipsi dæmonique suo decantandæ: hinc illa caritas proximo tanquam civi mundi & consanguineo suo exhibenda; hinc inimicorum dilectio, quippe qui & ipsi pars mundi, id est, DEI sunt, qui ad universi integritatem pertinent, quibus necessitate fati & legum univrsi Dii benefaciunt, & de quorum in Iovem olim reditorum pœnis post hanc vitam nihil novit Stoica philosophia. Quæ tam impia & detestanda sunt, quam egregie prima facie nitent, & purioris sapientiæ faciem ementiuntur.

§. XII. Luculenter ita, nisi me omnia fallunt, evictum est, STOICOS fraudulenta prorsus ratione Christianos fuisse imitatos, & dum externa dictione & sententiarum accommodatione puriori doctrinæ vitii sunt accessisse, incautis venenum propinavisse. Quod utinam mature animadversum fuisset; ita enim Stoicorum doctrinam cum Christianis placitis non toties infeliciter fuisset comparata, & errores Stoici varii in ecclesiam non irrepissent (m). Certe philosophia moralis sanctior ad inanes meteorologias Stoicorum non fuisset efficta (n), & ita virtuti Christianæ

(m) Vid. *hiflor. crit. phil. T. III. l. c. & p. c24.*

(n) Videndus elegantissimus BARBAYRACIVS in libro de theo-

næ damnum haud unum illatum fuisset. Vnde tandem omnibus, de quibus dictum est, rationibus subductis patet, quanta cautione in veteris ævi rebus cognoscendis & judicandis opus sit; & quam accurate ad ea omnia sit attendendum, quæ in res Christianorum veterum influxum habent, & quam necessarius critica philosophiæ historia oculus sit in historia Christianorum. De quibus & aliis, quæ huc referuntur, cum te diutius dicendo detinere nefas sit, rivulos claudio, teque valere jubeo.

logia morali PP. add. THOMAS. de exust. mundi Stoica Diss. XXII, p. 239. seqq.

A

MISCEL

MISCELLANEORVM
HISTORIAE PHILOSOPHICAE,
 LITERARIAE, CRITICAE
PARS SECVNDA
 HISTORICO - LITERARIA.

OBSERVATIO I. (*)

Electa epistolica ex commercio literario
 virorum doctissimorum

cum

THEOPHILO SPIZELIO,
 Rev. Min. August. Sen. & Pastore
 ad S. Iac.

accedit mantissa

Hexados epistolarum viri summi

GOD. GVIL. LEIBNIZII
 ad eundem datarum.

I.

DVumviri nostri, quorum mentionem injicis (*Carpzovius & Scherzerus*) reconciliati, continent reciprocam inter se benevolentiam, magno quidem meo gaudio, nec habeo cur de perpetuitate

(*) Inseruit partem horum electorum epistolarum amantissimi

te dubitem. Vinam idem fieret in vicinia nostra.
Alberti.

2. Peto ut R. & doctissimum virum dominum Danielem Castrensiem ex insula Pathmo, seu Palmo-fa Hieromonachum Græcum & monasterii τῶν Ἰβήρων, ceu vocant, œconomum, literis testimonialibus a Patriarcha Constantinopolitano nec non Galliarum ac magnæ Britanniæ Regum legatis in aula Ottomannica instructissimum benevole ac benigne tum in curia tum in ecclesia vestra excipiatis. Haud ingratus is erit, scio, ob varia antiquissimorum PP. manuscripta, queis monasteria illorum scætant. Quid ex illis in vestra superet bibliotheca, coram indicabis facile. E re profecto fuit bibliotheca tua ἐνκαίρως tunc mihi transmissa, ut serenissimi Archiducis Florentini, qui urbem & bibliothecam nostram inviserat, secretarium dominum Apollonium Bassetti edocerem de manuscriptis ex ipsorum thesauro in vulgum emissis, ceu impressos etiam Ernestius ille Danus in Medicæa sua jam dudum vulgarat. Denique quod Balthasar Cordierius S. I. in catalogo manuscriptorum bibliothecæ Sorialensis, quem Cy-rilli homiliis in Ieremiam præfixit, in Hispania ipse egerit, probe nosti. *Christ. Arnoldus.*

3. Iudicium ut tibi communicem meum de continuatione bibliothecæ universalis rogas? dicam sane; nec comitatis certamen, quod te laceffente ingredior, ultro deferam. Res immensi laboris est, quæ quidem a nobis in Germania cum primis confici nequit. Desunt enim bibliothecæ, desunt catalogi exterorum, nescimus codices manuscriptos, quorum vel sola lemmata ab invidis supprimuntur.

R 2

Præterea

tatum literariarum *tomo V. p. 102. seqq.* eruditissimus Schelhornius. Quibus jam recufis ea adjecimus, quæ olim collegemus, itemque sex epistolas incomparabilis Leibnizii, nondum, quantum scio, editas, quod vel lineam tanti viri perire nefas sit. Multum illas nos in juvando studio elogiographico confixisse, libentes lætisque tanti viri auctoritate fatemur.

Præterea Iudæorum, Syrorum, Arabum, Persarum cimelia, manu exarata quis novit? operam ludimus tanquam mox perdituri. De cætero vetus ilud haud ignoras, cui bono? *C. Arnoldus.*

4. Hornii historia naturalis & civilis opus imberbe. *Idem*

5. L. Abbadie (deceptor ille Gallicanus) nuper cum Anna Maria Schurmannia & aliis (numerabantur triginta circiter) clam se subduxit, & multum æris alieni, ad pedes nempe apostolorum depositi, corasum abstulit secum. *Idem.*

6. Fuit Hackspanius brevioris staturæ, facies rofas æmulata, oculi subridentes, frons augusta quidem, sed aperta, capilli in vertice divisi, & post aures reflexi, barba mediocris, subrussa, & in acumen desinens: corpore præditus erat agili & per agros ac latifundia fere quovis mane alacriter discurrente: vir sane jocosus ac suavis, nec rigore carens Academico; disciplinam enim cum sceptrum teneret Academiæ, custodivit diligentissime, licet illa Cordero rumperentur. In docendo non minus perspicuus erat, (restem me habes discipulum illius annorum quinque) quam fidelis - - - plura inedita adhuc ipse possideo: loca scilicet aliquot theologica, in diversis collegiis, ceu vocant, privatis a me calamo excepta, juxta sententias Rabbiorum imprimis & Targumistarum - - Loci ejus theologici statim post mortem publico duorum studiosorum, quorum nec nomina nos latent, furto subtracta sunt. Theologia rabbinica typis quidem cœpta exscribi, haud tamen absoluta fuit. *Idem.*

7. Ipse serenissimus princeps Rudolphus, dux ac dominus Brunsvicensis sententiam hanc, annum expugnata Brunopoleos exhibentem observavit, quoad sensum verborum (ut me docuit Acad. Jul. Professor) ex I. Maccab. XV. 33. 34. Vendicata est a nobis, Vrbs non aliena, sed patribus nostris & nobis Detenta. *Idem.*

8. Prædi-

8. Prædixisse meminî Hackspanium, futuros esse vel tandem, qui textum Ebraicum prorsus sint reformaturi. Id ipsum postea tentare ausus est Isaacus Vossius in suæ de LXX. interpretibus libro. Quod olim vel ante eum Sgambatus, qui teste L. Allatio in apibus urbanis emendare textum Ebraicum sustinuit, & ea de re cum Pont. Max. contulit. *Idem.*

9. Sæpius quoque audivi dicentem: multas scholasticorum & miras distinctiones ex ignorantia linguæ Ebrææ fuisse ortas, quæ prorsus concidunt, si textus origines penitus intueamur. *Idem.*

10. Divino favore in re tam ardua atque proprii ingenii summo opus est conamine. Secus ac illis placet, quibus inverecundum non est, aliena scripta nunc exscribere, nunc mutilare, & sic gratiam aliis debitam ad se rapere. Quo fit, ut publicæ musarum sedes inutili scriptorum pondere onerentur, quod quidem ad exenteranda marsupia accommodatius censueris, quam pectora solida eruditione imbuenda. Sufficit veteribus illis nova appensa ansa, & scripturientis vulgi iudicio recoctis sæpius scriptis novus titulus, novaque methodus. *Thomas Bangius.*

11. Quaresmii dilucidationem Palæstinæ non solum non vidi, sed & ne nomine quidem apud nos (Jenenfes) est nota, nisi quod illam Bosius citat in introductione generali in notitiam rerumpublicarum orbis universi, tractatu præclaro novissimequæ edito. Bibliotheca tamen ejus non habet hunc librum. *Matth. Frid. Beckius.* N. N. homo pius & studiosissimus &c. &c. sed a scholasticorum subtilium magis quam utilium lectione, quæ ei a D. Musæo suadebatur, præpeditus. *Idem.*

12. Codicem manuscriptum Erfurtensem, quem in museo Frischmuthiano oculis usurpavisti tuis, evolvi, dumque diversam lectionem accentuum cum laudato domino Frischmuthio & converso Iudæo Zarvosio perscrutor, ecce ingerit sese oculis nostris

stris Targum in libros Paralipomenon, de quo nemo nostrum aliquid inaudivit aut legit, utrum tu vel Velschius nostras de eo aliquid resciveritis, proxima quaeso occasione me edoceas. *Idem.*

13. Quod Schefferi Sueciam literatam concernit, fatis praeventus B. autor scriptis aliis non incelebris, ultimam eidem manum imponere non potuit, ut sic in abortum potius degenerarit. *Nicol. Bergius.*

14. E Reformatis Heideggerus Tigurinus nuper anatomiam instituens concilii Tridentini praeter Chemnitiana pauca fere habet de suis, ipso etiam in praefatione (quantum memini) non diffidente. *Micb. Bobn.*

15. Dominus Launojus (in scriptis notus) singulis hebdomadibus, quantum audio, conferentias, ut vocat, instituit publicas, ex quibus haud parum utilitatis mihi promitto. *Idem.*

16. In schola Sorbonica aurum colligendum est ex scoriis, modo non scoriam scholasticam, tricamque & apinam aurum omne absorbeant in Sorbona. *Idem.*

17. Requiro inde a multo tempore *Fabiani Iustiniani Indicem universalem alphabeticum, in folio, a 1612. Roma, &*, ni fallor, *Mediolani* quoque editum. Eum si impetrare te autore ac proxeneta liceret, majorem in modum hoc nomine tibi me recente beneficio plurimum esses devincturus. Egoque illum quantocunque pretio redimere paratus sum. Vidi pridem mecumque habui diu, commodato olim sumtum. Est multae bonae frugis plenissimus liber, atque per etiam rarus. Scripsit idem autor libellum in 8. *de S. S. Scripturae lectione usu & interpretibus*, quem proclivius est aliunde comparare, *B. Boineburg.*

18. Caeterum Italia haud ita pridem subministravit epitomen annalium Raynaldi (vid. praef.) non sine maxima tamen indignatione Nob. Ord. Bav. Cancellarius (cum nuper ad me invisisset) in opere isto Ludov. IV. seu Bavari ex imperatorum serie notavit exclu-

exclusionem, tulitque ægerrime, quod Raynaldus nulla subnixus prorsus auctoritate asserere non dubitaverit, a Carolo IV. imp. leges Ludovici gestaque omnia rescissa, ac propterea, quod hæreseos & schismatis crimine notatus esset, plane irrita fuisse pronuntiata; quin immo apprime mirabatur summam Raynaldi impudentiam, quod Bzovii (idem plane de Ludov. Bavarò statuentis) periculo non cautior sit effectus, cum satis constet, illum maxime elect. Bav. flagitante Romæ ad palinodiam adactum, & spisso quodam volumine a I. G. Herwarto injuriarum postulatum fuisse, *qui scilicet* (sic in fronte operis hujus legitur) *eundem D. memoria Imp. contra jus fasque* &c. &c. ut proinde timendum sit Raynaldo idem plane fatum eandemque cum Bzovio subeundam aleari. *Spizel. ad Boineburg.*

19. Dicam & ingenue ac pace Italarum nec studio adulandi. Nunc solidæ literæ ultra montes degunt, ubique servant priscum nitorem. *Io. Bornus Verona.*

20. *In Luthero finde ich einen göttlichen character und Sendung, so in I. Arnd. Frid. Brekling.*

21. D. Morhofius Prof. Iuris zu Kiel vir, cui DEUS interiora velaminis *geoffenbabret bat*, darff noch in seinem Polyhistor aufstretten, und Iac. Böhm mit mir vertbeydigen. *Idem.*

22. Vossius per me licet ut retineat suam sententiam, me non habebit *ὀμολογῶν*, & hæc ejus sententia magna ex parte innititur principiis Capellianæ criticæ. *I. Buxtorf.*

23. Quod Abrahamus ille Echellensis mavult de codicum Ebraicorum integritate Capelli, quam nostrum sequi iudicium, miror, nec indignor; antea scivi, plerosque pontificios ambabus manibus illam criticam amplexuros, & ea in rem suam usuros. Echellensis ille est homo inutilis, nullius solidæ eruditionis in propria lingua, ne dum Hebraica, thra-

fo gloriosus, vanus, adeoque improbus, uti eum depingunt editis scriptis Valerianus de Flavigny doctor Sorbonicus, & Gabriel Sionita. Cum talibus litem inire, est cum muliere furiosa & impudica litigare. *Idem.*

24. Ego plus satis negotii reperio in solis libris Hebraicis, intra quorum fines subsisto, vel saltem reliquarum linguarum orientalium studium, extra sacras literas extendere operiosius nec potui nec volui. *Idem.*

25. Quid de consensu ecclesiarum orientalium in dogmaticis statuendum sit, ego non habeo dicere, qui paucissimos Christianorum orientalium libros vidi: quæ vidi, in illis deprehendi in nonnullis consensum cum nostris ecclesiis, in aliis dissensum, & fermentum pontificium redolentia. Nescio etiam, cujus antiquitatis vel fidei sint singuli. Animadverto enim ex versionibus biblicorum librorum, in quibusdam libris biblicis illos plerumque cum LXX. interpretibus sapius quam cum textu Hebræo convenire. Non dubito si nimium de illorum consensu velimus gloriari, quin Ecchellensis & ejus similes multum sint nobis facturi negotii. Quantum illis tribuendum sit fidei, etiam inde mihi suspectum, quod a fide dignis acceperim, & qui illas regiones ex parte peragrarunt, incredibilem regnare ignorantiam in rebus fidei. Fieri enim potest, ut pontificii multum in illis regionibus invexerint superstitionis. Sed hæc illis relinquo, qui & linguarum illarum & rerum orientalium sunt peritiores, D. Hottingerus hic regnat, & sua tum peritia, tum diligentia, & indefatigabili φιλοπονίᾳ multum præstare posset. *Idem.*

26. Illud deplorandum, in publicum non prodisse Bohlii concordantias bibliorum Hebraicorum, ubi particulas solum miro ingenii acumine collegit, quæ in Buxtorfianis omissæ sunt. Magnæ molis volumen.

lumen. Certe jam nemini constat, ubi manuscriptum lateat. *Io. Bened. Carpzovius.*

27. Iniisse rursus amicitiam Scherzerum tecum cum gaudio cognovi, sed cave, cave canem. Nescio quid jam monstri alat. Nam prohibet magistris habere collegia Hebraica ex hoc fundamento, quod ista professio non ad philosophiam pertineat, cum facultas philosophica concedere noluerit, ut ipse crearetur licentiatus theologiæ.

His ex unguibus cognosce hunc leonem. *Id.* Plura in literis sequentibus de hac litis materia.

28. Nudius tertius fasciculum etiam literarium accepi, cum gratissimis libellis, Gaulmynum ipsa veritas (quæ rarior) commendat, Bangium mea expectatio & materia de Nephilinis, Schottanum novitas, & *Lecachtohb* elegantia. Hunc summe exosculor. Stilus facillimus est, nec mirum cum pro pueris conscriptus; res ipsa necessaria. Continet omnem doctrinam Iudæorum, eorumque theologiam tanquam in compendio exhibet, non absimilis Lutheri catechismo quoad scribendi modum. Abendanam non exultior solum linguæ Latinæ notitia, verum methodi longè facilioris inventio commendat: illè certe, quoscunque vellem, tractatus rabbinicos, pretio intercedente, civitate latina donaret, imperiali videlicet pro folio impresso numerato. *Idem.*

29. Saubertianam commentariorum rabbinicorum versionem, quam miratus es, miratus sum & ego, magis tamen ipsius seu impudentiam dicam, seu malitiam, seu stultitiam, & ne quid magis dicam. Ut primum vidi cum stupore, ut facile conijcere potes, legi titulum satis speciosum, *opus vocat theologiæ, philologiae ac philosophiæ studiosis apprime utile*, quod ipse solus affirmat: neminem adhuc idem dicentem aut scribentem audivi. - - Dicta rabbinica, quæ crepat, aut ex Buxtorfii florilegio desumpta sunt, aut ex thesauro Hottingeri aut alibi compilata. *Idem.*

30. Quanta studiorum pestis sit, si adolescentes primis academicæ vitæ annis amore philologiæ abripiantur, ipso magno meo cum malo sum expertus, nec velim alios idem suo experiri. *Idem.*

31. Germanico, quod edidit, scripto Steudnerum cabbalam Iudæorum utcunque exponente patet virum esse in his litteris non proletarie versatum, qui si Latine illud scribere maluisset, plus gloriæ meruisset. *Idem.*

32. Egregia Edzardi apud nos est fama, sed præter inauguralem dissertationem, quam Rostochii habuit, exigui momenti, nihil unquam ab eo vidi. Sunt tamen plurimi, qui Buxtorfio non minorem velint, & versatissimum judicent in omni litteratura Talmudica rabbinicaque. Sæpius eum mihi a Davide de Lara laudatum memini. *Idem.*

33. Bekii versionem ac notas in paraphrasin Chaldaicam prioris Paralipomenon. probare nemo non eruditorum tenetur. *Idem.*

34. Scholæ hodie plus decrementi quam incrementi capiunt, omine pessimo, & certo redituræ iterum barbariei præfagio. Vetus est illud: Musæ laudantur & algent; hodie & algent, & vix ac ne vix quidem laudantur. *Israël Clauderus.*

35. Baptistæ Mantuani opera edita habentur IV. Tomis Antwerpæ, 1576. in 8. Sed titulus mentitur. Nec enim ibi sunt edita, præter in fine Tomi I. III. & IV. dimidiam partem. Cætera prius fuerunt alibi (forte Colonix) excusa: Post Francofurtenses mutarunt titulos, scilicet primam & ultimam pagellas & tomum primum retinuerunt. Ex secundo fecerunt tertium, ex tertio secundum. Antwerpenses autem multis additis, quæ nec olim in Ascensiana editione apparebant, sed ni fallor Mantux post prodire, ex primæ editionis s. Tomo fecerunt secundum. Ex secundo fecerunt tertium ex tertio primum. Et sic
una

una editio mutatis titulis, ut dixi, ter prodiit. *Cbrist. Daumius.*

36. Bibliothecam universalem scio esse rem maximi arduique laboris multique temporis neque unius fere hominis. *Idem.* Bernardi Geystensis Palponistam olim a me editum meus Grævius cum membranis Trajectinis contulit, variaque submisit unde lacunas explere & multa emendare possum. *Idem.*

37. In Comenii obitum.

*Orbis hic est pictus: nunquam pigmenta placebant,
Quid juvat in mundi degere vestibulo?
Ianua Comeni, tibi jam patet aurea linguæ
Angelicæ: cælum, dum licet, ingredere.*

* * * * *

*Quam bona versura est! AMOS, nunc SOMA re-
vertit*

Ad terram: ad cælum spiritus unde venit.

* * * * *

*Vixit Comenius: non erro: Camenius: unum
Inde Camanarum turba novena gemit.*

I. Fabricius.

38. Ferrarius is est, qui prolusiones & epistolas, duos quoque tractatus de re vestiaria unumque de lucernis veterum, & novissime paneyricum scripsit, regi Gallix dicatum: Vir tanti ab Rege isto æstimatus, ut fere solus ac præter ordinem donum quingentorum Imperialium, aliis viris doctis jam subtractum, accipiat, imo a serenissima hac republica, (Veneta) in tanto pretio habitus, ut ei pro eloquentiæ professione, qua Patavii defungitur, annuatim solvat stipendium bis mille ducatorum Venetorum. Et sane, si scripta ejus (quæ forte jam habes) legeris, fateberis mecum, dignum esse illum, qui in Prytaneo, hoc est, tam bene alatur. *Idem.*

39. Neque ego, mihi crede, fatis mirari possum, tantam in celeberrima hac urbe (Veneta) esse penuriam

riam librorum præstantiorum, nisi oculatus non credidissem. In Italica lingua extant sane egregia scripta: sed quod Latina attinet, illa aut sunt commentarii nugaces, aut tricae scholasticorum obscuriorum aut versiones Græcorum autorum. Alibi libros veteres excutiens incidi in librum quendam (si quid iudicii in me est) optimum, eumque mihi statim emi. Titulus hic est: *Synopsis veterum religiosorum rituum atque legum. Antonius Caracciolus, Cler. Reg. ex antiquitate eruit, notisque ad sui ordinis constitutiones comprehendit. Romæ. 1612. fol. Idem.*

40. Quæris quid agant clerici nostri (Venetiis)? uno verbo: Nihil; otio indulgent, cuticulam curant, Veneri dant operam, in theatris plus videas quam in museis, atque illorum, qui veræ eruditioni invigilant, vix sunt totidem, quod Thebarum portæ, vel divitis ostia Nili. Hinc illa meliorum auctorum raritas sive illa (ut ficum ficum appellem) barbaries. *Idem.*

41. Helena Cornelia Piscopia, virgo Veneta *ἑπταγλώττης* esse perhibetur. Callens nimirum Hebraicam, Græcam, eruditam & vulgarem, Latinam & Italicam, Gallicam & Hispanicam. Sane in omnibus hisce nonnunquam specimen aliquod edit, peritiaque canendi etiam excellit, ut ipse nuper magno cum stupore audivi in præsentia principis Germani, qui Philippi Sulzbacensis, Marte Suecico clari, frater est. *Idem.*

42. Si suavitatem illam oris (Ferrarii), senilem illam gravitatem, a superbia alienam, illum denique actionis gestuumque, in quibus orationis anima consistit, leporem pariter videre atque audire posses, diceres profecto juxta mecum: *O perfectum oratorem.*

Propter ingruentem in Italia barbariem aureus Ferrarius noster sæpius ingemiscit: immo hisce diebus mihi dixit, lætari se, quoties inter auditores suos videat Germanos, hos enim ex iis aliquem percipere posse fructum, reliquos autem nempe Italos,
sæpe

sæpe ne quidem intelligere ea, quæ propinantur. Idque tam verum est, quam quod verissimum. *Idem.*

43. Kircheri museum quidem perlustravi, sed colloquium ejus non adeo ambivi, quod non de aliis, rebus quam novis, statum magis quam rem literariam attinentibus, discurrit. *Idem.*

44. Reiseri catalogus manuscriptorum bibliothecæ Augustanæ in manus venit virorum principum, magni Etruriæ ducis & cardinalis Medicæi, ab iisque utroque probatus fuit pollice. *Idem.*

45. Tua quoque (*Spizelii*) scripta in Florentina bibliotheca asservari, atque a patrono non minus quam bibliothecario inter optima censerî, oculus testis sum atque auritus. Mercurius ei (*Ferrario*) ut os apertum eloquentissimumque, ita crumenam dedit clausam. Præterea Italus est, aut magis Hispanus senex, qui omnes plus æquo ad rem sunt attenti. *Idem.*

46. In D. Niemanni locum successit dominus L. Bajerus, Norimbergensis D. Musæi futurus gener, qui si DEus studiis porro adspiraverit, ejus spartam summo cum applausu ornabit. Ebraicæ & Græcæ linguarum apprime gnarus, ita quoque philosophiæ adyta penetravit, ut adversariis par esse possit, & eorum strophas solvere. *Frischmuth.*

47. Quæ de propaganda vera & sincera pietate consilia nonnulli eruditi & pio zelo flagrantes viri agitant, ejusmodi sunt, ut nemo veri nominis Christianus improbare queat. Dolui sane tot retro annis, eos, qui pro umbone populum aliquando docere debent, non modo in scholis de vera pietate haud ita multum percipere, sed etiam postmodum academica libertate tam turpiter abuti, ubi sibi persuadeant, parum referre, quomocunque vivant, quoad extra officium sint constituti. *Idem.*

48. Celebravit haud semel cel. D. Spenerus pios vestros conatus & sacros conventus, scrutinium
bibli-

biblicum exercitiaque catechetica, quæ intenditis; faxit Deus, ut omnia ex voto fluant, remoræque subinde tollantur. *Lud. Hartmann.*

49. Mihi ad manus sunt vitæ curricula Brentii, Heerbrandi, Erhardi & Theod. Snepfiorum aliorumque superioris seculi, quæ lubens communicabo. *Idem.*

50. A cel. Dn. Fritschio nuper accepi consultationem de pietate in scholis majori cum cura & emolumento propaganda, quæ paucissimæ pagellæ tot egregia monita sistunt, ut etiamnum iisdem prope modum inhæream, atque de iis in actum ducendis sim sollicitus. *Idem.*

51. Fata pientissimi Speneri nostri causæ bonitatem confirmant. *Idem.*

52. Magnus Freinshemius de argumento isthoc, quod luculenter adeo persecutus es (felicitis literatoris) vel centies mecum contulit familiarissime simul ac suavissime; mentem ejus pientissimam testarentur mellifluæ ejus in ethicam Aristotelis commentationes, quibus auditis sapius extra me raptus fui, si publica quandoque luce ab hæredibus donarentur. *Io. Henr. Heidegger.*

53. B. Dn. Georgius Calixtus cur non, ut alii orthodoxi theologi, in templum honoris referatum Tuum sit illatus, aliquando, ut intellexi, ex te quaesiturus est excellentissimus filius ejus, D. Vlricus Fridericus Calixtus, Calovianus antagonista strenuus, cui respondendi tibi magna omnino erit copia. *Io. Frid. Heckelius.*

54. Pugio fidei non contemnenda contra Iudæos subministrat arma, caute tamen & cum grano salis tractari debet. *Io. Henr. Hottingerus.*

55. Quæ de Menasse B. Israël nosti digna sunt, quæ sub incudem revocentur. Ipse fateor pridem fui de hoc confutando commento sollicitus, & sunt forte quædam ad manus subsidia non ubique obvia ea tamen quæ Montezinus Iudæus Men. B. Israël suggestit,

gessit, neque quæ hic mendacia addidit vidi. *Idem.*
 Libelli de Sinensibus non pœniteat, etsi forte, ut
 momorum plena sunt omnia, tibi quoque tui non
 defuturi sunt censores, mascule tamen in proposito
 persistendum, certissimo judicio *ἄν μωμίσθαι.*
ἢ μμῖσθαι. Idem.

56. Men. B. Israël narratio adeo cruda & anilis
 est, ut feblicitantis Talmudistæ somnium videatur,
 non jam in tanta luce præstigiis agere licet: con-
 jecturæ, quas affert, vix titivillitio dignæ sunt. *Idem.*

57. Ad historiam ecclesiasticam majori forte ap-
 paratu sum instructus, quam qui in bibliotheca pri-
 vata quaratur. Valde placent, quæ de augmento
 commentariorum Sinensium monuisti. *Idem.*

58. Dubito, an prodromum bibliothecæ univer-
 salis daturus sim, msc. tantum & epistolarum, præ-
 fertim *ἀνεδότων*, quas superioris seculi scripserant
 doctores, majori forte numero collegi, quam a priva-
 to expectari potuisset. *Idem.*

59. Nesselio innotui, sed cum non ut vellem,
 liberalem, aut ad munus bibliothecarii instructum
 offendi, nimium ille cl. Lambecio, inter literatos, ut
 scis, claro, & magnæ æstimationis, detrahit, ut sibi
 aliquid acquirat, cum a Lambecii eruditione, quan-
 tum tantillo tempore colligere potui, nostris confabu-
 lationibus, multis parasangis absit, libere tecum lo-
 quor, non ut hujus famæ noceam. Labores Lambe-
 cianos in compendium redegit, & reliqua manu-
 scripta Græca aliaque adjecit. *Ger. von Mastricht.*

60. Invenies in catalogo msc. lat. bibl. cesareæ
 nondum edito multa ad historiam superioris ævi pro-
 futura, neque unquam scriptorum Wicsefianorum,
 Hussiticorum, concilii Constantiensis & Basileensis
 actorum tantum vim, quam in cesaris nostri augu-
 stissimi bibliotheca, legisti. *Idem.*

61. Incomparabilem virum, & æternum Au-
 gustæ vestræ & literati orbis decus, amicitiae nostræ
 com-

commune ornamentum (Welschium) immatura morte erreptum esse nobis valde doleo. *Henr. Meibom.*

62. Tam vastus & subdolos scriptor est Baroni-
nius, ut ejus refutatio integrum hominem, indefes-
sos labores, & amplissima subsidia requirat. Equi-
dem præstiti, quod potui. *Io. Henr. Ottius.*

63. Montacutius, ut fatear, non vehementer
arridet. Ad Henischium quod spectat, damnum est
ingens, thesaurum illum absolutum non esse. Certe
nullum perfectum hætenus lexicon Germanicum
mundus vidit. Suafor D. Heideggero fui, ut se a-
pud lares suos, notos & charos contineat, ne vel
post obitum misere dispergatur familia. *Idem.*

64. D. Spanhemius misit mihi eristica illa opu-
scula sua, qua occasione amice eum monui, ut po-
tius fraterne transigant amnestia instituta, & potius
seria tractent. Contingit sæpe doctis, ut averti se ab
objectis suis patiantur, sicque egregia pensa non ab-
solvant: id Spanhemio patri accidit in dubiis evange-
licis. *Idem.*

65. Hæreo semper in S. Huldrico vestro cujus
epistola chronismo non respondet, unde ejus autori-
tatem quidam suspectam faciunt, alii duos Huldricos
nobis dant. *Idem.*

66. Iphis monachis, & quidem prioribus quo-
que, prohibitum est scriptum meum (contra Baro-
nium) ut nuper mihi talis est factus. *Idem.*

67. De auctore epistolæ Episcopi vestri ad Nicol.
I. P. nodum mihi feliciter enodavit Welferus vester
sane doctissimus, in recensione Vdalgeri vestri Epi-
scopi IV. qui sedit ab anno 848. ad 864. adeoque
Nicolai ævo. *Idem.*

68. E scriptis Novarini Mosen & Paulum expen-
sum sibi adscripsit bibliotheca, sed non ubique ex
desiderio satisfaciens. *Ant. Reiserus.*

69. Pallavicini Anti-Suavem utinam aliquando
Latinum facerent, quorum & pro bono communi vi-
gilare,

gilare, non parum emolumenti in rem quoque evangelicam inde redundaturi mihi promitterem, in spem adductus non solum ab Aquilino censore personato, sed & a censoribus Gallis, qui in ephemeridibus libere fatis de eo pronuntiarunt. *Idem.*

70. Vidisti sine dubio eandem Pallavicini historiam a Philippo Quorlio contra eundem Suavem ante septennium Panormi iterato auctius editam, qua tamen cursorie tantum lecta non pauca nec exigua peperit fastidia verba solum dans ut plurimum rebus destituta. *Idem.*

71. Publicavit antehac Bœclerus aliquam musei partem eleganter, ut solet, de aliquibus differens, quo tamen labore inchoato salivam lectori tantum movit. *Idem.*

72. In Suiceri thesauro obiter evolviendo observavi, cum hoc volumen suum potuisse lectoribus minori forma & sumtu commendare, nisi Pricæum, Boisium, Gatakerum, alios plures exscribendo illud amplius facere allaborasset, non plane nihil etiam hinc inde e PP. Latinis admiscere qui in titulo Græcorum tantummodo promisit theologiam. *Idem.*

73. Marbacheorum epistolas perlegi, sed non sine nulla plane nausea, varia in iisdem observans, quæ mallet omissa, iudicium in earum collatione desiderans, cum non omnes clarorum virorum epistolæ publicam mereantur lucem. In Ruari epistolis nihil singulare observavi, præter perpetuam mentis & sententiæ inconstantiam in rebus theologis; & si quæ videntur nova & rariora, in aliorum hujus sectæ libris dudum sunt lecta, ut adeo opus non fuisset, eas tam singulari ornari elogio, quod plane non merentur. *Idem.*

74. Der Herr hat mich zu rechter Zeit noch aufgerichtet, dafür ich ihm dancke, und zu Danck rund heraus bekenne: wann ich nicht catholisch wære, ich wær schon jetzt ein Iud oder Atheist. *Io.*

S

Peter

Peter Speth, postea Moses Germanus, Paderb. 1683. tunc ad castra Romana reversus, tandem Iudeus & Atheus.

75. Semper & pro merito suspexi eruditionem Octavii Ferrarii singularem, ingenium plane divinum, ac denique æmulam illam disertissimorum Romuli nepotum eloquentiam. *Io. Pbil. Slevogtius.*

MANTISSA

hexados epistolarum viri summi, G. G. LEIBNIZII, ad Theophilum Spizelium datarum (†).

*Plur. reverende amplissimeque Domine
Fautor Magne.*

CUM multa sint, quæ abstertere possint a scribendo ad TE, obscuritas mea, negotia autem & dignitas TVA; his tamen omnibus celebrata benignitas præponderavit, ab amplissimo etiam domino Spenero confirmata. Avebam aliquando alloqui virum meritissimum de publico & meriturum, & spero, quod præfenti non denegaretur, ab eo nec literas absentis prohibitum iri. Certamen contra *Atheos* susceptum, nemo est, qui non reipublicæ Christianæ pernecessarium judicet. Ad hos opprimendos conspirare, sic τὸ το σὺνχετίζεν omnes omnium religionum theologi deberent.

Tanto major illorum gloria est, qui ex tanto numero prope soli prodeunt, & a reipublicæ Christianæ velut jugulo imminentem gladium depellunt. Ego tamen non theologus, nihilominus, quando, ut Tertullianus ait, adversus publicos hostes omnis homo miles est, σχεδίασμα quoddam aliquando mihi excidere passus sum, quod cum illustrissimo Baroni Boineburgio, notissimo literarum Mecenati, exhibuissem,

per

(†) Conferenda cum his epistolis sunt, quæ de mora Leibnizii Moguntina in compendio narravimus in *bist. crit. phil. T. IV. p. II. p. 345. seqq.*

per aliquot amicorum manus ad pl. reverendum Spenerum pervenit, qui nescio quomodo schedulam ἀκίφαλον κ' ἀνώνυμον dignam putavit ad te mitti (*), Tu Tuæ purpuræ laneam hanc laciniam assuisti, hoc solo commendabilem; quod a Dn. Spencero missa, a Te edita. Fortasse tamen in re prævisâ nonnulla paulo accuratius munire potuissem. Sed nihil admodum refert, quod vobis placuit, aliorum iniqua judicia facile contemnet. Video in epistola Tua arcanorum *Bodini* mscorum mentionem fieri, quorum excerpta per amicum Parisiis transmissa te legisse ais. Legi aliquando opus integrum, volumen sane ingens, sed plus habens doctrinæ, quam pietatis. Iudæos in illo congressu vix non victores facit: nemo pejus causam tuetur, quam Romanæ Augustanæque confessionis propugnatores. Proximo post Iudæum loco, aut æquo cum eo gradu, locatus est defensor religionis cujusdam mere naturalis. Cui vere succinit Octavius quispiam Mahumedanæ legis vindex. Vereor ne edatur aliquando liber hic magno publico damno. *De re bibliothecaria* quod cepisti aureum opus uti non poterat incidere in lectiores manus, ita sine maxima rei literariæ jactura intermitteri non potest: præstabis, ut spero, id nobis, quod Gesnerus reformatis, romanensibus Possévinus; gustumque *in arcanis bibliothecarum* dedisti publico palato gratissimum. Nam etsi, ut audio, Cl. vir Petrus *Lambecius* admonuerit, exiguam admodum partem mscorum theologorum *Viennensium*, in iis datam, non dubito tamen, quin semper integrum sit, talia supplere. Venit aliquando in manus meas catalogus mscorum *Viennensium* theologorum uberrimus, ab ipso quondam bibliothecario *Tegnagelio* confectus. Sed bibliotheca ab

S 2

co

(*) Adjecit doctissimam schedam SPIZELIVS libello *de atheismo eradicando* p. 125. vid. I A FABRIC. *syn script. de V. R. C. c. 15. p. 436.* cl. LVDOVICI *bist. Leinw. phil. P. I. p. 315. seqq.* qui tamen in eo fallitur, quod Spencero putat Spizelium eam adscripsisse. Satis certe enim ille auctorem noverat.

eo tempore multis modis aucta est, accessione præsertim Fuggerianæ. Sed nolo te diutius detinere; unum rogo, si rescribere dignaris, de tuis aliorumque notis forsan Tibi moliminibus literariis, aliisque similibus non passim obviis, quorum Tibi inexhausta copia est, aliquid me doceas, vel ideo, ut illustrissimo Boineburgio, qui talibus non mediocriter delectatur, referre possim, qui etiam salvere TE, siquando ad Te scriberem, iussit. Celeberrimum *Welschium* apud vos audio virum esse, toto orbe commercia literaria colentem, utinam vel TE paratio ad aliquam tanti viri notitiam gradum struere possim, nisi impudens TIBI videor, quod tale quid affecto, cum nondum apud TE impetraverim veniam. Quod superest, vale, novum annum cum multo fratrum agmine lætus ini, faveque

VIR. PL. REVER. AMPL.

Moguntia^e 12. Decembr.

1669.

Cultori TVO

Gottofredo Guilielmo Leibnizio,
Lipsiensi S. V. Doctori.

*Plur. reverende atque amplissime Domine,
Fautor magne.*

Literæ Tuæ eo me affecerunt gaudio, quo debuit testimonium tam illustre benevolentia^e tanti VIRI, a quo plurimum sibi ornamenti Germania & habet & spondet; hoc solo ingrata^e, quod indulgentia sua in non meritum partim pudore, partim implendi iudicium de me TVVM desperatione me onerarunt.

Illustrissimus BOINEBURGIVS lectione literarum Tuarum mirifice delectatus est, multamque TIBI salutem per menuntiarum iussit. *Ficbetti* nomen, quanquam illi, ut in viro eo loco a genere ac virtute collocato, admirabilis ac vix credenda rei literaria^e cognitio est, nunc primum sibi ex TE auditum fatebatur,

rebatur, optabatque auctorem illum atque institutum ejus paulo distinctius nosse.

Ad monstrum atheismi debellandum, utinam quicquid eruditorum est vires conjungeret, nec pareretur serpere latius inter ipsos hoc malum, a quo nihil præter anarchiam universalem atque everfionem societatis humanæ expectari potest.

Cl. Conringius pec. tr. promisit *de veritate religionis Christianæ* solito accuratius stabilienda, emendandisque illis, quæ in Grotii libello, ejusdem argumenti, & ipso & Episcopo dudum monentibus, desiderari possunt. Vidi nuper *Gerhardi van der Meulen* librum *de veritate religionis Christianæ reformatæ*, cujus priora in Christianismo firmando, reliqua in religione, quam reformatam vocant, defendenda consumuntur; sunt tamen, quibus pretium operæ magnum fecisse non videtur. In Anglia prodiisse accepi *apologiam generis humani, adversus accusationem atheismi*, cujus auctor, Fabricius, tueri dicitur: nullam unquam uspiam gentem profus *atheism* exitisse, quod & ego verissimum judico.

Cum vero operæ sit latissime fusæ, solide atque accurate elidere, quicquid religioni Christianæ obijci potest, præsertim cum ea res gravissimos quosque theologiæ exegeticæ, historicæ, scholasticæ, ac polemicæ nodos contineat; rationis est, compendia sectari, donec sit, qui justo opere tantam molem debellet. Id est prædemonstrari accurate debet religionis naturalis veritas, nimirum existentia Entis potentissimi & sapientissimi, id est DEI animæque præterea nostræ immortalitas. His confectis, cum rationi congruum sit: Deum aliquam mortalibus veram religionem asseruisse, nec veterum ullam cum Christiana rationalitate comparari possit, compendiosior erit ad victoriam via. Quanquam, ne quid hostium a tergo relinquatur, optem exoriri aliquando, qui omnigenæ eruditionis, historiæque ac linguarum, tum philosophiæ

quoque subsidiis instructus, illustrata omni Christianæ religionis harmonia ac pulchritudine, discussisque objectionum innumerabilium, contra dogmata, textum, historiam nebulis plenam sine exceptione victoriam reportet. Cui operi utinam tantum TIBI temporis, quantum virium esset!

Continuandi operis *bibliothecarii* spe facta mirifice nos beasti; quisquis tandem ordò placeat, suffecerit rem dedisse. Fateor aliis temporum, aliis rerum, aliis literarum seriem prælatam: tempora Bellarmino ac Voisio, res Sixto Senensi & Possevino, scriptores Alegambio, Labbio, Jac. a St. Carolo placuisse, Generum scriptores rebus conjunxisse, scriptores in *bibliotheca*, rerum ordinem in *pandectis* secutum; scriptores Clessium, materias Draudium literarum ordine collocasse; fortasse tamen, utcunque rem instituere placuerit, cetera indicibus supplebuntur, quod & Labbium in *bibliotheca bibliothecarum* fecisse video. Interea non nego, chronologicum ordinem illi commodissimum, cui *vitam* auctoris exponere consilium est; *rerum* illi qui Photiano more *nucleum* scripti cujusque eruere cogitat. Sed qui nondum ultra nudum *indicem* progredi constituit, illi interim disponere scriptorum nomina *literarum* serie, expeditissimum ac tutissimum credo. Nam tempora auctorum, præsertim veterum ineditorum, sæpissime ignorantur, (jam & Voisius dubii temporis auctores literario ordini commisit,) rerum quoque, quas tractant, vis ac scopus ex titulo non satis divinari potest, & si compertum habeamus, ambigitur tamen passim, quo quodque loco colloces, cum partitio scientiarum admodum apud eruditos variet, & rubricæ mira diversitate fermentur, nihil autem sit ineptius, quam præcise illi titulo insistere, quem auctor aut librarius suo operi præfixit, quod tamen a Draudio factum video. Ordo scriptorum alphabeticus constans est ac invariabilis, eique imprimis commodus, qui nondum materiam omnem congestam habet, sed conquirat adhuc undecun-

cunq̄ue subjecta rerum, bibliothecarum, circumstantiarum, patriarum, occasionum. Indices alphabetici tabulæque chronologicæ cuncta supplebunt. Grave si nunc quidem, ut arbitror, nudi tantum indices dantur, literarium ordinem nemo reprehendet. Nec illustrissimus BOINEBVRGIVS, temporum ferriem, nisi cum fastigium operi imponendum, atque illustramenta edenda erant, desiderat. Cl. *Lambecii historia literaria* hæcenus quievit, Vindobonensis bibliothecæ præsentiore cura interrupta. Prodiit hujus pars altera quater mole continens primam: eam illustr. BOINEBVRGIO misit, multa rerum varietate refertam, atque inter alia indicem mscriptorum Oenipontanorum complexam. De cætero rei bibliothecariæ pauci admodum incumbere videntur, tanto major gloria cœpti. Inter paucos Pålus Colomesius dignum operi apparatus afferre videtur, idque specimine opusculorum ostendit. Hic est ille Colomesius, cujus *orientalem Galliam* habemus, Germaniam, Italiam, Belgium, Angliam &c. expectamus. Claudii Clementis *museum* instituto Fichettiano non absimile videtur, si quid ex Fichetti inscriptione conjicere possim. *Andreas Saussaius*, cujus librum *de mysticis Gallia scriptoribus* nominas, continuationem etiam libri Bellarmini *de scriptoribus ecclesiasticis* edidit, sed tam ubere argumento expectatione brevius defunctus est. Aptior huic operæ Labbius videbatur, qui & nobis scriptores Bellarmino intactos promisit, sed multitudine rerum obrutus non præstitit.

Illustrissimus BOINEBVRGIVS duo rogat, primum excerptiunculas aliquas de instituto Fichetti, deinde catalogum scriptorum Labbei, quæ ha-

bes : ac si quid de ejus posthumis comperisti, officium officio pensare non negliget. Interea vale faveque

PL. REVER. AMPL. DOMINE

Mogunt. 10. Febr. 1670.

P.S.

Aufus sum, quasi non satis ipse audeax fuisset, literas ad nobilissimum *Welschium* adijungere, rogareque, ut, quando mihi prænomen integrum non succurrit, titulum præscribi facias. De cætero, si literas commendatione TVA saltem ab immodestis nota excusaveris, obligatissimum me profitebor.

Cultori Tuo

Gottofredo Guilielmo Leibnizio,
I. V. D.

*Pl. reverende & amplissime Domine,
Fautor honoratissime.*

Literas Tuas omnigena doctrina refertissimas cum nobilissimi *Welschii* epistola & *Fichettianis* excerptis recte accepi, atque cum illustrissimo *BOINE-BVRGIO* protinus communicavi, qui *Fichettiano* instituto non parum, Tuo autem multo maxime delectatus est. Judicatque nihil a Te suscipi utilius posse, quam si a claris hujus ævi scriptoribus inchoetur ascensura paulatim ad veteres tractatio. Nam si dicendum, quod res est, plerosque veteres apud *Belarminum*, *Vossium*, *Labbium*, *Giraldum* recensitos descriptosque habemus paucis demtis, qui forte recens e mscr. editi, illisque intacti. Medii ævi scriptores, fateor, non ita in promptu habentur, si tamen *Trithemium* aliosque id genus adhibeas ecclesiasticis, si *Freheri* directorium historicis, ut de *Vossio*, *Miræo*, *Chesniis* nihil dicam, si conferantur mscriptorum indices, potissimos quosque habere non usque adeo difficile erit. Fateor, latere passim multos, sed plerosque non esse tanti, ut ab eorum oblivione
magnum

magnum generi humano damnum sit metuendum. At nostro tempore tot præclaræ meditationes, tot egregia inventa, tot vastissimi ac prorsus stupendi labores publice exstant, ut indigner sæpenumero ingratitude seculi nostri erga suos illustratores. Eset igitur optandum magnopere, ut extaret aliquis, qui meritissimos de re literaria viros inde usque ab inventa typographia recenseret ordine temporum, annotaretque illud maxime, quid quisque potissimum in rempublicam contulerit. Ita fiet, ut multi, licet doctissimi, sint initio fortasse prætereundi (neque enim simul omnes dari possunt) qui tamen nominari non possunt, quid potissimum iis eruditio debeat. Nominandi igitur illi, quibus primæ auctorum veterum eruditiones debentur; qui difficiles in antiquitate, ut chronologia, geographique, nodos primi solverunt, quicumque proprias nobis meditationes suas, easque si non veras, saltem ingeniosas reliquerunt; qui novum aliquod dicendi genus, novam sectam orsi sunt, quibus in medicina ac mathesi & artibus mechanicis utilia reperta debentur, qui historias non aliunde descriptas, sed earum rerum, quibus interfuere ipsi, earumque memorabilium scribere: breviter illi, qui, si non vixissent, ceteris rebus eo, qui secutus est, statu manentibus, aliquid res literaria detrimenti passa esset. Hos annotari, non est res adeo vasta, utilis tamen, sed & non nego, recondita, & profunda. Neque enim tanti esset de patria eorum, de varia fortuna, de exitu inquiri, quam de iis meritis, quibus æternum memorandi sunt. Ac vereor, ne plerique illi, qui vitas nobis dedere, hoc non satis attenderint, quotus quisque est enim, qui in vitis Erasmi, Rhenani, Melanchthonis, Camerarii meminerit, quos illi auctores e tenebris primi eruerint? Quis est, qui eum Ictum nominet, qui primus jurisprudentiam in artem redigere aggressus, qui fere dixerim Apelles fuit. Vbi nominatur, qui primus in re nautica accuratius philosophatus sit, ostenderit-

que cursum navis, si magnetem sequatur, necessario esse $\rho\omicron\mu\lambda\omicron\upsilon\iota\delta\eta$ non $\kappa\upsilon\lambda\lambda\omicron\upsilon\iota\delta\eta$. Vbi est catalogus compositionum apud medicos celebriorum, atque usitatarum, suis auctoribus, a quibus sæpe denominantur, vindicatarum. Quis refert, primum prope eorum, qui mathesin ad physicam applicarunt, fuisse Iohan. SVISSET (*) calculatorem idco, scholasticis appellatum, primos circuli pseudo-quadratores fuisse Bovillum & Montium, & ut ad theologica transeam, primum omnipræsentiam carnis Christi docuisse Fabium Stapulensem, M. Ant. de Dominis, & Arminianis primum prælusisse Acontium, quæque sunt alia id genus oppido multa, quæ etsi sparsim nonnulla habeantur, nullibi tamen collecta sunt. Ex hoc demum opere quod talia complecteretur, vera ac solida historia literaria esset expectanda, qua omnis veræ eruditionis origines & progressus ostenderentur. Quemadmodum audio Iosephum Glanvillum Anglicum nuperime de *incrementis scientiarum inde usque ab Aristotele ductarum* scripsisse. Sed sufficeret nunc quidem, qui recentes, id est inde usque ab inventa typographia editos, percurreret, eosque demum, qui aliquid de suo ad augendam suppellectilem publicam contulere, instar monasteriorum benefactoribus suis, quantum in se est, non ingratorum in necrologia, ut sic loquar, referret, suæque cuique merita adscriberet. Huic instituto arbitror conferre aliquod posse pinacothecas Nicii, vitas Germanorum Adami, Gallorum per Samarthanos, Orientalizantium per Colomesium, mathematicorum per Blancanum, medicorum per Lindium & Meibomium (quanquam Meibomius hæctenus expectetur) theologorum per Bismarcum. Huc pertinent singulares vitæ, ut Tychonis per Gassendum, Peirescii per Gassendum, F. Pauli per Fulgentium, Cartesii per Borellum, Gassendi per Sorberium

(*) A titulo libri rarissimi dictum esse observavimus *hist. crit. phil. T. III.*

berium, Cardani, Campanellæ, Thuani per ſe ipſos. Utinam tibi vacet, vir ampliffime, tanti momenti inſtituto TE accingere, aut faltem initio ſcripta extantiora dare. Fracta enim ſemel glacie non derunt, ſive TV, ſive alii, qui & veteres addant, & ſuppleant recentiores. Labbeanorum omnium editorum catalogum impreſſum naſti ſumus. Fichettus perplacet illuſtriſſimo Baroni BOINEBVRGIO, & poſt amicam ſalutis per me præſationem, petit ſibi librum aliqua occaſione commodato mitti, inuiolatum redditurus. Incluſas ad ampliffimum Welſchium, tradi peto. Vale faveque

VIR PL. REVERENDE atque AMPL.

Francof. 7. April. 1670.

Cultori TVO

Gottofredo Guiljelmo Leibnizio,
I. V. D.

*Maxime reverende & ampliffime Domine,
Fautor magne.*

Literas Tuas ſolenne ſuum obtinentes, id eſt rerum ſcitu dignarum copiam, recte ab illuſtriſſimo BOINEBVRGIO accepi. Iſte amice Te ſalutat ſperatque interea literas ſuas alteras ad Te perlatas eſſe: Exceſſum honoris, ignoſce verbo, quo cum in literis aſſeceris, ac celſitudinem imprimis, deprecatur, idque me Tibi ſcribere juſſit: heros tanto major aliis, quanto minor ſibi. Mire gaviſus eſt nuntio repertorum a Te leiſpanorum Philippicorum, miro enim amore proſequitur, quicquid illius viri amorem & moderationem ſpirat. Habet clavem in editas Melanchthonis epifto- las mſcr. ab ampliffimo Thomafio noſtro elaboratam, ad illuſtrandam illorum temporum hiftoriam perutilem.

Particula ephemeridum Romanarum nos docuit prodiſſe Romæ Franciſci Ptolemæi ICTi Senenſis *vetuſtalia*, ſic enim vocat, ſeu vetuſtatis admiranda, quibus

quibus docere conatur pleraque nova reperta, quibus nostra se tempora efferant veteribus, cognita fuisse, Americam, pulverem pyrium, telescopia, & si Diis placet etiam typographiam: ex quo fatis de scribentis genio conjicere licet. Item historiam podagræ, solo lactis usu sine aliis cibariis curatæ, auctore Ioanne Baptista Magino. Annectuntur excerpta ex literis P. Francisci Eschinardi S. I. quibus continetur ratio emendandi thermometra; demonstrare enim sibi videtur auctor calorem frigusque augeri non pro gradibus æqui distantibus in vitro notatis, sed in triplicata eorum ratione, ita ut numeri vulgo adhibiti sint radices cubicæ verorum.

Gallicæ ephemerides rarefcunt admodum aut lentescunt. Omnes superioris anni in unum collectæ vix alicujus ex præcedentibus tertiam partem æquant, hoc anno paucas admodum prodiisse scribitur. Cæterum creperant Galli dudum ephemerides sacras eadem profus methodo; annus est, quod schedulam publice hoc significaturam Parisiis impressam Sualbaci vidi. Sed nunc scribitur, rem in nihilum nescio qua de causa recidisse, auctorem autem rei fuisse quendam P. Verium Iesuitam, curatorem aliquem, qui se appellet de la Noue. Destinaverant illic referre, quicquid ad sacram eruditionem perti- nens aut fieret aut scriberetur, vitas mortisque sacras doctorum, librorum nucleos, acta novorum, si quæ scilicet contingerent, ac judicialiter examina- rentur miraculorum, hæresium, si quæ novæ emer- gerent ortus, hæreticorum conversiones, aliaque id genus plura.

Cæterum

Cæterum amplissimo Welschio cultum meum
perpetuum significari etiam atque etiam peto. Quod
superest, vale, faveque

VIR MAX. REVERENDE & AMPL.

Mog. $\frac{7}{2}$ Jun. 1670.

Cultori TVO sedulo

Gottofredo Guilielmo Leibnizio,

I. V. D.

*Maxime reverende ampl. & clarissime Vir,
Fautor omni cultu & bonore prosequende!*

Literas Tuas ad me plurima humanitatis significa-
tione plenas recte accepi, sed & alteras ad il-
lustrif. BOINEBVRGIVM multa fruge feraces legi,
cum vero ex iis non satis intelligi posset, an acce-
pta a Te essent, quæ nos ad clariss. Wagenfeilium
ab illo TIBI mittenda destinaveramus, quærendum
dixi. Erant literæ docti viri ex Anglia reductis de
re literaria Hollando-Britannica; accesserant episto-
læ hæctenus ineditæ Hugonis Grotii ad immortalem
Schickardum illum ipsum, cui TV in elogiographia
vitam alter Aesculapius inspirabis. Elogiographia
ægre repereris laborem & jucundioerem & utilioerem.
A nostro autem seculo & Germaniæ eruditis pruden-
tissime incipis. Nam sola omnium regionum Germa-
nia in præclaris suorummæ agrorum germinibus agno-
scendis, & ad immortalitatem propagandis stupida,
& obliviscitur ipsa sui, ac suorummæ, nisi ab exteris de
propriis opibus admoneatur. Cæteræ gentes non
indigent extraneo elogiographo, & Germania ipsa,
si superiora spectes, habet cur in Melchiore Adami
sibi placeat, qui tamen opus habet, & *spicilegiò* &
continuatore, quorum utrumque nemo Te rectius cer-
tiusque præstiterit. Non ignorabis Bismarcum jam
olim orationes funebres, aliaque ad vitas doctorum
virorum, imprimis theologorum, pertinentia collegisse.
Et poterunt ex concionibus in supremo magnorum
viroorum

virorum honoris actu habitis, vitam plerumque comitem habentibus, quarum tibi parata undecunque acquisitio est, multa ad rem pertinentia excerpti. Pallim etiam operibus doctorum virorum præfixæ vitæ leguntur. Amplissimus Bœclerus in eo est, ut scriptores veteres, Græce Latineque extantes, compendiose percurrat, & in singulis usum, quo quisque commendare se lectori prudenti, & in rerum versaturo potest, exponat. Quod si, ut cogitat, ad typographiam usque inventam perduxerit, quousque Tua paulatim e logiographia retrorsum ascendet, pulchra utriusque operis consonantia erit. Pater Ivo Parisinus, Capucinus, grande suum opus, quod digestum sapientiæ vocat, Lugduni auctius publicabit. Conciliorum editio altera Labbei & Cossartii cura expolita jam pene absoluta. Addet aliquos tomos ineditorum hætenus conciliorum, & ad ea pertinentium actorum. Stephanus Baluzius bibliothecarius Colberti, idem ille, qui in scriptoribus ecclesiasticis Gallicis hætenus latentibus protrahendis in lucem occupatur, quorum complures in præfatione sua ad Agobardum promisit. Ut taceam jam tum Salvianum, Vincentium Lirinensem, Agobardum, epistolas Amulonis, Servati Lupi quædam, ab eo edita esse. Est quidam Ruelius Primislaviensis in Silesia designatus superintendens, qui edendorum in Germania conciliorum consilium cœpit, magnanimum certe, aut si ipse impar est audax. Excusus est titulus operis, promittuntur non canones tantum, sed & acta & literæ, & quicquid monumentorum ad rem pertinentium reperiri potest. Sed an Gallos tantum exscripturus, an vero sive materia sive methodo, sive qua alia ratione variaturus sit, dicere non habeo. Facit sane in scriptorum, ex quibus nonnulla hauserit, in titulo mentionem, sed an tanti illa futura sint, nescio. Credo tamen, non inutilem fore editionem, quia Gallicis minus sumtuosam. Prodromum quendam his nundinis jam emisit. In Gallia doctissimus

mus vir Ægidius Menagius origines linguæ Græcæ molitur, quibus omnia omnino linguæ vocabula ad trecentas in universum radices revocentur. Idem de rei medicæ scriptoribus syntagma dabit, quo multi hæctenus incogniti protrahentur, aut cogniti illustrabuntur. Habet & sub manibus lexicon botanicum, magnam rem præstiturus, si *πολύσημα* & controversa passim imposita a veteribus simplicium nomina ad certas notiones revocaverit.

In Anglia Iosephus editur cura & auspiciis doctoris Felli coll. Christi decani Oxoniensis, qui & Petiti in eum scriptorem curas addet. Clmus Bosius tamen ea præventionem non deterretur, ut nee cujusdam Stephani Monachii ministri Rotomagensis simili cœpto. Larroquanus reformatus dicitur egregiam de evcharistia dissertationem edidisse: est opinor idem ille, qui etiam de Liberio & Photino commentatiunculam publicavit. Dallæus & Drelincurtius fati concessere: hujus horas supremas Genevæ excusas in his nudinis vidi.

Habui nuper literas responforias a doctissimo Oldenburgero societatis regie secretario, quibus inter alia Germanica quærit, de Wernerii civis Memmingensis invento hydrostatico, quo ille res magnas pollicetur siphone antliaque præstandas; petitque a me, tum quid viri harum rerum periti sentiant de eo invento, tum quæ sit ratio, quis modus, qui successus applaususve. Ego inquirendo comperi virum electori Bavaro in aquis mineralibus operarum fossarumque inimicis exhauriendis operam suam obtulisse, atque ibi nunc velut examen sustinere, plura tamen indagare non potui. Quare valde me obstrinxeris, VIR AMPLISSIME, si quid eo de negotio a peritis exquisitum mihi perscripseris. Amplissimum Welschium meo nomine quæso salutes, cumque hortoris, ut quod unus omnium optime potest, extimulet sui ordinis viros doctissimos non ad colenda tantum inter se literaria commercia, id enim dudum

dum faciunt, sed & ad ea publico non invidenda, edendasque ephemerides paulo pleniores quam primus iste annus dedit, qua ratione & gloria ipsorum & salutis publicæ consulatur. Quin alteras meas egregius ille VIR per Te acceperit, non dubito. *Beicherus* appendicem libri primi physicæ subterraneæ edet, ubi in praxi docebit, si ipsi credimus, metalla ex simplici vitro producere: item Mercurium figere. Pervellem, per amplissimum *Welschium* nosse, quid de eo viro sentiant illic periti, tum quis sit successus? Vale, faveque

VIR MAX. REVER. & AMPL.

Cultori TVO

Gottofredo Guilielmo Leibnizio,
L. V. D.

*Maxime reverende, amplissime Vir,
Fautor magne!*

Literas Tuas, indelebili scribentis caractere suaves & erudientes, recte accepi: doleo, non eodem fato usas, quas ad Te illustriss. BOINEBURGIVS dedit, quanquam non satis intelligam, an non literas saltem, etsi sine accessionibus, acceperis: adjunctæ erant & meæ. Grotii ad Schickardum literas aliquot denuo descriptas mitto: literæ Anglicanæ non sunt in promptu nunc quidem, mittam tamen, ubi primum se dabunt. Quisquis ille est, qui Tibi persuadere conatur bibliographici operis omissionem, ex nostro certe sensu, ut mollissime dicam, minime loquitur. In re immensa imo infinita, qualem hanc esse nemo diffitetur, nemo etiam urget perfectionem: & labor saltem progressus pro perfecto habetur. Nec sunt invidi adeo bibliothecarii, ut ne catalogorum quidem copiam faciant: documento sint, qui ne credere quidem in publicum veriti sunt, inter quos eminent nunc Vir cl. Lambecius, cujus quarta jam & quin-

quinta pars operis bibliothecarii prælo accingitur. Accedent seorsim acta publica mæta, variique scriptores rerum Germanicarum, nunc primum ex bibliotheca Cæsarea eruti.

De re tam manifestæ utilitatis miror illud : cui bono ? vel quæri posse : Quid ? an exiguæ utilitatis est bonum patremfamilias inventarium, mereatorem libros negotiales habere ? neque aliud est bibliographia erudito. Opus elogiographicum tanto expectendum magis, quanto plura magna ingenia nostro sæculo tenebris oblivionis sepeliuntur, quæ, si in veteres incidissent, nunc inter heroës literarios celebrarentur.

De Comenii morte audivi, qui etiamnum dubitarent. *Jean de Labadie* varia fama ora hominum pervagatur. Hervordix quoque cum theologis Brandenburgicis, sectarii contagionem, ut ajunt, in vicinia metuentibus, ortæ ei lites, quæ vereor, ne in novam soli mutationem desinant, omnem fructum in planta sæpe transposita intercipientem. Prodiit nuper libellus in eum elegans sed acer fratrum *des Mirrets* ecclesiæ Wallonicæ in Batavis ministrorum, hoc titulo : *Histoire curieuse de la vie, de la conduite, & des vraies sentimens du sieur Jean de Labadie, dont le nom & la reputation font tant de bruit parmi les gens de bien. a la Haye 1670. 12.* Si ex vero depingitur, ambitionis, superbiæ, intolerabilitatis, seditiositatis notas effugere vix potest. Sed utraque pars audienda est judicatur. Illud diffiteri nemo potest, causas, quas separationi prætexuit, non admodum ponderosas esse : noluit subscribere confessionem ecclesiarum Belgicarum, reprehensis quibusdam innocentibus formulis in negotio trinitatis, quas ne Romanæ quidem communionis quisquam sub censuram vocavit, invecus est in librum collegæ sui (saltem consynodalis) Lud. Wolzogenii, elegantem admodum & eruditum, quem contra philosophiam scripturæ interpretem edidit, atrocissimis accusationibus, quibus colorem reperire non potuit. In ipsam philosophiam

phiam veram & restauratam ita tumultuatur, ut factis appareat, impetu magis animi, quam certo iudicio ferri. Malitia hæc an zelo quodam parum scito fiant, nescio. Vnum maxime placet ex actis ejus, quod col-
 in commune pecunia suorum pauperibus sed laboraturis subvenire voluit, quo consilio, nisi alius scopus in recessu fuit, nullum potest facile cogitari christianius: sed satis de Labadie. Academiam Iesu Christi, quam edisti, spero ad has nundinas delatum iri. Memini TE quoque aliquid de prudentia veteris ecclesiæ moliri, nisi hoc cum academia idem est. Si quid de Wernero resciveris ac mihi significaveris, rem facies mire gratam. Auctionum indices si per mercatores ac nundinas iturientes afferri possunt, poterunt per eosdem domum reportari, quare illustr. BOINEBVRGIO plurimum gratificabere, meo quoque beneficio non parvo efficies. Factus est mihi nuper aditus ad commercium literarium cum bibliothecario regis Christianissimi Mr. Carcavi, unde spero, me habiturum nonnunquam, quæ vobis perscribere possim. Illustrissimus BOINEBVRGIVS amice Te salutat.
 Vale faveque

VIR MAX. REV. & AMPL.

Mogunt. 7. April. 1671.

Cultori Tuo

Gottofredo Guilielmo Leibnizio,
 I. V. D.

OBSERVATIO II.

De DAVIDE DE AVGVSTA Ordinis

F. F. Minorum monacho ex tenebris se-
culi XIII. eruto (*).

§. I.

Quas omnem mediæ ævi historiam cinxisse rerum veterum, maxime Germanicarum, gnaris notissimum est, tenebras causam esse latentium tot particularum historiæ literariæ atque ecclesiasticæ majorum nostrorum adeo manifestum est, ut probare id exemplis plane sit supervacaneum. Id imprimis celeberrimæ, quam nos hodie incolimus, Augusta Vindelicorum coloniæ accidisse ineluctabiles, quibus historia Augustana obsepitur, difficultates, hiatus, & incertitudo rerum mediæ ævi interdum maxima, præcipue quod ad statum hujus urbis literarium attinet, comprobant. Cujus potissimam causam viro- rum doctorum, quæ tunc communi seculi fato inva- luerat, inopiæ, temporumque, quod ad disciplinarum quoque studia attinet, infelicitati adscribendum pu- tamus: quæ ut omnem eo tempore Germaniam occu- paverat, ita Augustanam quoque civitatem Cim- meria quasi nocte pressisse, annalium silentium, triste & obscurum plane, & istius ingenii humani paupertatis index satis superque prodit. Nam ut taceamus, ra- riores Sibyllinis foliis esse commentarios de rebus Augustanis, quorum auctores istius ævi ætatem attingunt, plerique qui horum temporum facta exponunt, & ab istorum annorum temporibus propius absunt, historiæ libri ab indoctis hominibusque

T 2

con-

(*) Destinata dudum est hæc observatio Museo Helvetico, quod communi literarum commo- do condunt præstantissimi at- que celeberrimi Tigurinæ scholæ professores IO. IAC. ZIM- MERMANNVS & IO. IAC. BREITINGERVVS, quos honoris & amicitie causa nominamus.

conscripti sunt, adeoque istis propemodum characteribus destituuntur, quibus fides historica nititur, commendarique solent annales civiles & ecclesiastici. Et profecto mirari satis non licet, in amplissima & celeberrima eaque libera sacri Romani imperii urbe, ad quam a priscis, & imprimis ævi medii, seculis confluit, quicquid fere nobis tempora ista fecit memorabilia, & in qua tot reipublicæ Germanicæ acta contingere, non deprehendi accuratorum justique ordinis annalium conditores, nec obtigisse illustri urbem eam felicitatem; qua Frisingam, St. Gallianum, Weisfenburgum, Urspergam, & ignobiliora loca alia fuisse gavisa; scriptorum, qui ibi vixerunt, paginae testantur. In cujus tamen rei causam latius inquirere, cum ab alio magis, quam amplissimæ urbis cive expectandum sit, quam in voluptatis & quæstus studia olim, nescio quam vere, rejiciebat HIERONYMVS WOLFIVS (a) nempe rem invidia non carentem, aliis explorandam relinquimus.

Fontes
ex quibus
notitia
D. de A.
bauri-
enda.

§. II. Exemplum, quo dicta comprobare licet, exhibet DAVID de AVGVSTA, familiae Franciscanæ alumnus, qui Augustæ Vindelicorum vixit, & haud ignobile inter theologos seculi XIII. nomen consecutus est. Cujus licet isto tempore eruditionis atque sanctitatis opinio maxima fuerit, & scripta quoque vir diligens & haud obscuræ naris reliquerit supra seculi sui inficetias assurgentia, adeo tamen obscura curtaque est ejus in annalibus historia, ut, quod indignamur, Augustanarum rerum scriptores, nescio qua incuria, vel literarum contemptu, ejus plane nomen ignorent & reticeant. Et æternis quidem tenebris sepulta jacuisset ejus memoria, nisi famosæ *conformitates vitæ S. Francisci*, & cui tot virorum doctorum e Germanis nomen oblivioni ereptum debemus, *Tribemius* itemque *Wimpfelingius*, & *Franc. Gonzaga* non-

(a) Vid. *vita Wolfiana ab ipso scripta synopsis*, a nobis edita & *Temp. Helv. T. IV. Sect. III. p. 503. seqq. repetita*, quam infra quoque recusam dabimus.

nonnulla de hoc scriptore memorantes virum quendam e civibus nostris doctissimum, qui *acta S. S. Augustanorum* brevi at eleganti calamo descripsit (b) & pulcherrimis iconibus, præstantissimi LVCAE KILLIANI cœlo fabrefactis, edidit, (quem illustrem urbis duumvirum MARCVM WELSERVM vel ex fratribus unum fuisse non iniquis rationibus suspicamus,) ejus memoriã, conquisitis veterum testimoniorum laciniis paucis renovasset, & eodem fere tempore ejusdem Davidis de Augusta opuscula publicæ luci vindicasset, typographeï ad insigne pinus, Welsariani potissimum cura & liberalitate instructi, diligentia. Amplioribus itaque memoriis destituti brevi scriptiuncula ejus memoriã ab oblivione vindicabimus, amplius forte lumen ab illis expectaturi, qui, si non majori cura, certe felicitate & eventu, in mediæ ævi historia versati sunt.

§. III. Nomen in indicibus historiæ literariæ scriptorum ecclesiasticorum Noster gerit, more ejus ætatis a patria; vocatur enim *DAVID de Augusta*, vel *frater quoque David*, itemque *David Teutonicus*, suppresso nomine proprio. Quod ut propter famæ claritatem, qua patria illustraverunt, factum illo tempore esse, rerum mediæ ævi non ignaris constat, ita haud ignobile civitatis eruditæ sidus nostrum sua ætate fuisse luculento testimonio confirmat. Constat vero ex hac appellatione, patriam eum Augustam habuisse, in qua tamen nullam ejus prorsus memoriã hodie superesse, supra jam doluimus. Nec quibus parentibus quave familia ortus apud Augustanos sit, ulla nobis enasci suspicio potuit. Quod non valde mirabuntur, qui cogitant ascetarum consuetudinem, qua regulæ sacræ se tradentes novum ordinis nomen adsciscere solent, hanc nobis notitiã omnem eripuisse. Et fortasse vilioris, quod solebat fieri, fortis

T 3

homo

(b) Prodiit liber elegans, & paucis notus *Aug. Vind. ad insigne pinus* 1601. fol. editionem curante DOMINICO CVSTODE.

homo una ordinis sacri gloria contentus, studio nomen gentilitium reticuit. Nobis pro eo noscendo sufficit, eum, quod dudum ALB. MIRAEVS (c) fecit, Augustæ nostræ vindicavisse.

Tempus.

§. IV. Eædem, uti conjicimus, rationes nati-
vitatæ tempus nobis reticent. Et claruisse quidem non longe post beatum Franciscum, ait TRITHEMIVS (d), quem anno clō cc XXVI. fati concessisse constat. Iisdem verbis Davidem Francisci Assisii *σὺγχρονον* facit vetus ordinis Minorum scriptor FRANCISCVS GONZAGA (e). Facileque id confirmari potest ex ætate discipuli nostri Berchtboldi, qui & ipse familiæ Franciscanæ alumnus, postquam concionibus sacris inclaruisset, in patria Ratisbonæ clō c LXXII. obiit, cujus magistrum uno tantum anno prius naturæ debitum solvisse infra probabimus, confodiemusque errorem scriptoris *sanctorum Augustanorum*, nostrum circa annum clō c XXVIII. vita defunctum esse asserentis. Ex quibus certum quidem est, Francisco adhuc superstitē eum vixisse; at nati-
vitatæ annum tamen ista nondum eruunt, quem tamen in seculi decimi tertiæ initia incidisse ex vitæ ejus circumstantiis suspicamur.

Ordo sacer.

§. V. Nomen dedisse Davidem sacra, quam Franciscus Assisias haud ita pridem instituere cœperat, familiæ, quæ minorum fratrum dici solet, non est, quod dubitemus. Nam hoc eum nomine post discipulum ejus Berchtholdum insigniunt omnes, qui eum commemorant. Et TRITHEMIVS quidem incertum id facit, scribit enim: *David* ut ferunt *ordinis Minorum*: ast alio tamen loco (f) sine hæsitatione S. Francisci religionem eum professum fuisse asserit. Vixisse autem Davidem inter S. Francisci ordinis

(c) in *Auflario ad Trithemium de S. E. c. 402. p. 73. ed. Fabric.*

(d) de *scriptoribus eccles. c. 455. p. 111.*

(e) de *origine seraphica relig. Et de viris illustribus.*

(f) *Annal. Hirsaug. Tom. I. ad annum 1251. p. 588.*

dinis fratres in patria Augusta, ex illis, quæ de ejus morte & sepultura infra dicemus, constabit. Quamvis autem hæc certa sint & indubitata, eadem tamen certitudine dici non potest, quo tempore sacræ se Francisci militiæ addixerit, & quibus annis inter minores fratres Augustæ vivere cœperit? Et veterum quidem annalium traditio inter Augustanos est, Sybothum ecclesiæ Augustanæ episcopum anno demum clōccXLIII. locum Francisci asseclis apud Augustanos fuisse, iisque templum, quod ad Stræffingeriam portam situm est (*g*), tradidisse, quam opinionem, velut certam, nostri temporis scriptores, qui annales Augustanos condiderunt (*b*), sequuntur: ex quo confici posset, ante hunc annum locum Davidi assignari non posse. At subleſtam esse annalium Augustanorum fidem, & vel eos in annorum numero errare, vel facta prima & secunda inter se confundere, ex indubitatis Franciscanæ historiæ scriptoribus demonstrari potest. Quorum fide (*i*) scimus, anno jam clōccXIX. Franciscum Spira mississe F. Cæsarium, ut inter Suevos & vicinos sui ordinis monasteria erigeret, & inter ea Augustanum primum fuisse. Constat enim scriptoris *conformitatum S. Francisci* testimonio (*k*) *F. Tertericum primum Augustanum a Francisco, ejusque commissario quem vocant, F. Cæsario Spirensi Alemannia superioris ministrum provincialem fuisse constitutum, eumque diem extremum clausisse Augustæ, in ecclesia FF. minorum conventualium, quam ipse virgini gloriosæ dicatam reliquit, sepultum clōccXXXI.* Qui & addit, *uberrimos eum in vinea seraphica proferentem fructus, eam multiplicatis*

T. 4

catis

(*g*) Id hodie quoque minorum templum audit, at evangelicæ religionis exercitio destinatum, monasterium autem hodie geronto tropheum Iacobi est utriusque religionis civibus sacrum.

(*b*) P. CORBIN. KHAMM. *hierarch. August. P. I. p. 239.* VON STETTEN *hist. Aug. c. V. §. 26. p. 70.*

(*i*) MARC. OLYSIP. *de rebus Francisc. relig.* GONZAGA *de orig. seraph. rel. (k) l. c.*

catis vinitoribus mirifice excoluisse. Ex quo loco non tantum manifestum est, ante annum clcccXLIII. fratres minores jam apud Augustanos floruisse, sed & evinci potest, post annum clcccXIX. quo Cæsarium, ad condenda ordinis sui cœnobia, dimisit Franciscus, & annum clcccXXXI. quo obiit Tertericus, qui primus monasterio hujus familiæ Augustano præfuit, nostrum ab eodem, plures hujus religionis alumnos recipiente, huic numero fuisse adscriptum.

*Mu-
nus &
er. di-
t. o.*

§. VI. Eruditionis & pietatis laude fratrem in hoc Minorum apud Augustanos conventu Davidem vixisse, munusque ideo lectoris, quem vocant, id est professoris S. theologiæ obtinuisse, ex inscriptione *formulæ novitiorum* ab eo scriptæ præfixa constat, in qua F. David de Augusta ordinis fratrum Minorum professor S. theologiæ salutatur. Quod ejus munus colligi etiam ex dedicatione istius formulæ potest, in qua Berchtholdum (1) & conventuales reliquos, discipulos suos esse innuit. Scribit etiam ad eundem: *desiderasti a me frater carissime, ut aliquid scriberem tibi ad ædificationem, ex quo absens sum a te, sicut aliquando præsens tibi ore dicere solebam, quando ad tempus novitiatus tui magister eram tibi deputatus.* Cum vero, quem habuit discipulum, Berchtholdus potissimum concionandi facultate & facundia orationum ad populum habitarem inclaruerit, recte inde concluditur, ejus quoque præceptorem ab hac dicendi virtute, prout temporum conditio ferebat, inparatum haud fuisse. Quod de eo diserte tradit TRI-

THE-

(1) Natus est Berchtholdus Ratisbonæ, inque conventu Minorum Augustano educatus, & a Davide s. literis institutus, in patriam rediit, ibique ordinis sui monasterium condidit: tantæ virtutis ac facundiæ orator, ut quod HENRICI HERONIS testimonio in *annal. ad annum 1253.* in FABRICII *bibliothec. lat. med. T. I. p. 657.* & apud OVDINVM *l. cit. constat 60000.* auditores numeraverit, defunctus in patria anno 1272. ob sanctitatis odorem, & miraculorum famam beatorum insertus albo. Conf. OVDIN. *de S. E. T. III. p. 443.*

THEMIVS (*m*): quia sermonum popularium declamator fuerit egregius, de tempore simul & de sanctis congruos eum sermones composuisse, & alio loco (*n*) in declamandis sermonibus ad populum excellentis ingenii fuisse asserit.

§. VII. Floruisse Davidem ingenio & doctrina pro conditione ævi sui, & imprimis in morali & ascetico argumento, eruditionis sacræ virtutem ostendisse facile credi potest TRITHEMIO (*o*), cui vir audit divinis scripturis exercitatus, & MARIANO (*p*); qui in omni morum doctrina probatum vocat, nam qui scripta pii viri & disertis accuratius evolvunt, non tantum naturalem ingenii pulchritudinem detegunt, sed et iudicium practicum, humani animi recessus probe explorans, experientia atque attentione pulchre edoctum, quæ præclarissimæ moralis doctrinæ virtutes sunt, observant. Tum & dictionis perspicuitate, tractationis ordine, styli Latini puritate supra seculi sui conditionem longe assurgit, quamvis ex ejus sordibus aliquid traxerit. Qua vero sanctitatis laude floruerit, vel ex eo iudicium fieri potest, quod beatorum choro eum inseruerit curiæ Romanæ sententia, quæ sanctitatis ac miraculorum opinionem ad hanc beatitudinis declarationem postulare solet. Et utrumque etiam scriptores ecclesiasticæ historiæ de eo jactant. Et TRITHEMIVS (*q*) quidem satis caute, ut solet: doctus, devotus & sanctus, qui multis & vita & post mortem commissis perfertur miraculis, alioque loco (*r*) vita & conversatione insignem vocat, quibus addimus conformitatum S. Francisci scriptorem, cui vir audit, in omni disciplina decentissimus. His recentiores succinunt, & imprimis hujus ordinis encomiastæ eum magnifice extollunt, quos hoc loco exscribere, esset lectoris patientia

T §

tencia

(*m*) *Annal. Hirsaug. l. c.*

(*n*) *de S. E. l. c.* (*o*) *l. c.* (*p*) *chron. ord. minor. l. II.*

c. 17. apud OVDINVM S. E. T. III. p. 447. (*q*) *l. c. annal.*

(*r*) *de S. E. l. c.*

tientia abuti. Vt ex ungue leonem cognoscas, lege, ad scriptorum ejus editionem quæ non nemo (s) præfatus est, ibi enim *medulla evangelicæ perfectionis*, invidendo elogio appellatur. Nemo vero ambitiosius in ejus laudes excurrit, quam, quem discipulum habuisse diximus, Berchtholdus; si enim veteri cui-dam scriptori, cujus nobis ex codice mscr. verba conservavit MATTHÆVS RADERVS (t) fides habenda, *bora obdormitionis revelata fuit S. Berchtholdo acta Ratisbonæ prædicanti, qui recommendans eum populo hunc versum:*

*Qui pius, prudens, humilis, pudicus,
Sobrius, castus fuit & quietus,
Vita dum præsens vegetavit ejus
corporis artus.*

in ejus laudem dixit.

Mortis tempus. §. VIII. Mortis tempus ignorari, nec se definire ausum esse ait CAVEVS (u); FABRICIVS (x) annum ponit c10ccLXXII. secutus LVCAM WADINGVM (y) & CASIM. OVDINVM (z), quos tamen confudisse Berchtholdum & Davidem certum est. Ille enim cum hoc anno exspiraverit, prius hunc ejus magistrum fati concessisse oportet, quod eum pro rostris laudavit. Certiora tradit Anonymus verus, cujus hæc verba ex mscr. Bavarico produxit RADERVS (aa) *anno prædicto c10ccLXXI. XVII. Kal. decembres obiit reverendus religiosissimus pater David in Augusta sepultus, socius fratris Berchtholdi de Ratisbona.* Quietis locum in cænobio Augustano obtinuisse tradit etiam TRITHEMIVS (bb). Intercedit
VERO

(s) *Bibl. max. Col. Tom. XIII.*

(t) *Bavar. S. Vol. 1. p. 54. KHAMM. l. c. ad chronica Saxonica provocat WADINGVS de script. ord. min. p. 99. sed Bavarica eum dicere voluisse putamus, qui hæc commenta ridet, in Annal. ord. minor. ad annum 1272. n. 15.*

(u) *Hist. lit. S. E. p. m. 632. (x) l. c. (y) ibid.*

(z) *l. c. (aa) l. c. quod & P. KHAMM l. c. P. II. p. 246. repetit.*

(bb) *l. c. annal.*

vero utrique SS. *Augustanorum editor*, cui alius & annus mortis & locus sepulchri esse videtur, moto auctoritate epitaphii, quod Gemündæ Suevorum his verbis legitur: *Candide lector: hoc sub lapide requiescunt officula Davidis fraterculi, qui a S. Francisco buc missus septem cum fratribus, anno c15 cc VIII.* Vidit vir illustris annum hunc non quadrare temporibus Davidis de Augusta; cum autem certum haberet, non alium Davidem, nisi Augustanum, intelligendum in numero quæsit, & vel annum XXVIII. vel XXXVIII. ponendum esse judicavit. Quæ nolle- mus tanti acuminis & palati critici viro excidisse; quem ex adductis a se testimoniis latere non potuit, Davidem nostrum Augustæ sepultum esse, qui & ipse monuit serius, quam istud epitaphium asserit, non alium fratrem ad Suevos, quam Cæsarium mississe Franciscum, & qui Berchtholdum discipulum paulo post obiisse longe serius non ignorabat. Vnde totum illud epitaphium aut de alio Davide intelligendum, aut ob manifestum anni temporisque errorem inter supposita esse referendum putamus, ideo effectum, ut fraterculi illi antiquitatis sibi dignitatem emendicarent, quod & ipsa dictio inscriptionis, quæ recentiorem ætatem sapit, prodere videtur.

§. IX. Sed non viva tantum voce, verum etiam *Scricalamo* discipulos formandos, ascetasque curæ suæ *pta.* commissos, maxime novitios, erudiendos sibi esse statuit David noster, qui etiam orationes ad populum habitas vel scriptas reliquit ipse, vel ab aliis scripto excipi, quod celebribus oratoribus interdum fieri videmus, passus est. Hujus generis conciones passim inter manuscr. bibliothecarum latere catalogi literarii scriptorum ecclesiasticorum, apud Wadingum, Caveum, Oudinum, alios, testantur. In Basilcensi quoque bibliotheca ejus reperiri tractatum *de perfidia religioforum*, auctor est *B. SPITZELIUS* (cc) noster; eum

eum vero argumenti invidia in tenebris retinuisse videtur. Lucem autem viderunt tractationes tres *formula novitiorum, formula interioris hominis, & de septem processibus religiosi status*, quæ ut suo tempore ob auctoris celebritatem, & argumenti pietatem plurimi fiebant, ita inter ascetas quoque recentioris temporis auctoritatem obtinuerunt. Harum primam seorsim, & paulo post tres istas, edidit simul nonnemo Augustanorum eruditorum *ad insigne pinus, apud Job. Prætorium cum privilegio Cæsaris perpetuo anno clō Io XCV. 12.* quem vel Marcum, vel Paulum Welferum ejus fratrem, virum itidem eruditissimum fuisse, & locus editionis ac typographeum & dedicatio inscripta *Job. Antonio Welfero, Job. Aug. Vind. II. viri F. Societatis Iesu presbytero & stylus atque forma cum Welferianis reliquis conspirans, nobis persuadent.* Adeo vero rara est hæc editio, ut pleræque sunt, quæ ad insigne pinus prodierunt, ut viri etiam literatissimi, & in his Fabricius & Oudinus, eam non viderint, & annum editionis verum ignoraverint, quem clō Io XCIII. ponunt. Quæ sine dubio raritas commovit bibliothecæ maximæ editores, ut has Davidis Augustani scriptiones suæ collectioni (*dd*) infererent. Sed & alia ratio huic eas collectioni inferuisse videtur. Passim enim inter Bonaventuræ opuscula conspiciuntur, vel quod ipsius Bonaventuræ fuisse crederentur, vel quod Doctor Seraphicus primam eorum texturam dedisse, David incrementum plenamque elaborationem videretur. Recte autem monuit *WADINGVS (ee)* *informem fuisse discriminatim omnium D. Bonaventuræ nomine opusculorum congeriem*, unde nullus dubitat, quin hæc tria ad Davidem de Augusta pertineant. Notissimum enim, Franciscanæ religionis sodales corrasuisse, quæcunque poterant, & Bonaventuræ supposuisse, ut haberent, quod S. Thomæ Aquinatis *πολύγραφα* opponerent. Nolimus tamen contentio-

fuis

(*dd*) T. XIII. ed. Col. V. XXV. ed. Lugd. (*ee*) l. e.

fuis refragari, si quis contendat, vel ex Bernardo, vel ex Bonaventura Davidem sapuisse; qui & olim mos fuit, & hodie etiam inter scriptores celebres interdum obtinet. Fecit autem argumenti præstantia, ut in Germanicum quoque idioma verterentur, qualem editionem nuper Augustæ excusam vidimus. Latere quoque in Belgii bibliothecis libellos Davidis *de modis revelationum, de generibus visionum, de speciebus tentationum, de virtutibus, de profectu religiosorum; de affectu orationis;* tradit ANDR. SANDERVS. (ff).

§. X. Solet ob hæc scripta in mysticorum catalogo poni David Augustanus, quod etiam POIRETUS (gg) & qui hunc sequutus est ARNOLDVS fecere. Ast hos ipsos ejus libros non vidisse, quod Poiretus ipse etiam innuit, inde patet, quod nihil mystici habet, & nec famosam illam purgationis, illuminationis & unionis viam sequitur, nec reliqua mysticorum principia urget, sed asceticorum more homines religioni addictos ad formandam pie solitudinem vitæque cœnobiticæ sanctitatem, & superandas vitæ secularis tentationes adducit. Cujus exemplo esse potest libellus cui *speculi de septem processibus religiosi status* titulum præhxit; Illi enim fervoris, laboris, consolationis, tentationis, remediorum, virtutis & sapientiæ sunt, quare instar theologiæ alicujus moralis cœnobiticæ haberi potest. Multa quoque pulchra, seria, sana monet (bb) & moralem Iesuitarum multorum theologiam longis post se parasangis relinquit, dignus qui ex sanguinem impiamque horum nominum philosophiam in ruborem det. Et si verum fatendum, haud displicituram pietatis faciem in illa seculi ruditate & doctrinæ impuritate depingit, dignus qui nostræ quoque ætatis lectioni vehementer com-

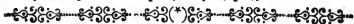
(ff) *Hist. Belg. erud. T. II. p. 136.*

(gg) *cat. auct. myst. T. II. add. tr. de eruditione p. 586.*

(bb) *vid. loca p. 260. 270. 273. 356.*

commendaretur, nisi duo nos quam maxime offenderent momenta, quæ corruptioni doctrinæ, quæ illo tempore invaluerat, adscribenda sunt, at, dici non potest, quam turpiter reliqua omnia commaculent. Nempe vel parum vel nihil habet de Christo, ut hunc omnis sanitatis fontem vel ignorasse, vel neglexisse tantum non videatur; & semipelagianismo adhærendo (*ii*) prodit, quam impuræ scaturigini sua debeat. Verum posterius seculi sui vitium fuit, quod nondum emaculavit Romana ecclesia, prius forte supposuit magis quam neglexit; uno enim loco (*kk*) scribit: *ideo te quæras conjungere Christo, ut sanctificeris ab ipso*. Ceterum multa veritatis testimonia in his scriptis inveniet lector attentus, & alienus a sectæ studio; unde Davidem Augustanum inter stellas primæ magnitudinis in isto cælo nebuloso, qui in seculo XIII. lucem theologiam obnubilavit, collocare nulli dubitamus.

(*ii*) consulatur locus p. 139. (*kk*) p. 436.

OBSERVATIO III.

Notitia rarissimæ versionis Germanicæ
libri Psalmorum,

D. OTTOMARO NACHTIGAL-
LO sivo LUSCINIO confectæ. (*)

§. I.

Occasio scribens. di. **D**edit nuper de GASPARIS AMMANI *Psalterio Germanico longe rarissimo Augustæ Vindelicorum 1524. edito* observationem doctissimam vir *πολυμαθιστατ* IO. HENR. a SEELEN in elegantissimis *selectis literariis* (*a*), quorum auctam editionem bono

(*) Extat *Amænit. liter. T. VI. p. 455. seqq* quam jam in haud paucis mutatam & emendatam hoc loco exhibemus.

(*a*) p. 732. seqq.

bono publico exhibuit, inque ea tum de versionum S. bibliorum, tum de literaria Augustanae urbis historia egregie meruit; licet, num ille Ammanus Augustanus fuerit, vel ex patricia in ea urbe Ammanorum gente oriundus, non constet (**). Et illustris quidem a longo tem-

(**) Ignotum sibi esse Ammanum hunc fassus est cel. Seelenius. Neque tamen ita obscurum fuit viri doctissimi, & inter restauratores philologiae Ebraicae jure meritoque suo numerandi, nomen, nec ita nulla ejus de literatura Ebraica merita, ut plane ejus memoriam neglexerint tum praceptor ejus, tum discipuli. Et praectorem quidem habuisse Ammanum Joannem Boeschenstainium, haud incelebrem circa auspicia seculi XVI. literarum Ebraicarum doctorem, ex illius dedicatoris ad Joannem Reuchlinum epistola, praefixa elementalibus introductorio in Hebraicas literas Teutonice & Hebraice legendas constat, ubi inter discipulos Boeschenstainii etiam Ammanus inter primos occurrit, qui senio proximus sacrarum literarum studio vehementer delectatus sit. Patetque ex hoc loco, quod in templo bonorum Germanorum eruditioni referat, T. I. dec. 2. p. 56. not. m. probavimus, fuisse Ammanum theologiae doctorem & provincialem familiae Augustinianae Lauingae, & circa annum 1505. & sequentes per quinquennium a Boeschenstainii ore pependisse. Discipulos autem Ammanus habuit viros praclare de literatura Ebraica seculi XVI. meritis Wolfgangum Capitonem & Joannem Oecolampadium, quorum epistolas praefixas esse Ammani grammaticae Ebraicae, quae manu auctoris conscripta extet Tiguri apud Conradum Pellicanum refert SIMLERVS *epist. bibl. Gesner. p. 216.* Fuisse autem praectorem in Ebraicis sibi & Oecolampadio tradit W. FABR. CAPITO in *vita ejus*, Hispanum quendam, etiam infelicem & invidentem ipsis cognitionem L. linguae. Ex quo loco PAVL. COLOMESIVS in *Hispan. orient. p. 219. seqq.* collegit, fuisse Ammanum gente Hispanum, eundemque cum Gaspere Ammonio. VALERIVS ANDREAS autem in *bibli. theca Belgica p. 255.* patria, ait, fuisse Ammonium (quem cum Ammano unum eundemque esse nemo temere negaverit, qui ejus temporis testimonia inter se comparaverit) patria Hasselentensem, gentis Eburonicae, praesidem provincialem Augustinianae familiae in Suevia S. theol. D. virum integerrimum ac linguae Ebraicae peritissimum, eoque nomine Seb. Munstero aliisque familiarem, scripsisseque Grammaticam Ebraicam in libros quinque distinctam. Hunc secuti sunt FRANC. SWEERTIVS & PHIL. ELSSIVS, quorum loca indicat B. L. CR. WOLFIVS *ad l. c. bist. or. Colomes.* Qui & addit, aliis Suevum dici, ideo scilicet, quod in Suevia rerum suarum sedem fixerit. Nobis Suevum natione fuisse verisimile facit nomen & familia, inter Suevos a multis seculis haud igno-

tempore est Ammanorum profapia, quæ ut immortalibus de republica meritis olim jam (b), & imprimis nostris temporibus magnum sibi nomen peperit, ita viros protulit & eruditione summos, & eruditorum Mæcænes maximos, in ejus tamen monumentis tabulisque genealogicis Gaspar ille non apparet. Novum vero ita quoque dedit vir præstantissimus specimen, quam egregie Germaniæ hic ocellus, Augusta, de sacris oraculis olim jam fuerit sollicita, quamque egregie de ejus versionibus & editionibus meruerit (c). Quod ut omni laude est dignissimum, patriæque splendorem eo magis auget, quo majore dignitate excellent sacra pagina, ita nos quoque excitavit, ut parem de alio psalterio æque rarissimo, cujus nullibi mentionem factam esse nobis hæctenus innotuit, quodque ex eadem officina prodiit, præstantia vero illud longe supe-

bilis: in re tamen incerta nihil definimus. Habuisse hujus viri grammaticam Ebraicam msc. B. Beckium nostratem, ex MEELFVHRERI *accessionibus ad Almeloventi bibl. promiss. & lat. p. 8.* constat. Multis est in præceptoris sui, Boeschensleinii laudibus Ammanus in *dedicatione psalterii*, quod inter reculas nostras velut eximium exorientis literaturæ Ebraicæ cimelium servamus.

(b) Iam enim ante introductam regiminis civilis apud Augustanos formam democraticam, summis reipublicæ honoribus duumviratus functus est Ioannes Ammann, anno scilicet 1348: vid. GASSAR. *Ann. Augstburg. ad h. a. & Historia Regiminis Augustani* nostra cura edita l. 1. p. 15. quam dignitatem ex eadem familia gessit quoque ab anno 1701. ad annum 1716. vir illustri GODOFREDVS AMMANVS, vid. l. c. in *calce*, ubi reliqui quoque enarrantur, qui senatorio axiomate ex hac profapia hæctenus inclaruerunt.

(c) Diximus in *Amænit. liter. l. c. p. 457. not. c. ad h. l.* non nihil de meritis reip. Augustanæ in edendis bibliorum codicibus, & imprimis de antiquissimis nonnullis editionibus, quæ Augustæ prodierunt, disseruimus. Latius ea postea & accuratius enucleavimus, in *collectaneis criticis ad hist. crit. linguæ Germanicæ pertinentibus P. V. p. 9. seqq.* quo loco cum satis prolixi eo de argumento fuerimus, liber autem in omnium manibus sit, maluimus lætorem harum rerum curiosum ad eum locum ablegare, quam quæ ibi copiose dicta sunt, hic cum ejus tædio repetere.

superat, daremus notitiam, particulam quandam ad historiam literariam sacram in patria collaturi.

§. II. Non ignotum fuit auctoris, OTTOMARI *Aucto-
ris na-
tivitas
& stu-
d. aju-
venilia,* NACHTIGALLI sive LVSCINII nomen inter sui ævi eruditos, cum haud una ratione melioris literaturæ restorationem, maxime Græcicæ eruditionis nitorem studiumque adjuverit, dolendumque, viri de eo eruditionis genere non mediocriter meriti memoriam tantum non nostra ætate intercidisse (d). Non ingratum itaque fore confidimus lectori, si quæ de eo sparsim deprehendimus, iterato labore paulo accuratius pleniusque enarraverimus. Fuisse patria Argentoratensem, (in qua urbe ejusque schola (e) & agro mature & sub initiis reformatarum disciplinarum humaniorum, elegantiorum literarum studia caput extulisse rerum literariarum seculi XV. gnaris ignotum haud est) ipse prodidit, fassus alicubi (f): se ab Argentina vitam pariter & rei literariæ primitias olim accepisse. Habuisse autem Ioannem Ruserum, Græcæ doctissimum, præceptorem, & floruisse jam in ejus pueritia Græcæ linguæ studium in schola Argentoratensi, patriæ honoris memor, nobis eodem loco narrat. Quo tamen anno orbi Luscinium dederit Argentoratum, hætenus non exploratum nobis est. Illud certum, ante annum clo 15 XV. jam multis inter eruditos scriptis celebre nomen obtinuisse (g); nec vanis

(d) Præter eos, qui seculo XVI. ejus meminerunt, suo loco indicandos, omnes fere biographi ejus obliti sunt. Nuper diligentissimus NICERONIVS T. XXXII. virorum doctorum biographias condendo ea, quæ a cel. Schelhornio atque me in *Amanit. liter. l. c.* allata sunt, in ordinem redegit, ejusque vitam enarravit, qua tamen nec accurata satis nec plena est.

(e) Nempe antequam in publicum gymnasium erigeretur, quod consilio Jacobi Sturmii factum anno 1538. ordinante Ioanne Stormio.

(f) *Præf. collectaneorum SS. Græcæ discere cupientibus necessariorum, Arg. 1515.*

(g) Hoc anno enim jam inclaruerat *collectaneis sacris Græcis*, itemque *ISOCRATIS paranesi ad Demonicum, & oratione de gu-*

nis argumentis conjicimus, doctoris nomen & axloma, quod se habere in psalterii hujus præfatione prodit, ante hunc annum suscepisse, literis Græcis & Latinis elegantissime ornatum. Ex quo cum verisimile sit, virili jam ætate Nachtigallum eo anno floruisse, recte inde infertur, circa annum circiter MCCCCXC. vitæ initium eum fecisse. Fuisse autem ea tempora inter Germanos vix diluculo renascentis elegantioris literaturæ memorabilia, & imprimis Græcæ linguæ studium post agricolam Reuchlini potissimum industria urgeri demum cœpisse, in vulgus notum est. Vnde a verisimili non discedit conjectura, quæ ex Reuchliniana apud Basileenses institutione nostrum Græca quoque didicisse, hariolabitur. Cumque ante hunc annum Græcam eruditionem viva voce scriptisque jam adjuverit, privari eo non debet honore, qui cum inter restauratores elegantioris literaturæ apud Germanos collocat.

*Loca
ubi do-
cuit.*

§. III. Docuisse Luscinium non Argentoratî tantum, sed Viennæ quoque, & in hac quidem universitate studiorum musicæ artis præcepta juventuti tradidisse, ex ipsius indicio novimus (b). Fecit parta ista industria eruditionis gloria, ut & primæ dignitatis atque famæ viris doctis fieret amicissimus, & Argentinensi quoque societati literariæ adnumeraretur (i). Itaque cum Ioannes Schrött, monasterii ad

D.
*bernando regno ad Nicoclem, vid. cat. bibl. Aug. p. 574. porro: LV-
CIANI Dialogis Deorum, vid. ib. p. 628. 693. MARTIALIS epigram-
matis 16. p. 718. Immo, adscito Græco Prognei nomine jam an-
no 1511. edidit hendecasyllabum, Vbertini Fusculi Brixienfis duobus
Simonidos libris præmissis, Aug. Viind. apud Io. Ottmar. vid.
cel. SCHELHORN. Amæn. lit. T. VI. p. 601. in institutionum quo-
que musicarum Argent. 1515. editarum dedicatione ait, in frequen-
ti se illas olim Viennensis academia auditorio fuisse professum. Tan-
dem ex epistola IAC. WIMPHLINGII præmissa ep. EKASMI de
sodalitate literaria Argentinensi patet, ejus nostrum membrum
quoque fuisse anno 1514. conf. cl. BVRCARD. de fatiis L.L. in Ger-
mania P. II. p. 405. 406. Itaque anno 1515. jam celeberrimum
fuisse oportet,*

(b) Vid. quæ in antec. nota dicta sunt.

(i) Conf. ib. Erant autem eo tempore sodales, Sebastianus

D. Vlrici apud Augustanos abbas (k), S. Benedicti ordini adscriptus, (l), de revocanda in fratrum conventum pulchriori doctrina, & imprimis Græcæ
U 2 Lati-

Brant. Jacobus Sturmius, Thomas Rappus, Thomas Aucuparius, Matthias Schurerius, Joannes Rudalffingius, Stephanus Siclerus, Joannes Guida, Petrus Heldungus, Hieronymus Gebuilerus, Joannes Ruserius, Otmarus, alii. Ex quo catalogo amici Nachtigalli cognosci possunt.

(k) Dixeram olim *Aman. lit. T. VI. p. 461.* abbates Leonardum Wurfflinum & Joannem Schrott literariam inquilinis suis scholam tum erexisse, secuti fidem excerpti alicujus ex Gasserianis annalibus tunc nondum editis. Iam meliora edocti monemus lectorem, delendum esse Wurfflini, sive Wagneri nomen, ille enim non abbas sed monachus fuit, scribendi artificio celebris, qui teste KHAMMIO *bier. Aug. P. II. p. 293.* centum diversarum scripturarum librum cæsari Maximiliano I. obtulit, quem nostris oculis in bibliotheca monasterii asservatum vidimus mirabili calligraphiæ studio commendabilem.

(l) Decoretorem fuisse hunc abbatem, dilapidandis magis quam augendis bonis monasterii intentum, chartæ historiciæ illius temporis referunt, ex quibus eam famam repetit GASSARVS. *ann. Augsb. ad ann. 1505. seqq.* conspirante, qui easdem consuluit, BRVSCIO Transfert totam eam culpam in hæreticorum calumiam, viros ecclesiasticos hoc modo depingentem P. CORBIN. *KHAMM. Bier. eccles. l. c. p. 291.* sed præter meritum. Vt enim taceamus Bruschium aliosque idem testantes, fatentemque ipsum Khammium, catholicos chronographos scribere, derelicta abbatiae dignitate Schrottum fuga elapsum esse, ipsi fratres monachi, Khammio non inficiante, testes sunt, qui eum abbatiae dignitatem nuntium mittere, & parochiam quandam ruralem accipere coegerunt, quamvis honoris causa sponte id ab eo factum esse, ut solet, in instrumento resignationis publico dicatur. Interim non negamus, verisimile nobis fieri, partim belli rustici invidia bonis monasterii valde diminutis partim exturbatæ ignaviæ, & revocatarum literarum odio Schrottum pressum, familiæ huic ita exortum factum esse, ut consultius duceret, tempestati cedere, quam diutius inimicitias suorum perferre. Illud certum, virum minime malum de restituendo in familiæ suæ literarum honore serio cogitavisse, fuisseque LVSCINI testimonio in *præf. script. Græc. moral.* virtutis & literarum præcipuum columen. Neque sane unquam Matthæus Langius cardinalis favore suo dignum Schrottum judicasset, ejusque causam suscepisset, nisi, quod solebat, virtutis & eruditionis cultorem eum esse cognovisset. Quare facile manus absolventi ab hac contumelia Schrottum Khammio damus: Gassarum autem bona fide illam ab ipsis monachis chronographis

Latinaeque linguae studio serio cogitaret (*m*), ab eo Augustam anno circiter cL^o l^o XVII°. (*n*) vocatus est, ut ludum literarium in eo coenobio aperiret (*o*). Quam vocationem Noster secutus in urgenda disciplinarum repurgatarum cura & viva voce, & libris quoque editis strenuus fuit, & imprimis ad sacra oracula ex fontibus intelligenda, (quod studium eo tempore caput extollere Augustae ceperat,) respexit. In quo cum doctrinam probavisset, & magna inter Augustanos praeclaræ eruditionis, sacrae quoque, & ad intelligendam scripturam sacram traductæ opinione viveret, a Fuggeris fratribus, qui patroni fuerunt ædis S. collegiatae ad S. Mauritium, ad docendam ecclesiam vocatus est (*p*), forte quod eo tempore Oecolampadius

sparfam & a catholicis scriptoribus traditam repentem a diffamandi culpa merito liberamus.

(*m*) GASSARVS l. c. HARTMANNVS *chron. Aug. P. III. p. 266.* KHAMM. l. c.

(*n*) Supra quidem jam observavimus anno 1511. Luscinium Augustae Vindelicorum VBERTINI PVSCVLI *hendecasyllabum de puero Tridentino* edidisse. Ast concludere inde non licet, cum jam isto tempore Augustam fuisse vocatum. Ex loco Wimphelingii enim supra laudato clarum est, anno 1514. adhuc Argentorati inter primæ notæ viros doctos floruisse, constat etiam ex scriptorum catalogo infra dando, anno 1515. adhuc libros eum apud Argentoratenses edidisse, quin anno 1517. adhuc quosdam Luciani dialogos ab eo Latine versos prelum Argentoratense exercuisse. Nihil tamen certi heic dici potest.

(*o*) Constitutum fuisse Luscinium in monasterio Vlricano Græcæ linguae lectorem tradunt GASSARVS & KHAMMIVS. Lectores autem in monasteriis dicuntur illi, qui ex conventus familiarumve religiosæ gremio ad professoris munus obeundum vocantur. Ex quo suspicio nobis olim enata est, annon Ottomarus S. Benedicti ordini adscriptus fuerit, cum vix verisimile sit, ab ordinis sui more abbatem recessisse. Fatemur tamen, contrariam sententiam plus habere probabilitatis, tum quod mature ex isto monasterio Luscinius discessit, nec in aliud transit, tum quod imagines priscae Luscinii, hodie in urbe nostra extantes & coævæ, habitum illi monachi Benedictini non affingunt, tum quod ad ordinarii concionatoris munus in templo ecclesiæ istius collegiatae non adhibitus esset, alienis vinculis adstrictus; ut alia taceamus, quæ contra hanc suspicionem militent.

(*p*) Dudum id suspicatus sumus ex *dedicatione psalterii Nacb.*

dius, Rhegius alique præclaræ doctrinæ viri causam reformari tunc cœptæ religionis magnis eruditionis conatibus adjuvarent, putarentque viri illustres, similis doctrinæ famæque virum ipsis opponendum esse, qui relictis ignorantiaæ asyulis splendidiori eruditionis apparatu in receptorum dogmatum confessione populum Augustanum retineret (q). Quod strenue quoque & pro viribus fecisse Nachtigallum publicorum monumentorum fide constat. Quamvis enim veterum ignorantiaæ exuisset (r), & in repurgata quoque doctrina puriore, maxime quæ ad justitiam peccatoris apud Deum acquirendam pertinet, multa egregie observasset (s), sectæ tamen & patronorum studio,

U 3

dio,

tigalli ad Raymundum & Antonium Fuggeros fratres, cujus rationes l. c. not. l. attulimus hic non repetendas. Certissime enim jam nobis ea de re constat, postquam accuratissimus rerum Augustanarum scriptor generosissimus PAVLVS A STETTEN in *hist. Aug. c. VIII. p. 309.* ex monumentis fide dignissimis id confirmavit.

(q) Patebit hoc ex dicendis. Erant eo tempore, quod probe monet scriptor laudatus l. c. Fuggeri unum fere columnen Romanæ apud Augustanos cives ecclesiæ.

(r) Legi merentur præfationes scriptis ejus præfixæ, quibus eam, quam de literis tenebat, sententiam pulchre interdum expressit.

(s) Pulcherrima sunt & maximam partem sana, quæ in annotationibus ad psalmos passim inculcat. Vt paucis fidem faciamus, en ex multis quædam: ad Psal. V, 5. *Die ir Gerechtigkeit auffrichten, seind der göttlichen gerechtigkeit nit underthönig, darumb ist not, das uns Got hierinn leere. Ps. I, 2. 3. Das Gesaz Gottes am ersten ist sein vvil und begeren gegen uns darinnen er gefallen hat, und die vveil das, so in dem alten gesatz gebotten, vil ist, schvver und unmöglich zu volbringen, hat uns Got ain vverck surgehalten fur die all, das vvir glauben in Iesum Christum seinen Gesandten Ioan. 6. durch vvelchen glauben vvir allein mugen rechtsfertig gemacht vverden Rom. 3. Dyser glaub halt innen Das ain mensch vveder Vater, Mutter, vveyb, Kind, tod, leben, reychthumb, armut, gevvalt, boch ansehen verachtung, und in der gemay nichts ansehen, sonder alles gut in Christo, seinem vvort und zusag, vvie in dem rechten brunnen suche, sich allain in kunftiger glori erfrey, alle zeitliche hab, also brauch, als ob ers nit het, und alles gemuet allain zu Got richt, aus diesem ersten folgt das ander, das er gepflanzt vvürt, vvie ain baum zu den lebendigen vvassern, die in erseuchten vverden, das seynd*

dio, & fortasse æmulatione quoque concionatorum quorundam Augustanorum, de quorum eruditione magna apud omnes erat opinio, ductus, tanta vehementia in orationibus sacris in cives repurgatæ doctrinæ adhærentes invectivis infurrexit, ut ne ab injuriis quidē abstineret, hæreticosque & rebelles vocaret. Quod cum magnam illi apud cives Augustanos invidiam creasset, & dissidiorum ac suspicionum igniculos, sub cinere incivitate latentes, suscitaret (t), senatus providendum rat°, ne ex mutua & acerba oratorum publicorum in suggestu sacro contentione res publica detrimenti quid caperet, Nachtigallo ab injuriis & contumeliis sibi non temperanti,

des bayligen geistes haben. Vnd bleibt dazu auch das dritt nit auß, die frucht zu seiner zeit, dann der also gesant ist mit dem glauben, vnd den bayligen nayß zu einem lerer bey ihm hat, vürt one zweyfel nichts anders handeln, dann vvas zu der er Gottes dient, seinen nachsten, dem e not ist, vvas er verman, mittaylen, dann im an dem mer gelegen, dardu ob Got gelobet vürt, dann an dem zeitlichen gut, und erzelt sant Paulus die Frucht so von angebung des bayligen Gayßts vvaclsend Gal. 5. Es ist liebe, freud, fryd, gedult &c. Aus dem allem volut, das der recht glaub nit ain schlechts vverck ist, das er au. b nit musse stet, sonder durch die vverck bevert man den glauben, vwie man durch die frucht des baums gütte, als der berr spricht auß den fruchten vverdet irs erkennen, Matth. 7. Paria habet, licet brevius ad alia Psalorum loca ad Ps. V, 5. ad verba Erhalt mich vm deiner barmherzigkayt vwillen: Darum vürt uns geholffen, vnd nit um der vverck vwillen, die bernach volgen, &c. Confad Ps. XXII, 31. XV. 1. XXIV. ult. Psal. XXXVIII. ubi in argumento Psalms: Es ist billich das voir alle saligkayt in seiner erlösung, und nit in unsere gutten vverck setzen; ad Ps. L. addit: Hie siebt man, das in unsere natur nichts guts ist, darum ist not, das Got von neyven erschöpf. Paria ubique fere, imprimis ad ea loca habet, ubi meritum Christi, eaque nixa divina misericordia extolluntur, ubi egregia multa monet. Sed his hac quidem vice non immoramur.

(t) Intelligi hæc satis non possunt, nisi quæ apud Augustanos tempore reformatæ religionis ab anno 1520. acta sunt, simul consulantur, quæ tamen heic loci afferre esset extra oleas vagari. Memoratu digniora suppeditabunt annales Gassariani a L. MENCKE. NIO inter scriptores rerum Germ. T. I. editi, & historia Augustana gen. STETTENII, qui imprimis ad hunc locum nostrum p. 194. seqq. est consulendus. Vnum hoc loco monemus, latuisse receptæ apud Augustanos reformationis patronos ad annum 1524. quo induciis ob religionis partes in comitiis Noricis factis prodiit, quicquid cœcutire amplius volebat.

ranti, per scribam senatus, Martinum Heydium, & ministrum quendam senatus, interdixit, ne in publica urbis via comparere auderet. Intercessere tamen Gabriel Comes ab Ortenburg, & Georgius Truchsessius Waldenburgicus, cæsareis tunc negotiis occupati, cum Augusta transirent, permoveruntque senatum, ut ab ea interdicti severitate nonnihil remitteret. Cathedra tamen exclusus est Nachtigallus, Fuggerisque injunctum, ut de tranquillo concionatore dispicerent (u).

§. IV. Coëgit hæc senatus Augustani severitas ^{Vita} Nachtigallum, ut Augustam relinqueret. ^{reliquo} Quæ post id tempus fata habuerit, nobis certo haud constat. CL. IAC. BVRCARDVS, ecclesiasten postea apud Basileenses fuisse, & Erasmo amicum, postea inimicum extitisse, nescio, qua verisimilitudine, affirmat. Id certum, scripta eum nonnulla Plutarchi Argentorati anno clō lō XXIX. edidisse, anno clō lō XXXI. adhuc floruisse, & allegorias psalmorum Parisiis anno clō lō LL. altera vice prodiisse. De reliquis vitæ ejus fatis, quod certum afferam, non habeo.

§. V. Fuit Nachtigallus vir doctus, & elegantioris pariter literaturæ, maxime Græcæ & Latinæ, ^{Ingeniū} atque sacrarum disciplinarum accurate peritus, ^{dona & mores.} disertus, magni & elati animi, at supra modum vehemens, & auctoritatis, quam doctrinæ celebritate acquisiverat, ita tenax, ut alios præ se contemneret, adeo autem intemperantis linguæ, ut facile ad verborum contumelias & injurias in amicos quoque bene de se omnique eruditione meritos inveheretur, qua acerbitate non parum, quam sibi acquisiverat, famam contamina-
U 4 navit.

(u) Conf. VON STETTEN l. c. & quos laudat. Solet quidem in catalogis veteribus concionatorum Augustanorum, qui evangelium retitutum prædicarunt, Nachtigallus comparere, sed id perperam fieri ex dictis est manifestum. Interim non a vero dissimile, initio eum, ante publica religionis diffidia ob agnitas probatasque veritates multas Lutheri amicis fuisse charissimum. Id vel una Sigismundi Grimmii amicitia suadet, qui Luthero additissimus fuit.

navit. Quamvis autem Ebraicarum literarum parum gnarum fuisse, facile largiendum sit, certum tamen, & ex versionibus, quas dedit, scriptorum Græcorum, Plutarchi, Luciani, Cebeus, Stobæi, anthologiæ, item ex progymnasatis Græcæ literaturæ, quæ vulgavit, manifestum est, haud vulgarem Græcæ linguæ notitiam eum prodidisse. Interpretationis eam rationem tenuit, ut, iudice HVETIO (x) collata supra modum & plena oratione turgeat, nec semper auctoris membris & incisus insistat, & tamen eum pressum & attenuatam dicendum esse, præ iis, quæ a Simone Grynæo, verbosissimo & paraphrastæ simillimo interprete edita sunt. Quem interpretandi modum & ingenio suo debuit Luscinius & mori temporis, quo non recte versionem dari posse viri docti credebant, nisi libero orationis cursu, neglecto fontium ordine, dicendi ubertatem Latina oratione factarentur. Id enim Luscinio accidisse, versiones ejus loquuntur, ex quibus, quemadmodum ex Martiale ab eo edito, manifestum est, Romanarum elegantiarum & poëseos non ignarum fuisse. Adderemus linguæ quoque Ebraicæ notitiam, si fidendum esset titulo psalterii Latine ab eo versi, quod a se eum, qua fieri potuit, cura & diligentia e Græco & Ebraicis dialectis Latinstati redditum esse asserit, id quod etiam Germanicæ interpretationis titulus præ se fert. Ast utramque versionem cum textu originali & versione LXX. virali comparanti manifestum erit, ad hanc solam eum attendisse, huic presso pede insistisse, Ebraicorum rationem non nisi ex Felicis Pratenfis observationibus habuisse. Constatque ex nonnullis locis (y), ne lectionem quidem Ebræi codicis respexisse, ubi Græci recedunt. Germanicæ linguæ eam copiam demonstravit, quæ ab homine in Allatia nato & educato in istius ætatis infantia sperari potest, multo tamen elegantius,

(x) *de claris interpret. p. 274.*

(y) *Vid. ad Psalm. LXXIII. 16.*

tius, nervosius, plenius scribit, quam σύγχρονοι καὶ συμπατριῶν αἱ alii, interdum satis ἐμφοτικῶς sensum textus exprimit, longoque intervallo Ammanum post se relinquit. Quin nec philosophiæ fuisse ignarum, conjici potest ex libro ejus, cui titulum: Grunniō sophista, præfixit, & in quo de humanæ miseriæ pelago differit, disceptans, utrum hominis an bruti animantis natura ad virtutem & felicitatem propius accedat. Quam vero exegeticæ & dogmaticæ theologiæ notitiam habuerit, dandum infra specimen versionis psalterii pluribus demonstrabit. Talis cum esset, dolendum sane est, virum doctum & de resurgenti disciplinarum honore præclare meritum, debitas laudes linguæ intemperantia, convitiis in viros doctos sparsis, invectivarum acerbitate, animique insolentis impotentia sita conspurcavisse, ut bonis onibus invisus evaderet. Cujus esse exemplum potest, quod ne triagæ quidem virorum sua ætate inter eruditos principum, Erasmi, Hutteni, Melanchthonis famæ doctrinæque pepercerit (z), eamque turpi latratu laceessere ausus fuerit. Qua intemperie animi calamique meruit, ut pro lusciniō corvi vulturisque nomen obtineret, & hunc in modum in eum Melanchthon luderet (aa):

*Quem laceras miseros crudeli carmine manes,
Nomen erit vultur, non philomela tibi.*

§. VI. Diligentiam & eruditionem Nachtigalli demonstrat librorum catalogus (bb), qualem hic exhibemus:

*Scripta
reliqua*

I. Vbertini Pusculi Brixienfis libri duo Simonidos sive poëma heroicum de Simonis pueri Tridentini a Judæis crudeliter necati martyrio, cum hendecasyllabo O. Progni, Aug. Vind. 1511.

II. M. Valerii Martialis epigrammata cum interpre-

U 5

pre-

(z) CAMERAR. *vita Melanchthon. p. m. 99.*

(aa) Conf. BVRCARD. *l. c.*

(bb) Conf. *Cat. bibl. Aug. bibl. Gesnero-Simler l. c.* SCHELHORN. *l. c.* & ex his NICERONIVS *l. c.*

pretamento dictionum Græcanicarum, quæ passim in toto opere continentur. Arg. 1515.

III. Collectanea sacrosancta, Græca discere cupientibus non aspernanda, præmissæ sunt introductiones elementares Hellenismi. Arg. 1515.

IV. Isocratis parænesis ad Demonicum & oratio de gubernando regno ad Nicodem. Gr. & Lat. ib. 1515.

V. Institutiones musicæ, Arg. 1515.

VI. Luciani Deorum dialogi numero 70. una cum interpretatione e regione Latina, Arg. 1515.

VII. Senarii proverbiales Græci e Stobæo collecti secundum locos communes in senarios Latinos conversi Arg. 1521.

VIII. Grunius sophista sive pelagus humanæ miseriæ, quo docetur, utrum hominis an bruti animalis natura ad virtutem & felicitatem propius accedat. Arg. 1522.

IX. Sententiæ morales multorum virorum illustrium Aug. Vind. 1523. 8. apud Sigism. Grymm.

X. Progymnasmata Græcæ literaturæ, cum auctario, quo docetur, qua ratione citra præceptoris operam Græce discere poteris Arg. 1523.

XI. Dye Evangelisch Histori, nach aller Ordnung wie sie ergangen, in ain Red gestelt, allen Christlichen Gemyeten nutzlich zu betrachten, und zu ainer Gedächtnuß der Göttlichen Guttat zu machen dienstlich, von Ammonio Alex. Kriechisch beschriben, und durch Ottmar Nachtigalln Doct. zu Latein und Teutschen gebracht, Aug. Vind. 1524. ex offic. Symp. Ruef.

XII. Seria jocique, quibus continentur Plutarchi commentarius, docens, quomodo deprehendas, te certo profecisse circa virtutem: & epigrammatum Græcorum veterum centuriæ duæ Latinitate donatæ, cum indice & epitome Aug. 1529. Musurgia quam produisse 1535. ait VOSSIVS (cc), cum institutionibus

bus musicis supra enarratis eandem esse conjici-
mus.

§. VII. Facile tamen XIII. principatum inter *Pfalte-*
scripta Luscinii obtinet versio Psalterii Davidici Latina *rum*
atque Germanica. Et illius quidem vestibulum hoc *Lati-*
titulo splendet: Psalterium Davidis regis & prophe- *num.*
tæ, ea qua fieri potuit cura & diligentia e Græco &
Hebraicis dialectis Latinitati redditum. Præmissæ
sunt allegoriæ psalmorum Davidis secundum literarum
ordinem plectra in singulos psalmos, quos rei totius
summam sive argumentum appelles licebit; scrupi
psalterii vulgatæ editionis, qui lectorem a Germana
intelligentia remorantur, Aug. Vind. 1524. Patet au-
tem ex allegoariarum dedicatione, enatos hos labores
in Psalmos Davidis ex prælectionibus in monasterio
habitis, & ex altera scruporum, emendandi vulga-
tæ barbariem scopum sibi Luscinium fixisse. Plura
de hoc labore dabit præstantissimus SCHELHORNIVS
noster (dd).

§. VIII. XIV. Germanica versio hanc habet in-*Titulus*
scriptionem (ee): *Der Psalter des Kinigs vnd Prophe-* *libri.*
ten Davids, ain suminari vnd kurzer begryff aller bai-
ligen Geschrift durch Otmaren Nachtigall Doctorem,
von Grund, aus den lxx. vnd Hebreischer Sprach art
vnd Aygenschafft zu verstendigem und klarem hoch-
teutschen gebracht, dergeleychen vor nie gesehen, sambt
ayns yeden psalmen kurtzen innbalt vnd begryff vnd
puncten, wie man die verstön sol. Vnd wir sie den Men-
schen zu einem Christlichen leben weysen, Got zu Lob
vnd Eer. Mit Kayserlichem privilegio vnd freyheit
auf sechs jar.

§. IX. Editionem libri in se recepit Sigismundus *Germani*
Grimm Zwickaviensis (ff), Augustanus civis, Me- *nici*
dicinæ *editor.*

(dd) l c. p. 478. seqq.

(ee) Ex bibliotheca celeberrimi polyhistoris HIERON.
WOLFII, qui tergo libri titulum sua manu inscripsit, post va-
rias latebras tandem nostræ suppellectili librariæ accessit.

(ff) Ita enim habet subscriptio in fine: *Gedruckt zu Aug-*
spurg durch Simpert Ruffen Got zu lob und Eer. In Kosten und Verle-

dicinæ doctor, vir & ipse melioribus literis tinctus, & suis sumtibus bonorum librorum editioni obstetricans (gg). Plures enim melioris notæ codices imprimis puriorem doctrinam complexi ejus sumtibus publici juris facti sunt (bb). Vnde & in fine symbolum ejus signumque adjectum est, addita inscriptione trilingui (ii).

§. X.

gang Doctor Sigmundus Grymm. Im Augstmond Anno Sc. XXIV. Eadem est subscriptio sentent. moralium Nostri.

(gg) Hujus luculentum testimonium dedit noster in *pref. sentent. moral. Grac. Equidem*, ait, *Christo O. M. duce, clarissimus Vir Sigmundus Grimmus, Augustensis medicus ita induxit in animum, ut nullis unquam parcere velit impendiis, dum in hac re bonorum commodet studiis, idque sedulo prestare, ne aliorum opera in pari conatu superetur.*

(bb) Quo pertinet & *Psalterium Ammani*, vid. cl. A SEELEN l. c. p. 747. & aliquot ipsi libros ex ejus officina prodeuntes vidimus. Non possumus vero non ea huc transcribere, quæ celeberrimus Aldorfiensium theologus B. GEORG. GVSTAVVS ZELTNERVS olim ad nos de hoc argumento perscripsit. Ita vero vir suo jure summus: *Sigmundi Grymmii industria sub initium repurgata ecclesia maxima fuit, librique ejus cura prodire multi, quorum in vita Vlr. Hutteni Burkardus, & in Boschensteinii occasione Cantici: Da Jesus an dem Creutze stund, fatis describendis B. Serpilius hinc inde meminere, quosdam & ipse vidi meisque his manibus tractavi. Digni plerique sunt, quorum præfationes excutiantur diligentissime, utpote quarum rerum isthoc tempore in republ. & ecclesia gestarum rationes mirum in modum dilucidare possunt. Socium in operis typographicis domi suæ promovendis habuit Marcum Wirsungum &c. Fuit vero iste Sigmundus Grimmus Zwickaviensis, medicinæ doctor apud Augustanos, uxor vero Magdalena Welferin ex illustri & antiqua Welferorum prosapia, propriumque, ut in libro quodam msc. annotatum reperimus, habuit pharmacopoleum & typographiam. Chymicis operationibus vero sua infumfit, non sine adversitatibus. Dedicavit ei Io. Aubanus Teutonicus Bohemus librum *de moribus omnium gentium* conf. CAR. STENGEL. *comm. rer. Aug. P. II. c. 62. p. 251.**

(ii) Est idt *Monstrorum profigitor Hercules, tricipitem canem interimens, additis ad latera bis lemmatibus: הוֹלִי לֹא אֵרָא מִי יַעֲשֶׂה לִי אֵרָם*, ex *Psal. CXVIII. 6.* ad dextram; ἄς ἀγῆ τῆς ἐπιούρας ὁδὸς παραδυστῶν ἰθὺς, ad sinistram: *Infra vero: Tu ne cede malis, sed contra audentior ito.* Idem symbolum sententiæque moralibus quoque sententiis nostri ex eadem officina prodeuntibus suffixæ sunt.

§. X. Vifa externa hujus versionis libri Psalmo-^{Speci-}
rum facie, tempus est, interiorem quoque ejus fa-^{men}
ciem & conditionem inspiciendi. Hic vero cum se^{versionis.}
varia ostendant pluraque observatione non indigna,
quam quæ brevis hæcce scriptiuncula capere queat,
pauca tantum eaque selecta adducimus versionis a Lu-
thicio susceptæ specimina, ut cum aliis, imprimis B.
Lutheri translationibus, possint comparari, & ex istis
de toto libro fieri judicium.

Psalmo I.

1. *Selig ist der Man, so seinen wandel nit gehabt hat
in dem ratb der verachter Gottes, darzu auf dem Weg
der Sünder nit gestanden ist, vnd in dem stul der schan-
den nicht gefessen (kk).*

Psal. II.

6. *Aber ich bin von im zu einem König gesetzt über
Sion seinen bayligen berg, daß ich seyn gebot predi-
ge (ll).*

7. *Der Herr hat zu mir gesprochen, du bist mein
Son, beut hab ich dich geboren.*

12. Er-

(kk) Vt mens divini Auctoris eo magis constet, adjecit
noster notas primo quidem psalmo uberores, reliquis breviores,
ex quibus pauca quoque delibasse ex re nostra erit. Ita vero ad
h. l. *Dem vver noch vvol zubelfen, der den Rat der Unglaubigen het
angenomen, und vverschon in iren Weg getretten durch die That,
vvan er nur noch die forcht Gottes bet, und erkennet, das es unrecht
vver, so er aber nyderhüt, und gefelt im selbs vvol darynnen, acht es
auch fur kain Sünd, sonder kan im selbs recht geben, vnd entschul-
digung suchen in der Ausred über die sünden &c. mit einem sölichen ist
es ges. heben, danner hat die pestilenz am hals, die in selbs verderben
vürt, und darzu auch ander vergiffen, dann vvir leben, das in di-
ser Welt ergernis grossen schaden that, so ainer auf den andern sündet
und spricht, das tbun die gewaltigen, gelerten und hochverständi-
gen, es ist mir auch recht, und bedenkend nit, vwie du hie liefest, das
man alle ding nach dem Gefaz Gottes sol handeln, dann menschen
seind menschen, vwie geleert und gewaltig die seynd. Darun hab ich
dise Munnung mit dem stul der schanden vvollen ausdrücken, dabey
du verstandest, das durch ain schändlich verruechts leben sollicher Un-
rat ervvachs. Der Kriechisch Text der lxx. hat λοιμῶν, das ist, man-
niger pestilenz, und der hebreisch der verspotter &c.*

(ll) Secutus noster τοῦτ' ἵ accentuationem Ebræam insuper
habuit, ut sæpius. Verba vero hæc non de generatione filii æter-

12. Erwiscbend sein leer, damit der Herr nit erzürne, vnd ir von dem gerechten weg irr geet (mm).

Pfalm. III.

1. Ain Psalm dem (nn) David, daer slobte vor dem Angesicht seins Sons Absolon.

2. Herr wie haben sich die gemeret, die mich betrübend, ir seind vil die mich überfallen.

Pfalm. IV.

11. Zum Ekd (oo), in manigfaltigem lobgesang ain Psalm dem David.

Pfalm. VI.

7. Ich hab gearbaytet in meinem seufzen, mein bedt würd ich alle tag wäschben mit meinen zäbern, mein Gelyges würd ich gantz erfeuchten.

8. Mein Aug bat sich von vnmut entricht, darzu bin ich alt worden vnder allen meinen Feinden.

Pfalm. VII.

15. Nembt war, im ist wee worden zu der bosßbayt,
er

na, quam interpretationem hic coactam nominat, sed de resurrectione Christi in notis explicat.

(mm) *Agüwarts*, ist besser im Teutschen zu reden, dann im Latein, und ist geredt umb der kürze vwillen unsers lebens, das uns taglich entlaufft, darum sehe ain yeder zu, das er sich nit versäum, das ist erwischen. Exemplum emphaticos ex versione quæstus, de qua ne gry quidem in textu originali.

(nn) Rationem, cur verterit Auctor, dem David, & non des Davids, hanc addit: Weil dabey zu verstehen, das sie von Got offenbaret seind worden, dem die eer geben vürt, als dem rechten mayster, vvierwol sie David gemacht hat, seind sie im ye doch von oben berab kommen. Verum Ebræorum h. Gen tium, auctoris imprimis vel possessoris notare, quis est, qui ignoret? v GLASS. Ph. S. l. IV. tr. l. pag. 1131. B. DANZ. Interpret. c. IV. §/151. p. 201.

(oo) Hæc ad mentem *עָוָה* expressa cum Ebræo ita conciliat Luscinius, ut dicat, ita excitari fideles ad prælium conficiendum victoriamque in fine reportandam: in Ebræo enim dici, victori, *פָּצְחוּ*. Vox variis interpretum sententiis vexata. Vulgatis Græcos sequitur, Tigurini, *ein ermanlich esang*, Vatablus: *profecto citbarædorum peritissimo*, Lutherus, *vorzusingen*, alii aliter; tollicatori dicas, cantusque *עָוָה*, vid. quæ erudite notat IO. FORSTERVS *Lex Ebr.* p. 537. SCHINDLER *Lex Pent.* pag. 1151. & post. eos lexicographi & commentatores alii.

er hat empfangen müe vnd Arbayt, darzu geborn das vbel.

Pfalm. VIII.

1. Zum End fur die Weintrotten (pp).

Pfalm. X.

14. Du sichst es aber diemeyl du sollcher arbayt vnd unwillens warnimmst, also das du in dir selbst in die hend gibst.

Pfalm. XI.

2. Dann nymm war, die Sünder haben den bogen aufgespannen, vnd die Pfeil verordnet in den Köcher, daß sy schießen, in der dunckle des Mons (qq) die so ains rechten bezens sind.

Pfalm. XII.

9. Die Verachter Gotes gänd umb zu ringweyß, du bast die sun der Menschen in deiner Pflicht gehabt, also daß sie in aller maß, wie du erböcht sind worden (rr).

Pfalm. XVI.

6. Die Schnyer (ss) sind mir gefallen in den meiners

(pp) Torcular, a tretten.

(qq) Hæc ita explicat Luscinius: Si nemen inen etvva ain schein der Gerechtigkayt für, damit sie sug haben, die vvarbayt unter zu drucken, es ist aber alles finster, die vvarbayt ist klar und lauter, bedarf sölcher sünd nit. In Ebræo nihil de luna, & Græcorum quoque vox σκοτεινή, quam expressisse vult auctor, nihil aliud nisi noctem illunem, adeoque crassam caliginem notat, quam insidiatores eligunt ne detegantur. Frustra itaque est auctor hac observatione.

(rr) Hæc ita explicat: Got hat gestattet, das die Verachter Gottes seynd in söllichen Eren bie gehalten worden, als ob sie vvarlich Gott vwaren. Græci, quos nolter sequitur: Κύκλω οι άσπιβίς περιπατοῦσι, κατά τὸ ὕψος ἐν ἰκαλιέντας τῆς υἱοῦς τῶν ἀνθρώπων, vox πολυκροία variè jam veteribus accepta. Theodoretus: ὕψος μὲν τῆν δύναμις λίγυ, πολυκροίας δὲ τῆν πολυχροισότητα· ἵνα ἢ τὸ λεγόμενον ταῦτο διὰ τῆς σῆς ἰσχύος πολυχροισότητα, καὶ αἰώνιος ζωῆν διδουκας, μετὰ γὰρ τῆν στήριον ἀπύστασι εἰς ἀπείραντους αἰώνας τὰ τῆς ζωῆς ἡμῶν ἰσχυριται· ἀλλος, ἐκλυήνας, πολλῆς φερριδὸς ἀζινας. Multa hic dicta, de quibus nihil in Ebræo textu, qui propter concisam brevitatem aliquantulum obscurus est. B. Lutherus nolter παραφραζῶ.

(ss) Addit in notis: Mit den schnyren hat man vorzeiten die Felder ausgemessen vnd getbailt. Ita & Lutherus JOE XVII. 5. 14, Deut. XXXII. 9.

nen allerbesten, vnd warlich ist mir mein erb das allerbest.

Pfalm. XVII.

20. Mein feind haben mein seel umbfessen, ir schmer (tt) verschlossen, ir mund hat geredt übermut.

Pfalm. XVIII.

9. Es ist ain Rauch aufgangen in seinem zorn, vnd das feur würt sich vor seinem angesicht entzündend, die kolen haben von im anbeben zu brymen.

10. Und er hat die Hymel binab gebogen, vnd ist abgestygen, auch ist die dunckle vnter seinen füßen.

11. Er ist dazu gefessen auf die Cberubim (uu), vnd geflogen, er ist geflogen auf den federn der winde.

Pfalm. XXI.

13. Du wirst sie dazu bringen, das sie dir den rucken bieten, vnd ir angesicht verordnen zu den verlassnen (xx).

Pfalm. XXII.

14. Si bond gegen mir aufgethon ibren mund wie ain zukender vnd lübender lew.

Pfalm. XXIV.

2. Er hat es auf das Meer, wie auf seine grundfeste gesetzt, vnd auf die fließende wasser nidergeristet.

Pfalm. XXXII.

9. Ir solt nit werden wie das Pferd vnd der Maulesel, die kainen Verstand haben. Mit dem gellbiß vnd dem zaum sollstu ire backen nöten, die sich zu dir nit nahnen.

Pfalm.

(tt) Sie vermaynten ain faysite beut an mir zu haben.

(uu) Zu bebräuscher sprach ist Cherub ein Vogel, vnd ist die Meinung, Got ist geschorwebt in den Lüfften, also das er auch auf den Voglen geritten ist.

(xx) Die verlassnen seind, die Got nit zu im nymmt, das ist, die verdambten, und ist das dersyn, die verachter und durchachter Gottes werden im den rucken bieten, so er sie jagen vurt, vnd vor augen haben die bell, darein sie müssen zu den verdambten, das inen fast peinlich vürt sein. Hic a Græcis quoque abit, qui una cum Aquila aliisque videndi apud LAMB. BOS. ad b. l. p. 735.

Psalm. XXXV.

20. Dann sie redtend wol frydsame Ding mit mir,
aber haymlich haben sie list erdacht (yy).

Psalm. XL.

5. Sælig ist der Man, des aynige hofnung ist der nam
Gottes, vnd hat nit geacht der unfruchtbaren æden
ding (zz) auch nit der synnlosen vnnarbayt.

7. Lebendige und ander opfer bastu nit begert, sonder
den leyb mir verordnet vnd zuberayt (a).

Psalm. XLII.

9. Bey tag hat der Herr sein erbermd gebotten, vnd
beyder nacht dieselb erzaygt (b).

Psalm. XLV.

4. Gürt din schwerd auf die schamb, du gewalti-
ger (c).

Psalm. XLVIII.

15. Er murt vns waydnen wie ain birt in seinem
regiment imer vnd ewiglich (d).

§. XI.

(yy) Observat hic: ix° ἀγγλ , der das gross Etymologicon hat
gemacht, zaygt vrsach an, vvarumb man hier nit zorn soll lesen, son-
der haymlich, und bedunckt mich auch; es laut also bafs, vergleycht
sich auch dazu mer mit dem bebreischen, vid. BOS. ad b. l.

(zz) Die ausserhalb des glaubens seynd. Rom. 14.

(a) His hunc sensum esse putat: Die Opfer seind ein schätt
und bedeutung gewesen in dem alten gesaz, darum so der leyb, der
den schatten macht, das ist die vvarbayt kommen ist, bedürffen vvir
des schatten nit mer. Rom. X. Es I. Alii hæc de humana natura æ-
sumta intelligunt, nihil de obedientia per aurem servi perforatam
indicata dici contententes, vid. FR. IVN. parall. p. 1605. AL-
MORVS ad b. l. THEOD. AKERSLOOT ad Ebr. X. 6. p. 761.
PH. A. LIMBORCH ad Ebr. l. c. pag. 657. qui tamen suæ parti
servit, conf. quæ ex Græcis adducit L. BOS. ad b. l. p. 747.

(b) Subjicit Noster: Die alten haben ἀρνοβίου , vnd nit ἀρνοβίου
 ἀρνοβίου gelesen, nemlich Arnobius und Augustinus, vnd ist der best synn
meines bedunckens &c. Posterior lectio est Codicis Alex & Editi.
Complut. & Aldin. prior. Cod. Roinani, quorumdam Patrum,
Pfalt. vet. & Aethiop.

(c) Wird Mensch gehobren vnd gib damit zu verstee die krafft
deines Worts. Conf. JAC. LYDIVS de re milit. l. III c. 8 p. 205.

(d) In Ehræo dicitur על-כור , quæ vox varias interpreta-
tiones passa est, vid. PAVL. SLEVOGT. diff. acad. p. 1425. 599.

Judicium de eo.

§. XI. Hæc sunt, quæ ex multis, quæ in hæc Psalmodum versione memoranda occurrunt, excerpanda nobis visa sunt, ut de ea aliquod daremus exemplum atque specimen. Non vulgarem vero hæc produnt Græcæ linguæ cognitionem & eruditionem pro istorum temporum conditione minime spernendam, animum præsertim puritate doctrinæ sacræ mature, & sub ipsis fere repurgatæ ecclesiæ auspiciis ex parte imbutum, quia vero auctor Græcos interpretes duces sibi constituit, mirum non est, eum ab Ebræi textus veritate interdum recedere. Ceterum quam benignis radiis sub ipsam redeuntis Evangelii auroram Augustam illustraverit (e), & suscipiendæ ibi quoque reformationis fundamenta istis laboribus posuerit divina gratia, novum ex hoc libro grato erga divinam benevolentiam animo capimus argumentum. Dolemusque auctorem illi manus postea subtraxisse.

Græci ad puncta non attenderunt legentes עולמות, *ius vobis animis* quos sequitur noster, more suo.

(e) Mature, immo, si dicendum quod res est, ante initia reformationis a B. Lutero susceptæ variæ veritatis scintillæ e tenebris pontificiis eluxere Augustæ, ingruentem diem annunciaturæ. Ita in libello, cui titulus: *Spiegel der krancken vnd sterbenden Menschen*, Aug. Vind. 1493. edito ita ægrotus compellari jubetur: *Seze allen deinen Trost in den Tode Christi, vnd bevilhe dich im ganz, vnd ob dir surgebaltten vvirt dein Verdampnuß, so beschirme dich allein durch den Tode Christi des berren, und hab ganzen vvilten, dich zu vereinen mit seinem vvilten vnd ganz hoffen, er vverde dich heylvertig machen seiner bitteren marter, vnd das du allein durch sein verdienen selig vvirst* &c. cap. X. vero S. scripturæ lectio admodum commendatur, c. XII. magnæ barbariei, quæ ista tempora preffit caussa indicatur inscitia concionatorum & ipopia virorum doctorum. Paria vero ex alio libro Augustæ 1488. sub titulo: *Spiegel des menschlichen lebens*, edito adducere possemus, ubi graphice in vitia cleri pontificii, rapinas, adulteria, imposturas, impietatem, quæque reliqua sunt, insurgit Auctor, si id iam speremus, nec id esset vagari extra oleas. Sarcinulas igitur colligimus & scriptiuaculæ huic imponimus finem.

OBSERVATIO IV.

De versione Italica hypotyposeon
PHILIPPI MELANCHTHONIS.

§. I.

Notitiam libri tibi exhibemus, lector bibliophile, *Libelli*
quo vix rariorem & notatu digniorem exstare, *raritas*
omnes, quæ alias libri raritatem evincunt, cir-
cumstantiæ loquuntur. Nam ita rarus, ita paucis
visus est, ut viri in his literis summi, & in rarioribus
libellis investigandis longe felicissimi, eum inter ficti-
tios libros, & ex errore tantum vel fabula quadam ena-
tos, retulerint (a). Adhæc, ipsæ textus originalis
editiones cum per se raræ sint, immò rarissimæ (b),
X 2 hæc

(a) Testes hic volumus duum viros, in historia literaria ma-
gnum nomen adeptos, & singulari in libris raris perquirendis felici-
tate gavisos, plurimum reverendos viros, *Io. Georgium Schel-
hornium*, amicum nostrum per multos annos longe jucundissi-
mum, & *Io. Vogtium*. Quorum ille in amœnissimis *amœnitatibus
literariis Tom. VII. pag. 109.* sermone de hoc libro instituto scri-
bit: *Neminem novi, qui eum librum, istud nominis in fronte ge-
rentem, se unquam vidisse, professus fuerit.* Hic vero in *catalogo
librorum rariorum*, nuper insigniter aucto, pag. 381. relata quo-
que *Scaligeri* relatione, de qua postea, eadem profus repetit, &
Schelhornianam sententiam confirmat. Cui non leve pondus ac-
cedit, quod non tantum omnes, quotquot hujus libelli mentio-
nem faciunt, uno *Scaligeri* ore loquantur, adeoque eum ipsi non
viderint, sed & ipse *Scaliger* non ex inspectione, sed relatione
amici, eum noverit. Primus, & quidem hætenus unicus, qui
librum videndi, & quod re vera exstet, indicandi, occasionem
habuit, est *B. Christ Aug. Saligius*, qui ejus ex celeberrima biblio-
theca serenissimi Principis Guelfherbytani defuncti indicium fecit
in optimæ frugis plena *historia Aug. confess. P. III. pag. 532. in an-
notat.*

(b) *Hypotyposeon*, seu *locorum communium*, *Philippi Me-
lanchthonis* primas editiones, quæ scilicet ab anno 1526. ad 1533.
prodierunt, ubi totam earum faciem *Philippus* mutavit, esse ra-
rissimas, ignotum illis esse nequit, qui reformationis historiam
literariam didicerunt. Nam & pauca initio describebantur exem-
plaria, & in tantis animorum de religionis negotio motibus a vide

hæc longe rarior versio se eo magis raritate sua commendat. Habet auctorem virum in ecclesiæ historia longe celeberrimum, & de ejus reformatione & priorum sacrorum restitutione post *Lutberum* omnium meritissimum, immo & bonarum artium cum evangelica doctrina instauratorem felicissimum, cujus libros primæ editionis inter rarissimos referri, quod sint *αὐτόγραφοι*, id est, vivis tantis auctoribus editi, harum literarum peritis satis notum est. Libri porro exhibemus notitiam, in ipso veritatis cœlestis, in Italia quoque orientis, diluculo, verisimili ratione in celeberrimo quodam & rarorum librorum parente typ-

cõmehantur & distrahebantur, unde singulis fere annis editionem repetere necesse habuit *Melanchthon*. Omnium tamen rarissima est editio prima, A. 1521. 3. Vitebergæ edita, nisi anno 1520. primæ ejus lineæ publicijuris factæ sint, quod præfatio nobis satis luculenter innuere videtur; (conf. præfationem editioni *Tom. I. operum pag. 147.* insertæ præfixam,) etsi certum quoque est, A. 1521 demum istas *Hypotyposes* perfectâ forma lucem vidisse, unde corrigendus est *Seckendorffius*, qui in *hist. Luth. suppl. ad Ind. primum* § 48. annum 1520. ponit. Illam enim editionem suo tempore disparuisse, conqueritur *Leonhardus Hutterus* in *locis theol. söl. 9*; undemerito gratiæ agendæ sunt ven. *Herm. von der Harde*, quod, laudabilissimo instituto, libellum ad cognoscendam primam ecclesiæ reformari & emendari cœpiæ faciem *historia reformationis literariæ P. IV. art. 6. pag. 28. seq.* inseruerit. Conf. *ejusd. Autographa Lutheri Tom. I. pag. 12. Altes und Neues 1728. pag. 194. rev. Vogtii catal. libr. rar. pag. 352.* & alii. Nos non istam quidem primam Vitebergenis editionem, cujus tamen duplex in bibliotheca Guelpherbytana occurrit exemplar, vidimus; præsentem tamen intuemur & possidemus ejusdem 3. 1521. editionem Basileensem, & 2. 1522. Argentoratensem, utramque cum Vitebergeni exacte convenientem, itemque versionem Germanicam, eâ, quam *Iulium Ionam* concinnasse, & anno 1536. ad electorem, hunc ad *Lutberum*, revidendam detulisse, refert illustr. *Seckendorffius bist. Luth. Lib. III. §. 50. pag. 142.* multo antiquiorem, editam A. 1521. 4. hoc titulo: *Der Haupt- Artickel und surnemsten Punkten der ganzen hayligen Schrift, durch Magister Philipp Melanchthon Lateinisch gemacht, und folgent verteutschet, ayn vvunderguts Biechlin von allen Stenden der pانتzen Cbristenbayt dienlich.* Cujus versionis auctor, nisi fallimur, *Georgius Spalatinus* est. Quia vero *Philippus* in singulis fere editionibus quædam mutavit, id quod in plerisque libris suis fecisse eum, opportune notavit ven.

typographeo excusi, & testis veritatis, caput extollentis inter mediam aulæ Romanæ contra evangelium tyrannidem. Librum tibi describimus, & in se paucæ molis, & exemplarium prima mox distractione rarum factum, imo, quod raritatem ejus ad summum fastigium evexit, ultricibus flammis ita deletum, ut vix duo exemplaria conservaverit. Germania. Quis non, tot librorum rarorum criteriis in unum conspirantibus, libellum hunc albis corvis rariorem esse, fatebitur? Cum vero non communi librorum rariorum conditione prematur, qui plerumque, quo rariores sunt, eo pejores esse deprehenduntur, sed inter libros optimos, & qui ad sanctissimarum doctrinarum puritatem restituendam plurimum inter nostros, imo etiam inter adversarios, contulere, primo loco referatur; non ingratum fore lectori bibliophilo putamus, si, quæ de eo sciri possunt, omnique adhibita a nobis industria exquiri, cum eo communicemus.

§. II. Titulus vero libelli, quem non præsentem **Titulus** tantum intuemur, sed & proprium aliqua literaria felicitate possidemus, hic est: *I principii della Tbeologia, di Ipposilo da terra negra. Con gratia & privilegio.* Neque vero locos impressionis, neque typographi nomen, vel etiam annus editionis, additus est, constatque paginis, vel foliis potius, (aversa enim paginæ pars numero non signata est,) octoginta septem; X 3 est

Krafftius in emendandis & corrigendis ad bist. version. germ. bibliorum Lutheri, a Io. Fr. Mayero conscriptam, pag. 30.; hinc egregiam symbolam sacræ historiæ reformationis adjiceret, qui, conquistis editionibus istis usque ad annum 1533. quolibet faciem mutavit Philippus, & collatis inter se, mutationum indicia daret, &, qua ratione in posterioribus locorum communium editionibus ab iis secesserit, exponeret, simulque totam celeberrimi operis historiam explicaret. Etsi enim id facere contendit Georgius Frid. Stieberus in historia theologia dogmatica Lutheri & Melanchthonis, Lipsiæ anno 1712. 3. edita, & quædam etiam erudite post cel. Hardtium loc. cit. monuerit B. Io. Franc. Buddeus in Isagoge in bist. theol. liter. P. I. pag. 383. seq.; ea tamen non impediunt, quo minus accuratam & argumento suo aptam historiam hujus celeberrimi libri avide optemus.

est quoque omiffa præfatio ad *Tilemannum Pletenerum*, quem *Stolbergæ* ad *Hercyniam* pastorem fuisse, ex dedicatione versionis vernaculæ patet.

Fata. §. III. Mansisset vero in obscuro, & erepta non manibus tantum & oculis, sed & memoriæ hominum subducta fuisset hæc *Hypotyposeon Melanchthonianarum Italica versio*, nisi fata libelli inter Germanos ignoti nobis enarravisset *Iosephus Iustus Scaliger*, ex cujus ore dictorum ejus fortuitorum collectores sequentia notaverunt, quæ, licet sæpius ab aliis adducta, hic tamen necessario repetenda sunt, quia nobis libelli historiam & fata, & simul causam insignis raritatis, enarrant. Ita vero dicto loco, articulo *Rota (c)*: *Parlamentum Papæ vocatur Rota. Hujus erat consiliarius, qui nunc est cardinalis, vir bonus, Monsignor Seraphino, qui dixit mihi: nos habuimus hodie litem jocosam; impressi erant loci communes Philippi Melanchthonis Venetiis cum hoc titulo: per Messer Philippo di Terra nera (d). Et illi loci communes missi Romam per annum integrum emebantur, & legebantur cum magno applausu, & jam non amplius reperiebantur, ita, ut oportuerit iterum petere Venetiis. Tandem Franciscanus quidam agnovit librum, & dixit, se habere eosdem locos, Lutheranos esse Melanchthonis. Volebant mulctare typographum, qui non legerat fortasse. Ipse est remissum, & exemplaria combusta & suppressa. Ita spectatur, non quid, sed quis, dicat. Ex hac Scaligeri relatione omne illud dimanavit, quod apud viros doctos de eadem relegimus, quorum nemo libellum ipsum vidit, sed ad Scaligeri fidem quilibet narrationem retulit. Videndi *Wagenseilius (e)*, *Morbofius (f)*, *G. Fr. Heupelius (g)*, *Vincentius Plac-**

(c) *Scaligerana secunda pag. m. 207.*

(d) *Scaligerum* librum ipsum non vidisse, vel ex solo, minus accurate relato, titulo patet. Non enim *Philippo*, sed *Ipposilo*, & *Guelpherbytanum* & meum exemplar habent.

(e) in *Telis igneis satana pag. 18.*

(f) in *Polybistore Tom. III. Lib. IV. §. 17. pag. 539.*

(g) in *sylogæ amantatum bistorico-criticarum n. LX.*

Placcius (b), Jac. Fr. Raymannus (i), I. G. Scelbor-nius (k), Io. Vogtius (l), Io. Cbr. Wendlerus (m), G. F. Stieberus (n), Io. Franc. Buddeus (o); ex Gal-lis Colomesius (p), Dupinius (q), Teiffierius (r), Bailletus (s). Omnes enim titulum minus recte re-ferunt (t).

§. IV. Nos non quidem certiora multa promitte-^{Auctor}re curioso lectori possumus; faciamus tamen peri-culum, quousque conjecturis, sua probabilitate non destitutis, historiam libelli, quoniam eo præsentē uti-mur, assequi liceat. Et, quod primo quidem ad au-ctorem attinet, fictio illo nomine *Philippum Me-lanchthonem* denotari, & Scaliger retulit, & ipsa ce-leberrimi theologi nominis significatio prodit. Ut vero larvatus incederet, nulla alia causa fuisse vide-tur, quam ut nomen auctoris, atro carbone jamjam in aula pontificis notatum (u), tutius lateret, liber-que eo securius legeretur. Nec dubitamus hoc arti-

X 4

ficiū

(b) in *theatro pseudonymorum* pag. 53.

(i) in *Introd. in hist. liter. Sect. III. Lib. IV. pag. 123.*

(k) in *amænit. liter. Tom. VII. pag. 109.*

(l) in *catalogo librorum rariorum* pag. 323. seq.

(m) in *dissert. de meritis quorundam theologorum eccl. ev.*

§. 4. pag. 34.

(n) in *historia theol. dogm. Lutheri & Melanch. §. 23. p. 156.*

(o) in *Isagoge in histor. theol. liter. P. I. pag. 385.*

(p) *Remarques sur les Scaligerana* pag. 263.

(q) *Bibliothèque des Auteurs separez de la communion de l'Eglise Romaine* Tom. I. pag. 88.

(r) *Eloges de Mr. Thou & Teiffier* Tom. II. pag. 29.

(s) *Jugemens des Savans* Tom. V. P. II. des Auteurs deguifez pag. 462.

(t) Ab his enim omnibus Auctor ex ore Scaligeri vocatur *Fi-lippo*, qui tamen in ipsius libri fronte *Ipposilo* vocatur, id quod primus notavit, qui librum vidit, cl. Salgius loc. cit.

(u) Vix ediderat contra *Thomam Radinum, Lutherum* anno 1520. Romæ publica oratione allatrantem, *Melanchthon*, fictio *Didymi Faventini* nomine usus, orationem pro *Luthero*, quæ T. II. *Opp. pag. 38.* exstat, cum *Ioannes Cocbleus* anno sequente *confuta-tionem abbreviatam adversus Didymum Faventinum Philippi Me-lanchthonis* conscriberet, quæ tamen demum *Lipſiæ* anno 1534. edita est, in qua recens elapsas prelum *Hypotyposes Melanchthonis*

ficiam cum *Bailletto* (x) imputare amicis *Melanchthonis*, vel potius veritatis evangelicæ assertoribus clandestinis (y), quos & simili instituto *Lutheri* & *Bucerii* libros personatos in Italia evulgasse, fatis notum est (z).

Editio.

§. V. Ipse libellus Venetiis editus est, et si locum titulum non præ se ferat. De eo enim nos testimonium *Scaligeri*, qui ex ore cardinalis *Scrappini* id accepit, dubitare non sinit. Quem vero typographum editorem habuerit, hariolando difficile quidem est; non tamen

ita sibi commendat, ut canina rabie in eas detonet. & ad rogam postulet. *Vidi heri*, ait, *quos jam edidisti, locos communes, seu Hypotyposeos theologicas, novum plane Alcoranum. Qui tanto perniciosior erit Babylone Lutheri, si non statim deleatur de terra viventium, quanto est tibi, quam illi, & stilus suavior, & ingenium nobilius.* Sed & reliqua legenda sunt, quæ excerptis ex libello rariori cl. *Schellhornii* diligentia amæn. liter. Tom. VII. pag. 106. in quibus optat, ut mox Vulcano libellum tradere posset. Talibus systematicis commendatas hypotyposes *Melanchthonis*, Radino Romano in furias a *Melanchthone* actio, quis, aperto auctoris nomine, in Italiam deportare fuisset ausus? Aliud specimen odii pontificii in hos locos communes sunt *Alphonfi Hispani Invektiva Philippica.*

(x) *loc. cit.*

(y) Inter hos, præter Augustanos *Lutheri* & *Melanchthonis* amicos, (in qua urbe amplum semper cum Italis fuit commercium, & multa conversatio,) meretur imprimis notari *Calvus*, bibliopola Papiensis, de quo *Io. Frobenius* in *Epistola ad B. Lutherum*, quam legimus apud *Stiberum loc. cit. pag. 70. seq.*, ita: *Calvus quoque, bibliopola Papiensis, vir eruditissimus & musis sacer, bonam libellorum (Lutheri) partem in Italiam deportavit, per omnes civitates sparsurus. Neque enim tam seclatur lucrum, quam cupit remanenti pietati suppetias ferre, & quatenus potest, prodesse.*

(z) Explicationem orationis Dominicæ, quam *Lutherus* conscripsit, Venetiis Italico sermone, omisso auctoris nomine, editam cum applausu, refert *Io. Matthæus* in *vita Lutheri Conc. XV. p. m. 177. b.* De *Bucero* vero ita *Io. Sturm* in *Anti-Pappo IV. P. I. pag. 11.* *Bucerus* in psalmis explicandis versabatur, neque quisquam omnium est, qui plura tunc scripserat, quam *Bucerus*. *Capito* quædam in lucem eiecit, non tam suo iudicio, quam amicorum studio, divulgata. Habebat autem tum *Bucerus* commentarios psalmorum, quos *Aretii Felini* nomine inscripsit, opus valde vendibile, etiam cardinalibus & episcopis laudatum, dum verus auctor ignorabatur. Conf. *Morh. f. polybist. Tom. II. Lib. V. pag. 539.* & imprimis *Bailletus T. V. lugemens P. IV. n. 1. pag. 465. seq.* & *Colo-*

tamen a vero longe abesse putamus, si ad prelum *Manutianum* a *Paulo A. 1533.* restitutum (*aa*), referamus. Literæ enim, charta, modus signandi primas capitulum literas, aliæque circumstantiæ, mere cum *Manutianis* conveniunt. Et tempus quoque coincidere postea videbimus.

§. VI. Cum vero nec annum editionis adscriptum libellus habeat; ille quoque meris conjecturis definiendus est, quibus tamen libellus ipse argumenta quædam suppeditat. Est enim hæc versio adornata ad editiones *hypotyposeon* primas, & quidem ad eam, quæ *Augustæ Vindelicorum A. 1524. 8.* ex *typographeo celebri medici, Sigismundi Grimmi,* prodit (*bb*), & in

X 5

mesius ad Scaligerana pag. 263. Ita exstat quoque *Calvini Catechismus in Italicum sermonem*, nec loco, nec auctoris nomine, commemorato, *translatus*, & anno 1545. 3. editus. Ut alios protestantium libros, pari artificio in Italia typis impressos & divenditos taceamus. Immo, in ipso *Indice prohibito. io Hippophili Melancthi Comm in Ev. Matthæi* prohiberi, quid aliud suadet, quam sub hac larva hunc quoque librum nostri in Italiam excurrissè?

(*aa*) Ut conjecturæ nostræ sua verisimilitudo constet, ex historia typographi *Manutiani* repetendum est, post mortem *Aldi & Andree Asulani*, socii, ita res *Manutianas* perturbatas fuisse, ut *Franciscus & Fredericus Asulani*, qui una cum patre ab obitu *Aldi* curam rei typographicæ in se susceperant, prela per quatuor annos, 1529. 1530. 1531. & 1532. quiescere sinerent. Vid. *Vit. Trincavelli præfatio ad Gasp. Contarenum, Themistio, ex Aldina officina edito anno 1534. præmissis*, anno vero 1533. *Paulus Manutius*, consilio, opere, & industria *Joannis Baptistæ Egnatii*, typographiam parentis, pulcherrimis characteribus ornata, instauravit, narrante *Georgio Logo*, nobili Silesio, in *præf. ad Gratii Poema*, anno 1534. apud *Manutium* editum. Hoc itaque anno *Paulus* libellum imprimere facile potuit. Accedit vero & aliud, quod non exiguum nobis veri speciem suadet. Conqueritur *Manutius Epistolarum Lib. I. Ep. 7. de inimica natione virtutis ac diligentia, quæ & patri suo negotium exhibuerit, & ad se vexandum atque opprimendum conspiraverit, ita, ut durius haberet negotium, ut suas fortunas in tuto collocaret.* Hæc verba si cum narratione *Scraphini*, Cardinalis, conferantur, non improbabile fit, *Manutium* eum typographum fuisse, qui vix a muliere se liberaverit, manibusque inquisitionis se extricaverit.

(*bb*) Debemus hæc benevolentia reverendissimi ecclesiarum *Guelpherbytanarum* præfuli summi, *Io. Bern. Hasselii*, qui

in qua varias emendationes & additiones atque variationes a prima editione *Melanchthon* adhibuit. Cum vero A. 1533. aliam plane libro faciem indueret *Philippus*, quæ, nomine ejus per Augustanam Confessionem per omnem orbem pervulgato, facile intra anni vel biennii spatium in Italiam penetrare potuit; non inepte inde conjicere licet, post annum 1534. vel 1535. versionem hanc adornatam non fuisse (cc). Additur vero huic libro Italico in fine admonitio ad lectorem, in qua duæ retractationes, de quibus postea, auctoris referuntur. Inter has est sententia de illicitis Christianis litibus coram magistratibus, quam epilogi hujus auctor monet revocasse *Melanchthonem* peculiari scriptione: *An licitum sit Christianis litigare*. Hæc etiam inter opera *Melanchthonis*, immo & alias ejus opusculorum collectiones non occurrat (dd); constat tamen, editam esse an. 1529. 8. (ee) Cum ita-

non tantum, nostris precibus exoratus, exemplar Italicum, in bibliotheca ducali asservatum, cum nostro contulit, sed & cum variis editionibus, ob variationes inter se diversas, comparavit, unde denique compertum est, hanc Augustanam editionem interpretem ab oculis habuisse. Id quod conjecturam confirmat, parariis amicis *Melanchthonis* Augustanis, quos sibi in comitiis celeberrimis comparaverat, post annum 1530. hanc versionem Venetis susceptam, & circa hos annos editam fuisse.

(cc) Alias dubium non est, quin interpret, vel qui ei hunc libellum vertendum commendavit, novam, eamque mutatam satis & emendatam, editionem adhibuisset.

(dd) Existat quidem inter *Melanchthonis consilia theologica Part. II. p. 371.* unum ad quæstionem: *Vtrum ad cœnam Domini admittendi sint, qui a iudicibus petunt defensionem, aut pœnam, seu ut rei &c.*; scriptum vero anni 1559. ab hac scriptione differt. In eo consilio ait, *ante annos fere quadragesima viro cl. D. Hier. Schurfio veram interpretationem peroratam fuisse, cum quidam ex ecclesia universam a^men forense ejicerent.*

(ee) Hoc debemus industriæ cel. *von der Hardt*, qui *Tom. I. Autographorum Lutheri pag. 262.* hujus libelli meminit hoc titulo: *Christianis an liceat litigare in iudicio Philippo Melanchthone auctore, ad Casparum Müllerum, Cancellarium Comitis in Mansfeld.* Aliquot Psalmi in versus conjecti per *Io. Mycillum, Haganoæ, 1529. 8. Tom. III. vero pag. 184.* etiam hujus scriptionis in dialectum inferioris Saxonie conversæ meminit. *Conf. cl. Saligius biss. Aug. Confess. Tom. III. pag. 534.*

itaque, propter additam libello nostro in fine mentionem hujus scripti, ante annum 1529. versio hæc confici non potuerit; recte, nisi nos omnia fallunt, & non sine veri specie, conjicimus, circa annum 1531. vel 1532. fuisse hanc versionem confectam, & an. 1534. Mamutiano prelo expressam.

§. VII. Verisimilia hæc esse, nemo, qui has circumstantias probe consideraverit, temere negabit. ^{pus.} Non tacebimus tamen, quod iis potissimum queat obverti. Quicquid scilicet de libelli historia & fati novimus, illustris *Iosephi Iusti Scaligeri* relationi debemus, ex cujus ore *Io. Vassanum* eam excepisse, atque cum fratribus *Pitbais* communicasse, constat. Quodsi vero hujus relatione standum est, accidit ista historia tempore ipsius, cui eodem die, quo in Rota Romana evenit, cardinalis *Seraphinus* nuntiavit. *Scaliger* vero filius an. 1540. natus est, unde, hæc saltem ante annum 1560. tanquam eum annum, quo *Scaliger* cum magnis viris juventutis causa conversari potuit, non accidisse, facile colligitur; tum vero per annum demum lectus est libellus, Venetiis impressus. Non diffitemur, hæc prima fronte cum superioribus conciliari non posse; quoniam vero & libri ipsius argumentum, ad primas editiones formati, & character atque forma typi, inferiorem ætatem apud eos, qui plures hujus ætatis libros, Venetiis impressos, viderunt, non admittere videntur, non inique ad ἀβλεψίας a *Vassano* admittæ suspicionem deducimur, qua is ea, quæ *Iosephus Scaliger* de parente *Iulio Casare* narravit, de illo ipso intellexit. Talia enim oscitationis specimina in his collectaneis *Scaligeranis* plura occurrere, multaque inde non cohærere, dudum viris doctis observatum est (ff). Recte vero, mi-

(ff) *Plurima* in his collectaneis dicta inconstanter, quæ inter se non cohærent, pugnant etiam nonnunquam, olim jam judicavit *Fr. Vavassor* de *Ludicra* dictione pag. 240. Conf. quos laudat *B. Wolfius* in *pref. ad Casauboniana* §. 3. pag. 14. & imprimis, qui similem difficultatem chronologicam observavit, *Baylius* in *Diis*, Tom. II. Art. *D'flurat* not. e. pag. 256.

nimeque præter rem, nos ad hæc delabi, quilibet perspiciet, qui expendit, *Iosepbum*, filium, in Gallia natum & educatum, juventutis annos in Gallia, virilis ætatis inter Batavos, transegisse; patrem vero *Iulium Cæsarem*, in Italia natum & educatum, de suscipiendo post desertam militiam ordine *Franciscanorum* cogitantem, Bononiæ studiis theologicis invigilasse, & virili demum ætate in Galliam delatum esse. Vero itaque similis est, *Iulium Cæsarem*, Romanæ ecclesiæ addictum, & in Italia diu versatum, Romæ cum cardinalibus fuisse conversatum, quam *Iosepbum*, inter Gallos primo, tum inter Batavos, & in ecclesia reformata, viventem. Quodsi ad patrem eam relationem referimus, cuncta rite coherent; sin ad filium, omnia pugnant, præsertim cum *Iosephi Scaligeri* tempore libellus hic sub corrupto *Hippofili Melangeti* nomine jam in indicem prohibitorium relatus fuerit (gg).

Argu-
men-
tum.

§. VIII. Quod ad ipsum vero libelli argumentum & tractationem attinet, nolumus hic esse prolixum, & illa describere, quæ nec ad institutum nostrum spectant, & facile ex ipsa libelli Latini, nunc omnium lectioni in *historia reformationis literaria Hardtiana* patentis, inspectione, qua maxime dignus est, hauriri possunt. Id unum monemus, & in hæc nostra versione Italica easdem singulares sententias, quas in juventute *Melancthon* secutus est, & a quibus senex totus abhor-

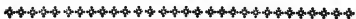
(gg) Vid. cel. *Schelhornius loc. cit.* qui recte iudicat, hunc libellum fictitio hoc nomine prohiberi; etsi, hoc nomine proditisse, nullo alio argumento constat. Vnde suscipiamur, libellum tunc, cum index primus anno 1548. conficeretur, (vid. *Francus de Indicibus prohib. & expurg. Cap. I. §. 6. pag. 4. c.*) jam per 12. annos suppressum & evanescentem, auctores indicis non suis oculis vidisse, sed ex aliorum tantum relationibus novisse, sicque ipsos nomen fictitium effinxisse. Quodsi vero in primis adolescentiæ *Scaligeri*, filii, annis jam indici libellus adjectus est; in ejus annis maturioribus demum edi & supprimi non potuit. Adeo nihil in tota narratione coherent, si ad *Scaligerum* filium eam referamus.

abhorrui, inveniri. Inter quas cum & asserta absoluta necessitas confessionis privatæ, baptismi necessitate non minor, itemque rejectæ omnes lites & interdictæ Christianis coram magistratu fuerint, quas mature & ante hujus libelli versionem mutavit *Philippus*, necessarium interpretes duxit, hac de re in epistola lectorem monere (*bb*). Reliqua vero, & imprimis duram illam sententiam de necessitate omnium rerum absoluta, nec correxit, neque emendandam monuit (*ii*) interpretes, novo specimine, ex primis editionibus unam adhibitam esse ab interprete, unde sua transferret.

(*bb*) Dabimus monitum interpretis, in fine additum, suo idiomate: *Al Lettore. Io mi sono avvisato lettore Christiano, di ricordarli due cose, le quali leggendo questo libro, ti potrebbon dar noia. La prima è, che parlando della confessione, dice, l'assoluzione privata è cosa necessaria, come il battesimo: tu dei intendere questo, quando la conscientia tua non si potesse acquietar per il general verbo dello Evangelio; all' hora veramente hai bisogno della privata assoluzione, cio è della sententia over parola dello Evangelio. Altrimente, se tu credi al Evangelio, in qualunque modo tu l' oda, tu sei assolto, & sonoti rimossi tuoi peccati, com' si lege a Rom. I. & Marco al 16. & Luca al 24. L'altra è, che, parlando de' Magistrati, dice, peccar quelli, chi litigano. Questo luogo ha poi l'autore ritrattato in piu luoghi, ma specialmente in un libretto, che ha intitolato, Se sia licito a Christiani litigare, dove ei prova essere licito, pure che non per vendeta ne per odio, ma solo perche sia data ragione a cui perviene. Imperoche se è licito haver magistrati, è ancor licito a essi dimandar aiuto, come fece Paolo quando appello à Cesare, nelli atti al Capo 25.*

(*ii*) Ut specimen versionis quoque demus, en pauca hac de sententia quædam: *Pag. 7. a: La divina predestinatione togliera a l'huomo la libertade perche tutte le cose auengono secondo la divina predestinatione, così le opere esteriori como le cogitationi interiori in tutte le creature. Pag. 8. a: Io giudico che non si possa insegnare ne la fede ne il timore di Dio, se non persuadiamo Dio fare tutte le cose in tutti. -- La Scrittura toghe via la libertade a la voluntà nostra per la necessitade de la predestinatione. Temperavit tamen sibi *Philippus* in hac editione a duris illis primæ editionis verbis: *Omnia simpliciter necessario evenire, etsi reapse illud dicat, id quod, nostro quidem judicio, frustra excusat Seckendorffius bist. Luth. Lib. II. segm. 21. §. 79. pag. 280. a qua sententia totus postea abiit Melancthon. Conf. Baylius Diss. Tom. IV. Ars. Synergistes not. A. p. 217.**

ret. In iis enim editionibus, quas nova facie ab anno 1533. emisit *Melanchthon*, hunc fatalitatis errorem recte & prudenter *Philippus* abjecit.

OBSERVATIO V.

De vita

MATTHIAE SCHENCKII,
gymnasii ad D. Annæ, quod Augustæ Vindelico-
rum est, Primarii.

§. I.

Schen-
ckii me-
moriam
tenebris
immer-
sa.

QUod pulcherrimis interdum ingeniis accidere videmus, ut præstantissimis naturæ dotibus ornata & præclare quoque de republica civili & literaria merita, tenebris tamen & sua ætate & in posteritatis memoria involvantur, nec claritatis, quam affecta videri possunt, remunerationem accipiant, id MATTHIAE SCHENCKIO quoque, viro de disciplinis humanioribus & imprimis de ludo literario Augustano pulchre merito evenisse dolendum est. Quamvis enim tam pulchre disciplinis esset ornatus, ut cum elegantissimis suæ ætatis hōminibus posset comparari, lyceum Augustanum autem ea fide & dexteritate rexisset, qua immortalitatem nominis inter cives suos consequi fas est, habuisset quoque filium haud obscurum inter medicos eruditos nomen tuentem (a), adeo tamen ejus notitia tantum non omnis evanuit, ut, quam de rebus suis ad Hieronymum Wolfium scripsit epistolam (b), plerorumque oculis

(a) Ioannem Schenckium physicum Norimbergensem, non confundendum cum Ioanne Schenckio, medico Friburgensi, observationum medicarum auctore, parente Io Georgii Schenckii, cui bibliothecam medicam debemus; de quo MERCKLINVS *Lind. renov. p. 676.* & FREHERVS *theatr. clar. vir. p. 301.*

(b) Vrgerat Hieronymus Wolfius, qui tunc temporis gymnasio Anziano ephorus præerat, Schenckium, qui primarius præ-

oculis subtraxerit factorum invidia, pristinæque obscuritati, ex qua nomen Schenckianum protrahere Wolfius conatus est, memoria ejus manserit immerita. Bene itaque & laudabiliter de pretio literis statuendo meruit eruditissimus SCHELHORNIVS noster (c), quod epistolam Schenckianam de rebus nonnullis ad eum pertinentibus, & imprimis, cur ἀγράφοις manserit, in lucem iterum protraxit (d). Ad quam cum olim pauca quædam analecta dedissimus (e), & B. CROPHIO quoque ad condendam hujus viri succinctam biographiam nonnulla suppeditassemus, maluimus ex illis, quæ ad noscendas res Schenckianas nobis in promptu sunt (f), novam ejus biographiam paucis scribere, quam analecta illa, inutilia sine epistola Schenckiana, quæ ad hanc nostram syllogem non pertinet, recusâ dare.

§. II. Debet Schenckius lucem Constantiæ, haud *Nati-
vitas.* ignobili Sueviæ superioris urbi ad lacum Bodamicum sitæ, & eo tempore, inter liberas imperii civitates numeratæ, in qua anno clō 17 XVII. (g) fuit editus, paren-

ceptor illud regebat, & cujus filius fratris Wolfii filiam in matrimonium duxerat, ut condito scripto aliquo nomen ab oblivione vindicaret, cum ab ejus multiplici doctrina plurimum sibi polliceretur. Schenckius autem & natura timidior humilisque animo, & rationibus scholasticis atque æconomicis impeditus, cur ἀγράφοις obire, quam famam ineptis scriptionibus commaculare malit, elegantissima epistola ad Wolfium data exposuit. Quam memoriæ affinis & collegæ consulturus adjecit H. WOLFIVS G. MORELLI *tabula de origine & successione veterum philosophorum*, quam supplere & augere in se Schenckius, cum in vivis esset, receperat, & filio ejus, Joanni Schenckio inscripsit. Basil. 1780. 8. Insertus quidem liber a GRONOVIO *thesauro antiq. Græc. T. X. p. 293. seq.* at ignotus tamen & obscurus mansit, vid. *act. philos. Vol. III. p. 493. seqq.*

(c) *Amœnit. liter. T. X. p. 1047. seqq.*

(d) *Ibid. T. XI. p. 362.*

(e) *In hist. gymn. Aug. P. II. p. 127. seqq.*

(f) Sunt in manibus nostris & *historia gymnasi Anneani* a SCHENCKIO scripta & acta msc. ad illud tempus pertinentia, quo gymnasio præfuit.

(g) *Epitaphium, apud PRASCHIVM epitaph. Aug. P. I. p.*

Educa-
tio
litera-
ria.

parentibus, quod ipse scribit (b), honestis, sed his non satis opulentis, ut necesse ipsi fuerit, arbitrato alieno eorum, qui subministrarunt, quæ ad victum & cultum suppeterent, jam inde a pueritia prope vivere. Horum itaque ex voluntate magis, quam ex rei commoditate studia instituere coactus est, doletque vehementer, non licuisse, quantum fortasse libuerit, aut certe oportuerit, laboris temporisque humanitatis studiis tribuere. Itaque propitiæ magis Minervæ, vel naturæ potius, quasa divina providentia largas acceperat, dotibus adscribendum est, quod in ista puerilis & juvenilis institutionis difficultate & impedimentis ad eum Latinæ Græcæque literaturæ cultum, quem & viri docti illius ætatis in eo laudant, & illæ scriptiones nondum editæ, quæ ad manus nostras delatæ sunt, maxime vero epistola illa supra laudata testantur, pervenerit. Etsi multum etiam improbi laboris studio & inexpugnabili industriæ, qua excelluit Schenckius,tribuendum est. Ita formatus, ut ad ad eundam sanctioris disciplinæ palæstram in Argentoratensem academiam mitteretur effecit. In qua cum magni nominis theologus, Wolfgangus Fabricius Capito præter Martinum Bucerum doceret (*), facile intelligi potest, quos præceptores quamque discendi *ἰουκρίσιαν* habuerit. Et sub eodem quoque præceptore fundamenta Schenckium Ebraicarum literarum jecisse, spectata eo tempore Capitonis in hoc literaturæ genere eruditio suadet, nosterque haud obscure ipse fatetur. Commendatus autem imprimis Ioanni Sturmio est, ut artes dicendi earum rudi, & progressus ea re in theologia non satis magnos facienti traderet (i). Ex Argentinensi schola ad Marpurgensem, ubi Alardus & Geldenhauerus tum docebant, &

211. *Aman. T. X. p. 1050. HEVPOLDI descript. scholæ latinæ August. (b) p. 469. ed. Wolf. p. 1058. ed. Schelh.*

(*) ADAMI in *vit. Capitonis, vit. theol. Germ. p. m. 90. seq.*

(i) Ipse *l. c.* hic egregius fons est tot luminum in re scholastica, quæ Schenckius postea prodidit, neglectus licet & con-

& ex illa ad Wittebergensem advolavit, Melanchthonis, ut verisimile, fama per motus. In quo mentium mercatu se æquales suos, homines doctos, & in his ipsum Nicolaum Gallum Ebraicam linguam docuisse, ipse auctor est (*k*). Redux in patriam cum sacrae linguae cognitionem, quæ tunc in superiori Suevia Reuchlini, Boeschensteinii, Capitonis, Rhegii, Occolampadii, Forsteri & imprimis Pauli Fagii cura & industria plurimi fiebat, & florere pulcherrime cœperat (*l*), præ se ferret, ad Fagium, qui Isnensem eo tempore gregem pascebat, & præclaris institutis philologiae orientalis studia adjuvabat, ut alibi demonstravimus (*m*), missus est, ut hanc linguam addisceret studiosius, & ad habendas aliquando conciones tandem adhiberetur. Quod consilium quanto studio & accuratione executus fuerit, præclara viri optimi in disciplinarum studiis contentio loquitur. Incidere hæc in annum cdo 15 XXXVI. & sequentes, facile ex mora Fagii, quam Isnæ fecit, computari potest (*n*), & verisimile quoque est, in edendis scriptis Ebraicis, quibus tunc totus Fagius incumberebat, & quæ recensebat R. Elias Levita, nostrum viris istis doctis auxiliatrices manus porrexisset (*o*).

§. III. His intentum Schenckium in patriam revocare jubet scholæ civitatis Constantiensis emendatio. Narrat enim ipse: „commoranti Isnæ literas
Constantiæ allatas esse, afflictissimum esse scholæ
statum, eum enim, cujus opera sint usi aliquando in
ca

remtus, quod solida præ splendidis sequenda esse a Sturmio didicerat.

(*k*) l. c. (*l*) Conf. SCHELHORNII obs. de meritis Sueviæ in liter. orient. amæn. liter. T XII.

(*m*) In templo bonor. Germ. Vol. I. dec. 2.

(*n*) Fagius enim 1537. ecclesiæ Isnensi præfectus est, postquam ludo literario regendo ab anno 1527. præfuisset, vid. l. c.

(*o*) Addi potest, Petri Buseri, qui unus rem istam urgebat, munificentiam fuisse expertum. Conf. BEZA in icon. SCHELHORN. l. c. templ. bon. l. c.

„ ea regenda fatis egregia atque fideli, jam discessisse,
 „ qui autem successerit, eum officium non facere:
 „ det itaque operam, si ipsos, si liberos ipsorum amet,
 „ qui merito curæ ipsi debeant esse maximæ, ut advo-
 „ let: in eo spem esse restituendæ in integrum scholæ
 „ repositam omnem, qui Ioanne Sturmio præceptore
 „ usus, illud quasi artificium aperiendi ludi, & ra-
 „ tionem ac viam literas docendi teneret.„ Probe
 vidit Schenckius, abrumpi studiorum non sine laude
 hætenus cultorum cursum, & inutilem fore imprimis,
 quam in orientali lingua discenda posuerat, indu-
 striam. At meticulosior sibi que diffidens, cum dif-
 ficilius ipsi semper videretur ecclesiastæ munus, gra-
 viusque, quam quod sustinere posset onus: „ cre-
 „ deretque, non minus se prodesse patriæ in forman-
 „ dis ad pietatem humanitatemque pueris posse, quam
 „ hominibus grandioribus: atque adeo defuturos
 „ prospiceret, a quibus pietatis beatæque vitæ do-
 „ctrina grandiore erudirentur, absque ludimagi-
 „ stris si esset: denique, quia in patriam revocari se
 „ videbat, & quidem ab iis, quibus pro suis in eum
 „ meritis, & ea, quam in eum haberent potestate,
 „ non facile denegare quicquam posset, auctoritati
 „ magistratus paruit (p).

*Fata
 dome-
 stica.*

§. IV. Feliciter cessit tum patriæ, tum Schen-
 ckio ista mutatio, ita ut nec illam pœniteret deman-
 datæ, nec hunc susceptæ provinciæ. Nam cum insti-
 tutionis dexteritate juventutis, quam erudiendam
 regendamque acceperat, scholasticæ incrementa do-
 ctrinæ morumque elegantia mire promovisset, ex ma-
 gna, quam acceperat, scholæ solitudine eam effecit fre-
 quentiam, ut aucto discipulorum numero & classibus
 & magistris mox pluribus opus esset, nec deessent,
 qui in contubernium ac convictum ejus recipi vellent
 liberos suos. Id quod Schenckium commovit, ut
 regendæ rei domesticæ causa de socia dispiceret, &
 uxorem duceret, ut regendis, quos statim natus est
 pluri-

(p) *Ibid.*

plurimos, convictoribus par esse posset. Quod consilium ex parte quidem vitæ difficultates levavit, at cum prole fœcundum paucis annis esset conjugium, nec lauto ille stipendio viveret, nova vivendi commode & literis vacandi incommoda de alenda familia in dies magis numerosa sollicito objecit. Quæ aucta mirum in modum sunt, cum belli Smalcaldici infelicitate dejecta Constantia, oppugnata & libertate sua privata in fidem se atque clientelam domus Austriacæ contulit (q). Quantis enim tunc calamitatibus implicata sit civitas illa non ignobilis, & de revocanda evangelii puritate olim non parum merita, ipse noster, conscripta patriæ de infelicitate sua querimonia versiculis elegantissimis, & veteris Latii genium mire referentibus, descripsit, & historia belli istius passim obvia satis superque testatum facit. Tunc vero opprimi scholam quoque, & se ipsum publica ruina infelix sensit Schenckius. Nam & reipublicæ forma & religio mutata est, & discipuli dissipati sunt, quod coëgit eum schola cedere. Importunitate quoque præfecti urbis in eas angustias redactus est, ut quid faceret, nesciret, & de consilio amicorum prorsus domi delitesceret, paucos quosdam privatos discipulos docens, inops cum magno liberorum numero, in perpetuo exilii metu ob improbatam religionis doctrinam novam, in eamque desperationem tantum non adductus, ut de mutando vitæ genere cogitaret, quod tamen consilium evertit novum quod a Mauritiî partibus imperatori instabat bellum. Eam tamen rerum publicarum & privatarum infelicitatem patienter pertulit, & volvere saxum, quod devolvere non poterat, fortiter perrexit, omni in divinam clementiam spe reposita.

Y 2

§. V.

(q) Miserabilem Constantiæ eo tempore conditionem ex scriptoribus belli Smalcaldici facile discere licet; cuncta eleganter complexus est SLEIDANVS *comm. de reb. rel. & reip. l. XXI. p. iii. p. 548. 552.* editionis omnium primæ Arg. 1555. 8.

*Occasio
eum
Augustanis
commen-
dandi.*

§. V. Non deseruit fidentem sibi Numen providentissimum, & de nova provincia prospexit, qua sine conscientiae periculo servire porro rebus scholasticis, quibus juvandis velut natus erat, posset. Namque commendatus a discipulo quodam, qui Tubingam studiorum sedem elegerat, Joanni Benigno, eloquentiae publico eo tempore doctore, ejus vices miseranti, novum in ejus benevolentia asylum invenit. Cum enim post Xysti Betuleji obitum schola Augustana miris præceptorum vicissitudinibus haud parum labis accepisset (r), & præcipue deesset, qui reliquis præfici posset, & alere quoque discipulos privatim vellet & posset, missus est a republica Augustana Tubingam Augustinus Müllerus syndicus, ut necessarios Iudimagistros conquireret, unum & alterum tales, qui in matrimonio copulatas uxores sibi haberent, & essent ætate, doctrina & moribus ita graves & instructi, ut adjuventutem Augustanam Græce ac Latine mediocriter informandam satis valerent, & alere secum discipulos privatim vellent. Quales cum in academia Tubingensi non reperirentur, recordatus Benignus, Schenckium in civitate sua non optimo loco esse, credens autem, eum ætate & viribus corporis ac valetudine, nec non multa eruditione præstantem & florentem magistrum Augustanæ pubis futurum, ipsi autem ex ejusmodi vocatione plurimum emolumentum accessurum, Schenckium Augustanis vehementer commendavit, eandemque huic quoque rem datis literis persuasit (s). Müllerus etiam negotiorum causa mense Decembri anni cl^o Io LII. Constantiam delatus Schenckium commovit, ut mense Februario sequenti Augustam literis evocari se pateretur. Etsi autem

(r) Vt intelligi hæc rite queant, legenda sunt, quæ desideratissimus CROPHIVS in *historia gymnasi Augustani* P. I. §. 8. p. 16. seqq. hac de re commentatus est, quæ ex actis ejus temporis facile augeri possent, si id ageremus.

(s) Vtramque Benigni & Mulleri epistolam ex nostri historia scholæ Augustanæ msc. inferuimus *Amœn. liter. T. XI. p. 363. seqq.* quarum potissimum verbis ista narramus.

tem de conditionibus convenire inter se tunc quidem non poterant, missis tamen literis tandem eo res perducta est, ut pactus stipendium CLXX. florenorum etiam rüdedonando solvendum, & habitationem cum tertia parte didactri scholæ extremo mense Julio anni cło 15 LIII. familiam uxore gravida & septem liberis florecentem Augustam transferret, novumque munus capefferet.

§. VI. Collocatus in splendidiori theatro Schenckius, id sibi demandatum recte picque credidit, ut ^{Voca-} utilis civitati, gratus autem Deo & senatui esset. Ita ^{tio Au-} que in id connitendum sibi potissimum esse ratus est, non ut hominum opinione tumeret, & montes aureos promitteret; sed ut fidem & dexteritatem in regenda & instituenda scholastica apud Augustanos pube demonstraret. Itaque vix die VIII. Augusti munus exorsus, supremamque classem ingressus, in qua XXIX. discipulos reperit, tentatis eorum viribus & profectibus, dici non potest, quantopere doluerit, neglectam ab ineptis & ambitione turgidis magistris juventutem scholasticam, ad dialecticæ, rhetoricæ Græcæque linguæ studia adductam esse, ut magnorum incrementorum laude schola efflorescere posset, primorum autem fundamentorum, & imprimis grammaticæ, eam fuisse incuriam, ut non tantum scriptores, quos classicos vocant, negligerentur, sed ne modice quidem supremæ classis discipuli Latine scribere possent (t). Itaque a rudimentis primisque fundamentis rite jaciendis initium faciendum rectissime ratus, quas ex incomparabilis Sturmii disciplina didicerat, rationes ad scholam Augustanam adhibuit, rejectisque libris academica studia præ se ferentibus, quibus superbire post Betuleji discessum, prudentius ea in re versatum, præceptores nonnulli academico typho inflati cæperant, mentesque civium quasi fascino occæcaverant, urgere Latinæ vernaculæque linguæ studia connisus est.

Y 3

Quod

(t) Hujus rei specimina in historia ejus scholæ Augustanæ videntur extant.

Quod cum suspicionibus & contemptu eum cumularet, Schenckius autem, vir ab ostentatione alienissimus pal-
pam obtrudere civibus nollet, ea de re gravissimo libel-
lo, prudentiæ scholasticæ pleno, scholarchas monuit.
Qui cum pulcherrimum sapientiæ scholasticæ, ex Stur-
miana institutione haustæ, specimen exhibeat, & no-
strorum quoque temporum cacoëthes, quo splendida
magis jactare, quam solida sectari moris est, quoque
scholæ mire corrumpuntur, jugulet, totum eum ex
Schenckii historia scholæ Augustanæ manuscripta
huic observationi in fine adjecimus. Conferendus
autem, qui rem in compendio accurate enarravit B.
CROPHIVS noster (u). Non habuit surdos quidem
scholarchas Schenckius, at turbulentis illis tempo-
ribus, quibus multum jactata est (x) respublica Au-
gustana, eventui dari consilia optima non poterant.
Itaque cum non tantum morbis, quos prudenter dete-
xerat, medicina non adhiberetur, sed malum quo-
que, civitate tota, senatuq; imprimis, in imperii comitiis
anno clō lo LV. curis aliis distracta (*), augetur,
novo libello de necessitate emendandæ scholæ scho-
larchas admonuit, candideque, ut erat homo planus &
sincerus, rem, qualis erat, exposuit (y). Nec mo-
,, nendo sibi sufficiens, ipse meliori methodo intentus
,, hanc docendi rationem tenuit, ut summotis e schola
,, auctoribus difficilioribus, ostentationis inanis causa
,, magis, quam quod discipulorum vel ætati vel eru-
,, ditioni convenirent, proponi solitis, libros in eam
,, introduceret, vel revocaret potius, usitatos & notos
,, sed eos necessarios., Quæ tamen res, licet optimo
consilio suscepta, haud unam calumniandi virum bo-
num doctumque occasionem suppeditavit (z), quem
livore

(u) In *hiflor. gymnaf. Aug. P. I. §. 9. p. 19. seqq.*

(x) Conf. hitoria regiminis Augustani nostra cura edita.
GASSERVS *ann. Augfb. & gen. VON STETTEN. hifl. Augfb.*
ad annum 1554. 1555.

(*) Conf. quæ laudato loco p. 1064. conqueritur.

(y) Summam ejus habes apud CROPHIVM l. c. p. 21. seqq.

(z) *Ibid.*

livore vivum pressum, & oneratum calumniis post mortem demum quietem laudemque reportavisse, publice fassus est HIER. WOLFIVS (aa). Et hinc omnes illæ querelæ derivandæ sunt, quas in laudata ad Wolfium epistola de munere suo scholastico effudit, quas ob miram viri discreti eloquentiam malumus apud ipsum legi, quam hæc transcribere: lumen cunctis affundent CROPHIANI de fatis gymnasii Augustani commentarii (bb).

§. VII. Vidit, quo premebatur, onus Schenckius ^{Cura} humeris suis esse molestius, quam ut ferre posset; & ^{schola-} nec contentionem de emendando gymnasio suum ^{sica.} scopum, ut optabat, attingere posse, nec vires sufficere suas, cum importuno loco in schola habitans, discipulorum turbis & tumultibus crebro impediretur, ea autem esset rerum domesticarum suarum ratio, cui salvo munere prospicere quoque, & ita curam quasi dividere cogebatur. Itaque perpetuo obtundebat aures scholarcharum, viro optimo benevolentium, ut de viro quodam eruditione celebri dispicerent, cui scholæ inspectio committeretur, quique auctoritate nominis & famæ ejus opinionem tueretur, doctrinæ autem copia ita instructus esset, ut mederi, quos deprehenderat, scholæ morbis posset. Tantumque valuit viri optimi & recta de puerili institutione sententia instructi cohortatio, ut post multas deliberationes, nostri potissimum suasu, Hieronymum Wolfium, qui eo tempore Antonii Fuggeri bibliothecam curabat, scholarchæ gymnasii professorem atque ephorum constituerent. Qua de re in vita Hieronymi Wolfii dictum, alioque loco (cc) expositum, quo consilio, modo, docendi ratione & eventu factum id sit. Id ad hanc narrationem nostram pertinet, Schenckium viri boni & præceptoris fidelissimi partes expleturum, novos Wolfii conatus mira alacritate adjuvuisse, eamque utriusque viri docti inde coaluisse amicitiam,

Y 4

citiam,

(aa) In præf. tab. phil. hist. Morell. (bb) l.c.

(cc) CROPH. hist. gymn. August. P. I. §. 12. p. 25. seqq.

citiam, quæ affinitatis tandem vinculo arctissime con-
nexa est (*dd*). Ab eo tempore multis de re scholasti-
ca deliberationibus cum Wolfio habitis, industriam
suam scholæque curam Schenckius demonstravit, ad-
scito, qui postea illi in primarii munere successit, Si-
mone Fabricio, viro doctissimo, sub qua triga pulchre
iterum efflorescere cœpit gymnasiûm. Quæ omnia
tamen non heic locum capiunt, sed in scholæ Augu-
stanae historia debent enarrari, & succincte exposita
sunt a B. CROPHIO, possunt autem, ubi occasio tu-
lerit, ex monumentis *αὐτογράφους* præstantissimorum
horum virorum, aliorumque, qui tum temporis rei
scholasticæ moderati sunt, quæ scrinia nostra asser-
vant, illustrari. Et hoc quidem pacto ad annum
cbo Io LXXI. Schenckius docendo scholæ magis, quam
famæ suæ, prospexit, eo autem anno die XXI. Iulii ex
morbo Hungarico obiit (*ee*), annos natus LIV. gym-
nasio regendo præfectus XVIII.

*Chara-
cter in-
genii
animi-
que.*

§. VIII. Fuit Schenckius ingenio præclaro, &
natura pariter atque institutione ita formato, ut si
paulo plus fiduciæ illi tribuisset, longe illustrior no-
minis ejus fama surrexisset. Nam & methodi ordi-
nisque amantissimus, & disciplinarum rationes & ar-
tificia ex institutione Sturmiana edoctus, pulcherri-
mam humanioris literaturæ cognitionem assecutus
est, Græce Latineque doctissimus, poëta elegans,
orator disertus, virque ad scholasticam disciplinam
natus. Ast dolendum, virum ab omni ambitionis fu-
co alienum plane nihil virium sibi tribuisse, malu-
isseque in pulvere scholastico obscurum latere, quam
tentare, qua se quoque possit tollere humo victor-
que virum volitare per ora. Nam præter elementa
literarum & pietatis, quæ in Augustana schola pue-
ris initio proponi solent, libellum utilissimum & mi-
re prudentiam didacticam prodentem, editamque
cum

(*dd*) Legenda dedicatio *Tabb. hist. phil. Morell.* scripta ab
HIERON. WOLFIO.

(*ee*) *ib.* PRASCH l. c.

cum præfatione RIVII grammaticam, nihil vivus edidit. Cujus rationes longas multasque in laudata ad Wolfium epistola attulit, ex quibus constare potest, nobilissima interdum ingenia factorum invidia ita deprimi, ut non possint non præter meritum fordescere, obstareque haud raro præclaris meritis famis depellendæ curam.

§. IX. Adjicimus his libellum supra in scenam productum, quem scholarchis de emendanda schola Schenckius exhibuit, ut ex hoc ungue leo cognoscatur, intelligaturque, quid præstare potuerit, si in alium locum, & tempus incidisset, vel suis quoque bonis sumtis animis uti novisset. Ita vero Schenckius:

IO. MATTHIAE SCHENCKII de docendi discendique ratione

Ad SCHOLARCHAS AVGVSTANOS epistola.

CVM necesse sit ex ludo literario, quasi officina senatus omniumque principum civitatis virorum, prodire omnes eos, qui ad reip. tum ecclesiasticæ, tum politicæ gubernacula adhibentur; magnæ certe profecto curæ omnibus esse debet viris bonis, ut is quam rectissime se habeat, hoc est ita sit comparatus & institutus, ut quam maximos in eo facere pueri possint, tum pietatis, tum eruditionis gradus.

Quæ res in eo tota est sita, ut magistri ludorum conquirantur, qui non modo præstanti sint doctrina, singulari diligentia, summaque fide, verum etiam judicio, in puerorum ingeniis dignoscendis acri: & præter hæc *διδάκτριος* id est ejus artificii, quod in erudienda juventute requiritur, periti atque gnari. Ceterum in docendo cum alia multa, tum hoc potissimum, (propero enim ad id, quod proprium nostri instituti est) spectandum, ut ii libri explicentur, qui adolescentulorum, quos ad humanitatem

informandos suscepimus, ingeniis studiisque quam maxime sint accommodati.

Ita enim fiet, ut in iis rebus nec detineantur, quas jam ante noverunt, nec ea illis proponantur, quibus cognoscendis discendisque apti esse non possunt. Quia vero magnæ illæ & crebræ, quas in rebus pub. incidere hoc tempore videmus, mutationes etiam in scholas penetrant: ipsisque scholis alii subinde etque alii præficiuntur magistri, quorum alius alio vel doctior est vel diligentior, consequitur, nec eundem semper esse scholasticorum, in eadem præsertim classe, numerum posse, nec in ceteris etiam rebus eandem semper ipsorum rationem: sed jam ex mediocriter doctis, jam ex illiteratis, nunc paucis nunc multis pueris scholam constare.

Quod cum ita sit, fieri certe quidem nec debet nec potest, ut iidem semper in ludo literario explicentur, & retineantur auctores: sed cum puerorum ingenia ad scholæ morem & libros, qui in ea enarrari solent, aptari & inflecti non queant, id utique faciendum in proclivi quod est, ut consuetudine scholæ discendentes, ad illorum nos captum in docendo accommodemus, cosque autores interpretandos suscipiamus, in quibus audiendis aliquod facere discipuli operæ pretium possint.

Quemadmodum ergo caupones non eandem semper servant victus rationem, sed alios hospites frugalius tractant, alios lautius pro ipsorum vel palato, vel facultatibus: (ita tamen, ut si plures ad se divertisse videant, non ad unius cujusque sensum ac voluntatem, id quod fieri nullo modo queat, sese in apparando convivio accommodent, sed majoris partis rationem habeant potiozem) ita ego plane ex officio præceptoris esse judico, libros discipulorum, ætati & ingenio accommodatos sumere prælegendos: „ nec tam considerare quid quantumque hospites suos, „ (discipulos inquam) esse cupiat, quam quantum & „ quid

„quid maximam eorum partem capere & concoque-
 „re posse confidat.“

Quare cum hoc tempore consultetur, quinam potissimum auctores in prima illa classe (cui me præesse magistratus voluit) deinceps sint prælegendi: ejus ipsius classis pueros ob oculos ponere, quantosque habeant in literis progressus, animadvertere profuerit. Illud vero non aliunde facilius potest, (mea sententia) perspici, quam ex ejus artis, unde cæteræ manant, cognitione, nimirum grammaticæ.

Qui enim eam Latinæ linguæ jam habet cognitionem, ut, quod animo concepit, verbis possit exprimere propriis & apte cohærentibus: (quod fit tum loquendo, tum scribendo) eum sui profectus pœnitere nequaquam debet; quin ad reliquarum artium studium atque cognitionem is, meo judicio, recta traducendus est, utpote ad quas aditum ei ipsa grammatica jam patefecerit & expeditum & facilem. Qui vero contra in illis primis liberalis doctrinæ elementis etiam nunc hæret, nec verba pauca apte contexere, aut paucorum versuum epistolam conficere novit, is (si recte judicare volumus) sat cito quidem, sed non ita satis bene, ad cognoscendas artes reliquas & discendas literas Græcas admittetur.

Rectissime enim optimus pueritiæ institutor Quintilianus inquit: nisi fideliter grammaticæ fundamentum sit positum, consistere illam artium doctrinam præclaramque eruditionem nullam posse. Nam quo ille pacto dicet ornate, aut subtiliter de re proposita differet, qui loqui nondum pure didicit, aut quomodo ejus ratio prudens, oratio vero elegans esse poterit, cujus sermo & scriptio pura, plana que non est? quo vero consilio literas Græcas aggredietur, qui Latinas ignorat? aut carmen panget, qui orationem numeris solutam contexere non novit?

Neque vero eo hæc mea spectat oratio, tantisper pueros a dialecticis, rethorices Græcæque linguæ

guæ studiis arcendos, dum Latinam ad unguem norint. Sed huic primum locum dandum iudico, & quam diutissime in grammaticis præceptionibus puerum detinendum censeo: meliusque de ejus studiis sperandum esse contendo, qui post habitis tum literis Græcis tum artibus, puri sermonis scriptionisque præcepta quam exactissime cognoscere studet: quam qui neglecta loquendi scribendique arte, puerili quadam inscitia, aut stulta cupiditate, vel etiam vana superbia, se ad literarum Græcarum artiumque studium confert. Puerum ergo in magna eruditionis spe repositum grammaticum esse volo. Quod dum dico, non tantum puerilem illam recitandarum ejus artis regularum diligentiam requiro: sed scientiam etiam recte accommodandi eas ipsas ad quotidianum loquendi atque scribendi usum postulo. Id quod non tam discendis præceptionibus consequetur, quam accurata multaue optimorum Latinæ linguæ auctorum lectione. Quod ego utrumque in mea classe desiderari video. Nam nec in ipsis grammaticis regulis (ita ut par erat) est exercitata, nec eos auctores cognovit, unde orationis puritatem, elegantiam & copiam petere atque haurire posset. Quo fit, ut (paucis exceptis, quatuor sc. ad summum quinque, qui ne ipsi tamen quidem mihi satisfaciunt), nullus epistolam possit tolerabiliter scribere. De quo ego non dubitem, deposito pignore (bona vero vestra venia, viri clarissimi, hæc dixerim) cum quovis contendere.

Quod si ergo hoc in tempore puerorum studiis potius quam famæ tum ludimagistrorum, tum scholæ, (quæ hæctenus ob magnorum quorundam auctorum explanationem celebris esse visa est) consulere volumus, curæ nobis imprimis erit, ut adolescentuli in lingua Latina rudes ne sint, sed (quod sæpe jam dixi) pure emendateque tum loqui tum scribere discant.

Ad

Ad eam rem meo consilio profuerit, non grammaticam modo identidem inculcare, verum etiam elegantem aliquem linguæ Latinæ auctorem, quem de manibus nunquam deponant, ipsis discendum imitandumque proponere.

Ac possent sane quidem (ut ad rem ipsam tandem veniam), hoc tempore, quo ratio docendi superioribus his annis usitata, immutari prorsus nec potest, nec fortassis debet, horæ studiis scholasticis deputatæ, ad insequentem modum (meo iudicio) non incommode distribui; ut a septima hora ad octavam usque (quemadmodum ita factitatum) dialectica Philippi explicetur, nona ejusdem rethorica, ita tamen, ut alternis diebus ejus loco grammatica aut Vergilius prælegatur; prima vero hora in Latinæ linguæ cognitione consumatur, qua vel Terentium vel Ciceronis aliquod scriptum enarrandum quotidie censeo. Tertia autem Græcis literis tribuatur, sic ut lectionem grammaticæ sequatur postridie interpretatio auctoris quoque alicujus Græci, in qua præceptionum grammaticarum utilitas a præceptore ostendi, atque ab adolescentibus perspicui possent. Quia vero compertum est, scribendi usum conficiendarumque epistolarum rationem plurimum habere ad magnam eruditionem momenti, committendum non est, ut id studiorum exercitii genus sublatum esse, ex hac nostra schola, aut certe negligi, videatur.

Præscribendum ergo si non sapius, at semel certe in hebdomade, argumentum Germanicum est, quod in linguam Latinam convertant, idque die sabbathi faciendum potissimum, quo plus habeant ad eam rem vacui temporis ac spatii, h. e. majori diligentia transferre id ipsum possint.

Eamque ipsam ob causam ex Ciceronis scriptis, quæ varia esse constat, epistolas primo loco prælegere placuit, quarum non pulcherrimas quidem, sed ad nostrorum temporum rationem accommodatissimas explicare (si ita vobis videatur) statuimus quo-
ad

ad hujus auctoris dicendi formis affueſciant adoleſcentuli, & confirmato cum ætate etiam judicio, orationibus ejusdem audiendis reddantur idonei.

Nec puto his lectionibus quicquam hoc ſcholæ ſtatu addi poſſe, quin intermittere aliquam harum, quam ſuperaddere quidquam (mea ſententia) fuerit utilius, cum nihil æque puerorum ſtudiis ſit noxium, ac illa lectionum varietas, atque auctorum diverſorum eodem tempore explicatio, qua ipſorum animos ita interdum obrui ac diſtrahi videmus, ut tantum non abjectis literis de omni proſectu deſperant: quod idem illis etiam accidit, qui primis illis ſtudiorum annis grammaticæ fundamenta non ſatis fideliter jecerunt. Sux enim inſcitix conſcii, nec loqui nec ſcribere quicquam quod quidem in aliorum manus veniat, audent, atque ita in perpetuum obmutefcere, & literarum ſtudia plerumque deſerere coguntur, cum turpe ſibi fore ducant, id in adoleſcentia diſcere, quod pueros ignorare ſit ſœdum.

Atque hæc quidem docendi ratio minime nova ſi non omnium diſcipulorum ſtudiis, certe plerorumque ingeniis, meo judicio eſt accommodata. Quod ſi quæſio vel ingenio, vel eruditione, vel ætate ſunt, ut libros dialecticos & rhetoricos Ariſtotelis audire malint, quam Philippi, vel Demoſthenis, quam Aefopi fabulas Græcas, Ciceronis Philippicas, quam ejusdem epiftolas, ethicam aut phyſicam, quam grammaticam: illi in academiam aliquam (quod proximum eſt,) ſeſe conferant.

Id ſi commodum illis non eſt, patiantur me (more cauponis, qui non omnium palato ſatisfacere poteſt) majoris puerorum partis potiorem habere rationem quam unius & alterius, nec ſtomachentur, aut etiam rideant me, quod ad puerorum captum demittere me, quam magnis clamoribus, nec ſine jaſtantix & oſtentationis ſuſpicionem, auctores graviffimos quoſque enarrare malo.

Quan-

Quamquam eos amandari meo consilio præstiterit, cum eorum libellorum, quos classi isti meæ necessarios judico, explicationem jam ante semel & iterum a D. Xysto & Langio audiverint, eaque sint atate, ut inter pueros desiderare totum diem jam pudeat; adhæc tanta magnæ cujusdam eruditionis persuasio atque opinio animos eorum invaserit, nihil ut se amplius hic posse addiscere, (me præsertim tam illiterato magistro) putent. Nam de odio, in quod me viri cujusdam boni malevola obtreptione apud eos esse adductum constat, nihil dicam, quod ego nulla justæ de causâ susceptum non diuturnum fore confido.

Complexus paucis ea sum, quæ ad classem meam erudiendam hoc tempore facere videntur: quod si de tota schola optime constituenda sit mihi proposita deliberatio, aliam mihi necesse sit rationem sequi. In hac enim præsentî consultatione tempori magis & necessitati quam ipsi rei inservire studui: isthic vero ad optimum scholæ statum totum meum consilium referrem, item per classes singulas & quo pacto puellus aliquis ad scholam primum a parentibus deductus, quam maximo compendio ad piam illam eruditionem sive eruditam pietatem (quam studiorum scholasticorum finem statuimus) pervenire queat, edocerem: verum ea plus otii, quam mihi hoc tempore ab occupationibus meis datur, requirunt, & majorem eruditionem, quam mihi arrogare ausim, postulant. Nec dubium est, quin superioribus his annis multa hujusmodi scripta dominis scholarchis & ludimagistris sint oblata, ut Iliada post Homerum scripturus fortassis sim, si de ea re meam sententiam exponam, quod ad me attinet, dabo operam, quantum possum maximam, ne me intermissi officii mei accusare merito quisquam possit. Valete.

OBSERVATIO VI.

Synopsis vite

HIERONYMI WOLFII,

Gymnafii Auguftani ephori ab ipfo fcriptæ,
ad

perilluftrem Virum

WOLFGANGVM IACOBVM
SVLZERVM,

cum supremam Duumviratus dignitatem

A. S. R. clō 1ō cc XXXIX. IX. Cal. April
fulciperet (*).

Lætiffimis plaufibus, fauftiffimisque acclamationibus, PERILLVSTRIS DOMINE DVVMVIR, dum Augufta patria perfonat, quæ ad divinæ Proncæ aras fupplex, devotiffimæ mentis offert facrificia, quod, erepto fibi & ad beatiffimas fedes translato, qui hætenus gubernaculum reipublicæ moderatus erat, patre patriæ, Te potiffimum, novum quafi Atlantem nafta fit, qui tanto oneri humeros fupponeret fortiffimos: ignavus merito cenfendus efferem atque plane ingratus, nili abfens quidem, affectu tamen civi ingenito gratulantium turbæ mixtus comparerem, & ex vicinia ingeminatum feliciter! acclamarem. Cum enim, iudice Tullio, non nobis folis nati fimus, fed partem quoque noftri patria fibi vindicet, non potefit ulla locorum intercapedo efle tanta, ut communis lætitiæ fontem ad cives undiquaque degentes profluere impediatur, mentesque eorum ad con-

(*) Evulgavimus hanc difertationem epiftolicam eodem anno peculiari fcheda, quæ poftea *T. IV. Tempe Helv. p. 504 feqq* etiam inferta eft. Ipfæ biographia in manibus noftris eft, & edendi cum annotationibus occafionem expeftat, poftquam editionis, quam ante viginti, & quod excurrit annos, promiferat rev. PAVLVS AMBERGERVS, fpes evanuit.

congratulandum non excitet : nec privatae pietati licet inter publica vota tacere , jubetque potius , preces jubilis devotas jungere , universa civitate in exoptatissima de futura felicitate vaticinia conspirante . Nec tamen communi tantum excitatum lætitia calamum & scriptionem postulat officium , quod & me inter cives esse monet , quibus de salutis suæ statore tanta benevolentia prospexit divina providentia ; sed & singularis devotissimæ mentis ardor , & gratissima tanti patrocinii , quo hæcenus Musis meis frui licuit , memoria debitam injungit observantiam . Et qui possim aliter , quam non patriæ solum , cui auspiciatissima in novo præside summis reipublicæ gubernaculis admoto sidera illuxerunt , sed & reipublicæ eruditæ bonisque literis , quas coli & florentes conservari , tantis hæcenus , VIR SVMME , benevolentia , labore , præsidii curavisti , exoptatissima fata prædicere , suavique futuri solatii vaticinio communem temporum nostrorum levare miseriam , cum , qui Te , PERILLVSTRIS DOMINE , norunt (intelligunt vero omnes , & innumeris testimoniis compertum habent , quantà a Te in patriam beneficia profecta sint , qui virtutem , candorem , fidem suspiciunt) unanimi ore , votivaque mecum mente consentiant ? Quod si beneficiorum & officii immemores taceant ingratae linguæ , loquetur curia , loquetur civitas , loquetur ecclesia , loquentur scholæ , loquetur chorus patriæ literatus , quantum in TE nacta sint præsidium , quantumque inde reipublicæ sacrae & literariæ pollicendum sit incrementum , quantà speranda felicitas . Et profecto , nisi , quæ excellentissimarum virtutum & immortalium meritum Tuorum splendorem rarissimo exemplo comitatur , modestia intercederet , quæ præstando magis plurima , quam magnifice deprædicando singula nominis æternitatem justis sperat legibus , nisi fastigio non muneris tantum , quod suscepisti , splendidissimi , sed & virtutum consummatarum calami exilitas esset impar , liceret sane publicis deprædicare encomiis , quam

magnificum patrum conscriptorum collegium, quam ecclesie orthodoxae antistites, quam scientiarum & artium doctores, quam artifices exquisitissimi, quam tota Augustanorum civitas, & quam ipsa, ringens quidem, invidia fatentur ultro & extollunt, & tot speciminibus convicti gratæ posteritati tradunt, SVLZERIANI nominis gloriam. Tuæ enim prudentiæ & consilio quid patria debeat, novit curia, loquitur ærarium, testatur ædilitas; quanto fervore & pietate pro gregis Christiani libertate & causa IESV CHRISTI vigiles, enarrat ecclesia; quibus curis rem juveris scholasticam & literariam, extollit, Te præside, auctus & ornatus Parnassus Augustanus & celebre gymnasium: quanta æquitatis & sapientiæ laude rem opificiarum artesque etiam nobiles promoveris, enumerat grata civium cohors. Quæ omnia & his majora etiam cum magnifica abunde sint, næ infacundo me interprete opus non habent. Licebit tamen, quæ propiore forte, quam alii, experientia novi, ore grato de prædicare orbi literario: qui toties ad Te benevolentissime admissus, eos vidi & audivi eruditionis, non civilis tantum, sed & literariæ, thesauros, toties a Te doctior discessi, toties prudentissima suscepi consilia, toties ex inexhaustæ lectionis horreo in condens patriæ virtutis & doctrinæ memoriis adjutus sum, ut quid porro literis in patria urbe sperandum de Te sit, omnium optime intelligam, jureque de Te fatear, quod de magno Welfero, ut duumviratus honoribus, ita eruditionis gloria Tibi antecessore, fassus est ὁ πάλιν Hæschelius noster (a), per hunc patriæ nostræ ocellum literas hic vere renasci, quæ alio loco (b), ne ad pristinam barbariem, unde vix emerisæ erant, relaberentur, timuerat. Qui itaque grata in doctrina præstantium virorum cineres pietate laudes civium jure quodam aliquoties cecini, cur non Wolfium, non Hæ-

(a) In dedic. Horapollinis ad M. Welferum.

(b) In præf. nomenclatoris Græco-Latino-Germanici, Aug. Vind. 1593. 8. editi.

Hæschelium, non Wegelinum, non Ehingerum, literatissimos olim patriæ nostræ cives, in deprædicandis Mæcenatum suorum in literas meritis sedulos gratosque imitatus, vivi & florentis rei literariæ inter Augustanos hodie statoris meritis thura adoleam, & inter gratulantium choros non pietate tantum civili, sed & amore erga renascentes sub hoc Apolline literas votivas preces exhibeam? Numen itaque clementissimum, cujus curæ tam exoptatissimum reipublicæ præsidem Augusta debet, quodque desideratissimæ patriæ aurea sub eo pollicetur secula, throno ejus advolutus humillime, ardentissimis compello precibus, ut felicissimum, quod patriæ saluti exortum est, fidus cœlestis gratiæ splendore ita irradiet, ut ab eo & gloriæ & honoris lumina, incrementorum omnis generis calore aucta, in patriam reflectant, novaque ratione tanto sub Præfecto Augusta fiat augustior. Ita fiet, ut & animi ad excelsa quæque nati vires, tanto oneri ferendo pares, & corporis vigor inexhaustus, & immortalis nominis gloria, & æternus aviti stemmatis honor, tanquam justissima Tuam, VIR PERILLVSTRIS virtutem consequantur præmia. Ita vero renascentibus quoque literis Augustano pomo suus porro erit honor (c), habeatque Augusta, quem togatis priorum seculorum heroibus adjungat: certabunt inter se Musarum filii in deprædicanda seculi nostri felicitate & flore scientiarum, a tanto Mæcenate promotarum. Sic & Musæ meæ nova sapius enascetur occasio, Tuæ, PERILLVSTRIS DOMINE. magnificentiæ duratura erigendi monumenta. Quale ut & præsentis descriptione excitem, & invitetur erudita gens ad pernoscenda Tua summa merita, veniam devotissime expeto, de vita magni olim Augustani Heliconis ornamenti, HIERONYMI WOLFII, quem illustrissimi ANTONII FVGGERI liberalitati & eruditorum patrocinio Augusta debuit, pauca ex iis potissimum

Z 2

mum

(c) Dixi de hoc lemmate typographiæ & societatis Welferianæ l. 6. p. 20.

num schedis ὡς ἐν συνόψει exponendi, quas ipse celeberrimus philologus vivus conscripsit (*d*), quasque integras editum iri, optamus forte magis, quam speramus.

Genus & Parentes. Parentem habuit HIERONYMVS WOLFIVS, vitæ suæ, more veterum & recentiorum quorundam, (*e*) scriptor, Georgium Wolfium, in veteri comitatu Oetingensi, nec virtute, nec dignitate, nec eloquentia postremum, opibus meliore illa ætate, moribus admiratione minus corruptis, ut ab egestate & a contentu facile vindicaretur. Vetustate generis & equestris ordinis dignitate is paucis cesserat, cujus insignia inter fundatores monasterii Cæsariensis prope Werdam Danubii in templo videntur (*f*); avus nobilitatis insignia decorans, Oetingensibus comitibus & reipublicæ Augustanæ, cujus quadringentos milites duxit, operam navavit strenuam: scilicet propagata familia Wolfiorum a pincernis a saltu aprugno, quam stemmatis originem eleganti carmine celebravit Wolfius (*g*). Natus est in arce Oetingensi A. R. S. clō Io XVI. Idibus Augusti, intra 6. & 7. horam a meridie. Quod tempus cum πλατυχώτερον a mulierculis præsentibus annotatum ipse moneat, mira-

*Nati-
vitas.*

(*d*) Vid. *ibid.* p. 8. MATTHAEI DRESSERI orationem de Hieronymo Wolfio mihi non visam laudat. M. ADAMVS *vit. phil.* p. m. 308. quibus quoque vitæ Wolfianæ compendium exhibet. Ex hoc fonte omnes hauserunt, qui res Wolfii enarrarunt, historiæ literariæ scriptores.

(*e*) Ipse noster quædam exempla in exordio scriptionis huius affert, plura laudat P. D. HVETIVS in *sine comm. de rebus ad eum pertinentibus*.

(*f*) Insignia familiæ suæ exhibet noster in *prolegom. ad sententias Isocratis Basil.* 1572.

(*g*) Adjecit hoc carmen dictis prolegomenis. Alia vero hæc est familia Wolfiorum a Ioannis Wolfii genere, celebris editis lectionibus memorabilibus, quem cum Hieronymo confundunt Bailletus apud TEISSIER. *eloges des hommes savans T. III. p. 172.* BOECLERVS *bibliogr. crit.* p. 450. notatus ideo MOLLERO *biomonymoscop. P. II. c. 7. p. 141.* & KRAVSIO *ad l. c. Bæcleri. diar. erud.* apud BLOVNT. *conf. celebr. auctor. p. 766.*

miramur merito, virum haud obfcae naris tanti tamen fecisse astrologicae artis partem *μαντικὴν*, ut ex horoscopo thematisque genethliaci figura totam vitae suae, parum sibi more suo placentis, scenam instruxerit, & prolixè in ipso commentarii sui limine his nugis immoratus sit, quam *ἀστρολογομανείαν* merito in eo reprehenderunt viri docti, indeque iudicium veris philosophiae praeceptis non satis subactum collegerunt (b). Doctè tamen ex artis illius praeceptis in hoc argumento versatus est, fatisque prodidit, ipsum nec a veterum, nec a recentiorum lectione fuisse imparatum. Dignum tamen ex hac natalis sui constellatione in memoratu, quem ipse inde elicit, vitae suae characterem notamus: factum inde esse, ut & animus naturali quadam desperatione fractus nimium se abjiciat, & in diversas distractus partes unum eundemque vitae ac studiorum cursum tenere non possit, & nihil purum putum decernatur; sed si quid mellis instillatum fuerit, multo semper felle permisceatur, & laboribus neque dignitas, neque gratia, neque auctoritas, neque praemia respondeant, saepe & successus egregiis conatibus desit, immo & infortunium, odium, invidia, obretractio, contemptus benevolentiam & studium remunerentur; & fortuna ostentetur sapius, nunquam contingat optata. Quas, animi magis sui, quam vitae, lineas per totum commentarium ubique exprimit, morosumque senem, nunquam praesentibus contentum & de praeteritis quiritantem atque inter ambitionis & desperationis scopulos, timidique & elati animi syrtes fluctuantem saepiuscule depinxit. Rectè vero hunc animi characterem secutam fuisse fortunam ad illum se effingentem notavit vitae ejus scriptor cetera brevis MELCHIOR ADAMVS (i). Præter sorores

Frates.

Z 3

tres,

(b) Cel. HEVMANNVS *ad. philos. Vol. III. p. 443* qui hanc ejus de astrologiae fide opinionem ex annotationibus ad *Morellii tab. hist. phil. p. 30.* notavit.

(i) *l. c.* Passim in suis praefationibus se ita *μυψίμαχος* praebet, & nunquam sua sorte contentum.

tres, quarum in se fidem & amorem maxime prædicat, fratres ante se habuit natos duos, post se duos etiam, ex quibus restabat tum Henricus, philosophiæ & medicinæ doctor, Norimbergensis physicus, quem in arte sua celebrem & apud nobilitatem gratiosum ætate licet minorem se & prudentia & prosperitate non minus, quam opibus & dignitate & totius vitæ prosperitate longe superasse se scribit. Infantiam multa mox mala pressisse conqueritur, matrem in insanabile τῆς παραφροσύνης malum incidisse, pestilentiam in fratrem natu majorem & sorores grassatam fuisse, œconomiam paternam dissipatam: nec multo post ipsum quoque ex intestino apostemate plane deploratum, chirurgi tamen cujusdam potione fuisse sanatum, sæpeque in vita postea variis miseriis jactatum illud Æneæ ingeminavisse:

Infantia.

O terque quaterque beati,
 Queis ante ora patrum Trojæ sub mœnibus altis
 Contigit oppetere!

Educatio.

Ex hoc morbo distortus ei nonnihil sinister oculus fuit, dextro firmior accessit acies. Ad undecimum ætatis annum partim rure, partim in belli servilis tumultibus Nördlingæ cum sacrificulo vixit, parum tamen tam ob inconstantiam studiorum, quam paternæ œconomix dissipatio attulerat, quam ob incitiam & injurias plagosi sui Orbilii ultra lectionem & scriptionem (quæ nec elegans nec distincta satis fuit, ut multis speciminibus vidi) profecit (k): quam inepti magistri asininam ignorantiam ridiculo exemplo illustrat, hic ubi compendium narrationis damus, non memorando. Id quod patrem Wolfii permovit, ut Theobaldo Gerlachio Billicano, theologiæ doctori, viro excellenti facundia & doctrina, Nördlingæ eum traderet instituendum, a quo Græcas & Latinas literas & dicendi ac differendi artem edocendus esset: cujus tamen disciplinam paulo severiorem horrens, Norimbergam

(k) Conf. præf. ad Guil. Morellii tabulas hist. philos.

gam ad Christophorum Iulium, clarissimum ICTum fuit missus, ab eoque Sebaldò Heidenò, viro ingenio & eruditione præstanti, solertissimoque instituendæ pueritiæ artificio fuit commendatus; ejus institutione ab anno 1527. ad 1530. usus est cum aliqua ingenii & industriæ laude. Tum a Sebaldò præceptore in Ægidianum, quod senatus Norimbergensis munificentia ex monasterio erexerat, gymnasium missus est, ubi tum magni viri, Ioachimus Camerarius Græcas & Latinas literas ac philosophiam, Eobanus Hessus poëtas Latinos, Michaël Rotingus dicendi artes, Ioannes Schonerus mathemata, Ioannes Boschenstain Ebræam linguam docebant. Quia tamen immatura id ætate fiebat, XIII. annum enim vix expleverat, parum ei utilitatis attulit virorum præstantissimorum industria, cum omnia ei obscura & difficilia viderentur. Et cum tandem aures ei aperirentur, & fructus aliquis ex iis, quæ tradebantur, ad animum ejus redire videretur, parentis literis tristissimus in patriam revocatus est, id quod non exiguam rerum omnium desperationem ei attulit, sic ut puerili iracundia parenti scriberet, se delectari studiis & præceptorum iudicio iis aptum esse; si abstrahendum pater duceret, sartori vel futuri instituendum traderet, ejus voluntati parere necesse sibi esse. Quod patrem valde initio iratum permovit, ut se commodis & honori ejus rectius ac melius, quam pro stultitia ejus, consulturum promitteret. Placato itaque patre, & commendationibus præceptorum auctus domum rediens, laudata ejus diligentia & doctrina, a parente cancellarii comitis Oetringensis, Christophori Iulii ICTi præstantis & omni genere literarum eruditi servitiis destinatur, facta spe aliquandò in scholam redeundi. Quod patris consilium ideo conceptum fuisse ipse noster fatetur, ut natura ejus tristior & severior, ac solitudinis quam frequentia amantiore, aulica hilaritate dilueretur, & iracundia cum pertinacia quadam conjuncta consuetudine disteriorum emolliretur: id quod feliciter cessit,

fit, factusque est Wolfius ove quavis placidior. Cui cum probitas, diligentia, modestia accederent, a cancellario & aulicis vehementer dilectus est. Cum vero ob collegæ, in conclave scribis in arce destinatum cum non admittentis, pertinaciam in publico hypocausto libelli legendi vel scribendum illi esset, sibi & dicteria & vellicationes & grando ossium & calceorum sequebatur, quæ importunitas eum coëgit in montem vicinum vel rus concedere, ut deliciis suis frueretur. Laudatque tunc cum emolumento lectos sibi Erasmi Roterodami, Philippi Melanchthonis & Io. Ludocici Vivis libellos, quos cum poëtis aliquot Norimbergæ de suo peculio, fraudato etiam genio suo, & neglecto vestium ornatu, sibi paraverat. Multa tamen non intelligebat, cum ei deesset lexicon, & cancellarius, vir cetera eruditus, in eo genere studiorum, quo Wolfius delectabatur, minus esset versatus, poësi & lingua Græca: qui quoque sapius eum hortatus erat, ut, omisis nugis istis, jurisprudentiæ se daret, ut & reipublicæ inservire, & rationibus suis consulere posset, quare & institutiones Iustiniani ei interpretabatur. Ipse vero a Ictis, quos iniustitiæ magis antiflites, quam justitiæ sacerdotes sapius esse, audiverat, valde abhorrebat, ignarus eadem re & bene & male uti licere, quod cancellarium permovit, ut invitis canibus venari velle desisteret, ea vero ipsi prædiceret, quæ suo postea malo in scholastico vitæ genere expertus est. Quam imprudentiam suam gravi querela deplorat Wolfius. Cum vero libri necessarii deessent, industria supplendum ratus, mane hora quarta surgebat, excitatus a vigile, & in dicendi & fingendi arte se satis infeliciter exercebat, conscriptis iis, quæ in buccam venerant, cum non esset, qui emendaret, & parochi quoque filiis Terentium prælegebat, *νόφυτ* & *διδάσκαλ*. Quia vero huic vitæ generi deditus, ab aulicis tanquam fatuus & lunaticus ridebatur, id quum ille ægre ferret, consilium cepit agendi aulicum. Libris itaque in ci-
sta

sta conclusis pugionem, ornatum pileolum, fascias tibiaram & alia aulicos decentia sibi comparaturus, Nördlingam ad mercatum properat, & mercatores peregrinos jam abiisse videns, dum tabernas ingredi pudebat præ nimia timiditate & *δυσωρία* rediturus domum, bibliopolam offendit, qui libellos Francofurto allatos exposuerat, inciditque in Valerium Maximum, & lexicon Græco-Latinum a Gilberto Longolio editum, & opuscula quædam poetica & rhetorica: quibus emtis domum properat & cum Musis suis in gratiam redit, & quod in aula occasio deesset, de reditu in scholam dies noctesque cogitat. Quibus curis intentus in morbum incidit, quem cum partim dissimularet, partim ipse sanare intempestive tentaret, vires tam corporis, quam ingenii, valde debilitatæ sunt, adeo ut ista molestia per septem annos conflictaretur; quod tamen mali genus, quod gonorrhæam fuisse indignabundus Græcis literis adjecit, a Veneris cujusdam ira sibi propullulasse suspicatus est, cum castissime vixisset, & semper studiis invigilasset. Nec consulto etiam medico Nördlingensi mali vis tolli prius potuit, quam fratris jussu 1541. in thermas ferinas iret, quæ aquæ salutare ei sæpius fuere. A patre itaque impetrata promissione, se sumtus annum unum alterumque ejus studiis facturum, 1535. Cal. Mart. Norimbergam rediit ad veterem præceptorem, a vini copia ad *ὄρεσιαν* *Studia academica.* & inter pueros magistro assidens addidit, quæ ignorabat. Ægidianum vero gymnasium plerisque doctoribus supra laudatis privatam offendit. Ioachimum itaque Camerarium Tubingam abeuntem illuc secutus est, inepte vero, de studiorum ratione ineunda, præ verecundia eum non consuluit, quo factum est, ut incerta utriusque linguæ cognitione impeditus optimos auctores exiguo cum fructu explicantem audiret. Id quod etiam ipsi in auditis Bigotii, Cæsarii, Gebhardi, Hildebrandi lectionibus philosophicis & mathematicis evenit. Proficiebat tamen ex Schegkio Lucia-

num, Camerario Sophoclem, Benigno Quintilianum, Vejo Salustium interpretantibus. Sebaldi etiam Havenreuteri privatae ei lectiones commodabant. Quia vero parens biennii tempus ei definiverat, quo relietis studiis in aulam regis Ferdinandi cum ablegare constituerat, ut tempus sine sumptibus duplicaret, fordidum famuli communis munus latus atque alacer suscepit, tanta frugalitate usus, ut non nisi, si fontana aqua per imbres turbidior esset, vinum biberet: qua paupertate, virtutis & industriae parente, valde gloriatus est Wolfius. Tum interpretatus est rector collegii Schegkii Evagoram Isocratis, quae prima nostro occasio fuit, auctorem hunc legendi & edendi postea saepius. Multum se passum refert Wolfius in eo munere a juvenibus, quibus contra mandatum rectoris portas noctu aperire recusaverat, eamque causam fuisse, ut missionem peteret, a patre praeterea decumbente avocatus, qui lapsus aegrotabat. Ei dum ministrabat, tempus carminibus faciendis terit, parentis ministerio minus, quam postea factum vellet, curato, a quo, quod ipse dolens refert, multa humanae vitae utilia discere potuisset, quae, sibi vivens librisque suis, neglexit; quem sibi in senio adhuc morem difficilem esse, ut cum nemine, nisi vocatus, congregiatur, fatetur, indeque evenire ait, ut in frequenti urbe ea sibi ignorentur, quae lippis & tonsoribus nota sunt. Quam tamen vitam anachoreticam fraudi sibi apud multos esse, & obtreccationes genuisse minus bene de se sentientium, non negat. Parentis vero morbo moram trahente Tubingam redire ad studia iussus est, parens autem triduum post 20. April. 1536. ex subita narium haemorrhagia obiit. Canes ea nocte lugubriter ejulasse refert noster, quod dum notatum video Wolfio, in mentem venit Hieronymus Cardanus, vir magnus, sed superstitione, astrologiae judicariae amore & fide, ominumque & similium observatione saepius notatus, quem in hac quidem animi inclinatione valde Wolfio nostro plus semel obser-

observavi similem (1). Parentis obitu in patriam constituendæ rei familiaris causâ Tubinga revocatus, bis salutis & vitæ periculum fecit, divina providentia ictus telorum improvisos duos ab eo avertente: qualia divinæ tutelæ specimina, quæ sibi in vita evenissent complura, hac occasione narrat. Inter quæ & errores in sylva, atque sitim inde magnam ortam enumerat, lacte tantum in casa rustici cujusdam extinctam, unde læso hepate sibi ad eum diem usque exortos dolores hypochondriacos putabat, ideoque quoque repudiato vino Neccarico, tanquam a sole minus cocto, vina optima expetebat, quod sibi ut vinolentiæ vitium, quemadmodum jocos inter raras sibi epulas ut licentiam, exprobratum esse conqueritur, hancque severitatis domesticæ & dolorum instinorum respirationem fuisse innuit, interposito quoque usu confectionis *δ'ισά πόδων* a Gassaro suppeditatæ, quam cum nuce muscata annos sibi prorogasse, alias pauciores futuros, monet. Quam morborum seriem & causam in inopiam vini generosi & optimi rejicit. Tubingam reversus totum se jurisprudentiæ dare constituerat, & collegia Ictorum ictu adibat, quorum tamen prælectiones se non intellexisse fatetur. Quia vero malo iliaco per quatuor menses illi erat conflictandum, tantam sensit ingenii ex capitis imbecillitate & vertigine, morbo etiam levato, debilitatem, ut relicto isto consilio ad pristina studia redire cogitaret, moram restituendæ sanitatis non tam minus patiens, quam, ingenio & temperamento ita ferre, desperans. In aulam tamen Episcopi Wirceburgensis, ab amicis, præceptoribus & ipso comite Oettingensi commendatus secedens, receptus fuisset in cancellaria,

Vita
aulica.

(1) Multa Wolfius cum Cardano habuit communia, nam & hic in libro *de vitæ propria* conqueritur de inimicis & æmulis p. 53. de calumniis p. 54. de paupertate & detrimento in patrimonio p. 67. enarrat pari modo pericula vitæ, insidias lethales, & assiduas p. 78. insomnia p. 113. ostenta naturalia & vitæ rara p. 146. & his similia.

riam, si fidem ei perpetuo obstringere voluisset; inter aulicos tamen a principe recipiebatur. Commodè se ibi vixisse, & optimis usum fuisse amicis testatur, sed sine magno negotio, labore & mercede. Ex piscium per quadragesimæ tempus esu circa æstatem febris ardenti exorta, maleque curata venæsectione temeraria, cum cruciaretur siti, frigidæ potu, & cerasorum acidorum devoratione iliaci mali reditum provocavit, ideoque in patriam remissus est. Ibi sanitati sororis cura restitutus Herbipolin revertitur,

Reditus veniamque impetrat redeundi in academiam. Wit-
*in aca-*tebergam itaque accedit, Melanchthonis eruditione
demi-& fama invitatus, & ab amicis commendatus. Ibi
am. quamvis segnus & minus, quam necessitas ejus postulabat, pecunia submitteretur, audivit tamen Lutherum, Melanchthonem, Winshemium, Amerbachium, aliosque, & descripsit annotationes magistrorum in eos auctores & artes, quas non integras audierat: frequentavit etiam bibliothecam principis, in qua bonam partem commentariorum Aristophanis descripsit, Hermetisque libellum de revolutionibus nativitatum, quem postea edidit, plurimum admiratus est, & in literis Græcis & Latinis aliquid fecit operæ pretium, in astrologia & mathematicis non ita multum profecit. Offensus vero urbis sordibus, & pecuniæ inopia monitus media æstate 1539. præceptor

Vita
privata
Norim-
berga.

Sebaldo locavit operam, discipulos publice & privatim docendi, in Græcis vero literis diligenter elaborabat, & versiones conferebat cum textu Græco. Ibi cum exiguum stipendium aliquantisper esset auctum, ut præter cibum frugalem triginta florenis constaret, jucunde & contentus cum amicis Norimbergæ vivebat, & versiculis Græcis & Latinis proceribus innotescebat, qui ei de meliore loco prospicere, frustra tamen, cogitabant. Itaque in eo pistrino hæsit ad annum 1541. quo novatis religionis ceremoniis, in patriam ad aperiendum ludum vocatus est. Vbi cum & affinis ei molestus esset, & merces maligne &

& imtempeſtively numeraretur, Witebergam ad Melanchthonem rediit, ſcholasticam conditionem expectaturus, quæ ei Cal. Ian. 1543. Myhlhufæ Thuringi-^{Myhlhufæ} cæ oblata eſt. Melanchthonem itaque ubi Lipſiæ in ædibus Camerarii acceſſiſſet, ibique Lycci ab eo Græcum accepſiſſet nomen, quo diu uſus eſt, commendatus a magno viro Myhlhufam abiit, nuper puriorem doctrinam amplexatam, & a turbis Anabaptiſtarum nondum plene liberatam. Nec tamen hæc ſchola capiebat Wolfium, cum vix duodecim haberet diſcipulos, quibus utriusque linguæ elementa traderet, reliqui alphabetarii eſſent, quorum parentes ſatis haberent, ſi filioli legere utcunque & ſcribere didiciſſent. A plerisque tamen honorifice tractabatur, & nullibi magis in privatis ſtudiis majore unquam ſucceſſu & commodiore valetudine, quam iſto biennio, uſus eſt. Perlegebat enim totum Ciceronem, Quintilianum, Iſocratem, Xenophontem; Ariſto telem & Platonem magna ex parte; cui Iuſti Menii, viri eloquentis conſuetudo admodum jucunda accedebat, cui Wolfium Melanchthon de meliore nota commendarat, ad quem etiam ſyſtaticas Melanchthonis aſſert, graviffimum eruditionis Wolfianæ teſtimonium perhibentes. Deſiderat tamen in eo vir optimus animum hilariorem & in actione excitatiorem, auctoritatem vero virtute ipſum ſibi conciliaturum ſperat. Id quod deſuiſſe ſibi, & optimum virtutis ſtudium nullam ſibi auctoritatem addidiſſe, immo contraria ſibi pleraque fieri more ſuo moleſtius conqueritur. Ejusmodi enim querimoniis totus hic commentarius plenus eſt. Hancque cauſam innuit, cur & Myhlhufæ ſibi bene eſſe deſineret, præcipue cum ibi primum ſentiret; ſe præſtigiis magicis impeti. Urbem itaque aliam optans, ubi frequentia ^{Norimberga.} eruditorum major eſſet, Viti Theodori commendatione Norimbergæ locum, qualem optavit, invenit, curæ ſuæ duodecim ſelectis adoleſcentibus commendatis, quos ita ſibi conciliaverat, ut filiorum inſtar

eum

eum diligenter. Quos cum magna dexteritate erudiret, civitatis proceribus, imprimis duumviro Tucherō, ita commendabatur, ut, aucto stipendio, præter honestum victum, in singulas hebdomades singuli ei floreni præberentur. Quare in portu jam se navigare credens, munere diligenter fungebatur, boni cuiusvis ac docti gratiam nactus. En vero in sereno subitam ex improvise tempestatem. Cum enim neminem offenderet, nec inimicum se habere putaret, ita venenis & præstigiis exagitabatur, ut mors, quam vita, ei esset optabilior (*m*). Neque diabolus & instrumenta ejus, verba sunt nostri, prius destiterunt, quam eum, non modo munere eo dejecissent, sed & urbe cedere cõgissent. Mense enim Dec. 1546. sex continuis diebus intempesta nocte subito terrore somno excutiebatur, statimque gutta ex dextro oculo delabi videbatur, ut tandem in metum occæcationis veniret, & nec quicquam fere legere posset. Solus prandens vermes & araneolas in cibo reperiebat, vinum spuma, ut cerevisia, obductum afferebatur. Cum itaque se incolumem hoc loco esse non posse videret, missionem a magistratu petiit, non vero impetravit, quod melancholia ex studiorum assiduitate contracta laborare crederetur, locum tamen mutare ad tempus aliquod ei permissum est. Thermas itaque ferinas ingrediens mediocriter convaleuit, & per Hercyniæ sylvæ nives Argentoratum excurrit, a rustico vero quodam Hercyniæ sylvæ incola herbas quasdam & globulos accepit, quos Norimbergam redux cum ardentibus prunis imposuisset, non corporis tantum magnam sensit mutationem, sed & popularis quidam livida eum mox convenit facie & tubere, qui se ex lapsu ita fuisse concussum mentiebatur. Dicebatur etiam mulier quædam non ignobilis decumbere. Et ita quidem per aliquot hebdomades quietus vixit;

(*m*) Prodit hæc historia Wolfius luculenter animi characterem, non recordatus, se supra scripsisse, hypochondriaco malo se vehementer fuisse afflictum.

vixit; sed cum pristini terrores & pericula redirent, abeundum esse, etiam invitis dominis, ratus, cum pro delirante eum haberent, quos tamen fassos tandem esse; ait, ipso jam in Helvetia degente, monachum quendam sceleratum, qui praeficam in isto nosocomio, ubi vivebat Wolfius, apud morientes agebat, istas ipsi tragœdias excitasse, quem magum esse constaret: quem tamen ministrum tantum alterius invidi fuisse credit, & suspiciones animo quidem premit, non negat vero, certum sibi videri, sentinam hominum improborum in lentam ejus necem conspirasse. Quæ ipsis Wolfii verbis ideo retulimus, ut quo animi corporisque morbo, vir cetera bonus & eruditus, laboraverit, attentis pateat. Plura, quæ ex astrologicis rationibus assert, non addimus.

Vrbæ itaque Norimbergensi relicta, paulumque *Itine-*
Nördlingæ apud sororem commoratus, iter Tubin-*ra.*
gense, Argentoratense & Basileense est ingressus, cum, ut veteres præceptores & amicos inviseret, tum ut quatuor Isocratis orationes & duas Demosthenis, quas converterat, Oporino excudendas daret, & patronis eas inscriberet. Oporinus autem consilium mutare, totumque vertere auctorem suavit, sumtusque & remunerationem promisit, quod etiam Argentoratum reversus in ædibus veteris amici Sebaldi Hauenreuteri perfecit, qui victum & domum ei obtulerat. Ita absolutum Isocratem Latine edidit 1548. in qua tamen versione se magis fidelitati, quam puritati, studuisse fatetur, cum majorem Græcæ quam Latinæ linguæ usum & facultatem possideret (n). Primum hoc ejus & minime elaboratum opus, quod exiguo tempore confecerat, adeo probarunt amici, ut ejus fama commoti efficerent, ut Augustani ejus curæ committerentur discipuli, quos Basileæ biennium, Lutetiae

(n) Totam Isocrateæ versionis historiam noster enarrat in *præf.* ei non præmissa, sed suffixa *p. m.* 1104. quæ pleraque in hunc comm. transtulit. Quæ vero ibi obscurius de vitæ suæ fatis queritur ex allatis lucem capiant.

tiæ unum annum instituit. Argentorati, cum opportunum erat, Petrum Martyrem, Martinum Bucerum, Paulum Fagium, Ioannem Sturmium & Iustum Felsium audiebat, ex quibus Bucerus ei spem faciebat, si in classe docere vellet, publicæ postea prælectionis. Verum ille corporis imbecillitati diffidebat, & superiore loco se dignum iudicabat, quam imprudentiam suam ipse fatetur & deplorat. Postea Basileam reversus adolescentes dictos erudiendos suscepit, secumque in eodem habuit conclavi & cubiculo, quatuor eos singulis diebus horas instruens. Totum ibi biennium convertendo & emendando Demosthene, Oporino auctore, transegit, quanquam Amerbachius a conatu eum hoc deterrebat, quod nec Budæus nec Erasmus in eum auctorem quicquam fuissent ausi. Pausaniam, quem inchoarat, Abrahamo Læschero (o) mandavit, qui eum Basileam secutus erat. A Ludovico vero Carino (p) rogatus, ut sibi cum Io. Fuggero in Galliam ituro hypodidascalus esset, consulto Hauenreutero annuit quidem, sed non impetravit: Demostheni itaque vertendo totus incubuit, tanto ardore, ut cum lapsu graviore dextrum brachium luxatum esset, & confractum ossiculum, læva dextram sublevans, non multum, aliquid tamen, scriberet. Sebastiani autem Castalionis jucunda & utili consuetudine utebatur, cuius non colloquiis tantum, sed iudicio quoque in emendanda versionum dictione utebatur, cumque is familiam ex typographicis operis utcunque sustentaret, tenuitatem ejus pro virili sublevabat. Quod cum postea Wolfius Augustam delatus intermitteret, quod Castalionem, cui Græcarum literarum prælectio demandata erat, sua ope non indigere crederet, isque nostrum

arTO-

(o) Is eam versionem edidit *Basil.* 1550. fol. dedicatam Iohanni Iacobo Fuggero. Vid. *Fabricius bibl. Græc. Vol. VIII p. 471.*

(p) Magna, quæ commodis & fortunæ suæ Carinus præstitit officia & beneficia noster deprædicat *peculiari elegia Nicephoro Gregora præmissa.*

arrogantia sua, versus Wolfii in conversionem bibliorum rejiciens offendisset, exacerbavit Castalionis animum, ut ei sua potissimum opera in condendis versionibus adjutum jactaret, vel morderet potius, id quod Wolfium, hac de injuria passim conquerentem (q) male habuit. Verum hoc gentis Gallicæ innato accidisse vitio putabat, quos sui contemptores habuisse conqueritur. Absoluto & edito Demosthene, cum discipulorum parentes Wolfium Lutetiam ire jussissent, Augustam id opus secum dorso attulit, & ab Antonio Fuggero humaniter habitus est, qui eum suis sumtibus in Italiam ablegasset, nisi ipse a regionis moribus abhorruisset. Tum Basileam redux Lutetiam comitatu sedecim equitum profectus est, cumque circa Aprilem exeuntem ibi advenisset, Michaëlem Vascofanum & Iacobum Gropylum, Petrum quoque Ramum & Adrianum Turnebum benevolos & faventes invenit, sed Ioannes Strazelius regius professor ejus interpretationes plane canina rabie pro suggestu exagitavit, & tamen cum eo coram loqui & conferre de ea re semper recusavit (r). Habebat etiam quosdam Germanos sui studiosos, & inter hos Sigfridum Pfinzing, Norimbergensem, Ambrosium Lobwasserum, aliosque. Sed & nihil Lutetiæ illi jucundum erat, nec urbis fœtor capiti, nec Sorbonæ in æmulos religionis æstus animo gratus erat, valdeque sibi de periculo metuebat. Quarebat

(q) Vid præfatio in Isocratem.

(r) Passim in præfationibus eum pungit Wolfius, & in elegia in Oporinum præfixa Nicephoro ita:

*Æschinæ & Demosthenis omnia scripta cœgit
Vertere cunctantem, convicia vana timentem:
Qualia Strazelius tumido deblaterat ore,
Et plerique sonant, qui pulpita celsa tenentes
Laudibus alterius se perdere nomina credunt:
Seque putant doctos, si plus vidisse putentur,
Ignavum pecus, & mordax, plenumque venenis,
Ambitiosa virum quis pectora servere cernas.*

A a

bat itaque facultatem veniamque redeundi in Germaniam, discipulis de hypodidascalo, & de alia sibi conditione dispiciebat, quæ duplex offerebatur, apud Io. Iac. Fuggerum & in aula Mauritiæ principis a Christophoro Carolovicio, quarum neutra tamen successum habuit. Basileense itaque iter pedibus tempore hiberno ingressus, carro ob defatigationem, qui ab uno equo trahebatur, conducto advenit, a nemine, ne ab Oporino quidem (s), admodum benigne & amice exceptus, quod ejus inconstantia male omnes haberet. Observatque Wolfius, totum, quod Demostheni impenderat, triennium ipsi infaustum fuisse, periisse pleraque exemplaria, quæ ex quinquaginta remunerationis loco ab Oporino accepta amicis destinaverat; patronum quadraginta florenorum honorarium decrevisse, & cum aureos montes illi amici ejus promississent, nunquam se in majorem desperationem & indignationem incidisse. Nec Demosthenem in herili bibliotheca recognitum, Æschine adjuncto, feliciorum fuisse expertum, cum patronorum offensam ea editione incurreret, ob adjunctam elegiam ad fratrem, in qua male Fuggeranæ familiæ ominari sycophantis dicebatur. Interim Martinus Borraus Cellarius theologus Basileensis operam dabat, ut Græcas Wolfius literas doceret, decreto sui muneris stipendio, quod cum exiguum XXXVI. coronatorum esset, typographica vero servitus ei displiceret, pestilentia quoque serperè cœpisset, recusat. Augustam itaque tendens, Kaufbyræ a Georgio Hermanno & Gregorio Læto (t) humaniter habitus, eo tempore ibi advenit, quo Carolus imperator comitia habebat, unde vix locum in Conradi Mairii

Adventus Augustæ.

(s) Hujus tamen ingentia in se merita *l. c.* gratus extollit, scilicet indignabantur ejus amici inconstantiam fortuna sua uti ignorantem.

(t) Dictum de Hermanno in cl. SCHELHORNII *amanit. bist. eccl. T. I. p. 700. seqq.* de Læto in *symbolis criticis ad L. Germanicam, P. XLX. p. 394. seqq.*

Mairii consulis, patroni sui, ædibus inveniebat: ubi initis de rebus suis rationibus iter in patriam instituebat, a Xysto Betulejo vero, & ejus cura, a Io. Baptista & Paulo Hainzeliis retentus est, ut Augustæ conditionem sibi aptam expectaret, sine suo sumtu. Ad eum itaque se contulit, ibique Epicteti conversionem inchoavit. Sed & Richardus Morisinus, regis Angliæ Eduardi VI. legatus, eum ad erudiendum Suffolciensem Ducem in Angliam luculento stipendio ablegaturus erat: cui tamen fortunæ mors principis adolescentis intercessit. Postea ad Ia. Iacobum Fuggerum, cui Demosthenem dedicarat, accersitus est, ut ei operam in Latinis literis scribendis & curanda bibliotheca navaret, quam conditionem etiam suscepit, cumque interrogatus, quod stipendium discerni vellet, nihil ipse petiisset, altero anno centenos coronatos sibi dari non sine offensa heri postulavit, cum initio bona cum gratia plus licuisset. Centenos itaque thaleros obtinuit, promissa simul, si quid defuturum esset, heri liberalitate. In eo munere sex integros annos versanti, etsi pecuniæ nihil accessit (u), tamen Fuggeranæ familiæ singularem humanitatem fuit expertus. Eo tempore Isocratem Græco-Latinum & Demosthenem accuratius recognitos edidit, Æschinem præterea oratorem, & commentarium astrologicum, & historicum Zonaram convertit, patronus vero eum ad aulicas dignitates promovere studebat, cum vero & scholastici nostri mores obstarent, & homuncio quidam scarabeo nigrior doctrinam & mores ejus exagitando extenuaret, non magnum eum facere videbatur, mensæ tamen adhibebat, in qua, quod herus abstemius esset, ipsi vinum

A a 2

Nec-

(u) Aliter tamen noster in elegia ad Lud. Carinum:

*Inde tuis patrociniis eveltus in urbem
Augustam heroas Fuggeros nivit amicos,
Fundamenta sui qua jecit prima peculi,
Et patrias reparavit opes, quas agra juventa
Casibus afflicta variis exhauserat omnes.*

Neccaricum aqua dilutum apponebatur, stomacho ejus inimicissimum. Fatetur tamen, si occasione uti scivisset, facile ab hero impetraturum fuisse, viro natura liberali & magnifico, & laudis gloriaeque cupido, ut codices Græcos convertere & Latine edere licuisset, quibus ea bibliotheca abundabat. Factum autem est, ut herus, priori conjugè Vrsula Starrochia, egregia heroina, defuncta, paulatim occasionem quærere cœperit, ejus honeste dimittendi; unde & per biennium minus ei gratosus fuit. Hoc tempore Io. Doreschwanus, vetus familiae Fuggeranae procurator, re familiari in Neosolio Pannoniæ castello constituta, animi gratia Constantinopolin & Amaseam usque Cappadociæ urbem excurrit, reversusque Zonaram & Choniatem attulit, auctorque fuit Antonio Fuggero, scriptores hos diu desideratos Wolfii opera Græce & Latine edendi. Factum id 1555. adjunctusque ei Hieronymus Martius postea physicus Augustanus, qui manu eleganti codices describeret, & conversionem jungeret. Quod institutum Ludovicus Carinus apud Fuggeros, quos plerosque instituerat, gratosus valde promovebat: cujus laboris historiam cum in Byzantinae historiae scriptorum præfationibus enarraverit, facile ea inde repeti potest. Interim per Gereonem Sailerum primo obscurius, mox a scholarhis Augustanis per Ioh. Hainzelium cum Wolfio actum est, ut singulas horas quotidie Græce doceret: quam spartam post heriles injurias, qui ejus opera serviliter abuti cœperat, tandem trecentorum florenorum stipendio ita suscepit, ut & in schola reformanda, & docendis Græcis literis, & ornanda bibliotheca Augustanae reipublicæ operam suam in quinquennium promitteret, quod haud gravatim fecit, ignarus, ut scribit, in quantum calumniarum & ærumnarum pelagus præcipitaretur (x). Curandum

*Epho-
ria
Gymna-
su Aug.*

(x) In tutissimum studiorum nidum eum se recepisse ait *Thuanus ad an. 1550.* quod verum est, si Wolfius tempore uti scivisset, quod magnis tum literarum patronis abundabat.

dum enim erat, ut in publico loco non in triviali classe docere videretur; providendum ne nova mutatio criminationes excitaret, deprecanda offensa inspectionis classium, & offerenda illius loco conduplicata docendi opera. Postulanda separatio doctiorum; qui eum audirent, a rudioribus, iique in sublimioribus magis exercendi & excitandi, quam ista accommodatione ad captum rudiorum, quæ illi injuncta erat, expectatio multorum frustranda & studia restringenda. Quæ tamen omnia quo minus adverteret, & mature mutaret consilium, publica auctoritas, & honestum stipendium, & novi instituti præclara species impediverunt, ita ut omnia plana & expedita & cum publica laude conjuncta somniaret. Erat etiam, qui academiam in urbe hac erigi non posse, moneret; quam voluptati & quæstui magis, quam literis, servire ipse pervidebat: pluresque docti homines indignabantur, ejus ingenium in his puerilibus rudimentis obsolescere, atque animum obtorpescere: queriturque, se post quatuordecim annorum balbutiem, si in frequentiori & celebriori auditorio docendum dicendumve esset, timere, ne referret oculos ad terram humique reperet, & se, in Augustano phrontisterio pueris β) α λείγειν opinarentur (γ), se certe, quoties eruditi hospites lectioni intersint, vehementer & sui & auditorii pudere, & doctiores adolescentes, cum semel cum audiverint, mox recedere, quæstos, quod tam pueriliter doceret. Hinc factum esse ait, ut se majori, quam meliori, parti attemperando in commentariolo Ciceroniano & Isocratico plura dixerit, indigna fortasse quæ imprimantur, utilia tamen pueris (δ). Circa illud tem-

Aa 3

pus

(γ) Alta spirabat inter magnam timiditatem Wolfius, hinc academicum munus anhelabat, neque tamen a Norimbergensi senatu in gymnasio Altdorfino oblatum accepit, sed Thomam Freigium ei commendavit. Hinc ille contemptus lycei Augustani, quæ ante eum Betulejus, post eum Hæschelius magna nominis celebritate & sine indignatione illustrarunt.

(δ) Produnt hæc pleraque edita, cum in illo munere vive-

pus in thermas ferinas concessit, requiescendi & infidias, quas timebat, evitandi causa: & reversus in ædes Huldrici Fuggeri, qui communem victum ei obtulerat, immigravit: ubi cum astitim ei omnia præberentur, propter ἀταξίαν tamen œconomicam, quæ post quadriennium in nervum erupit, parum ei vel in re familiari vel in valetudine profuit: 1562. tandem per calamitatem hospitis (aa) non sine multis difficultatibus in libertatem assertus est, conductaque domuncula cibi capiendi gratia per annum oberravit, tandem anno sequente parvam œconomiam instituit, cui propter expensas complures stipendium non suffecisset, nisi aliquid aliunde accessisset. Carolus enim Villingerus conversionem Suidæ efflagitatam ducentis florenis remuneratus est: Augustana respública, ob inscriptionem commentarioli in Ciceronis officia, quinquaginta aureiseum donavit. Ita factum ut æs alienum vitaret, & statum suum pristino more tueretur, usque ad annum 1566. quo elocatio neptis Ursulæ Strausæ, Joanni Schenckio, Matthæi, Augustanæ scholæ primarii (bb) filio physico Norimbergensi in matrimonium datæ, cui quadrantem pecuniæ suæ doti dixerat, res ejus imminuit, effecitque ut expensæ reditus superarent. Potuisset quidem, si ad rem attentior fuisset, & in bibliothecam, qua tamen per servitutem frui ei non licuit, non amplius mille florenis coniecisset, & in pauperes & cognatos minus contulisset, reculas suas paulisper augere. Verum homo ἀγαμῶς καὶ ἀτρικῶς in libris suis, si non satis utendis, disponendis tamen & curandis tempus fallebat, & eos juxta argumenti summam ordinabat,

&

ret Wolfius, restitque id notavit cel. HEVMANNVS *ad. philos. Vol. III. p. 343.*

(aa) Conf. GASSERI *annales ad h. a.*

(bb) *Vitam hujus collega sui ad se ab ipso scriptam suffixit MORSELLII tab. histor. philos. p. 463. unde repetitam edidit ven. SCHELHORNIVS amœnit. lit. T. X. p. 1047. seqq. novam nos supra dedimus.*

&, cum hæc scriberet, fessus senex (cc) fatetur, se nondum antiquos auctores sibi comparare destitutum, si venales reperirentur. Verum se non numerum cura, sed divinæ misericordiæ possessione teneri pie fatetur, & se cœlestis patriæ desiderio occupari, tædio terrenorum satiatur pulchre innuit, suarumque simul ærumnarum amplum more suo recitat catalogum, & qua ratione tot curis, vigiliis, morbisque fractus æternitati se se parat, prolixè exponit.

His per digressionem dictis ad scriptiones suas, *Scri-*
 propter quas præcipue hunc commentariolum suscep-*pta.*
 perat, redit, & patroni liberalitatem laudat, qui Zonaræ & Choniatarum vertendis (dd) pro singulis paginis singulos florenos numeravit, qui ad CCC LXXII. excrevere, quo modo peculium ejus aliquantis per auctum est. Oblatum etiam ei sexagesimum anni ætatem agenti formosæ & dotatæ puellæ conjugium est, quod tamen judicio Carini, qui vitam ei brevior fore monuerat, rejecit. Dum vero in Byzantina historia dies noctesque laborat, stomachi vehementem imbecillitatem contraxit, quod maxime poculo nepenthe mixto tribuit (ee). Ea absoluta scholæ Anncanæ præfectus, magistratui consilium de ea emendanda exhibuit, in quo Michaëlis Toxitarum & Ioannis Sturmii libellis adjutum se esse fatetur, etsi miniam illorum partem in rem præsentem vertere licuit. Rivianum itaque opus de tribus dicendi artibus in scholam introduxit, paulo post valde exagitat, ut qui Christum ex schola eiecisset, in qua magistratus, opinionum varietate distractus, sacra doceri noluerat, exceptis primis Christianæ religionis fun-

Aa 4

da

(cc) Acerbos hac de re questus edit in *pref. Qq. in offic. Ciceronis.*

(dd) De corpore hoc hist. Byzantinæ, vid. HANCKIUS de *scr. hist. Byz. c. XXXI. XXXIV.* CAVE *hist. lit. scr. eccl. OVIDIUS de scr. eccl. T. II. p. 985. 782.* IO. FABRIC. *hist. bibl. sue T. II. p. 415. 419. 420.* IO. ALB. FABRIC. *bibl. Græc. L.V. c.5. Vol. VI.*

(ee) Conf. *dedicat.*

damentis sine ulla interpretatione tradendis (*ff*), cuius tamen contraria ratio paulo posthabita & catechismus Lutheri minor introductus est. Qua occasione, cum illis, a quibus susceptus erat, dominis pareret, haud parum molestiae illi ab aliis creatum, multamque invidiam conflatam fuisse conqueritur, dictantibus nonnullis a veteri domino (*gg*), qui ex scholarum superiorum numero fuerat, rempublicam illo conducto inutili sumtu oneratam fuisse, ut honorifice eum bonaque cum venia e familia sua dimitteret. Id quod non omnino temere dictum fuisse, facile ex temporum illorum circumstantiis, & deserta mox post Wolfium docendi ratione academica, demonstrari posset, si id ageremus: Wolfium vero male habuit, quem saepius poenituit, non in montem regium Borussiae abiisse, vel Ottonis Henrici electoris vocationem CCC. thaleros & victum aulicum spondentem non secutum fuisse, vel Argentoratensium & Bernatum liberalitate uti non potuisse, quod fidem suam Antonio Fuggero & reipublicae Augustanae jam obstrinxisset: adeo invisum ei fuit, horologio servire, intra una moenia, tanquam in ergastulum, concludi: unde cum quadriennio exacto scholarum interrogasset, an opera sua porro usuri essent, iique moram responsionis neciterent, per Hauenreuterum Argentorati locum extraordinarium stipendio CC. florenorum obtinuit; quia tamen trihorium ante, quam Hauenreuteri literae advenissent, D. Christophoro Peutingero (*bb*) duumviro, ea conditione, ut etiam valetudinario semissis annui stipendii numeraretur, reipubl. Augustanae operam scholasticam denuo erat pollicitus, suscipere eum non potuit, id quod Wolfius aegerrime, ut erat factorum indefessus accusator, tulit, mutare non potuit. Ea enim erat sen-

(*ff*) Conf. GASSERI *annales ad hos annos.*

(*gg*) Antonio Fuggero.

(*bb*) Epitaphium illustri viro scripsit noster praefixum *Q4* in *Ciceronis officia.*

sententia, scholam nomini suo caliginem offundere, non id nobilitare (ii).

Ita enarrata vitæ ragædia potius, quam historia, cujus scenam ipsum Wolfii temperamentum supra modum difficile, cunctatorium, & occasionibus atque hominibus captandis ineptum, atque post prave neglecta sero pœnitens plerumque instruxit, scriptiones tandem suas Augustanas enumerat. I. Itaque in ædibus Huldrici Fuggeri Rivianum opus cum suis & aliorum annotationibus Aug. Vindel. 1557. edidit (kk), quo & anno II. dialogus de usu astrologiæ prodiit. III. Commentarios Ptolemaicos & Porphyrianam isagogen in Fuggerana bibliotheca conversa edidit Basileæ Henricus Petri cum (ll) IV. Hermete de revolutionibus 1559. quorum interpretem se ob infinitas depravationes puduit. V. Eodem anno Niphorum Gregoram absolvit, non tam præmii cupiditate, quod C. florenorum fuit, quam metu offensi patroni, qui in os dicebat, eum esse nimis locupletatum, cum segnius instaret. Ita vero hoc labore oculorum aciem hebetavit, ut vendendæ bibliothecæ consilium caperet, quam sibi DCC. florenis venalem esse tum quoque scribit (mm), quod in tali audi-

A a 5

torio

(ii) Eni ipsius verba ex *præf. ad Q. g. cit.* *Quam ego laudem possem consequi ex iis, qui, ne quid gravius dicam, sive quam schola essent aptiores, aut que recip. literaria post me seminaria relinquere? cum, si qui forte industrii sunt, ii non legitimos institutionis liberalis fructus sibi proponunt, sed id agunt, ut quasi carcere gymnasi nostri perrupto, in academiis succosis ornati titulis quam primum e nativis sordibus emergant, & lingua impudentis volubilitate freti vulgique applausu evehant, tanquam Epicuri de grege porci saginentur. Hac multorum ignavia atque perversitas non raro facit, ut me prope mei pœniteat, utque fortunam meam miserer, quod cruditio mea quantulacunque, magno certo studio & indefesso labore perque multas & prope incredibiles ærumnas ab incunte ætate conquesta, tam angustis conclusat terminis, in obscuro jaceat, & plerisque sordens, non eas, quas speraveram, & privatim & publice gignat utilitates.*

(kk) Conf. MORHOP. *polyhist. T. I. p. 335. cat. bibl. Aug. Ebingeri p. 596. 715. 748.*

(ll) Vid. FABRICIUS *bibl. græc. Vol. III. p. 419.*

(mm) Eam 1578. Lauingano gymnasio binis plaustris inventam scribit in *præf. tabb. Morellii.*

torio vel unius usus ipsi non sit. Tum vero nomen ejus a pontifice Romano proscriptum est (*nn*), quod editionem Gregoræ ad annum 1562. distulit, fecitque, ut post patroni demum mortem publicaretur. Vidit tamen opus mscr. cæsar Ferdinandus, & appendice præfationis delectatus, dissimulanter eum per magistrum equitum Iacoslaum Berestainium calice aureo Ioannico elegantissimo donavit: potuisset etiam inter imperatoris Latinos secretarios recipi, si sorte sua uti vel novisset vel voluisset. VI. Post patroni res vehementer afflictas Epicteti opera omnia forma octava (*oo*) nec multo post VII. commentariolos in officia Ciceronis forma media excudit Oporinus. VIII. His continenter successit Suidas Latinus, folio oblongo, calamitoso & pestilenti tempore & versus & ab Oporino excusus mendosissime, ut ipse fateatur, se multa loca nec ipsum intelligere sine Græcis (*pp*). IX. Hæc secuta meliora tempora annotationibus Demosthenicis & Isocraticis impendit, quas Augustanus typographus mendose excudit: quod & in editione Græco-Latina factum esse conqueritur, quam typis Oporinianis edidit, cui & corrector & gubernator prelo defuit Oporinus, & in qua commentarius submissus omissus erat, quod ipse Oporinus, ad quem tamen fatis functum hic commentarius eo vivente 1564. cœptus, scriptus est, 3. Non Iulii M D LXVII. ultimis fatis erat functus. Qua morte multæ turbæ Wolfio concitatae sunt, ob rixas typographorum, sibi libros

Opo-

(*nn*) Vid. *index librorum prohib. Romanus*, BLOVNT. *conf. ccl. auct. p. 766.*

(*oo*) Vid. FABRIC. *bibl. græc. Vol. III. p. 233. 264.* Valde improbat hanc versionem *Jf. Casaubonus Ep. 13.* minus enim veteris philosophiæ historia, quam Græcis literis instructus erat Wolfius.

(*pp*) FABRIC. *bibl. Græc. Vol. IX. p. 635.* reliquerat vero, teste *Hæschelio* ep. ad Iungermannum novam editionem, verum mortuo auctore typographus fidem sefellit. Prodiit 1581. altera editio. Wolfium immortaliter de Græcis literis meritum ob hanc Suida e versionem minus feliciter susceptam excusat *Fabric. l. c. p. 635.* qui pluribus videndus.

Oporinianos vindicantium, dum interea nautri excuderent. Factum tandem Carini & Theodori Zwingeri fide, ut Oporiniani Isocratem retinerent, X. Ciceroniana & XI. Demosthenica Herwagiani sibi vindicarent, quæ Episcopus non sane speciose edidit. 1570. anno, quo hunc scripsit commentarium Wolfio nundinæ vernæ attulere XII. gnomologiam Demosthenicam, Æschineam & Vlpianam, obiter inter ipsos auctores relegendos excerptam, congestamque potius quam digestam, aut iudicio adhibito limatam & auditoribus ad convertendum datam; atque XIII. Isocratem cum commentariis (99). In qua editione perverse ea, quæ ad commentariolos pertinent, præmissa, præfatio ad cæsarem prætermissa fuit, contra ejus voluntatem, & illa ad scholarchas directa eos nonnihil offendebat. Ioannes tamen Crato vetus amicus in aula cæsaris hanc confusionem excusavit. Néque vero multum auri libris suis se acquisivisse fatetur. Oporinus enim ne teruncium quidem submitit, sed libros; & in amanuenses tantum sumtuum factorum compensationem ab ejus successoribus Wolfius flagitavit. Patronorum autem munera, præter Antonii & Caroli Villingeri, tanta fuisse ait, ut præter vecturæ & bibliopegarum sumtus, conduplicato pretio a nemine mediocri notario vel simplicis descriptionis spem haberet. Nec se multum gloriæ consecutum libris suis ait; in hac enim, ita ipse scribit, urbe, quanti fiat, plerosque nosse: momos vero, pontificisque fulmen cruciatum, & sanguinem minans fructus *βιβλιογραφίας* habuisse. Quæ & alia, ingenii subtristis specimina librorumque fata & historiam in præfationibus enarrat, ad quas lectorem, brevitati consulentes, ablegamus. Ubique enim deprehendet Wolfium eruditum quidem, sed fortem suam

(99) Conf. IO. FABRIC. *hist. bibl. sue T. V. p. 228.* IO. ALB. FABRIC. *bibl. Græc. Vol. I. p. 357.* ubi etiam de gnomologia; & p. 371. de Demosthenis, p. 374. de Æschinis editione.

suam deplorantem (rr); qui & de difficultate, sua in posterum edendi, inutiles querelas his affixit. Cujus si ingenium quis nosse cupiat, en quæ in totius dissertationis fine habet: „Non scribendi cacoëthes me „tenuit unquam, scriptor factus sum per calamitatem, „scriptor mansi hæctenus fatuo quodam meo atque „infelici fato: tanta enim fuit Oporini auctoritas, ut „nec petenti denegare quicquam possem, nec hor- „tanti refragari auderem: Ita factum ut sextum sit „editus Isocrates, Demosthenes quartum sub prælo „sit.„ Indignatur etiam, Gallos Byzantinæ historiæ editiones repetiisse, emendationes crepuisse, nec tamen indicasse, & emendationum scriptorum suorum singularem promittit libellum: quæ vero privatim a se dictata vel scripta sint, ea si edantur, pro Wolfianis non haberi cupit, quod depravata ea plerumque edi soleant.

*Per-
oratio.*

Hæc est, PERILLVSTRIS DOMINE, summa commentarii illius de vita sua, quem Wolfius IX. Cal. Dec. clō Io LXX. absolvit, quo tempore, tum ex lapsu, tum ex lithiasi & mictu cruento magnas sentiebat molestias, & exiguam vitæ diuturnæ spem fovebat (ss). Qui etsi hominem se fuisse, temperamen-

(rr) Præter recensita edidit Wolfius, *notas in Plethonem de virtute; admonitionem de astrologia usu, Aug. Vind. 1557. notas in G. Morelli Tiliavii tab. comp. hist. philos. Bas. 1580. in Ciceronem de officiis Bas. 1579. 8. Sententias ex M. Cicerone, collectore P. Lagnero. De Christiana classis victoria contra Turcos carmina 1571. Nostri etiam poemata occurrunt in corpore poet. Germ. T VI p. 104. Notas in Hermia irris. gentiliam adjecit MORELLII tabulis l. c. p. 200. non contemnendas judice HEVMANNO l. c. De catalogo ejus librorum msc. bibl. August. dixi in diss. de meritis Hæschelii ubi etiam de meritis ejus quædam notata sunt. Alia minutiora præterimus, inaccurata vitæ scriptorumque Wolfi historia, excutienda. Conf. TEISSIER *eloges des hommes savans* T III. p. 172. seqq. Recte de eo, quod tradit Bæclerus, dubitat KRAVSIVS *ad bibliogr. crit. Bæcleri*, an Wolfius Procopium ediderit p. 307. coll. p. 316. non enim Wolfio, sed Hæschelio curante editus est, ut dictum in *diss. de meritis Hæschelii**

(ss) Obiit Wolfius, ut ex epitaphio Hainzeliorum fratrum in D. Annæ templo, patet, quod PRASCHIVS *in epitaph. Aug.*

menti, quod nactus erat, melancholici, moribus demonstravit, virum tamen probum & doctissimum, & de Græcis potissimum literis & Augusta Vindelicorum immortaliter meritum se præbuit. Laudanda itaque virtus eius est, condonandi errores vitæ, non aliis, nisi sibi ipsi, molesti. Et recordandum, quod in fine inscriptionis suæ monet, *se eos, qui de ipso olim scripturi sint, rogare, ut meminerint, se fuisse hominem, & se non esse Deos, naturæque fortassis non pessimæ, ut fecundo agro, culturam & tempestates commodas defuisse.* Quod ut verum est, ita laudem potissimum conciliat viro sui temporis eruditissimo, quod educationis insolentia, & ingenii varie a naturali via avocati erroribus toties impeditus, in ea illius ævi literarum adolescentia tantos profectus fecerit, ut hodieum inter críticos & interpretes summos connumeretur, & æternum maneat Augustæ decus atque ornamentum (tt). Qui ut, TE PERILLVSTRIS DOMINE DVVMVIR, Fuggerorum, Peutingerorum, Hainzeliorum, Welferorum rediviva inter nos imagine, patrono, æmulos habeat eruditionis & diligentia plurimos, ob patriæ salutem & gloriam totus precor. Scrib. Kaufbyræ Cal. Aprilis clō lō cc XXXIX.

& M. ADAM vit. phil. p. m. 308. afferunt VIII. Oët. die MDLXXX. postquam cælebs vixisset annos LXIV. dies LV. horas XIX. Annæo gymnasio & bibliothecæ præfuisset annos XXIII. conf. Vita Ebingeri p. 54. Falsum itaque est, quod tradit AVB MIRÆVS de script. sec. XVII. p. 272. ed. Fabric. Wolfium obiisse 1608.

(tt) Vid. testimonia doctorum virorum adducta a B CROPHIO in bilar. scholast. p. 3 seq. Vnum nos addimus in præsentia, est a magno viro & idoneo eruditionis arbitro profectum, PETRO GASSENDO, qui in vita Tychonis Brabei p. 392. opp. T. V. enarrata Rami Tychonisque cum Wolfio amicitia atque consuetudine hæc præfatur: *Erat tum in urbe gymn. s. iarcha eximius, & de literis Græcis ac Latinis bene meritus, Hieronymus Wolfius, qui cum Tycbo inerat necessitudinem singularem.*

OBSERVATIO VII.

*Spicilegium ad prolusionem historiae vitae
Occonum præfixam,*

De Medicis Augustanis sæculi XVI. celebribus, exhibens vitam

IEREMIAE MARTII, physici
Augustani.

§. I.

DEdimus, lector benevole, cum *historiam vitam Adolphorum Occonum V. V. CL. CL. ederemus, farraginem observationum ad vitas medicorum Augustanorum Occonibus coævorum*, quas magnam partem ex thesauris Sulzerianis collegeramus; eo præcipue fine, ut medicorum horum, nominis celebritatem consecutorum aliqualem daremus notitiam, eosque paucis tantum & per lancem quasi saturam ita descripsimus, ut primæ ducerentur lineæ, ex quibus, qui liberiori otio gaudent, accuratius historiae literariæ medicæ inter Augustanos exstruere systema possent. Qua in re licet aliis lubentes lampada tradiderimus, dolemus tamen virorum de re literaria atque medica optime meritorum memoriam hæcenus abjectam jacuisse, nec fuisse qui parca manu datis plura & meliora assueret. Horulis itaque aliquot, laboribus, quibus premimur, subtractis, periculum faciemus, utrum paulo pleniora ex paupere penu nostra afferre queamus, & ipsa messe abundantius exhiberi possit spicilegium.

§. II. Lucem tamen non omnium medicorum in ista prolusione enarratorum historia parem postulat; quorundam memoriam immortalem fecit laudatissima MELCHIORIS ADAMI diligentia, & PAULI FREHERI studium; quorum uterque Christophori Wirfungi, Georgii Laubii, Leonardi Raewolfii,

wolfi, hic solus atavi sui Marquardi Freheri vitam enarravit: nos Achillis Pirminii Gasseri & Ioannis Moibani historiam satis copiose exposuimus. Reliquorum memoria ampliore obscuritate laborat, maxime IEREMIAE MARTII, de quo pauca tantum dicendi nobis tum adfuit copia. Plura vero cum interea, ex quo illa scripsimus, de eo resciverimus, dabimus in praesentia paulo pleniorum hujus viri literariam notitiam. Quo labore eo lubentius defungimur, quo magis non de arte tantum salutari, verum etiam de Graecis literis egregie meritis est, patriaeque Augustae haud exiguum se ornamentum praestitit vir doctissimus. Qui cum in dedicatione Noni sui pleraque, quae ad vitam resque suas pertinebant, enarraverit, valde dolemus, iniquo hoc fato laborasse virum eruditum, ut & libri & vitae ejus memoria tantum non penitus interciderit. Iustam itaque hac scriptiuncula ponemus meritis ejus operam.

§. III. Fuit Ieremias Martius Augustae Vindellicorum parentibus pauperculis, patre textore, genitus (a) annum nativitatis certum atque definitum ignoramus. Quoniam vero ipse fatetur, se Betuleii institutione fuisse usum, Hieronymus Wolfius autem, loco infra dando, innuat anno MDLV. eum fuisse adolescentulum, recte inde colligi posse putamus, ante annum MDXL. vix fuisse natum, Betulejum enim anno jam MDLIV. obiisse constat. Fortunae opibus destitutus naturam habuit faventissimam, a qua tantam vim, tantamque, quam ex discendo capiebat, voluptatem se sensisse ait, ut in ipsa adolescentia nihil quicquam magis expectaret, quam ut aliquando omne tempus in bonorum auctorum lectione ab omni alia cura vacuus consumere posset. Quibus calcaribus a natura subditis cum se literarum studiis tradere duce optimo Betulejo coepisset, quem in erudienda juventute singulari prorsus dexteritate &

(a) Vitae memoriae albo collegii medici in civitate Augustana insertis.

& felicitate fuisse usum venerandus socius B. PHILIPVS IACOBVS CROPHIVS (*b*) docuit, magnis profectibus in addiscendis literis usus est, hacque ratione ob ingenii opinionem mirifice præceptoribus carus fuit, qui adolescentis sponte currentis exhortationibus auxere animum, ut, quemadmodum cepisset, pergeret, nec ulla ratione a discendo se abduci pateretur. Quas cohortationes cum amoris singularis effectum esse intelligeret, probeque videret, eo illas dirigi, ut aliquando ipsum nec laboris, nec industriæ pœnitere posset, ita iis morem gessit, & ut complures annos in literis humanioribus summa, qua posset, diligentia versaretur, & sedulo se in Græcis & Latinis literis exerceret. Cum autem ad medendi artem naturæ quadam inclinatione propenderet, huic potissimum se totum tradendum, eamque multis nominibus amplectendam esse existimavit.

§. IV. Ita artis salutaris studio cum se destinasset, de præceptoribus dispicere cœpit adolescens diligentissimus; quos cum Augustæ, prout exoptabat, non inveniret, sed adeunda esset academia quædam, iatrosophistarum copia fertilis magnaangebatur cura, eo quod ob rei familiaris angustiam alio conferre se, quod unice optabat, non posset. Ast intercessit divina providentia, quæ adolescenti ob pauperem censum sine cortice navare non valenti de subsidiis prospexit, & Fuggeriadum benevolentiam, quæ tot eruditos fovit, aluitque, ut alibi docuimus, conciliavit. Cum enim circa illud tempus, anno nempe clō 15 LV. Antonio Fuggero ex oriente per Ioannem Doreschwanum allati essent Ioannis Zonaræ atque Nicetæ Choniatæ annales, isque iudicio doctorum virorum, maxime Ludovici Carini cui (*c*) plurimum aucto-

(*b*) In eleganti gymnasio Annæani, quod Augustæ est, historia, P. I. §. p. P. II p. 113. seqq.

(*c*) Fuerat enim Fuggerorum præceptor vid. VRSTIS *epit. hist. Basf.* FREHER. *theatr.* P. III. p. 1262.

auctoritatis apud Fuggeros erat, dignos existimaret, qui suis sumtibus ex Græco conversi ederentur, Hieronymo Wolfio (d) id negotii datum est, eo quod omnium maxime in Græcis & Latinis literis illum valere intelligeret. Is autem cum ob afflictam valetudinem solus versioni & scriptioni vacare non posset; nostrum, accedente auctoritate & consilio Ioannis Baptistæ Hainzelii (*), qui Martium adolescentem ob morum elegantiam valde diligebat, sibi socium laborum adjunxit, ejusque manu atque opera in exscribendo Zonara & Choniate Græce & Latine ultra annum integrum usus est. Quem laborem tædio plenum ut alacrius suscipere adolescentens impiger, pollicitus est Antonius Fuggerus, labore exacto triennii sumtus in literas faciendos: quos etiam liberalissime præstitit. Multum etiam Martius ex doctrina & consuetudine Wolfii profecit, cum quotidie de his literis cum illo conferendi occasionem esset nactus.

§. V. Ita & eruditionis & fortunæ copiis aliquantisper auctus Martius, cum artis salutaris perdiscendæ desiderio immensum arderet, Ingolstadium petiit. Quo in loco cum præcipue Laurentii Grylli in medendo atque docendo excelleret peritia, isque multarum rerum

(d) Dabimus verba ipsius WOLFII ex vite ejus historia msc quæ hæc sunt: *Ioannes Doreschovvanus allatis Zonara & Choniate Antonio Fuggero auctor fuit, scriptore diu desiderato: mea opera Græce Latineque in publicum edendi. Factum id mense Decembri anni 1555. adjunctusque mihi Hieronimus Martius nunc Augustanus physicus, tunc adolescentulus ingeniosus & manu eleganti, qui & Græca describeret, & conversionem meam cum iisdem conjungeret; hæc utraque facilius impetrata fuerunt, quod Ludovicus Carinus cum apud alios complures viros illustres, tum apud Fuggeros, quorum plerisque instituerat, gratiosus id institutum suo iussu probaret. Conf. Synops. vite Wolfii p. 33. seqq.*

(*) Præclarus eo tempore erat vir generosissimus, septemviratus dignitate conspicuus, tum doctrina præcipue rerum astronomicarum cognitione, tum insigni eruditorum favore, cujus cum fratre Paulo, consule, ea de re merita, cum digno deprædicaverit elogio PETR GASSENDVS in *vita Tycho Braheii* l. I. T. V. opp. p. 391. ipse omnino consulendus est.

rum usu esset instructus & rei herbariæ peritissimus, per annum ex voluntate Mæcenatis sui se ei tradidit. Quo clauso, suadente præceptore, annuente Mæcenate laudato Monpessulum profectus est, in quo bonarum literarum artiumque emporio eo tempore salutare scientiam publice profitebantur Antonius Saporita, Franciscus Feynæus, Laurentius Ioubertus, Ioannes Bocaudus, Petrus Guichardus, Franciscus Fontanonus & Rondeletius, quos noster magnopere laudat, optimeque de se meritos esse gratissimus proficitur. Non vero hos tantum vivos doctores coluit, sed & loci opportunitate usus, ad noscenda naturæ arcana, maxime quod ad stirpes atque marina attinet, animum applicuit. Refert enim LEONARDVS RAVWOLFIVS (e), se socio Martio in agro Monpessulano collium & vallium angustias perrepsisse, multisque simplicibus ignotis detectis notitiam botanicam valde sibi auxisse. Exacto triennio ut corrasas eruditionis medicæ divitias congereret quasi in horreum, facto per provinciam itinere Massiliam usque comitibus Godefrido Scharfio, medico clarissimo, quocum conjunctissime diu vixerat, & Casparo Razenbergio Salfeldensi, in herbarum cognitione & piscium rariorum investigatione valde curioso & solerti, revocante patrono in patriam parentum amicorumque congratulatione rediit, paucis vero ante mensibus patronum diem suum obiisse mœstus comperit. Quod, licet valde metuëret, ne circulos suos turbaret, & deesset in posterum, qui sumtus suppeditaret ad continuandum studiorum cursum, intercessit tamen iterum divina providentia, novosque patronos nostro conciliavit, filios Fuggeri in Martium patris exemplo liberalissimos, eo quod Ioannes Baptista Hainzelius, (quem alterum vere parentem ejus temporis cives Augustani, qui Musarum castra sequebantur, habebant) vitam moresque nostri valde commendasset. Collatis itaque inter se sententiis Mar-

(e) In præfat. T. I. itinerarii.

Marcus atque Ioannes Fuggeri, quo mittendus esset deliberantes, tandem Patavium, tanquam locum studii ejus accommodatissimum delegerunt. Ibi per sex menses commoratus, lectiones medicorum ea ætate celeberrimorum Francanzani, Fallopii, Bassiani Landi, Hieronymi Capivaccii, Bellocati, Crassi sedulo audivit, advocatus autem literis patronorum suorum, & Florentiam adire jussus, magnam ibi res suas atque scientiam medicam augendi opportunitates nactus est. Impetraverant enim a Cosmo Magno Hetruriæ duce Fuggeri, in aulis plerorumque principum valde potentes, ut in nosocomio Florentino per annum artem medicam exere illi liceret. In qua sparta ornanda constitutus, cum & ægros haberet plurimos, & variis morbis curandis destinaretur, isque & eruditionem afferret haud contemnendam, & diligentiam adhiberet in curandis ægris summam, non tantum maximos, quod ipse prolixè fatetur, profectus in arte sua sensit, sed & honestissimo a nosocomii præfecto testimonio abituriens ornatus est. Usus præterea consuetudine medicorum in ista urbe florentium, Francisci Monte Varchii, Francisci Gambarelli, Baccii Baldini & Honorii Imolensis, reliquorumque virorum doctorum, quos urbs celeberrima tum fovebat, dici non potest, quantus ex hac mora in Hetruriæ sede principe fructus ad nostrum redundaverit. Florentia Romam se contulit, celeberrimum totius Italiæ theatrum, urbemque omni liberali doctrina virisque doctis affluentem visurus. Ibi inter medicos & philosophos nobiles arctissima sibi necessitate devinxit Andream Albiurn, Hippolytum Salvianum, Alexandrum Petronium, Bartholomæum Eustachium, Achillem Statium, & ex eorum amicitia & utilitatem & jucunditatem cepit maximam.

§. VI. Tandem cum valetudinis ratio & sumtus, qui crescebant, redditum in patriam suaderent, nec patronorum liberalitate abuti vellet, domum prope-

ravit, cumque Pisauri navem conscendisset, Venetias

petiturus, de vita, magna tempestate coorta, periclitatus est. Venetiis Augustam recto itinere in patriam pergens, officia sua Mæcenatibus primum obtulit, qui cum ejus opera tum quidem uti non possent, Hainzelium adiit, qui ut paterno amore salutem ejus sibi curæ habebat, ita de conditione in patria publica illi obtinenda se acturum promisit, eamque etiam, annuentibus Fuggeris, pro Martio obtinuit. Nosocomio itaque Augustano, quod luem Gallicam curat, stipendio Florenorum CXX. præfectus est. Orangiæ nostrum summis medicæ artis honoribus auctum fuisse narrat protocollum collegii medici Augustani, ipse hoc tacet. Appulit autem Augustam clō 15 LXVI. & cum isto munere esset auctus, sequentis anni mense primo uxorem duxit Sibyllam Gundelsingeriam, quibus nuptiis primariarum familiarum aliquot affinitatem consecutus est. Ita medicorum Augustanorum albo adscriptus, & patres patriæ sibi sensit faventissimos, & collegas amicissimos, maxime vero magni inter literatos ejus temporis viri, Achillis Pirminii Gasseri, amicitia usus est; quem se ob multas ingenii suavitates, exquisitam doctrinam, & naturam ab omni furo alienam mirifice diligere ait. Praxi autem medica quotidie felicior & celebrior, omnium bonorum plausus & favorem meruit: sicque vitæ stadium honestissime decurrat, absoluto tandem anno clō 15 LXXXV. cursu cum epilepsia correptus præmaturem fato obiisset.

§. VII. Ut vero se Martius salutis publicæ utilissimum præstaret, non tantum ægrorum sanitati restituendæ invigilavit diligentissime, sed & artis salutaris limites extendere laboribus doctissimis satagit. Cum autem præter Græcam, Germanicam & Latinam linguas, Gallicam etiam atque Italicam teneret, celeberrimum quorundam medicorum Gallorum Italarumque labores vulgatiores facere versionibus Latinis & Germanicis annisus est. Itaque IACOBI GREVINI Claromontani Bellovacensis libros duos *de Venenis in Lati-*

Latinum e Gallico converfos, apud Plantinum *Antwerpia cIs Is LXXII.* edidit; ejusdemque tractatum *de Antimonio* pariter civitate Romana donavit (f). MARINELLI vero *regimen mulierum* ex Italico Latinum fecit (g), & NICOLAI de METRIS librum *de curandis internis & externis plerisque morbis* Germanis legendum dedit (b): GABRIELIS FALLOPII autem, quo præceptore gavifus erat, *Secreta* Germanis suis vulgavit, Aug. Vind. 1571. 8. Ut vero propria quoque ex penu artem salutarem juvaret, tum *Medicinam parabilem* patrio sermone Aug. V. 1571. 8. edidit, tum curationes & observationes suas medicinales optima fruge plenas literis consignavit. Quas cum edere morte præventus non posset, in manus devenere celeberrimi polyhistoris HIERONYMI WELSCHII, cui dignæ visæ sunt, quas notis suis illustratas *curationum & observationum syllogæ ex MSC. collectæ* infereret (i), eamque in præfatione laudem nostri eruditioni tribueret, quam deberi illi boni omnes fatentur.

§. VIII. Maxime vero famam atque nomen inter eruditos sui ævi tulit Martius edita NONI (k) Græci

Bb 3

medici

(f) Vid. EL. EHINGERI *cat. bibl. Aug. p. 320. n. 8. 9.*

(g) Vid. I. G. SCHENCKII *biblioth. medic. p. 224.*

(b) *Ibid.*

(i) Conf. B. SCHROECKIUS *memor. Welsch. pag. 47.* SIMLER *biblioth. p. 344.* CORN. A BEVGHEM. *bibliograph. med. consp. I. p. 170.* Ex his manca scriptorum Martii recensio apud MERCKLINVM in *Lindeno renov. p. 506* augeri potest.

(k) Nonus hic, ab ordine nascendi ita sine dubio dictus, quis fuerit, nemini veterum dictum est. Vixisse sub Constantino Porphyrogenneta, eiusque jussu hoc curationum medicinalium compendium collegisse, ipse in præfatione innuit. Hunc Constantinum septimum hujus nominis fuisse, qui anno DCCCCLIX. obiit, Lambecius suspicatur. Martius autem Constantini Ducæ ex Eudocia filium fuisse conjicit, eo quod pater ejus Ducas doctos homines amplissimis honoribus affecerit, & præmiis etiam, si qui excellent, ornaverit, inter quos etiam Viellus fuit. Is autem Constantinus anno MLXVII. mortuus est. Lambecium sequitur FABRICIUS *bibl. Græc. Vol. XII. p. 685.* incertum vero reliquit FREINDIVS in *hist. medic. T. I. p. 135.* vers Gall. Nos senio-

medici *sylloge curationum omnium particularium morborum*, cujus codicem Græcum in bibliotheca Augustana invenerat. Cum enim hujus literaturæ generi ex Wolfii institutione esset addictissimus, primoque, quo Augustam rediit, anno otium amplius, quam sequentibus esset nactus, non ignave desidentum sibi esse ratus, compendium hoc non inelegans descripsit, Latina conversione ornavit, sicque Argentorati apud Iosiam Rihelium anno cō 15 LXVIII. 8. edidit. Quam in re non ingrati veteris medicinæ studiosis præstitit operam, quia Nonus hic veteribus ignotus ex aliis scriptoribus medicis nobiliores præstantioresque curationes in unam collegit *syllogen* (1): unde plaudebat operi WOLFIVS sequenti epigrammate:

*Ingenio pollens & linguis quinque disertus,
Teutonica, Galla, Graja, Itala & Latia,
Martius & mutis usus vivisque magistris
Principibus medica, qui celebrantur, ope:*

Hunc

Constantinum, Leonis sapientis filium, intelligendum esse nulli dubitamus. Is enim non tantum collapsas doctrinas restauravit scriptisque multis coluit ipse, quæ ex parte collegit IO. MEVRSIVS, sed & varias ejusmodi collectiones institui curavit, e.g. *delectum legum compendiarium*, a LEVNCLAVIO in *jure Græco-Romano T. II. p. 79. seqq.* editum, maximeque opus *κεφαλαιωδῶν ὑποθέσεων colleclaneorum sive excerptorum historico-moralium*, cujus insignem partem paratio Peirescio edidit HENRICVS VALESIVS. Ejusmodi vero collectiones quoque medicas instituere viros doctos Constantinum jussisse, ex THEOPHANIS *synopsi medica artis totius*, & ex *collectione hippiatricorum, sive de veterinaria medicina libris duobus* patet, quorum historiam enarrat FABRICIVS *bibl. Græc. Vol. VI. p. 493.* Quin & geoponica ejus jussu collecta esse, recte IDEM *l. c. p. 500.* contendit. Nonum itaque simile ejusdem jussu suscepisse dubitandum non est.

(1) Pleraque defumsisse Nonum ex Actio, Alexandro & Paulo ex collatione patet, pluribusque observavit FREINDIVS *l. c.* qui ideo plagii notam ei inurit. At quamvis compilatorem eum fuisse omnino fatendum sit, ex eo tamen excusari potest, quod, ita volente imperatore, tantum *syllogen* ediderit, in qua auctorum nomina laudari non possunt. Quod ipse innuit, cum se *συγγραφεὶ τῶν ἱατρικῶν διασημάτων* conscripsisse dicit: id quod compilatorem quidem, non vero plagiarium prædit.

Hunc tibi dat Nonum, Novium quem forte vocabis,
 Et quæres, nunquid proferat ille novi?
 At tu non nova, sed bona quærito, provide lector,
 Tempora naturam vertere nulla queunt.

Eodem redit Gasseri carmen libro præfixum.

§. IX. Tandem & hoc in fine hujus scriptiunculæ non prætermittendum, reliquisse nostrum, licet annis multis gravis non obiisset, bibliothecam elegantem, optimorumque librorum supellectile refertam, cujus catalogum extare ait IOANNES GEORGIUS SCHENCKIUS (*m*); Collectionem item multorum rariorum simplicium, quæ in itineribus & mora apud Gallos Italosque summa diligentia collegerat: quam præstantissimam fuisse, ex eo recte judicari potest, quod se eam mirifice cupere scribit IO. CONRADVS GESNERVS (*n*). Et bibliothecæ tamen & collectionis ejus, hodie, quantum nos novimus, nullum, ut sunt fata rei literariæ, superest vestigium.

(*m*) l. c. (*n*) *epist. medicin. L. I. p. 44.*

OBSERVATIO VIII.

De meritis illustrissimæ gentis Fuggeriadæ in literas (*a*).

§. I.

VT ab antiquissimo tempore nunquam defuere *Instita-*
 Sueviæ avitæ virtutis vestigia tuenti viri magni, *ti ratio*
 qui vel excelsa animi magnitudine fortitudinis
 rerumque civilium experientiæ laudem sunt consecu-

Bb 4

ti:

(*a*) Præmissimus hoc programma vernacula conscriptum anno 1731. orationi, quam de *Georgio Hermanno* magno olim virorum doctorum patrono, qui affinitate Fuggeriadam gentem attingebat, auctorque est nobilissimæ Hermannorum apud Kauffbyranos stirpis, habuit *Wolfgangus Ludovicus Hermannus*, viz consultissimus, qui hodie magna cum laude archigrammatorum mu-

ti: ita nec in omni disciplinarum genere honos literarum ita emarcuisse in Suevia censendus est, ut non ingenia quavis aetate tulerit immortalitatis famam doctrinae praestantia meritisque consecuta. Vtrumque ut hoc loco demonstremus, scriptitunculae hujus institutum non patitur, dabunt tamen rei literariae historiarumque non ignaris exempla multa passim scriptores, qui res Suevicas non sine industria descripserunt (b), quorum diligentiam augeri illustrarique novis accessionibus omnino fas est. Quod cum pro virium modulo, patriae potissimum viros doctos enarrando, praestiterimus (c), eminuerit autem inter Augustanos de re literaria multis nominibus pulcherrime merita illustrissima gens *Fuggororum*, nolimus eam indictam praetermittere, offensuri, gloriam quam familia inclita patriae multis modis peperit, etiam juvandis promovendisque bonarum artium studiis eam tueri contendisse. Omittemus itaque quae de maximorum virorum ex hac gente oriundorum meritis, quibus & patri-

nere in patria fungitur, idque 1734. emendatius Aug. Vind. commisimus. Quod jam multum auctum Latinaque veste indutum iterum exhibemus. De Hermanno autem plura dabit literatissimus SCHELHORNIVS, *amæn. hist. eccles. T. I. p. 700. seqq.* qui videndus.

(b) Multa tetigit, qui Sueviae historiam enarravit MAETI-NVS CRVSIVS in *annalibus Suevicis*. Optandum autem, ut vir quidam doctus & idoneus ad id argumentum auxiliis instructus Sueviae literatae historiam conscribat, cum in hac potissimum regione, & adjacentibus partibus Rhenanis honos literarum redire, barbariesque primum pelli cepit. Interim symbolae passim ad hoc institutum consulendae sunt. Quales dedere B. SERPLIVS in *epitaphiis theologorum Suevorum*, & cel. SCHELHORNIVS de *meritis Suevorum in literaturam orientalem amant. liter. T. XIII.* tum illi qui Tubingensis academiae historiam retigerunt. Dolemus autem B. IO. GEORG. LOTTERI *historiam literariam Augustanam*, quam pollicitus est, praematura ejus morte, ut olim Spizelii & Reiseri conatus similes, intercidisse.

(c) Specimina exhibent haec *miscellanea*, in quibus *Davidis de Augusta, Ottomari Nachtigalli, Hieron. Wolfii, Davidis Hæschelii, Ach. Pirm. Gasseri, Jeremiae Martii, Matth. Schenckii, Lucae Schräeckii, P. I. Cropbii* memoriam renovavimus, alia in *templo honorum, Germanorum eruditioni referato*, adduximus.

patriam, & ipsum quoque sacrum imperium, maxime vero augustissimos imperatores sibi devinxerunt, quibusque & incredibiles divitias & illustrissimorum munerum atque dignitatum tandemque comitum sacri Rom. imperii axiomæ obinuerunt, dici possent, & indicium tantum faciemus studii, operæ atque diligentia, qua omnis eruditionis incrementa adjuvit illa Augustanæ nobilitatis corona. Lineas tamen primas tantum ducemus, integram enarrationem illis relicturi, quibus his se totos licet immergere.

§. II. Tametsi autem multa amoris favorisque erga literas specimina dedere illustrissimi Fuggeri, maxime cum sæculo XVI. opibus, dignitatibus & auctoritate in aula imperatoris, Caroli V. & regis Ferdinandi eminere cœperunt, ad duo tamen potiora capita facile rem omnem revocare licet. Nam vel ipsi viri illustrissimi doctrinæ multiplicis gloriam assecuti sunt, vel immensis, quibus instructi erant, divitiis ad honestissimam eruditionis omnis commendationem urgendam & juvanda disciplinarum virorumque doctorum incrementa usi, Mæcenates se præstiterunt literarumque patronos cum paucissimis comparandos. Vtriusque argumenta pauca in medium adducamus.

§. III. Mercaturæ initio studium suum tribuisse Fuggeros, eaque supra modum florente usos, cum affinitatibus quoque primæ dignitatis & nobilitatis viris jungereptur, Maximiliani I. & Caroli V. gratia in sublime eVectos esse, gentis nobilissimæ monumenta scriptoresque rerum Suevicarum passim testantur (d).

Bb 5

Neque

(d) Consulendus uterque annalium conditor GASSERVS & CRVSIVS libris notissimis, tum qui Fuggeranæ familiæ notitiam historicam & genealogicam dedere, *scriptor elogiorum Fuggeranarum Aug. Vind. 1620. fol.* editorum; tum RITTERSHVSVS, IMIOFIVS aliique genealogiarum illustrium scriptores, FREHERVS in *theatro* passim, MORERI, BAYLE & Lexicographi alii. HIPPIA LAPIDE de rat. *stat. in Imp. Rom. c. VII. f. 5. p. 463.* MAGIR. *eponym. vit. p. 366.* Nos unum, idque peregrini viri docti, testimonium adducimus PELLISSONII, qui in *tr. de tole-*

Neque tamen ea res obstitit, quo minus ad doctrinarum studia ferrentur, & se eruditorum quoque choris immiscerent. Cujus exemplum esse potest, *Marcus*, Jacobi Fuggeri filius, literarum studiis ea felicitate initiatus, ut choro templi majoris canonicus adscribi posset: quam tamen dignitatem, nondum in usum acceptam illi eripere supremam, quæ illi anno cō cccc LXXVIII. obtigere fata. Hujus frater, *Georgius*, ut fecundæ stirpis Fuggeriadum parens fuit, & quæ hodie adhuc floret, illustrissimam gentem condidit, ita divitiis & possessionum multitudine clarissimus, evilesçere fortunæ munera rectè censuit, nisi animi nobilitarentur, & inclarescerent ingenii thesauris. Itaque totus disciplinis optimis immerfus, eo rerum usu & experientia, ea doctrinæ elegantia enituit, ut in aula Maximiliani I. præter nobilitatis axiomata, consiliarii dignitatem, & in curia Romana, favente Leone X. equitis aurati comitisque sancti palatii Lateranensis ornamenta acciperet, dignus, qui ob condita ptochotrophea (e), & stipendia eruditae destinata, æterna fama viveret. Filios is habuit duos *Raymundum* & *Antonium*, illustrissima non nobilitatis tantum Germanæ sed & orbis eruditi ea ætate sidera. Parentis enim vestigia non sequentes modo sed & superantes, quamvis liberorum sac. Rom. imp. baronum dignitatem a Carolo V. essent nacti, literarum

vantiæ religionis p. 95. inter alia: La lettre, qui l'a écrite, est d'un de ces Fuggers illustres & fameux, qui un commerce universel, qui n'avoit rien que de noble, & de grandes richesses, qui en étoient la suite, ont quelque fois élevé a tout ce qu'il y a de plus haut dans les republicues. Celuy ci (Antoine Fugger) entretenoit une grande correspondance avec le Cardinal de Granvelle, & luy donnoit souvent très bons avis. Alia passim obvia prætermittimus brevitati inservientes.

(e) Inscriptio incredibilis instituti, hodiernum Fuggerano nomini immortalitatem parentis, extat apud IO. FABRICIUM *amænit. theol. p. 117* De ipso instituto, cujus conditores fuerunt Vlricus, Georgius, Iacobus Fuggeri vid. GASSER. *adjann. 1519. CRVSIVS P. III. l. X. c. 3. VON STETTEN bist. Aug. c. VIII. p. 284. FREHER. theatr. p. 764.*

rum tamen honorem omnibus nobilitatis decoribus prætulērunt, in id strenue connisi, ut posteritati quoque innotesceret, æternaque fama traderetur, quanta in literis præsidia collocaverint. Et Raymundus ^{Ray-} ^{mundus} quidem tum multarum linguarum cognitione, tum ^{Fugge-} ^{rus.} elegantioris literaturæ sensu adeo eminuit, ut quid seculi istius elegantia in formando ejus ingenio valuerit, hodie testentur virorum eruditorum paginæ (f), quæ eum vetustatis imprimis eruditæ virorumque doctorum fautorem insignem prædicant. Primus ille cimeliarchii Fuggerani fundamenta posuit, insignem monumentorum veterum ex Græcia, Asia minore, Sicilia, Italia, Hispania apparatus corradendo, ut infra dicemus, cui deprædicando nec hodie defuit grata posteritas (g). Eidem vero literarum amori juvandarumque studio insignis quoque bibliotheca, quam primus ille condidit (h); de qua infra quoque trademus, debetur: qua re exemplum posteris prævisse censendus est, quo ad premenda eruditæ nobilitatis vestigia excitarentur.

§. IV. In eodem studio strenue cucurrit, *Antonius Fuggerus* vir summus, & tum rerum experientia tum doctrinæ variæ excellentia cum paucis comparan-

(f) Testimonium dabunt illustre non ignota inter antiquitatis cultores nomina PETRVS APIANVS & BARTHOLOMÆVS AMANTIVS, quibus rarum & insigne opus inscriptionum sacrosanctæ vetustatis, totius fere orbis, debemus. Qui in dedicatione ad Georgium Fuggerum inter alia, postquam vetustatis maximum amatorem, & libri hujus edendi unicum auctorem salutassent, addunt: *que in te lateat eruditio, quibus præceptoribus a pueritia usus sis, & quantum prestare omnibus bonis disciplinis queas, eorum judicio committimus, qui quotidie suos labores tibi adscribunt, quod e quidem nunquam facerent, nisi & te excellentem esse bonis in artibus perspicerent.* Similia dabit epistola PHILIPPI MELANCHTHONIS operi præfixa, PANTALEON *profopographia* P. III. p. 149. aliique.

(g) Conf. PETR. BVRMANNI *pref. ad IANI GRVTERI inscriptiones totius orbis Rom. cura Io. Georg. Grævii, Amst. 1707. editas* p. 5.

(h) Vid. BARTHOL. RICHARD. *bist. bibl. Vindob. p. 3. 9.*

parandus (i). Is cum fratre Raymundo a puero literis operam dando, dici non potest, quam acuto rerum eruditarum iudicio, qua doctrinae elegantia usus sit, & quam celebratum inde viri maximi, & summi eo tempore afflicto, cum belli Smalcaldici flamma omnia undique vastaret, patriae praesidii (k) fama in civitate literaria nomen sit, id quod tot, qui opera sua Fuggeranis praesidiis & subsidiis suffulta Antonio dedicarunt (l), viri docti testantur. Maximo is & studio & iudicio amplissimam bibliothecam auxit, & ut filios haberet, parenti similes a Ludovico Carino medico eo tempore non artis tantum salutaris experientia, sed humanitatis quoque studiis celebri, domi pariter atque in itineribus studiorum causa susceptis ita eos educari (m), tum, quod HIERONYMVS WOLFIVS testatur (n), *eos ab ipsis prope cunabulis usque ad juventutis initium a doctissimis praceptoribus in celeberrimis quibusque Europae gymnasiis severa disciplina moderandos, optimarumque artium & linguarum cognitione imbuendos curavit, ut se non minus ideo illi debere profiterentur, quam quod vitam & maxima quaeque ornamenta felici quodam fato ab eo acceperint.* Tacemus reliquas illustrissimi viri virtutes, quibus eruditionis elegantiam mire auxit, nomenque immortalitati consecravit (o).

§. V.

(i) Comparandus cum his praeter Crusium PANTALEO *profopograph. P. III. p. 317.*

(k) Conf. quae ex actis in *historia reuim. Augst. l. II. c. I. p. 64. seqq.* narravimus, add. VON STETTEN *hist. Aug. c. VIII. §. 20. p. 401. seqq.*

(l) Dicitur ea de re in *sequentibus.*

(m) PANTALEO *l. c. p. 520.* praerant autem studiis Ioannis & Marci. Eos parentis instar amare & venerari saepius ad se vocatum testatur *l. c. PANTALEO, conf. WOLF. Elegia praemissa Nicephoro.*

(n) Praef. *Choniatae praemissa.*

(o) Digna quae hic legantur verba H. WOLFII ex libro non ubivis obvio, ZONARAE *annalibus*, ubi in *epist. ad Antonium Fuggerum: Praedicabit posteritas non tantum ornamenta fortuna, ob quae cum vulgo beatus habearis; tu ea umbra parietum comparare*

§. V. Ex Raymundi filiis strenue parentis vestigia calcavit *Ioannes Iacobus Fuggerus*, vir eruditissimus, & inter scriptores rerum Austriacarum condita *historia domus Austriacæ* dudum nobilis, *speculoque honorum archiducum Austriae* (p), dudum celebratus. Nec minorem se præstitisse fratrem *Georgium*, testis coævus & ἀντίπαρος est HENRICVS PANTALEO, (q) quo narratore novimus: *in patria aliquantisper, & Ingolstadii ulterius literis imbutum statim ad externas regiones ablegatum esse, atque ita Gallicam Italianamque linguam didicisse, Belgium Bobemiamque accessisse, in studiis ipsum D. Seldium socium habuisse: fuisse ingenio excitatissimo, & in corporis functionibus summæ alacritatis. Quod ad studia attinet, mathematica-*

Ioannes Iacobus Fuggerus.

Georgius Fuggerus.

soles: sed & ingenii magnitudinem, & prudentiam tuam periculosis temporibus in re & publica & privata: animi constantiam & æquabilitatem in utraque fortuna; in amplissimis opibus, quas a maioribus acceptas & feliciter conservasti, & sine cujusquam injuria amplificasti, & ad bene merendum de multis contulisti, eam modestam, & debiti etiam honoris contemptum, qui vel in infimis hominibus raro invenitur; nec tacebit vel benignitatem erga miseros & afflicto, vel liberalitatem erga studiosos & doctos, in quo numero, si quis mihi locus est, & si inter Luscinios, Carinos, Tonneros, Streptos, Siphanos atque alios complures, qui tua munificentia fruuntur, numerari mereor &c. Quæ nihil nimium dicere, acta Augustana publica & privata ejus temporis loquuntur.

(p) Prodiit cum *anclario SIGISM. A BIRCKEN*, censore *Petro Lambecio*, *Norimb. 1688. fol. Conf. bibl. hist. Struvio. Buder. P. II. p. 1048.* præstitisset autem si integrum & non interpolatum edidisset *Birkenius*, quod melius & majus fuisse suspicatur *IO. PEIR. LVDEWIG* in *Germ. princip. l. II. c. VI. n. 18. p. 36 conf. IO. CHR. WENDLER diff. II. de meritis reip. Aug. in ren lit. c. II. §. 2. p. 47.* Et ille quidem ἀντιπαρος maximo pretio redemisse *Mauritium Saxonum* ducem refert, *præf. reliq. msc. p. 99. not. & diligentiam Fuggeri in colligendis diplomatibus valde laudat. Conf. Otium Hanov. IOACH. FELLERI p. 366. seqq. FREHERVS in teatro p. 796.*

(q) *Prosp. pograph. P. III. p. 434. seqq.* exscribimus locum, cum quia rarus liber est, tum quia pulchre omnia comprehendit quæ ad rem faciunt. Insignem rerum mathematicarum peritiam & exhibitam viris doctis benevolentiam laudat quoque *ELIAS REVSNERVS* in *anclario operis genealog. conf. FRETHER. t. cast. p. 762.*

thematicis perpetuo deditum fuisse, ac tantum cum in hoc studio, tum in admirabilium rerum inquisitione evasisse, ut dudum a maximis quibusque amplissima clogia meruerit. Frequentissime usum consuetudine Petri Apiani Iugolstadiensis mathematici: sed hæc studia non vulgariter coluisse, quoniam abditissima quæque in universa natura pervestigaverit, subtilissima multa de umbris, aquis, ignibus, magnete abstrusisque aliis naturis inquisiverit, sibi que conscripserit. Nam & post Apiani senioris obitum Cyprianum Leovitium astrologum celeberrimum in ædibus suis annis quatuor sustentavisse, & supputationum tabulas & præclara alia multa adornasse. Bibliothecam etiam extruxisse tum aliis libris, tum philologicis, medicis, architectonicis & historicis refertissimam, ejusque indicem summo studio pulcherrimum confecisse, ut solus ex optimatibus Gænerianæ bibliothecæ indicem locupletasse videri posset. Sed in omnibus pulcherrimis studiis diversos adhibuisse ad varia colloquia doctissimos viros, ut quidem ejus domicilium nunquam doctis hominibus vacaverit: dum & uxor, Catharina Thurzonia, ejus liberos sexus utriusque in tenera ætate ita institui curaverit, ut Musarum & pietatis sacrario potius quam scholæ inclusi fuisse viderentur. Ex hac disciplina Isabellam ejus filiam Villingerano baroni Suevo nuptam Latinis literis adeo ornatam prodiisse; ut exactissime Latine loquendo, nulli quamvis doctissimo cedere judicaretur (r). Addit & alia, quorum ipse testis fuit, non negligenda, sed quæ hic brevitate causa omittimus, ex quibus Georgii Fuggeri doctrinæ & eruditionis studium intelligitur. Ejus vestigia pressit Philippus Eduardus, cui gymnasium, quod Iesuitæ Augustanæ erexerunt, potissimum debetur. Is & patriam bibliothecam miris accessionibus auxit, & imprimis rerum astrologicarum adeo peritus fuit, ut patrem superasse crederetur. Adderemus his tertium Raymundi filium, *Vdalricum*, nisi

Philip-
pus E-
duar-
dus
Fugge-
rus.

(r) Idem annotatum quoque a MART. CRVSIO *annal. Suev. P. III. l. IX. c. 13. p. 561.*

nisi infra magis commoda de eo dicendi esset occasio.

§. VI. Non inferiorem se hac literarum gloria *Mar-*
Raymundi filiis demonstravit Antonii Fuggeri propa-^{cu Fug-}
go, virorum doctissimorum, & virtutis atque do-^{gerus.}
ctrinae laude maximis muneribus praefectorum ferax.
Inter hos Marcus, Antonii filius, qui tandem reipub-
licae Augustanae moderandae duumvir praefectus est
(s), eruditionis laude scriptis quoque conservata
maxime innotuit. Magni laboris opus is suscepit,
versionem *annalium* BARONII vernaculam adornan-
do, cujus tamen tomus tantum primus typis vulga-
tus est (t), operis prolixitate sine dubio interpretem
deterrente. Eandem industriam in vertenda NICE-
PHORI CALISTI *historia ecclesiastica* demonstravisse,
auctor est PAVLVS FREHERVS (u). Rerum
vero antiquarum curiosum ad prisca veteris aevi mo-
numenta fuisse attentum, OCCO tertius (x) testis
est, qui se inscriptiones multas a Marco Fuggero ab
ipso in itinere Hispanico descriptas accepisse narrat.
Tacemus Antonii nepotem *Iacobum Fuggerum* eru-^{Iacobus}
ditionis commendatione in aula pontificis illustrem, ^{Fugger-}
tandemque episcopum Constantiensem (y), aliosque ^{rus.}
in historia illustrissimae gentis celebre nomen etiam
doctrinae testimonio nactos, qui in historia familiae
Fuggeranae plenius sunt enarrandi.

§. VII. Latissima praebuisse hunc in modum ci-^{Favor}
vitati eruditae spectacula illustrissimam Fuggerorum ^{& pa-}
gen-^{troci-}

(s) Vid. *Cat. duumvir. praef. reip. Aug. n. VI. Icones Fuggeranae*, PRASCH. *epitaph. P. I. p. 58.* munere anno 1559 se abdicavit, servatis tamen titulis honorariis, auctis axiomate consiliarii imperatorum Maximiliani II. & Rudolphi II.

(t) *Ingolstadt. 1594. fol. 1595. 4. conf. SAGITTAR. intr. in H. E. c. XIV. §. 14. & T. II. p. 161.*

(u) *Theatr. p. 770. VON STETTEN histor. Aug. c. IX. p. 745.* librum etiam de *equorum cura* vernaculum ei tribuit, IVL. BERN. DE ROHR. *bibl. oeconom. c. X. §. 24 p. 365.*

(x) Vid. *dedic. operis inscr. pt. ad Marc. Fuggerum, & si placet nostram historiam Oeconom. c. III. §. 18. p. 82. 8299.*

(y) Conf. *BYCELINI Constantia.*

*nium li-
tera-
rum in
gente
Fugge-
rana.* gentem, nemo negaverit, qui tolli in sublime & au-
geri miris modis disciplinarum honorem, si cultores
invenerint sanguinis nobilitate munerumque dignita-
te spectabiles ex annalibus literariis edoctus est. Ast
majorem tamen meritorum gloriam Fuggerano no-
mini accrevit, cum incredibili divitiarum copia opi-
busque, & inde potentia atque auctoritate in repu-
blica & ipsis principum, maxime Caroli V. & Fer-
dinandi I. aulis effulgentes, pronis animis insignique
favore, auxiliis quoque exoptatissimis omnem eru-
ditionem, virosque doctos cujusvis generis, nationis &
religionis adjuvarent, adeo ut quem ipsis in præstan-
do disciplinarum artiumque optimarum patrocinio æ-
qualem faciamus, tantum non inveniamus neminem.
Ad hanc nempe anchoram viri in orbe eruditi summi
confugerunt, quoties magnis sumptibus ex ipso orien-
te libri manuscripti petendi, inscriptiones, statuæ,
monumenta vetera conquirenda, libri rarissimi con-
sulendi: quoties vel studiorum impensæ, vel vitæ
necessitates & commoditates quærendæ, vel edenda
scripta vetera atque nova præstantissima. Ex his fon-
tibus tot stipendia in ingenuos magnæque spei a-
dolescentes ad formanda studia, prosequendos labo-
res academicos, urgenda itinera literaria fluxerunt.
His tanti nummorum acervi debentur, quibus pas-
sim in academiis collegia extructa, salariis professo-
res aucti, dedicationes librorum magnificis præmiis
exceptæ, & quæ alia sunt, quibus immortalē be-
nevolentia erga literas memoriam reliquerunt.

*Initia
hujus
benevo-
lentia
litera-
ria.*

§. VIII. Splendorem vix recuperare inter Ger-
manos cœperant humanitatis literæ, favoremque vi-
rorum principum sibi acquirere, cum nulli in eo con-
cedendum ratus, Iacobus Fuggerus de eo cogitaret,
ut viros doctos Augustam pertraheret. Is cum anno
1517. a pontifice patronatus, quem vocant, jus
in æde collegiata S. Mauritii, invito quidem episco-
po, obtinuisset (2), in id incubuit, ut viros doctos
divi-

(2) Conf. VON STETTEN *bist. Aug. p. 441.* GASSER. *an-*

divinæ doctrinæ interpretes constitueret, eandemque rationem filiis quoque continuandam traderet. Quod ita quoque factum esse, vel uno Ottomari Luscinii, viri in Fuggerorum domo gratiosi, & eo quidem tempore inter doctissimos ævi sui viros connumerati exemplo constat, quem in ea æde stipendio Fuggerano sacra oracula fuisse interpretatum supra jam probavimus (aa). Qui quoque hanc Fuggerorum benevolentiam debitis prosequi laudibus non erubuit (bb). Maxime vero favor iste literarum, virorumque doctissimorum patrociniū in ejus filiis, Raymundo & Antonio, eminuit, quos magnificentia incredibili omnis generis eruditionem conatusque virorum eruditorum literarios adjuvasse non crederet forte posteritas, nisi tot doctorum hominum, mira industria in urgendis eruditionis partibus ab iis promotorum testimonia rem extra dubitationis aleam ponerent. Quamvis autem multa eaque præstantissima specimina fuerint, quibus illa benevolentia maxima fama omnem fere orbem artibus cultum replevit, quæ referre omnia in hac paginarum angustia non licet, potiora tamen hoc loco paucis & velut per lancem saturam indicabimus, ut quanta felicitate ex Fuggeriadum gente gavisæ sint literæ, intelligatur.

§.IX. Et primum quidem tum divitiarum atque opum, Specimen eruditionis justique rerum antiquarum sensus specimen allegandum est, *gazophylacium Fuggeranum* ^{ejus primum} rerum vetustarum supellectile ex omni orbe congesta ^{g. 120-} superbum, idque non a draconibus custoditum, ^{phylacium} sed virorum doctorum usibus cum gaudio quodam herorum destinatum & apertum. Dabimus vadem ^{congestum.} virum antiquitatis peritissimum Beatum Rhenanum
in

nal. in Ep. Christoph. CORB. KHAMM. hier. eccles. P. II. c. 2. f. 1. p. 12. qui tamen contradictiones episcopi nescio qua fide vel scopo reticet.

(aa) In obs. de Ottomaro Nachtigallo.

(bb) In dedicatione psalterii supra enarrati.

in epistola ad Pbilippum Bucbaimerum, medicum (cc), ita de hac Fuggeranæ supellectilis magnificentia, postquam pulcherrimas splendidasque eorum ædes descriperat, differentem: *Sed magis nos moverunt in superius cænaculum (ædium Raymundi Fuggeri) deductos tot ac tanta monumenta antiquitatis, ut vix ullo Italiæ loco plura crediderim apud unum hominem reperiri. Primum aëra contemplati sumus & fusilia. Quis illic veterum Deorum non sæpe nobis occurrebat! Iuppiter cum suo fulmine, Neptunus cum tridente, cum sacculo petasoque Mercurius, Pullas cum ægide, & erant quos vix præ vetustate licebat agnoscere. Numismata deinde suo loco jacebant. Aderat tantum unum illic simulacrum lapideum - - In altero secretario quod saxeas tantum statuas continebat, vidimus Dianam cum luna ac pbaretra, vidimus Apollinem, Minervam, Venerem cum Cupidine, taurum qui vebebat nudam puellam, tensis brachiis auxilium implorantem, & obscænum illum Deum pudenda sui parte prorsus impudentem, cui adstabant effigies mulierum plenos pballis calatbos gestientium. Apparebat hortorum limites fuisse. Mirum vero, potuisse ista tot sæculis uspiam integra conservari. Fragmenta statuarum vix numerare erat. Placebat nobis somni Dei caput clausos habens oculos & papavere revinctum. Bacchi capita multa arguebant ferta ex racemis & pampinis: quædam colosseam ferme corporum magnitudinem præ se ferebant. Narrabatur vero nobis ex toto propemodum orbe convecta fuisse ea vetustatis monumenta, præcipue tamen ex Græcia & Sicilia. Adeo nullius sumtus Raymundum pænitet ob amorem, quem literarum minime expers erga antiquitatem gerit, modo possit talibus rebus potiri. Id quod vere nobilem & generosum hominis animum ostendit. Hæc Rhenanus, dignus rei testis & admirator.*

§. X.

(cc) Ep. L. Cent. epist. philolog. a GOLDASTO edit. p. 210. seq. Locum ob libri raritatem integrum exscribimus.

§. X. Alterum magnificentiæ Fuggeranæ erga literas *Speci-*
 monumentum insignis bibliotheca est, ab avo con- *men se-*
 dita, a filiis Raymundo & Antonio incredendis sum- *cun-*
 tibus ad regium splendorem evecta, a nepo- *dum bi-*
 tibus Ioanne Iacobo & Philippo Eduardo ad XV. *blioth-*
 millium volumina aucta, æstimata olim octoginta mil- *ca.*
 lium florenorum pretio (*dd*). Quæ non omnis tan-
 tum generis libros impressos, & imprimis nascentis
 typographiæ cimelia longe rarissima, complexa est,
 sed imprimis codices manuscriptos plurimos conti-
 nuit, magno ære ex oriente collectos redemptosque,
 maxime a Ioanne Dorechwano, rerum Fuggeranarum
 in aula imperatoris & in oriente procuratore, insigni
 studio comparatos. Cui thesauro cum præfuerit bi-
 bliothecarius HIERONYMVS WOLFIVS, ejus ú-
 nius testimonio (*ee*), ne nimii simus, fidem rei fa-
 cimus. Ita vero ille, de Antonii filiorumque ea in
 re cura atque studio:

Auctior baud tenui gaza : quam FVGGARVS beros
Sumptibus baud parvis ANTONIVS, orbe petitam
Barbarico studiis melioribus obtulit, atque
Esse sui voluit monumentum posteritati
In terris. Namque ipse senex templa alta petivit
Aetberis: exemplum patris at generosa propago
Marcus, Ioannes, Hieronymus atque Iacobus
Persequitur : similisque petens fastigia laudis
Pieridum cultrix, jatis plaudentibus auctum
Ornat opus, totumque jubet volitare per orbem.
Cur vero Dorschwane tuæ præconia vitæ
Dissemulem? tu propitio generatus utroque
Mercurio, quem κερδῶον λόγιόντι Pelasgi
Appellant, post ampla negotia rite peracia

C c 2

Non

(*dd*) Ab Alberto Fuggero comite vendita 15000. flor. in bi-
 bliothecam imperatoris Viennentem migravit, conf. BARTH. RI-
 CHARD. *de biblioth. Vindobon.* p. 89.

(*ee*) In epilogo Byzantina historia NICEPHORO GREGO-
 RÆ præmisso. Conf. FRÉHER. *theatr.* l. c. PANTALEO l. c.
 LOMEIERS *de biblioth.* p. 398. BAYLE *dict.* T. II. art. Fugger.
not. c. p. 515.

*Non secus ac vasti pelagi timidusque procellæ
 Portum nauta subit, sic te quoque musica fessum
 Antra tenent. Tu Pieridum colis otia lætus:
 Omnia tu veterum volvens monumenta soporum
 Mentis opes cumulas. Ea nec te cura quietum
 Esse finit: libris quos Pannonis ora ministrat
 Defunctus, petis Euxini vagus æquora ponti
 Per tot barbaricos populos. Amasea Stratonis
 Patria te vilit, Byzantia deinde reversus
 Mænia perlustras, ubi Cantacutius beros
 Quæsita te merce beat, librisque potitum
 Ignotis prius, ad palatia celsa Viennæ
 Dimittit reducem. Tua per Dorischevane pericla
 Omnia post primi quæ tempora Constantini
 Gesserunt orientis opes, contraque tulerunt
 Protinus ad divi prope tempora Maximiani,
 Seclorum longam seriem, conjuncta tenemus.*

Nempe hujus Fuggerani administri cura, Zonaræ Choniatae & Nicephori historia msc. bibliothecæ Fuggeranæ etiam illata est, ex qua eam edidit HIER. WOLFIVS, cujus de vita sua narratio (ff) plura ea de re exponit. Is adeo herilis bibliothecæ elegantia captus fuit, ut de ea cecinerit:

*O Fuggere tuam præ cunctis bibliothecam
 Hanc amo, nam votis major & illa meis.*

Publici
 usus fa-
 cta.

§. XI. Non hos vero sibi solis thesauros afferebat gens Fuggeriadum, sed commune bonum esse voluit orbi literario. Itaque insigni animi propensione non commodare modo gazas istas viris doctis, & eorum usibus liberaliter inservire jubere, sed, & excitare præstantioris doctrinæ fama viros celebres, ut his suppetiis fruantur, præmia proponere, editionis vel sumtus facere, vel inscriptiones & dedicationes lubenter recipere, & munificis stipendiis remunerari (gg),
 rem,

(ff) *Synopsin hujus biographiæ in antecedentibus exhibuimus, & ipsa quidem Wolfii verba hac de re attulimus.*

(gg) Pro lingulis Zonare foliis vertendis singulos sibi flore-

rem sibi habuerunt exoptatissimam, suæque nobilitati decoram. Quæ prolixè demonstrare hoc loco eo magis superfedere licebit, quo prolixiores ob eam rem laudes viri literati, iique ea ætate in senatu literario principes, in Fuggeros cumulaverunt, quas hoc loco exscribere esset extra oleas vagari. Vnius APIANI vel AMANTII etiam *dedicatio operis inscriptionum* ad Raymundum Fuggerum (*bb*) vel WOLFII *dedicationes corporis historiae Byzantinae*, similesque legendæ sunt, ut fides ea de re constet. Cuncta haud incleganter complexus est GEORGIUS HENISCHIVS, vir doctissimus, cum Christophoro Fuggero Kirchbergæ & Weissenhorni comiti novam *Hesiodi* editionem (*ii*) inscriberet, cujus verba, cum liber admodum infrequens sit, bona lectoris venia hic integra damus. Ita vero ille (*kk*): *Omitto vestrum Vespasianum Hieronymum Fuggerum, cujus ut testatur elogium marmoris insculptum largas inter opes absque curis anxiiisque negotiis jucundos inter amicos hilariter ac benigne vitam traducere studium fuit, insigni jucunditatis & munificentiae & patrociniis optimarum elogio præstantis familiae cura digno. Quam fuit Severo simillimus Jacobus avi tui frater, omnium sui ordinis ac nationis ornamentum, non aliam quidem ob causam quam quod, ut testatur marmor, divitiarum iniustatarum partu, liberalitate inter omnes, vitæ integritate, animi magnitudine nulli secundus fuerit. Quam fuit eidem Severo simillimus Georgius avus tuus, munifica bene merendi virtute insignis. Quam denique Augusto simillimi fuerunt Raymundus pater & Antonius patruus, item Georgius frater tuus, viri eximia integritate ac munificentia incomparabili, optimarum*

Cc 3

artium

nos numeravisse Antonium Fuggerum, refert WOLFIVS l.c. qui se eo ære mire resectum esse in elegia præmissa fatetur.

(*bb*) Ex ea enim patet non inscriptiones eos tantum suppeditasse, sed & ligno suis sumptibus incidi curasse, & insigni cura opus promovisse. Ideo eos, in præmissa Ep. cum Medicea familia comparavit PHILIPPVS MELANCHTHON.

(*ii*) *Bafil.* 1580. 8. (*kk*) p. 23.

artium atque verum antiquarum amantissimi, studiosorum ac egenorum patroni & Mæcenates Augusto non posthabendi &c.

*Tertium spe-
cimen
stipendi-
aria vi-
ris &
juveni-
bus do-
ctis sup-
pedita-
ta.*

§. XI. Tertium, quod Fuggeranæ in literas atque literatos benevolentia & munificentia specimen merito ponitur, maxima illa voluntas est, qua & juvenes elegantis ingenii rectæque spei in academiis & itineribus literariis suis sumptibus, iisque haud exiguis, alere, & viros doctissimos in academiis peculiaribus stipendiis sustentare, more toti fere genti illi per seculum XVI. recepto, non dedignati sunt. Magna inde Fuggerani nominis gloria ab his munificentia eorum alumnis enata est: tanta visa PANTALEONI (II), ut, nullam fere per Europam academiam extare, in qua non diligenter ipsorum alumni literis operam impenderint, & in viros maximos evaserint, scriptum reliquerit. Valde deprædicat hanc liberalitatem Mæcenatum suorum Ieremias Martius (mm), & imprimis Antonii Fuggeri, filiorumque Marci & Ioannis, præstitam sibi ea in re operam gratus fatetur, qua de re vita ejus in superioribus descripta consulenda est. Imprimis autem LAVRENTII GRILLI, medici Angelopolitani ea de re testimonium audiendum est, quod & pulcherrimum est, & edita oratio rarior, quam ut evolvi ab omnibus queat. Is itaque cum solenni oratione professoris medicinae munus in academia Ingolstadiensi a Fuggeris electori Bavariæ commendatus auspicaretur (nn), inter alia ad studiorum suorum historiam pertinentia hæc quoque habet: *Inter ea temporis Ioannes Iacobus Fuggerus, vir affluentia opum quidem felix, sed virtute, ingenio, & prudentia longe*

(II) *Prosopograph. P. III. p. 317.*

(mm) In *dedicatione Noni* a se editi. Digna est, quæ ubi occurrit, (rarus enim liber est) tota legatur, multa enim habet hoc argumentum illustrantia, quæ ne nimis prolixi simus, omittenda hoc loco sunt.

(nn) *Or. de peregrinatione studii medicinalis ergo suscepta, Pragæ 1566. 4. adhæret EIVSD. libris duobus de sapore dulci & amaro.*

longe felicissimus, & certe nunquam satis laudatus prudentissimo consilio cogitare capit de uno atque altero medicinae studioso, in Italia & alibi instituendo, ut quæ in Germania ad medicinam absolute perdiscendam viderentur deesse, ea apud exteros consequerentur - - ut si hac ratione aliquis præter ceteros eximie profecisset, is non solum ipsi, a quo beneficium accepisset, sed etiam reipublicæ sua arte & industria prodesset. Hoc consilio vir nobilissimus & prudentissimus de medicis peregre alendis cogitavit. Inter quos & me sibi a Nicolao Eberhardo Icto clarissimo indicatum adscivit, & ultro maximis beneficiis provocavit, & per totam Italiam, per Britanniam & universam Germaniam integro fere septennio peregrinantem sumtu non vulgari sustentavit, ita ut ad præclaram eruditionem & magnarum rerum cognitionem comparandam nihil mihi, præter voluntatem meam, deesse posset. Alia addit, non hoc loco contemnenda, at quæ pagella non capit. Eandem felicitatem in alendis tum doctoribus tum studiosis exhibitam academiæ Ingolstadiensi a Fuggeris magnis laudibus deprædicat VALENTINVS ROTMARVS (00), cujus ad Ioachimum & Albertum Fuggeros carmen merebatur totum huic scriptioni inferi, nisi modus esset servandus. Illud itaque commodiori occasione servamus.

§. XII. Adjiciendus his *Vlricus Fuggerus*, unus *Vlricus* ex Fuggerorum gente protestantium sacris addictus, & tum fatorum adversitate, tum incredibili literarum amore & benevolentia nunquam obliviscendus. Qui cum Paulo III. P. M. a cubiculo fuisset, meliora postea sacra sectatus ita facultates, quas haud modicas possidebat, tum in colligenda amplissima bibliotheca, & redimendis magno ære codicibus manuscriptis, tum in vulgandis per Henricum Stephanum optimæ notæ scriptoribus veteribus, tum in colendis, remunerandis augendis viris doctissimis & cele-

C c 4

berri-

(00) Consulenda quoque ejus *historia academia Ingolstadiensis* T. I. p. 59. seqq.

berrimis, profudit, ut a fratribus Ioanne Iacobo Mar-
coque Fuggeris prodigalitatibus accusato facultatum
suarum fructus interciperentur, difficilique lite im-
plicatus cogere in aulam Friderici III. Palatini ele-
ctoris, tanquam in asyllum, confugere, donec restitu-
tus bonorum fructus usumque reciperet (pp). Quos
ita porro adhibuit, ut & vivus viros doctos, maxime
egenos, juvaret, & moribundus sex juvenum ingenu-
orum studiis stipendia ex facultatibus suis addiceret,
bibliothecam autem amplissimam Heidelbergensi inse-
rendam testamento juberet (qq). Tandem & *Mar-*
Fugge-
rus. *cum Fuggerum* his annumeramus, cujus in colligen-
dis & communicandis secum numismatibus atque in-
scriptionibus industriam & benevolentiam publicis de-
dicationibus deprædicarunt HVBERTVS GOIZI-
VS (rr) & ADOLPHVS OCCO III. (ss). Cedre-
num

(pp) Adeundi. ut brevitati litemus, de illustrissimo Mæce-
nate GASSARVS *adan.* 1561. THUAN. l. CXXX. in fin. GRV-
TERI *chron. eccles.* l. II pag. 1416. FREHER. in *theatro* pag. 769.
MORHOF *polyhist. T. I.* p. 31. TEISSIER *eloges des hommes sa-*
vans T. III. p. 308. BAYLE *dict.* T. II. art. *Fugger.* p. 515. inter
quos tamen nonnulli minus accurate de eo scripserunt, maxime
Morhofius, qui lapidem philosophicum eum habuisse, vel sum-
mum arcanum physicum possedisse nugatur. Quod circumstan-
tiis ejus & testimonio Gasseri, *tetlis avropov*, cujus ille bibliotheca-
m redemit, adversum est. Falsum etiam quod Thuanus ait, fa-
cultates eum non recuperasse, recte ideo notatus a Baylio. Con-
sultendum quoque epitaphium Vlrici Fuggeri, quod extat apud
TEISSIER l. c. & CARPENTARIUM *centur. erud. cælibum* p. 22.

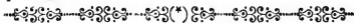
(qq) Meretur hoc loco adscribi testimonium magni viri
CONR. GESNERI in *epistola ad Ach. Pirm. Gasserum Epistol. me-*
dicin. l. 1. *Primum omnium Deo O. M. gratias ago de liberalitate Mæ-*
cenatis nostri, cujus bonor mihi perpetuo, ut virtus & pietas ejus me-
rentur, cura erit, nec minus nunquam, cum majoribus divitiis af-
fueret. Dabit Deus his meliora, si non in hac tam misera & caduca,
in futura tamen & æterna vita, cujus gustum hic percipimus sacrosan-
cti ejus verbi meditatione, quam ei cordiesse, ex disertissima ejus
oratione, quam Badenæ aliquando me audiente habuit, magna cum
voluptate cognovi. Tu quoque illi non deeris, sed constantem & per-
petuum ei tum medicum tum in felicissima religione nostra fratrem te
illi exhibebis, ut tui familis semper, hoc est perpetuo vir bonus sit.

(rr) *Theaur. rei antiquar.*

(ss) *Inscript. veteres in Hispan. reperta.*

num vertendum ab eo accepit GVILIELMVS XYLANDER.

§. XIII. Poterat his, quartum studii Fuggerani *Quar-* erga literas specimen addi, nisi modus scribendi *tum spe-* cimen *excita-* set servandus. Nempe non contenti, sua industria *ti viri* sumtibusque viros doctos omnemque literaturam *summi* adjuvasse, aliis quoque, quos vel affinitate vel amicitia *ad simi-* atingebant, ad simile præstandum Musis patrocinium non *lia.* exemplum modo sed & auctores fuere. Cujus testis esse potest, cujus causa olim hanc dissertationem scripsimus, *Georgius Hermannus*, magnus & ipse eruditorum virorum patronus. Verum & hujus res ita erudite enarravit ven. SCHELHORNIVS noster, ut spicilegium non reliquerit; & similia addere esset limites constitutos migrare & prolixitate lectorem remorari. Itaque huic quidem tractationi finem imponimus, seculoque nostro Mæcenates multos Fuggeris similes, & horum gloria ad æmulationem accensos pie precamur.

OBSERVATIO IX.

De vita & scriptis

ACHILLIS PIRMINII GASSERI

Lindaviensis, Med. Doct. & Poliatri Aug.

§. I.

Meritorum de bonarum literarum studiis, & patriæ quoque fama virorum memoriam conservare, ut pulchrum & decorum est; ita ii imprimis laudandi sunt, qui, qua ratione orbis pariter literarii atque patriæ incrementa promoverint, exponunt. Non exiguum vero ejusmodi virorum numerum, qui tum eruditionis claritate, tum scriptorum doctissimorum copia patriam, locumve, ubi munera gesserunt, nobilitaverunt, & nominis immortalita-

Aug. Vind. docto- rum medico- rum alumna litatem consecuti sunt, Augusta Vindellicorum exhibet, inter quos, ut reliqua disciplinarum genera taceamus, Machaonica ars præstantissimos viros protulit, ut alio tempore, favente numine, pluribus docebimus. (*) Vnum jam nobis specimen sistere animus est, *Achillem Pirminium Gasserum, Lindaviensem, medicinæ doctorem & poliatrium Augustanum*, virum & eruditionis præstantia & scriptorum doctissimorum copia celeberrimum. Tantum vero abest, ut meritis ejus non assurrexerint, qui historiam Germanorum literariam concinnarunt, ut potius passim ejus fiat mentio. Inter *συγχερόνους* enim, quique vivi ejus eruditionem mirati fuerunt, HENR. PANTALEO (a), MARTIN. CRVSIUS (b) & CONR. GESNERVS (c) ejus nomini perpetuam fecere memoriam. Post facta vero aliis quoque, imprimis MELCH. ADAMO (d), PASCHALI GALLO (e), PAVLO FREHERO (f), ABRAH. MERCKLINO (†) aliisque memoratus est, donec nuper desideratissimos ejus annales Augstburgenses, quibus tantam nominis celebritatem consecutus est noster, B. IO. BVRC. MENCKENIVS, illustre nuper Lipsiensis academix ornamentum, *collectionis scriptorum rerum Germanicarum tomo primo* infereret, iisque in doctissima bonæque frugis plena præfatione ea de Gassero adjiceret, quæ vir natalium splendore, eruditionis præstantia, & ut meritis in patriam maximis, ita summo in bonas artes studio conspicuus Dn. WOLFG. IACOBVS SVLZERVS, quo perillustri hodie duumviro præfecto gaudet floretque, utinam seros in annos! patria, partim etiam viri generosissimi

(*) Factum illud in *proleg. ad hist. vit. Oeconum.*

(a) In *Prosopograph. P. III. p. 302.* qui tamen more suo **vagus** est.

(b) In *annal. Suevic. l. IX. p. 3. 6. 16. &c.*

(c) In *bibliotheca*, vid. *Gasser. T. I. & bibl. Gesn. Siml. p. 3.* (d) In *vitis medic. p. 103. seqq.*

(e) In *biblioth. medica p. 2.*

(f) In *theatro vir. erud. clar. P. III. p. 1275.* ubi v. sub Pirminii nomine, sed male, laudatur.

(†) In *Lindenio renov. p. 5.*

rosissimi Dn. MARC. CHRISTOP. KOCH A GAILENBACH, septemvir, & Dn. SIGISMUNDVS IAC. AMMANVS, senator Augustanus, quantum quidem temporis, quo cuncta circumscribebantur, breuitas permittebat, cum eo communicarunt. Cum interim vero alia quædam nobis quoque ex beneuola laudatissimorum virorum communicatione innotescerent, quædam jam in scriniis nostris latuerint, omnia vero passim dispersa inueniantur, operæ pretium nos facturos, nec ingratum quoque fore lectoribus confidimus, si, quæ tum *ἀνέκδοτα*, tum edita monumenta de Gassero ejusque scriptis, imprimis de ejus annalibus, retulerunt, nosque de multo nobis usû trito auctore observavimus, hic una serie collecta lectoribus propinemus.

§. II. Natus vero est Achilles Pirminius Gasserus anno S. R. clō lō V. Novembris tertio die, ante ortum solis (g) Lindavii ad lacum Bodamicum, patremque habuit Vlricum Gasserum, matrem Vrsulam Randeckiam, Gasparis, nobilis a Randeck filiam. De patre ipse noster (b): *Vir fuit hic cchirurgus industrius, miles strenuus, ac cordatus homo: nam tribus suæ Lindoiæ tribunus non semel, ac totius patriæ capitaneus, dum cæsar Maximilianus anno clō lō VIII. Rbomam pro corona petere instituisset, tandem etiam ejusdem imperatoris cchirurgus proprius domesticusque fuit.* Confirmant hæc quæ singularia de eo in annalibus (i) refert: *Statim, ita verba ejus se habent, Vlrychus Gasserus Lindoiensis, patriæ suæ turma, 24 nimirum peditum, (quòs cæsar, quod singuli reipublicæ Lindoiensis coloribus nempe albo & viridi ex æquo divisis vestibus ornati forent, mox in corporis sui custodiam pro stipatoribus acquisiuit) ductor, ac totius Germanici exercitus rerum capitalium præfectus, vulgo Scultetum vocant, claviūque portarum civitatis ejus custos,*

(g) Ipse GASSERVS in notitia de vita sua msc. codici anal. Ammaniano præfixa.

(b) l. c. (i) Ad ann. 1503. conf. CRVSIVS l. c.

flos, pater meus charissimus, argilla ad valvas portæ ejus (Tridenti) quæ in Italiam ducit, Germanicum rythmum addito nomine scripsit, in banc sententiam: Si Tridentum pro Roma est electum, est & iter meum Romam confectum. Quod factum multi proterviam plerique famosum interpretati sunt. Ipse vero imperator jamjam declaratus, post paucas horas illac obequitans, nullo naso sed cum risu legit, ac post quatuor annos, cum ejusdem imperatoris domesticus chirurgus jam dictus Gasserus prædicatione multorum esset factus, mox primo intuitu virum agnovit, & facetiam eam benigne recolens ipsum sibi, non solum, quod chirurgus expertus, sed & miles integer foret, semper commendatissimum futurum, clementissime promisit. Vitæ vero finem Vlricus fecit anno clō 15 XVII. Cal. Nov. Lovanii, sepultusque ibidem in æde summa ad altare S. Sebastiani. Mater vero clō 15 XXXV. ex pleuresi fatis concessit Lindoiæ. His parentibus natus non potuit non bene educari, & imprimis mature bonarum literarum studiis applicari, quas primo apud sponso-rem sacri lavaminis, Leonardum Bajerum Eslingensem didicit (k), Pirminii tum quoque nomen a Ioanne Fabro, tum vicario parochiæ Lindaviensis, tandem episcopo Viennensi, in confirmatione nactus. Imbutus vero literarum elementis anno clō 15 XX. Selestadium ad Ioannem Sapidum missus est, in cujus fidem, dexteritatem, eruditionis copiam & in scholasticam juventutem merita, hoc, cum fatis funderetur, epigramma noster cecinit:

A. P. G. L. Præceptori.

*Hæc meus hic Sapidus cubat ecce jocique salesque
Defuncto hoc lugent, integritasque simul.*

*Durateo vel equo non tot prodiere duces, quot
Doctos ex ludo duxerit ille suo.*

*Immortali ergo lætetur neclare, quando
Et Christum & literas tam bene perdocuit (l).*

Anno

(k) Vid. *dedic. epit. chronic. & histor. mundi.*

(l) Servat hoc epigramma cum aliis infra dandis thesaurus li-

Gasseri
juveni-
lia stu-
dia.

Præ-
ceptores
Leo-
nardus
Baje-
rus.

Io. Sa-
pidus.

Anno vero clō Io XXII. in patriam revocatus sub D. Urbano Rhegio rebus physicis trimestri tempore Ar-^{Urba-}gonæ (m) privatim operam dedit. Eodem vero anno^{nus} Wittebergam ad communem Germaniæ præcepto-^{Rbegi-}rem Philippum Melanchthonem profectus, non tan-^{us.}tum ad annum usque clō Io XXV. humaniores lite-^{Lutbe-}ras salutavit, sed & purioris doctrinæ elementa ex^{rus &} ipso B. Lutheri ore hauriendi felicitatem nactus est.^{Me-} Ex quo tempore tanto in eum ferebatur amore ac ve-^{lanch-}neratione Gasserus, ut non tantum ipsum reforma-^{thon.}tionis opus suo loco strenue urgeret, ut postea dice-^{Gasseri}mus, sed ut testimonium quoque, quanti Megalan-^{amor}drum nostrum faceret, ederet, filiolo Lutheri nomen^{in Lu-} inderet, in cuius præmatura fata hoc epigramma (n)^{therum} scriptum est:^{Luthe-}
^{rus fili-}
^{olus}
^{Gasseri}

Tumulus Lutheri Gasseri.

*Non hic ille jacet magnus pietate Lutherus,
Qui Satanae fregit somnia, regna, dolos.
Sed puer est, pater hoc nomen dedit, omnia quando
Iam desperatis tristia rebus erant.
Si vixisset, erat decus & spes magna parentis:*

Witteberga Viennam Pannoniæ profectus sub D. Simone Lazio medicinae studia absolvit, & mathema-^{Simon}ta didicit. Anno demum clō Io XXVII. in Galliam^{Lazi-} commigravit, Montepeffulano studiis invigilaturus,^{us.} inde Avenionem; extremum, ut relatum est, obmi-^{Ave-}nones^{nione}
^{docto-}

terarius Vlmæ Kraffianus, ex quo eum celeb. Schelhornii curæ & amicitia debemus. De Sapidi institutione ludique literarii ei commissa felicitate vid. ADAM. vit phil. p. 276. cl. BVRCARD de fati^{Lat. ling. P. I. c. IV. p. 197.}

(m) Male ADAM. l. c. Argovæ.

(n) Et hoc ex Kraffiana bibliotheca est. Ceterum ex secundo diticho patet, tunc hunc filium ei fuisse natum, cum bello Smalcaldico finito victor cæsar Augustiam occuparet, regimen mutaret, Interim cuderet & obtruderet, & purioris ecclesiæ res fati tristes & desperatae essent, ut IPSE in ann. ad ann. 1546. seq. narrat. Obiit vero ipse hæc una parentis anno 1564. ut tabula genealogica apud cel. MENCKEN. in præf. scr. R. G. docet.

ris insignia accepit. nores sumtus anno clō lō XXVIII. Avenione doctoris insignia accepit (o).

Feldkirchæ rei medica præfici-
tur. §. III. Conspicuus itaque pietate & eruditione in patriam reversus, ibique medicinam feliciter faciens, non potuit non mature publicis sanitatis consiliis adhiberi, quod factum, cum a vicinæ urbis Feldkirchæ senatu vocaretur, ut ibi publicam sanitatis curam ageret, cui officio eum quoque fidelissime & felicissime præfuisse, literæ *αυτογραφοι* ejusdem senatus ad nostrum, hodie adhuc superstites, loquuntur. (p). Cum vero & librorum & curationum felicitate inclaresceret, tandem circa annum clō lō XLVI. Augustam

Augu-
stam
Vind.
venit.
in poli-
atro-
rum
nume-
rum re-
cipitur:
notabi-
lia tum
tempo-
ra. Vindellicorum venit, ibique plurimos patronos nactus, & tum insignis eruditionis fama, tum rei medicæ peritia clarus, in poliattrorum numerum receptus est. Incidit ibi Gasserus in tempora, uti longe tristissima, multumque rerum Augustanarum faciem mutantia, ita rebus in ecclesia & republica gestis maxime notabilia, cum soluto federe Smalcaldico imperator Carolus V. urbem Augustam occuparet, regiminis mutaret formam, Interimque Augustanis injuncto multos purioris ecclesiæ membris dolores excitaret, ministros ecclesiæ urbe & imperio cedere juberet, mox tamen a confœderatis cum Mauritio Saxonie ele-

(o) Ita quidem ipse Gasserus, in *brevi vita sua descriptione* msc. quam supra laudavimus. Errat itaque ADAM, qui l.c. Monte pessulano eum doctoris honore auctum esse scribit. In *protoc. llo* tamen *collegii medici Augustani Tom I.* Auriaci supremos medicinæ honores nactus esse dicitur, conf. cel. MÜNCKE l.c. immo ipse schedulæ cuidam anno 1562. ita subscripsit: *Ex Aug Suevia, 24. die mens. Febr. anno doctoratus mei 24. quem in Auriaca universitate, ultima die Sept. promotore Dn. Nicolao de Villa Nova M. D. accipi; quæ ita conciliare licet, ut Avenione in principatu Auriaco ista contigisse dicatur.*

(p) Silent hanc Spartam, quam nactus erat Gasserus, biographi; eam tamen illum subiisse & in literis ad nostrum datis inquit senatus Feldkirchentis, quas cum aliis pro integerrimæ amicitie jure communicavit nobiscum cl. SCHELRORNIVS, & libellus *de peste* ibi conscriptus in *titulo* testatur, ut alia monumenta msc. taceamus.

electore principibus tribunitia potestas & evangelicorum libertas restitueretur, cuncta vero ad optabiliorum & tranquilliorum statum per transactionem Passaviensem, & quæ eam secuta est, pacem religiosam Augustæ factam reducerentur, quorum omnium testis *αὐτόπτης* & *αὐτήκοος* Gasserus amplissimam & fide dignissimam nobis reliquit notitiam in celebratissimis annalibus Augstburgensibus. Sed & rei medicæ peritiam ostendendi egregiam nactus est occasionem, *pestis.* cum anno c1o 1o LXXIII. (q) dira lues multos homines Augustæ consumeret, ibi enim amplissimo ab illustri *Præ-* senatu conductus stipendio, centum, in singulos men- *citur* ses, aureorum, multos mortis faucibus eripuit; im- *sanita-* mo medicina quoque, quam ea fini composuerat, *ti tem-* quæque pestifero morbo tam valide restiterat, nomine *pore* pulveris rubei cæsaris Augustanis, aliisque, qui phar- *pestis.* macopœam Augustanam ducem sequuntur, diu in *Pulvis* usu fuit, donec ad breviora & magis chymica princi- *rubeus* pia reducta arte, inter minus usualia referretur (r). *Cæsa-* Eandem vero medendi felicitatem anno c1o 1o LXXII. *reus.* expertum esse probabile est (s): sicque non fama tan- *Felici-* tum ita crevit, ut a regiis principibusque viris femi- *tas me-* nisque de sanitate tuenda & restituenda consulere- *dendi* *fama-* *que* *Gasseri* *tur,*

(q) Ita ipse Gasserus in *annal. Augstb. ad b. a.* Quinto ejusdem mensis die, cum *pestis*, quæ superiori mens. Majo hic ingruerat, usque adeo invaluisset, ut ea unica hac hebdomade ultra 700 mortales rapuerit, plurimique cives ob malum tam atrox alio fugitissent, facta est senatorii ordinis ac forensis judicii assessorum sequestratio talismodi, ut semper dimidia eorundem pars uno, & altera medietas alio mense domi præsto esset, atque in publicis consultationibus duumviris, consulis ordinariis ac ipsi prætori de more alternatim assiderent. Quod quo confidentius majorique securitate fieret, conduxit postridie duumvir Reblingerus senatus nomine in solius senatus ejusque scribarum & privatorum ministrorum eorundemque uxoribus & liberorum tum preservationem tum curam propriam medicum, Achillem Pirminium Gasserum Lindaviensem, utro illi in singulos menses 100. aureolorum oblati stipendio. Male itaque in protocollo coll. med. ex quo eo in præf. ad scr. rer. germ. hæc ad annum 1568. referuntur.

(r) Vid. *pharmacop. Augst. class. VIII. p. w. 125.*

(s) *Ibid.*

tur (t), sed & opibus auctus est admodum. Cum enim per integrum fere annum pingui satis, uti dictum, stipendio uteretur, amplissimas sibi ædes comparavit, in quas ita lusit (u):

*Pestis atrox plures urbe hac dum tollit, en ædes
Has mihi construxit munere, Cbriste, tuo.*

vel:

*Quando alios urbe hac tollit, miba, dira domum sic
Ædificat pestis munere, Cbriste, tuo.*

vel:

*Multos dum jugulat pestis, medico mihi tecta
Talia construxit munere, Cbriste, tuo.*

Conjugia Gasseri Felix vero arte sua & re domestica Gasserus, infelix fuit conjugio, quo infausto junctus tandem fuit. Typlex enim matrimonium quidem iniit, maritus primum factus Catharinæ Werderiæ Feldkirchæ oriundæ, quæ eum filio Luthero & filia Anna, Macarii Rumleri postea uxore, patrem fecerat (x); civis Augustanus connubio Annæ Mariæ Oehmiæ (quæ Hieronymi Tuecheri vidua erat) factus, tertia vero & discola uxor, Scholastica Byhleria, quam anno c1o 1o LII. altera anno c1o 1o L. defuncta duxit, ipsum satis turpiter deseruit, quare illam non multo post repudia-

(t) Quod multæ testantur epistolæ ἀποστολαί, quas partem nobiscum communicavit dignissimus possessor cl Schelhornius: testatur vero id quoque DOMINIC. CVSTOS in effig. cl. vir. in præf. qui eum vocat medicum certæ & peritæ felicitati, ut inter alios a Ioanne etiam Alberto illustrissimo duce Megapolitano, eodemque periterato principe non unas eum literas plane familia: es (quarum & nos quasdam vidimus) ut alios ejusdem ordinis & tum ecclesiasticæ tum profanæ conditionis principes prateream, accepisse, ex fide digno homine acceperim. Imagini vero ejusdem argumenti subcripti versus sunt:

*Debueram Chiron dici, qui dicor Achilles,
Vix Cbirone minor, qui medica arte fui,
Non Lindoia modo hoc, non sola Augusta sciebat,
Innumeri hoc reges atque sciere duces.*

(u) Et hi versus bibliothecæ Krafftianæ debentur.

(x) Vid. IPSE in annal. Augsb. ad ann. 1552. adeoque in protocollo collegii medici Aug. & ex eo in præf. ser. Germ. minus recte quæ tantum uxores indicantur.

pudiavit, vixitque in consortio filix, Annæ, & generi Macarii (Rumleri) in ædibus retro Vlrychianis (y).

§. IV. Quod ad mores nostri attinet, virum candidum probumque, priscæque omnino fidei, iudicii acerrimi, experientiæ probatissimæ, veritatis studiosissimum ubique agnoscas: id quod postea cum de annalibus ejus Augstburgensibus sermo erit, latius probabimus. Certe nec nostrorum nævos eum tacuisse, nec ipsum infelix, quo vexabatur, matrimonium silentio suppressisse, virum indicat sacram veritatis legem omnibus aliis anteponentem. Quantæ vero fidei, quantæ dexteritatis, quantæ experientiæ vir fuerit, vel inde manifestum est, quod in rebus gravissimis non ad sanitatis rationem tantum pertinentibus, sed reipublicæ quoque Germanicæ & ecclesiæ statum, tunc profus turbidum & miserandum, concernentibus a viris summis regibus, principibus rebusque publicis consultus fuerit (z). Cujus specimen edidit B. THEOPH. SPIZELIVS nostras (aa), qui literas serenissimi Saxonix electoris & constantissimi evangelicæ veritatis confessoris IOANNIS FRIDERICI magnanimi, semestri ante liberationem an-

Mores
Gasseri

Gasserus a
viris
principibus
re-
lteris
conf. b-
tus.

Io. Fri-
der. el.
Saxon.
no
epistola
ad Gaf-
serum.

(y) Ita ipse ædes suas nominat in *dedicatione annalium Augst.* ad Io. Bapt. Hainzelium.

(z) Illarum epistolarum edendarum spem fecit GEORG. HIERON. WELSCHIVS. Memorantur enim in ejus *epistoli*, Augustana editioni *epistolarum Ger. Io. Voffii* subiectis fol. 22. *Epistola Achillis Gasseri, in quibus literæ regum, principum, rerum publicarum, doctorum virorum & medicorum de rebus physicis, politicis, mathematicis & medicis &c.*

(aa) Cujus titulus: *Fürstliche Heldenschrift, oder Abdruck eines hochbedenklichen briefft, so leben vor 173. Jahren Johann Friderich der großmuthige Churfürst zu Sachsen aus Innspruck ohngesahr ein halb Jahr vor seiner Erledigung an D. Achillm Gasser Augsp. Medicum geschrieben, und darinnen sich heroisch erlehrt, che mehr dann einen Tod (wo es möglich ware) zu leiden, als in denen Sachen, die Christliche Religion und Gottes Wort anlangende zu weichen und nachzugeben. Nun zum ersten mal aus dem Original an den Tag gegeben und mit nothwendigen Anmerkungen versehen von M. Gottlieb Spizeln, Augspurg. 1665. 4.*

no scilicet c15 l11. die VI. Ian. ex captivitate Oeniponte ad Gasserum scriptas ex ἀπογράφῳ publici juris fecit, notisque illustravit, ex quibus videre est, plurimum pientissimum heroem fidei, iudicio, immo cognitioni quoque mathematicæ Gasseri tribuisse, dignumque eum iudicasse, in cuius sinum animi de factis suis sententiam deponeret. Neque id mirandum esse existimamus; cum fidem non principibus tantum viris, sed amicis quoque omnibus & amicitiam probaverit prorsus illibatam. Inter quos cum agmen fere duxerit Conradus Gesnerus medicus Tigurinus, operæ pretium fecerit, qui loca Gasserum nostrum concernentia ex epistolis ejus medicinalibus (bb) evolverit, ex quibus patet, Gesnerum non tantum iudicio Gasseri scripta sua submisisse, sed & de rebus & familia apud Helvetios, ut amicum decet, bene meruisse. Immo alio loco (cc) ad Oeconem III. nostratrem scribit: *In historia stirpium cupio honorifice de Gassero mentionem facere, propter plurima ejus in me beneficia.* Aluit *Amici Gasseri* vero cum celeberrimis viris amicitiam, interque eos cum Augustanæ urbis ornamentis Claudio Pio Peutingero, Xysto Betulejo, Hieronymo Wolfio, Davide Hoefchelio; ex exteris vero cum plurimis, imprimis cum Matthia Flacio Illyrico, Mathæoque Iudice & Wigando, Cyriaco Spangenbergio, quem quoque exulem ædibus suis recepit, Sebastiano Münstero aliisque, ut ex dicendis constabit. Paucis multa complexus est, quod ad mores nostri integerrimos attinet, GEORG. SIGHARDVS pharmacopola Augustanus, qui *Gasseriana effigiei* hoc lemma subscripsit: *Elogiū Gasseri Georgius Sigbardus pharmacopola Augustanus Acbilli Pyrmínio Gassaro Lindaviensi, Augustanæ reipublicæ archiatro, viro experientia, doctrina, morum candore, pietate, hospitalitate, & in exules religionis ergo, bonarumque artium studiosos amore, & in ἐμοτύχῳ benevolentia nemini secundo, compatri seu potius paren-*

* (bb) Editis Tigur. 1577. 8. a pag. 22. ad pag. 44.

(cc) pag. 73.

parenti suo ob insignia in se collata beneficia ad perpetuam memoriam hanc effigiem F. C. &c.

§. V. Religionem & pietatem nostri si spectemus, non devotum tantum & sincerum Dei cultorem, cui pietas ars summa erat, deprehendimus, sed religionis quoque purioris & emendatæ veritatis Christianæ, quæ ejus potissimum ætate ex tenebrarum regno iterum emerfit, assertoré & pro pugnatorem strenuum. B. Lutherum enim ipsum audivisse, tantaque ejus veneratione & amore flagrasse, ut desideratissimo nomine filiolum appellari juberet, supra jam observavimus. Addimus his, ipsum in patria Lindoia ad corrigendam doctrinam, emendandam ecclesiam & introducendam evangelii puritatem, quam partim ab Urbano Regio juvenis, partim apud Saxones hærens hauserat, multum contulisse. Id quod ipse innuit in literis ad senatum Lindaviensem, pauco ante obitum tempore missis, ubi inter alia (d): *se inter primos fuisse, scribit, qui evangelium ab humanis traditionibus per B. Lutherum vindicatum in patria non confessus tantum fuerit, sed & manifestum cognitumque fecerit, & juvenis adhuc Minoritarum lectorem Michaël. Hugenium a Sermocinistis ad Evangelium perductum converterit, piisque hominibus varios Lutberi & sociorum libellos transmiserit; nec Feldkirchæ quoque inter medios pontifi-*

Religio
& pietas
Gasseri

Patriæ
religionem reformat

Dd 2

tifi-

(dd) Aber nachdem ich, liebe Herren, jez ob etlich und sunszig Jar her, allwo g in brauch gehabt, nachdem ich der ersten einer gewesen, so das Evangelium Christi von Sancto Luthero wider aller Menschlich Leer und Sazungen, widerum an Tag gebracht, zu Lindau in meinem lieben Vaterland bekant, und unter die Burger offenbar gemacht, und furnemlich, wievohl noch jung, den Lesmaister zu Barfussen Herrn Michael Hugen bekert, und von den Sermocinisten in das newe Testament gefert hab, allweg hernach im Brauch gehalten, allerley Lutrische Tractate und bucker guten Freunden, darunter erlich und furneme leuth, auch rathspersonen gewesen, dahin zu schucken, so gar das ichs auch von Feldkyrch hernach aus dem Bapsttum nit unter wegen gelassen, und mit undanck und obne besserung (wievool man domahlen bey euch zwinglich) nie abgangen, bis auch vor dreyen Jahren die herrlich schöne Antorffer bybel mit den vier hauptsprachen in ewer bibliothecam geschenckt, &c.

tificios id omisſiſſe, nuperque biblia polyglotta Antmerpienſia bibliothecæ publicæ dono dediſſe. Eundem pro puriore doctrina propaganda fervorem oſtendit, quod & ipſe Flacium, Wigandum & Iudicem, notiffimos centuriarum Magdcburgeniſium compilatores, egregie juverit, & patronos illis acquiſiverit inter ditiores Auguſtanos beneficentiſſimos, qui ad egregium opus promovendum non exiguam auri ſummam contulerunt, ut ipſe Gaſſerus refert (*ee*), & viri doctiſſimi in *oſtavi tomi initio*, quem Gaſſeriano inſcripſerunt nomini, grati profeſſi ſunt. Inter quos unum atque alterum ex illuſtri Stettenorum gente, Hainzelios item atque Behamum fuiſſe, ex literis partim *αυτογραφοις* in bibliotheca Iulia extantibus, (*ff*) partim ex ipſa inſcriptione auctorum in tranſmiſſis libri exemplis, quæ noſtris oculis uſurpavimus, nobis innotuit. Et hæc quoque ſine dubio cauſa fuit, cur Flacii partes ſecutus fuerit; cum is de peccato originali a communi eccleſiæ noſtræ ſententia diſcederet, camque eſſentiam ipſam hominis irrogeniti eſſe aſſereret, multa que inde ut in omni eccleſia noſtra, ita in Suevia quoque & ipſa Auguſta urbe, turbæ atque motus orirentur. Nam non ipſam tantum hypotheſin tenuit mordicus, verum etiam Flacii & ſequacium libellos ubique ſparſit; quod cum Iacobi Andreae poſtiſſimum conatibus & formulæ concordiæ commendatione impediretur, & Auguſtanæ quoque eccleſiæ proceres & miniſtri novæ formulæ ſubſcriberent & adhererent, non potuit non Gaſſeri animo multam creare moleſtiam, quam ſubinde in annalibus Augſtburgeniſibus (*gg*) prode, de ipſa formula concordiæ iniquius iudicare, & de Flaciomaſtigis conqueri non ceſſavit. Et huc illud quoque reſcendum eſt

epi-

(*ee*) In *annal. Augſburg ad ann. 1564. p. 1906.* Ed. Menck.

(*ff*) Quarum *αυτογραφοις* olim nobiſcum communicavit doctiſſimus centuriarum continuator D. SIMON IOANNES ARNOLDVS, præmature ſato tam nobili inſtituto ereptus.

(*gg*) Vid. *ad ann. 1569. 1570.*

Centurias
Magdeb.
conſilio
& re
juvat.

Flacii
partes
ſequitur.

In formul.
concordiæ
iniquior.

& in
adverſarios
Flacii.

epigramma, quod ad *D. Henr. Farbyllerum* paucis ante obitum diebus scripsit:

Qua meruit culpa fieri tibi vilis Achilles?

Farbyllere, bonus qui antea amicus erat.

Landsmannus simul ac Schwagerus atque Gevatter

Extiterat, dic cur displicet ille modo?

Offensus nullam poteris pratexere causam

Ni quod sopsistis præferat Illyricum.

Præcipue vero gravis hac de re intercessit contro-
 versia inter Gasserum & senatum Lindaviensem. Cum
 enim in ista urbe ministri ecclesiæ quidam (*bb*) Flacii
 partes sequerentur, illique, senatus licet nomine mo-
 niti, istam thesin in publicis ad populum concionibus
 propugnare non cessarent, immo publico scripto &
 confessione defenderent, non potuere non multæ in-
 de oriri turbæ, parumque a seditione res abfuit. Cui
 rei ut obviam iret senatus, non colloquium (*ii*) tan-
 tum a Iacobo Andræ cum his viris haberi curavit,
 sed & celebriorum theologorum de iis sententiam ex-
 ploravit, multaque cum eis egit, sed frustra: tanta
 enim pertinacia sententiæ adhæserunt, ut urbe & of-
 ficio cedere, quam de hac controversia silere mallet.
 Gravia hæc Gassero nostro, qui ita evangelicam pu-
 ritatem & sentiendi libertatem supprigni & Pelagia-
 nismo portam aperiri credebat: quare suo more libel-
 los Flacii & sequacium, imprimis Cyriaci Spangen-
 bergii, qui tunc exul Augustæ in ædibus nostri hære-
 bat, in patriam mittendo, dimissosque ministros fo-
 vendo, rem aliquantum restituere conabatur. Quod
 cum comperisset senatus Lindaviensis, multum indi-
 gnari Gassero, libros fisco addicere, literasque ad eum

*Lind-
vienses
motus
inde
orti.*

*Collo-
quium
Lind-
viense.*

*Gasse-
rus Fla-
cii li-
bellos
submit-
tit,
repre-
hendi-
tur ideo
a sena-
tu.*

Dd 3

dare

(*bb*) Tobias Rupius & Sebaldu Schefflerus.

(*ii*) Quod totum cum actis & responsis theologorum, qui

Argentorati, Tubingæ, Stutgardiæ, Memmingæ, Vlmæ con-
 sulti fuerant, typis editum est senatus jussu. Vide etiam OSIANDR.
*cent. XVI. l. III. c. 74. p. 853. G. ARNOLD. Kirchen und Kezer
 Historie P. II. l. XV. c. 17. §. 19. p. 203. seq.* qui tamen, num a
 partium favore alienam hic attulerit narrationem, merito inqui-
 rendum.

*cui
acriter
respon-
det*

dare indignationis & querimoniarum plenas, quibus, ut hisce negotiis se non immisceat, postulat. Ad eas vero noster non sine bile respondit: „ingratum & impium senatum Lindaviensem prodere animum, qui ipsum de ecclesia & republica Lindaviensi tot nominibus bene meritum tam male habeat. Dolere se ecclesie patriae vices, quae a puriori ecclesie doctrina secessum faciendo meritos & orthodoxos ministros impio plane ausu in exilium egerit, & philosophicis inductionibus caecae potius rationis, quam fidei evangelicae obsequium admiserit, rixis & contentionibus & sophistica disputandi methodo veritati scripturae S. officiendo. Multum praeterea sectam Accidentistarum detestatur, & quod libellos sine typographi locique mentione impressos sparserit, ita defendit, ut contendat, non libellos famosos, sed pia schediasmata August. confessioni consonantia ad sustinendam bonam causam data opera se misisse, nec tale quippiam unquam cogitasse, nec quoque pati se velle, ut vel quid, vel ad quem mittat sua, ipsi interdicator, cum de fidei & doctrinae argumentis libera debeat esse cuilibet Christiano sententia. Non poterant non senatui Lindaviensi stomachum & indignationem movere haec literae, ad quas non minus serio respondit: „Non expectasse se ejusmodi objectiones a cive; mittere se ideo actorum exemplar, ut veritatem rei gestae inde discat, habere se totius ecclesiae evangelicae consensum & orthodoxiae testimonium, nec passurum se, ut contra imperii ordinationes & recessus clandestina & furtiva in urbe sua scripta spargantur. Postulare itaque sese iterata vice, ut a mittendis ejusmodi libellis absteineat, nec ecclesiam suam errore rejecto & damnato turbet amplius. Et licet propter illam ab eo injuriam apud supremos judices actio in eum esset licita, spe tamen moderationis, modestiae & reverentiae exhibendae se illius esse obliturum, &c.

*iterum
anim-
adver-
tente
senatu.*

Re-

Respondit iterum ad hæc Gasserus: „ Nunquam se
 „ male in rempublicam agendo ejusmodi animadver- ^{non ta-}
 „ sionis notam meruisse, verum emolumenti potius ^{men fi-}
 „ publici, quantum in se virium fuerit, curam egisse ^{lente}
 „ fidissimam: libellos missos publice vendi & distrahi, ^{Gasseri.}
 „ nec, quod typographus nomen suum non adjecerit,
 „ sibi fraudi esse posse, eosque quorundam tantum in-
 „ vidia suppressi, sufficere præfixum auctoris nomen
 „ Lutheri discipuli & de ecclesia Christi præclare me-
 „ riti. Mittere se vero ad meliorem animorum infor-
 „ mationem triginta rationes cur dimissi V. D. mini-
 „ stri damnandi non sint, una cum typis expresso mo-
 „ nitorio &c. exemplo Zwinglianismi olim inter Lin-
 „ davienfes serpentis cautos esse debere, quam facile
 „ heterodoxia imponat, colloquio vero & aptos col-
 „ loquentes & idoneos judices defuisse. Permittere
 „ se famæ suæ insidiatores divinæ justitiæ &c. (kk)
 Tacito interim, dum hæc gerebantur, pede adpro-
 perabat mors, vix enim annus effluxerat, cum febri ^{Mors}
 ardenti correptus, & melancholia insuper, forte ob ^{Gasseri}
 narratas lites, oborta vel aucta, vexatus anno
 clō Io LXXVII. prid. Non. Decembr. vitæ finem face-
 ret, postquam annos LXXII. mensesque duos viven-
 do complevisset, sepultusque est in cœmeterio subur-
 bano, hoc monumento posito (ll):

MONUMENTVM ACHILLIS PIRMINII GAS- ^{Epita-}
 SERI, LINDAVIENSIS, MEDICINARVM DO- ^{phium.}
 CTORIS, QVI CVM LXXII. ANNOS COM-
 PLETE VIXISSET, IN CHRISTO OBDOR-
 MIENS AVGSTVIRGI HOC LOCO SEPVLT-
 TVS EST, ANNO SALVT. M D LXXVII.
 D. IV. M. DECEMBRIS, SVISQVE COMMVNE
 ESSE VVLT.

Dd 4

§. VI.

(kk) Hæc ex ipsis ἀπογραφῶσι, quæ in manibus cl. Schelhor-
 nii sunt, expressimus.

(ll) Apud ADAM. l.c. & DAN. PRASCH. in epitaph. Aug.
 P. I. p. 213.

*Fama
erudi-
tionis
Gasse-
riana.*

§. VI. Ceterum quanta eruditionis fama se conspicuum Gasserus fecerit, eruditorum pariter, quibus cum maclarunt, loquuntur encomia, & doctissimi foetus, quibus orbem literarium auxit, satis produnt. Quod ad illa attinet, agmen inter τῶν ἐγκωμιστῶν nostri ducit HIERONYMVS WOLFIVS, tum quidem temporis facile inter eruditos princeps, inter primos certe numerandus; qui cum ejus nomini

*Heron.
Wo si
laus
Gasseri*

suam *in somnium Scipionis commentarium* inscriberet, egregium de eruditione Gasseriana reliquit testimonium. Ita enim accuratissimus eruditionis iudex & vindex: *Offero tibi; Vir clarissime, domine & amice colende, munusculum, baud scio, quod te dignum, ac scio potius, te longe majore & meliore dignum: sive excellens tuum ingenium, & exquisita in omni disciplinarum genere eruditio, sive tua dignitas in me & merita quam plurima spectantur. Quod si opus aliquod donandum tibi sit, cujus lectione vel delecteris vel erudiaris, ex quo tandem, non dico, ingenio, sed ex qua bibliotheca id depromeretur? Neque enim indolis tuae alacritas & amplitudo intra unius artis medicae limites subsistit, quibusvis doctissimis patentes, sed omnem philosophiam & matbesin non obiter pervagata est, & in iis versata, ut quas artes nos singulas vix degustamus, in iis tu excellas univcrsis. Quid de historiarum cognitione dicam? quas omnes (quae quidem notae homini Germano esse possunt) sic in promptu habes, ut merito nostrae aetatis polyhistor sis appellandus. Neque haec per assentationem a me dici, sed longe minus, quam veritas postulat, exponi, tuae lucubrationes & olim & nuper editae testantur, & magis etiam confirmabunt ea, quae certo consilio diutius & accuratius eliminanda esse iudicasti, &c.* Alia Xyphi Betuleji & Cyriaci Spangenbergii infra adducemus. His adde CRVSIVM, ADAMVM, ZEILERV M (mm), IO. LANGIVM (nn) aliosque.

*Alia de
Gassero
iudicia.*

(mm) De histor. chronol. & geogr. celebr. P. II. p. 62.

(nn) In epist. medic. l. II. ep. 93. Gesnerianae laudes supra adductae sunt, qui cum senatui Augustano IO. MOIBANI Dioscori-

que (*). Multo certiores vero eruditionis Gasserianæ testes sunt libri, ab eo editi, qui cum partim medica, partim mathematica, partim philologica, partim historica argumenta contineant, eos paucis enarrabimus. Sunt vero

I. Medici: 1. *Einfältiger und gegründeter bericht, Medicwie männiglich sich in pestilenzischen ubergang mit ca. Arzneyen und anderer lybsnot balten, bewaren, und genouren soll, durch Achillem P. Gasserum, L. Natürl. Künsten und beyder Arzneyen Doctorn zu Veldkirch gemacht.*
Dd 5

dem dedicaret, tanto teste præsentis Gassarum viri optimi & ad literas promovendas nati elogio cohonestare nullus dubitavit: librorum fuisse helluonem, addit ADAMI *l. c.* quem vide.

(*) Talis cum Gasserus visus sit habitusque viris summis, facile contemnere licet, quæ, imprudentius dicam an infelicius? jussit *index librorum prohibitorum & expurgandorum*, qui non tantum p. 4. omnia ejus opera, ne medicis scriptis quidem exceptis, inter prohibita retulit, sed p. 337. in SEBASTIANI MVNSTERI *cosmographia* quoque p. 610 *dolissimi* appellationem illi invidit, eamque deleri jussit, quod factum quoque esse in nonnullis exemplaribus *avtoribus* testatur THOM. CRENIVS *animadv. philol. P. VIII. p. 111.* Multo magis famosi scriptoris, IO. NIC. WEISLINGERI in *Hutteno delarvato p. 80 segq.* impudentia rideri potest, qui cum in adductis supra versiculis nonnullis quantitatem poëticam peccare observavisset, nescio quam de Lutheranorum eruditione victoriam somnians, inauditis scammatis famam Gasserianam cumulavit. Non est nostrum vel honesti cujusvis, immo ne sanæ quidem mentis hominis, cum ejusmodi scriptore concertare & annales Volusianos detergere, facient id qui cum Augiæ lixis in stabulo differere didicerunt: nobis non licet esse tam disertis, qui Musas colimus severiores. Ast monendus tamen propter Gasserum ipsum, & cel. Schelhornium, editorem olim hujus not.æ dissertationis lector est, versiculos illos ex schedis *avtoyράφου* Gasseri, rudi calamo delineatis, & nullam hæctenus linam expertis, multo minus editioni destinatis, sed quæ primos tantum mentis conceptus exhibent, ideo tantum adductos esse, ut circumstantiæ nonnullæ historicæ, quas tangunt, ex iis queant probari, non vero, ut vel levissimum ingenii poëtici specimen inde exsculpatur, cum eos sine dubio emendasset Gasserus, si edere unquam voluisset. Quæ facile vidisset scriptor exulceratus, si vel mediocrem attentionem, qualem pueri adhibere norunt, adhibuisset, scivissetque, si de elegantia ingenii poëtici inter nostræ ecclesiæ viros doctos judicium faciendum sit, ad Eobanos, Melissos; Sabios, Cordos similesque esse respiciendum.

macht. Nurnberg, truckts Iob. Petrejus, 1554
4. (00)

2. *Aphorismorum Hippocratis methodus nova, primum V. lib. distincta, C. Gesneri Tigurini vero opera illustrata. Huc accedunt præterea libelli de re medica aliquot, prius non editi, omnia nunc primum opera & studio Casparis Wolfii Tig. in lucem data. Sangall. 1584. 8. (pp)*

3. *Epistola ad Dioscor. Euporista Nonnum Medicum & Curat. Cent. Rulandi cum ipsis auctoribus (†).*

4. *Confutatio propositioinum Sarmaticarum medicarum Alex. a Suchten opera Luca Stenglini (*).*

5. *Curationes & observationes Medicinales, editæ cum aliis a G. HIER. WELSCHIO in Sylloge curat. & observat. medicin. Aug. Vind. 1668. 4. (qq).*

6. *Collectanea practica extant in WELSCHII Centur. consil. medic. exot. curat. Vlm. 1676. 4.*

7. *Epistola medica ad Conr. Gesnerum (rr).*

8. *Historia de gestatione fætus mortui; in R. Dodonæi Observ. Medicis (††).*

II. Mathematici argumenti sunt:

Ma-
thema-
tica.

1. *Prognosticon astrologicum in annum 1544. 4. hoc cum amico suo Casp. Heldelino mitteret, sequens adjecit dislichon:*

*Tu mihi præteritis de rebus carmina mittis,
Ast ego futura hæc nunc tibi mitto nova.*

2. *Sciaterion pedarium (ss).*

Philo-
logica.

III. Philologiam spectant

Ottfridi Evangelia Gothica, quæ primus descripsit, & lexicon vocum veterum & intellectu difficilium

(00) Vid. EL. EHINGERI *cat. bibl. Aug. p. 392.*

(pp) ADAM. l. c. IO. GEORG. SCHENCK. *bibl. med. p. 6.*

(†) *Ibid.* Primum librum post fata Moibani edidit Conr. Gesnerus, cui Gasserus miserat edendum, secundum vulgavit Ieremias Martius (*) *Ibid.*

(qq) Vid. ill. LVC SCHROECK. in *Memor. Welsch. p. 47.*

(rr) Vid. GESNERI *ep. medic. p. 43.*

(††) Conf. MERCKLIN. l. c. p. 6. 936.

(ss) ADAMVS l. c. *Bibl. Gesn. Simler. l. c.*

lium addidit, atque Conrado Gesnero, ut typographum iis quæreret, transmisit, qui quoque multus est in ejus industria & labore extollendo (*tt*). Typographo vero non invento amico intimo, Matth. Flacio Illyrico tradidit, qui ea tandem typis vulgavit: unde multam noster hoc nomine laudem quoque reportavit, videndam apud I. G. ECCARDVM (*uu*) DIET. VON STADE (*xx*) & IO. FRICKIVM (*yy*) viros celeberrimos, quibus addenda ACTA ERVD. LIPSIENSIA (*zz*).

IV. Historiam tangunt :

1. *Catalogus Regum omnium, quorum sub Christiana professione per Europam adhuc regna florent, Aug. Vind. 1554. (a)* Historica

2. *Catalogus regum Hierosolymitanorum. 1559. (b)*

3. *Historiarum & chronicorum mundi epitome, velut index Basil. 1535. 8. excusa & indice alphabetico aucta.* Tertia vice hanc epitomen Gasserum edidisse observavit jam ADAMVS (*c*), & alteram editionem Basileæ quoque 1532. 8. per eundem typographum excusam servat bibliotheca Augustana (*d*). In ultimæ editionis dedicatione ad Leonardum Bajerum præceptorem suum, Lindavii 1534. Cal. Octobr. scripta, *se propterea, ait, novam hanc eamque emendatorem curasse editionem, ne diutius imprudens juvenis prioris libelluli erroribus impedita (nam hic creberrime detestanda liberarii culpa & debito numerorum in ordine peccat, & pueriliter solæcisat) a recto temporum cursu deviare.* Extenditur vero altera editio ad annum 1531. tertia ad annum 1534. inclusive.

(*tt*) *Ep. medic. p. 28.*

(*uu*) *bist. stud. etymol. c. IX. p. 36.*

(*xx*) *In specim. lect. Franc. p. 38.*

(*yy*) *In præf. generali thesauro Schilteriano antiqq. Teuton. præmissa f. 10.*

(*zz*) *Ann. 1727. pag. 146.*

(*a*) *Vid. catal. bibl. Aug. p. 547.*

(*b*) *ADAM. l. c.*

(*c*) *l. c.* (*d*) *Vid. catal. bibl. Aug. l. c.*

sive. Inde componi facile inter se dissentientes auctores possunt, qui in anno hoc, quem laboris sui terminum Gasserus fecit, variant. CASP. SAGITTARIUS enim (e) ad annum 1520. CHRISTOPH. WENDLERVS (f) annum 1530. ponit. Ex dictis vero manifestum, Gasserum in singulis editionibus continuationem adjecisse, & vidit forte primam editionem Sagittarius, licet vix credendum anno 1520. quo Gasserus decimum quintum ætatis annum nondum superaverat, eum jam composuisse. (†).

§. VII. Omnium tamen scriptorum suorum laudem superavit Gasserus conditis *annalibus*, quos vocat, *Augstburgensibus*, qui cum non olim tantum, cum in msc. laterent, multum prædicarentur, sed & nuperrime illustri MENCCKENIO digni viderentur, quos egregiæ, quàm nobis dedit, *scriptorum rerum Germanicarum* collectioni infereret; pluribus de eorum origine, historia & fide discernendum esse existimamus. Ipse vero libri egregii hîstoriæ narrat auctor in *dedicatione ad amplissimum senatum Augstburgensem*, quam subjectam vide *nuperæ editioni Lipsiensi*. Occasionem scilicet dedit laudatissimo operi *Sebastianus Munsterus*, qui cum *operi suo cosmographico* accurate perficiendo infudaret, inque hunc finem varia loca inviseret, Basilea quoque Augustam venit, de hac urbe notitiam congesturus. Cum vero nihil ibi subsidii invenisset, facile tamen a Gassero nostro, qui ei in describendis Lindoia, Feldkirchio & Curia Rheticæ jam fidelem navaverat operam, impetravit, ut de nobilissima hac Rhetorum urbe, quantum tum ipsi quidem præsto erat, cum eo communicaret (*).
Quem

(e) In *introd. in bist. eccl. p. 122.*

(f) In *diff. II. de merit. reip. Aug. in rem liter. c. III. §. 1. p. 60.*

(†) Addi hæc Gasseri scripta possunt bibliothecæ historicæ Struvio-Buderianæ.

(*) *Conf. bibl. Gesn. Simler. l. 6.*

Quem in finem quædam etiam nostro ex divite eruditionis & amplissimæ rei patriæ cognitionis penu tradidit Augustanorum tum ornamentum *Claudius Pius* Clau-
dius
Pius
Peuting-
gerus *Peutingerus*. Hæc cum & pauca, & non nisi ecclesiastica essent, amicorum potissimum hortatu ad amplificandam & pertexendam, quam inceperat, rudem telam, se accinxit, & ubique conquisitis per amicos auxiliis, plurimisque congestis tabulis, chronicis & chartis vetustissimis, operi manum admovit. submi-
nistrat. Qua in re præter Clementem Venatorium, *Ioannes* Ioan-
Bapt.
Hain-
zelius potissimum *Baptista Hainzelius* (g) maxime eum adjuvit, qui non solum ad audem grave opus auctor & hortator ei exitit, sed & innumeros, (ipsa Gasseriana verba sunt) (b) de hominum Augustanorum rebus operis
patro-
nus. *gestis libros, nec non quorumcunque civium privata & domestica chronica, vetustasque tabulas undique eruit, Gasseroque ad usus suos ad nauseam usque tradidit.* fontes
adhibi-
ti. Quos quidem, quibus usus est, fontes Gasserus, uti quidem optandum, non nominavit, veritati tamen eum litasse, nihilque, quod non in traditis invenerat, monumentis scripsisse, postea prolixius dicemus. Ita quidem alteram telam absolvens, Abso-
lutum
opus
Hain-
zelio
dedica-
tum. operis patrono & ἑργοδιδώκτην, Hainzelio obtulit (i). Læto is animo opus excepit, & ad amicos quoque ita de eo retulit (k) ut quanti labores Gasserianos faceret, illis facile constaret; simul ut nova ei quotidie pararet auxilia, sollicitus. Cum vero quotidie nova accederent monumenta, & Hainzelius imprimis calcar adderet, ut laborem perpoliret, tertiam operi manum Gasserus admovit, & emendatis, quæ & ipse & amici animadverterant, erroribus, additis Opus
emen-
datur
& am-
getur. multis

(g) Qui anno 1553. in senatorium ordinem cooptatus ab anno 1558. ad 1567. consulatui rei que tributariæ præfuit, ab anno 1567. vero ad annum 1581. qui emortalis ei fuit, secretiori senatorio collegio adscriptus erat.

(b) In *dedic. ad Hainzel.* infra danda.

(i) *Ibid.*

(k) Vid. MARC. WAGNER. *de regno Thuring.* qui literas Hainzelii exhibet, ex quibus potiora repêit cel. MËNCKEN. l.c.

iterum-
que
Hain-
zelio
in-
scri-
bitur.
qui li-
berali-
ter id
excipit.
Con-
sul-
ti de eo
viri do-
ctissimi.

multis & auctis, nitidiorē habitu & pleniorē forma iterum composuit, & Hainzelio secunda vice dedica-
tione nova, quam infra (I) damus, obtulit, quod quoque munus literarium & amplissima gratiarum ac-
tione (m), & poculi argentei munere sibi acceptif-
simum esse, testatum fecit, & ut reliqua quoque per otium adjiciat, & senatui Augustano inscribat, auctor fuit. Non suo vero tantum judicio confusus fue-
rat Gasserus, sed ut erat rerum suarum accuratissimus, ita non mutaverat tantum prius plurima, sup-
pleverat, emendaverat (n), sed & amicis suis, quos eru-

(I) En sic se habet:

*Nobili atque amplissimo viro Dn. Iob. Bapt. Hainzelio urbis silentiario perquam prudenti, Dno & amico suo colendo
Achilles P. G. L. Med. D. S.*

*Ut mendici pera, juxta antiquum proverbium nunquam impletur, ita annales mei de civitate Augsburgenſi, nunquam, uti vellem, abſolventur. Nam ut de vetuſtiſſimis antiquitatibus (quas inveniri im-
poſſibile duco) taceam, vix quæ intra CD. annos hic geſta ſunt, integre ac probe haberi poſſunt, qd quæ ex diverſis codicibus colligenda & ex diſperſis majorum annotationibus ſub unum aſpectum rite componenda cum Tua præſentia plurimos, & tantum non linteos mihi ſubinde & ad nauſeam uſque communicaverit libros, tandem omnis labor diligentiaque in hunc noſtrum exerevit librum. Quem ſi quis ex verborum ornatu dictioniſque elegantia potius, quam rerum geſtarum tum ordine tum certitudine æſtimare voluerit, per me ſane facile poterit contemnere, nam ego laudem eam hinc nullus venor, ac veritatis ſemper ſimplex debet eſſe oratio. Conſido tamen, non imprudentem lectorem & hiftoriarum amatorem non parum multa vel ad uſum quotidianum utiliter applicanda, vel ad præſentis ſæculi curſum dyjudicandum, id quod inter præcipua hiftorica lectioſis commoda primum locum obtinere judico, tu ipſo inventurum non ſine delectatione aliqua. Cui libro cum ſupremam nunc manum addiderim, volui gratitudinis ergo exemplari hoc te donare, ea lege ut prius tranſumptum diſcepas, aut Vulcano tradas, præſens vero, quod longe correctius iis, multoque altero Tuo auctius eſt, non niſi candidis vel exſcribendum vel legendum concedas. Plus enim video mihi inde irvidia quam emolumentum aut obſequii ſperandum, ſi omnino evulgatus, aut minus candidis præſertim moroſis paſiſti, exhibitus fuerit. Tu igitur boni conſule, & ex arcanis rei publicæ conſiliariis cum ſis, annales boſce civitatis boſce ſecreto aſſervato. Bene vale. XX. Mart. A. S. MDLXXI. ex adibus noſtris poſt Viryſchianis.*

(m) Literas has eucharifticas Hainzelii exhibet editio Menckiana, in fine annalium.

(n) Hæc ipſa experientia edocli ſcribimus, quibus primum

eruditione & historiarum cognitione sciebat esse excellentes, tradiderat, eorumque, sententiam & emendationes rogaverat. Inter quos *Hieronymus* imprimis *Wolfius* fuit, qui annotationes suas cum eo communicavit, quibus deinceps *David Hæschelius* quædam addidit (o). Tradiderat quoque opus suum

*Hier.
Wolfii
censu-
ra.*

Xysto

Gasseri domesticumque exemplar annalium, quod Augustæ in bibliotheca Benedictinorum ad D. Virici asservatur, vidisse contigit, ubi lituræ plurimæ, emendationes & supplementa accurato viro omnino digna, conspiciuntur. Qui codex, cum omnium primus maximeque originalis Gasseri sit, dignus est, qui hic paucis describatur. Habet hunc a manu peregrina adscriptum titulum: *Annales Augustani, quos Achilles Pirminius Gasser Lindaviensis, Medicina Doctor & Physicus Augustanus celebris conscripsit.* Sequuntur parentes & ætatis anni indicati. His suffixa schedulæ ipsa Gasseri manu conscripta, quæ hæc ex N. Gerbelii Græcia excerpta exhibet: *Si qui me rudius impolitiusque scripsisse dicent, quam operis hujus dignitas postularerit, illis respondebo, me non certandi cum eloquentibus studio, sed juvenandarum posteritatum gratia Laborem hunc suscepisse. Quod si severiores illi Momi me dormitasse nonnunquam aut a scopo aberrasse clamaverint, hos uno diluam verbo, me hominem esse, neque apud majores nostros ullos tam accurate tamque circumspecte scripsisse, qui non dormitasse aut errasse nasutioribus visi sunt.* Sequuntur ista indices imperatorum, electorum; comitiorum & conventiculorum; regum variorum, præfectorum præsidum, ducum & prætorum; ducum & principum; advocatorum & præfectorum Augstburgensium, paparum, & sanctorum, exterorumque antistitum, paparum Romanorum, conciliorum & synodorum; episcoporum Augustanorum; exterorum antistitum; abbatum, præpositorum, & monachorum præfectorum; monasteriorum & cœnobiolorum; præpositorum majoris ædis Augustæ. Decanorum templi cathedralis Aug. abbatum S. Virici Augustæ, præpositorum Aug. ad S. Crucis & S. Georgii; abbatissarum Stephaninæ ædis, & præpositorum ad S. Mauritii.

Textus ipse foliis constat 724. ex quibus 638. ab ipso Gassero, reliqua ab alia longe diversa scripta sunt manu, & lituris, additamentis, correctionibus, plurimam partem ab ipso Gassero scriptis turgent, quædam enim ab aliis quoque addita esse, ex iis, quæ de Wolfio & Spangenbergio dicemus, manifestum est. In codice quoque Gothano ejusmodi interdum emendationes occurrere refert cel. MENCKENIUS l. c.

(o) Has a nemine hæctenus observatas in modo dicto codice Benedictino reperimus; una tantum plagula octies complicata extantes hoc titulo, manu Wolfii conscriptas:

*MOMVS LVPINVS (animadversiones H. Wolfii) ANNA-
LIVM AVGSTBVRGENSIVM AEACIDAE PLATEA-*

Xyſti
Betuleji elo-
gium
anna-
lium.

Xyſto Betulejo, qui & humaniſſime ad eum ſcripſit (p), & carmine quoque Phaleucio ejus Muſas admodum celebravit. Quod & Cyriacus Spangenbergius

NI PHILIRONAPAEI ASCLEPIADAE (Achillis Gaſſeri Lindavienſis, medici.)

(Notantur obſcura & dubia.

Vt vero, qualis hæc cenſura ſit, conſtet, en ſpecimen: Augſburgum) inſlens appellatio multos offendet. Dedit vero auctor rationem appellationis initio operis, quod putaret Auguſtam veterum Vindelicorum longius diſſitam ab Augiſburgo diſſerre.

Græca, niſi cogat neceſſitas, inferi nolim.

Periodus obſcurior, ob prolixitatem, quales paſſim in hoc ſcripto propter prolixas parentheſes occurrunt.

Velim nomina Germanica etiam Latine explicari, neque enim Germanis tantum ſcribis hiſtoriam. Buggelinum puto eſſe gibboſum, das büggelin. In hoc genere lingua Græca Germanica ſuffragatur. Luther eſt λουρεάτης, Volckart Δημοσθένης, & alia inſinita. Extat hæc de re Lutberi libellus, & Althamerus habet non pauca.

Pſaffos) ſacerdotes.

Oſtenburæ) fontes Ottonis; Oſtenpurum pagus prope Wilam appellatur.

De Av. ribus & aliis populis minus notis aliquid dici velim.

Damaſia) ubi terrarum?

Deſcenda incertia) Τεταξιμάτος, ſic habens niſi baſi γερούς, fortiaſſus & nos aliquando fallimur.

Cæſaream Lutoran) putavi non in Saxonia, ſed ad Rhenum eſſe.

Silentiarii) utrum: die geheimen. Hæſchel, in Autogr. lgr. arcani conſilii conſcii.

Olyra) queritur: quomodo Germanice. Hæſch. Rocken.

Rensmarum) nomina addi Germanica velim, nam alioquin aliud aliud, aliud nihil intelliget.

Et hujus commatis, immo minoris ſunt annotationes reliquæ, pleræque diſtinctionis nitorem, puritatem & perſpicuitatem concernentes.

(p) Cuius epistolæ & carminis, nondum, quantum ſciam editi, exemplum hoc eſt:

Xyſtus Betulejus A. P. G. L.

In hiſtoria Augſburgica video fruſtra multos viros bonos tantos inſumſiſſe labores: nam vix ea ſunt expreſſa, quæ auribus mercatorum placent: facies igitur ejus aliquando mihi deſcribenda copiſim, ut aliquo modo ſpar-gatur, & ad poſteroſ facilius transmittatur. Vale.

Clariffimo A. P. Gaſſero L. Medico X. Betuleji Auguſtani,
Phaleucium.

gius hospes tum apud nostrum fecerat (q). Ita o-
 culatorum iudicio certior, & securior, aliis quo-
 que patronis obtulit, interque eos reipublicæ Au-
 gustanæ tunc quidem temporis duumviro præfecto,
 viro generosissimo *Henrico Reblingero a Radau*, tum
 ut obsequia ei sua offerret, tum ut iudicium ejus &
 emendationes rogaret, addita, quam infra quoque exhi-
 bemus fertur.

*Grates ergo tibi benigniores
 Debemus merito, Patrone chare,
 Grates tu meritis profusiores,
 Non de me magis cui faves amanter,
 Quam de municipum nã in universum.*

Debemus Tibi pro Tuo Labore

*Quantum Rhoma suo gravi Catoni
 Debebat merito, quod ipse primus
 Urbis scripsit origines vetustas
 Urbis principium vetustioris.*

Debemus Tibi, Compater fidelis,

*Quod gens Ausoniam colens vetustam,
 Hignio celebri probeque docto,
 Urbes qui Latias silo benigno
 Fertur commemorasse laude multa.*

Hoc Augusta Tibi Tuisque sanctis

*Debebit studiis, vel ampliora,
 Qui dignis celebras eam Camænis,
 Non sic Cecropias, Achille, Athenas
 Non sic magnificas colendo Thebas
 Ornatas, dedit aut celebriores
 Urbis Helladæ ille clarus atque
 Gravus Pausanias, at hoc libello
 Tute nobilitas Larvæ paternas,
 Nobis, qui merito Tibi merenti
 Debemus cumulo referre grates
 Cultam qui patriam volumus esse,
 Et claram & celebrem pii atque grati
 Istis pro meritis Te amamus omnes.*

(q) M. Cyriacus Spangenbergius A. P. Gassero L. salutem.

Pro communicatione annualium cl. Dn. D. Patrono meo summo & intimo
 gratias ago, quam maximas, studium, diligentiam & scdultatem in hoc
 opere admiror, ordinem, fidem & candorem, adcoque etiam pro religione
 zelum laudo, styli simplicitatem probo, nihilque, quod admodum necessa-
 ria putem correctione opus habere, video, pauca saltem, quia Dn. Doctor

hemus epistola (r). Sic & celebri jureconsulto & C. P. C. *Davidi Byrglino* Augustano, mense Novembri anno MDLXXVII. exemplar manu sua potio- rem partem conscriptum, totum vero a se sollicitè emendatum paucis ante obitum diebus donavit, quod hodie in manibus viri perillustri Dn. *Marci Antonii de Reblingen L. B. ab Ainbofen* est, & multis quoque lituris & emendationibus turget. Vnde ex vero concludit cel. **MENCKENIUS**, Gasserum aliquoties an-
nales

Ali-
quoties
annales
descri-
psit
Gasse-
rus.

ita vult, admonere volo, quæ jam inserta operisunt. Oro autem el. Dn. Dellerem, ut omnino curet hoc opus aliquando in publicum progredi, poterit enim multis prodesse. Ego non parum sum eo in historico meo studio adjutus. Promoveat Christus omnia, quæ ad suam gloriam faciunt, Amen. Augsburgi XIV. Maji anno MDLXXVII. Exul. in adibus Achilleis scripsit.

(r) *Nobili ac sapientissimo viro Domino Henrico Reblingero a Rhadau, urbis Augsburgensis dumviro meritissimo, domina & patrono suo modis omnibus semper colendo.*

Ach. P. Gasserus L. Med. D. S. P. D.

Entandem, heros inelyte, prudentissimeque dumviro, perditu & scdulo a me præclarissima urbis hujus collectos annales; quos pro veterè in Te mea obfervantia, immo antiquissima nostra amicitia nunc Tua dominationi legendos discutendosque præ aliis ea lege concedo, ut, quæ es humanitate eruditioneque præditus, ad durius dicta candidum Tuum judicium interponere, inepta aniliaque benèvole interpretari, erratistam in tempore, quam in re ipsa certiozem emendationem addere, ac ubi imperfecta vel ambigua occurrunt, pleniore instructione subinde ornare ac disponere digneris, atque quod potes & soles, comiter velis, idque una aut altera literula scitulis libro impositis facile fieri existimo. Quo in labore non solum honori Tuo consulueris; sed etiam mihi rem gratissimam præstiteris. Dum itaque vir el. pro otio vastam hanc sarraginem evolvis, cave ne aliquando nugacitatem rideas, vel libertate ad iram contiteris, sic enim Achillem solere nosti, cujus vitia noveris, non oderis, precor. Quod vero ad stylum attinet, ut non sum Cicero, nec Livius, ita Germanicum meum Latinum non potui semper eadem dictione eleganter pro voto pertexere, tum propter antiquissimorum & tantum non lincorum librorum undiquaque exhibitum varietatem, tum propter temporis longa intervalla, quibus omnia ista compilavi, adde insuper ob negotiorum professionis mea molestias. Sereno enim animo ad ista rectè concinnanda & continuata tranquillitate opus erat. Bene in Christo unico medentium Salvatore vive ac vale, meque commendatum habe. Ex adibus nostris XVI. Julii MDLXXIII. Ceterum, se suaque ita extenuasse Gasserum, ut invidiam ob multa relatà, quæ taceri plerique maluissent, declinaret, vero videtur non absimile.

nales suos ipsum descripsisse, patronisque & amicis obtulisse, quemadmodum & Gothanum exemplum pro ἀντρογράφῳ habet, saltem & Benedictinum, cuius supra mentionem fecimus (s), & hoc Rehlingerianum talia esse, nobis, quibus manus Gasseri ex aliis schedis est notissima, & aliis quoque, qui ea inspexere, palam fuit. Tandem ipsi senatui Augustano opus, prolixa in hunc finem conscripta epistola, in qua causas, argumentum & rationem operis exponit, dedicaturus erat (t): immo id factum esse, vix dubitandum, licet in publicis urbis Augustanæ scriniis & ἀρχείοις, exemplar hodie extet nullum, cum ibi olim unum fuisse probabile sit, quemadmodum in bibliotheca quoque reip. Aug. publica assertum fuit.

Tandem senatus dedicat.

§. VIII. Delituit tamen præclarum opus multo vigilatum labore, inter privatas manus, donec anno MDXCIII. Hanoviensis typographus *Guilielmus Antonius*, auctore *Wolffgango Hartmanno*, pastore Eberspacensi, illud prelo subjicere cogitaret, ejusdemque satis amplum faceret initium. Cum verò consilii rationem Augustanæ urbis proceribus proderet, tantum abest, ut gratiam, quam quidem speraverat, ista editione mereretur, ut potius severe literis moneretur, ne ejusmodi quippiam, quod senatui & reipublicæ posset esse præjudicio, susciperet. Et cum hoc non obstante in edendo opere editor &

Post auctoris sumus edi cepti annales.

Qui tamen a senatu impediuntur.

E e 2

typo-

(s) De ἀντρογράφῳ auctoris exemplari B. SAGITTARIUS in *annal. Augustan. msc. ab init. p. 3. ita: Achilles Pirminius Gassarus medicus superiori (XVI.) seculo Augustanus, mathematicus & historicus insignis Augustæ magno studio conscripsit &c. Miror ac doleo, tam utile & elegans scriptum nondum in lucem esse editum: nisi forte id gravibus de causis premitur. Ipsum ἀντρογράφῳ post Ulricum Rumlerum Gassari sororis filium Hieronymum Troschelium & Georg. Hieron. Welschium, nunc (1690.) possessorem habet Mattheiam Frid. Beckium ecclesiastem Augustanum. Idem exemplar esse, quod non ante multos demum annos bibliothecæ Benedictinorum accessit, multæ eaque certissimæ rationes suadent.*

(t) Ipsam dedicationem appendicis loco adjecit *arnalibus ill. MENCKENIUS, T. h. scr. rer. Germ. p. 1951. seqq.*

typographus pergerent, literas dedit senatus. quere-
 moniarum & minarum plenas (u), tum ad senatum
 Francosurtanum, tum ad fisci cæsarei in ista urbe
 ministrum, decanum ad S. Bartholomæi, quibus li-
 brum falsitatis infamiaeque non honestis tantum
 familiis, sed ipsis imperatoribus principibusque per-
 sonis gravem pronunciat, & ut cæsarea auctoritate ejus
 editionem supprimat, & impressa quoque atque edita fo-
 lia tollat, postulat. Id quod etiam tanta diligentia fa-
 ctum est, ut præter unum (x) nullum aliud istud
 naufragium effugeret; certe nec unum quidem im-
 pressæ partis exemplum studiosissime in id investigan-
 tibus viris curiosis potuerit hactenus inveniri. Et
 cœptam hanc, non tamen absolutam, editionem
 causam esse putamus, cur G. DRAVDIO (y) liber
 impressus dicatur, quem postea LIPENIVS (z)
 STRVVIVS (aa) & NEV (bb) secuti sunt (cc).
 Nec

*Et sup-
 pri-
 muntur.*

*unde li-
 ber ma-
 le im-
 pressus
 dicitur.*

(u) Quæ hodie & in scriniis reip. & in privatorum quoque
 manibus sunt, quarum & nos præsens exemplum intuemur,

(x) Pervenit illud ad diligentissimum rerum Augustanarum
 conquistorem B. TH. SPIZELIVM nostratrem, ex cujus bibliotheca
 ad filium Dn. BALTH. GVLMANNI reip. patr. senatoris cum re-
 liquis monumentis Augustanis ex parentis hæreditate migravit.
 Explent vero impressæ paginæ numerum 132. sic 1½ Alph. reliqua
 manuscripta sunt. Titulum exhibet *præfatio ad scr. rer. Germ. cel.*
 MENCKENII.

Addita est præter varios indices: *Augustæ Vindelicorum urbis
 in Germania curusissima brevis & succincta adumbratio, auctore Sal.*
Frenzelio, Vratislaviensi, P. L. a quo etiam ibidem in frequentissi-
mo patriciorum & doctissimorum virorum confesso publice veritata est
XIII. Kal. Aug. anno 1585. quod poemâ rhythmicis Germanicis com-
prehentum Chronico Augustano a se edito præmisit ENGELB.
 WERLICHIVS.

(y) *Bibl. class. T. I. p. 727.* (z) *Bibl. philos. p. 137.*

(aa) *Bibl. hist. c. XVII. §. 25. p. 482. ed. vet. nam in re-*
centissima cel BVDERI editione c. VIII. §. 12. p. 1007. hæc emen-
data sunt, annalesque primus edidisse Menckenius recte dicitur.

(bb) *Access. ad Degor. Wbear. relect. hœm. P. II. p. 146.*
 BOLDVANVS autem non audiendus est, qui in *bibl. hist. p. 109.*
 duas editiones somniat, Hanov. 1593. fol. & Basil. 1596. fol. conf.
 ven. VOGTIVS *cat. libr. rar. p. 301. ed. rec.*

(c) Dignum hic observatione judicamus, quod cum Lati-

Nec amplius de editione cogitatum, sed descripta tantum passim celebrata exemplaria, donec illustris ^{Tandem editur.} meritis & eruditione vir IO. BVRC. MENCKENIVS hos annales dignos judicaret, quos ex serenissimi Saxo-Gothanorum ducis, magni olim bonarum literarum statoris & patroni, bibliotheca a S. R. SAL. ERN. CYPRIANO communicatos novæ scriptorum rerum Germanicarum collectioni a se institutæ infereret, & in præfatione ea, quæ a doctis Augustanis carptim subministrabantur, adjiceret, magnam eo nomine ab omnibus, qui historiarum studium amplificare cupiunt, gratiam initurus.

§. IX. Verum antequam colophonem huic dissertationi imponamus, de summa rei, scilicet de ^{De fide annalium disquisitur.} de annalium horum adhuc differendum est. Cujus ^{proban-}

Ee 3

nam Gasserianorum annalium editionem suppressam cerneret editor WOLFGANG. HARTMANNVS, pastor Eberspæcentis, de Germanico compendio cogitaverit, quod etiam ab eo anno ubi ENGELBERTI WERLICHII chronicon Augustanum, ex illustris duumviri MARCI WELSERI commentariis de rebus Augustanis potissimum congestum, definit ad annum 1576. duabus partibus confecit. Id Dieterico Cæsari, qui suis sumptibus Werlichianum chronicon excud fecit, dedicavit. Ut vero & sub alterius nomine tutius lateret (fulmen enim superiorum jam fenserat Hartmannus in Latina editione) & ut facilius emtorem inveniret, si tota Augustanorum historia propinaretur lectoribus, non sublatus tantum partis secundæ & tertię titulus & dedicatio, unde rarissime hodie conspiciuntur, sed in fine quoque Werlichianæ partis addita nota, reliqua ex Gasseri annalibus esse deprompta, ut incauto lectori imponatur, cuncta, ut fert titulus, Werlichium ex Welsero depromisse, omniaque primæ partis auctorem agnoscere parentem. Et hæc quoque ratio est, paucissimis licet cognita, cur hoc chronicon Augustanum modo sub Welseri, modo sub Werlichii primæ partis auctoris, modo sub Cæsaris editoris, modo sub Gasseri, qui materiam parti secundæ & tertię subministravit, modo sub Hartmanni partium reliquarum auctoris nomine veniat & laudetur. Ceterum admodum mancam, jejunam, in multis quoque mutilatam & male translata esse hanc Gasseriani operis versionem & epitomen, ipsa collatione edocti fuimus. Fallitur autem doctissimus *bibl. historica* auctor, qui ex loco p. 270. extante, cujus verba Latina supra §. 2. attulimus conjicit, Germanici hujus operis auctorem ipsum Gasserum videri. Inepte enim Hartmannus, ut alia multa, hæc ex Latino Gasseri opere descripsit.

probandæ eo majorem nobis necessitatem impositam esse sentimus, quod cel. *scriptorum rerum Germanicarum* editor, inter alia fidem Gasseri probaturus, hæc addidit: *Interim rerum Augustanarum gnari, & in his nuperus historia Augustana scriptor David Langenmantel in præfat. libri, historie des Regiments der Reichs-Statt Augspurg, diserte fatentur, se experientia edoctos, quod Gasserus limpidissimos ubique fontes degustaverit.* Cum enim non ista tantum præfatio ex nostro fluxerit calamo, sed & nos collationem monumentorum, msc. & impressorum partim a gener. Langenmantelio partim ab aliis traditorum cum Gasseri annalibus aliisque rerum Augustanarum indicibus instituerimus, quid de ejus pronunciandum sit fide, facile judicare potuimus. Scilicet non unum nec unius generis libros scriptos ad manus Gasserus habuit, sed & optimæ notæ, & à cœvis viris, iisque munerum gravitate conspicuis conscriptos: quorum haud unum nostris quoque oculis visum & lectum est. Inter quos præcipue suspicimus *chronicon* a BVRCARDO ZINCKIO, senatore Augustano medio seculo XV. conscriptum (*dd*), *librum item publicum, documentis publicis, diplomatibus, privilegiis, recessibus & contractibus egregie munitum*, in quo *advocatiæ Augustanæ historia & jura* egregie enumerantur, quemque quantivis pretii æstimamus; quorum monumentorum omnium vere summam in Gassero deprehendimus: aliud item, quod jam ante oculos est, *chronicon*, ex diversis virorum, senatorio quoque axiomate, conspicuorum ephemeridibus adeoque virorum oculatorum & auritorum testimoniis magnam partem constans. Ut taceamus tot publica monumenta passim jam in vulgus edita. Quæ omnia cum Gasseri annalibus conferentes, convicti fuimus, Gasserum veritati egregie litasse, saltem id nobis certum fuit, nihil illum confinxisse, sed auctoribus cuncta suis debere.

(*dd*) Cujus ipse Gasserus ad ann. 1420. meminit, *cumque acta urbis nostræ, memoria sua diligenter conscripisse ait.*

bere. Facilius jam de fide Gasseri judicare lector ipse poterit, postquam vir generosissimus PAVLVS A STETTEN, insignibus in senatu Augustano meritis inclytus historiam omnem Augustanam ab urbis origine ad annum 1628, ex certissimis monumentis descripsit, annalibusque his Augustanis, Gasseriano ordine instructis. documentorum fidem, adjectis locis & titulis addidit. Instituta enim comparatione patebit, vera esse, quæ dudum ante præstantissimum illud opus editum, de fide historica Gasseri h. l. differuimus. Id quod ipse quoque in *dedic. ad senatum Aug.* ^{Ipsa auctoris verba.} innuit, quando, *non exiguo*, ait, *labore, assidua cura, confusum antiquissimorum manuscriptorum & tantum non linteorum librorum de nostris civibus chaos, partim ex aliorum historiographorum chronologorumque editis lucubrationibus (ee), qui nonnunquam paucula de civitate nostra recitant, partim ex episcoporum (ff) reliquorumque ecclesiasticorum, qui paulo attentius sua annotarunt, fastis per diu evolutis, Augstburgensis reipublicæ annales hos in ordinem redegi (gg).*

Non negamus quidem, in tam diversissimorum scriptorum turba talia inveniri quoque, ubi assensus hæreat, sed hæc ipsi Gassero imputanda non sunt, qui librorum suorum auctoritatem fideliter secutus est, non nescius, quo altius historia patria surgit, eo incertiora monumenta esse. Quod ipse, tantum abest, ut taceat, ut potius loco modo citato (bb) diserte fateatur: *Vt de vetustissimis antiquitatibus (quas invenire impossibile duco) taceam, vix quæ infra CD.*

Ee 4

annos

(ee) Intelligit historicos mediæ ævi, *abbatem Urspergensem. Chronicon Frisingense, Felicitis Fabri hist. Sueviae* aliosque, quorum loca in *prolegomenis ad histor. regimin. Augustani* excitavimus.

(ff) Quo pertinent MARESCHALCI a PAPPENHEIM, canonici Aug. *chronicon*, quod ipse noster laudat, MEISTERLINI *chronicon Augustanum*, quod Gasserus quoque *ad ann. 1457.* citat. SIGISM GOSSENBROT. Patr. Aug. *chronicon Augustense* à Meibomio editum, aliique.

(gg) In *dedicat. ad Hainzelium*, quam supra attulimus.

(bb) In hac ipsa *dedicatione.*

annos hic gesta sunt, integre ac probe haberi possunt. Unde deficientibus rerum propriarum certis narrationibus ad *συναχρονισμόν* historię universalis confugit. In recentioribus vero semper ad annalium suorum scopum respiciens, in enarrandis rerum Augustanarum fati est diligentissimus. His accedit integer

2. *animus fuit integro veritatisque amante*

Odia boninum non curans.

Gasseri animus, qualem nobis ejus temporis homines, viri probatissimi atque boni, depictum dedere, nosque secundum illorum testimonium supra descripsimus; unde facile assensum nostro præbere liceat, quando de se ad amplissimam senatus collegium, *ποστρεμο*, ait, *cum ad nostrę memorię annos perventum est, certe operam maximam adhibui, ne, quod historia lex unice præcipit, quid veri omitterem, aut falsi adderem, quin cuncta fideliter & absque fuco tali ratione complecterer, ut posteris clare constaret, qui mille artifex Satanas, coluber ille antiquus ac humanę salutis irreconciliabilis versutissimusque hostis semper tam bello, quam pace calcaneo filii Dei insidiari, omniaque recta & tranquilla perturbare consueverit. Id quod non moroso lectori in perlegendo evidenter patebit. Et paulum infra: Ceterum perfacile auguror, qui hodie sunt hominum mores, me, dum benigniorum aures demulcere gestio, tetricis bilem in nares, loquendi libertate citurum esse: etenim veritas nunquam non odium parit: Sed quid facerem? dum maxima, mediocria, minima, sacra item & profana, prout perpetrata sunt, libere & citra maledicendi libidinem recensere pergo, non potui non aliquos offendere, quis enim sine crimine vivit?*

3. *Sapientis ex iudicio de diffamatorum virorum clementia dicit.*

Quicquid igitur talium odiosarum rerum incidit, venia dignum existimo, cum nihil ex memet sinxerim, authoresque omnium babeam. Quodsi id teneamus quoque, Gasserum annales suos non præpostera festinatione edidisse, & cæcos ita peperisse catulos, sed multa coërcuisse litura, multorum dierum examine, amicorumque censuris examinatos probasse, immo ipsis senatus primoribus & summis capitibus legendos & corrigendos tradidisse, eosque fuisse viros ut rerum

rum patriarum gnarissimos, ita cordatos & veritatis amantes, cur de fide Gasseri temere dubitemus, causa non liquet. Ceterum integri dimidii seculi, in cuius decursu totius reip. Germanicæ gravissima & memoria dignissima fata acciderunt, testis noster cum fuerit, & cum viris principibus aliisque ad rerum publicarum gubernacula admotis, familiare plane aluerit literarum commercium, quantum ejus narrationi credi queat, prudens quilibet facile perspiciet. Quod vero fidem ejus non parum auget, nostro quidem judicio est, quod ex prima animi intentione arcanam historiam scripserit (ii) (eo licet audaciæ, Hainzelio instigante, postea progressus, ut senatui inscriberet) cui magis fidem adhibendam esse, quam publicæ, apud eos, qui rem recte ponderant, in confesso est (kk). Ne mireris itaque, cum tam præstantes sint hi annales, ipsos pontificios scriptores, & inter eos VDALRICVM MOEHNERVM Benedictini apud Augustanos sodalitiæ olim asseclam, in historia quam de hac urbe condidit, nostri vestigia κατὰ πρόδωκα immo sæpius κατὰ ἔμμα pressisse, quod nos ipsi, quibus occasio enata fuit, cum cum Gassero conferendi, observavimus. Facile hinc, quid de accusationibus contra fidem Gasseri judicandum sit, liquet: Etsi enim ultro concedimus & dolemus quoque, Gasserum fontes, unde sua hausit, non indicavisse, dandum tamen hoc est & ignoscendum illius ætatis consuetudini, quæ nuda rerum facta narravisse contenta, ad testimonia rerum exprimenda non descendit; in quo eo magis excusationem meretur Gasserus, quod præterea ex chronicis manuscriptis desumpsit, ad quæ provocare, cum in paucissimorum manibus sint, idem

Ee 5

est

(ii) Ita enim ad Hainzelinum supra: Tu igitur ex arcanis reipublicæ consiliariis cum sis, nosse civitatis nostræ annales arcanos asservato &c.

(kk) Vid. S. Rev. FR. GVIL. BIERLING. in dissert. de judicio histor. §. 14. ad Calcem. tr. de Kyrrbunismo histor. p. 297. seqq. cujus rationes ad Gasserum nostrum merito applicandæ.

9. *Du-
rius di-
cta in
perfo-
nas
quas-
dam ve-
ritatis
studio
impu-
tanda.*

10. *Vel
fonti-
bus,
quibus
usus est,
adscri-
benda.*

est ac nullum exhibere testimonium. Potest tamen diligens rerum Augustanarum scrutator, cui felicitas contingit, ejusmodi chronica msc. inspiciendi, facile monumentorum allegare loca; cum omnia secundum annorum seriem narrata, facile reperiri queant. Quod vero tum in summos pontifices quosdam, tum in imperatores quoque aliquos, tum in alias personas illustres & familias honestas injuriosius fuisse dicitur, quodque de iis talia retulisse visus est, quæ taceri debebant, ipse non incommode ita diluit (11): *Ante omnia autem illis, qui me majorum, aut etiam pontificum famam arrosisse culpant, respondeo, me non panegyricos, sed annales scripsisse, de quibus rectissime Claudianus poeta cecinit: annales veterum delicta loquuntur. Quod licet me non raro fecisse in hoc opere non negem, parenthesis tamen id ita inclusi, ut molliculus teneriorque lector, si libuerit, levi saltu transilire queat. Quicquid igitur talium odiosarum rerum incidit, venia dignum existimo, cum nihil ex memet finxerim, authoresque omnium penes me habeam.* Non negamus quidem, de quibusdam personis ea semel atque iterum afferri, quæ & familiis honestissimis gravia sunt, & rigidius examen non sustinent (mm); verum & pauca ea sunt, & hæc ipsa quoque Gasserus non finxit, sed ex codicibus suis vetustis bona fide transtulit (nn), in quos vel ex orali veterum traditione, quæ personarum nomina facile confundit, vel ex incertis monumentis perscripta sunt: unde nihil culpæ in Gasserum devolvitur

(11) In dedic. sæpius laudata.

(mm) Exemplo esse possunt, quæ de Bartholomæo Sulzero narrat, quæ profus circumstantiis temporis, familiæ, loci &c. non respondere, & ex confuso potius nomine ortum trahere, facile ex chartis splendidæ gentis Sulzerianæ & monumentis authenticis possemus deducere, si hic locus esset.

(nn) Ita v. g. Remianam familiam anno 1476. senatu motam fuisse, ob minus fideliter actas res publicas Gasserus refert, quod tamen monumentis publicis & privatis, & indicibus quoque magistratuum Augustanorum contrarium esse omnino concessero: in alio tamen eoque msc. codice, quem ante oculos habemus, eadem propinatur fabula.

cur, nec ejus fides in suspicionem adduci potest. Quod vero, ut hoc tandem addamus, senatus Augustani cura & petitione editio vulganda fisco olim addicta fuerit, ut tunc temporis, ubi omnia satis erant Augustæ turbida, & suspicionum atque simultatum inter senatum & cives plena, & quo facile ejusmodi liberorum motuum occasio apud imprudentes esse poterat, non sine gravi ratione, adeoque recte factum esse existimamus, multis adhuc, de quibus ibi sermo est, personis earumque liberis inter vivos existentibus, quæ causa est, cur ipse Gasserus annales suos typis vulgari noluit: id tamen adeo non illius quam fidei derogat, ut potius arcanam hanc historiam esse, cupideque legendam vel hoc solo argumento apud prudentes historiarum lectores facile obtinero. Non caret tamen nævis suis & erroribus Gasserus (oo), qui ut homo fuit, ita ipse candide, more suo, fassus est (pp): *Quia vero errare humanum est, egoque nihil humanum a me alienum puto, facile fieri in tanta rerum varietate occupationibusque potest, ut interdum me hallucinatum esse peritiores comperiant.* In potioribus tamen & summis rerum capitibus fidem historicam illi dandam esse, non levibus argumentis probavisse nobis videmur.

(oo) Egregie VOPISCVS in Aureliano c. 2. neminem historicorum, quantum ad historiam pertinet, non aliquid esse mentitum: prodidisse, quin etiam, in quo Livius, in quo Sallustius, in quo Cornelius Tacitus, in quo denique Trogus manifestis testibus convincerentur. Quis vero ob hos nævos præstantissimis historicis fidem historicam denegaverit?

(pp) In dedic. laudata.

OBSER-

OBSERVATIO X.

Differtatio epistolica de meritis in rem
literariam, præcipue Græcam,

viri celeberrimi

DAVIDIS HOESCHELII,

gymnasii ad D. Annæ Augustæ Vindelicorum
quondam rectoris & reip. bibliothecarii:

ad

PHIL. IACOB. CROPHIVM, P. L. C.

gymnasii Annæani rectorem & bibliotheca-
rium (*).

§. I.

*Scri-
ben-
di oc-
casio.*

ET si semper, SOCER DESIDERATISSIME, te maximopere colui, ex quo non præceptorem tantum te olim nactus sum, qui in decurrendo bonarum literarum stadio auctor mihi atque hortator existeret, sed & focerum te mihi junxit arctissimus sanguinis nexus; etsi semper de tua salute gavifus sum maximopere, Deumque nunquam non piis flagitavi precibus, ut cœlestis gratiæ imbribus charissimum caput tuum inundet; crescit tamen singulis annis animi lætitia, quando redeuntibus faustis luminibus te cœntie venerandum, annisque graviorem, factum video per divini numinis benevolentiam atque animo corporeque incolumem. Vnde dum te septuagesimum secundum onomastici sideris ortum celebrare, cum tuis plaudo lætorque, vota, quæ tibi mea in te pietas debet, publica scriptiuncula solve- re, eo magis jucundum est, quo magis tibi de re publica literaria tot nominibus merito fausta quæque pre-

(*) Edita est hæc dissertatio epistolica, *Aug. Vind.* 1758. 4. & recusa T. IV. *Tempe Helv.* p. 469. seqq. eam autem jam auctam & emendatam damus.

precantur, quotquot literas amant, meritisque pretium statuere norunt. Nec dubito, in id consensuros omnes, qui te exoptatum Augustanis fidus amant & suspiciunt, gratesque tibi deberi profitentur, qui tot viros doctos educaſti, quorum prudentia & eruditione respublica & ecclesia regitur, ut tibi omnigenam felicitatem, senium ad ſeram uſque immortalitatem decurrens, canos honoré meritisque venerabiles, familiam omni bonorum genere exſatiatam, dignaque tot meritis præmia mecum toto animo precentur, Deumque rogent, ut tranquilla ſenectute gavifus calendas Majas ſæpius adhuc integris animi corporisque viribus auctaque indies ſalute reviſas. Ne vero privata tantum pietate hæc ſe tibi commendet pagina, ſed & benevolus lector aliquid offendant ſua curioſitate dignum, placuit pauca *de meritis celeberrimi antecelloris tui, Davidis Hæſchelii in bonas literas præcipue Græcas diſſerere*. Eſti enim a te promiſſam gymnaſii Auguſtani rectorumque ei præſectorum hiſtoriam impatienter adhuc expectat orbis eruditus, & mecum otia atque procerum favorem ad elegantiffimum argumentum hoc excutiendum toto precatur animo; integrum tamen erit, hanc interim particulam, tanquam brevem quandam ſymbolam conferre, eamque memoriæ civis meritiſſimi præſtare operam, quam Occonibus, Ehingero, Gaſſero, Schræckio lubens præſtiti. Favet vero huic meo inſtituto eo magis vir per totum literatum orbem celeberrimus, quo magis in te vivam tanti viri recolo imaginem. Tu enim non ſolum iisdem præes muneribus, quæ tanta diligentia & dexteritate ornavit Hæſcheliuſ, & ſcholasticas Annæani Athenæi Muſas regis, theſaurique patriæ literarii, celeberrimam bibliothecam innuo, curam geris accuratiſſimam; ſed & eandem eruditionem foves, eadem felicitate juventutis emolumenta promoves, eadem cura librariam Auguſtæ ſupellectilem, illatis Schræckianis libris, augere ſtudiſti, eodemque meritorum nume-

ro & forum & templum doctis viris replevisti, annos plures, quam quos Hæschelius exegerat, in stadio scholastico decurrens, adeo, ut vel ipsa invidia teste, vere de te dicere liceat, quod de Hæschelio dictum novimus:

Mille dedit foro juvenes, bis mille ministrorum

Adjecit numero purpureæque toga.

Dabis itaque de Hæschelianis meritis pauca quædam commentaturo eo magis patientes aures, quo magis exiguum est (a) quod hæctenus de tanto viro legit eruditorum curiositas.

Hæschelii
vita &
educatio
scholastica.

§. II. Quemadmodum scilicet mature se produnt magna ingenia, animique impetum ita detegunt, ut ad quæ nata sint, vel ex primis adolescentiæ vestigiis colligere liceat, ita & Hæscheliana virtus in ipso puero enituit, ut quis futurus sit, quantum ipsi Græcæ literæ olim debituræ sint, præceptoribus & patronis facile patuerit. Anno enim post restitutam humani generis salutem millesimo, quingentesimo, quinquagesimo sexto III. Id. April. patre Petro natus (b) & mature disciplinæ traditus, magnam præceptorum expectationem excitavit, & ita in studiorum stadio progressus fecit, ut magnos Mæcenates inveniret, qui ad ingenii ad sublimiâ tendentis cursum promovendum

(a) Etsi de orbe literato magnopere meruit Hæschelius, nemo tamen hæctenus fuit, qui tanti viri vitam accurate describeret. Quæ enim apud FREHERVM in *theatro vir illustr.* p. 1511. leguntur pauca sunt nec accurata; B. SPIZELIVS vero in *templo honoris referato* elogium tantum dedit magni philologi, p. 328 seqq. Ex his vero reliqui hauserunt, quicumque de vita Hæschelii meminerunt, CLARMVNDVS in *vitis P. V.* læpius lapsus, *lex. erudit.* p. 991. WITTE in *diario lex. hist.* T. II. p. 802. BAYLE *dict.* T. II. art. *Hæschel.* IO. FABRICIVS *hist. biblioth. sua* T. I. p. 319. I. C. WENDLERVS *de merit. reip. Aug. Diss. I.* §. 12. p. 47. seqq. tandemque post hæc nostra scripta CRÖPH. *hist. gymm. Aug. P. II.* p. 175.

(b) Vid. PRASCH. *epitaph.* Aug. P. I. p. 180. ubi epitaphium Hæschelii hodieum in Xysto templi D. Annæ in monumento Hainzeliano superites exhibetur, quod repetii in *comm. de vita Elie Ehingeri* p. 46. n. S. unde errant, qui in 14. Aprilis diem natalem Hæschelii referunt.

dum liberali manu beneficia adolescenti porrigerent (c). His adjutus talem præceptorem nactus est, qualis de literatura Græca optime merito requirebatur, *Hieronymum Wolfium* (d) quem in Græcis tradendis literis & scriptoribus Græcis interpretandis aliis sui temporis palmam præripuisse, nemo ignorat, nisi qui

in

(c) Inter eos maxime deprædicat Matthæum Welferum, ædilem & scholarcham, cujus patrocínio & liberalitate studia continuare sibi licuerit, vid. dedic. *Damasceni de transfig. I. C.* Inter plures enim proceres literis tum faventes Welferiana familia maxime enituit, immo ea tum fuit Augustæ felicitas, ut summi viri genere & muneribus illustres certatim studiis elegantioribus manus porrigerent, & neque favore neque sumtibus in alendis & juvandis viris doctis parcerent: inter quos præter Fuggeros & Welferos, Marcum, Antonium, Matthæum, Paulum, Carolus Rehlingerus, Wolfgangus Palerus, I. Georgius Oesterreicherus, Albertus a Stetten, Matth. Erhardus, aliique viri generosissimi enituerunt; immo in eo totius illustris senatus Augustani cura tota fuit; ut magna gererent bonarum literarum causa, testante nostro in dedic. *opusc. Philonis*. Quam senatus Augustani tunc temporis magnificentiam his versibus extulit SALOMO FRENZELIUS Vratislav. in *adumbratione Augustæ Vind.* rarissima:

*Non vero satis est; multos discrimine nullo
Accumulare libros, doctis est insuper omnis
Urbi ornanda viris, quibus hac re publica felix
Affluit.*

Et paulo post:

*Præterea egregiis fora, templa, scholasque magistris
Instruit, & pubem studia ad graviora coercet,
Educens terras magno & plantaria cælo.
Hinc est doctorum tam pulchra corona virorum,
Tot docti proceres, hinc doctus & ipse senatus.*

Egregia certe Augustæ felicitas, cui invidiam nostrorum temporum merito precamur. Hæschelium vero hac senatus munificentissimi benevolentia adjutum in dedicatione orationis laudandæ ipse fatetur, *missum se & ablegatum in alium locum, ut huic potissimum studio vacaret reip. alumnus.*

(d) Hunc passim præceptorem suum colendum vocat, vid. dedic. *opusc. Philonis*. Quam vero Wolfius spem de Hæschelio conceperit, ex his ejus literis systaticis ad Gregorium Bersmannum datis 1578. d. 5. Jun. patet: *Vivo & doceo jam alterum & vigesimum annum in urbe hac questui potius & voluptate dedita, quam literarum amante, majore conatu quam successu. Auditores habeo paucos: eosque magna ex parte stupidos & ignavos, mendicos atque etiam arrogantes, quo nihil turpius, nihil molestius esse potest, sed tamen in*

in eruditorum historia plane hospes est (e). Ab hoc magno viro magnum formatum Hæschelii ingenium, qui potuit aliter, quam stupendos in omni doctrinarum genere, præsertim vero in Græcis literis, quas apud discipulos maxime urgebat Wolfius (f), facere progressus? In hoc adolescente sponte ad summa currente qui potuit aliter, quam felicissimis enitere progressibus Wolfiana dexteritas, quæ in instituendis juvenibus parem vix habuit (g)? Inde magna illa eruditionis copia, inde lectio in antiquis scriptoribus ad stuporem magna & copiosa, inde exquisitum de auctoribus veteribus judicium, quæ omnia noster postea in egregiis ad auctores Græcos annotationibus copiose prodidit, inde Isocrateus dictionis nitor, quem Attico lepore in epistolis Græcis Hæschelii passim exhibuit (h). Non mirum itaque, mature nostrum ingenium ad Græcas potissimum literas excolendum natum & formatum publico specimine demonstrasse. Celeberrimo enim, quod tum quidem Lauingæ florebat, gymnasio ex Augustano lyceo illatus cum Nicolaum Reufnerum ex Augustano lyceo in Lauinganum gymnasium i 566. translatus, & Martinum Rulandum med. D. & Græcæ linguæ professorem, viros publicis scriptis de Græca literatura præ-

terdum inter spinas rosa una atque altera nascitur, quo in numero exiguo quidem est etiam David Hæschelius, quem tue humanitati probari gaudeo, meoque etiam nomine commendatiorem esse cupio.

(e) Videnda, brevitatis causa, quæ collecta exhibent *bilabia scholastica* R. CROPHII p. 8. seqq. Vitam suam ipse descripsit Wolfius, cujus synopsis in antecedentibus dedimus.

(f) Videndi libelli H. WOLFII *de schola Augustana instauratione & de docendi discendique ratione* Aug. Vindel. 1573. 8.

(g) Hoc elogio passim in *actis scholasticis* msc. Dnn. scholaris commendatur; eo connitens, ut si fieri posset uno anno omnem eruditionem suam cum discipulis communicet, & quasi infundat.

(h) Earum quasdam ad Margonium Cytherorum episcopum exaratas opusculis Græcis ab Hæschelio editis præfixas invenire licet, vid. *Greg. Nysseni opuscula, Maximi mystagogia, dedicatio Græca vite Antonii ad Velsorum &c.*

præclare meritos (*) ibi præceptores habuisse, Græca oratione *de humani generis lapsu* (i) probavit, non frustra a se lectos scriptores in hac lingua optimos, nec inanem præceptoris fidelissimi in eo fuisse industriam, ita enim Atticas venteres in hac scriptiuncula juvenis viginti annorum expressit, ut vel ex hoc ungue futurum leonem facile colligas, & qualis noster in his literis fuerit, intelligas. Et iisdem quoque vestigiis institit Hæschelius, in Lipsiensem academiam delatus, & a Reusnero Gregorio Bersinanno eleganti carmine Latino velut juvenis pius ac modestus & Græce sicut & Latine doctus commendatus, jam tum totus *ἑλληνίζων*; in eo omnis ejus cura vertebatur, ut libros Græcos ubique perquireret, optimorum auctorum lectione animi divitiâs auget, collatis codicibus manuscr. judicium firmaret, sicque & studii theologicæ, cui dicatus erat, & artis criticæ, & antiquitatis rationes intime pernosceret (k). Hæc perspecta non esse non poterat juvenis eruditissimi diligentia, nec deesse commendatio præceptoris Wolstii, qui commisso lyceo de viris vere doctis præceptoribus

(*) Vid. LIZEL. *hist. poët. Græc. Germ. p. 204.*

(i) Dicendum de ea infra, ubi de scriptis nostris. Editum vero est 1577. cal. Jan. Docuit vero tunc in celebri hac schola *Philippus Heilbrunnerus*, Jacobi frater, cum Reusnero & Rulando.

(k) Adduntur his in *lex. hist. l. c.* Hæschelium etiam exterâs regiones invisisse, ubique codices msc. & antiquitatis reliquias perquisivisse; quæ sine dubio personato Clarmundo debentur, qui nescio qua paraphrasi hæc ex Spizelii *templo honoris* exculpfit. Quorum nihil probari potest, anno 1577. enim adhuc in gymnasio versatur, 1578. in academiâ abit, 1581. scholæ jam præficitur, adeoque triennium in academiâ tantum exegisse merito creditur, imprimis cum parciore penâ parentum instructo ex publica beneficentia senatus Aug. & aliorum patronorum vivendum ei fuerit. Nec quicquam eorum meminit noster in epistolis ad viros doctissimos passim exaratis, alias ad id digitum intenturus, si eos coram convenisset. In academiâ vero magistri phil. titulo & honoribus auctum esse passim ex adjecto nomini titulo videre. Vid. *hymni Margunii.*

bus constituendis sollicitè providebat. (1). Hujus in Hœschelio nostro oculi, in hoc commendando patri-
bus patriæ ejus industria fuit eo effectu, ut post ejus
fata, urgente Wolfii commendationem Henischio
23. Martii anni sesqui millesimi octogefimi primi,
quintæ classis(m), quæ suprema, cui tum præerat *Simon
Fabricius* (n), proxima est, plaudentibus Musis,
gaudente gymnasii ephoro (o), præficeretur. In
hoc munere fideliter obeundo omnem industriam Hœ-
schelius posuit, nec indignam sua eruditione schola-
sticam spartam ratus, sed exemplo præceptoris sui,
magni Wolfii, & successoris Georgii Henischii, eru-
ditione illi supparis (p), cum primario Fabricio, viro
eruditissimo (q), in id imprimis incumberebat, ut ean-
dem eruditionis viam, quam ipse felicissimis avibus
ingressus fuerat, juventutem duceret, & imprimis ad
auctorum optimorum lectionem veramque *χρησμο-
δία* perduceret. Id quod tanta dexteritate & fide-
litate præstitit, ut viri doctissimi non sine magna in
eruditionem Hœschelianam fiducia filios suos illi edu-
candos committerent, quod grato semper noster agno-
vit animo, & tum publica confessione (r) tum hede-
lissima

(1) De quo consultationes Wolfianæ & typis expressæ & in-
ter acta scholastica latentes loquuntur, virique de publica salute
maxime solliciti curam satis testantur.

(m) *Acta scholast. msc. Vol. I. p. 235.*

(n) Vid. comment. nostr. *de vita Elie Ehingeri* p. 54. & ibi
laudatos.

(o) Ille enim Wolfio in ephoriæ gymnasii munere successer-
at, vid. CROPHII *bist. gymn. Aug. P. II. p. 171.*

(p) Dicemus de eruditissimo medico in templo honorum,
Germanorum eruditioni excitato *Vol. I. dec. 4.* interim consulen-
dus B. LOTTERVS *in collect. crit. ad bist. L. Germ. T. I. p. 572.*
B. CROPHIVS *l. c. p. 168.*

(q) Primarius Fabricius vir certe ingenio præstans dicitur
WOLFIO *act. schol. Vol. II. p. 172.* conf. B. FABRICIVS. *cent.
Fabric.*

(r) Vid. *dec. opusc. Gregorii Nysseni ad Wolfg. Palerum, &
Rhodii de affectibus ad Ad. Occonem, M. Windium & Georgium
Laubium medicos Augustanos.*

lissima institutione, cujus specimina passim extant (s), & qua tum pietatem, tum philologiæ sacræ & profanæ fundamenta jaciebat, sibi maxime cordi esse, sincere testatus est.

§. III. Tantis de scholastica juventute meritis conspicuus Hæschelius non potuit non gravissimo ^{Munus} scholarum collegio esse commendatissimus. ^{schola-} ^{sticum.} Unde cum anno sesqui millesimo nonagesimo tertio die 5. Julii Fabricius mortalitatis exuvias deponeret (t), unanimi scholarum nutu rector gymnasio Annæano præfectus est (u), postquam Calvinianæ in articulo de S. cœnæ opinionis suspicionem, qua premebatur, erat amolitus. In quo gravi munere obeundo non antiquum tantum obtinuit, atque pristinum se præstitit Hæschelius, sed & ampliorem provinciam nactus, merita indices augere, & de republica patria atque literaria optime mereri omni nisu sætegit. Ad id vero quam maxime contendit, ut post divinas literas, & quæ ex iis hauriri debet, pietatem, ad optimarum artium disciplinam, & præcipue Græcas & Latinas literas juventutem fidelissima manu duceret. Qua dexteritate & industria effecit, ut non tantum primariæ dignitatis viri ejus institutioni filios suos traderent (x), sed & e variis Germaniæ, Italia, Belgique civitatibus Hæschelii gratia se Augustam conferrent, quibus viri hujus institutione uti, in

Ff 2 que

(s) Passim ejusmodi specimina mihi visa sunt, quibus loca optimorum scriptorum discipulis tradidit Hæschelius, explicationi prolixiori inservitura: cui negotio uti par fuit noster, ita Wolfianis potissimum vestigiis institit; hinc tanta ubertas virorum Græce doctissimorum circa hæc tempora.

(t) Vid. HEVPOLDI *descr. Lat. scholæ*. PRASCH. *epitaph. T. I. p. 205*. SPIZEL. *templ. hon. ref. p. 320*.

(u) Primarius audiebant Schenckius & Fabricius, quia illis Wolfius ephorus præfectus erat; post ejus vero obitum omnia ephori sparta rectoris titulus ac dignitas in Hæschelium collata est, ephoria separata autem esse desuit, postquam Henischius rude, uti dicitur exoptaverat, donatus erat.

(x) Vid. dicta nos. (r).

que lingua Græca proficere curæ cordique fuit (y). Inclaruit itaque tanto rectore felicissimum gymnasium, novo ædificio sub nostro magnifice ornatum (z) discipulosque patriæ, immo orbi quoque literato reddidit, ut omni artium cultura expolitos, ita præcipue Græce doctissimos. Quibus modis de Græcis potissimum literis institutione & doctrina Hæschelius optime meruit, donec XIII. Cal. Nov. anni supra millesimum sexcentessimum decimi septimi ad cœlestem academiam evocaretur (aa), & immortalitatem beatam adiret. Æternum vel hoc nomine Augustæ patriæ decus, & scholæ ornamentum, quod per triginta sex annos in scholastico pulvere de juventute & bonis literis mereri, patriæque inservire, quam oblatum splendidum professoris munus in alma Noricorum academia suscipere maluit (bb).

Mors.

Merita
de vi. l.
Aug.

§. IV. Satis vel hoc nomine de Græcis literis, & omni etiam eruditione, meritus erat Hæschelius, ut dignum Musæ virum vetaret mori: sed amplioem ei aperuit bene merendi campum procerum voluntas, ex quo splendidissimæ bibliothecæ reipublicæ Augustanæ bibliothecarius præfectus est (cc). Huic se intime

(y) Hæc fide B. SPIZELII refero l. c. p. 329. quæ vero inde confirmari possunt, quod dum novum idque splendidum excitaretur gymnasii ædificium, ædes quoque rectoris Hæschelii ita adaptatæ fuerunt, ut peculiaribus conclavibus peregrini discipuli possent in contubernium conviviumque ejus recipi; vid. CROPH. l. c. p. 56 131.

(z) Conferenda hilaria scholastica gymn. Aug. p. 7c.

(aa) Vid. epitaphium supra adductum ex PRASCHIO l. c. illatus vero est monumento Hainzeliano repositus ad latus præceptoris Wolfii, conf. vita Ehingeri p. 40. Errant itaque, qui diem emortualem faciunt d. 10. Septembris. Successorem habuit Ehingerum.

(bb) Hoc ipsius nostri testimonio constat in dedic. Procopii ad illustres duum viros reip. Norimbergensis. Ex epistola autem Ioachim Camerarii, filii 1591. scripta patet, Hæschelium ab eo munere ambiendo initio non abhorruisse, instigantibus & velificantibus Ioachimo & Philippo Camerariis.

(cc) Dubitabat de eo olim WENDLERVS diff. I. de meritis reip. Aug. in rem liter. p. 47. sed immerito; in actis enim scholasti-

time diu jam junxerat, eamque sibi reddiderat familiarissimam; in hac codices veteres, præcipue Græcos nocturna diurnaque manu versaverat (*dd*); hanc consilio & commendatione apud inclytum senatum jurerat, totumque se thesauro huic literario dicaverat; Henischio itaque ætate ingravescente, qui bibliothecarii munus post Wolfium (*ee*) susceperat, munus hoc felici eventu Hæschelio simul traditum est. In quo obeundo an vel fide & dexteritate candidiorem, vel eruditionis literariæ, præsertim Pelasgæ divitiis ampliorem, vel inserviendi officiis promotionem bibliotheca hæc celeberrima nancisci unquam potuerit, merito dubites. Certe amplissimus nostro campus hic apertus fuit, de Græcis literis potissimum optime merendi. Cum enim apud magnos viros, Ioannem & Marcum Welferos, Christophorum & Quirinum Rehlingerōs, Octavianum Secundum Fuggerum, Io. Iacobum Remboldum summis tum duumviratus dignitatibus functos (*ff*), plurimum valeret, facile impetravit, magno potissimum Marco, tunc consule & postea septemviro & duumviro, obstetricante, ut optimis libris augetur thesaurus hic librarius; unde tanta vis librorum, præsertim Græcorum, ei illata est, ut vix alia bibliotheca tanto cumulo præstantissimorum librorum Græcorum superbiat. Nec dubito, quin ejus quoque hortatu factum sit, ut Marcus triennio ante nostrum fati functus, amplissimam biblio-

Ff 3

thecam

cis expressis verbis bibliothecarius dicitur; evincit vero id vel unus catalogus msc. a nostro confectus. Hanc vero spartam ei mature post Wolfii obitum traditam fuisse, inde patet, quod 1589. Esprincardo bibliothecam monstraverit, unde hunc ille bibliothecarium maxime laudat apud *Colomesium bibl. sel. p. 203 opusc. p. 492.* ubi aliud quoque Covrelli testimonium exhibetur. Recte itaque eum recentiores *Spizelius. Bayliu. que* bibliothecarium faciunt. Fuisse autem in hoc quoque munere Henischio initio adjunctum, ordo bibliothecariorum Augustanorum evincit, & praxis quoque clinica, cui studebat Henischius, facile causam prodit.

(*dd*) Vid. *dedic. opusc. Pbilonis*, itemque *homiliarum PP.*

(*ee*) Mortuus is 1580. vid. *vita Ebingeri p. 54.*

(*ff*) Vid. *hstor. regim. August. ad calcem.*

thecam suam testamento juberet publicæ inferri, quod & sub nostro factum est. Nec hoc unum erat, quo hoc animarum *ιατρειῶν* juvare contendit, sed & jussu & auctoritate amplissimi senatus, consilio vero & auxilio Marci Welseri, novum codicum Græcorum msc. ab Antonio potissimum Eparcho ære redemptorum indicem confecit (gg), pristino vel disparente, vel satis hiulco (bb), ut scilicet *tam, quæ in illa κωμύλια, qui probæ notæ auctores servarentur, constaret, quam, quicumque codex in rei literariæ commodum, ut antea, petenti ut χροῖσιν daretur, aliique βιβλιοτάφοι ad idem bene de literis merendi studium incitarentur (ii)*. Neque in iis, quæ tam magnifice obtulit illustris senatus Augustanus viris doctis, beneficiis exhibendis socors fuit Hæschelius vel *μισάνθρωπος*, sed cum viris quoque doctissimis lubentissime communicavit, quicquid ex thesauris literariis in usus suos ab ipso petierant (kk). Cujus exemplum potissimum *Henricus Savilius* eques Anglicanus est, qui in edendo splendidissimo scriptorum Chrysostomi opere ex bibliotheca Augustana obstetricante Hæschelio maxime usus est (ll). Quam quoque

(gg) Videatur *præf. ad Hieron. Comelinum*, de ipso catalogo infra dicere commodius licebit.

(bb) Titulus catalogi paucissimis visi & duabus tantum plagulis constantis hic est: *Catalogus Græcorum librorum, manuscriptorum, Augustanæ bibliothecæ: quem ea respublica ideo edendum curavit, ut eos, vel viris doctis interpretandos, vel diligentibus typographis conferendos, modo de ii. partis tectis suo tempore restituendis, caveant; ad augenda rei literariæ commoda, communicaret. Aug. Vind. ex offic. Mich. Mangeri, anno 1575. 4.* Tituli vero tantum librorum sunt brevissimi; unde Hæschelius ampliorem eorum rationem reddidit. Esse vero Wolfii opus nullus dubito, is enim hoc tempore bibliothecæ curam gessit.

(i) Verba hæc sunt Hæschelii, qui pristinam quoque invitationem ad viros doctos iterum præfixit.

(kk) Conf. SPIZELIVS l. c. p. 331.

(ll) Vid. omnino B. REISERVM ad *calcem catalogi msc. bibliothecæ Augustanæ*.

que inferviendi promptitudinem Casaubono (*mm*), Margunio, Sylburgio, Grutero aliisque viris celeberrimis exhibuit. Quod vero merita Nostri de Græcis literis omnium maxime ornat, quodque forte paucissimis notum est, illud est, quod ejus consilio celeberrima typographia ad insigne pinus ab illustri Marco Welfero primum erecta, magnisque a viris summis sumtibus ad vitæ nostri finem sustentata est, quod ab anno 1594. factum esse, non sine probabili argumento conjicio; in ea enim, elegantissimis typis Græcis & Latinis, operam suam commodantibus egregiis typographis Ioanne Prætorio, Davide Franckio & Michaële Mangero, præstantissimi libri non Hæschelii tantum, sed & aliorum virorum doctorum, in charta pulchra, firma & candida mundissimo habitu prodierunt, nostro in id potissimum contendente, ut exirent emaculatissimi; unde Augustani magnam de hac re laudem reportaverunt (*nn*).

Ff 4

§. V.

(*mm*) Vid. CASAVBON. *ep.* 481.

(*nn*) De typographeo ad insigne pinus ætæ apud eos, qui historiam literariam rei typographicæ excusserunt, silentium est. Nec in ipsa Augustanorum urbe certi & indubitati quid, quantum quidem mihi adhibita omni industria constat, reperire est. Dabo tamen quæ non vana conjectura assequi licuit. Ejus vero condendi occasionem atque consilium suppeditasse videntur societates Rhenana, Suevica, Bavarica, seculo prius auctore potissimum Dalburgio atque Celte in id conspirantes, ut optimorum auctorum editiones adjuvarent, conf. cl. BVRCARD. *de fat. LL. in Germ. P. II. p. 402 seqq.* talem enim etiam Augusta Peutingerm foveisse, in ejus vita in templo *hon. erud. Germ. Vol. I. dec. 2.* probavimus. Hujus vero typographeï initia recte ad annum 1594. referri, ex edito Genadio & præfatione HOESCHELII ad *cat. msc. Græcorum* Marci Velferi jussu vulgatum probatur, ait enim: *Hunc typis novis editum tibi Commeline clarissime inscribere volui.* Et sub his typographeï initiis solum Velferum sumtus suppeditasse, noster iterum prodit, quando in *dedicatione Hurapollini ad M. Welferum* scribit: *Te auctore atque hortatore laborem hunc suscepi: Tuo SOLIVS beneficio typis adeo elegantibus mystica hæc monumenta prodeunt.* Hinc expressis verbis *typos Velferianos* vocat I. LIPSIVS in *ep. ad nostrum inserta notis ad Photium p. 929.* Vhitamen & hoc ex *dedicatione Photii ab A. SCHOTTO latine facti ad M. Velferum* tenendum, fratres hujus Antonium, Matthæum ac Paulum re quoque, id est ære suo

Merita literaria.

§. V. Satis, puto, hæc omnia loquuntur, Hæschelium de bonis, præcipue vero Græcis literis immortaliter fuisse meritum; multo tamen magis eruditissima ejus scripta testantur, absque adulatione in epitaphio nostro posito Hainzelios fratres eum vocavisse: *Pelafga literatura antesignanum.* Tot enim de hoc

hac in re eruditos juvisse. Quoniam vero magnos sumtus requirebat, typis Welferianis libros Græcos excudere & typographarum pariter operas & chartam redimere, accessere tum alii viri graves, & numis instructi, qui sumtus ad libros ad insigne pinus excudendos subministrarent. Hoc imprimis factum est, ubi Photii bibliotheca magnum & carum opus, edendum erat. In id enim ex ipso ærario quosdam sumtus factos esse, *dedicatio ad duumviros Quir. Reblingerum & Marc. Velferum* his verbis suadet: *in hac urbe vestro auspicio recentibus iisque pervenuistis typis alia atque alia utriusque lingue novæ brevi temporis spatio excusa sunt.* Imprimis vero suppeditabat sumtus *Bonaventura Bædeccerus* Elcovie dominus, S. cæsaræ majestati a consiliis, qui ab ejus affine *Carolo Reblingero*, scholarcha, magnoque Hæschelii patrono nostro conciliatus sumtus liberaliter exhibuit. Itâ enim in epistola præfixa notis in Photium Hæschelius ad eum: *Has tuis auspiciis in lucem prodire patiaris vir magne, qui nulli sumtus pepercisti, quo thesaurus hicce tenebris erutus juris tanaem publici feret,* id quod anno 1601. factum. Anno sequente *Chrysothemi* opusculum contra Judæos Hæschelius his typis edidit, in cujus *dedic. ad Gasp. & Melchiorum Erbardos* ait: *hunc neque ari suo parcere voluisse, quo hæc editio maturari possit.* Anno insequente 1602. edidit notiter *eclogas legationum*, in quarum dedicatione proficitur, eam editionem deberi liberalitati *Marci Velferi, duumviri.* Originem vero biennio post *Caroli Reblingeri liberalitate typis evulgatum esse* noster iterum gratus in *ep. præf.* proficitur. Hunc sequebatur biennio post *Procopius*; in cujus præfatione editor Hæschelius monet, *sumtus ad maturandam editionem suppeditasse ornatissimos cives Augustanos Io. Georgium Oesterreichberum, p. m. Ioannem Huebber, & Wolfgangum Emekoser,* quos honoris causa nominat, ut eorum exemplis NB. alii ad similiter resp. literaria opem ferendam allecuntur & invitentur. Inde cum audiret curante Daniele Heinio Lugduni Batavorum imprimi *Procopium*, optat, ut certior factus fuisset, *ne damno esset is, quorum ære & charta & opera conductæ sunt.* in *ep. ad Iungermannum post Hottomannianas p. 456.* Hæc, nisi fallor testimonio, satis dicta confirmant. Cum vero alios libros David Franckius, alios Michael Mengerus, alios Ioannes Prætorius excuderint, inde necessario conjiciendum est, illos docto huic & munifico librorum Græcorum edendorum consortio operam suam, sed typis illius, commodasse: quod ne suis sumtibus fraudetur, de privilegio

hoc eruditionis genere titulos meruit, ut inter Germaniæ nostræ viros summos paucos habeat, qui cum eo comparari queant, superiorem vero fere neminem. Id si testimoniis eruditorum, qui omni tempore, usque ad hæc nostra amplissimis laudibus illum extulerunt; conficiendum esset, nubem testimoniorum de Hæschelianis in rem literariam meritis hic facili manu congererem; verum id ab aliis ita factum est (oo), ut haud difficile sit in eruditorum scriptis versato, illa multum augere. Nobis duorum nostræ ætate magnorum virorum testimonia sufficiunt, PETRI BÆLII, cui (pp) *vir longe doctissimus* audit, & IO. ALBERTI FABRICII (qq), qui *post Camerarium se neminem nosse ait, qui inter Germanos tantum Græcas literas amplificaverit, atque in lucem protractis variis præclaris Græcis monumentis eorumque collectionibus tam bene fuerit de elegantioribus studiis promeritus, quam Davidem Hæschelium, Augustanum.* Vnde merito in tanto eruditorum de Hæschelianis in Græcas literas meritis consensu mireris, *Iosephum Scaligerum, Hæschelio alias amicissimum, & in extollendis ejus*

F f 5 meri-

tum Cæsareo, tum regis christianissimi, sibi prospexit. Et hinc *subobscura elegia IANI GRVTERI Pbotio præmissa* lucem capit. Typos vero hos *ad invidiam eleantes* jure vocat *Lipshus l. c.* Insigne autem pinus a civitatis tessera, quæ pinum refert, desumptum esse, cum hac epigraphe: *Honos erit huic quoque pomo, qui libet videt.* Nos hanc Augustanarum literarum felicitatem tantorum virorum consilio, ope, ære & benevolentia promotam merito in cælum extollimus, nostrisque temporibus ad depellendam, quæ imminere videtur, barbariem, multos Velferos, Bædecceros, Rehlingeros, Stettenos optamus, certi, non defuturos iis Hæschelios.

Sint Mæcenates, non deerunt, Flacce, Marones.

(oo) Collegere judicia de Hæschelio TH. POPE-BLOVNT *in cens. celebr. auct. p. 400. seq.* MAGIRVS *eponym. crit. p. 450.* WENDLERVS *diff. laud. p. 43. 49.* quibus addi possunt ea, quæ *Hilaria scbolast. ca* exhibent p. 10. Quibus adjiciatur BOECLER. *bibli. graph. cr. t. p. 162.* IO. FABRICIVS *bist. bibl. sue T. I. p. 319.* & quos laudat.

(pp) *loc. cit. p. 732.*

(qq) *In bibl. Græc. Vol. XIII. p. 532. cons. Vol. IV. p. 475.*

meritis alibi satis liberalem (rr), quem tot officiis sibi noster devinerat, *pædagogi & mediocris Græci* titulo eum onerasse (ss). Id quod tamen Hæscheliani meritis non magis officit, quam alia iniqua iudicia in viros magnos temere ab eo inter commensalium licentiam jactata eorum laudibus obsunt. Nos testes in contrarium habemus non communem tantum eruditorum per sesquifeculum consensum, sed & patrocinia a viris maximis & proceribus reipublicæ summis Hæschelio non denegata (tt), amicitiam item virorum, quos ut in omni eruditione summos, ita in Græcis literis principes & sua & nostra ætas jure extulit (uu). Neque diffitebitur, quisquis literas Græcas pro-

(rr) Vid. *epistola Scaligeri in fronte & sine Photii, Chryso-
stomi, Procopii, & passim in scripiis nostri extantes, conf. Epp.
p. 389.*

(ss) Vid. *Scaligerana secunda p. 112.* bene tamen est, quod nec doctrinam, nec diligentiam ei denegat.

(tt) Hos supra magnam partem jam nominavimus. Ex exteris imprimis patroni Hæschelii notandi sunt Georgius Herwartus, cancellarius Bavaricus, Bonaventura Bædeccerus, Io. Mathæus Wackerus a Wæckenfels, Fq. consil. aul. cæs. imo inclitus quoque senatus Noricus. Falsum itaque est, Hæschelium Augusta ejectum fuisse, nisi eum tueretur Velferus, quod nugatur Scaliger; alia omnia loquuntur hætenus adducta.

(uu) Inter eos primas tenet Maximus Margunius Cytherensium episcopus, cui amicissima cum nostro consuetudo intercessit. His proximus fuit Isaacus Casaubonus, qui magnum Hæschelii amorem & verbis & officiis toties testatus est. Adjungo his Ioannem Livinejum, Andream Schottum, Ianum Gruterum, Georgium Remum, Conradum Rittershusium, Thomam Segetum, quibus adjiciendi sunt Græci Constantinus Lucaris, & Leontius Eustratius, qui in epistolis ad Hæschelium exaratis, quæ præfixæ sunt *Chryso-
stomi orationibus contra Iudæos*, Græcam eruditionem ejus ita extollunt, ut non erubescant fateri, Græcas literas ex Græcia exulantes in Hæschelio Augustæ domicilium esse nactas. Addendi his sunt præter Ios. Scaligerum Iustus Lipsius, cujus amicissima epistola in not. *ad Phot.* p. 929. extat, Paulus Merula, & Bonav. Vulcanius, Ioannes item Meursius: at quanti in Græcis, & in omni doctrinæ genere viri! Porro Tobias Adami, Fronto Ducæus, Ioannes Caselins, Godofredus Iungermannus, Elias Putschius, Iacobus Schegkius filius, Wolfgangus, Seberus, Ioannes Weizius, Henricus Wottonius, quorum ad Hæschelium epistolæ possidebat ἰ πᾶσι VFFENBACHIVS.

propius novit, immortaliter Hæschelium de illis meritum fuisse. Hujus etiam indefessæ diligentia tot producta in lucem ex carcerum & pulveris squalore debemus scripta veterum Græcorum; ejus accurato in arte critica judicio acceptæ referendæ sunt tot emendationes felicissima Minerva in Græcis scriptoribus plurimis factæ: ejus amori in Græcas literas gratia referendæ sunt, quod in annotationibus suis, *in quibus nihil superflui esse* recte vir quidam doctus monuit (x), tot ἀποσπασμάτια ex codicibus manuscr. nondum edita nobiscum communicaverit. Ejus in conjectando merito miramur ἐυσοχίαν & ἀγχινοίαν, quæ locis desperatis sæpe sola ingenii felicitate & Græcæ linguæ usu ac lectione adjutus medicinam attulit; & vastam simul jure deprædicamus lectionem, quæ per omnes veterum libros vagata παραλληλισμὸν veterum plerumque vel ad oram scriptorum vel in margine annotavit. Quæ ut satis evincunt, Hæschelii merita in rem literariam, & præcipue Græcam, fuisse maxima, ita ad hanc nostram ætatem nostro partam studio & eruditione laudem merito conservarunt, & conservabunt, quamdiu honos erit bonis literis.

§. VI. Sed ut plenam tandem fidem lectori faciam, meritis in Pelasgam eruditionem fere neminem habuisse superiorem sibi Hæschelium, enarranda jam doctissima ejus scripta sunt, & ita luculenta demonstratione evincendum, sine adulatione egisse viros doctissimos, qui Hæschelianam Musam in cælum laudibus evexerunt. Quo labore eo lubentius perfungor, quia Hæschelianæ Græcorum scriptorum editiones pleræque raræ sunt, nec ubivis inveniuntur, ut inspici queant, qui vero eorum dedere indices, mancos plerunque exhibuerunt (yy). Sequar vero, quantum indagare licuit, annorum ordinem & seriem.

Ora-

(xx) COLOMIES *bibl. choif. p. 493. Op. ed. Fabric.*

(yy) Pleraque Hæscheliana scripta in bibliotheca Augustana extantia indicantur in EL. EHINGERI *cat. bibl. Aug. & ex eo in*

1577.

Oratio Græca de humani generis lapsu ejusdemque restitutione: recitata sub initium anni 1577. publice in celeberrima schola Lauringana, auctore Davide Hæschelio Augustano, Lauingæ 4. 2. pl. Dedicatio ad Matth. Welferum, Chr. Paumgartnerum, septemviros, Carolum Hofium senatorem, ut specimen studiorum præcipue in Græcis literis alumnus ederet.

1587.

PHILONIS Iudæi opuscula tria, 1. quare quorundam in sacris literis mutata sint nomina; 2. de formatione Evæ, ex Adami latere, & de utriusque lapsu; 3. Somniorum Iosephi, Pharaonis, pincernæque ac pistoris allegorica expositio, Græce nunc primum edita studio & opera Davidis Hæschelii A. M. ejusdemque notatiunculis alicubi illustrata, ex bibl. Aug. Francof. apud Io. Wechelum. 8. pl. 18. (23).

In dedic. ad senatum Aug. Philonis eruditionem laudat, & cum Petro collocutum esse putat, totumque Philonem nitore suo restituere promittit. Textui in margine adjecit loca scripturæ, in calce notas, quibus partim, quæ ipse auctor alibi traderet, vel eadem vel dilucidius, partim PP. testimonia nonnulla ex msc. inferuit, & errores quoque Philonis detexit. Nominat vero se tironem & in hanc arenam modo descendentem.

1587.

Ὁμιλίαι Θεοφύρων τίνων πατέρων, Homiliae quaedam sacrae Basilii M. Gregorii Nysseni, Nazianzeni, Ioan. Chrysostomi, Cyri Germani in præcipuas ferias: cum frag-

ANT. REISERI *catal. libr. msc. bibl. Aug. append. II. syllabum quoque scriptorum ejus contexit Spizelius l. c. sed imperfectum; omnium vero accuratissime de Hæschelianis libris, qui Græcos auctores respiciunt, egit B. I. ALB. FABRICIVS bibl. Græc. Vol. XIII. p. 532. seqq.*

(22) Vid. **FABRICIVS** *ibid. Vol. III. p. 109.* propter emendationem quandam in notis allatam plagii nostrum insinulat *Petrus Faber* præcipitanter, notaute **IAC. THOMASIO** *de plag. liter. §. 497. p. 208.*

fragmento Cyrilli Alexandrini: studio & opera Davidis Hæschelii A. e libris calamo exaratis partim emendatiores, partim nunc primum edita, cum ejusdem notatiunculis, rerum item ac verborum indice. Augusta typis Mich. Mangeri. Cum Priv. Cæs. 8. 1. alph. pl. 14. Et hanc collectionem senatui Aug. cujus codd. adjutus erat inscripsit, plura integritati restituit. Diligenter hanc collectionem recenset Fabricius, quem vide (a).

1588.

S. IOANNIS DAMASCENI Presbyteri Oratio Græco - Latina in transfigurationem Domini & Servatoris nostri Iesu Christi ad msc. codicis Augustani fidem emendata & integritati restituta. Accessit appendix complurium locorum Pbilonis, Basilii M. Nazianzeni, Athenæi, & aliorum auctorum, qui partim corriguntur, partim redintegrantur, opera Davidis Hæschelii A. M. Aug. typis Mich. Mangeri 8. pl. 9. Inscripta Matthæo Wellero ædili & scholarchæ. Et hunc libellum enarrat Fabricius (b).

1589.

Γάμικα παραγγέλματα κ' ἐπὶ ἄλλα ἔπη. Præcepta conjugalia & alia quædam carmina in honorem nuptiarum Cl. & Doct. viri Dn. D. Georgii Laubii (c), medici Augustani δευτερογαμοῦντ, edita a Davide Hæschelio Augustano M. 4. pl. 3. Maluisse se, ait, versus veterum in honorem nuptiarum excudendos curare, quam versus scribere Musis non afflatum. Sunt vero carmina ista, Psalmus 128. Græco metro expressus, conjugalia præcepta Gregorii Nazianzeni ad Olympiadem, Ej. carmen iambicum de providentia, aliud Ejus de tolerantia, & de paupertate philosophante & supplicationes ad Christum.

1591.

(a) loc. cit. Vol. XIII. p. 534. seqq.

(b) Ib. p. 541. seq.

(c) Vide, quæ de hoc medico dixi in prolusione ad hist. vita Adolpborum Occonum §. XIII. p. 23. seq.

1591.

S. GREGORII episcopi Nysseni oratio de Filii & Spiritus S. Deitate, e codice msc. reip. Augustinæ nitori atque integritati restituta, studio & opera Davidis Hæschelii 8. Aug. Vind. per Mich. Mangerum. pl. 2. Gr.

Inscripsit Io. Georgio Hermanno, discipulo (d), ut testaretur, quanti suos faceret, sibi in disciplinam traditos. In fine additur catalogus operum Gregorii Nysseni, asteriscis notatis iis, quæ excudit Mich. Mangerus, indicatis quoque msc. ubi inveniuntur. Prodicat antea cum versione, Ioachb. Camerarii Lips. 1563. 8. (e).

1591.

S. GREGORII NALIANZENI theologi, arcana seu de principiis versus CCCC XXCII. cum paraphrasi Græca: ejusdem carmen contra Apolloniarium:

Item de poematis a se editis, & quædam alia Græce nunc primum edita Lugd. Bat. 1591. 8. 1598. (*).

1592.

MAXIMI MARGVNII episcopi Cytherensis poemata aliquot sacra, Græce nunc primum publicata studio & opera Davidis Hæschelii A. M. e bibl. reip. Aug. 1592. 8. ex off. Plant. pl. 2.

Quanta inter hunc Græcum episcopum (f) & Hæschelium intercesserit amicitia, frequentissimæ eorum testantur epistolæ, plerisque opusculis Hæschelii præmissæ: & huic quoque amicitia plura Græcorum

(d) Habebat is patrem Hieronymum, proavum Io. Georgium, Kaufbyranum, cujus amicitiam, teste nostro in dedic. magnus ille Des Erasmus, Olympia F M & alii docti coluerunt. Egit de hoc musarum sui temporis patrono literas, ex instituto cel. SCHÆLHORNIUS smæn. bist. eccles. T. I p. 700. seqq.

(e) Conf. FABRICIUS bibl. Græc. Vol. VIII. p. 157.

(*) Conf. FABRIC. l. c. Vol. XIII. p. 543.

(f) De hoc episcopo Græco, ad cathedram Cytherorum in insula Cypro 1574. evecto, qui antea Manuel dicebatur, ejusque scriptis videndus cel. FABRICIUS bibl. Græc. Vol. X. p. 532. seqq. qui cum carminum Maximi editionem Rittershusii non notaverit, ex his supplendus est.

rum scripta debemus liberaliter a Maximo cum nostro communicata. Hos hymnos Latinis versibus expressit, & Græco-Latinos edidit *Conradus Rittersbusius* Græca epistola Hæschelio inscriptos. *Aug.* 1601. 8. pl. 9. apud. Io. Prætorium.

1593.

D. GREGORII NYSSENI opuscula quinque I. de professione christiana: II. de perfectione, & qualem christianum esse deceat; III. anagogica vitæ Mosis enarratio; IV. contra Apollinarium; V. de fide. Græce nunc primum edita studio & opera Davidis Hæschelii Aug. Lugd. Bat. ex off. plant. 8. pl. 12.

Inscr. Wolfg. Palero & ultima duo G. Remo conf. Nor. Vfus est autem codice Aug. & Margunii, cujus quatuor epistolæ Græcæ hic insertæ sunt. Adjecit & huic libello catalogum opp. Nysseni, quem inde recudi fecit *B. Fabricius (g)*.

1593.

Nomenclator sive index vocum trilinguis, in quem eæ fere dictiones secundum generum seriem conjectæ sunt, quæ in præceptis grammaticæ occurrunt, iudicata simul earundem declinatione. Aug. Viind. 8.

Dedicatus est Oesterreicheris olim commensalibus & patronis.

1594.

D. IOANNIS CHRYSOSTOMI archiepiscopi Constantinopolitani oratio in diem natalem servatoris nostri I. C. edita nunc primum studio & opera Davidis Hæschelii Augustani ex bibl. Aug. A. V. typis Mich. Mangeri 8. pl. 2.

Inscripsit Ioachimo & Philippo Camerariis, non numero plures esse, quod innuit *Fabricius (b)* sed unam titulus prodit & inspectio.

1594.

ANDRONICI RHODII peripatetici philosophi libellus περί πάθων, id est, de animi affectionibus, & Ano-

(g) *Bibl. Græc. Vol. XIII. p. 538. seqq.*

(b) *Bibl. Græc. Vol. VII. p. 654.*

Anonymus de virtutibus & vitiis, editi opera Dav. Hæschelii Aug. Vind. typis M. Mangeri 1594. 8. pl. 3. Gr.

Inscriptis Adolpho Occoni nepoti, Marco Wirtdio, Georgio Laubio medicis Augustanis. Nactus est apographum à Margunio, & aliud Schotti a Frid. Sylburgio. Laudat istos medicos a Græcarum literarum eruditione. Præmissa est epistola Margunii. Versionem Latinam paraphrasi Nicomacheorum Aristotelis adjunxit HEINSIVS (i).

1594.

GENNADIVS SCHOLARIVS Patr. CP. de prædestinatione primum editus Græce, 4. ad inf. pinus, cujus forte primum specimen est.

1595.

Catalogus Græcorum codicum, qui sunt in bibliotheca reip. Augustanæ Vindelicorum, quadruplo, quam antea auctior. Aug. Vind. ad insigne pinus cum privilegio cas. perpetuo. 4. (k).

Inscriptus est Hier. Comelino: in ipso catalogo accurate notata initia opusculorum, & inscriptiones, in margine indicata, quæ edita sint, quove loco, editore, & typographo. Hunc catalogum passim laudari videas (l).

1595.

Hieroglyphica HORAPOLLINIS a Davide Hæschelio fide codicis Augustani msc. correctæ, suppleta, illustrata Aug. Vind. ad insigne pinus 4. 1. alph. pl. 5.

Inscriptus M. Vellero, cujus typis edita sunt.

Versio

(i) Conf. FABRICIVS *bibl. Græc. Vol. II. p. 151. Bæcler. bibliogr. cr. p. 629.*

(k) Recusum esse 1605. CONRINGIVS *de bibl. Aug. p. 162.* & LABBEVS *in bibl. bibl. otbecar. p. 37.* WENDLERVS *diff. cit. p. 49.* CAVE *hij. lit. scr. eccl. prol. fol. XXV.* asserunt, verum neminem novi, qui hanc editionem se vidisse professus sit, certe Augustanis ignoratur.

(l) Vid. ANTON. POSSEVINVS *append. ad appar. S. COLOMIES bibl. chois. p. 492.* BAYLE *dict. l. c.* FABRICIVS *bibl. Græc. Vol. XIII. p. 533. not.*

Verſio eſt Bernardini Trebatii, non vero Ioannis Merceri, uti in averſa titulo pagina dicitur. Merceri vero notas ſuis junxit Hæſchelius (m).

1595.

NICOLAI CABASILÆ oratio in ſeneratores, Grace edita a Dav. Hæſchelio 4. (n).

Non tamen integra, codicem ſubminiſtravit Margunius.

1595.

Synopſis ſeptem SS. conciliorum œcumenicorum Grace, Aug. Vind. inf. pin. 4.

1597.

LAMPRIAS de ſcriptis Plutarchi Cæaronenſis, & Gr. & Lat. nunc primum editus A. V. ad inſigne pinus, exc. Io. Prætorius, 4. pl. 4.

Recudi fecit B. Fabricius (o) calamo exaratum ab Andr. Schotto acceperat Hæſchelius (p), & dicavit Fr. Raphelengio.

1597.

HERMETIS TRISMEGISTI jatro-mathematica ad Ammonem Ægyptium, a Dav. Hæſchelio Gr. & Lat. edita fide mſc. codicis emendata, ſuppletacum notis Aug. Vindel. typis Mich. Mangeri, 8. pl. 4.

Ad calcem adjecta eſt Io. Stadii interpretatio liberior (q).

1597.

MATTHÆI CAMARIOTÆ συνοπτικὴ παράδοσις τῆς Ῥητορικῆς, compendium rhetorica, editum cura D. Hæſchelii Aug. Vind. 1597. 4.

Et hic Margunium opitulatorem habuit. Recudi fecit hanc ſynopſin ab Hæſchelio editam Io. Schefferus

(m) Conf. FABRICIUS *bibl. Græc. Vol. I. p. 51. Morhof. pol. T. I. p. 725.*

(n) *Idem Vol. V. ad Allatum de Nilis p. 74.*

(o) *Bibl. Græc. Vol. III. p. 333.*

(p) Hinc corrigendum apud Fabricium l.c. eum hunc catalogum neſcio e qua Italiæ bibliotheca accepiffe.

(q) Vid. FABRICIUS *bibl. Græc. Vol. I. p. 59.*

ferus Hamb. 1675. 8. de qua editione videndus Fabricius (r).

1599.

Appiani Illyrica Græce, ex cod. B. Aug. edidit Dav. Hæschelius 4. (s).

1599.

S. IOANNIS CHRYSOSTOMI de sacerdotio libri VI. Gr. & Lat. DCC. amplius locis emendati, aucti, illustrati ope librorum mss. ex bibliothecis Palatina & Augustana, opera D. Hæschelii Aug. Vind. 1599. e Mangeri typographeo, sed typis, ut ex collatione patet, ad insigne pinus; quod tamen additum non est.

Inscriptio Alb. a Stetten, ob ejus liberalitatem in sustentandos ingenuarum artium studiosos. Præfixa est epistola Margunii, & præmissa notis judicium veterum & recentiorum de Chrysothomo & Basilio, quocum ille in his libris colloquitur (t).

1599.

S. MAXIMI martyris mystagogia ex codd. msc. reip. Aug. & Maximi Margunii Græce nunc primum edita cum interpretatione Latina. Ejusdem S. Maximi definitiones integritati restitutæ, opera D. Hæschelii Aug. Aug. ex offic. typographica I. Prætorii 8. pl. 11.

Inscriptio Græca epistola Margunio, a quo duæ epistolæ præfixæ sunt, una ad nostrum, altera ad antiquitatis sacræ studiosos. Notulæ paucæ sunt. Latina versio *Gentiani Herveti* est (u) typi insignis pinus adhibiti.

1599.

S. GREGORII Nazianzeni definitiones rerum simplices, Græce primum ex Aug. bibl. editæ a Davide Hæschelio, cum ejusdem notis & Latina versione Io.

(r) *Idem l. c. Vol. IV. p. 475.*

(s) *Idem Vol. III. p. 396.*

(t) *Vid. FABRICIUS l. c. Vol. VII. p. 655.*

(u) *FABRICIUS Vol. VIII. p. 732. 740.*

Io. Leunclavii V. C. nunc recusa. Ex officina Mich. Mangeri 8. pl. 2. Græci typi Velferiani videntur esse. Inscriptis Petro Steurnagelio & Io. Stirzelio: additæ anonymi definitiones, itemque Maximi Martyris (x).

1600.

Geographica Marciani Heracleotæ, Scylacis Caryandensis, Artemidori Epbesii, Dicæarcbi Messenii, Isidori Characeni, omnia nunc primum, præter Dicæarcbi illa, a Dav. Hæschelio Aug. ex msc. codd. edita A. V. ad insigne pinus pl. 13.

Dedicavit Io. Georgio Herwarto ab Hohenburg, conf. Bav. intimo & statuum Bavarix cancellario, qui codicem ei tradiderat conferendum cum apographo Velferiano. Præmissa est If. Casauboni epistola ad Hæschelium, & suffixum schediasma H. Stephani de Dicæarcbi opere geographico (y).

1601.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΦΩΤΙΟΥ *librorum, quos legit PHOTIVS patriarcha excerpta & censura, quatuor msc. codicibus ex Græcia, Germania, Italia, Gallia collatis. David Hæschelius Augustanus primus edidit, notas, in quibus multa veterum fragmenta antebac inedita illustravit. Aug. Vind. ad insigne pinus. fol. alph. 8. pl. 6.*

Inscriptis duumviris Augustanis Quir. Rehlinger, Marco Velfero, annotationes vero Bonav. Boedecero, qui sumtus exhibuit. Quanta laude elegantissima hæc editio, quam typorum nitore, chartæ munditiæ & toto habitu magnifico paucæ superant, excepta sit, epistolæ Casauboni, Scaligeri, Lipsii insertæ, & præfixa elogia virorum doctissimorum loquuntur (z). Accessere etiam epistolæ Photianæ. De ipso opere & hac editione videndus Mart. Hanc-

G g 2

klaus

(x) Anonymi definitiones repetiit, multasque similes collegit FABRICIVS l. c. Vol. XIII. p. 544. seqq.

(y) Vid. FABRICIVS l. c. III. p. 33.

(z) Conf. DAN. HEINSIVS in præf. Aristarcbi.

kius (aa) & I. A. Fabricius. In notis emendationes quoque Scaligeri & Casauboni insertæ, ad quas folia miserat excusa.

1601.

PHRYNICHII epitome, cum Petri Io. Nunnesei versione & notis D. H. Aug. Vind.

1602.

ADRIANI Isagoge in scripturam S. primus ex cod. msc. Græce vulgavit David Hæschelius Aug. Vind. 1602. 4. adjecta sunt argumenta duodecim prophetarum, quæ Hefychium Hierosolymitanum auctorem habent (bb).

1602.

D. IOANNIS CHRYSOSTOMI contra Iudæos homilia VI. Græce nunc primum III. mss. codd. Palatino, Augustano & Cyprio inter se collatis, Latine partim modo, partim emendatioris ac integrioris, quam ante editæ opera Dav. Hæschelii Aug. Augustæ e typogr. Io. Prætorii 8. præmissæ epistolæ Margunii, Constantini Lucani, Leontii Eustrathii, Iosephi Scaligeri. In fine additur Isidori Pelusiota epistola de abolita Iudæorum politia (cc). Typi Welferianos referunt. Dedic. Erhardis fratribus.

1603.

Eclogæ legationum Dexippi Atheniensis, Eunapii Sardiani, Petri Patricii & Magistri, Prisci Sophista, Malchi Philadelphensis, Menandri Protectoris, cum corollario excerptorum e libris Diodori Siculi amissis. Omnia e MS. cod. a Davide Hæschelio Augustano edita, Aug. Vind. typis Io. Prætorii ad insignie pinus 4.

Inscriptit egregium opus Io. Matth. Wackero a Wackenfels, Eq. S. C. M. conf. aul. debetur hæc editio liberalitati M. Welferi. Quo beneficio iste confi-

(aa) *De script. rer. Byzantin. p. 395.*

(*) *FABRIC. bibl. Græc. Vol. IV p. 521.*

(bb) *Vid. FABRICIUS b. bl. Græc. Vol. IX, p. 381. 382. B.*

BVDDEVS If. g. in hist. theol. lit. p. 1429.

(cc) *FABRICIUS bibl. Græc. Vol. VII. p. 651.*

consiliarius imperatoris nostrum in reip. literariæ commodum ornarit, uti in dedicatione fatetur, incertum. Ex quibus codicibus ista hausserit peculiari pagina indicavit, & veterum judicia præfixit, annotationes vero nullas adjecit (*dd*).

1603.

Ad Pbrynichum & ejus interpretem viri illustris notæ Aug. Vind. 4.

1604.

Ecclesiasticus, recensitus ad vetustissimas membranas bibl. Aug. & quatuordecim præterea exemplaria tum msc. codd. Palatinos tum varios editos, addita versione vulgata Latina ex editione Romana & notis suis editus a Davide Hæschelio Aug. Vind. 1604. 8. Inferta est hæc editio Græca notæque criticis sacris Anglicanis (ee).

1605.

ORIGENIS contra Celsum libri VIII. & Gregorii Neocæsar. Thaumaturgi panegyricus in Origenem, a Davide Hæschelio ex bibliothecis elect. Pal. Boga & Aug. Græce & Latine nunc primum editi. Accessere notæ & indices. Aug. Vind. ad insigne pinus. 4. imprimebat Dav. Franck. alph. 5. pl. 11.

Inscriptus liber Carolo Rehlingero, Dn. in Burckwalden, scholarchæ, cujus liberalitate typis vulgatus est. Interpretatio est Sigismundi Gelenii, passim tamen correctâ: in margine variantes lectiones & loca veterum adjecta, in notis ἀποσπασµάτια veterum, imprimis Origenis ex Philocalia inferta: additæ quoque in fine breves notæ Laurentii Rhodomanni (*ff*).

1607.

PROCOPII Cæsariensis historiæ libri VIII. nunc primum Græce editi, accessit liber de ædificiis Iustiniani, fere duplo quam ante auctior, Aug. Vind.

G g 3

fol.

(*dd*) FABRICIVS *bibl. Græc. Vol. VI. p. 230. 491.*

(*ee*) Vid. IO FABRICIVS *bist. bibl. suæ T. I. p. 278. Le Long bibl. sacr. P. I p. 440. IO. FRID. MAYER biblioth. bibl. diff. ult.*

(*ff*) Conf. FABRICIVS *bibl. Græc. Vol. V. p. 219.*

fol. alph. 4. pl. 18. Editus e codd. Bojo, Scaligeri & Casauboni: sumtus libro typis Velferianis edito subministrarunt Io. Georg. Cesterreicher, Io. Kneber, Wolfgangus Emekofer. Inscriptus est duumviris reip. Norimbergensis (gg).

Dictionarium Latino-Græcum, sive synonyma D. Murt. Rulandi, accessit nova synonymorum Latino Græcorum appendix Aug. Vind. 1607. 1612. 8.

1610.

Alexiados libri VIII. ab ANNA COMNENA de rebus a patre gestis scripti, nunc primum a Davide Hæschelio A. ex Aug. reip. bibliotheca editi, Aug. Vind. ad insigne pinus 4. alph. 1. pl. 1. Dicavit duumviris Augustanis M. Velfero, Io. Iac. Remboldo. Laceræ tamen hæ reliquiæ & male passim habitæ, quod in monitione præfixa indicat, & Latinorum de Annæ fide judicia adjungit (bb).

1611.

S. ATHANASII vita S. Antonii Eremitæ, e codice Boico nunc primum edita, cum Davidis Hæschelii Augustani interpretatione ac notis Aug. Vind. ad insigne pinus imprimebat David. Franck 4. pl. 21. (ii).

Inscriptus libellus Græca epistola Antonio Velfero.

1614.

PHILO περί τῆς ἐβδόμενης de numero septenario, Græce editus a Dav. Hæschelio; A. Vind. 4. adjecta fragmenta duo libri ejusdem de providentiâ; deinde Nicetæ de septem mundi admirandis, denique locus Hippocratis de septem gradibus vitæ humanæ, & Gregorii Nysseni ex sermone de Pentecoste de numero septenario (kk).

1624.

(gg) *Idem Vol. VI. p. 251.* ubi exterepta ex epistola nostri ad Iungermannum notanda.

(bb) Vid. HANCK. *de script. rer. Byzantin. P. I. p. 513.* BOECLER. *bibliogr. crit. p. 311.* & præcipue FABRICIVS *bibl. Græc. Vol. VI. p. 391.*

(ii) *Idem bibl. Græc. Vol. V. p. 302.* Ingolstadii editam male, ut in aliis quoque, Spizelius l. c. asserit.

(kk) FABRICIVS *bibl. Græc. Vol. XIII. p. 302.*

1624.

Post fata prodire :

P. TERENTII Afri comædia sex, Germanico-Latinæ, tersissimis versionibus cll. & doct. pp. mm. virorum Matthiæ Schenckii & Dav. Hæschelii scholæ Annaeanae olim primariorum, opera & sumptibus Bern. Heupoldi, scholæ ejusdem præceptoris foras datæ, 8. 1. alph. pl. 29.

Indignus tantis nominibus fœtus, sine dubio ex dictatis eorum discipulis olim oblati confarcinatus.

§. VII. His potissimum laboribus ingeniique ad *Pero-* optimam eruditionem nati & formati fœtibus Hæschelius *ratio.* immortalẽ sibi nominis gloriam peperit. Plura enim de eo mihi non constant (II), etsi triennium adhuc supervixit, sed cum anno millesimo sexcentesimo decimo quarto finem scribendo imposuisse

Gg 4

vide-

(II) *Homilias septem Chrysolomi contra Eunomianos* cum interpretatione Erasmi emendatæ publicaturum, sexque alias cum duobus msc. collatas recudendas curaturum Hæschelius *ad oram catal. msc. bibl. Aug.* notavit. Nihil tamen earum editum esse reperi, nec notavit diligentissimus FABRICIVS, qui *bibl. Grec. Vol. VII. p. 654.* homiliarum editiones recenset. Ideo factum esse conjicio, quod circa illa ipsa Hæschelii tempora & Fronto Ducæus Parisiis, & Henricus Savilius in Anglia in edendo Chrysolotomio industriam ponebant, qui etiam eas expresserunt, vid. CAS. OVDINVS *de script. eccl. T. I. p. 702. seq.* Plutarchum quidem ab Hæschelio editum esse, personatus CLARMVNDVS in *biographiis vernacula editis P. V. p. 22.* asserit, verum is sine dubio Lampriam de scriptis Plutarchi patris cum Plutarcho confudit. Ceterum in manibus eruditorum varia msc. a Hæschelio delitefcunt E.g. in *bibliotheca Bodlejana Oxoniensi in apotheca Casauboniana P. V.* occurrit *Davidis Hæschelii de cœna domini.* vid. *cat. libr. msc. Angliæ & H. berniæ Oxon. 1697. fol.* editus *T. I. P. I. p. 265. n. 67.* conf. *CASAVB. Epp. p. 664.* ad H. Stephanum se quasdam observationes in Thucydidem misisse ipse notat in *annot. in Damasceni or. de transf. Chr. sti.* Annotationes quoque Hæschelii *ad Stephanum* msc. extare in bibliotheca Argentoratensi refert BOECLERVS *bibl. crit. c. V. p. 162.* In *catal. bibl. Bodlejana*, quem TH. HYDE debemus *P. I. f. 341.* memorantur Hæschelii *nota ad Greg. Nazianz definitiones rerum simplicis Heidelberg. 1591. 8.* quas non vidi. Tette eodem catalogo *Ignatii Scaphophytacis magna ecclesia alphabetum morale, synonymis Grecis Rôlandi* addidit, quod tamen in

videtur, quo anno Musæ, imprimis Augustanæ, mortale vulnus per mortem Marci Velsæri acceperunt. Tum enim typographeum Velsærianum, ex quo ab anno 1595. optimos auctores edidit noster, finem habuisse probabile est, rebus domesticis magni viri post ejus funera nonnihil impeditis. Verum & tempus relinquendum erat Hæschelio ad æternitatem meditandam & colligendas tanto itinèri sarcinulas, ejus interim nomine atque honore & laudibus semper mansuris. Qui cum te, venerande SOCER, successorem nactus sit, qui vestigia Hæschelii de gymnasio & bibliotheca insigniter merendo premis, reviviscit in tua imagine, & oinantur mecum, quotquot te amant, teque norunt, tibi æternam nominis gloriam. Scrib. Kaufb. Cal. April. A. S. R. M. DCC. XXXVIII.

Exi-
p. 92.

DVM vero finem impono huic dissertationi, comode in manus incidunt MARQUARDI GULDII & CLAUDII SARRAVII *epistolæ*, quibus junctæ sunt aliæ virorum doctorum, editæ a C. V. PETRO BURMANNO. In elegantissimæ enim hujus collectionis *Tom. I. p. 187. seqq.* occurrunt quatuor *epistolæ Davidis Hæschelii ad Joannem Kirchmannum*, & una ad *Joannem Meursium*, omnes luculenti testes & voluntatis nostri erga viros doctos, & exacti in rebus ad criticam artem spectantibus judicii. Ex his *epistolis*, quæ hætenus dicta illustrant & confirmant hæc potissimum notanda & suis locis inferenda existimo: Ep. CII. Hieroglyphica, & indicem msc. deberi æri Velsæriano; non fuisse nostrum poëtam & tamen non inelegans epigramma Græcum condidisse, cujus passim exempla occurrunt, unde inter poëtas Græcos locum ei fecit LAVR. CRASSVS, præter meritum cum omisit LIZELIVS. Ep. CIV. bibliothecam Photii

nostra editione non comparet. *Castigationes quoque & variantes lectiones in homilias S. Chrysofomi in Genesin & ep. ad Romanos ex mss. Aug. ab Hæschelio collectas, suffixit SAVILIUS Tomo VIII. Chrysof. p. 971.*

Photii Latine ad insigne pinus impressam esse sumtu Velferiano; ep. CVI. Andronici tam pauca exemplaria esse impressa, ut haud sciat, ullane Francofurtum venerint. Imprimis vero promissa & affecta Hæschelio notanda sunt, quæ tamen nunquam lucem viderunt, morte & magnum ejus patronum Velferum & paulo post illum ipsum quoque vivis eripiente. Scribit enim Kirchmanno, se insudare *Porphyrio* $\pi\epsilon\tau\acute{\iota}$ $\acute{\alpha}\pi\omicron\chi\eta\varsigma$ $\tau\acute{\omega}\nu$ $\epsilon\mu\psi\acute{\upsilon}\chi\omega\nu$ itemque *Gnomicis scriptoribus* cum tribus codd. msc. collatis, quod & *B. Fabricius bibl. Græc. Vol. I. p. 436.* monuit; imprimis vero totum se esse in recognoscendis *Epicleteis, enchiridio, Simplicio, Ariano, inde ad Cyrilli adversus Iulianum Apostatam libros accessurus.* De quo Epicleteo labore etiam ad *Iungermannum 1608.* (quadriennio priusquam ad Kirchmannum ista 1612.) scripserat: *Animus erat dare Epicletea, enchiridio cum tribus mss. codicibus, Simplicio cum duobus collatis, emendata hinc inde ab ipsomet Wolfio, interpretatione notisque auctioribus. Sed idem cogitare Heinsium ex D. Bongarsii literis intellexi, ut jam totus baream, exspecto tamen responsum, si dignabitur dare, illustris Scaligeri, conf. Fabricius bibl. Græc. Vol. III. pag. 267.* Quando vero Hæschelius ad Ioannem Meursium l. c. p. 190. Ep. CVI. scribit: *Herodis inscriptionem abs te versam habeo e tuo autographo, atque ut Casaubonus noster edidit, unde minus de Glossariensi (lege Goslariensi 1608. 4. & confer Io. Fabricium bist. bibl. sua T. V. p. 223.) laborabam editione, ad quam negabant, quicquam accessisse, neque ullum ejus exemplum venale prostat, scire lectorem velim, hanc ipsam Casauboni editionem Hæschelio transmissam cum versione $\acute{\alpha}\nu\tau\omicron\gamma\rho\acute{\alpha}\phi\omega$ msc. Meursii & emendationibus nostri, quas in hac epistola cum Meursio communicavit, tinea & squalori ereptam in manus meas feliciter incidisse, & cum celeberrimo operum Meursii editore Io. Lamio eam anxie quærente fuisse commu-*

nicatam, qui eam operibus Meursianis inferet, illud ipsum vero *κειμήλιον* postea a me, ne pristina fata experiatur, bibliothecæ Augustanæ illatum esse. Ceterum & epistolam Hœschelii ad *Ioach. Camerarium* Norimbergensem archiatrum legere licet in TH. CRENI *animad. philolog. & historicis P. VI. c. 3. §. 2. p. 184.* testem benevolentiae Hœschelianæ erga viros doctos, ubi etiam indictum aliis CASP. SCIOPPII *in arte critica p. 19.* iudicium de Hœschelio expressum est, testantis, eum abiturientes ex Germania Græcas literas reprehendisse.

OBSERVATIO XI.

Dissertatio epistolica de manuscripto quodam,

quod

GEORGIUS REMVS,

Patric. Aug. incl. reip. Norimberg. consiliar. & academiae Altdorfinæ procancellarius,

Sub titulo :

Η ΑΡΙΣΤΟΠΟΛΙΤΕΙΑ,

Exegematis in quatuor regum libros explicatae

Quondam conscripsit, & in tenebris hactenus delituit,

ad

SIGISMUNDVM IACOBVM APINVM,

professorem Norimbergensem (*).

Vir amplissime atque doctissime!

EX quo te nosse, tuisque literis recreari felicitas mihi contigit, antiquius cariusque habui nihil, quam ut promptissimam voluntatem, & observantissimum, quantum quidem possem, tibi declararem

(*) Vidit hæc scriptiuncula lucem Augustæ Vindelicorum, 1724. 4.

rarem animum. Quæ quoque causa mihi extitit, ut desiderio tuo facturus satis pauca quædam de *manuscripto Renziano hætenus delitescente* ad illustrandam illustri REMI literariam historiam ad te perscriberem. Neque memoria excidit, quod tum temporis in me recepî, daturum me ampliorem aliquantum & accuratiorem de eo manuscripto notitiam, quod licet a me multo rerum tumultu impedito hætenus fieri non potuerit, præsentî tamen scriptione explebitur, ut & data exsolvatur fides, & labor tanti viri, ejus meritis & eruditioni admodum respondens, in apicum prodeat, ejusque historia, cui in doctissimis *procancellariorum academiæ Altdorfinae vitis* egregiam accendisti lucem, quantum potest, suppleatur.

Etsi vero illustris REMVS noster, immo & vester, quem scilicet multis beneficiis munerumque dignitatibus suum fecit incluti sonatus Norimbergensis liberalitas, in jurisprudentiæ castris locum obtinuit sua eruditione dignissimum, more tamen plurium jurisconsultorum (*) ex quibus non ita pridem viros magnos, CASPARVM ZIEGLERVM, & AHASVERVM FRITSCHIVM orbis eruditus suspexit, in theologiæ quoque, imprimis sacrarum literarum, studium indefessus incubuit, cujus si non aliud extaret specimen, sola *spicilegia*, quæ in *Salomonis proverbias & ecclesiasten* vir celeberrimus conscripsit ediditque, læculento satis essent testimonio. Et eodem pietatis instinctu, ejusque propagandæ cupiditate inductus REMVS præsentem quoque, de quo sermonem institueræ cœpi, laborem politico-theologicum in se suscepit, & ex utroque Samuelis libro & contenta ibi Iudaici regni historia prudentiæ practicæ, & formandorum cum principis tum civis morum præcepta felicissimo famæque suæ prorsus respondentî modo eruit, ut dolendum sit admodum, laborem eum genuinam pietatem

(*) Quorum complura exempla affert ipse REMVS, præfat. ad *spicil. in præcip. Salomonis.*

pictatem & haud levem cruditionem spirantem per annos centum & triginta delituisse.

Plenus titulus, ut cum ipse REMVS in *αυτογράφω*, quod una cum *απογράφω* ad manus est, formaverat, hac facie se ostendit :

H ΑΡΙΣΤΟΠΟΛΙΤΕΙΑ,

Sive

De optimo reipublicæ statu tam ad principem quam civem bonum informandum

διδασκαλίαι,

Exegematis in quatuor Regum libros explicatæ;

Αυτore GEORGIO REMO Augusto
stano.

Psalms. 2. v. 10. 11. & 12.

Καὶ νῦν βασιλεῖς σύνετε, παιδεύθητε τε πάντες οἱ κρινόντες τὴν γῆν. Δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν φόβῳ, καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ. Δράξασθε παιδείας.
Confimile extat lib. Sapientiæ c. 6.

AD GLORIAM DOMINI DEI,

Ædificationem ecclesiæ, & reipubl. in tranquillo statu conversationem.

Post titulum sequitur dedicatio, quæ præfationis quoque vicem sustinet, & illustri heroi, ut titulus habet, Dn. Guilielmo, Widæ comiti, Roncaliæ & Isenbergæ domino, cui tum temporis, anno scilicet 1593. quo hæc scripserat, a consiliis fuit, inscripta est. In ea multa verborum & sententiarum gravitate, deplorata humanarum scientiarum imperfectione, obscuritate atque vanitate, quam testimoniis sapientissimorum virorum omni exceptione majoribus luculenter confirmat, necessitatem scrutandi scripturas demonstrat, causamque indicat, quæ ipsum impu-

impulerit, ut majori studio divina oracula tractaret & expenderet: *illæctum* scilicet *se scripturæ encomio* divi Pauli 1. Tim. III. 16. *ac tractatione ipsa sacrorum librorum pertractum ad ulteriorem altioreque indaginem, cæpisse paulum remotis ex oculis philosophorum & aliorum cisternis ἀνύδρους, aut non nisi turbidam ac limosam præventibus lympham, ad veram sapientiam anbelare, & vivum perennemque fontem aquæ in vitam æternam scaturientis sitire: quæ postea pluribus exequitur, & rationem exponit, cur istos potissimum libros selegerit, nempe quoniam tentare voluerit, an ad civilem vocatus vitam, & a comite ante quadriennium, anno scilicet 1589. in partem consiliorum & gubernaculi admissus, si non lauti nec nimis perspicuis, candidi tamen & aperti quid in illustrando meditationibus illo libro possit.* Tum in laudes horum librorum excurret, veraque politices sænæ & utilioris fundamenta ibi inveniri demonstrat, nec se in inexhausto divinæ sapientiæ sacrarumque literarum oceano post multos alios frustra laboravisse affirmat, idque maxime monet: *totâ in hac descriptione suo se navigasse vento & remigio, sibi cecinisse, sibi saltasse, sic tamen affectum esse, ut si labor suus prodesse queat aliis, non vetare, quo minus e bonis meliores fiant, stet animo.* Reliqua ad ipsum comitem directa ejus & ecclesiarum Widanarum laudes continent. Et hæc quidem de dedicatione, quæ & præfationis locum occupat; ex qua id præcipue notandum videtur, primum hunc viri optimi laborem biblicum fuisse, cum clare asserat, ipsi ad sacrorum librorum studium primum divinitus inflammato hosce libros ante alios divina virgula fuisse ostensos, licet dubium moveat, quod mox in limine ad 1. Sam. I. 5. de ἀρετῆς verba faciens, scribat: *Qua de re etiam ad c. I. Lucæ v. 7. dixi; nisi hæc de extemporaneis cogitationibus & annotationibus in justam libri formam, quod fere conjicio, nondum redactis sint intelligenda.*

Quod

Quod ad ipsam tractationem attinet, ex titulo rubroque, quod ajunt, cum nigro accurate conveniente, qualis illa sit, facile fieri potest judicium. Præmarium enim finem scopumque hunc sibi auctor proposuit, ut veræ & Christianæ prudentiæ fundamenta poneret, artes regendarum rerum publicarum indicaret, quæ principi, quæ civi ad formandum & servandum optimum reipublicæ statum suscipienda vitandave sint, exponeret, & exemplis in istis Regum libris enarratis practica ratione, quæ DEI circa populos viæ, quæque hominum tum piorum tum impiorum, totarumque rerumpublicarum & sociatarum fata sint, ostenderet. In hoc stadio absolvendo totus est, & quemadmodum ingenio, studiis usuque erat præstantissimus; ita egregia prorsus veramque pietatem spirantia præcepta gravi oratione ubique proposuit, ut nullus dubitem asserere, vel ex hoc solo labore ingenii illam vim judicii practici & politici (ne quid in præsentia de cognitione & accuratatione theologica dicam) excellentiam, quæ eum illustri senatui Norimbergensi aliisque principibus viris commendavit, & ad publica consilia admovit, aperte deprehendi, vivisque coloribus exhiberi. Cujus asserti fidem ut vel unico exemplo faciam, asserere libet quæ 2. Sam. XVII. v. 5. habet, ibi enim, postquam elegantissime in antecedentibus Achitophelis contra exulem Davidem consilia detexerat, ad verba: *vocate, &c.* ita differit: *Bonum & salutare est, in rebus arduis plurium audire vota seu sententias, voces. In multitudine consilii salus consistit populi: Quod in senatu Romæ religiose observatum. In damnatione Catiliniarum duæ erant sententiæ (ait M. Tullius quarta Catilinar.) una Decii Silani, qui censebat, eos morte esse mulcandos; altera Caji Cæsaris, qui mortis pœnam removebat, cæterorum suppliciorum acerbitates omnes amplectebatur, municipibus dispertiri jubet, adjungit gravem pœnam municipibus, si quis eorum vincula ruperit: horribiles custodias circumdat. Hac Cicero.*

Qua-

Quatuor oculos præ duobus videre amplius, certum est, non tam, quia adagio jactatur, quam experientia quotidiana confirmatur dictum. Et cum audit princeps pro consilio diversorum diversas sententias, utrasque suis rationibus subnixas, necessarium ei donum τῆς Διακρίσεως est, quod a Deo assiduis petat precibus. Neque tamen omittat legere historias, discutere scriptores politicos, conferre cum peritioribus, & eventus priorum temporum discere, quibus consiliis majores usi sint, ut habitum judicandi acquirat. Nam cum nihil novi sub sole fiat, sed, quod prius factum, mutatis personis quotidie iterum accidat, Eccles. c. I. ideo ex præteritis de futuris pronuntiare poterit. Minime omnium festinet ad judicandum, nisi re bene perpensa: nam injustitiæ noverca est festinatio in judiciis consiliisque: verior meliorque sententia, ubi res ventilabitur, disputatione modesta tandem emerget, fuci autem & falsa αἰτιολογίας evanescent, & apparebit non raro, majorem partem sequiorem defendisse sententiam. Cognitissimas habeat historias veteres princeps, & ex iis eruat, quæ suis hominibus, temporibus, locis accommodet. Verum ad Abscholum quod attinet, dicam cum Anmiano Marcellino l. XIV. solent manum injectantibus fatis sensus hominum hebetari & obtundi, ut prorsus tendant ire de fumo in flammam. Dominus trabe-re voluit Abscholum in exitium, ideo ademittit ei mentem, ut sequeretur malum Achitopbelis consilium de comprimendis concubinis patris: omitteret consilium bonum, de corroborando statu suo, deprebenso nimirum patre. Ita fit, ut qui perire velit, aspernetur consilia amicorum, nocitura sequatur. A veritate, ait philofophus, parvus factus discessus progressu fit maximus.

Non tamen ita sibi temperavit auctor celeberrimus, ut ab omni scriptorum profanorum allegatione abstineret, & quæ prolixissima optimorum librorum lectione collegerat & notaverat, non ubertim haud raro afferret. Facile hoc iterum pluribus exemplis

plis probari posset, nisi epistolæ limites excederet. Vno tamen reliquorum dare specimen quid vetat? Est illud ad 2. Sam. XVIII. v. 16. ubi ad verba: *receptui cecinit Ioab, parcere volens multitudini*, post alia, hīs verbis: *A moderatis principibus solet de industria fieri, ut sedatis seditionibus auctores ad supplicia commerita rapiantur, deceptæ parcatur multitudini. Iustinus ex Trogo l. XIII. Perdicca, inquit, offensus seditionis auctori, repente lustrationem castrorum propter mortem Alexandri indicit. Postquam armatum exercitum in campo constituit, consentientibus universis evocatos duntaxat de singulis manipulis seditiosos tradi occulte jubet, &c. Tit. Livius, gravis scriptor libr. XXVIII. bist. ab V. C. per eosdem, ait, dies concilium de seditiosis Carthagine erat, certabaturque sententiis, utrum in auctores tantum seditionis animadvertetur, an plurium supplicio vindicanda tam sedi exempli defectio magis quam seditio esset. Vicit sententia lenior, ut, unde orta culpa esset, ibi pœna consisteret: ad multitudinem castigationem satis esse. Idem Livius pag. seq. 218. (usus autem est REMVS edit. Mantiana, quæ Patavii 1583. cum notis SIGONII prodit, ut ex inscriptione nominis ejus in limine, multisque notis, quas manu sua margini allevit in illo ipso exemplari, quod ad manus meas quoque pervenit, patet) verba sunt Scipionis ad exercitum: *Quod ad vos universos attinet, si erroris pœnitet, satis superque pœnarum habeo. Albius Calenus & Atrius Vmber & ceteri nefariæ seditionis auctores sanguine luent, quod admiserunt. Appianus de bello Hispan. p. 923. refert: Scipionem milites seditiosos, cum sese præsidio ante munisset, multitudine remota, alioque deducta, in medium produci jussisse ac confodi; nonnullos ad palos vindictos virgis cædi, moxque securi percuti imperasse, reliquæ vero multitudini veniam a se dari per præconem significari jussisse. Hæc isti. De sedatis porro seditionibus lege sis Valer. Max. l. IX. c. 7. Denique argumentum (ne hoc silentio involvam) bocce si pluribus explicatum**

catum cupis, evolve Themisti λόγον περί ήτυχηότων, & alteram περί ήρής orationem: de jero, nihil ad propositum pulchrius inventurum quenquam: iisque adjunges Aristotelem in Polit. l. V. c. 2. 3. 4. & 5. Facit quoque ad superiora oratio Diodoti apud Tbucydidem l. III. p. 288. editionis Witteberg. &c.

Facile jam ex speciminibus hisce, prout manibus oculisque se offerebant, lectis, judicium est, quid de toto opere sentiendum sit, qualisque leo ex hoc ungue sit cognoscendus. Ubique enim sibi similis est, nec remissius quicquam affert, sed solidam industriam & æquale in omnibus judicium spirat: unde, quid de eo promittendum sit, quilibet facile deprehendit.

Rebus ita intentus in commentationibus hisce REMVS, verba tamen non negligit, sed accurate potius ad ea attendit. Hinc videas ubique versionem vulgatam cum aliis conferri, illamque examinari, media hermeneutica adhiberi, sensum obscurum illustrari, harmoniam erui, & quæ sibi contradicere videntur, conciliari, quæque ab interprete requiruntur alia. Præcipue vero Græcam versionem ejusque parallelismum diligenter contulit, sic ut sensum quoque investiganti magno usui esse possit. Plura hæc sunt, quam quæ exemplis comprobari hoc loco possint; ne tamen ἀσύμβολα abiisse dicar, id quod ad manus est, ad hujus scilicet, quod jam adductum est, capitis v. 18. coll. cum c. XIV. v. 27. notatum addere liceat. Apparentem enim contradictionem, cum hoc loco Abscholon dicatur ἀπαις, ibi tres filios habere, ita conciliat, ut dicat, *filios istos Abscholomi ante patrem oculos clausisse, unde & in jure dicantur sine liberis decessisse ii, qui liberos vel nullos habuerunt, vel qui ante patrem in fata concesserunt.* Non minori felicitate obscuro loco 2. Sam. XX. 18. quem multà reddunt difficilem, quemque vulgatus satis incommode & contra sensum ita transtulit: *Sermo dicebatur in proverbio: qui interrogant, interrogant in Abela, & sic*

proficiebant ; hunc in modum clarissimam lucem accendit: Sensus est: Cum Mosis lex jubeat velisque, Deut. XX. 10. 11. 12. ut incolæ urbis prius interrogentur, quam obsideatur, de pace, utrum placide transigere malint, restituere per injuriam ablata, satisfacere postulatis, dedere confugos, nocentes &c. ni commode respondeant, sed contra vim agant, ut tunc liceat, omnes urbis masculos gladio percutere. Hoc pacto loabum cum Abelanis itidem acturum, vulgo ferebatur, missurum certos homines, qui deditioem Schebæ fieri petant. Id vero non sine admiratione & indignatione nostrorum civium & turpi oblivione juris militaris omisit curare Ioabus. Sed necessarium est, ut observet vel nunc, obfissa jam urbe, quod Moses dicto loco præcepit. Quod si postulet Ioabus Schebam, non dubium, quin impetraturus sit potius, quam ut sinamus excindi urbem; & satisfactum sibi Ioabus videbit, dedito Schebæ, atque confestim urbis nostræ obsidionem solvet. Hæc loci sententia est. Vulgaris interpretatio præter necessitatem $\pi\alpha\sigma\iota\sigma\iota\alpha\lambda\zeta\upsilon$, nullo sensu. Corrigatur itaque hic versiculus exigente ipso rerum tenore & contextu. Quæ explicatio quam commoda & contextui pariter atque phraseologiæ Ebraicæ conveniens sit, ipsa loci docebit inspectio.

Tandem quod ad stilum attinet, eo utitur aperto, gravi, casto, rebusque, quas proponendas habet, omnino conveniente, & auctorum classicorum lectionem spirante, ut prorsus trahat lectorem etiam invitum ad lectionem.

Et ea quidem interna exegematum horum est facies, quam ex promisso fufius paulo me delineasse, *vir amplissime*, non inique feres. Clauderem jam rivos, & sarcinulas colligerem, nisi duo adhæc restarent momenta, quæ me hætenus circa hunc librum suspensum tenuere. Vnum est, inscribi ab ipso auctore exegemata in quatuor libros Regum, cum tamen in manuscripto induos tantum priores commentatio-

tationes appareant. Et facile quidem mihi persuaderi paterer, partem posteriorem hujus operis a REMO quidem confectam esse, aut nunc desiderari: nisi obstaret alia ratio. Scilicet anni 1595. initio commentationem in primum librum absolvit, ut ipse manu sua in subscriptione notavit. Et ab eo tempore sine dubio alteram partem elaborare cœpit. Ast anno 1596. prodire meditationes in Salomonis proverbialia & Ecclesiasten Sigentæ Nassoviorum, unde facile colligi potest, REMVM hocce anno plura absolvere nequivisse, præsertim, cum horis tantum subcisivis, & ab ordinariis muneris curis vacuis ejusmodi labores susciperet. Cum itaque eum post illud tempus, & editam in Salomonem illustrationem, continuationem hujus laboris aggressum fuisse nec vola vec vestigium appareat, facile in eam inducor sententiam, ipsum consilium mutasse, & a continuatione destitisse, maxime cum elaborata, ut ex dicendis erit probabile, typis committi non potuerint, & tempus ipsum ad majora vocatum sine dubio destituerit. Favet quoque ipsum ἀπόγραφον, quod manu pristini possessoris (fuit vero ille præter alios David Ehingerus, quem ex bibliotheca parentis τῆ πατρὸς Eliæ Ehingeri hoc manuscr. accepisse multis rationibus colligo) multa accurata, nihil tamen de defectu reliquarum partium notatum habet: plures itaque meditationes, quam in primum & secundum librum Samuelis, ut mihi quidem videtur, quærendæ non sunt, corrigendusque, quem initio auctor conceperat, titulus.

Alterum, quod incertum dubiumque fecit animum, est, utrum, de quo hætenus sermonem institui, opus typis unquam commissum fuerit, nec ne? Persuadebant ferme affirmativam elaborata plane tractatio, & titulo pleno atque dedicatione sive præfatione ornata ejus limina. Augebat opinionem dedicatio spicilegio in Ecclesiasten præmissa, quæ comitatus Widæ, præfecturæ Dirdorpiæ, itemque dy-

nastiæ Roncaliæ ac Isenbergi ministris orthodoxis, ut habet titulus, inscripta est, & quibus librum dicari, dominum vero præteriri, vix viro prudenti, multisque a comite beneficiis affecto, videbatur conveniens. Subdixi itaque inde rationes, inscriptam illustrissimo comiti in Regum libros commentationem lucem ante spicilegia in Salomonem, id est, ante annum 1596. vidisse. Re tamen accuratius pensitata sententiam totam mutavi, cum, quia sæpius accidit, ut opus ad typos plane paratum multis ex causis non imprimitur, tum quia ex dedicatione spicilegio in Proverbia Salomonis præmissa clarum manifestumque est, illum laborem primum fuisse. Ait enim: *primæ curæ sunt & primitiæ, quas noster agellus habebat, quales e tenui rure venire solent; damus, quod dedit alma Ceres.* Cum itaque hocce anno, ut supra observatum est, labores in Regum libros nondum absolverit, cadit & secunda, quam supra posui, affirmans ratio, & REMVM pastoribus librum ante comitem, immo huic plane nihil inscripsisse editum manifestum est. Quod si adducta ex dedicatione spicilegii in Proverbia verba cum dedicatione nostri tractatus conferamus, ubi uterque primus labor dicitur, probabilius inde multe fit, REMVM consilium de vulganda illa ἀριστολογία abjecisse, nisi virum prudentissimum sibi contradixisse velimus. Accedit, quod neque in catalogo bibliothecæ nostræ, cui tamen, patris amoris memor, omnes lucubrationes suas inseruit, neque inter commentatores in Regum libros, neque ab iis qui vitam & scripta ejus nobis dederunt, FREHERVM puta, KOENIGIVM, WITTENVM aliosque, recensetur, cum tamen spicilegia in Salomonem ab iis enumerentur. Repugnare quoque videtur manuscripti ipsius conditio: manu enim possessoris in ἀπογράφῳ varia ad tenorem αὐτογράφου correctæ & emendatæ sunt, ubi scilicet descriptoris incuria aberravit, quod sane una cum toto descriptionis labore fuisset frustraneum, si eo tem-
 pore

pore, quo jam fatis functus erat REMVS, quoque ea emendabantur, liber typis fuisset expressus. Facillime itaque in tuam, *vir amplissime atque doctissime*, quam olim jam literis mihi indicasti, concedo sententiam, nunquam prodiisse REMI in Regum libros commentationes. Neque alienum quoque est, hanc causam allegare, quod vel loci munerisque mox post editas in Salomonem curas facta mutatio, vel prolixitas operis ad centum & viginti plagulas mediocri characteris excurrens impediverit, quo minus vulgatum fuerit opus; præsertim cum coarctatæ & multum breviores in Salomonem notæ, nostris admodum dissimiles & inferiores, tantum non certe persuadeant, REMVM difficiles bibliopolas pro more fuisse expertum. Quod si in publicum editus liber sit, de cujus tamen contrario haud exiguo probabilitatis gradu persuasus sum, illud certum est, tantum non omnino ex oculis evanuisse, longiori memoria & melioribus fatis dignum, & hinc sat amplum hujus descriptionis fructum me percepisse credam, si ei occasionem dedero ex tenebris emergendi. Quod si vero, quod tantum non evictum teneo, lucem opus hoc nondum viderit, nihil in me desiderari patiar, si aliis ita visum fuerit, ut cum erudito orbe communicetur: quem in finem æquissima petenti nullo modo me præbebo difficilem. Vale, *vir amplissime & doctissime*, & observantissimam hanc compellationem æqui bonique consule, instanti vero, multorumque annorum serie lætus & incolumis perenna, orbemque literarium eruditissimis ingenii fœtibus, quos promissos mecum avide anhelat, proxime bea. Scrib. Augustæ Vindellicorum Non. Decembr. A. S. R. clō Iccc XXIII.

OBSERVATIO XII.

ELOGIUM

illustris viri

LVCAE SCHROECKII

medicinæ doct̄oris

S. R. I. nobilis, medici cæsarei, comit.
pal. Lateran. cæsar. academiæ imper. naturæ
curiosorum præsidis,

Academiæ recuperatorum, physiocriticæ, & co-
loniæ physiocriticorum focii, reipublicæ Augu-
stanæ physici primarii, collegii medici se-
nioris vicarii,

Officinarum pharmaceuticarum visitatoris per-
petui.

Magnam me rem poscīs, optime SCHELHORNĪ,
& quam facilius summis viris relinquam, quam
infelicibus parumque profuturis conatibus ag-
grediar: laudes scilicet viri summi & supra invidiam
omnesque laudes positi, LVCAE SCHROECKII,
quo nec ætas ulla inter Augustanos vidit doct̄iorem,
nec civitas in restituenda & tuenda sanitate experta
est feliciorem, nec Pieridum chorus obstupuit mayo-
rem: quem educavit ornamento sibi futurum patria,
admirabilem fecere bonæ literæ, venerati sunt exte-
ri, coluit Germania, ad' illustria honorum culmina
evexit sacratissima augustissimorum imperatorum ma-
jestas, singulari mortalium generi solatio ægrorum-
que levamini dedit divina providentia. Quem cum
anni hujus auspicia sero quidem, nimis tamen matu-
ro orbi erudito fato abstulerint, dubium est, orbis-
ne literarius & elegantiores literæ, an ars salutaris,
vel ipsa quoque celeberrima Augusta jacturam passa
fuerint majorem: & annon atro lapillo dies ille fastis
inferendus, & res malo omni similis videatur, quod
inter

inter votivas gratulantium preces & faustas civium acclamationes Augustæ creptum fuerit tam inæstimabile palladium. Cujus laudes ut digno quis assequatur scriptionis genere, ne vel Schroëckiana eruditione opus est, vel ipsis Musarum artibus, ne insubida commentandi ratione plus detraxisse videatur tanti viri laudibus, quam eas evexisse. Vide itaque quam impossibilia me postcas, & quam inique a me postules, quæ non nisi eruditionis & literarum elegancia maxime conspicui viri exequantur. Cum tamen nihil mihi tua amicitia unquam fuerit jucundius, nihil tua voluntate acceptius; &, quod privata pietate addo, nihil beatis SCHROECKII manibus venerabilius, a quo scilicet toties mea meorumque fanitas & defensa & restituta est: dabis veniam sterili calamo, & de vita & meritis illustris viri pauca differentem tu pariter atque literatus orbis patienti audietis animo, mentis veneratione supplentes, quod pennæ exilitas assequi ausa non est.

Dedit tantum orbi literato virum *Augusta Patria.*

Vindelicorum, fœcunda illa tot virorum eruditione & meritis clarorum mater; in cujus sinu natum esse illustrem SCHROECKIVM, multum certe ejus laudibus & felicitati addit. Cum enim multum intersit, quo quis loco in lucem edatur, an is rei literariæ augendæ aptus, & ad promovenda eruditionis studia idoneus, ejusmodi subsidia subministret, quibus ad summos eruditionis gradus pertingere liceat: an nec loci angustia animi impetum sufflaminet, nec eruditorum virorum inopia institutionem impediat, nec majorum præjudicia bonis artibus obsint, nec ad incitandum ad honesta quævis audenda animum exempla deficient; in his omnibus felix censendus est SCHROECKIVS. Nam & augustum urbis antiquissimæ decus nostri ingenium excitavisse, & virorum eruditissimorum abundantiam illud ad excellentissimam perfectionem formasse, & parentum atque majorum instituta ejus ardorem aluisse, & omnem

laudem exsuperantia exempla calcar currenti addidisse, nemo negaverit, qui Augustanam literariam historiam non ignorat cum ignarissimis. Scilicet pulchrum & decorum putabat ipse vir summus, in eadem urbe eruditionis stadium decurrendum suscepisse, in eo theatro medici personam induisse, in quo tot celeberrimi nominis medici tantam sibi honoris nominisque famam pepererunt, & immortalitatis simul cedro inscripserunt Augustæ patriæ memoriam. Habuit scilicet antecessores & tantæ, quam consecutus noster, famæ auctores & exempla, veneranda nomina, *Ioannem Cuban, Adolphos Occones, Marquardum Freberum, Ioannem Ambrosium & Vdalricum Jungios, Achillem Pyrminium Gasserum, Lucam Stenglinum, Leonbardum Rauwolfium, Casparum Gutmannum, Tobiam Kneulinum, Georgium Henisbium, Ioannem Vdalricum Rumlerum, Raymundum Minderverum, Philippum Hochstoetterum, Ieremiam Erbardum, Marcum Banzerum, Davidem Verbesium, Georgium Hieronymum Welsbium, Ioannem Henisium*, aliosque non Augustæ tantum sed & apud exteros præclaræ famæ viros, quos cum & ipse laudatissimus SCHROECKIVS noster in *Hygea Augustana* dignis extulerit encomiis, & me quoque in *Specimine historie literariæ medicorum Augustanorum*, quod ad prelum paratum nosti, de iis pluscula dixisse recorder, plura addere e re præsentis non est.

Parentes.

Quod verum præcipuo felicitatis exemplo natura Machaoni nostro dedit, est, quod eo præcipue parente genitus & educatus sit, a quo non potuit non cum dextera & pia institutione abundantissima in filium haud degenerem derivari eruditio. Patre enim usus est noster LVCA SCHROECKIO, philosophiæ & medicinæ doctore, & reip. Augustanæ per multos annos physico ordinario, de cuius medendi dexteritate & peritia, eruditionis præstantia, iudicii rectitudine, ingenii acumine, & quæ reliquæ boni medici virtutes sunt, nunquam silebit Augusta, quamdiu bonarum

rum

rum literarum & meritorum egregiis artibus partorum memoriam pia non obliterabit patria; quamdiu egregiæ & limatæ observationes, quas præstantissimis academiæ naturæ curiosorum ephemeridibus passim inseruit, legentur & habebuntur a doctis in pretio. Hoc parente genitus ex nobilissima omnique virtutum genere ornatissima matrona, *Anna Maria ex Welschiorum* genere, die 24. Septembris, anno supra millesimum sexcentesium, quadragesimo sexto; turbulentis sane Augustanæ civitatis temporibus, & ad tristia fata inclinantibus circumstantiis cunctis; non malo tamen omine, ut parentis nostri familiæ nato filio hilaritas & gaudia exorta sunt, ita patriæ brevi exoptatissima reditura esse Halcyonia, quæ quoque vix biennio elapso non sine exultatione sensit. Verum nec maternum genus hic negligendum siccoque prætereundum est pede. Ex matris enim gente nobile illud Augustanorum medicorum & orientalis quoque eruditionis sidus *Georgius Hieronymus Welschius* ortus est, qui, quod nostro sanguine erat conjunctissimus, eumque ex sorore nepotem, quem dicunt, dilexerat, multum quoque ad consummatam SCHROECKII eruditionem contulit, non ingrato nostro, qui civi, avunculo, medico & collegæ postea suo egregium grati animi monumentum, edita vitæ ejus memoria, erexit, de qua postea dicemus.

Tantis naturæ & providentiæ divinæ, uti recte *Dotes animi* fortunam vocamus, subsidiis accedebat mira ingenii felicitas, judicii præmatura firmitas & accuratio, memoriæ excellens quædam fidelitas, quibus parenti & necessariis maxima eaque lætissima spes enata est, fore, ut & patri & patriæ singulari ornamento & solatio futurus esset. Nec præsagium sefellit eventus: tanta enim maturitate se ostendebat ingenii Schroeckiani præstantia, ut non solum insolita fertilitate tradita bonarum artium semina redderet, sed & omni expectatione major in puero adhuc messis exurgeret.

*Educa-
tio lite-
raria.*

Aperiebantur tum, reducta in Germaniam pace religiosa, Musarum januæ, & Augustanum quoque gymnasium, quod per decem & quatuor annos siluerat, docentium & discentium voce resonabat, docentibus viris egregiis, moderante viro clarissimo *Matthia Wilbelmi* patebat. Huic bonarum literarum palæstræ dum concredebatur SCHROECKIVS, mature bene de eo sperantium vota superabat, & quis olim vir futurus esset, singulari crescentis eruditionis specimine comprobabat. Cum vero piæ & accuratæ doctorum publicorum institutioni socias quoque manus jungerent pater & avunculus, dici non potest, quantas dotes congesterit, quantas eruditionis divitias sibi cumula-verit Schroæckianum ingenium. Quas ut publice quoque ostenderet, tribus vicibus vires periclitatus egregie se omnibus probavit, publice habitis orationibus, quæ & optime tempus eum hætenus collocasse innuebant, & de eo præstantissima quæque patriæ, patronis, parentibus, amicis pollicebantur. Ut itaque ad justam perfectionem ejus perduceretur eruditio, pater optimus filium tandem academicæ quoque institutioni credendum ratus est. Nondum vero tum temporis pestilens & ad evertendam solidam eruditionem enatus hodie mos invaluerat, quo pueri, antequam ingenium adolescit, viresque capit judicium, antequam solidioris doctrinæ fundamenta a fidis præceptoribus jacta & percepta sunt, præpostera festinatione in academias mittuntur, pleno quidem plerumque marsupio, sed inani cerebro, ut per aliquot annos nescio quam superficialiam doctrinæ speciem corradentes, & licentia academica audaciores facti pulchre quidem ornati & comiti, pueri tamen haud raro, quod ad ingenii vires attinet, redeant; quæ res quantum eruditionis incrementis impedimentum afferat, dici vix potest: noster itaque ad vicesimum usque ætatis annum in gymnasii exercitatione detentus, tum eo studiorum genere, quod ab humanitate nomen accepit, tum philosophiæ quoque elementis feli-

feliciter solideque imbutus non potuit non ad academi-
am & majora studia accedere instructissimus.

Elegit vero parentis & amicorum consilio *Ienen-* *Vita*
sem academi-^{aca-}am, in qua eruditionem aleret, ingenium ^{de-}
acueret, optimisque disciplinis, imprimis arti salutari ^{mic-}
totum se traderet, quod & viris eruditissimis, sum-
maque eruditionis laude famigeratissimis istud Athe-
næum esset refertum, & tot jam viri multa doctrinæ
præstantia inclyti ex ea, tanquam ex Trojano equo,
prædiissent. Nec fefellit nostrum spes & opinio; in
ædes enim celeberrimi medici, *Joannis Theodori Schen-* *Præ-*
ckii, medicinæ doctoris & professoris, delatus, non *ptores*
tantum quæ ad vitæ commoditates & recte vivendi *acade-*
rationem pertinent, apud fidum hunc hospitem inve- *mici.*
nit, sed & dextera & solidissima ejus institutione usus,
artis medicæ fundamenta, quæ cum sobria philoso-
phiæ cognitione impfimis accurato naturalis scientiæ
studio junxerat, tradentem non sine emolumento au-
divit. Vbi prætereundem haud est, illustrem
SCHROECKIVM nostrum non commilitio tantum,
sed contubernio quoque & intima amicitia junctum
tunc sibi habuisse æternum Salani Heliconis decus,
magnum illum nostrorum temporum Aesculapium
Georgium Wolfgangum Wedelium, quocum nostro ex
eo tempore usque ad beatam viri summi analysin non
sine maximo rei literariæ, præfertim medicæ, emolu-
mento, intercessit amicitia. Sed & experientiæ &
doctrinæ celebratissimæ viro *Guernero Rollfinckio* præ-
ceptore usus, & *Ioannis Arnoldi Friderici* quoque
lectionibus eruditus ita in artis præcipue salutaris cog-
nitione profecit, ut nec naturæ tum humanæ tum
universi constitutionem viresque ignoraret, nec artis
chymicæ artificia negligeret, nec herbarum genera,
species & vires ignotas haberet, nec corporis humani
fabricam curioso oculo, immo cultro quoque non ex-
quireret, nec Morbonæ stragem cum causis suis non
inspiceret, nec medendi denique rationem eamque
tutam, certam & jucundam non teneret. Quem in
finem

finem non modo attentam doctoribus aurem largitus est diligentissimus SCHROECKIVS, sed & diurnæ nocturnæque lectioni optimorum auctorum, non recentium tantum, sed & veterum, invigilavit, & ubi alii perpotabant, & egregie debacchabantur, ipse doctis impallefcere chartis, & ad multam usque noctem cum mortuis colloqui, vel ingenii vires ad lucernam quoque acuere pulchrum & decorum putabat. Iungebat enim primario doctrinæ generi, cui se devoverat, elegantiore eruditionem, nec nostræ ætatis hominibus quibusdam similis, de ea tantum scientia erat sollicitus, quæ de pane lucrando, quod ajunt, eum certum faceret: quæ causa est, cur scripta ejus, de quibus postea nobis sermo erit, tam variam eruditionem spirent, raro eorum temporum exemplo, quibus adhuc Musæ elegantiores plerumque Germania nostra exulabant. Verum tempus jam erat, ut compareret publice elegantissimum SCHROECKII ingenium, manifestaretur eruditio, augetetur hominis fama, per cunctos honoris gradus strenue grassatura magnisque passibus ad excelsum gloriæ culmen, in quo eum collocavit divina providentia, tuita est summa eruditio, confirmavit augustissimorum imperatorum gratia, enixura. Hinc studiorum academicorum rationem redditurus, elegantem *de Moscho* dissertationem conscripsit, & eruditorum subjecit examini. Quo in conflictu, dubium non est, quin talem se præstiterit, qualem postea controversiis medicis implicatum novimus, cujus scilicet neque calamum neque os amarulentia tingebat, neque in morum humanitate & comitate quicquam mutabat adversariorum pertinacia. Hunc laborem cum feliciter cessisse animadverteret, *theses* quoque *chymicas*, plaudentibus præside, opponentibus & auditorio, in publica cathedra defendit, eoque specimine mature ostendit, quid in hac quoque arte, cui se præcipue devoverat, ab ipso esset expectandum. Sentiebant id non solum parentes & amici, sed & ipsi præceptores, qui tam egregio discipu-

Dispu-
tatio-
nes edi-
ta.

scipulo delectati, & eruditionis Schræckianæ elegantia capti, dignum eum judicabant, qui summis medicinæ honoribus augetur, ut cunctis conflaret, qui-^{Hono-}res
bus præmiis afficienda sit eruditio, quidque expectan-^{acade-}mici.
dum iis, qui ad solidæ doctrinæ elegantiam penetrare labrant: Qui honor uti nostri diligentia & eruditioni diu jam debebatur, ita ab eo, qui omnem honoris ambitionem auræque popularis captandæ studium carne pejus & angue oderat, non quæsitus quidem, verum nec rejectus est, unde post exantlata summa cum lauda examina solennem *de Bulimo* disputationem anno 1669. defendit, & ita stetit, ut cunctis innotesceret, non minus honoris ab ipsius eruditione ad artem medicam, quam ab arte medica ad ipsius famam accessisse.

Sed ne hisce quidem cancellis se continuit ad ^{Itine-}summa contendens præstantissimi juvenis eruditio,^{ia.}
sed ut ad magna quævis ille natus erat, ita fovendo, quo fervebat, plura discendi augendique thesauros, quos collegerat literarios, igni apta quærebat alimenta. Quem in finem, parente optimo annuente, iter quoque literarium instituere cœpit, probe gnarus, quantum ejusmodi itinera emolumentum afferant, si recte suscipiantur, nec curiositatis causa, & ad mutandum cælum quidem, non autem animum, & dilapidandos matris numos fiant. Qualia a multis hodie fieri, qui præter linguam patriam vocabulis alienis corruptam, vestemque novam, & aularum exterarum morem referentem, nihil domi referunt, nescio utrum ridendum potius an deplorandum rectius quis existimet. Non is SCHROECKIO elegantissimo erat animus, qui non nisi ad solida & magna contendens, nihil parabat ostentationi, sed utilitati, non iter suscipiebat tempori perdendo, sed ingenio exornando, nihil ad pompam & inanem jactantiam referebat, sed ad soliditatem. Imitaturus itaque formicarum morem, quæ multo labore ex variis locis alimenta sibi conquirunt, & sollicita opera ingeniose com-

comportant, ad iter se accingit, regionum climata, victus & potus rationes, naturæ operum admiranda specimina, medicorum fontium proprietates, morborum epidemicorum & certis regionibus propriorum mirabiles haud raro circumstantias, herbas rariores, metallifodinas celebriores, & quæ alia sunt, de quibus medicorum filii solliciti esse solent, perscrutaturus, celebriorum bibliothecarum forulos excussurus, viro- rum doctissimorum & in arte potissimum medica ce- lebrum colloquio notitiam medicam & literariam ad- aucturus, & quæ ipse in academia didicerat, ad con- cinnam & justam maturitatem & masculum vigorem perducturus. Quo animo varias Germaniæ provin- cias peragravit, eo fructu, ut non eruditione tantum rediret locupletissimus, sed & magnæ famæ viris, summisque medicis innotesceret, quod certe funda- mentum fuit, quo postea gloriæ meritis & fama par- tæ inædificavit ædificium, cum ex eo tempore cum præstantissimis viris literarium aleret commercium, iisque tanta felicitate se commendaret, ut via inde aperta sit, qua postea ad excelsa honorum culmina grassatus est. Redux autumnus hujus anni salutatis- que parente & patria terras quoque alio sub sole ca- lentes adire paratus, DEO duce, eruditione & pie- tate comitibus, ad iter Italicum se accinxit, Auso- nias quoque divitias, non arcæ sed ingenio replendo aptas, corrasurus: Locum vero sibi elegit antiquissi- mam Musarum sedem & celebratissimum optimarum artium emporium Patavium, ubi artis imprimis salu- taris præcepta a summis viris tradebantur, & crebriori quoque artificiosæ sectionis corporis humani exerci- tio multum ad cognitionem accuratorem machinæ humanæ afferebatur subsidii. Personabat vero tum quoque Patavii admiranda *Octavii Ferrarii* eloquen- tia, quem cum audiret impensius noster, mirum in modum ejus sibi devinxit animum, ut ei frequentio- rem lubentissime concederet aditum. Sesquian- num vero ibi commoratus est, solita eruditionis accu-

accuratione in exiguo temporis spatio plura in usus suos vertens, quam alii solebant, qui per quinquennium isti Musarum sedi adhærebant. Tum ad perlustrandam Italiam ejusque celebriores urbes, visenda naturæ & artis miracula, perlustranda gazophylacia & rerum naturalium apothecas, adeundos viros celeberrimos animum adjiciens, Patavio solvit, Ferraræ Ancona & Laureto urbibus visis, caput Italiæ urbem ipsam accedit. Detinebant virum eruditissimum & curiosissimum non palatiorum splendor, non pontificiæ aulæ strepitus, non templorum magnificentia, sed antiquitatis canæ marmora, & rudera venerandam vetustatem præ se ferentia, cimeliarchia, imprimis rerum naturalium raritate & varietate commendatissima, bibliothecæ optimis libris refertissimæ, virorum doctissimorum conversatio: quo fine etiam in amœnissimam Campaniam exspatiatus, immo ipsam Calabriæ metropolin Neapolin pari modo invisit. Redux vero Florentiæ, Bononiæ Milanique celeberrimas invisens urbes, non tam ædificiorum elegantia & magnificentia, quam eruditissimorum & clarissimorum virorum humanitate & colloquio est captus. Inter quos præcipue magni Hetruriæ ducis bibliothecarii *Antonii Magliabecchi* inusitatam comitatem & facilitatem, illustrem virum haud semel grata memorique narratione mihi celebraffe memini. Et cum eruditionis suæ soliditate & præstantia magnam sibi apud eos peperisset famam, mirarenturque haud raro, inter septentrionales, quod harum gentium præjudicium est, tales inveniri viros, facile inter illos atque nostrum amicitia coaluit jucundissima, quam literarum postea commercio sancte conservavit.

Redux exacto biennio in patriam, anno 1671. *Munus* cum lata brevi meritorum præmia vidit & expertus *in patria.* est, eamque carpsit plena saturaque lance fructuum messem, quam pietas, diligentia, accuratio, eruditio hætenus seminaverant. Doctoris enim titulum atque jura, quorum percipiendorum hætenus licentiam

tiam habuerat, absens a medicorum Salanorum collegio, augustissimis & serenissimis auspiciis, accepit: quo honore initiatus patribus patriæ officia & devotionem, civibus curam in tuenda eorum sanitate suam, qua par est, observantia obtulit. Non potuerunt non lætari patres conscripti, sibi gratulari collegium medicum, exultare cives, cum tam dignus vir albo medico nomen daret, & artis salutaris exercitium atque praxin more majorum rite capefferet: revirescebat enim Schroeckianum nomen, artis felicitas, eruditionis elegantia, quam in patre mirabantur & amabant, in filio; nec falso augurio sibi persuadebant, fore, ut non patris modo excellentiam assequeretur, sed & multis parasangis anteiret. Et profecto falsos eos non fuisse, χαλκίεντερος SCHROECKIVS noster, nullis vigiliis expugnabilis, omnique labori invictus, multis rationibus demonstravit. Tanta enim accuratatione, tanto studio, tanta experientia ægrotorum curæ se tradidit, ut nec diligentiam doctrinamque ejus destitueret exoptati effectus felicitas, nec eorum, qui ejus ope, consilio & auxilio convaluerant, deesset gratus animus. Quibus artibus cum profectu temporis accederet longissima & rarissima experientia, quæ insolita prorsus sexaginta fere annorum praxi non poterat non evadere longe excellentissima, dici non potest, quanta celebritate effloruerit Schroeckiani nominis & eruditionis honor atque fama. Quam non quærebat quidem vir, uti modestissimus, ita vere pius, consequeretur tamen sponte, & ultro in amplexus ruentem videbat gloriam, cum illis artibus instructus esset, quibus æternitati inscripserunt nomina medici famigeratissimi. Ut enim, de qua toties, nunquam tamen satis, mentionem fecimus, eruditionis præstantiam taceam, erat in eo mira comitas & facilitas cum summa humanitate conjuncta, quæ non pauperes modo & tenuioris conditionis homines a foribus ejus & museo non arcebat, immo ædibus potius ipsorum eum introducebat, sed quæ ægrotantium quoque mentes

*Praxis
clinica
felici-
tatis.*

mentes mire refocillabat, animum & fiduciam sane ingentem eis excitabat, & tantum ei amorem conciliabat, ut qui semel virum incomparabilem adissent, vel consilio ejus fuissent usi, nec meliorem, nec humaniorem, nec jucundiorum exoptarent unquam medicum. Ad hæc accedebant alia etiam: in sanandis morbis etiam desperatissimis providentia summa, certitudinis & securitatis, quas ejus medendi ratio promittebat, fecunda mater, methodus plana & facilis, & ad minuendos quantumpote sumtus, qui haud raro insanum quanti faciendi sunt in valetudinem restituendam, apprime apta & composita, indefessa in visitandis ægris diligentia, quam nec senex admodum, nec summis honoribus auctus unquam deposuit, & quod in medico inter primas virtutes reponendum primo loco puto, sancta & vera pietas, quæ ab omni ostentationis & hypocriseos specie longissime remota ita salutis & sanitatis, immo medicinæ quoque, auctori serviebat ex animo, ut non posset non ille consiliis ejus adesse, & laborem ejus lætissimis beare successibus. Nihil hic, optime SCHELHORNI, auri- bus do, nec licentius evagantur verba, sed parciora sunt, quam merebatur vir supra communem sortem positus, & scribo hæc tot annorum experientia in me & meis a viro optimo factis, & utinam! diutius, si fata permisissent, faciendis doctus. Hæc cum ita se habuerint, nemo mirabitur, ad ædes ejus non cives tantum & primariæ quoque dignitatis homines, tanquam ad Aesculapii templum, confluisse, sed & summos quoque, immo principes viros & serenissimo sanguine natos, capita sua ejus fidei & curæ credidisse. Quod non faciebant tantum, qui Augustæ & ejus in confinibus habitabant, sed & haud raro ex omnibus Germaniæ oris, & ab exteris quoque literæ advolabant, quibus vel summi principes & altissimo loco constitutæ personæ de sua valetudine eum consulebant, vel qui eorum sanitati præfecti erant, a nostro de inita & incunda porro medendi ratione tanquam

ab altero Hippocratæ consilium capiebant, multum profecisse sibi visi, si noster vel annuisset, vel medendi rationem, quod semper summa fidelitate, humanitate & modestia faciebat, præscripsisset. Cujus generis consilia cum tot numero Musa Schroeckiana elaboraverit, dolemus merito orbis literati & ægrotantium quoque fata, quod vir uti eruditione & meritis illustris, ita modestia nulli comparandus, maluerit in ultima voluntate jubere ea supprimi, quam editione vel summorum virorum arcanos haud raro morbos & circumstantias prodere, vel ullam ambitionis de se dare speciem.

*Scri-
pta.*

Magna hæc utique sunt, & nominis immortalitatem famæque æternitatem parare apta, non tamen hisce adquevit invictum SCHROECKII ingenium, sed & ad inserviendum scriptis orbi erudito, & solidissimis meditationibus & lucubrationibus rem medicam amplificandam adjecit animum. Ita enim plerumque comparatum est cum viris, quorum ingenia primæ magnitudinis stellas æquiparant, ut nullis animi impetum contineri patiantur limitibus, sed abundantissimas potius, quæ in animo latent, divitias longe lateque spargant, & vix ulla eas communicandi cum aliis via sit, quam non feliciter ingrediantur, felicius prosequantur, felicissime absolvant. Verum multi thyrfigeri sunt, pauci Bacchi. Noster vero SCHROECKIVS, uti rara & elegantissima eruditione abundabat, ita ut decore & cum laude applaudentis orbis literarii ingenii thesauros depromeret & exponeret, felicissimo eventu laboravit. Non tamen sponte sua & scribendi quodam pruritû in scenam prodiit elegantissima SCHROECKII Musa, nec, qui perversi multorum nostræ ætatis hominum mores sunt, eo doctiorem se putabat, quo audaciorem se in corradendis aliorum observationibus & ostentando alienis plumis ingenio se præberet, quo plura, si non apte scriberet, ederet tamen utcunque in vulgus protrusa & centonis instar confuta, modo polygraphi nomina

men acquireret; illud enim uti a modestia & virtute nostri erat alienissimum, ita eruditioni ejus, solida tantum sectanti, & domi abunde habenti, unde rem medicam egregie & cum laude juvaret, adversabatur quam maxime. Sed fatis & collegis ita volentibus, & honore collegii medici Augustani poscente, non ad leve scriptionis genus, sed ad argumentum gravissimum & refrenandum hostem, uti impune & jactanter hactenus grassantem, ita rei medicæ apud Augustanos ignominiam & invidiam conflare conatum, immo; plerisque ex silentio Augustanorum medicorum magni habitum, se accinxit. *Ioannem Zwelferum*, Palatinum, medicum Viennensem indigitari, nemo in historia literaria medicorum tam jejunos hospes est, ut ignoret. Is enim, nescio quo animo, (invido certe & dicaci insolentiora ejus subinde verba & scribendi ratio prodit) pharmacopœiæ Augustanæ a celeberrimo *Adolpho Occone III.* primum editæ & a successoribus, imprimis magni nominis & experientiæ medico *Raymundo Minderero* emendatæ & auctæ, & in plerisque S. Rom. imperii locis, ditionibus & urbibus, immo in exterorum quoque regionibus hactenus pro norma rei pharmaceuticæ habitæ & usurpatæ refutationem, correctionem & temerariam emendationem superbo satis & præfidenti animo ausus, *animadversionem in pbarmacopœiam Augustanam ejusque mantissam, sive pbarmacopœiam Augustanam reformatam, Norimbergæ 1652. fol.* edidit, & in altera editione, quæ 1657. lucem vidit, appendicem addidit. Cui scriptori, cetera non indocto, si id constitutum fuisset, ut opinionis & chymicæ *Θεωρίας* suæ rationes exponeret, dubia propelleret, & quæ a sua sententia discedebant, modeste examinaret, tantum abest, ut id medicis Augustanis displicuisset, ut sine dubio laudem multam isto pariter labore atque *pbarmacopœia regia*, qua medicamentorum novam conficiendirationem ostendisse sibi visus est, ab eis atque universo orbe erudito reportavisset. Sed alia erat

mens Zwelferi, qui sua non cum laude edita & egregie, si diis placet, commendata putabat, nisi cuncta bile & amaritudine conspergeret, manes virorum summa laude inclytorum conspurcasset, in eorum cineres mingeret, & Augustani dispensatorii famam, per integrum seculum sancte conservatam, convitiis inquinaret & profcinderet. Noluit tamen collegium medicum cum homine, non aliam litis causam & finem sibi statuente, quam ut ignobili pugnae genere gloriae medicorum Augustanorum detraheret, contentionis ferram reciprocare, sed aut ad meliorem mentem eum rediturum, aut sua se impudentia & canina dicacitate perempturum apud idoneos æquosque iudices speravit: unde rara patientia silentio ejus insolentiam suppressit, & digna tantis viris modestia tam atroces injurias patienti devoravit animo. Quæ tantum abest, ut Zwelferi animum ad modestiam compulerint, ut potius in ultima operum editione vehementes fatis injurias in inclytum illud medicorum collegium iterum evomuerit, quo quoque animo tandem, non expectato responso, ad plures antagonista abiit. Quæ omnia eo magis tolerabant, & patienter negligebant viri optimi, quod, ne mortuo leoni insultare viderentur, si ad imputationes & criminationes hujusmodi responderent, metuebant. Cum vero non eruditi tantum viri hæcenus istud silentium improbavissent, sed & seplasiarii & pharmacopolæ eam sibi ex modestia & patientia Augustanorum medicorum audaciam sumpsissent, quam lectis ipsorum libellis *συλτιευτικοῖς* merito mireris, & de quorum impudentia prolixiorum narrationem & arcanam historiam *in specimine historiae literariae medicorum Augustanorum* exhibui, (quod in historia vitæ Adolphorum Occonum dedi, & quæ hujus contentionis literaria facta fuerint latius enarravi, cum his comparanda;) cumque injuriarum & scriptillantium pruritus nec modus nec finis esset, & varia quoque affingerentur

veneran-

venerando medicorum collegio, quæ intolerabilia prorsus erant, immo ὑπερασπίσης, Schmuzius quidam, indecoro pugnae genere, collegio medico, cuius partes se tueri crediderat, labem infulsa scriptione aspergere videretur, permovit tandem in venerandos majorum cineres pietas, erga veritatem amor, erga collegas honor excellentissimum SCHROECKIVM nostrum, ut ad apologiam se accingeret, & expensis atque ad trutinam rationis & experientiae examinatis Zwelferi & asseclarum objectionibus egregias vindicias libri præstantissimi pararet, quas consensu collegarum, etiam inter eos ætate & auctoritate minor, in *pharmacopœia Augustana restituta, sive examine animadversionum in dispensatorium Augustanum ejusdemque mantissam hermeticam Ioannis Zwelferi, Palatini*, in patria anno 1673. 4. edidit. Non narrabo vel contenta libri vel scribendi rationem, dicto loco pluribus a me expositam, & in ipso libro passim obvio videndam, cum non historia literaria, sed elogium tantum illustris viri dandum sit: illud tamen præteriri non debet, ita se in prolixa ista apologia gefisse SCHROECKIVM, ut neque eruditionis accuratorem, neque experientiae certitudinem, neque dictionis nitorem, neque modestiae singularis specimina jure quis desideret, & ita debellati fuerint adversarii, ut propriis telis jugulati non invenerint, quid reponerent, præter sarcasmos, & turpia verba & calumnias, quas humanissima scribendi & tractandi ratio Schroeckiana haud aliter, ac solis radii insectorum genera quævis, præter culpam suam provocavit. Iterum enim in scenam prorepens emendicatus *Mulleri* pharmacopœi Viennensis calamus, qui se umbræ Zwelferianæ parastatam venditabat, vel potius *Spanbolzius* quidam, qui *Pbilonis Nasturtii* nomen mentitus fuerat, non Schmuzio tantum, sed SCHROECKIO quoque canina prorsus rabie & inhumana dicitate respondit. Frustra hic quæres argumentorum

rum pondera, objectionum solutiones, luculentiora rerum controversarum lumina, sed miserabile convitiatorum & verborum male coherentium chaos, quod qui sine nausea & stomacho legerit, ne is omnem sensum exuisse censendus est. Ad quos tamen miseri homuncionis thraconismos paucissimis & ita respondit illustris pharmacopœiæ Augustanæ defensor, ut invictam ejus patientiam non minus quam elegantem eruditionem admirandam propinaverit in *ejusdem defensione*, Augustæ 1675. edita: ast paucorum foliorum ista responsio fuit, prolixior enim cum ejus generis hominibus facere nec sibi decorum nec rei medicæ utile & honestum judicavit, memor illius Senecæ: *Noli congrredi cum imperitis, nolunt discere, quæ nunquam didicerunt*. Prolixior tamen tractationem requirebant alia, quæ celebris nominis medicus *Friedericus Hoffmannus* in *clave pharmaceutica Schræderiana* protulerat dubia; qui quod modestia & eruditione tinxerat calamum, & *Zwelferi* partes moderate susceperat, talem expertus est nostrum, ut pateret, non cum insulis tantum, sed & cum viris doctis congrredi nosse SCHROECKIVM; dubiumque esset, utrum plus honoris afferret, hunc in modum vinci vel vincere? Et ita quidem invictus in arena stetit, & cum pharmacopœia aliquoties ejus cura, anno scilicet 1684. 1694. 1710. aucta & emendata, perpetuam honoris atque famæ conservavit integritatem.

Alterum, quod luci eruditorum publicæ exposuit scriptum SCHROECKIVS, fata non sibi tantum, sed & orbi literario nimis maturo obitu erepti & post funera desideratissimi avunculi, *Georgii Hieronymi Welschii*, medici Augustani, & in S. R. I. societate naturæ curiosorum dicti Nestoris, & nostri in eum postulabant pietas. Quia enim ipse vir doctissimus, cujus scripta raram & insolitam eruditionem spirantia æternum Augustæ orbisque literati ornamentum erunt, exorsam vitæ suæ conscribendæ telam, mortis telo præventus pertexere non potuerat, noster non

tantum

tantum privato affectu avunculo, compatri, medico, collegæ, civi monumentum erat positurus, sed ex academiæ naturæ curiosorum instituto memoriam tam celebris membri commendaturus. Id quod etiam factum, edita 1678. *memoria Welschiana* sive *historia vitæ ejus*, in qua non de vitæ tantum ejus ratione, eruditione, honoribus, amicis, & quæ alia sunt, quæ eruditis honorifica esse solent, sed & de scriptis tum effectis tum affectis, quorum numerum & argumentorum singularem raritatem merito stupeas, luculenter differit, nobili eoque egregio exemplo, qua ratione ejusmodi biographiæ sint conscribendæ, dignusque, cui tot nominibus meritis tribuatur honos, in tanto per duo secula Augustanorum eruditorum numero admodum rarus, & nescio quo, pene dixeram ingrato, animo insolitus, a B. Spizelio demum ex exilio quasi revocatus. Sed hæc obiter. Quia vero nostro necessitudinis & amicitiae jure ex ultima voluntate Welschii opera quædam ejus *avindora* in manus venerant, noluit ea suppressere, sed desiderii & iteratis votis eruditorum satisfactorius, primo quidem *methodum medendi Walæo-Welschianam* anno 1679. & altero anno *ejusdem curationum propriarum & consiliorum medicorum decades X.* edidit: de quibus, cum in vita Welschii & in præmissis præfationibus plura ipse dixerit noster, ea huc non transferam, nisi hoc unum addidero, stupendam quoque SCHROECKII in his operibus edendis fuisse diligentiam & inexpugnabile non suis tantum, sed aliorum quoque observationibus rem medicam & literariam juvandi studium, qui tot aureas in describendo summo fastidio msc. horas utilitati lectoris dicavit, ut ipse in præfatione innuit.

Plura vero & majora præstitit nobile SCHROECKII ingenium in edendis *Ioannis Hellwigii*, philosophiæ & medicinæ doctoris, physicique Ratisbonensis celeberrimi *observationibus physico-medicis*. Quas

cum post funera auctoris nactus esset immortalis nominis medicus *Io. Georgius Volckamerus*, medicus Noricus, transmisit *Welschio*, ut ederentur, & hoc quoque fati functo, *SCHROECKIO* commendavit, ut & typis excubiri curaret, &, ubi videretur, scholiis adaugeret. Id quod mira felicitate ita præstitit, ut mirabile & lectu jucundissimum sit, occasione observationum *Hellwigianarum* tot annotationes enasci doctissimas, tot virorum celeberrimorum exponi cogitationes, tot singularia afferri rerum inusitatarum momenta, unde varia & multiplex *Schroëckiana* eruditio latissime se demonstravit. Quod tamen hanc laudem longe superat, meo quidem iudicio, inæstimabilis sentiendi & philosophandi libertas est, qua divinum *Podalirii* nostri ingenium usum est. Vti enim in omni philosophia, cujus partem nobilem medicinam constituunt, quicumque recte rationes inire norunt, nihil veritati magis officit, quam præjudicia auctoritatis & antiquitatis, quæ scilicet incrementis studii medici tantopere hæcenus obstiteret, ita nostrum regiam hanc viam ingressum, felicissime has cautes & syrtes superavisse, tum ipsa scholiorum *Hellwigianis* observationibus additorum lectio, tum confessio præfantis innuit, fatentis, *se in libera natum & innutritum republica, artium quoque ipso nomine liberalium esse studiosum, qui absque alterius injuria, ea in temporum felicitate, qua, quid sentiamus, libere edicere licet, suum non minus animi sensum libere exponere voluerit.* Quæ uti egregia, & justo, sensu veræ philosophiæ plena sunt, ita in tanto viro imitationem oppido merentur.

Tandem ad plenam, quam ab annis quatuordecim inceperat, concinnandam *Moschi historiam* animum adjiciens, eandem ad leges academiæ naturæ curiosorum elaboratam, anno 1682. 4. publicæ luci exposuit. In ea de *moschi* nomine, origine, & variantibus auctorum sententiis, de animali *moschifero* ejusque folliculò locoque natali: de *moscho* adulterino

rino veroque, ejusque natura, qualitatibus, incommodis, virtutibusque in omni fere morborum genere, de dosi moschi, medicamentis moschatis, ususque moschi sacro, politico, œconomico, cosmetico emblematico, deque rebus naturalibus moschatis, tanta eruditione, variæ lectionis copia per auctorum veterum & recentiorum latifundia se diffundente, tanto imprimis philologiæ curiosæ præsidio differit, ut impius & ab omni solidioris eruditionis sensu remotus sit oporteat, qui non magni Volckameri judicio subscribat, ita de hoc libro canentis :

*Dum tractat manibus Moschum, dum Schræckius edit,
En ! tibi divino tinxit odore librum.*

& Georgii Franci :

*Nil tibi corporei est, sis spiritus omnis, oportet;
Nam tua vis replet Solis utramque domum.*

Incidebant biennio post secularia collegii medici, quod scilicet A. V. *Lucae Stenglini* potissimum cura, auspicio vero illustris senatus Augustani anno 1582. erectum summa cum laude hæctenus floruerat. Cujus memoriam ut ipse quoque celebraret, edidit hoc anno 1682. *Hygeam Augustanam*, sive memoriam secularem collegii medici Augustani, inque ea non historiam tantum ejus & virorum celeberrimorum, qui Augustæ floruerunt, in artem salutarem merita, sed ipsius quoque inclytæ reipublicæ in divinam hanc artem benevolentiam & studium elegantissime exposuit, magnamque eo nomine gratiam, tum ab illustribus reipublicæ proceribus, tum ab ipsis collegii medici membris iniit, quam multum auxit, cum collegii medici nomine biennio post anno 1684. novam eamque multum auctam *pharmacopœiam Augustanæ* editionem pararet, de qua supra me dixisse memini, otiose hic non repetenda.

Nondum vero hic indefessi & verè ænei ingenii Schræckiani laborum publicorum finis est, sed enumerandæ jam essent tot observationes doctissimæ, sum-

maque eruditione refertæ, quas *miscellaneis academiæ naturæ curiosorum* singulis annorum decuriis inseruit: adjiciendaque doctissima scholia, quæ aliorum quoque lucubrationibus, ex quo ephemeridum director, & postea academiæ præses creatus erat, addidit. Verum cum hæc scriptionis hujus limites excedant, & ex præfixis auctorum indicibus facile colligi queant, ad ista quidem non descendo, id unum annotasse contentus, tantam in iis tamque singularem emicare eruditionem, ut meritissimam honorum sumorum viam ei mature straverint, largisque laudis & famæ corollis cumulaverint.

HONO-
RES.

Patuit ea nostro, cum eruditionis præstantissimæ datorumque de ea speciminum memor illustris academiæ naturæ curiosorum præses, inter socios eum, consueto diplomate exhibito, anno 1677. reciperet, *Celsi* addito cognomine societatisque tessera. Nec incommode præterque rem hoc ei nomen evenisse censeo, qui non solum ingenium monstrabat excelsum, & ad magna & ardua natum, cui illud Curtii incitamento semper erat: *nihil tam alte naturam constituisse, quo virtus non possit eniti*: sed qui rei medicæ experientia famigeratissimum quoque inter Latinos medicum Celsum non æquabat modo, verum etiam, quæ nostrorum temporum est felicitas & artis perfectio, superabat. Id quod summa sedulitatis & doctrinæ raritate in promovenda, juxta nobile illud institutum, re literaria medicinæ comparavit, exhibitis frequentibus observationibus rarissimis, imò, quod supra audivimus, libris quoque, juxta normam ab eo præscriptam, doctissime elaboratis. Quibus artibus cum sibi magnam ubique famam cum apud Germanos, tum apud externos conciliasset, & perspectissima omnibus esset ejus eruditio, ad alia quoque orbis literati decora aditum invenit. Anno enim 1678. Patavinorum academiæ, quæ *Recuperatorum* nomen sibi sumsit, a præside summi nominis medico *Carolo Patino*, qui nostrum impense diligebat, & fre-

frequens cum eo instituebat literarium commercium, adscriptus est; quam postea, anno scilicet 1701. *academia physico-critica*, & *Romanorum colonia physico-criticorum* secuta est, magnum honorem & ornamentum ex tam nobili tamque claro membro non inanibus votis captantes. Verum & Germania meritorum ejus grate memor, inque augendis ejus honoribus minime segnior, de evehendo Schrœckiano nomine admodum fuit sollicita. Anno enim 1681. splendidissimo academix naturæ curiosorum præfidi, plaudentibus collegis, *adjunctus*, & anno 1685. *ephemeridum* quoque *director* nominatus est, quod talis esset nostri eruditio, ut non melius aptiusque istud munus, quod & singularem industriam, & literaturæ, quam dicunt, elegantioris haud vulgarem cognitionem requirit, alii committeretur, fatente in diplomate ipso præfide. Ex quo tempore quoque noster non indefesso tantum studio, in tanta, qua utebatur, clinicæ praxeos frequentia, in opus hoc incubuit, ut elegantissime & ornatissime semper in publicum prodiret, sed & tot doctissimis observationes scholiis passim auxit, ut haud exiguam illa libri partem sibi vindicent. Verum & hæc occasio fuit literarium commercium cum plurimis summæque famæ & celebritatis medicis ineundi, ita ut fere spondere ausim, vix esse medicum alicujus famæ scriptisque clarum, a quo non epistolas acceperit noster, vel ad eum miserit: nec excitabo nomina ex ephemeridibus ab eo tempore, quo earum dirigendarum curam suscepit, facile colligenda. Illud tamen merito dolemus, vix superesse spem, ut tantus thesaurus epistolicus lucem unquam videat, cum voluntas viri summi obstare videatur. Vt tamen pateat, quo loco exteri quoque nostrum habuerint, unam addo, quæ forte fortuna in manus meas devenit, epistolam, & sua elegantia & scribentis nomine rariori exemplo commendabilem, quam scilicet elegantissimi ingenii femina, *Carola Catharina Patina*, patris desideratissimi difficilem obscurum-

rumque morbum & secutam eum mortem significavit, & medicam anatomicamque ejus morbi historiam, polypum aortæ revelantem, transmisit, quam quoque SCHROECKIVS *Epbemeridibus Dec. III. ann. I. in appendice p. 87. seqq.* una cum epistolâ medica, quæ obscurissimam morbi causam prælagiverat, inseruit, virginem istam eruditione virtutumque ornamentis nobilissimam vere prædicans. Ita vero illa:

Illustrissimo Viro Domino

D. LVCAE SCROCIO

Archiatro Cæsareo

CAROLA CATHARINA PATINA S.

„ Postquam parens optimus quinque mensium spatio
 „ sævissima & obscurissima ægritudine conflictatus
 „ fuerit, die decima Octobris post repetitos validissi-
 „ mæ orthopneæ insultus apnoicus occubuit. Ana-
 „ tomicam historiam haud sine lacrimis perlegendam
 „ tuæ curiositati seu dolori potius subjicere putarem,
 „ cum sciam, quanta jucunditate ipsius amicitiam ex-
 „ colueris. Angebatur parens optimus morbi potius
 „ obscuritate, quam sævitia, & pudebat medicum in
 „ medicinæ emporio ignoto ære, quo sibi mortem
 „ compararet, e vivis discedere. Culter anatomi-
 „ cus D. Alexandri Macopii ipsi addictissimi, qui sæ-
 „ pe de detecto morbo voce & scriptis philosophaba-
 „ tur, veritatem denudavit. Mæstissimam me super-
 „ vivere, tibi haud dubium erit, nec alio levamine
 „ profligabitur dolor, nisi in me eadem benevolentia,
 „ qua patrem meum prosequeris, derivata, quam
 „ ditissimam hæreditatem, te quamdiu superstite, mi-
 „ hi fata largiantur. Vale vir ornatissime, mihi que
 „ & familiæ nostræ favere perge. Scr. Patavii, lacri-
 „ mis potius, quam atramento, die 23. Octobris
 „ 1693.

Multo tamen majores parabantur honores nostro
 a summo imperii monarcha, LEOPOLDO I. glorio-
 sissimæ

sissimæ memoriæ, rerum Germanicarum supremo arbitro. Qui augustissimus imperator uti clementia prorsus singulari & æternis laudibus decantanda in bonas literas ferebatur, ita propensissimo quoque affectu tam nobile, famæque Germaniæ multum decus concilians collegium atque institutum profecutus est, quo illud in tutelam sacri Romani imperii recepit, & præsidem pariter atque ephemeridum directorem S. R. I. nobilium numero adscripsit, comitum palatii sacri Lateranensis axiomate & cæsareæ personæ medicorum honore auxit, & alia privilegia concessit, tanto imperatore dignissima, quæ ipse noster in *historica continuatione progressus academia Leopoldinæ imperialis naturæ curiosorum Dec. II. ann. 88.* adductis diplomatibus cæsareis, pluribus enarrat. Quo honore maectas SCHROECKIVS, aureo quoque numo, sacram imperatoris imaginem referente, confirmato, eo non ad efferendam animi superbiam, a qua tantopere abhorrebat, sed ad promovendas bonas literas usus est. Quo factum, ut cum, Volckamero e vivis sublato, præsidis illustre munus vacaret, excelsum hoc honoris fastigium unanimi membrorum consensu, approbante electionem augustissimo imperatore, ad SCHROECKIVM devolveretur, cui ab anno 1693. per triginta atque sex annos tanta accuratione præfuit, ut non minus gloriæ ab eo illustris academia, quam ipse ab ejus præsidio, consequeretur.

Tam effusis itaque cum prosequerentur honoribus nostrum exteri, summusque Germaniæ monarcha, impietatis plane accusanda fuisset patria, nisi & ipsa, quantum posset, tantum urbis suæ atque civium ornamentum evexisset. Verum nec ea parciore in hac re fuit. Ut enim taceam Decani collegii medici munere eum prima quidem vice 1683. & per vitam septies, insolito hæctenus apud Augustanos exemplo, summa cum laude fuisse functum, anno insuper 1712. propter summa in rem medicam merita secretioris senatus decretq & jussu physicus primarius, collegii

medicl

medici vicarius, & officinarum pharmaceuticarum visitator perpetuus constitutus est, tam felici successu patrum electionem approbante, ut fero licet funere humanis rebus hisque muneribus ereptus, impatientissimum tamen diligentiae, doctrinae, fidei vigilantiae curaeque desiderium apud omnes relinqueret.

*Vita
privata*

Talis erat, amicissime SCHELHORN, illustris SCHROECKIVS, si ejus vitae in theatro orbis eruditi actae historiam spectes: ad privatas ejus circumstantias quod attinet, matrimonium iniiit anno 1678. die 18. Maji cum virgine omnibus virtutis & laudis ornamentis conspicua, *Anna Catharina Pfanzeltia*, viri nobilissimi *Porphyrii Pfanzeltii*, mercatoris famigeratissimi, filia, quacum dulce quidem & amicum expertus est conjugium, verum non admodum foecundum, quippe ex quo non nisi unius filii, praematureo fato post annum iterum erepti, pater factus est, quam tamen orbitatem doctissimis ingenii foetibus noster solatus est, ita ut deficientes SCHROECKIANI sanguinis sobole, non desint tamen filii literarii, libros puto summa arte ab eo elaboratos.

Mores.

Ceterum nec mores ejus privati hic tacendi sunt, quibus scilicet non minus, quam eruditione, se fecit commendatissimum. Elucescebat enim in eo rara & ab omni furo remota pietas, quae etsi ab omni specie & ostentatione vehementer abhorrebat, radios tamen per totam urbem sparsit, ita ut non minus exemplo, quam colloquiis multos instrueret, & ad paria audenda excitaret. Vfus enim naturalium rerum cognitione ad deprædicandam opificis sapientiam, toties infinitae majestatis adoravit vestigia, quoties novas de rebus naturalibus faciebat observationes, vel ægrotos mortis faucibus eripiebat. Facile ex his, quae veritate dictante & tota civitate Augusta teste scribo, colligere licet, posito hoc fundamento totum virtutum chorum in illustri viro emicuisse, quippe cui nec morum sanctitas & vitae innocentia, nec frugalis & sobria vivendi ratio etiam inter affluentes opes, nec reverentia

verentia erga superiores, nec suavitas vivendi & conversandi, nec fidelitas amicitiae, nec amor pacis & tranquillitas, nec beneficentia erga pauperes ullo modo deessent, in quibus omnibus, secundum symboli sui argumentum, *nunquam* erat otiosus. Tam *Obitus.* nobile itaque literati orbis, & imprimis patriae Augustanae, sidus sero omnino occidere par erat, & in votis habebatur ab omnibus. Annuit divina gratia, quae orbi erudito praesidium, patriae ornamentum, ægris solatium rara annorum diuturnitate concedebat. Quam divini numinis in ætate proVectiore benevolentiam uti noster medica diætæ ratione, cum quoad animum, tum quoad corpus maxime adjuvit, ita beneficium hoc gratissimo agnovit animo. Nec tamen ita rerum humanarum, quae fluxae & caducae sunt, amore capiebatur, ut caelestia non appeteret, nec honoribus & divitiis inter mortales pertæsus, aeterna fastigia & duraturos thesauros anhelaret. Ad hos enim fines senectutis imprimis tempora destinaverat, & virium decremента, animi incrementa & itineris felicissimi praeparationem esse voluerat. Qua de re ipsa magis viri maximi, quam mea verba apponere liceat, ita ad me superioris anni veris initio scribentis: „Gravior hyemis praesentis status vires corporis mei, tot „annis jam gravati, non parum debilitavit, capitis „que vigorem diminuit, ut de longiori vitae produ- „ctione cogitare haud possim, immo nec desiderem, „devotas simul gratiae divinae, quae tot me beneficiis „hactenus obruit, gratias agens.„ Quibus artibus bene praeparatum, & in statione summi imperatoris vocem expectans pectus non potuit non ultimum iter felicissimis ingredi auspiciis, ad quod scilicet tam sollicitè sarcinulas hactenus convasaverat. Cujus ingrediendi praenuntium se praebuit marasmus senilis, qui naturalem vigorem senim enecabat; non ita tamen, ut non totus devotus DEO mira domesticorum, quique eum visitaverant, erectione adhereret. Qua animi praesentia & constantia, maxime vero devotione
summa

summa & pia in DEI & Salvatoris gratiam & merita fiducia conspicuus, animam tandem placidissima & beatissima analysi reddidit creatori maximo die tertio Ianuarii anni hujus 1730. hora post meridiem nona, quartum supra octogesimum annum agens, in quo vere impletum esse puto, quod dici solet: *Medicum oportere senem mori.* Ita quidem rebus terrenis ereptus est illustris SCHROECKIVS, plangunt Musæ, dolet patria, lamentantur ægroti, ipse tamen meliori sui parte superstes, divinæ academiæ socius adscriptus coram æternæ sapientiæ throno inenarrabilia verba differit, æternam interim nominis immortalis post se trahens nobisque relinquens fragrantiam. Quam in ultima voluntatis quoque suæ demonstratione insigniter auxit, variis legatis ad pias, quod dicunt, causas destinatis. Immo ut orbi literario post cineres quoque & favillas prodesset, bibliothecam quoque suam, optimis & præstantissimis libris referatam, celeberrimæ Augustanæ reip. bibliothecæ legato intulit, in qua tam diu de SCHROECKIANI nominis & famæ celebritate loquetur, quam diu honos nomenque laudesque manebunt bonis literis.

Et hæc sunt, amice jucundissime, quæ de tanto viro, uti imperasti, non tam copiose & ex argumenti dignitate persequi, quam insubida potius & prærupta scriptione, qualem meam paupertatem nosti, delineare constitutum fuit. In qua tractatione, si vel tu vel alii balbutientis offendentur infantia, dabit tamen gratiam & conciliabit benevolentiam argumenti nobilitas, & illustre SCHROECKII

nomen.

OBSER-

OBSERVATIO XIII.

Commentatio de vita & ratione studii
literarii venerandi senis,

PHILIPPI IACOBI CROPHII,

*Reactoris nuper gymnasii Augustani & biblio-
thecarii publici,*

societatis Latinæ Ienensis membri ho-
norarii,

Viri de scholastica juventute literisque amœnioribus
præclare meriti,

ad

laudatissimam societatem istam.

§. I.

Plenum humanitate, quod debetur virorum opti-
morum meritis, officium cum sit, oblivioni eripe-
re eorum memoriam, & immortalitati tradere lau-
dabile humanam sibi devinciendi societatem studium,
quo & virtutis contentio ali solet, & innumera in hu-
manum genus proficiscuntur beneficia: recte illi fa-
cere censendi sunt, qui fatis ereptorum res scriptis
exponere, & explicare viam connituntur, qua ad æ-
ternitatem nominis præstantissimorum meritorum cu-
mulo grassati sunt. Quæ imprimis consuetudo cum
societatum literariarum hætenus fuerit, quæ eorum,
quos suo albo inscribere, commendavit autem civi-
tati eruditæ doctrinæ præstantia pulcherrimis speci-
minibus comprobata, res literarias in suis commen-
tariis enarrare solent, & vos quoque ILLVSTRISSI-
SIME DOMINE PRAESES, virique ceteri eruditif-
simi eandem benevolentiam viris nonnullis doctissimis
præstiteritis, quos circulis vestris eripuit humani fati
conditio: non ablusurum me a scopo, quem vobis
præfixistis, spero, si vitam resque literarias venera-
bilis

bilis quondam senis, PHILIPPI IACOBI CROPHII athenæi Augustani rectoris & bibliothecæ publicæ curandæ præfecti, brevi commentatione explicuero. Ille enim & elegantiarum Latinarum tam fidelis custos fuit, ut juvenes suæ institutioni commissos magna fide & dexteritate singulari ad formandam justam ejus linguæ imaginem duceret; & vobis, viri optimi viros nonnullos suppeditavit, jugi labore ita effectos, ut vos non puduerit, eos societati vestræ adscribere: tandem vero ille vobis visus est, a quo nonnihil honoris nobili instituto, si adscriptus reliquorum numero esset, exurgeret. Eum autem cum præceptorem ego habuerim, & triginta fere annos familiariter cum eo vixerim, soceroque tandem gavifus sim, & pietatis officium, & rationes illius honoris, quo me nuper in illius locum susceptum mactavistis, a me postulare videntur, ut, qui omnium optime illum novi, & quibus artibus nomen posteritati commendaverit, intelligo, paucis edisseram, & virum doctum bonumque, & de literis atque juventute literarum studia æmulante optime meritum fuisse, dignumque, cujus in annalibus literariis conservetur nominis meritorumque memoria.

*Origo
nativitas, edu-
catio li-
tera-
ria.*

§. III. Dedit literis ornamento & præsidio futurum nostrum Augusta Vindelicorum, III. non. Sept. anni clō lōc LXVI. in hanc vitam progressum. Et fuisse quidem a multis seculis fecundam virorum doctissimorum matrem Augustam, nemo in annalibus civitatis literatæ adeo peregrinus hospes est, ut ignoret: in hoc autem viro edendo, formando, promovendo, alendo ad id respexisse videri jure potest, ut haberet, quem viris magnis & in campo literario omnium judicio immortalis gloria currentibus Betulejo, Wolfio, Hæschelio, Henischio, Ehingero, Reifero successorem daret, nec doctrinæ copia, nec institutionis scholasticæ dexteritate, nec meritis indignum. Illum autem parentem nactus est, a quo non modo virtutis & doctrinæ exempla multa atque præclarissima

ma

ma posset accipere, sed & cujus iudicio atque studio ita formari posset, ut egregie aliquando locum in civitate erudita tueretur. Fuit is vir plurimum reverendus atque eruditissimus, Ioannes Crophius, qui in gymnasio prius Annæano docuit, postea alumnis regendis ephorus præfectus est. Is ex disciplina Io. Henrici Bœcleri erat profectus, & ab hoc optimo præceptore in philologiæ sacræ & profanæ, omnique humanitatis scientia ita formatus, ut inter egregios celeberrimi viri discipulos numeraretur, tanta autem iudicii præstantia & diligentia contentione in effingendis literarum cultu adolescentibus selectis versatus erat, ut viri inde summi & reipublicæ Augustanæ moderatores æternam nominis meritorumque famam consecuti ex ejus disciplina exurgerent. Sed & fratrem noster habuit, natu majorem Ioannem Baptistam Crophium, veteris literaturæ cognitione præclarissimum, cujus nobile specimen reliquit, *antiquitates Macedonicas, sive de regio Macedonum principatu, moribus atque militia dissertationem*, dignam, quam ὁ πᾶν IO. GEORGIUS GRAEVIVS, accuratissimus hujus eruditionis generis arbiter, immortalis operi *antiquitatum Græcarum, tomo sexto*, infereret. His domesticis exemplis excitato & patris atque fratris institutione efformato, cum præceptorum, qui tum in gymnasio Annæano docebant, maxime rectoris, Georgii Friderici Magni, viri doctissimi (*) diligentia accessisset, dici non potest, quam fideliter scientiarum semina, prudenti solertique manu sparsa, retinuerit ager animi probe cultus & natura foecundus. Eas enim animi dotes noster a natura acceperat, quibus capere feliciter omnia, & accurate diuque servare, & ad rectos usus iudicio adhibito reponere, futuræ vero eruditionis ædificio fundamenta substernere certa poterat. Non itaque velitarius mi-

K k 2

les

(*) Eius vitam Noster enarravit in *historia athenai Augustani P. II. p. 241. seqq.*

lis & inexercitatus ad palæstram literariam in Ienensem academiam anno clō lō c LXXXVI. ineunte vere ablegatus est, sed eam doctrinæ copiam attulit, quam haud pauci, ignava opera institutionis fidelitatem eludentes, & fucorum instar viventes, ne tunc quidem referunt, quando eruditionis cujusdam superficialiæ opinione tumentes ex academiis redeunt, vacuis plerumque oculis & ingenio, plenis stolidæ præsumptione animis. A qua peste juvenum literis dicatorum memini sæpius nostrum adolescentes suæ curæ traditos vehementer fuisse dehortatum, & multoties hanc nostræ ætatis scabiem suspiriis & gemitu propter innumera, quæ in civitatem sacram atque profanam inde redundant damna, doluisse.

*Vita
& studia
academica.*

§. III. Parentem noster tum amiserat, cum academicam palæstram initurus esset: id quod haud exiguam studiis ejus cladem minabatur. Factum tamen divinæ providentiæ consilii, ut non modo patriæ proceres benevolentissimos experiretur, sed in academiâ quoque Ienensem delatus præceptores inveniret, humanarum divinarumque rerum cognitione præclarissimos, & magna doctrinæ fama inter eruditos eminentes, docendi facilitate & felicitate autem juventuti scholasticæ utilissimos: & imprimis viro optimo traderetur, a quo non minori, quam parentes solent, fide ejus cura haberetur. Nempe vixere tum in celeberrima academia magni viri Bajerus, Danzius, Saggittarius, Schubartus, Posnerus, Slevogtius, Schmidius, in quorum meritis commendandis si prolixus fuero, haud levem lectori rerum eruditarum ejus ætatis ignorantiam tribuere videar. Ab optimis itaque præceptoribus illis artibus formatus est, quibus sacrarum disciplinarum rationes recte tenere, & imprimis humanitatis studiis feliciter insudare poterat. Muneri enim scholastico aliquando cum laude obeundo se potissimum distinaverat, ita tamen ut ecclesiæ quoque ministerio aptus esset. Ex quo facile intelligi potest, non modo theologorum præstantissimorum ab ore

ore eum diligenter pependisse, sed imprimis quoque philosophiæ & philologiæ, & Latinæ Græcæque linguæ atque antiquitatum ad eas respicientium studiis maxima contentione invigilasse, adjecisse quoque mathematicum & historiæ præsidia. In quo non detestabilem multorum morem secutus est, qui aut istas plane disciplinas velut otiosas & pani olim lucrando inutiles prætereunt, aut leviter tantum, velut canis & Nila, tangunt, ita vero doctrinam encyclicam negligentes, maximis eruditionis præsiidiis se spoliant, & in sublimiõri quoque eruditionis genere plerumque infeliciter leviterque versantur. Quod quam damnosum sit, & evertendæ felicitati non modo juventutis scholasticæ, sed & civitatum & ecclesiarum, quibus postea regendis præfici solent, aptissimum, vir optimus haud raro discipulis enarrabat, imo proceres quoque rei scholasticæ præfectos monebat. Huic vero institutioni cum par attulisset ingenium erectum & attentum, & genuini candoris rectique sensus pectus addidisset, eam autem diligentia rationem haberet, eam studiorem contentionem aleret, qua inferior haberi poterat nemini, dici non potest, quam præclare omnique spe pulchrius in isto stadio absolvendo perrexerit, quanta alacritate præceptorum hortantium & calcar addentium voces exceperit, quæ diligentia testimonia ab iis acceperit, & quam dignus fuerit, cuius eruditio & industria vehementer commendaretur. Retulit itaque postea amplissima diligentia, doctrina, morumque testimonia, dignusque judicatus est, qui omnium amorem & benevolentiam mereretur.

§. IV. Plurimum autem adjuvit Crophianam *Præ-* contentionem, eruditionis stadium, quibus liceret *fertim* gressibus emetiendi, Ioannes Andreas Schmidius vir *sub lo.* summus, & tum quidem matheseos atque philoso- *Andr.* phiæ publicus in schola Ienensi doctor, postea vero *Schmi-* in Iulia sacrarum literarum professor & abbas Vallis *dio.* Mariæ, innumeris de re literaria atque ecclesia meritis immortalē nominis gloriam consecutus. In eo

enim nostro præceptor contigit, qui paterna cura atque fide non tantum ab ore ejus mathemata & philosophiam tradentis pendentem erudivit sed & juventutem ejus regere, consiliis adesse, doctrinæque rationes, etiam arcanas pandere, & quancunque posset, opem ferre atque auxilium studuit. Nam & ipse vir optimus similem benevolentiam fidemque a nostri parente erat expertus. Cum enim Augustanorum procerum beneficentia olim, orbus & exul, esset in collegio, quod vocant, inter alumnos receptus & educatus, Crophium patrem præceptorem habuit genitoris officiis non parcentem, ut adolescentem ad præclarâ quævis grassantem in eo. cursu adjuvaret. Cujus beneficii memor Schmidius, cum præceptoris memoria gratissima esset, nihil omisit eorum, quæ nostro in studiorum cursu rite tenendo & absolvendo utilissima fore intelligebat. At quantus in omni doctrina sacra pariter & philosophica ille studiorum moderator fuerit, tot theologi & philosophi celebratissimi specimina literaria loquuntur, ut his inhærere opus haud sit, præsertim cum omnia eleganter exposuerit disertissimus illustris MOSHEMII calamus (*). Hunc itaque cum ducem arbitrumque studiorum, hunc cum consultorem & adiutorem haberet, facile intelligi potest, quanta inde utilitas juveni scientiarum ardore flagranti, & omnem veri disciplinam animo complecti cupienti enata fuerit. Maxime vero laudandum in summo viro, quod ad veteris eruditionis fontes Crophium duxerit, scriptoresque Græcos & Latinos nocturna diurna manu versandos commendaverit. Hac ratione enim a superficialiæ eum eruditionis larva prudenter avocavit, quæ loquentia inani auram vulgi captat, nihil vero habet, quod solidum dici queat. Itaque dum per vetustissima sapientiæ divinæ & humanæ monumenta noster voluntur, dum de veterum moribus, sententiis rebusque curiosus disquirat, Græcæ simul atque Latinæ linguæ

(*) In memoria Schmidiana, Vol. I. Diff. ad hist. eccl. pert.

guæ eum sibi usum comparat, ut cum paucis com-
 militonum posset comparari. Historiam vero sapien-
 tiæ veterum præ ceteris amplexus, raro ejus tempo-
 ris exemplo plurimum in hoc doctrinæ genere va-
 luit. Cujus ut specimen publicum extaret, anno
 cLo Is cLXXXVIII. in cathedram publicam a Schmi-
 dio deductus dissertationem egregiam *de gymnasiis
 Atheniensium literariis* proprio Marte conscriptam vi-
 rorum doctorum examini subjecit. In qua eleganti
 tractatione mirandum est, virum juvenem, vix bien-
 nium in academica palæstra exercitatum, de argumen-
 to a nemine hæctenus satis & pro dignitate excusso
 explicatoque insigni lectionis veteris copia ea attulisse,
 quibus post ista tempora haud ita multa ex affluentif-
 simis Menagii, Stanleji aliorumque scriptorum histo-
 riæ philosophicæ horreis potuerunt adjici: ut taceam
 raram eo tempore avem illum fuisse, qui talia attingeret,
 feliciorum & rariorem, qui cum laude & do-
 ctrinæ testimonio in eo argumento versaretur. Recte
 itaque pronuntiavit B. IAC. FRID. REIMMANNVS,
ita auctorem (quem tamen Schmidium fuisse putat,) *hæc
 gymnasia descripsisse, ut omnibus ejusmodi argu-
 mentum in posterum occupaturis exemplo esse queat* (*).
 Talis cum esset, dignus ab academiæ patribus habi-
 tus est, cui post probatam examine doctrinam summi
 in philosophia honores mense Octobri ejus anni
 conferrentur.

§. V. Hæctenus felicissimis auspiciis in Musæ-
 rum Salanarum castris Chrophius militaverat, jam & Lipsiensibus nomen dare ex suorum consilio
 constituit. *Redi-
 tus ex
 acade-
 mia.*
 Eo in loco per annum fere versatus, ma-
 xime a theologorum, qui ibi docebant, celeberrimo-
 rum ore pependit. Et longiorem sine dubio in illa
 academia moram fecisset, nisi sumtus ingravescere
 sensisset, quos non nisi modicos facultates ejus patie-
 bantur. Ienam itaque repetiit, ea quæ a præceptoribus
 audiverat, lectione & meditatione ad justam ma-
 turi-

Kk 4

turi-

(*) In *idea system. antiq. liter. P. II. §. 15. p. 34.*

turitatem perducturus. Quo in opere dum versatur, & rem suam gnaviter urget, desiderium revisendæ patriæ ex improvise, justa vero ex causa, accenditur. Nempe tempus illud instabat, quo IOSEPHVS gloriosissimæ memoriæ princeps Augustæ Vindelicorum rex Romanorum eligendus erat atque inaugurandus. Quæ imperii solennia eo minus negligenda esse noster iudicabat, quo minus eum latebat, hujus generis pænegyres, ad quas celebrandas tota fere Europa solet confluere, vitæ quoddam theatrum esse, in quo omnis generis, nationis morumque homines conspiciuntur. Quorum rationes expiscari, moresque gentium noscere, & quid vitæ discendum sit, quid civilis prudentia observandum jubeat, cognoscere, magnum momentum habere in vivendi & philosophandi sapientia noscitur satis intelligebat. Mense itaque Augusto anni cl. lcc. LXXXIX. domum redux factus, studiorum profectus pulchris speciminibus Mæcenatibus atque fautoribus demonstravit, & ad confluentes ex omnium regionum angulis populos, quorum innumera turba Augustæ solennibus coronationis regiæ interfuit, ita attendit, ut prudentia morumque cognitio plurimum ex eo aleretur. Nunquam tamen a proposito semel statuto se dimoveri passus est, id imprimis respiciens, ut quos collegerat, thesauris, aliis iterum rite inserviret. Cujus exoptatam occasionem ei annus cl. lcc. LXXXIX. obtulit.

*Munus
collatum.*

§. VI. Nempe filio moderatorem studiorum quærebat Georgius Hannibal S. R. I. Comes ab Eck & Hungersbach, ducatus Carinthiæ & Marchiæ Vindorum architriclinus, qui tum temporis Reginoburgi sedem fixerat. Huic cum valde commendata esset Crophiana eruditio, formandis imprimis doctrina juvenum animis totâ adaptata, cum in familiam suam adscivit, in qua sexennio vixit. Habebat autem noster herum studiis apprime innutritum, & optimas disciplinarum rationes edoctum, qui filium suum Fridericum Iulium, maximæ spei juvenem, prudenter digno-

dignoque majorum splendore & natalium decoribus modo educandi curam indefessam alebat. Cui expectationi Crophium valde fecisse fatis, vel ex una sexennii mora, quam in isto munere fecit, intelligitur. Lætissimis autem successibus incrementa cœpit diligentia illustrissimi juvenis, per elegantissimarum disciplinarum vireta non obiter ducti, quod parens detestabatur, sed per omnia latifundia accurate versati, adeo ut habito publico examine, cui intererat, quicquid literatorum urbs comitiis frequentissima alebat, omnium spem atque expectationem superaret. Id quod haud parum famæ atque dignitatis nostro conciliavit, & eum illustrissimi comitis benevolentiam comparavit, quam ad vitæ finem sibi dulcissimam omnique voto majorem fuisse noster multoties testatus est. At nec illi ipsi hæc mora Ratisbonensis sine emolumento effluxit, eo quod in amplissimo hoc theatro constitutus occasionem nactus est, viris multis primæ notæ atque conditionis innotescendi, qui doctrina atque prudentia præclarissime effulgebant, & ex quorum consuetudine haud parum Crophiana profecit industria. Eo autem tempore, anno scilicet clō lōc XC. factum, ut cum carminis Germanici & Latini copia noster emineret, facillique vena uteretur, a fratre palatii cæsarei comitibus adscripto lauream poeticam acciperet, quam in solenni panegyri ex parentis voluntate ejus capiti imposuit illustrissimus discipulus. Quem tandem, academicis studiis jamjam maturum, relinquere cœgit vocatio ab amplissimo scholarcharum Augustanorum collegio ad subeundas præceptoris publici vices in gymnasio Annæano expirante mense Septembri anni clō lōc XCV. r.issa. Cui cum parendum erat, non sine publico fidei & dexteritatis testimonio eum discedere illustrissimus herus voluit. Convocatis itaque viris summis & dignitate atque natalium splendore & doctrina conspicuis publica oratione una cum discipulo vale dixit, & non sine lacrymis ex familia comitis innume-

ris benevolentiae testimoniis cumulatius in patriam abiit.

Schola Augusti praefatus. §. VII. Suscepit commissum munus Crophius praesente magnificorum scholarum collegio prid. id. Dec. ejus anni, & oratione id quoque solenni *de harmonia ordinis scholastici & aeconomici* habita auspicate est. Talem autem patria laetissimis speciminibus experta est, qualem fore expectaverat, & parentis fratrisque exemplum promiserat. Egregie enim proficiebant adolescentes ea aetate ipsius curae commissi, qua ad penitorem Latinae linguae cognitionem & ad haurienda disciplinarum encyclicarum rudimenta manu solent duci. Quos ita formavit, ut fundamenta prudenter jaceret, cuncta exercitatione firmaret, necessaria urgeret, jucunditatem disciplinae adderet, mores probatos effingeret, sicque spem patriae, (nobilissimam enim Augustanae juventutis partem publica privataque cura regebat) mitto artificio auget atque roboraret. Qua fide atque docendi prudentia adco procerum Augustanorum benevolentiam sibi devinxit, ut cum ineunte anno clō 10cc IV. rector gymnasii Georgius Fridericus Magnus muneri se abdicaret, communi secretioris senatus & scholarum collegiorum sententia amplissima ista provincia una cum cura bibliothecae publicae ei demandaretur. Quam spartam difficillimis reipublicae temporibus ornandam suscepit, eo quod urbs a Gallico exercitu occupata ab hostium jugo vehementer premebatur. Quae calamitas publica tanta fuit, ut haud pauci actum esse de salute reipublicae anxie subtimerent. Neque tamen illa tempestas nostri animum dejecit, sed imperterritus gubernacula naviculae illius, quam regendam acceperat, capeffivit, eamque fidem, vigilantiam, curam gymnasio regendo adhibuit, ut inter medios fluctus, quibus civitas mire turbabatur, cursum rite teneret, servaretur autem praestantissimum, quod in ea schola res publica Augustana habet, palladium. Nec defuit divinae providentiae auxilium, quod nostri animum erexit confirmavitque, quo cum mense

menſe Auguſto miraculoſo eventu liberaretur civitas, noſter inter primos fuit, qui Numini conſervatori & liberatori hoſtias offerret, muneris auſpiciis oratione ſolenni, quam flamma hæcenus bellica impediverat, factis, quibus *jucundam triftium recordationem* civibus commendando, quid a Deo patriæ, ſcholæ, ſibi diſcipulisque promitteret, facundo, quo utebatur, ore deprædicavit, proque imperatoris, imperii, patriæ patrumque ejus, ac gymnaſii felicitate vota publica nuncupavit. Anno autem ſequenti Joſephum I. glorioſiſſimæ memoriæ imperatorem carmine vernaculo ſalutavit, ea clementia excepto, ut ejus ſpecimen imperator numo aureo majori ſanctiſſimam ejus imaginem gerente extare voluerit. Qua felicitate Crophius noſter etiam a Carolo VI. imperatore nuper, eheu! noſtro clementiſſimo maſtatus eſt, cum adventum ei in urbe Auguſta humillima ſalutatione gratularetur.

§. VIII. Muneri hunc in modum graviffimo præſectus totis viribus in id incubuit, ut ei rite præſet, ſalutemque gymnaſii juventutiſque ſcholæſticæ ſupremam ſibi legem figendo, omnem animi contentionem, vimque doctrinæ, quæ haud levis illi inerat, eo conferret, ut in hoc, reipublicæ plantario educarentur juvenes, quibus ſalus eccleſiæ & reipublicæ ſuo tempore tuto poſſet committi. Quod qua ratione efficiendum ſibi eſſe ſtatuert, quemque eventum ſortita ſit ejus induſtria, poſtea enarrabo. In præſentia autem id non prætermittendum eſt, multum curæ in eo poſuiſſe beatum virum, ut juvenis ſcholæſtica vitæ quoque foroque præparetur, captaque dicendi facultate diſceret perſonam publicam effingere. Quem ſcopum ut attingeret, celeberrimorum antecellorum exemplum imitatus, in ſcenam aliquoties juvenes deduxit, orationibus autem publice habitis dicendi vires illis confirmavit. Et illius quidem rationes haud paucas habuit. Intellexerat enim, quam felici ſic via ad eloquentiam veram atque maſculam

*Ratio
muneris cum
latide
geſti.*

sculam duci queant juvenes, & quanto successu viri summi, & docendi peritia immortale nomen consecuti hac palæstra usi sint, ut adolescentes ad justum dicendi habitum istis exercitationibus præpararent. Quod argumentum cum mira perspicuitate exposuerit disertissimus incomparabilis viri, SAMVELIS WERFELSII (*), calamus, noster autem celeberrimi theologi rationibus mirum delectatus sit, ad hunc consulendum lectorem ablegamus. Ipse vero exempla in theatrum deducenda suo ingenio semper debuit: eo quod non extarent, quibus in magno, juvenum ad actionem ducendorum numero commode duci posset. Id quod cum coëgit, a severitate legum, quibus istud poëseos genus circumscribitur, certoque tempore definitur, interdum discedere, & ampliorem sibi campum deligere. Quem dici non potest, quanta ingenii felicitate absolverit, quanta dicendi elegancia & castitate veteris Græciæ Latiique floribus eum resperferit, qua arte morum characteres expresserit, quanto artificio adolescentes exercuerit, & quanta solertia ea omnia abesse curaverit, quæ rigidissimo censori displicere queant. Idem orationum publicarum exercitio factum est, quas imprimis frequentes esse voluit, ut haberent auditores, quibus profectus studiorum proceribus patronisque probarent. Maxime autem solennia publica, (jubilæa vocari mos est,) isto exercitationum genere curare solebat. Qualia de extructo gymnasio, deque sacris repurgatis Augustæque publica confessione anno clc lxxx. probatis aliisque occasionibus quinquies celebravit.

*Virtutes
scholasticæ.*

§. IX. In hoc gravi vero & amplissimo munere ita se vir optimus longo triginta atque octo annorum spatio gessit, ut & vivus omnium in oculis ferretur, & defunctus impatientissimum sui desiderium relinqueret. Non memorabo in præsentia, qua vel reverentia superiores, & imprimis magnificum scholarum collegium profectus sit, vel qua fide & hu-

mani-

(*) In orat. de comædiis Opp. p. 793. ed. prioris.

manitate collegas rexit; sed qualis tum in curando gymnasio tum in docendis juvenibus curæ suæ commendatis fuerit, paucis edisseram. Aderat autem viro perspicaci, & tum doctrinæ auxiliis instructo, tum avi, parentis, fratrisque & antecessorum quoque observationibus adjuto, maxime vero multorum annorum experientia firmato, accurata scholæ, quam gubernandam acceperat, notitia. Plurimum enim interesse semper ratus est, ut non ingeniorum tantummodo rite perspicendorum facultas docenti adsit, isque ipsum disciplinarum ordinem, quem circulus eruditionis solet suppeditare, rite teneat, sed ad ejusque loci genium hominumque, ex quorum filiis scholæ cives colliguntur, indolem practica prudentia attendat, eaque in rem præsentem deducere fatagat, quæ ob istas circumstantias non impossibilia videri queant. Quæ ubi negliguntur, probe intelligebat vir prudentissimus, tot ac tanta doctori scholastico impedimenta se objicere, quæ haud facile superari possint, & quibus incrementa rei scholasticæ mirum quantum sufflaminentur. Cujus ipsi exemplum ob oculos versabatur luculentissimum magni cetera viri, & immortalis gloriæ Hieronymi Wolfii, qui se non satis ad Augustanæ civitatis indolem, mores, circumstantias attendisse, & hinc amaroribus innumeris vitæ dies replevisse, haud semel in vitæ suæ historia (*) prodidit. Noster itaque, qui non ex aliarum vultu suam scholam metiebatur, pulchreque noverat, multa expedire aliis in locis, quæ domi obsunt magis quam profunt, in id potissimum sibi connitendum esse statuit, ut qua posset, via proxima suæ disciplinæ commissos ad pulcherrimarum scientiarum cognitionem perduceret, se autem gymnasii circumstantiis & temporum hominumque rationibus ita attemperaret, ut salva maneret scholæ salus atque incolunitas. Qua de re quot quantosque animi fluctus fideique omnem ob id lapidem movere conantis sollicitudines exper-

(*) Vid. *synopsin biographiæ Wolfianæ a me editam* p. 34. 40.

expertus sit, ego, in cuius sinum curarum partem effundere solebat, omnium optime novi. Alligatus autem erat methodo præscriptæ, quæ a Wolfii tempore frequentibus mutationibus formata tandem manu quasi ad ipsum devenerat(*), quæque in se quidem culpari valde non poterat, at incommoda, quod fateor, in quibusdam videbatur nostræ ætati, aliam eruditionis effigiem sibi depingenti. Ast his nostris temporibus adolescentes educandos esse probe noverat. Multum itaque curarum vir pius, & quodam conscientiæ tenerioris sensu æger ad id adhibuit, ut ea gymnasii conditio esset, quæ facere, quod possit, satis desideriis parentum, suppeditaret. Itaque neque auditoribus suis recentioris philosophiæ, historiarumque & geographiæ præcepta invidit, nec inferiorum classium methodum, quantum licebat, emendare neglexit. Quos autem nævos viderat, videre autem vir acutus fere omnes facile pro acumine & experientia sua potuit, eos amplissimo scholarum collegio candide detexit, & rogando, instando, monendo, calcarque addendo, & voce & libellis scriptis rem gymnasii promovere contendit. Inde enatæ consultationes scholasticæ gravissimæ, queis amplissimum scholarum collegium de emendanda disciplina scholastica aliquoties modeste monuit, & quo pacto immutari nonnulla ad adolescentium utilitatem possent, luculenter exposuit. In quibus libellis regnat prudentia didactica loci hominumque circumstantiis accommodata, quæ cum multorum annorum experientia nixa sit, digni sane essent, qui lucem publicam viderent. His vero impedimentis licet valde sufflaminari sentiret noster industriam suam studiumque, gymnasii res, quantum posset, promovendi, ita tamen ejus curam gessit, ita providit disciplinæ scholasticæ, ut quæ deesse judicabat, publica privataque institutione ipse perficeret, sic ut non defuerit

ado-

(*) Eam in *historia gymnasi Annaani P.I.* strictim delineavit.

adoleſcentibus occaſio favens & aperta in literarum ſtudiis proficiendi, & is juvenes quam plurimos ex diſciplina ſua in academias dimiſerit, qui probata doctrinæ ſoliditate impigre in ſublimeris eruditionis ſtadio progreſſi ſunt, multi in patria ſummis muneribus cum laude præfecti, nonnulli præclaris ingenii monumentis in civitate erudita famam nomenque nacti. Vivunt autem pauci in Auguſtana civitate ſacris pariter atque civilibus muneribus conſpicui, & multis nominibus de patria pulcherrime merentes, qui non Crophium præceptorem habuerint, & ad illum doctrinæ, qua enitent, partem & fundamenta grati referant; in funere vero viri deſideratiſſimi lacrymis & vocibus teſtati ſint, quanta pietate profiteantur, præclare eum de iſtis meruiſſe.

§. X. Non magnopere vero mirandum eſt, omnium eum diſcipulorum pectora ſibi devinxiſſe; ita enim inſtitutionem juvenum animis adhibebat, ut non ſeveritatem diſciplinæ, ſed paternæ curæ amoſſicæ ſentirent, omniſque inſtitutio non laboris moleſtiam, ſed ſtudii jucunditatem præ ſe ferret. Namque non tædioſum longorum & multorum præceptorum iter urgebat, ſed exemplorum uſuſque praxin præeundo ducendoque inculcabat, idque illa prudentia faciebat, quæ diſcendi tædia mira arte tegetet, & quandam diſciplinæ jucunditatem ingeneraret. Vnde non legibus ſe methodi ita conſtrungebat, ut non converſando, diſſerendo, excurrendoque interdum ad literarum amœnitates, alacritatem diſcipulorum aleret, augetetque attentionem, mire ad præceptoris fidelis & prudentis ductum erectam. Quo factum eſſe multis exemplis compertum eſt, ut maxima contentione ſe ſtudiis juvenes ingurgitaverint, & veterum ſcriptorum lectione immerſi eos potiſſimum fructus retulerint, quibus in academiam nonnulli veſtram delati meruerunt, ut veſtro, viri præſtantiſſimi, albo ob Latinæ linguæ uſum & exercitationem adſcriberentur. Eandem curam ſplendidæ quo-

quoque reipublicæ Augustanæ bibliothecæ præstitit, & imprimis virorum doctorum, qui ad hos thesauros inspiciendos consulendosque accurrerunt, conatus & studia ita adjuvit, ut promptissimo inserviendi studio eminuisse merito sit dicendus, sintque inter epistolas virorum eruditorum ad nostrum datas haud paucæ, quibus gratissimum hoc nomine illi animum testati sunt.

Corporis animique imago.

§. XI. Et hoc quidem modo hacque diligentia, per dimidium fere seculum rara felicitate vir optimus Pindo Augustano præfuit. Acceperat enim a natura corpus robustum, faciem liberalem, frontem non scholastica severitate rugosam, sed humanitate & lepore gratam & apertam, sanitate autem usus erat firma, talique, quæ immensi laboris molestiam perferre posset. Vnde quanquam a primo mane ad seram usque vesperam labore vere concatenato eoque haud parum molesto obrueretur, & quotidie plerasque horas in pulvere scholastico volutaretur, a morbis tamen ad senectutem usque immunis conservatus est. Senex post febrem catarrhalem vertigine & asthma vexari cœpit, quæ tamen senilis ætatis incommoda medici providentia & uxoris cura valde de eo sollicita feliciter levavit. Ingenium autem nactus erat largis a Numine dotibus instructum & supra modum elegans. Et in iudicando quidem cunctator interdum videri poterat, eo quod matura rerum experientia providentiam suaderet, at certiori cuncta & solido fundamento superstructa excussit, digessit, perfecit. Vnde haud semel eum mihi juvenili ardore ad consilia literarum properanti se cunctatorem objecisse, & cunctando rem Romanorum restituisse Fabium monuisse memini. Vbi vero accurate rem omnem exploraverat, valde certus erat & solidas sententiæ rationes præ se ferebat. Ingenii autem strictiori significatione ita dicti tanta amœnitate gavisus est, qua gaudere homo potuit. Vnde miram inventionis hylen animo servabat, & imagines rerum aptissime jun-

jungendo, in illis artibus præclare eminebat, quæ ab imaginandi virtute proficiscuntur. Hinc facilem largamque carminis venam nactus est, & imprimis symbolicæ doctrinæ artificio ita excelluit, ut cum paucis posset comparari. Prodierunt autem pauca apud Augustanos opera, imaginibus artificum, quibus ea urbs abundat, condecorata, quæ non Crophianum ingenium pulchre adjuverit. Valde vero ea cogitandi elegantia in sermonibus quoque effulsit, quos miro lepore & dicendi jocandique cum gravitate acumine temperabat, veterum sententiis aptissime suis locis adhibitis, quæ res, dici non potest, quantum ejus conversationem summis imisque commendaverit. Ast cum utile dulci misceret, nemo nisi melior ab ejus colloquiis discessit. Vnde factum, ut accedente canorum reverentia vultusque sereni gravitate & decore omnibus plane esset venerabilis.

§. XII. Non minores autem viro præstantissimo Pietas. inerant virtutes animi, sinceræ pietatis fructus elegantissimi. De quibus ne nimium dixisse videar, adducam verba collegarum, auctoritate & consensu generosissimorum scholarcharum funus ejus indicentium, quibus inter alia ad totius civitatis conscientiam provocantes ita de eo pronuntiarunt. *Cum & ingenii opibus polleret, & doctrina præstantissima ornatus esset, tantam tamen eruditionis curam non habuit, quantum animo adhibuit, ut eum & fide recta & moribus inculpatis Deo hominibusque commendaret. Quamvis enim baud vulgaris in eo eluceret eruditio, quæ magnorum virorum, Betuleji, Wolfii, Hæschelii, Ebingeri, Reiseri successorem eum fecit, nec meritorum gloria nec doctrinæ elegantia inferiorem, multo magis tamen in venerabili sene virtutis præstantiam suspicimus, animumque candidum atque veritatis studio simplicem, pium, rectum & in pietatis cultura ad vitæ exitum constantissimum, intemperatosque mores, quibus nobis & scholasticæ juventuti præluxit, admiramur. Quæ esse verissima non familiares tantum norunt, sed to-*

Obitus. ta Augustanorum civitas. Quo factum est, ut, cum nihil opinantem Yeralis ischuriæ morbus opprimeret, quo IX. cal. Octobr. an. cō lōcc XLII. pie placideque, editis prius præclaris fidei & constantiæ æternitatis solatia adspirantis speciminibus rebus mortalium ereptus & beatis sedibus illatus est, publicus civitatem luctus opprimeret; ipsi quoque illustres reipublicæ proceres lacrymis testarentur, quem amiserint; & innumeris suspiriis gemitibusque eo cultu & solennitate, sumtus ob insignia viri merita faciente amplissimo scholarcharum collegio, efferretur, qualem vix unquam Augusta viderat: impatiens autem desiderium apud omnes & immortalem nominis memoriam relinqueret.

Scripta.

§. XIII. Hunc Augustanum gymnasium rectorem habuit, hoc ornamento patria Vindelicorum colonia gavisa est, illustrissime Domine Præses, virique spectatissimi. Non subduxisset reipublicæ eruditæ operam noster suam, diligens admodum & in eruditionis partibus haud leviter versatus, nisi a scribendis libris & muneris ratio, & circumstantiæ domesticæ eum revocavissent. Qua de re cum ad Matthiam Schenckium, qui gymnasio ab anno cō lō LII. præfuit, ipse provocaverit (*) ejus verba apud celeberrimum SCHELHORNIVM (**) legenda & cum vita & præfationibus Hieronymi Wolfii comparanda, doctissimorumque horum virorum epistolæ ipsæ lectori eo magis adeundæ sunt, quo magis rem scholasticam non modo Augustanam sed universam mire illustrent. Reliquit tamen civibus suis vir beatus *memorias ad historiam occupationis urbis a Gallorum exercitu anno cō lōcc III. cō lōcc IV. factæ pertinentes.* Eo autem tempore, quo non. Dec. anni cō lōcc XXXI. altera extructi gymnasii secularis memoria auctoritate illustris senatus Augustani celebrabatur, actus istius secula-

(*) *Hist. gymn. Aug. P. II. p. 256.*

(**) *Amænit. liter. P. X. p. 1047. seqq. Conf. bist. gymn. Aug. P. II. p. 133. seqq.*

cularis solennitatem editis orationibus publice habitis, quæ: *hilaria scholastica*, inscripsit, ad posteros transmisit. Invitaverat vero ad hac solennia celebranda programmata publico, vernacula proposito, inque eo civitatis eruditæ sententias de antecessorum suorum meritis in literas enumeravit. Comprehendunt autem hilaria ista scholastica specimina luculenta, quam facilem & elegantem dicendi rationem tenuerit, quam carminis Latini & Germanici facultatem habuerit, & quam feliciter imprimis in inscriptionibus (in qua arte unus omnium facile regnavit) fuerit versatus. Quæ specimina vobis versata ob oculos putaverim, viri optimi & celeberrimi, cum Crophium nostrum numero sociorum honorariorum societatis vestræ adscriberetis, rati, nonnihil decoris ad institutum vestrum ex hoc ejus Latinæ linguæ usu & elegantia posse redundare. Majus autem opus & ætatem laturum a multis jam annis vir beatus erat molitus, conditurus historiam gymnasii Augustani, suis olim rectoribus & professoribus per orbem literarium celebratissimi. Nactus enim a parente monumenta haud pauca a Schenckio, Wolfio, Henischio, Stamlero de statu scholastico gymnasii scripta, illis multorum annorum studio & suo & amicorum labore adjecit, quicquid res ejus scholæ illustrare poterat. In qua sylva cum haud pauca essent, quæ consilia studiorum suppeditabant, a viro summo, Hieronymo Wolfio profecta, ea suis locis inferere, rectorum vitas, res, studia, scripta enarrare & non scholasticam modo historiam condere, sed & literarios Augustæ eruditæ annales instruere cogitabat. Quod præclarum consilium ego, qui arctissimo amicitiae & sanguinis vinculo ei diu junctus fui, urgere, fovere, languentem excitare, in partes curarum succedere, & ita opus maturare vehementer studii. At & quidam viri optimi metus difficultates nimium attingere visus, & mores cunctabundi, diuque omnia versantes, maxime vero quotidiani labores, quibus de

alenda honeste familia numerosa cogitare cogebatur, rem sufflaminarunt. Quare ne optato & utili labore in senio ingravescente patria careret, auctor ei fui, ut cuncta strictim enarraret, scholæ nascentis & adolescentis fata, docendi rationes, methodos varias & mutationes atque vicissitudines describeret, biographias rectorum adderet, cuncta autem *ὡς ἐν συνόψει* vernacula complecteretur, omissis digressionibus & monumentis, quæ ipsa exhibere prius statuerat. Morem gessit venerabilis senex & laboris ad cineres usque patientissimus, unde enata tandem vernacula tractatio, quæ *historiam originis & fatorum gymnasii ad D. Annæ Augustani. ejusque rectorum atque professorum* luculenter eleganterque exponit (*). In quo libello mole exiguo eam observationum egregiarum ad res scholasticas pertinentium syllogen nobis reliquit viri beati experientia & eruditio, quam in majoribus & spissioribus voluminibus sæpe frustra quæ- siveris.

*Vita
privata
rationes.*

§. XIV. Iniit matrimonium noster an. clō 10 XCVI. XVII. cal. Ian. cum virgine nobilissima, Regina Rosina Maria, viri maxime reverendi amplissimique Io. Andreæ Harderi, pastoris Annæani & rev. ministerii A. C. senioris filia unica. Quod matrimonium & uxoris fide, cura, amore, prudentia suavissimum & annorum diuturnitate longissimum, & prole sæcundum habuit, quinque filiorum, octo natarum parens factus. Quos liberos pie magnaue cura educavit, filium natu majorem, tuæ olim, maxime rev. director, curæ fideique in Salano athenæo potissimum traditum, sacro præconum ecclesiæ collegio in patria adscriptum vidit & lætatus est, at præmaturo fato trimestri post discessum suum ex hac vita æternitatis comitem habuit. Filias quatuor honestis conjugiiis elocavit, quarum natu maximam mihi uxorem desponsavit, cum me a pueritia valde amavisset, studiorum- que

(*) Aug. Vind. 1740. §. quam nuperrimi cl. SAM. GESNE- RVS in *progr. I. de hist. gymn. Rotenburg.* ex merito laudavit.

que auctor & ἡγούμενος atque præceptor fuisset. Quam cum talem expertus fuerim, quæ animum meum non nisi præmaturo obitu vulneraverit, desiderio fidei, amoris candidissimi & virtutis memoriam ejus renovare pium censeo. Vivunt cum matre vidua filius unicus, paternæ virtutis hæres, filia duæ virtutibus commendatissimæ.

§. XV. Pauca hæc sunt illustrissime Domine *Per-*
Præses, virique amplissimi, quæ ad vos de rebus *oratio:*
ad beatum Crophium pertinentibus differere visum
est. Potuissem ex multorum annorum usu & con-
versatione multa addere, nisi dicta sufficerent, ut
intelligatis, & Augustam in eo amisisse doctorem
optimum atque meritissimum, & Augustanos cives
haud paucos, quorum animos formavit, parentem
fidissimum, & vestram societatem membrum, hono-
re, quo eum maectavistis, non indignum. Cujus ut
ad posteros perennet memoria literarum honoris &
cultus interesse puto. Valet, & res vestras fel-
cissimis successibus porro agite. Scrib. Kauf-
byræ VI. Cal. Februar. anno
Ϸο ΙϷϷϷ XLIV.

OBSERVATIO XIV.

De

ADVOCATIS

celeberrimæ S. Rom. imp. lib. civitatis

AVGVSTAE VINDELICORVM,

*supplementi loco*ad ea, quæ de Advocatis Augustanis in historia
regiminis Augustani dicta sunt.

§. I.

QVam difficilis & intricata de advocatis urbium imperii liberarum tractatio sit (a), facile perspiciet, qui rerum publicarum mediæ ævi non ignarus, quantis tenebris argumentum hoc obseptum sit, cognoscit.

(a) Mire intricatum atque difficile fecere argumentum de advocatis imperii, urbium & provinciarum varia vocis accepti, varique advocatarum genera, quæ inter se a scriptoribus haud raro confusa multas juris publici historiæ mediæ ævi tenebras offuderunt. Alia enim est advocatia universalis, summo S. R. I. capiti, imperatoribus regibusque Romanis propria, omnibus imperii membris velut ultimum asyllum & tutamen destinata. Alia est advocatia particularis ex cæsarea commissione exorta, qua summi imperantis vices in tuendis statibus imperii alii obierunt. Et hujus quidem advocatiæ particularis varix in Suevia occurrunt species, inter quas eminet advocatia provincialis universalis (die Landvogtey in Ober- und Nieder-Schwaben) de qua in diss. *de ducatu Sueviae*, tum peculiari observatione *Alti eruditorum Lipsensibus* inserta egit, quem honoris causa nominamus, consultissimus vir BARTHOLOMAEVS DE HERTENSTEIN, Aug. civitatis consiliarius, ex instituto autem expliciturum nobile argumentum speramus, eruditissimum WEGELINVM syndicum & consiliarium Lindaviensem. Huic subjacent advocatiæ provinciales speciales, qualis Augustana, Brisgoviana, Ergoviana similesque. Sed & ecclesiis advocati dati sunt, unde advocatia ecclesiarum universalis, & particulares multæ exortæ sunt. Idem de advocatiis civitatum dicendum, præter universalem enim civitatum advocatiam, particulares quoque earum advocatiæ fuere, ut ex hac dissertatione disci potest. Confundendi autem distincta hæc inter se occasionem dedit, quod haud raro diversa advocatarum genera conjuncta unique etiam personæ commissa sunt. Cujus exemplum esse potest,

noscit. Exigua enim de iis, & popularis magis ac confusa, quam accurata apud scriptores coævos mentio, qui rerum juriumque civitatum imperialium ignari, non poterant non in multis hallucinari, quos tanquam testes coævos recentiores secuti, in varios & errores inciderunt, & incertas semitas dubiasque vias delapsi sunt. Monumenta vero publica temporis injuria ita dissipata sunt, & ex eruditorum plerorumque evanescere oculis, ut in tam arduo negotio rarius, quam par erat, ad ea provocantes viros doctos videas. Non itaque mirum, ancipiti pagna de hoc argumento decertasse viros eruditissimos, ut ea, quæ inter PAPPVM & HEIDERVM de eo disputata sunt, satis evincunt. Præcipue in iis quæ ad celeberrimam sac. Romani imperii liberam civitatem Augustam pertinent, tantis sentibus in hac materia obseptum est iter, tot nebulis obscurum cælum, ut quo te vertas, fere nescias. Ipse certe GASSERVS, medicus Augustanus & historicus celeberrimus, cujus *annales Augstburgenses* diligentia illustris MENCKENII nuper debebamus, etsi in consarcinanda patria historia erat longe diligentissimus, totque patriæ historiæ, jurium & fatorum schedas perlegerat, quot vel solis oculis videre vel centesimo non licet, præter nuda tamen rerum ab advocatis gestarum, & in patriæ ejusque jurium defensionem susceptarum indicia, pauca habet; & ad hunc tamen fontem cum scriptoribus medii avi collatum recurrerunt, quotquot hætenus de hoc argumento tractationem instituerunt. Cujus non alia forte causa est, nisi Augustani chartophylacii seculi decimi quinti sine infelicitas: de qua chronicon aliquod msc. ad annum 1489. sequentia refert. *Georgium comitem Werden-*

Ll 4

bergen-

Leopoldus archidux Austriæ, qui cum Sueviæ provinciæ advocatus esset, a Wenceslao anno 1383. Augustanæ quoque civitati advocatus datus est. Ejusdem quoque seculi documentis evinci potest, advocatos provinciæ Sueviæ universalis subordinatos sibi certo respectu advocatos Augustanos interdum habuisse. Ad quæ si provide attendatur, lux nonnullis locis inferri poterit, sine qua non nisi palpate licet.

bergensem eo tempore ad D. Conr. Peutingerum dixisse, in arce sua Rotenfelsiana duabus in arcis multas urbis Augustanæ chartas & monumenta asservari, quorum copiam cum sibi Peutingerus fieri optasset, ejus promissum a comite factum, qui prætori suo in dicta arce mandaverit, ut liberam inspiciendi chartas illas antiquas copiam Peutingero non denegaret, impetrasse quoque cancellarium hunc Augustanum a consulibus, qui tunc summæ rei Aug. præerant, veniam post expedita Ocuiponte reipubl. negotia in reditu ad dictam arcem deflectendi, & hæc monumenta perlustrandi. In via vero tristissimum accepisse nuncium: Arcem Rotenfels severissimo incendio consumptam, simulque omnia ista Augustanæ civitatis monumenta (tempore Syfridi episcopi, quo urbs direpta & incensa fuit, eo translata) a Vulcano devorata esse. Quo factò chartophylaceum Augustanum in arcem Rothenfels delatum sit, juvat ex GASSARI annalibus Augsburgenfisibus ad an. 1088. huc transferre. Ita vero ille: Dum tunc etiam Egbertus Misniæ Marckgrafius (qui post quinque annos ab imperatoris nostri Hainrychi satellitibus, prope Brunswicum in molendino; Eisenbüttel vocato, obtruncatus est) jussu pontificis in cæsarem, contra imperatorem, cujus affinis erat, a Deo ordinatum, lectus a papistis in Saxonia esset, certe nostrum Augstburgum in ipso cœnæ Dominicæ festo, anni M LXXXVIII. quidam uno plus, nonnulli tribus minus, numerant, a sæpe dicto Welfone, qui ad Saxones defecerat, tertium proditorie ac dolo malo, comilitantibus vicinis Algoinibus & Bojariis, una cum episcopo suo captum, integroque triduo tam inhumaniter exspoliatum misere est, ut præter incolarum promiscuas cædes, opumque privatarum direptiones, etiam ex archivis reipublicæ cuncta tam civitatis privilegiorum diplomata cum tabularum gestarum annalibus, instrumentisque quibuscunque, & quæ vocant registris ærarii, secum avexerint, ac feria secunda Paschæ, urbem ærumnose destructam muris undi-
 quar

quaque solo æquatis, lamentabiliter sane everterit impius hostis. Porro diplomata & consignatas literas prædæ hujus, cum aliter usui non esset, ad Rotensium superioris Algeæ arcem, tanquam ad inaccessum locum, comportarunt hostes, ubi aliquot sæculis non sine deploranda majorum & omnis antiquitatis obliteratione incognita non tam delituerunt, quam mere sepulta fuerunt. Donec tandem senatus Augstburgensis nostra memoria ea subodoratus, a Wolfio, Montfortense comite recuperare majore affectu, quam effectu studuerit, fortuito enim igne, sub Carolo V. cæsare, absumta in dictæ arcis, propugnaculo Rotensello dicto, nefarie fataliterque sunt.

Nemo itaque Augustanæ historiæ lacunas mirabitur porro, qui ad hæc fata oculum intenderit. Interim quæ apud veteres de hoc argumento reperiēbamus, in compendio olim retulimus in *dissertatione præliminari, historiam regiminis Augustani ad annum 1368.* complexa, præfixa *historiæ regiminis Augustani* studio beati viri DAVIDIS LANGENMANTELII collectæ, & a nobis editæ. Incidit tamen post dicti libri editionem in utriusque nostri manus liber msc. auro contra carus, historiam advocatiæ Augustanæ per diplomata & monumenta publica complexus, & ut ex præfatione patet, publice celeberrimæ civitatis auctoritate e servatis documentis fide dignis circa seculi decimi sexti initia ab auctore anonymo, sed rerum Augustanarum callentissimo, conscriptus, quem ea, quæ paulo ante incendium absumsit, monumenta inspexisse, ex adductorum diplomatum hodie majorem partem amplius non obviorem numero & multitudine videre est. Cujus libri fundamenta & argumenta, cum ea quæ dicto loco attulimus, non tantum lumen sed & robur & illustrationem solidissimam concilient, non ineptum vel alienum a nobis, qui patriæ honori & libertati vires & vitam debemus, putavimus, hac scriptiuncula potiora indicare, eaque aper-

tius ex monumentis in eo libro exhibitis probare, quæ alibi brevius & non satis auctoritatibus munita, recte tamen a nobis dicta sunt, sicque historiam quandam præclari axiomatis atque dignitatis suppeditare.

§. II. Duplicis generis magistratus olim in imperii civitatibus obtinuisse, & tum proprio & civico tum imperiali jure eos regimen administrasse, nemini antiquitatum non prorsus ignaro ignotum esse existimo. Qui mos a primis coloniarum imperatoriarum principiis ad imperatorum ex Germanorum sanguine oriundorum tempora propagatus (b), cuilibet civitati, quæ Romani imperatoris parebat imperio, & proprium ex civibus suis magistratum constituit, & cæsaris loco judicem præfectumque dedit. Quod ab Othone potissimum non absurde deducit SIGONIVS *de regno Italiae* l. XVII. p. 284. dignus, qui audiatur: *Regni, ait, civitates Ottho plerasque liberas, tributarias omnes reliquit. Nam quarundam etiam perpetuos marchiones, aut comites, superiore sibi reservato jure, constituit. Libertatem autem civitatum in eo fere posuit, ut leges, consuetudines, jurisdictionem, magistratus, vectigalia sui ferme juris atque arbitrii haberent; ita tamen, ut sacramentum regibus dicerent: Quocirca alios sibi præfectos rex, alios civitates ipsa constituerunt &c. quos quidem rex ad jura reddenda & populos in fide continendos in provinciis collocavit, ii missi, sive nuntii sive legati imperatoris vocati. Quos vero populi ad regendam civitatem & jura moderanda posthac crearunt, ii consules duo aut plures fuerunt, ex antiqua Romanæ reipublicæ consuetudine desumpti, qui quotannis ex singulis civitatibus creati aut apud episcopum civitatis, aut apud nuntium regis jurarunt. Et ad hanc quoque normam Romanam olim coloniam, quæ*

(b) Quamvis etiam certum sit, ipsam imperii Romano-Germanici constitutionem, & augustissimum imperatoris fastigium harum præfecturarum occasionem satis mediæ ævi ita ferentibus, simul suppeditasse.

quæ in liberam postea imperii civitatem transit, AVGVSTAM VINDELICORVM præter duumviros, vel quo antiquo etiam nomine gaudebant, consules, ab imperatore quoque comitem, præfectum, judicemve accepisse, quibus advocati urbis, impari tamen jure, successerint, ex monumentis fide dignissimis in dicta *historia regiminis Augustani* p. 10. seqq. abunde demonstratum esse existimamus.

§. III. Multum tamen difficultatis cognitioni juri & officii advocati Augustani, quem hodiernum *den Land-Boigt*, vocamus, affudit prolixissimæ & antiquissimæ episcoporum Augustanorum cum magistratu de juribus utriusque controversiæ, quæ cum pro temporum factorumque diversitate diversam quoque acciperet faciem, dici non potest, quantis tricis advocatiæ Augustanæ historia involuta fuerit, curia episcopi Augustani ad se & suam potestatem pleraque advocatiæ jura trahente, civitate vero ejusque senatu pro avita libertate strenue contendentibus, eamque ubi factorum iniquitate detrimentum & jacturam passa erat, multa fortitudine vindicantibus. Quæ ut latius cognoscantur, ea potissimum, quæ PAPPVS pro episcopali circa advocatiam jure, HEIDERVS contra illud pro civitatis libertate & *αὐτονομία* mascule disputavit, perlegenda sunt.

§. IV. Sed ut iis missis, quæ conjecturis potius, quam liquidis demonstrationibus a viris doctissimis disputata sunt, ad certiora, quæque diplomatum chartarumque publicarum fide nituntur, descendamus, illud primo exploratum est, urbis Augustanæ advocatos imperatorios clero quoque Augustano datos fuisse, ut eis in dicundo jure, tuendis privilegiis, & quæ alia sunt, quæ potestatem secularem desiderant, officium suum præstarent. Cujus satis luculentum argumentum est, inter Burcardi, ducis Sueviæ hæredes & Henricum episcopum Augustanum cum capitulo constructum instrumentum fidei, quo vicus Geysenhausen capi-

capitulo tradebatur. Ex eo enim, A. C. 982. scripto aperte patet; *traditionem illam, & secutam fidei stipulationem factam in ecclesia cathedrali in manus advocati urbis Wernerii a præposito capituli Gerbardo.* Idem mos obtinuit seculo sequenti. Cum enim anno Christi 1029. Bruno episcopus fratribus regularibus canonicis Augustanis certum terræ districtum legato donasset, idque legatum post dicti præsulis obitum canonicis, consentiente imperatore Conrado, esset tradendum, *in manus quoque Mungoldi advocati urbis Augustanæ, ab Vdeschalco tradente & Dieterio capituli decano recipiente publico erecto instrumento factum est.* Pari modo seculo XII. anno scilicet 1125. non res tantum sed personas quoque ecclesiasticas choro capituli per manus advocati Wernerii traditas fuisse monumentum adhuc superstes luculenter enarrat. Et hinc ratio formulæ in dicasterio publico in palatio episcopi haberi solito: *über Pfaffen und Layen*, potest intelligi.

§. V. Non vero moderandis tantum juribus ecclesiæ Augustanæ, sed administrandorum quoque, certe tuendorum bonorum ecclesiasticorum negotio adhibitos fuisse Augustanos advocatos, notabile monumentum seculi duodecimi loquitur, in quo *Friedericus urbis advocatus de usurpatis juribus ecclesiasticis præter limites ab advocatia ipsi constitutas agit penitentiam, sancteque pollicetur, se non alia ratione canonicorum juribus & bonis se immisturum, nisi quatenus advocatia urbis postulet, & requirat, & ab Ascui-no antecessore suo fuerit factum.* Vnde manifeste liquet, advocatis Augustanis certum etsi suis terminis circumscriptum jus in bona cleri Augustani fuisse: quod cum urbis advocatus administraret nomine imperatoris, postea ad ipsam ecclesiam tractum in detrimentum civitatis conversum est.

§. VI. Postquam enim ad comites de Suabec advocatia urbis Augustanæ hæreditario quasi jure pervenerat, de eo vero simulque magistratu Augustano gra-

ves querelas fuderat Conradus episcopus Augustanus ejusque clerus, quod juris communis & civici illi essent negligentissimi, multa inde de juribus advocati inter clerum & civitatem exorta est disputatio, quæ tandem prudentia imperatoris Friderici Barbarossæ in comitiis Norinbergenfibus Anno 1156. finita ita est, ut accurate limites inter jura ecclesiasticorum virorum & advocatum atque magistratum Augustanum definirentur, ex quibus ea potissimum quæ huc pertinent, *codici legum juriisque Augustanorum*, Rudolphi I. jussu ex chartophylacio, privilegiis, legibus, statutis, pactis, conventis reliquisque monumentis publicis congesto illata sunt. Qui antiquissimi juris Germanici codex hodie superstes, ut tandem aliquando a viro docto rerumque Augustanarum veterum perito publicæ luci exponatur non immerito precamur (c).

§. VII. Hæc tamen etsi Fridericus I. princeps optimus ita constituerat, obiit tamen paucis ab hinc annis anno 1162. Adelgofus, ultimus Suabecci comes, qui quod hæredem non haberet, ad quem advocatia urbis Augustanæ transfret, optimam occasionem imperator nactus sibi esse visus, multis injuriis ansam præripiendi, & mutuis litigiis atque querelis imponendi finem, tandem sibi & imperio dictam advocatiam, quam comites Suabecci hæcenus ab imperatoribus quidem, hæreditario tamen titulo, possederant, tum hæreditario tum fisci nomine vindicavit, Conrado de Zeilenhard constituto in urbe Augusta suo vicario. Ita enim & controversiis cum episcopo & clero & querelis de male administrata per advocatos justitia, maleque defensis civitatis juribus occasionem præripere se posse judicabat. Quod jam FELIX FABER in *historia Sueviæ l. I. c. 12.* observavit, qui inter

(c) Diximus ex instituto de hoc libro msc. ejusque specimen dedimus, in *collectan. crit. ad hist. Germ. lingue Vol. IV. p. 661.* & de edendi ejus consilio, quod B. Wengius conceperat, *Vol. VII. p. 325.* fuisse egimus.

ter alia: *Iisdem temporibus mortuo Adelgoso de Suebeck sine heredibus, qui fuit advocatus Augustæ, ipsamque advocatiam, tanquam propriam possidebat, ipse imperator omnia sua vindicavit & Augustam civitatem imperio addidit. Quamquam enim ab antiquo civitas imperialis fuerat, tamen per nobiles imperio fuit detracta. Id quod ante Fabrum jam notavit Vrspergensis.*

§. VIII. Occurrit tamen altera & opportunior occasio, libertatem Augustanam non tantum a difficultatibus, quibus ab episcopo Augustano, & ducibus quoque Bavarie premebatur, sed & ab omni jure alieno vindicandi asserendique & ita eam advocatis quoque ducum Sueviae, qui ab imperatore Fridrico I. eam potestatem hæreditario jure nacti fuerant, subtrahendi, & pristino splendore postliminio quasi restituendi, cum Conradus II. quem & Conradinum nominant, Suevorum ducum ultimus, circa annum 1264. & sequentes ad tuenda sua in Siciliae regnum jura, quæ tum mire turbabantur, ut annalium fides loquitur, omnem virium suarum nervum colligeret, numosque, unde poterat, corraderet: tum enim providentissimus senatus Augustanus, eo quod hæcenus advocatiam Sueviae duces non nobilibus tantum & patriciæ dignitatis viris, sed & episcopis Augustanis contulerant, unde mirum quantum civitatis jura turbabantur, quibus medendis tum in aula imperatoris tam confuso rerum Germanicarum statu nihil erat auxilii, occasionem egregiam nactus, soluta haud exigua argenti summa libertati suæ suppetias tulit, inita cum Conrado II. & Ludovico comite Palatino Rheni atque Bavarie duce transactione, nactus hac de re celeberrimum illud libertatis suæ monumentum, quod narrat GASSERVS *in annal. Augsburg. ad ann. cit.* & nos ex eo potiora repetimus *l. c. p. 13. not. 5.* quæ non exscribimus (d). Verum hoc non possumus ut
potio-

(d) Totum cum aliis privilegiis Augustanæ civitati concessis

potiora hujus diplomatis, cujus copiam nullibi omni adhibito studio tunc potuimus nancisci, cum ista scriberemus, quodque hactenus rerum Augustanarum scriptoribus non indictum quidem, nullibi tamen expressum est, silentio prætereamus. Ita vero constituerunt dicti principes: *Quod a Georgii festo civitatem Augustanam, una cum ejus personis, bonis & facultatibus in peculiarem tutelam receperint, omnem contra insultus defensionem & auxilium atque protectionem promiserint, ita ut neque coram ducibus Sueviæ vel Bojariæ neque coram episcopo Augustano ullis jurium vinculis possint mancipari. Porro concesserunt ut a nemine ducum Sueviæ Bojariæve titulo & nomine possint in jus vocari, vel jus in eos exerceri, præter urbis advocatum, ita tamen, ut jus suum, contra subditos dictorum ducum apud judices eorum legitimos exequantur: nec cuiquam porro liceat pignore vel alio juristitulo civem Augustanum in alieno judicio morari, sed ut omnes jus suum coram prætore vel advocato urbis tueri teneantur. Abrogant quoque omnem censum (Umgeld) urbi ab episcopo hactenus indictum, vel ab aliis vel ipsis Sueviæ ducibus indicendum, telonium quoque ducum de transitu suis terminis definiunt, & liberum viarum transitum inter Augustam urbem & arcem Bavaricam Fridebergam nuper extructam muniunt, ad antiqui juris & consuetudinis traditionem, omnemque a Baviaræ duce libertatem civibus pollicentur, simulque exemptiones & libertates ab advocatia Sueviæ, ab antecessoribus collatas confirmant, pænæque trecentarum librarum muniunt, constitutis tribus simul libertatis Augustanæ vindicibus. Quam transactionem testium loco subscribere, suisque sigillis munivere episcopus Constantiensis Eberhardus, & Burcardus abbas S. Galli, præter alios nobiles ex more seculi in testimonium adductos.*

§. IX.

in extenso, quod ajunt, exhibuimus in *appendice ad historiam regiminis Augustani* iterata cura editam.

§. IX. Interim infeliciter gesta re Conradus Sueviæ dux Neapoli tristi fato obit, miris turbis implicatur totius Europæ, imprimis Germaniæ, status, quas interregnum illud famosissimum viginti, & quod excurrit, annorum sequebatur. In quo cum & episcopus Augustanus, qui Conradinam urbem ab omni jurisdictione aliena exemptionem transverso oculo intuebatur, de suis juribus tuendis cogitaret, huncque in finem peculiari documento cum clericis ecclesiæ suæ ad tuendam, servandam, defendendam, nec aliis nisi canonicis suis committendam advocatiam ecclesiæ suæ se obligaret, novæ inde inter dictum episcopum Hartmannum & senatum Augustanum excitatæ sunt controversiæ, quod multis magistratus urbis Augustanæ, quæ sibi suoque advocato asseruerat, juribus episcopus contradiceret, sibi que vindicaret, quibus tamen, quod in imperio supremus iudex non inveniebatur, transactionibus medela facta, & ita paci & tranquillitati publicæ inter episcopum & civitatem ratione jurisdictionis advocatorum aliquantisper cautum fuit, donec felici sidere ad Rudolphum Habsburgicum imperii insignia rerumque publicarum moderandarum habentæ deferrentur.

§. X. Illustrissimus scilicet iste princeps fuit, quem non imperio tantum Romano Germanico asseritorem & vindicem vere augustum, sed & civitati Augustanæ patrem & evergeten constituit divina providentia. Is enim, habitis A. C. 1276. Augustæ comitiis, lassatam tot controversiis & in contentionibus præviis pro libertate sua civitatem potentia sua recreavit, lites diremit, jura & privilegia civitatis confirmavit, & conscripto de iis libro, qui, *libri civitatis* nomine, hodiernum extat, & cujus supra facta jam mentio, auctoritatem addidit, advocatiam imperio vindicavit, advocati jurisdictionem definivit, ab episcopi jurisdictione distinxit, duumvirorum & senatus officia & potestatem decrevit & descripsit, & addendis quoque augendisque vim addidit, cunctaque

que privilegio firmavit, in quo cives Augustano: ab omni aliena servitute prorsus eximit, suæque libertati luculenter restituit. Quam libertatem & Adolphus Nassoviæ dux, qui Rudolpho successit, peculiari diplomate confirmavit, sanciens, *ut coram nemine, nisi advocato suo, Augusta Vindelicorum cives in jus rapi accusarique queant, nec alia nisi ad ipsum imperatorem valeat ab advocato Augustano appellatio.*

§. XI. Idem non tantum factum a Ludovico quarto, sed aucta quoque ἀνονομία Augustana peculiari privilegio, cujus cum in dicta sæpius historia regiminis Augustani p. 17. mentio, uti tamen fieri debebat, ommissa est, hic potissimum repetimus argumentum: *Laudata scilicet fide officiis & integritate civitatis Augustana, & confirmatis privilegiis, quæ ab imperatoribus, regibus, ducibusque accepere, ita libertatem dictæ civitatis auget, ut primo: ad summam quadringentarum librarum nummorum, collecta imperatori debita definiatur & restringatur, civesque ab omnibus oneribus reliquis dimittantur immunes. Secundo ut laudata civitas, quam ex eminentissimis imperii urbibus esse magnifice prædicat, soli imperii jurisdictioni subjaceat in perpetuum, ita ut ab imperio Romano nullo pacto, emtione venditioneve, feudi collatione vel alio quovis modo alienari & avelli queat: Tertio ut cives Augustani in omnibus dicasteriis digni & perfecti censeantur, qui ad jus dicendum & officia imperii administranda cum aliis imperii nobilibus possint debeantque admitti. Quarto, ut nemo bona civium Augustanorum vel naufragio disjecta, vel incendio direpta & ejecta ullo modo ledere audeat, sed civibus omnis juris via ad ea defendenda pateat. Quinto, ut in jus vocari coram peregrino iudice non queant, sed, tantum coram advocato suo ejusque vicem gerente prætore rationem reddere teneantur. Quæ omnia efficacissima clausula munita, aureaque, quam vocant bulla roborata, anno 1329. Augustanæ libertati eximium robur & firmamentum addidere.*

§. XII. Vsi hunc in modum libertate & *αὐτονομία* sua magistratus civesque Augustani, in dicundo jure omnem diligentiam omnemque dexteritatem adhibuerunt, eo quidem successu, ut non civitas tantum prudenti regimine gubernata latissimo flore caput indies magis extolleret, sed lites quoque peregrinorum sæpius in forum Augustanum sua justitia celebre vocarentur; quod cum advocatiæ & inde pendenti præturæ urbis Augustanæ famam insignem conciliaret, metueret autem senatus providentissimus, ne advocatia ista oppignoraretur principi vel nobili cuidam, Carolum IV. imperatorem eo permovit, ut peculiari privilegio, nobis in *historia regiminis Augustani* præterito, anno 1358. sanciret & promitteret, *nunquam advocatiam urbis Augustanæ vel pignore vel venditione vel alio titulo ab urbe alienandam, sed in æternum sacro Romano imperio propriam servandam esse* (e). Quod libertatis & advocatiæ suæ firmamentum tamen cum Carolo iterum expiravisse visum fuit, filio ejus Wenceslao dictam advocatiam cum totius Sueviæ advocatia ejusque juribus & peculiari jurisdictione in Ludæos Leopoldo Austriae archiduci quadraginta millibus ducatorum oppignorante, qua de re imperatoriæ literæ datæ anno 1379. proluxe loquuntur. Quod etsi alienum a privilegio nuper obtento, & in detrimentum libertatis urbis cedere videbatur, maluit tamen senatus Augustanus boni principis, de Germaniæ salute solliciti, qualem Austriae archiducem suspiciebant, quam helluonis de imperii Germanici incolumitate minime cogitantis, ferre imperium, ejusque auspiciis advocatia urbis frui, præsertim cum laudatus princeps multa egregia urbi promitteret, amplissimeque ei voluntatem suam declararet,

(e) Solebant advocatiæ interdum a divis imperatoribus personis quibusdam illustribus ad dies vitæ, quin ipsis quoque familiis titulo oneroso ad certum tempus concedi & oppignorari, qui multarum postea querelarum fons extitit, quem obstruere hoc privilegio imperator voluit.

ret, re veraque præstaret. Non tamen diu perstitit in manibus domus Austriacæ advocatia Augustana. Revocabat enim eam Wenceslaus, odio statuum imperii pressus, cujus culpam in dictum archiducem coniciebat, eamque cum totius Sæviæ advocatia Stephano Baviaræ duci tradebat.

§. XIII. Interim & alio modo vexabantur cives Augustani, advocatorum nempe, qui in confuso isto imperii statu, qui Wenceslai tempore invaluit, sæpius mutabantur, infreni licentia, cum superiorem non timerent, & potestate atque munere suo abuterentur. Quod imprimis ab urbis advocato Wilhelmo Fraunsbergenfi in Hag factum, qui indigne civitatem in litem pertraxit, suo tamen damno & bonorum suorum jactura, quod cum ab ACHILLE PIRMINIO GASSERO in *annalibus Augstburgensibus ad annum 1386.* fusius enarratum sit, ea hic, ubi brevitati litamus, non repetimus. Permovit tamen ista injuria senatum Augustanum, ut omnes in id vires intenderet, ut de creandis sibi proprio jure advocatis & obtinendo de ea re privilegio cogitaret. Quod etiam ab imperatore Sigismundo, civitati semper clementissime affecto, liberalissime consecutus est. Is enim peculiari diplomate anno 1426. *Et fidem, integritatem atque officia senatus & civitatis Augustanæ magnifice prædicavit, & peculiaris clementiæ hoc testimonium esse voluit, ut senatui Augustano liceret, proprium sibi denominare & eligere advocatum, ab imperatore quolibet certo confirmandum, & per totum vitæ tempus tuendum atque conservandum: ut porro advocatus ab Augustano senatu nominatus & ab imperatore datus atque confirmatus prætori ipse suo (Stadtvoigt) a senatu electo jus banni loco imperatoris concedere queat, juxta tenorem juris & legum civitatis &c.* Quibus uti Augustanæ civitatis *ἀυτονομία* egregie munita est, ita hodiernum tenore hujus privilegii accuratè observato egregie efflorescit.

§. XIV. Extricaverat se optimi imperatoris beneficio e multis, quibus quotidie fere irretiebatur, se-

natus Augustanus incommodis, supererat & aliud, quo subinde vexabatur, difficultate non carens incommodum. Oppignorata erat advocatia in campis Lyci, vulgo die Strafsvogtey, ab imperatore episcopo Augustano, Petro cardinali, viro ingentis spiritus multæque audaciæ. In ista vero advocatia, quæ a vico Menchingen appellationem sortita est, cum haud pauci containerentur pagi, quorum jurisdictio tum ad cives Augustanos pertinebat, fieri non poterat, ut non multæ inde controversiæ atque lites exorirentur. Ex quibus se extricandis hæc a clementissimo imperatore peculiari diplomate via monstrata est, *ut soluta summa trium millium nummorum, senatui populoque Augustano potestas concederetur, advocatiam Menchingensem & Ottoburanam, eadem pecuniâ summa, qua oppignorata fuit, reluendi, sicque jura & potestatem dictæ advocatiæ ad se trabendi, in omne illud tempus, quo non ab imperatore ejusque successoribus reluatur; injuncto simul episcopo & clevo Augustano mandato, ut dictam advocatiam civitati cedant, nisi cives Augustanos omnes, in dicta advocatia prædia habentes jurisdictione advocati Sueviæ superioris exemptos esse & non parere velint*, signatis literis, Aug. Vind. in festo Nativ. B. M. V. die 8. Sept. 1431. Et si enim jam triennio prius cæsareo mandato episcopo fuerat injunctum, ne cives Augustani, præter jus & consuetudinem in dicasterio dictæ advocatiæ, quod singulis annis circa Æquinoctia institui solet, gravarentur, edicto pœnali firmata libertate, eam tamen, quam innuimus, viam modumque se difficultatibus turbisque eripiendi necessitate pressus elegit senatus providentissimus. Neque tamen multum de advocatia Menchingensi sollicitus, in id tantum incumberebat, ut civium libertatem & incolumitatem tueretur. Id vero multum episcopo Petro stomachum commovebat, qui cum Romam ad consequendam cardinalitiam dignitatem esset profectus, de accepta a senatu populoque Augustano injuria multa conquestus in curia Romana commissio-

nem

nem, quam nominant, consecutus, litem, domum reversus, senatui movit, inter alia, advocati constitutionem & jura sibi vindicans. Quod cum sollemnissime negasset & mascule ei contradixisset senatus Augustanus multis controversiis ansam dedit, senatu non cedente, & avita privilegia libertatemque tuente, donec Fridericus imperator advocato Augustano, qui e S. R. imperii mareschallis Pappenheimensibus tunc erat, mandato committeret, ut suo nomine & auctoritate inter commissarios episcopi & deputatos Augustanos litem componeret, quod & tandem anno 1456. ita factum, ut, quod advocatiam concernit, in eo convenirent: *Quoties dicasterium in palatio episcopi (Voigts-Geding) colligitur, advocatum imperii, ejusve vicarium, prætorem Augustanum (der Reichs-Stadt Vogt) ei adfuturum, eique jurisdictionis insignia a pedello deferenda, Gersthovaque jurisdictionem advocati nomine exercendam esse.* Quod cum episcopo non placeret, nec tamen cæsarea auctoritate definita iterum hostiliter disjicere auderet, multa cum prætore civitatis eo tempore egit, ut iste episcopi jurisdictionem agnosceret, quod ille tamen fortiter recusavit, ad muneris sui naturam provocans, quod imperatoris & imperii nomine jus exercent, simulque imperatoris hac de re decisioni se submittens. Qui prætor quoque, *Georgius Otto*, sæpius pro advocatiæ jurisdictione cum episcopo concertavit. Quod tandem, exclusis ex choro majore ecclesiæ cathedralis civibus Augustanis, in novam litem in curia Romana degeneravit, ubi iterato impetu de jurisdictione quoque Augustani advocati decertatum est. Cum vero ipsa *ἀυτονομία* civitatis in dubium vocaretur, ad ipsum imperii monarcham Fridericum confugiens senatus augustissimum implorarat auxilium. Qui pro summi judicis auctoritate decano atque capitulo cæsareo rescripto sub pœna summa injungebat, ut a lite senatui Augustano in curia Romanâ intentata desisterent, & in aula cæsarea ea, de quibus conquesturi essent, exponerent, majestatemque imperii ad alienam

curiam translata litis controversia lædere amplius non auderent. Quæ omnia fusissime nec sine luculento indignationis cæsareæ indicio enarrantur in dicto rescripto, quod signatum *Lintii die 10. Decembr. 1486.*

§. XV. Eadem, Friderico comite Hohenzolleren-
si præfule, acta fabula; tantis enim litibus mox de re-
ductionis jure circa advocatiam vel præfecturam Men-
chingensem Augustano senatui debito, mox de auctis
præter fas oneribus, & injunctis civibus Augustanis,
in dicta advocatia prædia habentibus, præstandis novis,
mox de avocandis a jurisdictione magistratus civibus
dictis concertatum est, ut gloriosissimus imperator,
tribus mandatis necesse duxerit, pressæ Augustano-
rum libertati succurrere, quæ tamen a scopo nostro
paululum aliena hic non moramur, nec latius enarra-
mus. Majoribus tamen hoc prælusit motibus; tanta
enim indignatione res gesta fuit, ut tandem senatus
populusque Augustanus anno 1490. armata manu li-
bertatem tueri occæperit, cui tamen publicorum mo-
tum initio mature amica compositione obvium ive-
runt prudentiores, uti latius hunc tumultum narrat
GASSERVS in *Annalibus ad b. a.*, qui pluribus vi-
dendus.

§. XVI. Poterant & huic narrationi addi alia
passim advocatiæ Augustanæ historiam tangentia, quæ
inter vicinos principes civitatemque contigere, & im-
primis afferri privilegium Caroli VI. imp. glor. mem.
quo concessum senatui Augustano advocatum sibi vel
ex sac. imperii nobilibus vel ex patritiis denominare;
tum vicariorum quoque advocatiæ, quos prætores,
vulgo die Reichs - Stadtvoegte, vocamus, historiam
tangere, vel ad alium & prolixiorem campum excur-
rendi necessitatem injungunt, vel prolixiora sunt, quam
ut heic pro instituti ratione enarrari queant, & variis
tantum veterum schedarum relationibus nituntur, non
fide diplomatum, quibus tamen præsentem cominen-
tationem circumscripsimus, quare ei nunc justus a no-
bis imponitur finis.

CATA-

CATALOGVS ADVOCATORVM AVGVSTANO- RVM collectus

a
B. DAVIDE LANGENMANTELIO,
& jam emendatus.

E Berhardus Hermannus, post interfectum Burcardum.	A. C. 926
Wernerus a Seldenegg, eques	982
Welfo II. comes ad Ammerse	1012
Mangoldus comes Entzberg	1029
Schweigerus comes Suabec.	1067
Afcuinus comes Suabec.	1071
Wernerus comes Baltenhufanus & Suabeccen- fis	1090
Fridericus I. imper. Roman.	1162
Conradus dux Sueviæ	1183
Philippus dux Sueviæ	
Fridericus II. dux Sueviæ	1223
Conradinus dux Sueviæ, rex Siciliæ	1235
Sigfrid Welferus Patr. Aug.	1263
Berchtholdus a Mulhausen	1277
Albertus comes Hohenburg.	1284
Henricus Walter a Ramschwag.	1290
Vlricus comes Helfenstein	1305
Conradus comes Kirchberg.	1309
Dietegen comes Castel (*)	1312
Conrad a Ramschwagen	1317
Otto Greiff, eques	1332
Petrus ab Hohenegg	1338
Fridericus a Freyberg, eques	1338
Fridericus dux Teccensis	1347
Vlricus comes Helfenstein	1368
	M m 4
	Con-

(*) Hunc Sueviæ præsidem provincialem fuisse, ex monumento quodam anni 1313. patet.

Conradus comes Oettingensis	A. C. 1374
Fridericus comes Palatinus Rheni, dux Bavarix	1375
Leopoldus archidux Austriæ	1379
Waltherus von der alten Klingen	1383
Wilhelm Fraunsbergius, eques in Haag.	1386
Iohannes Landgravius de Lüttenberg, vel Leuchtenberg	1389
Sigost Landgravius a Lichtenberg	1390
Henricus Portner	1392
Stephanus comes Palat. Rheni	1395
Henricus ab Abensperg	1395
Ernestus dux Bavarix	1400
Schweigerus a Gundelfingen	1402
Rudolphus ab Heideck	1413
Conradus a Reischach	1420
Stephanus Episcopus in Wagram	1426
Haupt Marschallus in Pappenheim	1430
Henricus Marschallus Pappenh.	1451
Georgius Marschallus Pappenh.	1482
Adam a Frundsperg in Mündelheim, eques	1500
Wilhelmus Marschallus Pappenh.	1502
Wilhelm Dapifer, baro de Waldeburg	1518
Bernardus a Freyberg, eques	1553
Ioannes a Rechberg in Hohen-Rechberg, eq.	1561
Ioannes a Freiberus	
Caspar a Schonau	1593
Carolus a Freiberg in Haldenwang, Rhonau &c.	1595
Carolus a Freiberg &c. jun.	1613
Henricus baro de Stein in Gedingen & Eberstall eques	1624
Henr. Sebast. Schertlin in Burtenbach, eq.	1649
Ioan. Dietericus a Freiberg.	
Benj. Menzingen.	1693
Io. Iac. Holtzapfel in Herxheim & Köz, P. A. reip.	
Aug. duumvir	
Wolfg. Iac. Sulzerus, P. A. reip. Aug. duumvir.	

MISCELLANEORVM
 HISTORIAE PHILOSOPHICAE,
 LITERARIAE, CRITICAE
 PARS TERTIA,
 PHILOGICO - CRITICA.

OBSERVATIO I.

Differtatio epistolaris ad Ioël II. 23.

ad D. C. A. M.

ROgasti me, *vir plurimum reverende*, sententiam meam de dubio sensu verborum IOELIS *capite secundo, commate vigesimo tertio*, quæ ab interpretibus in *diversos sensus tracta* jucundo nuper inter nos colloquio occasionem exhibuere, & præbuerunt disceptandi non ignobile argumentum. Pollicabar tibi uberiorem sententiæ meæ demonstrationem, & me in ære tuo jam esse sentio. Patieris itaque, ut, si non nova profero, quod facile largior, veteri tamen interpretationi, frustra a doctissimis viris lacessitæ, eas rationes afferam, quæ nova forte eam luce illustrabunt. Sunt vero verba vatis hæc:

וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ וְשִׂמְחוּ בַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כִּי נָתַן לָכֶם אֶת-
 הַמּוֹרָה לְצַדִּיקָה וַיֵּרֶד לָכֶם גֶּשֶׁם מוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ בְּרֵאשִׁית:

Locus vero totus difficultate fere nulla laborat, nisi quod vox מוֹרָה duabus vicibus in hoc commate

Mm 5

occur-

occurrent, & varie ab interpretibus accepta, quoniam non sagittarii tantum (a), sed & doctoris (b) & pluviae (c) notionem obtinet, difficultatem moveat. Plurimis enim priori loco (nam de posteriori controversia nulla est,) doctorem justitiæ, multis imbrem vel pluviam tempestivam, notat, quam sententiam post ó interpretes, qui effectum pro causa, cibum pro pluvia cibum producente agrumque fecundante posuisse videntur (d), & Syrum atque Arabem interpretem (e), qui cum Græcis faciunt, tenent Iudæorum commentatores celeberrimi: ABENEZRA & KIMCHI, & ex Christianis, philologi magni nominis: IO. BVXTORFIVS (f), IO. TARNOVIUS (g), IO. VORSTIVS (h) EDVARD. POCOOCKIVS (i), IVNIVS quoque & TREMELLIUS (k), præeunte ipso CALVINO: quibus, dubitanter licet, accedunt DRVSIVS (l), PISCATOR, & versio Anglicana, itemque DIODATI (m). Etsi vero luminibus tantorum virorum, qui de sacra philologia tantopere meriti sunt, plurimum tribuendum suo jure est, vulgarior tamen sententia, & in se sana, elegans & scopo Spiritus S. consentaneâ, & ita comparata est, ut nulla urgente necessitate relinquenda non esse videatur. Cujus post accurate expensas textus circumstantias hæc potissimum rationes se mihi obtulere:

§. I. Antiquæ & commendatissimæ quidem ab accuratione versiones voces את-הכורה לצדקה vertebant per doctorem justitiæ, ex quibus præcipue nomina-

(a) 1. Sam. XXXI. 3. 2. Sam. XI. 24. (b) Ef. X. 15. Job. XXXVI. 22. (c) Pf. LXXXIV. 7.

(d) Græcos in altera sententia fuisse contra ἀνοψίαν asserit TARNOVIUS, ad b l. p. 113. Vertunt enim τὰ βρώματα εἰς δικαιοσύνην, nisi cibos pro doctrina posuisse admodum improprie velis.

(e) in bibl. Polyg. WALTONI. (f) in concord. Ebrais, voce צדקה. (g) Comm. ad h. l. p. 113. seq. (h) Philol. S. P. I. c. 2. p. m. 58. (i) Com. ad h. l. p. 205. seq. (k) in Versione sua h. l.

(l) Comm. in Propb. min. p. 453. (m) in versionibus hujus loci.

minamus, primo quidem *Cbaldaum Paraphrasten*, qui reddidit **אתיב לבן יתכלפכן בזו** *restaurabit vobis doctorem vestrum in justitiam*; tum SYMMACHVM, virum Ebraicæ linguæ peritissimum, cujus fragmenta versionis V. T. ob hanc rationem a viris doctis plurimi fiunt; qui vertit τὸν ὑποδιδασκόμενον, uti ex codice τῶν ὁ Barberino, cui ad marginem adscripta erat hæc Symmachi interpretatio, notavit V. C. LAMBERTVS BOS (n): deinde *Vulgatum*, sine gravi ratione non contemnendum, qui pari modo interpretatus est, *doctorem justitiæ*, a SIXTINO AMAMA, gravissimo vulgati cenfore, cum hujus loci mentionem faceret (o), non reprehensum. Ex recentioribus vero potior interpretum & commentatorum pars pro hac significatione militat, velut ex B. *Lutheri* nostri, *Pagnini*, *Leonis Iudæ*, *Castalionis*, *Munsteri*, *Vatabli*, *Cocceji*, *Grotii*, *Osiandri*, *Vinariensium*, multorumque aliorum, hic sine fastidio non citandorum, laboribus patet, quibus Iudæorum magistri, R. *Salomo*, R. *Abarbanel*, R. *Iapbet*. aliique accedunt. Etsi vero leve prima fronte videtur argumentum hoc a consensu interpretum, præcipue vetustissimorum, desumptum, plurimum tamen ponderis in ambiguo locorum scripturæ S. sensu definiendo habet. Vti enim iis temporibus proximi fuere, ubi penitior & accuratior linguæ sanctæ cognitio florebat, ita istis potissimum subsidiis instructi, quibus recentiores plerumque carent, accuratius quoque mentem scriptorum sacrorum perspicere potuerunt, sine gravissima ideo ratione & necessitate urgente non deserendi. Quod tamen ad LXX. interpretes, qui huic versioni contrarii sunt, eo minus applicari potest, quo magis eorum lapsus noti sunt, quicquid contra clament *Vossius*, *Waltonus* hisque similes.

II. Fa-

(n) in *obs. ad b. l.* subjunctis editioni rñ, & a securata. p. 1090. 6.(o) in *Antibarbaro biblico*, l. III. p. 588.

§. II. Favet etiam contextus, & totius vaticinii harmonia. Quod si enim illud attento, quo decet, oculo intueamur, & prædicatorum ad sua subjecta relatorum conditionem pie expendamus, apparebit liquido, de majori quadam re cogitandum esse, quam de sola restituenda agri fertilitate, annique fœcunditate. Quod ut clarius appareat, N. præsupponendum, quod neminem stili prophetici vel mediocriter gnarum inficiaturum arbitror, Spiritum S. in describendo statu ecclesiæ sæpe ab *ἐπιρροιαίς* symbolum petiisse, & sub schemate regni naturæ statum & conditionem regni gratiæ adumbrasse (p): vel sexcentis hoc exemplis demonstrari potest (q), & sine hac clave nemo sensum vaticiniorum reseraverit. 3. probe considerata prædicata in textu antecedente & consequente occurrentia; dicitur vero c. II. v. 2. *dies Domini veniens, dies tenebrarum & caliginis, dies nubis & turbinis, cui similis non fuit a principio, & non erit in annos usque generationis.* &c. comm. 17. *Dicent, parce Domine populo tuo, & ne des hæreditatem in opprobrium, ut dominantur eis nationes; quare dicerent in populis: ubi est DEVS eorum?* comm. 28. seqq. luculentius. *Et erit posthæc effundum de Spiritu meo,* &c. ex quibus prædicatis, nisi me omnia fallunt, si ad hanc regulam exigantur, sequitur, de majori longe & illustriori re esse cogitandum, quam de sola fertilitate agri, & danda anni cælique felicitate. Etsi enim hoc quoque DEI beneficium post annos esurientes & steriles magnum est, non tamen tale est, quod omnibus seculis opponatur, cum superioribus quoque temporibus eo gavisi Iudæi fuerint, secus vero factum sit in doctore justitiæ. Eum enim intelligi, ex consequentibus in textu judicari potest, ubi status ecclesiæ Iudaicæ

(p) Vid. omnino SAL. GLASSIUS noster, *pbilol. S. I. I. tr. 4. f. 1. can. 5. p. 320.* ed. recentissimæ, qui inter alia ad nostrum Prophetam III. 18. 22. provocat.

(q) Vid. cel. VITRINGA *ad Ies. XI. 6. seq. T. I. comm. ad b. l. p. 418. seqq.* itemque in *præfatione.*

daicæ tempore advenientis doctoris justitiæ I. C. & conditio doctrinæ salvificæ adeo depravata exhibetur, ut agro depasto a cicadis, regionique per calamitates & annonæ caritatem ad angustias reductæ similis videatur. Hæc doctrina, a Phariseorum fermento tanquam a cicadis corrupta, in insigni illo die Domini (qua phrasi Messiæ adventum designari patet ex Malach. IV. 5. & Io. VIII. 56.) (r) exultanti veræ ecclesiæ & suspirantibus fidelibus per Christum doctorem justitiæ restituta, & in hunc finem Spiritus S. gratia in fideles effusa est, imminente horrendo DEI die atraque iudicii luce in contemptores Iudæos destinata. Et hæc allegoria, qua fœcundantis tempestatibus symbolo doctrinæ veræ communicatio præfiguratur, ignota esse illi non potest, qui ad phraseologiam Spiritus S. probe attendit, & conferenda sunt loca Deut. XXXII. 2. Iob. XXIX. 12. Amos VII. 26. Es. LVI. 11. 12. aliaque sæpius obvia. Hisce demonstratis facile jam intelligi potest (s), quomodo vulgarior versio cum contextu cohæreat. Promittit enim benignissimum numen pœnitentibus restituendam felicitatem, & quidem talem, qualis requiritur ad maximum & singulare prorsus, idque sine exemplo, in Sione excitandum gaudium. Hæc felicitas autem, quoad terrena quidem restituenda erat per regionis fertilitatem cœlique benignitatem, accedente propheta vel doctore aliquo insigni, qui modum acquirendæ hujus felicitatis, & ordinem divinum, secundum quem, ex legibus justitiæ suæ, Deus eam dare vult, doceat, & confirmet, ut facile *Israëlitæ agnoscant, in medio Israëlis esse Deum, & Iehovam esse Deum suum, & non amplius esse Deum*, quæ verba v. 27. occurrentia ipse TARNOVIVS de oblatione Spiritus S. interiori explicat, ex qua explicatione per se

(r) Vid. SAMVEL WERENFELSVS, in *cogit. ad loca* N. T. *opp. theol. phil. p. 315 seq.*

(s) Vid. COCCEIVS *ad b. l. CALOVIVS bibl. illustr. ad b. l. p. 717. seqq.*

se jam necessitas talismodi doctoris fuit, etiamsi de ampliori textus sensu & illustriore significatione non cogitaremus. Quoad spiritualia vero, in inopia ecclesiae dandus erat doctor justitiae insignis ille, Messias, qui ordinem salutis divinum, justitiae rationem, viamque felicitatis aeternae persequendam ostenderet; qui postquam venit, mittenda erat pluvia tempestiva, illa scilicet, quam in sequentibus largissime promittit, Spiritus S. & effundenda per illum abundantissima sapientiae & doctrinae caelestis flumina, quae ideo ordine c. III. subjungit vates, quia Christum doctorem justitiae prius venire par erat, antequam caelesti rore irrigarentur fideles. Quod menti Spiritus S. in hoc vaticinio consonum esse, ipse nos per S. Petrum Act. II. certissimos fecit.

§. III. Hæc vero ut & τῆ συναφία textus scopoque scriptoris consona sunt, ita nihil habent, quod non ipso argumento rei nos de sensu dicentis & scribentis convincat, modoque & rationi scribendi, Spiritui S. in sacris oraculis solenni, conveniat. Quod si enim illa consulimus, non doctores tantum videmus nominari מצדיקי רבים Dan. XII. 3. quod vi tertiae conjugationis notat viros justitiae viam ordinisque salutis rationem docentes & ad eam ducentes, quod egregie B. Lutherus vertit: die so viel zur Gerechtigkeit weisen; verum Christus quoque a Patre nobis factus justitia, 1. Cor. I. 30. tanquam summus justitiae doctor proponitur. Nemo tam ignarus salutis suae voluntatisque divinae est, qui hoc ignoret, & clarissima id scripturae loca evincunt, vid. Es. LXIII. 1. Hof. X. 12. coll. Job. XXXIII. 23. Ps. XXII. 23. Prov. VIII. Es. LV. 4. Matth. XXIII. 8. Idem vero in loco praesenti vocis צדקה sensus omnino est, quo scilicet idem dicitur, quod alias per voces אמ פה משפט & אמת. aliasque exprimitur (†) & ab Hellenistis per

δικαιοσιν

(†) Vid. FRID. SPANHEM. *dub. evangel. P. III. d. 43. p. 362. seqq.*

Δίκαιον & Δικαιοσύνην verti solet, cujus exempla etiam in N. T. occurrunt (u). Est itaque promissus doctor justitiæ ille, qui τὸ πρέπον, κατὰ τὸν καὶ τάξιν divinam, ordinem salutis, operumque divinarum œconomiam docet, & instruit, qua ratione hæc beneficia a Deo promissa fideles adipisci queant, qua conditione, vel si mavis, ordine Deus ea dare velit, qui ordo ratione beneficiorum temporalium fuit prævia conversio & sincera pœnitentia, hoc capite satis injuncta; in majoribus & spiritualibus beneficiis vero, qualis obtineat, ipse justitiæ doctor, Iesus noster, eum docuit Io. XVI. 9. 10. affirmando, exinanitionis & post hunc exaltationis suæ statum missione Spiritus S. esse priorem, & passione quidem atque morte eum demerendum, resurrectione vero & ascensione mittendum. Ita vox צדקה accuratius huc collineare videtur, quam si טורה per pluviam vertatur, ubi similem phrasin in Script. S. non invenies, & difficulter commodum extorquebis sensum; nisi forte cum IO. VORSTIO (x) interpreteris *benigne*, incommode satis; qui dum hujus sensus confirmandi causa provocat ad Pf. XXIV. 5. non attendisse videtur, ibi per צדקה ex nostra significatione commodissime intelligi id quod pio convenit, et wird Segen empfangen, und was billig ist, ihm gehört und zukommt, oder was nach göttlicher Ordnung, Willen und Wort ihm versprochen ist, von dem Gott seines Heils, u. s. w. Et idem quoque dicendum puto de *versione Anglicana*, quæ vocem צדקה moderate, vel *Liveleitii*, qui, justa mensura; vel *Fiscatoris*, qui justo tempore, contorta interpretandi ratione, verterunt.

§. IV. Tandem & ipsa verborum structura huic favet sententiæ. Vt enim nihil dicam, quod contraria sententia ταυτολογίας speciem exhibeat, quam vix cum *Tarnovio* per distributionem generis in suas species, vel cum *Pocockio* per emphasin repetitione expref-

(u) *Matth. III. 15. Io. XVI. 10.*

(x) *l. c. non diffidente Tarnovio l. c. p. 112.*

pressam excufabis ; emphasis additi ה demonstrativi, itemque adjectæ notæ accusativi תא, quarum particularum utraque, imprimis posterior, singularem substantiam, essentiam & subjectum peculiare maximeque reale notat (y), magis ad subjectum doctoris, tanquam personæ singularis momenti, quam ad pluviam, etsi tempestivam, quadrat. Neque ita speciatim determinari necesse fuisset hoc prædicatum per duas particulas, si pluvia intelligeretur, quia in sequentibus satis superque determinatur. Nec fert hanc εμφορικός per particulas expressæ prolixitatem sanctæ linguæ indoles. Accentuatio quoque & maxima ejus in hoc versu distinctio τοῦ (atnacb) huic interpretationi magis favet. Quod si enim ea admittatur, materiæ heterogenæ recte discretæ sunt, & facta inter subjectum & prædicatum distinctio per accentum (atnacb) ita ut prior pars contineat subjectum gavisurum & causam efficientem excitantem gaudium ; pars posterior vero beneficium formale, quo gavisuri sint. Cum contra in altera interpretatione pars prædicati ad subjectum tracta, & quæ eadem prorsus sunt, inter se magna distinctione contra dictamen logicum distincta sint.

Audita jam parte una, audienda est quoque pars altera, & expendendum, quid contra hanc interpretationem objiciatur. Monet vero TARNOVIUS & ex parte quoque VORSTIVS locis citatis :

1. Occurrere vocem מורה cum ה articuli, adeoque ita verti non posse in statu constructo, cui ה articuli non præfigatur. Hujus regulæ gratia Tarnovius provocat ad BVXTORFIVM (z), qui tamen non observasse videtur, quod BVXTORFIVS in sequentibus (aa) monuit, quandoque tamen nomini constructo additum reperiri, cujus exceptionis exempla profert Gen. XXXI. 13. II. 9. Ier. XXV. 10. Iudic. XVI. 14. & alia : & ad finem recte ad Ellipsin
pro

(y) Vid. B. DANZIVS *Interpr.* §. 118. p. 133. ed. min.

(z) *Tbesaur. gramm.* p. m. 333. (aa) p. 385.

provocat. Observavit enim acutissimus magnique nominis philologus B. IO. ANDR. DANZIVS (*bb*), substantivo construendo absolute vel cum articulo posito idem subaudiendum esse in forma constructa. Quod si hoc non placet, id satis quod est faciet, quod juxta eundem (*cc*), si prior vox construenda relinquatur, posteriori sc. recto præfigatur nota genitivi (5) idque postea exemplis probat. Cadit itaque sola hæc objectio : quæ nec inde speciem lucratur, quod accentus distinctivus (*atnacb*) voci אֲנִי additus sit, & conjunctionem cum sequenti verbo impediatur; cum notum sit ex doctrina accentuationis Ebrææ (*dd*), distinctivos minores in ditione duarum vocum connectendarum per servum interdum pro eo adhiberi.

2. Monet Tarnovius, nostram interpretationem non nisi allegorice textui & subjectæ materiæ quadrare, nullum vero allegoriæ extare vestigium. Verum supra jam monuimus, ex indole vaticiniorum, majus & illustrius subjectum, & ἀντίτυπον quendam hujus typi, adeoque allegoriam imprimis requiri. Et si nihil in antecedentibus occurreret, sola gaudii, ad quod, vates excitat, magnitudo (*ee*) longe major, quam quæ restitutæ regionis fertilitati debetur, & appellatio Sionis, quo nomine ecclesia in vaticiniis intelligi solet (*ff*), sufficerent ad cogitandum de typo & allegoria. Sed & insequentia, quæ capite tertio occurrunt, huic objectioni nervos omnes incidunt: ea enim aperte docent, hæc esse ἀλληγορούμενα.

3. Tan-

(*bb*) *Interpr.* §. 23. p. 22.

(*cc*) *ibid.* §. 20. p. 19.

(*dd*) Vid. G. H. REIME *comp. accent.* §. 23. p. 35.

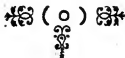
(*ee*) Vid. COCCEIVS *adh. l.*

(*ff*) eleganter de eo commentatur B. LYTHERVS *adh. l.* & ex eo CALOVIUS *bibl. illustr. ad b. l. T. II. p. 777.*

3. Tandem & hoc urgetur, sequentia probare, quod de sola fertilitate naturali sermo sit, quia in hoc versu mox pluvia nominetur, insequentibus effectus doceatur. Sed ex superioribus responsio patet; invertimus enim argumentum hoc, & ex consequentibus contra contrariam pugnavimus sententiam. Nec ulla in hac objectione est consequentia. Nam quæ in textu inter se consequuntur, ea non inter pauca aliquot commata includenda, sed ad totam textus dispositionem extendenda, sicque quæ capite tertio dicuntur, necessario cum hoc versu connectenda sunt, & illustriora, quæ ibi promittuntur, huc trahenda, ne uno versu eadem bis promittantur, indecora tanto tamque gravi scriptori repetitione.

Habes hic, vir pl. reverende, rationum mearum, olim tibi paucis expositarum, uberiores expositionem; quæ vel eo nomine se mihi commendavit, quod ita nobile de sanctissimo Salvatore nostro vaticinium nobis, quod in altera versione fit, non subtrahatur. Cum enim, monente ipso magistro nostro, tota scriptura sacra de Iesu testetur, cur non in tam luculento eum loco quaramus? Tu itaque pro eruditione & pietate tua hæc altius expendere, & hanc qualemcunque scriptionem æqui bonique consulere non gravaberis.

Vale.

OBSER-

OBSERVATIO II. (*)

Exegetica ad locum IOANNIS

XII. 32.

Καὶ ὡς εἰάν τις ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν.

ESt hic locus ex iis, quibus sanctissimus Salvator, omnium optime gnarus, quis futurus esset rerum suarum inter Iudæos exitus, *mortis genus*, quo a frivola Iudæorum gente ex viventium numero tollendus esset, prædixit, *fructum* vero haud ultimum mortis suæ indicavit. Verba in se quidem, ut solent prophetica, obscuriora sunt, quibus tamen clarissimam sua interpretatione lucem affudit sanctus Ioannes. Illustratum quoque ex consuetudinibus suppliciorum Romanorum locum dedere varii, interque illos inter primos numerandus ANTONIVS BYNAEVS (a). Nobis ista prolixius exponere, & cramben recoquere constitutum non est, sed circa hoc Ioannis oraculum a Christo profectum ea tantum observabimus, quæ ex veterum more *vexilla in altum erigendi* lucem ei scenerabuntur.

Signum scilicet, sive *vexillum*, in veterum militia *erigebatur*, &, si *in civitate* esset, *ex arce*, si *in campo*, *ex loco edito* monstrabatur, quando deletus militum erat faciendus, copiarum congregandarum, miles in ordine continendus, ne dispergeretur, sed conspecto vexillo ordinem servaret, vexilloque proposito ad armorum capiendorum pugnaeque initium indicandum. Res notior est, quam quæ multis probari debeat, & docte a IVSTO LISPIO (b) demonstrata est. Ex multis veterum locis pauca sufficiant.

Nn 2

CICE-

(*) Vid. *Misc. Lips. T. X. obs. 207. p. 93. seqq.*

(a) In *historia passionis Iesu Christi ex antiqq. illustrata c. I. §. 21. p. 59. seqq.* Conf. quos laudat B. IO. CHR. WOLFIVS *cur. philol. ad b. l. T. I. p. 930.*

(b) de *militia Rom. l. IV. dial. 5. opp. T. III. p. 185. ubi longam de signis & vexillis dissertationem habet.*

CICERO ad Atticum (c): *Num quando perditis civibus VEXILLVM, QVO CONCVRRANT, defuturum putatis?* CAESAR (d): *Cæsari omnia uno tempore erant agenda; VEXILLVM proponendum, QVOD erat INSIGNE, cum AD ARMA CONCVRRRI oporteret.* AMMIANVS in historia Valentiani (e): *SIGNIS illico fixis e more, cum undique ad arma conclamaretur, imperio principis & ductorum stetit regibilis miles, VEXILLVM opperiens EXTOLLENDVM, quod erat opportuna initium pugnae.* Apud Persas quoque flammeo vexillo pugnam indici solitam fuisse autor est idem AMMIANVS (f).

Maxime autem memorabile hoc loco est, pugnae signum, quo ad arma conclamaretur, milesque ad accingendum se ad pugnam excitaretur, fuisse tunicam rufam in prætorii fastigio in hasta extensam; habuisse quoque vexillum illud, κατ' ἔξοχὴν ita dictum; eum usum, ut DISPERSI forte a signis suis milites CONGRÉGARENTVR, & imprimis in resubita haberet exercitus, quo ad imperatorem se colligeret. Loca veterum, quia diligenter collegit LIPSIVS (g) non adducimus, expendenda vero sunt, cum dicendis magnam lucem accendant. Ceterum nec ignotum antiquitatis scrutatoribus, nomen haud raro imperatoris grandi, quod præferebatur, vexillo fuisse inscriptum, quale in expeditione Crassi contra Parthos in flumen e ponte inversum decidisse narrat DIO (h). Posterior ætas labarum dixit, signumque fuit, ubi imperator esset.

Hæc quod præsentis S. Ioannis loco applicari queant debeantque, monet insignis quidam IESAIÆ locus c. XI. v. 10. ubi *de futuro Messia, veroque Davidicæ arboris surculo, regni que stemmatis novo flore prædicit propheta, eum propositum iri tunc, cum*
pro-

(c) L. X. ep. 17. (d) de bello Gallico l. II. c. 20.

(e) l. XXVII. c. 10. (f) l. XX. (g) l. c. p. 232.

(h) l. XI.

prodierit, populis IN SIGNVM & VEXILLVM; & clarius paucis interjectis (i): ATTOLLET (Iehova) VEXILLVM *gentibus*, & COLLIGET *ejectos Israëlis*, & DISPERSOS CONGREGABIT. Clarissimum hoc Iesaiæ oraculum manu quasi ad ipsam hanc textus Ioannei interpretationem ducit. Cum enim ad vexilla veterum in re militari usurpata digitorum intendat sanctissimus vates, id quod collato loco parallelo c. V. 26. & XIII. 2. clarius patet, & a præstantissimis (k) commentatoribus est observatum; in hoc ipso vero textu, de sanctissimo Messia nostro tantum sermo sit, & esse possit: quis porro dubitabit (l), ex harmonia utriusque loci *Christum* haberi in hoc textu nostro pro *VEXILLO omnibus proposito*, ut ad illud CONGREGARENTVR.

Et hæc certe mens oraculi Ioannei est. Magnifica tum Christus de cælo voce coram populo tanquam verus Messias, victor hostium humani generis, Servatorque mortalium prædicabatur, & glorioso actu confirmabatur. Quod cum non recte intelligeret turba adstans, clarius explicuit optimus divinorum oraculorum interpret Iesus, & tum victoriam suam de principe huius mundi reportatam indicavit, tum & verum fructum docuit, & VEXILLVM monstravit, ad quod omnes, quotquot in sua castra contra hostes sint profecturi, CONGREGARENTVR. Licet enim per exaltationem primario hic intelligi *exaltationem in crucem* ipse Ioannes moneat, & ex usu & consuetudine linguæ Chaldaicæ & Syriacæ, quibus usus est Christus

Nn 3

ftus

(i) v. 12.

(k) Vid. ARNOLDVS BOOTIVS *animadv. S. L. I. c. 7. CAMP. VITRINGA comment. ad b. l. p. m. 439. seqq.* Ed Herb. add. SANCTIVS & PISCATOR ad h. l. apud POLVM in *synops. criticor. Vol. III. p. 127.* qui oraculum hoc Iſaianum pari ratione de Iesu in crucem exaltato interpretantur.

(l) Vnde, licet strictissime & paucissimis, ad rationem *Vexilli* hunc nostrum textum quoque applicat MARTIN. DE ROA *singular. l. I. c. 2.* apud IAC. LYDIVM *de re militari l. I. c. 2. p. 6.* quem sequitur PICINELLVS *lum. reflex. p. 665.*

stus τὸ *exaltare* pro *cruci affigere* usurpetur, quod **EX TARGVM** (*m*) & versione Syriaca N. T. (*n*) patet; licet præterea ipse quoque Iesus clarissime id doceat: (*o*) nihil tamen obstabit, quo minus salva explicatio-
ne Ioannis, servato simili ad **VEXILLORVM consuetudinem** cuncta adplicentur. Fuit enim *vere exaltatus* Salvator *in ligno crucis* **SIGNIFER** populi sui, contra ferales humani generis hostes in pugnam procedens, depugnans, victoriamque gloriolam reportans, triumphis æternis nobilem, quam divus Paulus in epistola ad Colossenses (*p*) eleganter depingit, & fuse ex veterum triumphis illustravit **IACOBVS LYDIVS** (*q*). In nobili hac & divinis carminibus decantanda pugna, **SIGNVM crucis**, quin, si rem recte existimes, *semetipsum in crucem proposuit suis*, ut ad ipsum **ANTESIGNANVM** (*r*) & *ducem castrorum suorum*, victoriam certissimam jamjam consecutum se **CONGREGARENT** (*s*), & quasi **TRAHERENTVR**, dispersi antea per obscura humanarum traditionum, onerumque, impotentiae carnalis, cæcitatibus & servitutis spiritualis devia, devicti vere & expugnati, nisi cum prælio & victoria ipse cuncta restituisse.

Consentit cum his, quæ attulimus, ipse divus Ioannes, qui finem mortis Christi indicaturus, cum Christo perpestum ait, *ἵνα τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ* **ΤΑ ΔΙΕΣΚΟΡΠΙΣΜΕΝΑ ΣΥΝΑΓΑΓΗ** **EIS EN.** *Vt filios Dei* **DISPERSOS CONGREGARET** *in unum.* Et cum sanctissimum Servatoris corpus tot vulneribus dilaceratum, & largo sanguinis rivo cruentum, **vexillum** fuerit erectum, ad quod congregarentur filii

(*m*) *Estb. VII. 10. & IX. 13.* (*n*) *Matth. XX. 19.*

(*o*) *Io. III. 14. 15.* (*p*) *c. II. 15.*

(*q*) *pecul. diss. quæ inserta est ejus syntagm. S. de re milit. l. VI. c. 3. p. 211. sqq. & addita quoque ejus Florumsparsoni ad passionem Iesu Christi p. 311. sqq.*

(*r*) *Col. I. 18. conf. quæ de hac congregatione fidelium dicit CAMPEG. VITRINGA comm. ad Ies. XI. 11. sqq. p. 440. seqq.*

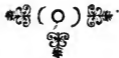
(*s*) *c. XI. 52.*

procurator Romanus indicare debuit, in scripto cruci dominicæ titulo: IESVS NAZARENVS REX IVDÆORVM. Quamvis autem nolimus acriter de eo contendere, quod nonnullis (2) placuit, Christum ignominix causa ex altiori, quam latrones, cruce pependisse, & ita ut in loco editum, quo pratoria solebant collocari, suis vexillum proposuisse; ipse tamen ex angustiis sublatus in cælum, salutiferum vexillum ex alto suis præfixit, ut scirent, non ad alium quam ad IESVM CRVCIFIXVM fideles posse congregari.

Pulchre itaque sanctissimum hoc signum, ad quod congregaturum se populos Deus magnifice per Iesaiam promiserat, respexit IGNATIVS *in epist. ad Smyrnæos* (aa): ἀφ' οὗ καρπῆ ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ Θεομακαρίου αὐτοῦ πάθους, ἵνα ΑΡΗΙ ΣΥΣΣΥΜΟΝ εἰς τὰς αἰῶνας, διὰ τῆς ἀναστάσεως, ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΚΑΙ ΠΙΣΤΟΥΣ ΑΥΤΟΥ, ἢτε ἐν ἰουδαίοις, ἢτε ἐν ἔθνεσιν ἐν ἐνὶ σώματι τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ. *Ex quo fructu* (Christo) *nos sumus per divine beatam passionem ejus, VT ELEVET SIGNVM in secula per resurrectionem, SANCTIS ET FIDELIBVS SVIS, sive inter Iudæos, sive inter gentes, in uno corpore ecclesia sua.*

(2) KIPPING. *exerc. XXIII. de cruce p. 167.* BARTHOL. *de aperto Christi latere c. 7.* HEINSIVS *ad Nonn. p. 515.*

(aa) *init. epistole.*

OBSERVATIO III.
 EXEGETICA ad locum PAULI
ad EPHES. C. II. comm. 1, 2. ()*

§. I.

D. Paulum oriundum Tarso, ubi elegantissimarum scientiarum, & philosophiæ quoque, cultura maxime floruit (a), in Græcanica philosophia ceteraque eruditione Græcorum admodum excelluisse, multi quidem sunt, qui sibi persuadent, nihil tamen afferunt, quod nos sententiæ huic pollicem premere cogat (b). Illud tamen nemo negabit, sanctum apostolum ad seculi sui statum & conditionem attentum, non ad mores tantum temporis sui atque consuetudines respexisse in suis epistolis, sed præcipue quoque ad doctrinas inter Iudæos & gentiles tum maxime receptas animum intendisse. Vti enim Græcanica philosophia tum temporis in Ægypto, Syria, atque Asia fuit florentissima, ita inter Iudæos quoque, si non Palæstinæ incolas, certe illos, qui inter Græcos habitabant, eam viguisse, alibi (c) nobis demonstratum est atque evictum. Præcipue vero illud philosophiæ genus, quod Alexandriam in Ægypto patriam habuit, & a Platonis auctoritate, quam potissimum sequebatur, Platonicum dictum fuit, ascito circa sec. II. finem Eclecticorum nomine, sæpe respexisse sanctum gentiliū apostolum, non uno exemplo in epistolis ejus occurrente demonstrari potest, & nos

Paulus ap. respiciens ad phil sui avi.

Nn 5 olim

(*) *Temp. Helvet. T II. sect. I. p. 53. seqq.*

(a) Tarsi philosophiam adeo floruisse, ut Athenis æmula non minorem inde gloriam consequeretur, testis est STRABO L. XIV. p. 673. & celeberrimi viri inde orti satis evincunt, quos nominat doctissima industria cel. HEVMANNI *act. phil. Vol. III. p. 141.* Conf. quæ diximus in *bist. philos. T. III. p. 1067.*

(b) Confectum, nisi fallimur, luculenter in *bist. philos. T. IV. p. 283. seqq.*

(c) *ibid. p. 46. seqq.*

olim luculento testimonio confecimus (*d*). Nec mirandum quidem illud est. Vti enim hoc philosophiæ genus, quod miram sententiarum absurdissimarum colluviem splendido Eclecticæ philosophiæ titulo & facie poste acontinebat, ex Ægypto per Syriam & Asiam se maxime diffudit (*e*); ita multum quoque causæ erat apostolo, qui ad harum regionum ecclesias scribebat, ut vigilaret, ne quis eas sit *συλαγωγῶν, διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ σοιχεῖα τοῦ κόσμου*, ut ipse disertè testatur *Col. II. 8*. Et hinc ratio petenda est, cur mox ad erronea hujus sectæ dogmata refellendo respiciat, mox ex concessis atque politis ab ea disputet, eaque ad sanctissimam Christianæ fidei & divinæ revelationis normam emendet. Posterioris generis exemplum luculentum jam porro nobis exponendum, luxque loco Paulino *Ephes. II. 1. 2*. affundenda est. Non vero compilabimus scripta exegetarum & interpretum, nec quæ viri doctissimi & potentes in scriptura ad eum affaçim de structura & sensu hujus textus dixere, repetemus, facile alibi quærenda, & plenis cyathis haurienda (*f*), sed ea tantum afferemus, quæ ad placita philosophiæ Alexandrinæ prorsus respicere nobis videntur, indeque lucis aliquid fœnerantur. Illam enim philosophandi methodum Ephesi quam maxime suos cultores tempore jam Apostoli habuisse, philosophiæ veteris ejusque factorum peritum fugit neminem (*g*).

§. II.

(*d*) in otio *Vindel. Mel. I. p. 41. seqq.*

(*e*) Hoc vel solas *EVNAPII vitas sophistarum* legenti constabit: addenda, quæ fuse de hac secta diximus in *hist. phil. T. III. p. 427. sqq.*

(*f*) Consulenda hic potissimum præstantissima eruditio *B. IO. CHR. WOLFII*, qui in *curis philol. & crit. in N. T.* libro optimæ frugis plenissimo, *ad b. I. Vol. III. p. 38.* per lancem saturam ea collegit, & eleganter digessit, quæ prœlixè attulit præstantissimorum scripturæ interpretum diligentia.

(*g*) A prisco jam tempore philosophiam Ephesi viguisse exemplum *Heracliti* nos dubitare non finit, quidam librum suum de natura in archivis templi *Dianæ* secretum reposuit, vid. *LAERT.*

§. II. In eo vero est sacro instinctu actus divinus *Scopus scriptor*, ut statum conversionis Ephesiorum laudibus *script.* deprædicet, & quantis per Iesum Christum, Dei *sacri* filium, mediatorem, miseris crepti sint, quantis beneficiis mactati, exponat, validissimum inde argumentum ducturus, quo ad sanctam in fide constantiam nullis afflictionum procellis turbandam excitarentur. Incipit itaque miserrimum, in quo ante suam conversionem constituti erant, statum vivis coloribus depingere, & in memoriam revocare, tum quæ ipsorum conditio sub potestate infernalis genii fuerit, tum quæ corruptissima vivendi ratio cæcis cupiditatibus & præiudicii turpissimis ducta. Sinamus hoc aliis expendendum, & ad illud potissimum respiciamus, in quo D. apostolum ad receptas tum temporis Iudæorum pariter atque gentilium, maxime philosophorum, sententias digitem intendere, & ex concessis, ut eo magis constringat, disputare putamus. Ita vero: Καὶ ὑμᾶς ὄντας νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι καὶ ταῖς ἀμαρτίαις, ἐν αἷς ποτε περιπατήσατε κατὰ τὸν αἰῶνα τῆς κόσμου τύτης, κατὰ τὸν ἀρχοντα τῆς ἐξουσίας τῆς ἀέρος, τοῦ πνεύματος τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας. Vos quoque, pravariationibus & peccatis mortui

L. IX. S. 6. & MENAGIVS ad b. l. luculenter, quo loco suo jam tempore philosophia apud Ephesios habita sit, docet. Philosophiæ vero Ecclésiæ studium apud Ephesios floruisse, Maximi philosophi exemplo conitat, qui cum fratribus Claudiano & Nymphidiano præter elegantes literas Ecclésiæ ibi quoque philosophiam edocuit magnam sibi nominis celebritatem & Iuliani quoque imperatoris venerationem, fata vero non minus dura & aspera sibi conciliavit. Prolixe satis ex veteribus ejus res enarravimus *hist. phil. T. III. p. 700 seqq.* Nemo vero inter philosophos Ephesi commemorantes majore jure nominari meretur, quam Apollonius Tyaneus. Celeberrimus enim hic philosophus id potissimum eo tempore, quo divus Paulus hæc scribebat, egit, ut disciplinam Pythagoricam restauraret. Eo vero, teste PHILOSIRATO haud semel Ephesi degente & longas moras necdente, *vid. l. I. c. 16. p. 19. l. IV. c. 1. p. 366. seqq.* facile inde concipi potest, modum quoque Pythagoricum cum discipulis apostatis agendi, doctrinasque Pythagorico-Platonicas ibi non fuisse ignotas.

*Mor-
tui in
pecca-
tis.*

tui ambulavistis in iis secundum seculum hujus mundi, secundum principem potestatis aëreæ, spiritum nempe, qui nunc quoque efficaciter operatur in filiis incredulitatis. Delineat his verbis Paulus tum rationem conditionis Ephesiorum ante conversionem in genere, tum in specie infausto vivendi principio, quo agebantur & ducebantur, luculenter expresso. Primum illud vocat statum *mortuorum in peccatis & transgressionibus*. Significationem verborum impropriad esse nemo non videt: nec repugnamus, primario respexisse sanctum gentium doctorem ad significationem verborum: *vivus & mortuus*, in s. scriptura potissimum occurrentem, qua is *mortuus peccato* dicitur, tum qui omni spiritualis operationis efficacia destitutus ineptus totus est & incapax illius virtutis divinæ, in omnia alia discedens, & sceleribus se mancipans; tum qui propter transgressiones & prævaricationes contra legem divinam morti a divina justitia addictus est, & separatus a spe vitæ æternæ (b). Nec ignota quoque Iudæorum magistris hæc phrasis, ex quibus R. ELIEZER in *Cbetubb. fol. 3. col. 2.* עמי ארצות אין חיים *populi terrarum, i. e. gentiles non sunt viventes:* & R. IER. BEN ABBA in *Sanbedr. fol. 92. col. 6.* *Offa Ezechielis arida sunt filii hominum, in quibus שאין לחלוהת המצוה non est humiditas præcepti* (i) Erat tamen apud Iudæos non cum Iudæis solum inter gentiles viventibus, seque eorum moribus, atque haud raro placitis quoque attemperantibus, sed cum gentilibus quoque, a doctoribus suis seductis, ad quorum dogmata perversissima respicere videtur Paulus, ubi versu sequenti Ephesios ait fecisse τὰ θελήματα τῶν διαβολῶν, ea, quæ seductæ in errores cogitationes & præjudicia imperabant. Hic status maledictionis & impotentiae spiritualis, quem supra tetigimus, clara quadam in re magni momenti voce, Ephesiis satis jam intel-

(b) Conf. B. GLASSIVS *philol. S. I. V. tr. I. c. 12. p. m. 1807.*

(i) apud LIGHTFOOTVM *hor. bebr. ad Io. V. 25. opp. T. II p. 623.*

intellecta, erat delineandus. Vtitur vero non alio, nisi emblemate mortis, dum eos in transgressionibus & peccatis mortuos habitos fuisse monet: cognita itaque ipsis hæc significatio mortis impropria fuerit, necesse est. Vnde vero hanc significationem sumserit, inter veteris ecclesiæ doctores ostendet CLEMENS ALEXANDRINVS, patriæ philosophiæ peritissimus, qui alicubi (k): ἐν τῇ βαρβάρῳ φιλοσοφίᾳ νεκροὺς καλοῦσι τοὺς ἐκπεσοῦντας τῶν δογμάτων, καὶ καθυποτάξαντας τὸν νοῦν τοῖς πάθεσι τοῖς ψυχικοῖς. *In barbarica philosophia vocant mortuos eos, qui exciderunt dogmatibus, & mentem subjecerunt animæ perturbationibus.* Vbi per barbaricam philosophiam Pythagoream intelligit, extra Græciam in Italia olim florentem, & a multis veterum inter barbarica philosophandi genera relatam. Narraverat enim doctor Alexandrinus, quod & alibi (l) notatum legimus, Hipparchum Pythagoreum accusatum, quod aperte scripsisset decreta Pythagoræ, expulsus fuisse ex schola, & ob id ipsum tanquam mortuo positam ei columnam fuisse. Cujus moris rationem luculentius nobis pandit IAMBLICHVS, qui in *vita Pythagoræ* (m) hæc habet: ἐὶ δ' ἀποδοκιμασθείσαν, τὴν μὲν οὐσίαν ἐλάμβανον διπλῆν, μῆμα δὲ αὐτοῖς ὡς νεκροῖς ἐχώνυτο ὑπὸ τῶν ὀμακῶν - - συντυγχάνοντες δὲ αὐτοῖς οὕτω συντέγγανον, ὡς ἄλλοις τισιν. ἐκείνους δὲ ἔφασαν τιθῆναι, οὓς αὐτοὶ ἀνεπλάσαντο, καλοὺς κἀγαθοὺς προσδοκῶντες ἔσθαι ἐκ τῶν μαθημάτων. *Qui vero rejiciebantur opum, quas contulerant, duplum recipiebant, iisque monumentum, tanquam mortuis, extruebatur ab bomacois; qui si aliquando illis obviam facti fuissent, cum iis tanquam cum aliis quibusdam agebant, ipsos vero dictitabant mortuos, quos hac spe re-*
forma-

(k) *Stromat. l. V. p. m. 574. seqq.*(l) IAMBLICHVS *de vita Pythag. c. XXXIV. n. 246. 247. c. XVI. n. 74.*(m) *c. XVII. n. 73. p. 60.*

formaverant, ut ope disciplinarum in bonos honestosque viros evaderent (n). Eadem habet ORIGENES contra Celsum (o), qui vitam idioticam opponit Pythagoricæ, solutam libidine subactæ ad regulas sapientiæ. Ex quibus manifestum est, duplici nomine mortuos dictos fuisse, qui disciplina Pythagorica desertione, mala fide, & corruptis moribus exciderant, nempe propter extinctam in ipsorum animis sapientiæ & virtutis disciplinam, & propter deletum inter socios nomen, sublatamque accedendi magistrum & audiendi potestatem, & ejectum ex numero homiacoiwv socium. Quod ut ignotum eo tempore esse non potuit, quo Apollonius maxime Tyaneus Ephesii Pythagorica vitæ & philosophandi instituta renovabat, ita non ineptum erat ad illum adumbrandum statum, in quo Ephesii ante suam ad Deum conversionem versabantur. Erat enim lux omnis sapientiæ in illis extincta, & delati ad cupiditates carnis, unde & nomen inter sodales & amicos Dei deletum, & ejecti ipsi e numero cætus divini, exclusi a gratia accedendi Deum, athei in hoc mundo, & ita sensu hoc duplici revera mortui. Ita enim in sequentibus apostolus conditionem eorum luculenter depinxit, ut dubii esse nequeamus, ad hanc potissimum a societate exclusionem cum respexisse, quando *κοιμ. 12.* ait, ὅτι ἦτε ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ χωρὶς Χριστοῦ, ἀπηλλοτριωμένοι τῆς πολιτείας τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ξένοι τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας, ἐλπὶδα μὴ ἔχοντες καὶ ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ, in quibus verbis magnam cum disciplina Pythagorica convenientiam veteris philosophiæ non ignarus facile deprehendit. Capiabant hoc facile Ephesii, præsertim οἱ ὄντες μακρὰν, id est, gentiles, vel, ut Pythagorica phrasi utar, exoterici; quibus illud novis & purgatis luminibus patefcebat, quod obscure & per umbram saltem balbuti-

(n) conf. SCHEFFER *de pbil. Ital. c. 12. p. 124. historia de ideis, Sect. I. §. 23. p. 124. bist. philos. T. II. p. 89.*

(o) *l. II. p. m. 68. ed. Hæschel.*

butiverant philosophi, lascivientes cupiditatibus extorres esse a vita, reveraque habendos pro mortuis. Secuti sunt hanc loquendi rationem veteres Christiani, ad quorum disciplinam ecclesiasticam modumque eji-
ciendi e cœtu sacro & pro mortuis habendi sceleratos ORIGENES Pythagorea hæc instituta adplicuit, quan-
do inter alia ita (p): Καὶ τὸ μὲν τῶν Πυθαγαρείων
σεμνὸν διδασκαλιὸν κινετάρια τῶν ἀποσάντων τῆς
σφῶν φιλοσοφίας κατισκιάζει λογιζόμενοι, νεκροὺς
αὐτοὺς γεγονέναι, καὶ οὗτοι δὲ ὡς ἀπολωλότας καὶ τιθη-
κώτας τῷ Θεῷ τοὺς ὑπ' ἀσελγείας ἢ τίνος ἀτόπου
νενικημένους ὡς νεκροὺς πένθοῦσι. Pythagoreorum vene-
randa schola ponebat cenotaphia disciplina sua deserto-
ribus, nimirum quod haberent eos pro mortuis: hi vero,
ut deperditos Deoque mortuos lugent eos, qui libidine
aliove malo victi fuerint (q).

§. III. Progreditur divinus doctor, & infelicem *Ambu-*
Ephesiorum conditionem a principio, a quo prius re-*lantes*
gebantur, descripturus, ait porro, eos ambulavisse *secun-*
secundum seculum hujus mundi. Varia hic est inter-*dum se-*
pretum vocis αἰὼν explicatio, cui enarrandæ non *culum*
hærebimus. Dicamus potius, quod nobis in mentem *hujus*
venit, Paulum hic ad placita Platonicæ scholæ inter *mundi.*
Ægyptios & Asiaticos vigentis respicientem confide-
rantes. Describit nempe apostolus, post generalem
miseriæ Ephesiorum delineationem, eam quoque spe-
cialiter magis, ostendendo, tum cujus imperio, du-
ctu & impulsu, tum qua ratione modoque vitam tur-
pissimam egerint. Prius commate secundo accurate
persequitur, inque eo totus est, ut ostendat, ma-
lum genium peccati omnis malarumque cogitatio-
num, ratiociniorum corruptorum, & pravarum cu-
peditatum auctorem fontemque iis fuisse, unde tota
illa

(p) contra Cels. l. III. p. m. 14.

(q) Paria reperiuntur apud alios quoque, vide PHILONEM
allegoriar. l. I. quosque nominat rev. WOLFIVS ad h. l. cur. exeg.
T. III. p. 39.

quid
αἰών.

illa malorum series ad ipsos dimanaverit. Hæc quilibet textum accurate intuitus capit & intelligit. Referenda itaque descriptio tota ad infernalium potestatum principem est, & disquirendum, quo sensu is dicatur αἰών τοῦ κόσμου τούτου. Vbi in posterioribus verbis obscuritas nulla est, attendenti, per *πᾶν-
dum hunc* hominum perditorum, & ad spiritualem vitam non revocatoram turbam intelligi. Redit itaque difficultas omnis eo, quo sensu quave ratione diabolus dicatur αἰών, *seculum*? Evanescet tamen omnis illa, si meminerimus, non apud philosophos tantum, qui ex Ægyptiaca Platoniorum schola orti sunt, sed apud ecclesiæ quoque doctores, horum philosophorum placita suo modo sequentes, vocem αἰών significare substantiam intellectualem, immortalem, temporisque ex mutatione successivi expertem. Amplus se hic nobis aperiret campus, per scripta Platoniorum & platonizantium ecclesiæ patrum exspatiari, & hanc vocis αἰών significationem probare, nisi hic nobis otium fecisset præstantissima celeberrimi BEAVSOBRII eruditio, qui in doctissima *historia Manichæismi* id tam erudite, tamque luculenter confecit, ut malimus cupidum lectorem eo remittere, ubi lautissimis eruditionis dapibus satiatus abibat, quam parvo jentaculo apposito esurientem dimittere. Ne tamen sine omni symbolo abeamus, id potissimum, quod e re nostra esse putamus, & a celeberrimo viro prætermissum est, hic notari bene volumus: Platonicos recentiores, ut nugis ingenii supra modum subtiles & acuti fuerunt, ita in describendis naturis per se & sine omni mutationum materialium vicissitudine persistentibus curiosissimos, τοῦ αἰώνος considerationem, quæ omnes partium vicissitudines excludit, ad essentiam absolute primam, ipsamque naturam intelligibilem, infinitam, tum & ad reliqua intelligibilia extendisse, sicut ens intelligibile, ejusque tota simul atque perfecta veritatis & vitæ

vitæ possessio sine ulla partium mutatione per vocem αἰών intelligatur. Rem in Platoniorum scriptis passim obviam nemo majori subtilitate exposuit quam PLOTINVS, qui *Enneade tertia* in eo totus est, ut doctrinam περὶ αἰῶνος καὶ χρόνου illustret, (obscurer verius dixeris, ita nimiam subtilitatem & frigidum acumen venatur;) ex cujus tractatione ratio desumi potest manifesta, cur veteres hæretici, Gnostici, Valentiniani, Manichæi, cur veteres theologi cetera orthodoxi, sed in scholis Platonice instituti, Clemens Alexandrinus, Origenes, Synesius & alii (r), substantias non tantum intellectuales, sed & ipsum Deum, & sanctissimas Trinitatis personas, quasve alias comminiscerentur divinas emanationes, voce αἰώνων designaverint. Immo, si vel hunc locum nostrum excipias, alio non obscuro in ipsa scriptura S. per αἰῶνας intelligentiæ spirituales indigitantur, Paulo ad Ebræos, C. I. c. 2. scribente: *per filium Dei condita etiam secula, τοὺς αἰῶνας*; ubi si per secula angelos intelligamus, locus optime & clarissime cohæret, alias obscurus satis, ut vix dicere liceat, quid per αἰῶνας intelligi debeat? unde & eruditissimis viris hæc interpretatio arrisit, quos nominat ven. WOLFIVS, quibus jure meritoque addimus celeberrimos viros FABRICIVM (s) & BEAVSOBRIVM. His rite perpensis, verosimile admodum videtur, Paulum, qui principis infernalis in seducendis & gubernandis irrogenitis potentiam & operationem describere volebat, per αἰῶνα τοῦ κόσμου τούτου spiritum hujus mundi τὸν κοσμοκράτορα intellexisse; nam mox illum latius depingit, inque eo totus est, ut ex detestanda imagine auctoris vitæ Ephesiorum antea actæ horro-

(r) Prolixè exponentem videtis BEAVSOBRIVM l. c. p. 574. quocum conferendi SVICERVS in *Thef. T. I. p. 141.* & PETAVIVS *dogm. theol. l. III. c. 5. §. 6. seqq.*

(s) *Cod. apocryph. N. T. T. I. p. 710.*

horrorem illis injiciat, sicque ad considerandam magnitudinem gratiæ divinæ in conversione se manifestantis eos eo fortius adducat. Egregie quoque omnia sic cohærent, nec ad significationes improprias & interpretationes duras vocis αἰὼν confugiendum est. Vnde miramur, hanc interpretationem B. HIERNYMO *ad b. l.* jam dictam, prætermittam fuisse plerisque interpretibus, ut vel ex congestis a POLO & WOLFIO *ad b. l.* videre est; rectissime itaque celeberrimus BEAVSOBRIUS (u) hanc vocis αἰὼν significationem alteri, quæ morem & consuetudinem seculi interpretatur, quamque alibi (x) secutus fuerat, prætulit, uti postea observavimus, cum hæc jam meditati essemus.

*Rektor
potestatis
aëris.*

§. IV. Propius vero porro describit Paulus malum hunc & infernalem genium, quo potissimum auctore Ephesii in supremæ corruptionis & miseriæ statum detrusi sunt, dum eum vocat τὸν ἀρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ αἵρος. *principem sive rectorem potestatis aëris.* Vbi iterum in diversas sententias abierunt interpretes, quid potissimum his verbis indicare voluerit apostolus (y); ad tot sententiarum divortia non discessuri, si, quod initio monuimus, ad id attendissent, apostolum ad receptas tum temporis inter Ephesios sententias respexisse. Quod ut manifestum fiat, observamus, vocem ἐξουσίας hic aperte magistratum, potentiamve quandam imperio conspicuam innuere. Nec insolitum est & scripturæ S. atque Iudæis, & huic ipsi, ad quam suo modo respexisse putamus, Platonicæ catervæ, spiritus non bono modo, sed & malos, potestatum, principatum, magistratumque nomine appellare. Illius luculentus testis esto ipse D. Paulus, qui *Rom. VIII. v. 38.*

Πᾶσι-

(t) l. c. p. 575. (u) *ibid.*

(x) in *Not. ad b. l. vers. Gallicæ* additis *T. II. p. 431.*

(y) B. WOLF. *ad b. l.*

Πέπυσμαι γὰρ, ὅτι οὔτε θάνατος οὔτε ζῶη, οὔτε ἄγγελοι, οὔτε ἀρχαὶ οὔτε δυνάμεις - - δυνήσεται ἡμᾶς χωρῖσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ Κυρίῳ ἡμῶν. In quibus verbis de potentiis spiritualibus & magistratibus invisibilibus sermonem esse, vel ipsa addita vox, angelus, satis evincit; boni vero spiritus intelligi nequeunt, quippe qui ab amore Dei in I. C. fideles separare non contendunt, quod infernalis draconis ex veteri odio paradisiaco opus est. Horum, Platoniorum, vero libri his significationibus pleni sunt, & videndus imprimis, qui in his rebus delineandis totus est, IAMBlichVS *de mysteriis Aegyptiorum*: qui inter multa alia, ubi de Aegyptiorum diis loquitur (2), hæc habet: ἔσι δὲ καὶ ἄλλη τις ἡγεμονία παρ' αὐτοῖς τῶν περὶ γένεσιν ὄλων στοιχείων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς δυνάμεων, τεττάρων δὲ θυληκῶν μὲν ἀρσενικῶν, τεττάρων κ. τ. λ. *Est igitur alius principatus (spirituum) apud illos super elementa tota in generatione posita, virtutesque eorum, nam quatuor masculæ totidemque feminae sunt.* Sed & reliqua legenda sunt, quæ manifeste docent, ex sententia philosophiæ Aegyptiacæ, sive Platoniciæ recentioris, elementis, aëri, cæloque præfides & potestates sive magistratus ex spiritibus fuisse tributos. Et hos magistratus vocat τοῦ αἴρος, quod duplici nomine dixisse intelligi potest. Vel enim ad eam opinionem respicit, quæ statuit, eos sedem suam habere in aëre, ibique principatum atque potestatem suam exercere; vel eam tangit sententiam, cui mali hi spiritus aërii aliquid in se habere, superioribus potentiis natura sua multum inferiores, videntur. Utraque trita tum temporis inter Iudæos & gentiles philosophiæ Alexandrinæ alumnos doctrina, genios malos post lapsum suum in aërem tenebricosum tanquam in carcerem detrusos, in illo, velut in tartaro, sedem suam

Cur in aëre?

Οο 2

habere,

(2) *Sesl. VIII. c. 2. p. 159.*

habere, & in aëre potissimum potestatem exercere; ipso vero lapsu suo a spiritualitate sua plurimum recessisse, crassiorique involucro circumdatos materiales suo modo factos esse atque malos. *Kupia* enim hæc *δόξα* est, quæ ex scholis Alexandrinis ad Iudæos quoque digressa, multum negotii otiosis Cabbalistarum ingeniis fecit. Poteramus id latius docere, & adductis veterum suffragiis probare, nisi supervacaneum putaremus spicilegium nostrum post messem eruditissimorum virorum, ELSNERI (*aa*), WINDETI (*bb*), PARCKERI (*cc*), CVDWORTHII (*dd*). Unum observatis ab his doctis viris addimus, residentiam hanc in aëre tenebricoso gravique angelis malis, ex Iudæorum & Platoniorum juniorum sententia, tanquam carcerem contigisse, & naturam ipsorum corruptam & a spirituali perfectione longe abhorrentem potissimum genuisse. Non in rem trahemus vel S. Petrum vel S. Iudam, ad has potissimum sententias alluisse vivos, non ignari, quid ad ista potissimum loca moneant viri eruditissimi (*ee*). Iudæos vero & imprimis Cabbalistas philosophos testes esse volumus, qui angelis damni, perditionis, vel mortis habitationem atque sedem assignant sub luna in regione aëris maxime septentrionali, quod adductis doctorum Iudæorum testimoniis evicit EISENMENGERVS (*ff*), & nos alibi demonstravimus (*gg*). Immo Cabbalista altius rem exorfi & systematici emanativo propius insistentes, in mundo Asiatico i. e. in aëre collocant spiritus materiales, præputium

(*aa*) *Observ. SS. p. 206.*

(*bb*) *de vita sanctorum statu Sect. XIII. p. m. 248.*

(*cc*) *in libro rarissimo de descensu Christi ad inferos l. II. §. 78. sqq. p. 125. sq.*

(*dd*) *System. intellectu. c. V. Sect. III. §. 38. p. 1093. sqq.*

(*ee*) Audiendus imprimis ven. MOSHEMVS *ad loc. cit. CVDWORTHII.*

(*ff*) *in Iudaismo detecto P. I. c. 13. p. 820. sqq.*

(*gg*) *in hist. phil. T. IV. p. 541. 577.*

putium serpentis, potestates malitiæ, quos cortices emanationis divinæ vocant, & multa de malitiosa eorum operatione garriunt. Quod qui latius cognoscere cupit, ex R. ABR. COHEN IRIRÆ *pneumatica cabbalistica* (bb) plenis cyathis haurire potest. Inter gentiles philosophos ut haud uni placuit (ii), aërem esse dæmonum plenum, ita schola potissimum Platonica, de qua hæcenus loquimur, multa de spiritibus aëreis dixit atque docuit, dæmones materiales in aëre variis modis se manifestare contendens. Tangunt hanc opinionem *oracula Zoroastris* ab his hominibus profecta, quæ *Sect. XI. (kk)*.

Πῦρ ἵκελον σκηρτηδῶν ἐπ' ἠέρος οἶδμα τιταίνων
Ἡ κ' πῦρ ἀτύπωτον, ἔθεν φωνὴν πρωθέουσαν
Ἡ φῶς πλούσιον, ἀμφιφαῖς ροῖζ αἰὼν ἐλιχθέν. κ. τ. λ.

*Ignem similem saltuatim in aëris fluctum extendens,
Vel etiam ignem sine figura, atque hinc vocem emanantem,*

*Aut lumen dives, circumquaque radians, streperum,
convolutum.*

Loquitur carmen sacrum de apparitionibus dæmonum in aëre, (quales in sacris quoque Eleusiniis fieri jactabant;) quos vocat τὰ κακῆς ὕλης βλάσματα, *mala materiae germina*. Eos IAMBlichVS (ll) strenuus theurgiæ artifex definit, δαιμόνων γένος τι ἀπατηλῆς φύσεως, πάντομορφόν τε κ' πολύτροπον αἰτιωμένη τῆς μαντείας ὑποκρινόμενον Θεοὺς κ' δαίμονας κ' ψυ-

Ο ο 3

χὰς

(bb) in *cabb. denud. T. II. P. III. tr. I. p. 188. sq. Conf. hist. phil. l. c. p. 374. seqq.*

(ii) Ostendimus id de Chaldæis *hist. phil. T. I. p. 115. de Thalete ib. p. 360. de Stoicis ib. p. 1015. de Pythagoreis & Empedocle T. II. p. 156. 162. 224. de Democrito ib. p. 363. 356. de Heraclito ib. p. 425. 434. nec doctrina de anima mundi aliud patitur. Conf. CVDWORTH l. c. WINDET. l. c. Cel. FARRICIVS ad Sextum l. IX. p. 571. EVGBINVS de perenni pbilosophia l. VIII. c. 27.*

(kk) ap. STANLEIVM *hist. phil. P. XIII. p. 1191.*

(ll) de mysteriis *Ægyptior. Sect. V. c. 31. p. 102.*

χὰς τῶν τεθνηκότων, *dæmonum genus quoddam deceptorium, multiforme, quod species Deorum & animarum post mortem mentiatur*: quos & ἀντιθεοὺς vocari, in sequentibus monet. Clarius vero adhuc de his dæmonibus malis, aëreis & materialibus, ex hujus scholæ placitis differit PSELLVS, qui Marci sui Chaldaicam, vel Alexandrinam potius pneumaticam, edoctus (mm) scribit: πολλὰ ἔστι τὰ δαιμόνων γένη καὶ παντοδαπά τὰς ιδέας καὶ σώματα, ὡς εἶναι πλήρη μὲν τὸν αἶρα τὸν ὑπερθεῖν ἡμῶν, καὶ τὸν περὶ ἡμᾶς. *Multa esse dæmonum genera formis corporibusque omnimoda, ita ut iis plenus sit aër, & qui supra nos est, & qui nobis circumfunditur*, quos dæmonas quoque in ἱερα. juxta classes suas distribuit, dum sunt, qui per aërem discurrunt, qui supra nos est, alii qui per contiguum nobis aërem & proximum vagantur. Plura in re Platonica philosophiæ gnaris non ignota non cumulamus. Notum enim vel ex ALCINOO est (nn), esse καὶ ἄλλους δαίμονας, οὓς καλὸν ἂν τις γεννητοὺς Θεοὺς, καὶ ἕκαστον τῶν στοιχείων, οἱ μὲν ὄρατοί, οἱ δὲ ἀόρατοι, ἐν τε αἰθέρι καὶ πυρὶ, αἶρατε καὶ ὕδατι, ὡς μηδὲν κόσμου μέρους. ψυχῆς ἀμοιβὴν εἶναι μηδὲ ζωῆς κρείττονος θνητοῦ φύσιως. *Alios quoque dæmonas, quos genitos deos (oo) nuncupare possis, in elementis singulis, partim quidem visibiles, partim autem invisibiles, in æthere, atque igni, aëreque & aqua, ne pars ulla mundi expers anima animantisve mortali natura præstantioris relinqueretur (pp).*

§. V.

(mm) *de operat. dæmonum p. m. 76.*

(nn) *Intr. in Platon. c. 15. conf. OLYMPIODORVS in Plat. Alcib. ap. FABRICIVM l. c.*

(oo) Male pro hoc legitur apud STANLEIVM l. c. P. IV. p. 342. *intelligibiles.*

(pp) Patet hinc, unde Paracelsus suas Nymphas Salamandros, Gnomos, aliosque omnium elementorum spiritus hausert. Vid. *hist. phil. T. VI. p. 1120.*

§. V. Facile hinc colligitur, tum Iudæis tum gentilibus, Platonicis præcipue, dæmones hos non natura tantum sua materiali, sed & operatione malos habitos fuisse. Illis enim animum malitiosum, & ad scelera quævis seducentem, qui auctor omnis inter homines proterviæ sit, adscribere. Iudæi enim, imprimis Cabalistsæ, malos hos, qui in aëre resident, spiritus eorumque regnum regno Dei opponunt; uti videre ex illis est, quæ prolixè differit R. IRIRA (qq) hic, ubi breviter sectamur, non exscribendus. Paria habent Platonicis, ex quorum doctrina impii magi (rr) τοῖς κακοῖς πνεύμασι συνάπτονται, πληρούμενοι τε ἀπ' αὐτῶν τῆς κακίης ἐπινοίας, πονηροὶ δὲ καὶ ἀνόσιοι γίνονται, ἡδονῶν μὲν ἀκολάσων πληρεῖς, κακίας δὲ ἀνάμειστοι, malis & impuris spiritibus familiares evadunt, quorum flatu prorsus replentur pessimo, improbi que fiunt ac impii, voluptatibus lascivis & omni malitia referti, &c. Quæ pauca hic Iamblichus affert, ea prolixè satis ac jucunde PSELLVS (ss) exponit, multumque in describendis malitiæ eorum, & pessimæ in animas hominum operationis modis industriæ ponit. Quæ maligna spirituum malorum operatio cum nec Iudæis nec gentilibus Ephesi habitantibus ex dictis potuerit esse ignota, facile hinc ratioparet, cur D. Paulus iis *ἰσχυραν, efficacem operationem* in incredulitatis filiis adscripserit.

§. VI. Tandem & principis his spiritibus malis præfecti meminit apostolus, quem scilicet τὸν ἀρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ αἵρος nominat. Nihil dicit, quod non receptum atque creditum fuit suo tempore Iudæis pariter & gentilibus. Illi enim catervam corticum, id est malorum spirituum, in duos exercitus dividunt, quorum unus adversus Scir Anpin, sive Sefhiras superiores, alter adversus Malcuth, quæque cum ea connectuntur, Sefhiras inferiores,

infensos animos alit ac hostilia bella,

O o 4

illi-

(qq) l. c. p. 197. (rr) IAMBlichVS l. c. p. 103.

(ss) l. c. p. 63. sq.

illique Samaëlem, huic Lilith præficiunt (*tt*). Nec aliter Platonici, a quibus didicere Cabbaliftæ, qui interprete IAMBlichO (*uu*) spiritibus aëreis per varias cœli partes dispositis *ὑπερέχοντα αὐτῶν ἕνα προτιθέασι*, *u. u. m. præficiunt, qui omnibus superior sit.*

Summa
diclo-
rum.

§. VII. Vidimus itaque & adductis tum Iudæorum platonizantium, tum Platoniorum philosophorum & sequacium sententiis atque calculis probavimus, planumque fecimus, eo tempore, quo D. Paulus ad Ephesios scribebat, & hoc maxime sacræ doctrinæ genus caput extollebat, homines perditorum & malorum morum habitos fuisse instar mortuorum: vidimus voce, *αἰῶν*, significatas fuisse substantias spirituales & intelligibiles; vidimus, malis spiritibus aërem vel sedem vel naturam quoque adscriptam; vidimus omnis malitiæ operationes ipsis esse tributas; vidimus principem illis fuisse præfectum. Hæc cum omnia tam manifeste in textu nostro tangantur, quis nos verisimilitudinis leges migrare contendet, si dixerimus, sanctum apostolum in describendo infelicissimo Ephesiorum ante suam conversionem statu ad receptas & satis cognitatas inter eos sententias respexisse, easque, quantum salva divina veritate poterat, ad suum scopum accommodasse? ita non solum facilius in re gravi intelligendus, sed & fortius ex concessa gentilibus doctrina, a miseria Ephesiorum pristina ad excellentiam status gratiæ præsentis argumentum ducturus? Etsi non id non dicimus, eandem prorsus apostoli fuisse de statu illorum misero sententiam, quæ Iudæorum & imprimis Platoniorum fuit, quippe qui nec corruptionis rerum fontem & profunditatem, nec infernalis principis in spiritualibus naturam & operationem satis intelligebant; facit tamen ipsa sententiarum collatio manifestum, ad ejusmodi doctrinam respexisse apostolum, ex quibus eo validius ad detestanda gentilismi *ῥδελύματα* argumentari, & quo beneficio divino per conversionem suam affecti fuerint, demonstrare potuit.

OBSER-

(*tt*) IRIRA l. c. p. 211. conf. EISENMENGER l. c. P. I. c. 18. p. 820. *hist. phil. T. IV. p. 577. 880.* (*uu*) c. Scd. VIII. c. 3. p. 159.

OBSERVATIO IV.

ANTIQRVORVM

Que

AVGVSTAE VINDELICORVM
extant

MONVMENTORVM

summo viro

MARCO WELSERO

Duumviro Augustano

ad calcem

rerum Augusta Vindelicarum editorum

SUPPLEMENTVM

ab ipso auctore collectum

ac primum Amœn. lit. T. V. p. 116. seqq.

EX CODICE WELSERIANO

editum.

PRAEFATIO.

QVæ conspectui tuo sistuntur B. L. folia commen-
datione nulla egere puto, postquam summi vi-
ri, MARCI WELSERI, duumviri Augustani
nomen illis præfixum est. Nemini enim, nisi plane
rudis sit in historia literarum, tantum nomen & insi-
gnia in rem literariam merita, quibus æternam sui
memoriam fecit Welserus, ignota esse existimo, un-
de facile istorum elogiorum enarratione supersederi
potest, quæ in eum omnis eruditorum cohors cumu-
lavit, præsertim, cum post cl. CHRISTOPH. AR-
NOLDVM in diss. de vita ejus, operibus junctim e-
ditis præmissa, THOMAS POPE-BLOVNT in cen-
sura celebrium auctorum, & PETRVS BAYLE in

dictionario historico-critico digna tanto viro hono-
 rum tropæa crexerint. De præfenti tantum monu-
 mentorum, Augustanorum, ab illustri duumviro edi-
 torum supplemento pauca quædam dicenda sunt.
 Collegit scilicet hæc monumenta, post alteram mon.
 Aug. editionem, quæ Venetijs 1594. fol. prodiit, &
 in qua multa editionis primæ, quæ Ven. 1590. 4. lu-
 cem aspexit, mutavit, addidit, correxit; proprioque
 ea codici locis suis ipse adscripsit, quo consiliò tamen,
 incertum, nisi aliam adhuc editionem animo conce-
 pisse, morte tamen præventum consilium exequi non
 potuisse virum illustrem suspiceris, id quod additæ
 hic inde breves in comm. de rebus Augustanis emen-
 dationes tantum non suadent. Illa itaque *λεΐψανα*
 cum in codice Welferiano conspicerem, vel ob il-
 lam solam causam luce publica non indigna putavi,
 quod Welferus in his literis summum sibi nomen fa-
 mamque tum propria antiquitatum Romanarum in-
 vestigatione, tum benevole communicatis cum aliis,
 imprimis IANO GRVTERO, divitiis suis comparavit,
 qua de re hic pluribus in thesauri inscriptionum limi-
 ne videndus est. Indignum itaque judicans, si quic-
 quam, quod a tanto viro profectum est, in tenebris
 lateret, supplementa ista describere, & quod in No-
 ricâ quoque operum ejus editione omissa erant, in-
 cognita sine dubio, & in obscuro delitescentia publi-
 cæ luci sistere constitui, ut egregium antiquitatis ve-
 tustissimæ, qua Vinælica Augusti colonia merito su-
 perbit, monumentum, quod illi Welferi sui erudi-
 tio erexit, istis quoque accessionibus augetur, &
 sua quasi constaret integritate: sperans fore, ut pro-
 fecta a viro, qui in magno & præfco ævo magnus fu-
 turus LIPSIO audit, etsi pauca, non ingrata fuerint
 harum literarum amantibus, cum & hic quædam de-
 prehendi queant, quæ multam eruditioni lucem scæne-
 rabuntur. Vtere itaque B. L. etiam hoc spicilegio,
 & viri, quem omnium laude dignissimum Musa ve-
 tat mori, memoriam grato animo recolens vale.

MARCI

MARCI WELSERI
ANTIQRVORVM

Quæ Aug. Vind. extant Monumento-
rum supplementum.

Pag. 205. n. I.

IVI. Iacobonius appendice de prisca Cæsiarum gente p. 18. hæc verba habet: His tribus porro numinibus sacra conjunctim fieri apertius demonstratur ex pervetusta inscriptione quam Augustæ (cognomen non addit) inventam marmore elegantissimo legimus, cujus verba hæc sunt:

IOVI. IVNONI. MINER
ANTONIA. M. LIB.
APHRODISIA. SCYPHOS. H
VENEREVV. SPECVLVM
DONVM. DEDIT

In tertio versu H manifeste pro ET posita.

In templo S. Vdalrici inventum anno MDCVI. saxum quadratum prægrande pulcherrimis literis sculptum

I. O. M.
M. TR. SECCO

Pag. 211. (a) n. VIII.

In hortis M. Welseri saxum quadrilaterum ab omni parte sculptum. Frons inscriptionem habet: dextrum latus Mercurium cum caduceo, crumena, gallo & hirco: sinistrum Martem cum hasta & clypeo: tergum victoriam cum palma & laurea.

AEL.

(a) Vid. BECKIUS in mântissa monumentorum Aug. Vindel. inscr. I. ubi etiam de errore in Coss. quædam.

AEL. MONT.
 HAEDER. PRO
 SALVTE. SVA. ET. P
 HISP. C. ANA. VILI
 FILI. ET. AEL. MON
 FESTINAE. CON
 IVGL. V. S. L. L. M
 D. D. D. VII. KAL.
 SEPT. GETA. II. E
 PLAUVIANO
 II. COS.

Omnes factorum scriptores consulum istud par habent, nullo adscripto numero; sed Plautianum bis fuisse consulem, Herodianus diserte prodit, & meminit ejus iterum consulis Vlpianus Dig. l. 37. tit. 17. l. 2. de Geta hoc secundum consule nullum præterea existat testimonium. Vtrumque priorem consulatum inter suspectos gessisse apparet, cum inter ordinarios nullus locus vacet. Getam vero Septimii Severi imp. fratrem, non filium fuisse (quod quidam existimasse videntur) aliis dudum observatum, non æque illud; hinc eorum errorem fluxisse, qui Antoninum & Getam Septimii filios utrumque II. Antonium & Getam utrumque III. consules comparaverunt, cum jungeri deberent Antoninum II. & Getam, Antoninum III. & Getam II. uti in Panyinii marmoribus legitur, numerum enim a fratre imperatoris in filium imperite continuarunt. Quæ labes non solum fastos Græcos, Cassiodorum, alios, verum Iustinianeam etiam codicem vices & quod excurrit, infedit, tot correctorum opera nondum eluta. Antoninus enim & Geta uterque II. cons. habentur codicis l. 1. t. 54. l. 1. lib. 2. tit. 12. l. 7. & l. 8. libr. 3. tit. 1. l. 1. tit. 28. l. 4. tit. 33. l. 2. lib. 5. tit. 69. l. unica lib. 6. tit. 3. l. 2. tit. 46.

tit. 46. l. 2. tit. 54. l. 1. lib. 7. tit. 21. l. 2. lib. 8. tit. 14. l. 3. tit. 16. l. 2. tit. 26. l. 1. tit. 45. l. 2. Geta lib. 9. tit. 12. l. 1. tit. 32. l. 1. Antonius & Geta uterque II. coff. lib. 2. tit. 12. l. 9. & l. 10. lib. 6. tit. 35. l. 2. tit. 52. l. 4. lib. 8. tit. 14. l. 4. tit. 26. l. 2. tit. 41. l. 3. Quibus omnibus locis, si verum amamus, unum Getæ consulatum detrahemus. Mirarer tot editores in re non obscura parum vidisse, nisi foediora reliquissent; præteriere supra triginta leges Duobus & Aspris consulis datas, quod neque profecto ferri, neque adeo intelligi potest: & quantum erat ejecta intermedia, vocula *Duobus Aspris* rescribere, si Aspros in Apros Sicularum factorum auctoritate mutare nolebant! porro Geta consul tertium designatus non iniit, fratris scelere occisus. Extat nummus apud Occonem, P. SEPT. GETA. PIVS. AVG. BRIT. PONTIF. TR. P. IIII. COS. II. DES. III. P. P. qui conficit, Getam, cum Augustus II. consul dicatur, Cæsarem III. consulem esse non potuisse. Plautiani nomen in lapide studio erasum apparet, post ejus nimirum mortem, sic tamen, ut legi adhuc possit.

In hortis Welferianis

herCVLI STATVAM
CVM. BASE. AVRELIVS
MVCIANVS V. P. P. PR
PRO. SALVTE. SVA. SVO
RVMQVE. OMNIVM
poSVIT. CVRANTE
. . . GERONTIO . . .
.

Vir perfectissimus præses provinciæ an provinciæ Rætiae Aurelius Mucianus (b), quis fuerit, porro licet quærere. Vespasiani, Septimii Severi, aliorum imperia

(b) Apud Reinesium VIII. 22. lapis Romanus occurrit hac inscriptione:

imperia Mucianos habuere, quos ego ad hunc lapidem alligare non ausim. Neque de Gerontio quidem quidquam præterea mihi compertum.

Pag. 215. n. XIII.

In domo Io. Vdalrici Humpis, Canonici.

IVVENNIAE. PRISCÆ
VXORI. CARISSIMÆ

.
. bene

DE. SE. MERITÆ

MALRINIVS. FE

DEC. MVN. QV . .

SACERDOTALIS. omni

bus hONORIB. IN. rep.

SVA FVNCTus

Pag. 217. ad vocem : *Cleuphas*.

Cleophas videtur Scaligero Græcum nomen contractum ex κλεόφιλος κλεοφᾶς, ut κλεόπατρος, κλεοπάς.

Pag. 218. n. XIX.

In Suburbio Mariano, ad januam cauponæ.

L. VAL. RVSTICVS

L VGVDVNENS

VIXIT. ANN. LXX

TESTAMENTO. F. I.

L. Va-

D. M.

AVREL. MUCIANVS

VETER. EX. N. SING. AVG.

N. VIX. ANN. XXXXV.

DOMO THRACIA

IVL. VALENS. LEG. HE

RES. AMICO. ET. MVNICIP

OPTIM. B. M. F. C

L. Valerium Rusticum mercaturæ etiam causâ Augustæ egisse, verosimile est. Lugudunum & Lugdunum promiscue habent: sed annotavit Dio l. 46. historiarum, Luguduni nomen vetustius esse, quam Lugduni.

Pag. 222. ad vocem: trochum (c)

Scaliger putat trochum ingentem circulum fuisse, quem radio in triviis agitabant pueri, ut solent in urbibus Batavorum; qui hic spectatur, minutus fuisse pueris instar *σόλου*, quo in palæstra adultiores se exercebant.

Pag. 227. ad literas inscript. n. XXXIII.

N. I. F. L.

Ios. Scaliger literis K. Aug. An. MDIC. datis tentabat, an mutari posset N. ~~LL~~ L. hoc est nummis festertiis quinquaginta.

Pag. 230. n. XXXVII. (d)

Saxum grande effossum ad Vindonis alveum III. K. Febr. Ann. MDCIII. & in hortos Welserianos translatum.

D. M.

C. SENILIO. PERVINCO
VETER. EXSIGNIFERO
LEG. III. ITALICAE. ET
SENILIO. INPETRA . . .
AVREL. SABINIANVS
INGENVI HERES. FECIT.

Pervincæ nomen supra extat XV. Inscript. imagines in alio licet saxo, eodem tamen loco effossæ, videntur
una

(c) Vid. quæ monuit HIER. WELSCHIVS de vena medicin. c. 12.

(d) Exhibetur etiam a Grutero p. 1150. n. 14. & Beckio in mantissa monuin. Aug. Vind. Inscr. II. qui aliter legit & interpretatur.

una C. Senilii Pervincæ patris, altera Senilii Impetra (e) filii. Civili pater veste, puta veteranus, & emeritus. Eo Cæsar apud Lucanum:

*Ipsè ego privata cupidus me reddere vitæ
Plebejaque toga modicum componere civem.*

Ibid. In hortis Welferianis.

D. M. ET. P
ERPETVE. SECVR
ITATI. VALERI
CATVLLINI. CO
EX. A/BDA A/

QVI. VISSIT. AN
XXX. MES. IIII. D. VII.
VAL. SENILIA. COIVS
FECIT. TITVLVM
D. M. P.

Et character & orthographiæ ratio indicio sunt, hæc ad ima rei Romanæ tempora referenda esse. VISSIT. MESES. COIVS pro vixit, meses, conjux, etiam alibi extat. Vide Celsum Cittadinium de origine linguæ vulgaris, & Gruteri indices. Val. Seniliam, Senilium Pervincum & Senilium Impetratum attingisse omnino credendum.

Pag. 233. n. XLIII.

In monasterio S. Vdalrici fragmentum

ISSII

Ibid. In ædibus Io. Drexelii

O SEC . .
. . . I . R
C. SATVR/

Ibid.

(e) Impetratum legisse Welferum ex inscr. seq. patet, cui hæc interpretatio, non Grutero, adscribenda.

Ibid. In domo privata fragmentum

D m.

EGI

. . VM

IVS

IN

¶

Item fragmentum

C

E X

L. L

Pag. 244. ad Vocem EXORDIARIVS

Vide Nic. Greg. l. 8. p. 158. de præstigiatore cum globo vitreo varie ludente.

And. Schottus Roma A. D. X. Kal. Ian. an. MDXCV. ad Iacobum Pontanum Augustam.

Legi M. Welseri annales pereruditos: multa de coloniis præclare. Inscriptionem illam Romanam, quam ab amico & cive meo Ortelio accepit: VRSVS togatus vitrea qui primus pila, Romæ inspeximus, fideliusque descripsimus: in extrema hic legitur rectius

CVIVS NVNC LIBENTER DICOR
EXODIARIVS

Exodiarius, inquam, non ut editum doleo, exodiarius. Exodii meminit, & Iuvenalis (f) satyra, ni fallor III. & ibi scbedæ antiquæ a Pithæo edita, versusum Lucilii laudant,

Principio caussis dignum exodioque sequente. Sed cui ego hæc? cum tibi bis meliora domi suppetant: admonere tamen visum, si, ut sit humanitus, oculorum aciem præterfugisset, vel operarum esset ἀμάρτημα.

Abra-

(f) Vetus scholiastes ad illud Iuvenal. satyr. III. v. 174. Tandemque redit ad pulpita notum exodium: Exodiarius apud veteres in sine intrabat, quod ridiculus foret; ut quicquid lacrymarum ac tristitia cepissent, ex tragicis affectibus hujus spectaculi, risus detergeret. Conf. memorabilis locus LIVIL I. VII. c. 2.

Pp

Abrahamus Ortelius Antverpia K. Mart. ann. MDXCVI. ad M. Welferum, And. Schotti quadam epistola una missa.

Sub finem literarum Schotti leges emendationem inscriptionis a me missæ, quod valde miror: a quo enim eam habui, aderat, cum ipsa effoderetur, & idem ipse exscribebat, vir harum deliciarum admodum peritus, qui idem quoque suis ad me literis, de verbo illo, EXORDIARIIVS se mirari significabat: locum itaque forma dubium, aut antiquitate erosum, fere mihi persuaserim: at nihil de re mihi non visa judico, sub judice me peritiore potius lis erit.

Ad antiqua agri Augustani monumenta.

Pag. 246. post voces: Apollini Granno & Sironæ Dis præsentibus.

Et Musselburgi in Scotia, ut habet Gruter. p. 37. n. 12. APOLLINI. GRANNO. Q. LVCIVS. SABINIANVS. PROCOS. AVG. Item in Scotiæ pago Enderask, ut est apud eundem Grut. p. 3. 8. n. 4. APOLLINI. GRANNO. Q. VOLVSIVS. SABINIANVS.

Pag. 247. ad vocem MIRPA. n. III.

Scaligero Mirpa est $\mu\phi\alpha\acute{\varsigma}$ ut Ciceroni Rupa $\rho\mu\phi\alpha\acute{\varsigma}$ a Rufo.

Ibid. n. V.

IN. H. DD.
APOLL. GRANNO
BAIENIVS. VICTOR
ET. BAIENIVS. VICTO
RINVS. FILI. EIVS. EX
VISSV. SIGNVM. CVM
BASE

Eugup.

Eugip. c. 28. Biennium quendam nominat, qui huc tamen nihil pertinet. VISSV mendose est pro IVSSV, nisi EX VISSV pro VISV fit.

Pag. 248. n. IX.

Altenbaindi in templo. Exscripsit Io. Iacobus Remboldus an. MDVC.

FLAVIO. VICTORI
CLAVDIA. MARITO
CONIVNX. F. CVRAVIT.
VIXIT. ANNIS. LXV.

Lapis est insertus altari, literis inversis. Inter inscriptiones Augustanas extat Iulii Victoris nomen n. XIX. Victorii Victoris n. XVIII. Victorinae XX.

Pag. 250. n. XII.

Gunzelhofii.

Imp. Cæs. L. Septimius
Severus. Pius. Pertinax
Aug. Arabicus. Adiab. Parthicus
Maximus. Pont. Max. Trib.
Pot. VIII. Imp. XII. Cof. II. P. P. Procos. Et
; MP. CAESAR. M. aurelius
ANTONINVS. PIVS. AVG. TR **3**
POT. IIII. PROCOS. & imp. p.
Septimius. geta. antoninus
VIAS. ET. PONTES. REST.
-AB. AVG. M. P.
XXXI.

Pag. 254. *ad vocem scimpodium* n. XIII.

Scaligero non videtur lectus discubitorius, sed potius *ἀνάκλιθρον* ex sella & lecto; hoc est medium quid inter sellam & lectum, in quo semisupini recubabant, pedibus in scamillo suppeaneo quiescentibus.

Pag. 257. *ad vocem PANNYC D*

Scaliger l. PANNICYDI, quod rectius erat, ait
PANNYCHIDI; Παννυχίδι.

Ad monumenta peregrina.

Pag. 260. n. II.

Viennæ in Lazii ædibus, Grut. p. 524. n. 6.

D. M.

C. ATTIO. ROM.

VLO. AVGVSA

MIL. LEG. X. G. EX

ALA. CVSTOD

. . . XIII. H. F. C.

Scaliger, qui indices operis Gruteriani, etsi nomine non adscripto, confecit, hæc indice X. ad Augustam Vind. refert.

Pag. 261. num. III. *ad vocem ER. LEG.*

Scaliger legit: Erogatorem legionis, de quo in codice Theodosiano.

Pag. 263. n. V. *ad vocem VEIN.*

Scaliger negat ad Vindelicos pertinere, quia EI pro I. longo nunquam ponebatur, nisi sequente vocali post N, ut AATENOC, ANTΩNEINOC & similia. Contra Scaligeri observationem est inscript. Grut. p. 1046. n. 6. VEIXSIT.

* Albæ in Latio inscriptionem extantem notat Reines. VIII. 557.

BASSVS. GERMANVS

GERMANICI. AN

DRVSI. CAES

NATIONE. VEIVS

VIXIT. ANN. XXX.

Vejum & Germanum simul stare non posse manifestum; jubet itaque V mutare in N. ut legatur NATIONE. VEIND. EI. pro simplici I. posita.

Pag. 265. n. 8.

Tibure in base marm. Leon. Guetensteinius Roma misit anno MDC.

SEX

SEX. OPPIO. PRISCO.
 V. C. X̄. VIR. STLIT. IVD.
 ELECTO. INTER. ORDINAR. AB.
 ACT. SENAT. AEDIL
 ADLECT. INTER. PRAETOR . .
 PROC. PROV. LYCIAE .
 PROC. PROV. DACIAE. PROC. PROV.
 RAETIAE. ET. VIND
 QVAEST. PROV. MACEDONIAE.
 III. VIR. VIAR. CVRANDAR.
 PATRONO. INCOMPAR.
 S. P. Q. TIBVRS.
 OB MERITA. EIVS .

Pag. 267. n. X.

Romæ in cippo marmoreo. Habet Gruterus p. 529. n. 5.

D. D. M.
 MERCATORI
 NAT. RAETO
 ANNOR. XIII
 SERVO. DE. SE
 MERENTI
 L. AVR. GENTILIS
 DVPLICARIVS. DOMINVS.

Ibid. n. XI.

Romæ effossum via Labicana. Iac. Sirmondus misit

D. M.
 T. AVRELIO, ARICANO
 EQ. SING. AVG. EX TVR
 GERMANI NAT
 RAITVS. VIX. ANN. XXIII.
 MIL. ANN. V. T. AVR.
 FAVSTINIANVS
 TRIBVNI HERES
 AMICO OPTIMO. F. C.

Pag. 270.

Ameriæ ad S. Secundi. Gruter. p. 1080. n. 7.

P. RAETIVS. RVFVS

III. VIR. ITR. MESSA...

MEL

Idem Gruterus p. 1099. n. 9. Paulo aliter

RAETIVS. T. F. RVFVS.

In notis Tyronis & Senecæ a Grutero editis c. 5.

p. 140.

 Retus

 Retia

 Reticus

Eboræ in Refendii ædibus.

L. VOCONIO. C. F. QVIR.

PAVLLO. AED. Q. IIVIR.

VI. FLAM. ROM. DIVORVM

ET. AVGG. PRAEF. COH. I.

LVSIT. ET. COH. I. VETTO.

NVM... LEG. III. ITAL. OB

CAVSAS. VTILITATESQ. PV

BLICAS. APVT. ORDIN. AM

PLISS. FIDELITER. ET. CON

STANTER. DEFENSAS. LE

GATIONÈ. QVA. GRATVI

TA. ROMAE. PRO. R. P. SVA

FVNCT. EST.

LIB. IVL. EBORA.

PVBLICE. IN. FORO.

Pag. 272. n. XXII.

In horto S. Ioannis Arelate. Gruterus p. 550.

n. 7.

D. M.

LICINIAE. MAGNAE. QVAI
 MATRONAE. L. SEVERVS. T.
 IVLIVS. VALENTINVS. T. IVLIA
 VALENTINA. FRATRES. T. LICINIVS
 RVSTICVS. 7. LEG. III. ITAL. MARITVS

Pag. 273. n. XXIII.

Tarraconæ, ad D. Laurentii, juxta sacrarium.

Gruter. p. 555. n. I.

L. NVMERIO
 L. F. FELICI
 7. LEG. VII. G. P
 7. LEG. XX. VICT
 7. LEG. XXII. P. R.
 7. LEG. III. CYR
 7. LEG. III. ITAL
 MAMILIA
 PRISCA. MARITO
 OPTIMO

Ibid. Arimini ad portam S. Andreae. Gruter.

p. 1091. n. 12.

L. BETVTIO. L. F.

PAL. EVRIANO

P. P. LEG. III. ITAL. II VIR

QVINQ. II VIR. I. D. III VIR

AEDILI. CVR. PONTIF

FLAMINI. DIVI. NERVÆ

PATRONO. COLON

COLLEG. CENTONARIOR

AMANTISSIMO. PATRIAE

L. D. D. D.

*Subnectere his, quæ apud TH. REINESIVM de Rhætis & leg. III. Italica occurrunt, institutum Welferi suadet

Pag. 515. Cl. VIII. n. 13.

D. M.

T. AVRELIO
SPERATO. EQ. SING.
TVRMA. AERELI
SABINIANI. NATIONE
RAETO. VIX. A. XXXVII.
MILITAVIT. A. XVIII.
AVRELIVS. QVINTVS.
DVPLICARIVS. HERES.
ET. AVRELIVS. AVRIANVS
SESQ. SĒCVNDVS. HERES
AMICO. OPTIMO. F. C.

Pag. 533. n. 54.

Albæ in pariete quodam fragmentum.

Is . . .

RAC. PR.

IC. RETVS

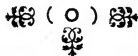
TRIB. LEG. XII.

V. L. S.

Pag. 213. Cl. I. n. 224.

Romæ in ruïnis viæ Nomentanæ ara marmorea.

DIS. DEAB. PATR. SACR.
Q. ALERIVS. Q. F. CLAVD. SA
BINVS. EQ. ROM. TVRMAE
L. VALERI. SANQVINI. EL
PRAET. LEG. III. ITALICAE
SVA PECVNIA

OBSERVATIO V.

Q. Curtius Rufus adolescentibus ad imitandum non proponendus (*).

Inter scriptores, quos ad imitandum proponunt adolescentibus castioris Romanæ dictionis magistri, non extremum plerumque locum occupat *Q. Curtius Rufus*. Nam ut multa taceam, quæ in eo commendari solent, vel solus Latini sermonis nitor & nativa quædam suavitas effecit, ut ei pulcherrimæ elogiorum suspenderentur tabulæ, quas commendationes multo labore collegit vir eruditissimus, & de *Q. Curtio* omnium optime meritis, IOANNES FRENSHEMIVS (a). Causa hæc fuit, quæ persuasit CHRISTOPHORO CELLARIO (b), ut ejus stilum ævo Augusteo non inferiorem censeret; cujus viri sententiæ eo major habenda est ratio, quo accuratorem eum in his eruditionis partibus fuisse omnes norunt. Quin ipse IOANNES CLERICVS (c) vir clarissimus, in Curtium multis licet visus iniquior, eum tamen inter primos refert, quos ad formandam stili Latini puritatem & elegantiam juventuti commendandos putat. Subscripsi hæctenus virorum eruditissimorum sententiæ, sed cum altius rem rimer, haud exigua oriebantur dubia, quæ referre, rationemque exponere, *cur Curtius adolescentum studiis commendandus haud videatur*, eo magis erit licitum, quo justior in hac parte sentiendi est libertas. Quod in enim IOANNI BODINO (d) & DANIELI GVILIELMO MOLLERO (e), ea concessa fuit li-

Pp 5 bertas,

(*) Extat misc. Lips. T. IX. p. 12. seqq.

(a) Initio commentar. in Curtium.

(b) Prolegom. cur posterior. p. 20.

(c) Art. crit. p. 1. c. 2. §. 2. p. 46. P. III. S. 3. c. 1. p. 401. c. 9. p. 494. Ed. Bat. 1712.

(d) in method. historiar. c. 10.

(e) in diss. de Curtio, Altdorfii 1683. habita, cui aliam opposuit MAGNVS DANIEL OMEIS.

bertas, ut Curtium ex scriptorum Latinorum numero excluderent, & ad recentiora tempora referrent, nobis sane nemo vitio vertere poterit, si mentem circa hanc rem aperiamus, nisi cui, missis reliquis auctoribus, solus valet Curtius sospitator, quod de Alphonso, cui sapientis cognomen fuit, refert ANTONIVS PANORMITANVS (f).

Duplex vero ratio commendare solet scriptorem adolescentum labori atque studio; vel enim *ditionis nitor atque puritas* ex eo discenda, vel *rerum*, quas proponit, accurata acquirenda *cognitio*. Quod si vero ostensum fuerit, in utroque Curtium exiguam præstare juvenibus operam, multum nostræ sententiæ accedere robur quilibet concedet. Et quod ad primum quidem attinet, inficias quidem nequiquam ibo, vivacissimæ dictionis & elegantissimi sermonis scriptorem esse Curtium: hoc enim negare, esset altam profiteri stili elegantioris ignorantiam. Tantum tamen hoc non est, ut adolescentibus propterea commendandus videatur Curtius. Cujus asserti ratio ut accuratior constet, ipsa stili Curtiani indoles penitus paulo consideranda & expendenda est. Quintum certe Curtium, hominem rhetorem Alexandri M. historiam eo tantum sine selegisse, ut pro rei illustris amplitudine artis oratoriæ vela, quam maxime posset, panderet, ipsa Curtiani commentarii lectio abunde suadet. Actum hoc a Curtio quam maxima ingenii vi & imaginationis fortioris opera. Hinc videas descriptiones frequentissimas, stilo florētissimo delineatas, quibus loca ignota, flumina remota, & inaccesos terrarum tractus, Alexandri item orationes in castris atque præliis magnifica oratione ita depingit, ac si oculis auribusque omnia ea ipse usurpasset. Quod profecto neglexisset Curtius, si memorem tenuisset animum ejus, quod LVCLIANVS (g) monet; Σωφρον-
τίου

(f) In *facetiis Alphonso* exscribente I FREINSHEM. *proleg. in comment. Curt. conf. ERIC. PVTEAN. orat. 19.*

(g) *de conscribenda historia.*

τίον ἐν ταῖς τῶν ὁρμῶν ἢ τηχῶν, ἢ ποταμῶν ἱερμνέαις, ὡς μὴ δύναμιν λόγων ἀπιροκάλως παρεπιδείκυσθαι δοκοῖν. Quibus verbis scriptor gravissimus bene monet, *fluviorum atque locorum nimis descriptionibus imperitam artis dicendi ostentationem manifestari.* Non narrabo tot orationes ad panegyricarum morem compositas, sed in ipsis relationibus artem declamatoriam inepte ostendentem vel uno exemplo producam Curtium (b). Postquam enim Alexandriam ab Alexandro conditam narrasset, *Memnonis*, addit, *Titbonique regiam cognoscenda vetustatis avidum traxisse pane extra solis terminos.* Quasi id extra solis terminos esset, quod ad illam zonam situm est, quæ

- - - - *corusco*

Semper sole rubens, & torrida semper ab igni est.

Plura proferenda esse exempla necessum non puto, cum ubique in Curtio ea sint obvia. Tantum vero abest, ut hoc de Curtio negare sustinuerint viri eruditissimi, ut potius ipsi Curtii adoratores stilum declamatorium & panegyricam affectationem in eo reprehenderint. MICHAEL sane TELLIERIVS (i), ex Iesuitarum societate vir clarissimus, *Curtium sententiarum aculeos affectasse plusculum, & descriptionibus quandoque poeticos flores, orationibus declamatorium stilum adpersisse*, ingenue fatetur. CASPAR vero BARTHIVS (k) ei *declamatorium acumen ad panegyricarum affectationes inclinatum* objicit. Nihil in

(b) L. IV. c. 8. §. 3. *plura hyperbolarum plus quam poeticarum exempla vid. l. III. c. 2. §. 9. l. IV. c. 10. §. 20. l. IV. c. 2. sq. coll. cum Arriani l. II. conf. CLERICVS art. critic. P. III. Sess. 3. c. 8. p. 475. contra experientiam id negante GVIL. BVDAEO in pref. Curtii ab ANTONIO CANDIDO editi Lugd. 1591. vid. FREINSHEM. prolegom. comment. Curt.*

(i) in *prefat. Curtii a se editi in usum Delphini Paris. 1678. 4.*

(k) ad *Claudiani L. I. in Rufin. v. 275.*

in præsentia de iis vocibus dicam, quibus admodum improprie lusit Curtius, & quibus teneras & accuratiori sermoni assuetas aures læsisse visus est (1). Facilis jam, quid de stilo tali judicandum sit, consideratio est. Impotentis enim imaginationis fræna laxasse Curtium, & tantum iudicio derogare, quantum valet ingenio, quilibet videt. Hinc nihil aliud, nisi per fortiorem imaginationem corrumpendum tandem juvenum ingenium expectandum est, dum intimius stylum Curtii imitari pressoque pede sequi student. Quod quam facile fieri possit, quantumque hoc veritatis studio impedimentum afferat, illi sibi facili negotio persuadebunt, qui communicationem fortioris imaginationis intelligunt, & rationem norunt, cur homines ejusmodi alios vivacissima sua dictione ab accurata rei consideratione abducant, & auditorum vel lectorum iudicium misere corrumpant. Quod argumentum luculenter excussit, & *Seneca*, *Tertulliani*, atque *Michaelis Montani* exemplo illustravit acutissimus Gallorum philosophus NICOLAVS MALLEBRANCHIVS (m), quem secutus est IO. FR. BVDDEVS (n). Stili certe magnificentia a rerum meditatione & examine ipsum abduxisse Curtium ingenue fatetur IO. CLERICVS (o), quando, *rerum gestarum*, inquit, de se ipso, *quas describit Curtius magnitudine animus percussus, & stili suavitate delinitus aliud nihil præter fortitudinem, audaciam, & felicitatem Alexandri videbat, aliud nihil præter sublimia verba facundissimi scriptoris audiebat*. Accedit huic argumento, stilum Curtii, qualem descripsimus, talem esse, quem, si rite exprefert,

(1) conf. CLERICI *ars critica* P. III. S. 3. c. 8. §. 9. sq. p. 484. sq.

(m) *de la recherche de la verité* l. II. p. III. p. m. 236.

(n) *Theolog. moral.* P. I. c. I. S. 5. §. 11. p. m. 172. f.

(o) *Art. crit.* P. III. S. 3. c. 1. p. 397.

feris, vix unquam in societatis civilis statu adhibere poteris. Paucissimis enim datur in panegyricis orationibus sermonis magnifici tumorem ostendendi occasio. Cur itaque talis formanda consuleretur juvenibus dictio? cum eo maxime eorum tendere debeant studia, ut societatis, in qua victuri sunt, habeant rationem, & foro se parent. Neque tandem ullam video Curtii adolescentibus commendandi necessitatem. Ex *Cicerone* enim, *Cornelio Nepote*, *Iulio Cesare*, atque *Terentio* castigatissimum sermonem imitando disci posse apud omnes in confesso est. Sed non ibi iudicii corrumpendi metus, non affectatæ panegyres, non declamatorius & vix unquam usurpandus stilus, sed probus & elegans sermo est. Quod ubi curate examinabitur, magnum addet robur huic sententiæ, quæ Curtium adolescentibus propter stilum commendandum non esse statuit. Vbi tamen id monendum, Curtii lectionem non plane rejici. Illi enim, qui subacta judicant iudicii vi, & sobriam dictionis rationem tenent, cum delectatione & emolumento legent Curtium, tumorem ejus iudicio & mentis potentia moderaturi.

Quod si propter sermonis elegantiam Curtius adolescentibus dandus non est, multo minus ob rerum, quas tradit, ex eo haurienda cognitione commendari poterit. Cum enim, quod jam ostendimus, thematis alicujus oratorii loco historiam Alexandri selegerit Curtius, in qua ostenderet, quid artis suæ vires possent, fidem historicam, geographiam, chronologiam aliasque historici virtutes lædere necesse habebat. Prolixior essem, quam ferri posset, si pro rei conditione id ostenderem. Licet enim IVSTVS LIPSIUS (p) *Q. Curtium probum & legitimum historicum, si quis unquam fuerit*, appellet, confutando tamen iudicio huic temere profecto concepto eo minus opera impendenda est, quo luculentius contrarium ex ipsa Curtii

(p) in notis ad l. I. politicor.

Curtii lectione adparet. Otium in hac parte mihi fecere, in geographicis quidem CHRISTOPH. CELLARIUS (q) in omnibus vero nævis Curtii accurate examinandis IOH. CLERICVS (r) viri celeberrimi. Cui posteriori licet acerbam litem super hanc rem moverit IAC. PERIZON. (s) a cuius tamen parte stet veritas, cuilibet, nisi præjudiciis & scriptoris nimio amore occæcato, facile ex scriptorum, quæ invicem sibi opposuere, collatione patebit. Nos pro instituti modulo pauca tantum attingemus. Quæ fide & veritate historiam recensent vel uno specimine videri potest, ex narratione prælii ad Issum, (t) cum Dario commissi, ubi postquam strenuam & difficilem ex utraque parte aciem narraverat, subdit, *Persarum peditum centum millia cæsa esse, decem vero millia interfecta equitum. Ex parte Alexandri, quatuor & quingentos duntaxat saucios fuisse, triginta & duos omnino ex peditibus desideratos, equitum centum quinquaginta interfectos.* Manibus palpari possunt, quæ ægre nugarum Curtius. Ligneos certe fuisse Persarum gladios, & immobiliæ Macedonum ictibus exposita eorum pectora necesse est, si hæc ullo modo vera sunt, cuius tamen rei contrarium multa verborum *φαντασία* ipse Curtius prius edisseraerat. Crux hæc fuit, quæ torisit misere Criticos, locum ob incredibilem relationem corruptum esse suspicantes (u), sed sine ullo, quo valido nitantur, fundamento. Pugnas vero in sacris paginis recensitas objicere, quod *Clerico fecit Perizonius* (x) infeliciter est a miraculosis

(q) in notis ad Curtium a se editum 1696. 12.

(r) Art. crit. P. III. S. 3. per tot.

(s) Initio in notis ad Æliani varia p. 728. Respondit ei CLERICVS sub Theodori Goralli nomine in præf. ad Ped. Albinov. conf. biblioth. chois. T. I. art. I. p. 256. sq. Regessit ad ea PERIZONIVS in Q. Curtio restituto in integrum & vindicato Lugd. Bat. 1703. 8. Recensuit librum & respondit CLERICVS dans la biblioth. chois. T. III. p. 171. l. III. c. 11. §. 27.

(u) vid. FREINSHEM. ad l. III. c. 11. §. 27.

(x) in Q. Curt. vindicato conf. CLERIC. biblioth. chois. P. III. art. 3. §. 11. D. 219.

loſis Dei bellis ad latrocinia Alexandri concludere. In geographicis quam turpiter confundit (*y*) Pontum Euxinum cum mari Caſpio, Caucaſum cum Parapamiſo (*z*), & alia, quæ noſſe probe potuiſſet, ſi hujusrei accuratam curam egiſſet? Aſtronomiæ ignorantiam prodit mala menſium Indorum deſcriptio; (*aa*) luna a ſole premi dicta (*bb*), & quæ ſunt hujus generis alia. Chronologiam ubique fruſtra quæſiveris. Quin quod maximum, non ſolum peſſima philoſophiæ Stoicæ præcepta offert, & dulce propinat venenum, ſed & Alexandrum peſſimum vitiorum exemplum viva deſcriptione commendat Curtius. Alexandrum enim quaſcunque etiam mentitus fuerit caſtitatis, juſtitiae, ſobrietatis, clementiae, virtutiſque perſonas, omnibus tamen vitiorum generibus fuiſſe inquinatum & falſa virtutiſ ſpecie decepiſſe, evincunt ea, quæ a ſcriptoribus hiftoriæ Alexandrinæ fuſe narrantur (*cc*), & SENECA (*dd*) pariter atque LVCANVS (*ee*) notaverunt. Quid quæſo exempli capient juvenes animi, ex hujusmodi ſcriptore, apud quos exempla plus valent, legibus, & ad vitium facilius longe quam ad virtutem ſectitur cerea indoles, imprimis ubi ſub virtutiſ larva illud apparet? ſcilicet in laudes Alexandri deſumptiſſe (*ff*), Curtio ea fuere facilia, & condonanda

(*y*) Vid CELLAR. *ad l. VI. c. 4. §. 13. p. 235.*

(*z*) Conf. CLERIC. *art. crit. l. c. 2. §. 14. ſq. p. 417. ſq.*

(*aa*) *l. II. X. c. 9. conf. SCALIGER de emend. tempor. l. II. p. 118. CELLAR. ad b. l. CLERICVS l. c. p. 409.*

(*bb*) *l. IV. c. 10. §. 5.*

(*cc*) Conf. CELLAR. *diff. de virt. & vitiis Alexandri M. præmiſſam Curtio. Meditat. phil. de falſa virtute exemplo Alexandri M. illuſtrata ſupra data.*

(*dd*) *de Benef. l. II. c. 16. l. I. c. 13. l. VII. c. 33. Ep. LXXXIII.*

(*ee*) *l. X. v. 20 ſq.*

(*ff*) Negante id contra experientiam & oculorum fidem Erico Putcaneo *in præfat. ad Curtium.*

da forte, adolescentibus proponenda non item. Quis vero ingenuus fatum Stoicum inevitabile & necessarium, nefandum illud idolum, quod Deum impio conatu tollit (gg), adolescentibus commendari a Curtio patietur? Sed prolixiora hæc sunt, quam quæ pagella capiat. Sufficiat ostendisse dubia, *cur Curtius adolescentibus commendandus baud videatur*. Iam tela abrumpenda & colligendæ sarcinæ. Dubia proposita sunt, quæ rite soluta libenter mittam. Καὶ τὰυτα μὲν δὴ τὰυτα.

(gg) vid. IAC. THOMAS. *de exast. mundi Stoica diff.* 13. p. 166. sq. BVDD. *analect. bistor. philos.* p. 178.

(bb) l. IV. c. 6. §. 17. l. V. c. 11. §. 10. &c.

INDEX I.

Rerum & Nominum.

A.

- A** *Dvocatiarum* historia cur intricata 534.
Advocatia Augustana difficile argumentum 534. 535. advocati Augustani clero quoque dati 539. tuentur bona ecclesiastica 540. jura eorum definita 541. vindicatur advocatia imperio 541. & civitati 542. nunquam oppignoranda 546. ad archiducem Austriæ delata 546. electioni Augustanæ civitatis permissa 547. patritiis Aug. conferri concessa 550. catalogus advocatorum Augustanorum 551.
Advocatia in campis Lyci civitati Aug. concessa 548. lites inde ortæ 549.
- Aeon* quid sit in philosophia Alexandrina 575. 576. 577.
- Aër* sedes malis spiritibus assignata 579. 580. 581. spirituum plenus 581.
- Aegyptii*, eorum philosophia impostura 68. quomodo Pythagoræ præceptores 68. numerorum doctrinam philosophicam non habuerunt 69.
- Alexander M.* illustre pseudovirtutis exemplum 37. seqq. Scriptores de vita eius 37. 38. de rebus ad eum pertinentibus 38. 39. ejus pietas erga Deos 40. sanctitas & continentia animi 41. magnitudo animi 42. fortitudo 42. constantia 43. laboris patientia 43. justitia 43. 44. pietas erga parentes & præceptores 44. officia erga amicos 44. clementia 45. liberalitas 45. 46. virtutes aliæ 46. dispositio animi ad ambitionem 46. 47. & voluptatem 48. temperamentum cholericum-sanguineum 48. 49. educatio ambitioni litans 49. exemplis corruptus 50. conversatio vitiosa 50. cum ambitionis & voluptatis ministris 50. consuetudinis in eo vis 50. rerum externarum in mores ejus influxus 51. falsitas virtutum ejus singularum 51. 52. inconstantia 53. vitia ejus virtuti contraria 54. 55.
- Amman* Gaspar quis fuerit 301. 303
- Ammaniana familia* patricia Aug. Vindel. 304.
- Anima* an diversis inclinationibus trahatur antecedenter ad corpus 33. ad intellectualia ducenda 104. ejus pabulum 105. ex Deo 100. 123. ejus vitacula venæ 122. duplex in homine 122.
- Q9 ad

INDEX I.

- a Deo in cratere commixta** 125. fluvii instar Heraclito 117. & Stoicis 131. 132. quomodo Peripateticis divina 159. ejus præ-
 xistentia in libro Sapientiae asserta 214. ejus descensus 217.
Anima mundi cur crateri assimilata 125. 126. asserta in lib. Sap.
 191.
Argentinenfis sodalitati membra 306.
Aristoteles formavit Alexandrum ad magna quævis ex ambitione
 suscipienda 49. ejus phil. moralis effectus in Alex. M. 50. an cum
 Platone conspiret 129.
Atheismus refutatus 275. 277. Stratonis 154. Parmenidis 154. 155.
 Epicureus in libro Sapientiae debellatus 101.
Avicenna malus philosophus 143.
Augusta Vindelicorum, de bibliorum editionibus merita 304. pu-
 rioris in ea doctrinæ initia 333. favet libris 447. fovet medicos
 eruditos 455. 505. amittit incendio chartas publicas 535. 536. va-
 statur 536. libertatis ejus vindiciæ 545. 546. justitiæ laude cele-
 bris 546. vexata ab advocatis suis 547. jura sua tuetur 549. vin-
 dicatur ab episcopi & canonicorum insultibus 549. 550. ejus hi-
 storia medii ævi manca & obscura 291. ejus episcopi contendunt
 cum civitate de juribus 539. 540. 541.

B.

- Bajerus**, Guil. 169.
Baluzius, Steph. 286.
Baronius Cæsar. 272.
Barbaries ingruens 268.
Beccherus Ioach. 288.
Beckius Matth. Frid. 266.
Berchtholdus 296.
Bernardus Geystenfis 267.
Bibliotheca universalis an condi possit 259. qua ratione suscipienda
 278. 280. ejus usus 289. Vindobonensis 171. Augustana 453.
 ejus catalogus msc. 454.
Bodini Io. colloquium heptaplomeres 275.
Bœclerus Io. Henr. 273. 286.
Boblii Sam. concordantiæ desiderantur 264.
Brunopolis, quando expugnata 260.

C.

C.

- C** *Abhaliste*, ideas ad lumina sephirotica referunt 135.
Calixtus, Georg 270.
Calvus bibliopola Papiensis Lutheri libros in Italica spargit 328.
Carinus Ludov. 334.
Carpzovius Io. Ben. 258.
Cassio Seb. 368. injurius in Hier. Wolfium 369.
Celsus an Epicureus 230.
Christus philosophus 170. quo sensu 172. signifer 566
Christiani, Elpistici num dicti 165. idiotæ & rudes habitus 168.
 philosophia quo sensu illis tributa 169.
Civitates imperii duplices olim magistratus habuerunt 538.
Clerici Veneti 266.
Cleopæ nomen unde 390.
Codex Iustiniani emendatus 538. 539.
Concilia edenda 286.
Colomesius Paul 279.
Comenius Amos 267.
Conradini privilegium de libertate Augustana 542. 543.
Constantiæ fata misera 339.
Conversio Stoica 244.
Corpus animæ carcer 219. impedit animum 221.
Crophius Io. & Io. Bapt. 515.
Crophius Phil. Jac. ejus vita 513. nativitas & educatio 514. studia academica 516. sub L. A. Schmidio 517. reditus ex academia 519. munus collatum 520. scholæ præfectura 521. ratio muneris cum laude getti 523. virtutes scholasticæ 524. 525. 526. educatio juvenum scholastica 527. corporis animique imago 528. pietas 529. obitus 530. scripta 531. vitæ privatæ rationes 532. 533. elogium 564.
Curtius juvenum imitationi non commendandus 601. laudatus 601. detrusus ad recentiora tempora 602.
Curtius cur historiam Alex. M. scripserit 602. declamator est 603. derogat iudicio 604. quibus legendus 605. malus historicus 606. & ethicus 607.
Cynici veri descriptio 242. examinata 254. 255.

D.

- D** *David de Augusta* 291. unde ejus memoria haurienda 292. patria Augustanus 293. tempus quo vixit 294. ordo sacer 295. munus & eruditio 296. famæ celebritas 297. mortis tempus

INDEX I.

- 298.** scripta **298. 299.** an mysticus fuerit **301.** errores **302.**
Dæmones mali a Platoniciis agniti **583.**
Deus cur ἀθεός dictus **89. 98. 138.** cur το ἄθ **223.**
Descriptores inepti **261.**
Desiderium infinitum animæ fundamentum naturæ moralis hominis **20.** qui illud admiserint **20. 21.**
Dionysius Areopagita scriptor supposititius non atheus **141.** quo sentit duplices ideas statuerit **142.**
Doreschvvanus Io. codd. msc. ex Asia procurat **372. 382. 402.**
Dorica dialectus cur adhiberi solita **52.**

E.

- E***ccellenfis* Abr. notatus **263.**
Ecclésiici quid de ideis senserint unde hauriendum **145.** quid de illis tradiderint **229.** Christianos imitantur **230.**
EI-pro **I** quando in inscriptionibus ponatur **596.**
Elementa omnia spiritibus plena **582.**
Elogiographia commendata **285. 289.**
Elpistica secta explicata **164.** indicta plerisque **167.** Heumanni explicatio **167.** examinata **168.** Elpistici in genere qui **178.** in specie Stoici **183.** cur hoc illis nomen datum **185.**
Ephemerides sacræ Gallorum **284.**
Ephes. II. **1. 2.** locus integra diss. explicatus **569.**
Ephesus philosophos alit **569. 570.** philosophia Aegyptiaca ibi nota **571.** memorabilis commoratione Heracliti **572.** & Apollonii Tyanci **572.**
Essentia rerum latent **6. 7.**
Ezardus Esdras **266.**
Exodiarius, quis **593.**

F.

- F***abricius* Simon **450.**
Fagius Paulus **337.**
Fassi consulares emendati **588. 589.**
Ferrarius Octavius **267. 268. 269. 274.**
Fichettus **276.**
Florentina msc. **259.**

Fortuna.

Fortuna, quid apud Stratonem 155.

Franciscani, quando pedem Aug. Vind. fixerint 395.

Freinshemius Io. 270.

Fridericus Io. Sax. electoris constantia 47. epistola *ib.*

Fritschius Ahasverus 270.

Fuggeri columnæ ecclesiæ Romanæ apud Augustanos 309. Nachtigallum sibi concionatorem adfiscunt 309. merita eorum literaria 391. eruditioni litant 393. scriptores de iis 393. elogium eorum 394. Marcus Iac. fil. 394. Georgius 394. Raymundus & Antonius 394. 395. Ioannes Iacobus 397. Georgius 397. Philippus Edoardus 398. Marcus 399. Iacobus 399. favent viris doctis 399. quod fecit Iacobus 400. cimeliarium eorum 401. 402. bibliotheca 403. publici juris facta 405. laudari 405. stipendia ab eis data 406. Marcus 408. excitant patronos literarum 409. Vlricus 374 407. Fuggerey 394.

G.

G *Aulminus* 165.

Gasserus Ach. Pirminius; vita ejus 409. seqq. scriptores de eo 410. natales 411. juvenilia studia 412. præceptores 413. munus Feldkirchæ 414. Augustæ 414. 415. ædes 416. conjugium 416. mores 417. auctoritas 417. amici 418. elogium *ib.* religio & pietas 419. studium emendatæ religionis promovendæ 419. adjuvat centuriatores Magdeburgenses 420. Flacii partes tuetur 420. in formulam concordiæ Iniquus 420. lites alit cum senatu Lindaviensi de Flacianismo 421. 422. mors 423. epitaphium 423. fama eruditionis 424. judicia de eo 425. studium linguæ Germanicæ 427. annalium Augtiburgenfium *historia* 428. occasio operis 428. pararii & patroni 429. emendantur 430. Hier. Wolfii censura 431. 432. X. Betuleji carmen de illis 433. Cyr. Spangenbergii iudicium 434. Rhelingero dedicantur 435. & senatui 435. editi ex parte, sed suppressi 436. editi tandem omnes 437. fides eorum asserta 437. exscripti & male versi 437. a pontificiis scriptoribus descripti 441. cur fontes in iis haud allegati 441. habent nonnulla falsa 442. pertinent ad historias arcanas 441. 442.

Glanvil Ioseph 282.

Grammaticæ notitia in scholis urgenda 343.

Grimmius Sigism. 315 316.

Gundlingius Nic. Hier. 188. 189.

Gymnasia Norimbergensis profectores 359. Augustani historia descripta 531. 532.

INDEX I.

H.

- H** *Ackspanius* Theod. 260.
Hainzelius Ioan. Bapt. 385. 429.
Hebraicus textus bibliorum reformatus 261.
Heideggerus Io. Henr. 262.
Helvicus Ioan. ejus observ. medicæ 503.
Henselius Georg. 272.
Hermannus Ioan. Georg. 462.
Hippocrates, ejus $\Psi\chi\kappa\alpha\iota$ an animalcula Læwenhœckii 129.
Histo in literaria universalis quomodo scribenda 281. 282.
Hæstelii David's vita 444. seqq. educatio literaria 446. academi-
 mica 449. an itinera literaria susceperit 449. seq. præficitur scholæ
 Augustanæ 450. fit ejus rector 451. suspectus Calvinismi
 451. obit 452. ejus merita de bibliotheca August. 452. est bi-
 bliothecarius 452. inservit viris doctis 455. ejus merita lite-
 raria 456. elogia 457. 474. amici 458. virtutes 459. scripta
 460. seqq. misc. & inedita 471. 473. scribit versus Græcorum
 472.
Honestum quomodo a justo differat 26.
Hypotyposes Melanchthonis v. *Melanchthon*.

I.

- I** *Idea*, supplementum hist. doctrinæ de ideis 110. seqq. Philo-
 nis locus de eis 121. an ideas Plato ab intellectu divino sepa-
 raverit 121. cum notione conjuncta a Platone 126.
Iesaja XI. 10. locus explicatus 564.
Iejunium philosophicum 171.
Imago Dei homo 241.
Imitatio Christianorum a gentilibus philosophis cur suscepta 225.
Inscriptiones Augustanæ 555. seqq.
Intelligibile objectum philosophiæ 208. vid. *Numerus*.
Ioan. XII. 32. locus explicatus 563.
Ioel II. 23. locus explicatus 553. variaz ejus interpretationes
 554. 555. promittit doctorem justitiæ 555. quod probatur ex
 contextu 556. 557. ex modo & dicendi ratione scriptoris 558.
 quid justitia? 559. ex ordine verborum 559. 560. argumenta
 in contrarium soluta 560. 561.
Iosephi editiones 157.
Iustinianus Fab. 262.
Iynges quid sint? 111. Chaldæis num tribui quæant *ib.* quo
 sensu angelos significaverint 113.

K.

K.

K *Ircherus*, Athanasius [269.](#)

L.

L *Abbadius*, Ioan. [260.](#) [289.](#)

Labes originalis Stoicis asserta [241.](#) sed tantum ex corpore [253.](#)

Lambecius, Petrus [278.](#)

Launojus, Ioan. [262.](#)

Leibnizius, God. Guil. sex ejus epistolæ [274. seqq.](#) refutat atheos [275.](#)

Libertas ad naturam hominis moralem necessaria [21.](#)

Lindavia studium circa Flacianas opiniones extirpandas [421.](#)

Ludovicus Bavarus [263.](#)

Luscinius Ottomarus, vid. *Nachtigall.*

Lutherus, Martinus [263.](#)

M.

M *Antumi*, Ioan. Bapt. opera [266.](#)

Maautiana typographiæ fata [229.](#)

Marxunius Maximus [462.](#)

Martius Ier. vita ejus [383.](#) a Fuggeris arti salutari destinatur [384.](#) describit Zonaram [385.](#) Ingolstadium abit [385.](#) studia academica [386.](#) itinera literaria [386.](#) [387.](#) munus Augustanum [388.](#) amicitia cum Gassero [388.](#) mors [388.](#) scripta medica [388.](#) Nonus ab eo editus [389.](#) bibliotheca ejus [391.](#)

Medici Augustani descripti [382.](#)

Melanchthonis hypotyposes Italicæ, liber omnium rarissimus [323.](#) Latinarum prima editio rarissima *ib.* Germanica editio rara [324.](#) Italicæ versionis titulus [325.](#) fata [326.](#) auctor. [327.](#) editio [328.](#) variatio sententiæ Melanchthonianæ [330.](#) libellus, an liceat Christiano litigare [330.](#) tempus editarum hypotyposeon Italicarum [331.](#) fata; crematur [326.](#) auctor [327.](#)

Menasse ben Israël [270.](#)

Menagius Egid. [287.](#)

Mens divina fons intellectualium [95.](#) [96.](#) ab anima distinguenda [101.](#) emanatio ejus in libro Sapientiæ asserta [209.](#)

Methodus scholastica optima [345.](#)

Meulen, Gerardus von [277.](#)

Montacutius, Rich. [272.](#)

Mortui qui dicti Pythagorici [572.](#)

INDEX I.

- Mosebi* historia 504. 505.
Mundi bonitas quo sensu in libro Sapientiae asserta 198.
Munsterus, Sebast. 428.
Museus, Ioannes 164.

N.

- N***Achtigallus*, Ottmorus vir cl. 305. nativitas & studia juvenilia 305. loca ubi docuit 306. puriorem doctrinam cognoscit 309. sectae tamen pristinae adhæret 309. vehemens in evangelicos 310. censura tenatus in eum 310. 311. non fuit concionator evangelicus Augustanus 311. vita reliqua 311. ingenii dona & mores 311. excellit in linguæ Græcæ studio 312. acerbus & dicax 312. scripta 312. psalterium Latinum 315. Germanicum 315. seqq. gratiofus apud Fuggeros 401.
Necessitas hypothetica non tollit providentiam 162.
Nesselius, Daniel 271.
Nil ex nihilo, universale philosophorum axioma 118. Platonici aliter statuentes fallunt 119.
Nominalium historia 145.
Nonus, quis fuerit 389. corrasor 390.
Novarinus, Aloysius 272.
Numeri Pythagoræ explicantur 56. unde numerorum notitia haurienda 57. auctores, qui convenire cum ideis Platonis asseruerunt 60. 61. dissensius Moshemii 61. responsio 61. 62. auctores qui numeros intellectuales & ideas idē esse judicarunt 65. inepti ad philosophandum 82. recentiorum de iis nugæ 83. 84. quid de iis dicendum 84. sunt ideæ rerum 85. & principia rerum 85. spiritualium 86. 87. diversitas unde 87. 88. quid binarius 88. 89. significant intelligibilia 91. 92. distinctio 93. unde 94. dignitas eorum 93. sunt objectum philosophiæ 100. quomodo insint animæ 102. sunt objectum philosophiæ 104. scientifici & mathematici symbola intellectualium 105. definitio 114.

O.

- O***fficia* erga Deum, se ipsum & proximum secundum Stoicos 244. 245. 246.
Oratorum icopis in rebus publicis Græcorum 9.
Orientalium consensus in dogmatibus parvi faciendus 164.

P.

P.

- P***Allavicinius* 172.
Paralipomenus liber Chald. 162.
Patina Carola Cath. ejus epistola de morte parentis 508.
Paulus apost. respicit ad opiniones gentiles 569.
Pharmacopœia Augustana oppugnata & defensa 499. seqq.
Philo quid de ideis statuerit 137.
Philologia studium præmaturum 266.
Philosophia finis animæ purgatio & solutio 102. 103. fata apud Romanos 134.
Pietatis studium Spenerianum 269. 270.
Piscopia, Helena Cornelia sœmina erudita 165.
Plato veterum scriinia expilavit 62. maxime Pythagoræ 63. ideas suas ex numeris Pythagoræ transfudit 64. ejus itinera literaria studiumque philosophiæ Pythagoricæ 64. cur obscurus 114. dissimulanter præceptorum placita producit 115. corripit Parmenidea 115. ambiguus 116. an scepticus 116. 117. interpretationes ejus 117. quid de idea in Deo statuerit 117.
Pœta Elpistici 173.
Polemo quomodo conversus ad sapientiam 202.
Porphyrus syncretisimè Platonico · Peripatetico fulcrum 130. non tamen primus auctor 130. ubi de ideis tractaverit 144.
Portæ quid Platonice significant 121.
Prædestinatio absoluta Melanchthoni asserta 333.
Præfectus spirituum 183. princeps potestatis aëreæ 578. cur ita dictus 579.
Providentia Stoicorum num sana 147. seqq. quo sensu eam Strato negavisse videatur 159. splendide a Stoicis asserta 228.
Psalterii versio Latina & Germanica Luscini 317. seqq.
Ptolemaeus, Fr. 283.
Pugio fidei, judicium de eo 170.
Pythagoras; ejus philosophia difficulter explicari potest 66. numeros artificiales a Phœnicibus didicit, non philosophicos 67. an aliquid scripserit 70. 71. 72. occultat sua 72. illi discipuli sua inscribunt tanquam auctori 73. loca in contrarium explicata 74. discipulorum disciplina arcani 75. eorum libri quomodo in vulgus editi 76. a non initiatis vitati 77. Platonici sequiores mali ejus interpretes 77. symbolice omnia tractat 78. 79. inde obscurus 79. initiationis gradus constituit 80. qui cum acroamaticæ explicant, non satis fidi 80. triplex interpretandi methodus 81. utitur dialecto Dorica 81. convertit res physicas in mathematicas 83. ejus systema physiologicum 86. Elpisticus 178. 179.
Pyrrho scepticissimi universalis accusatus & defensus 1. vita ejus 4. unde ejus scepticismus enatus ib. ejus dogmata 6. 7. absolutus ab ea macula 8. 9.

INDEX I.

Q.

Quorlius Phil. notatur [273.](#)

R.

Raynaldus notatus [262.](#)

Reserus, Anton. [269.](#)

Remus, Georg ICius theologiæ deditus [475.](#) ejus comm. in libros regum [476.](#) describitur [477.](#) seqq.

Romanorum philosophia qualis [133.](#) [134.](#)

Rudolphus L. vindex libertatis Augustanæ [544.](#)

Ruelii concilia [256.](#)

Rufus Ioannes [305.](#)

S.

Santi Augustani [293.](#)

Sapientia liber refertus philosophumenis Alexandrinis [187.](#) seqq. scriptum suppositivum [187.](#) male Salomoni vindicatus [188.](#) Græcum auctorem sapit [189.](#) statuit spiritum mundi [191.](#) Platonice commendat sapientiam [205.](#) attributa Platonica [212.](#) seqq. quando scriptus videatur [224.](#)

Sapidus Ioannes [412.](#)

Saubertus notatus [265.](#)

Saussaus Andreas [279.](#)

Scaliger pater & filius [332.](#) Scaligeranorum oscitantia [332.](#)

Sceptic-fusus universalis quo sensu negetur de Scepticis, maxime Pyrrhone 1. qua ratione evidentiam sentium admittat 2. an viam tollat 3. magis de modo rei quam de re assensum suspendit 11. ejus fata apud Romanos [133.](#)

Schefferus Ioan. [262.](#)

Schenckius Matthias præter meritum obscurus [324.](#) ejus natiuitas [325.](#) educatio literaria [326.](#) vocatio in patriam [327.](#) fata domestica [328.](#) occasio Augustanis eum commendandi [340.](#) vocatio Augustana [341.](#) curæ scholasticæ [342.](#) character ingenii animique [344.](#) ejus epistola de docendi discendique ratione [341.](#)

Schenckius Ioannes [324.](#)

Scherzerus Ioan. Adam. [259.](#) [265.](#)

Schmidius Ioan. Andr. [517.](#)

Scholarum decrementa [266.](#)

Schrottus Ioan. abbas Viricanus Augustæ promotor literarum [307.](#)

Schræ-

Schræckii Luc. elogium [456.](#) patria [457.](#) parentes [487.](#) doctores
animi [489.](#) educatio literaria [490.](#) vita academica [491.](#) præ-
ceptores academici [491.](#) disputationes editæ [492.](#) honores
academici [493.](#) itinera literaria [493.](#) munus in patria [495.](#)
praxis clinicæ felicitas [496.](#) mores [497.](#) §10. auctoritas inter
medicos [497.](#) scripta [498.](#) [499.](#) ingenium ecclésiasticum [504.](#) ho-
nores [506.](#) [507.](#) præfes academiæ naturæ curiosorum [500.](#) vi-
ta privata [510.](#) obitus [511.](#)

Scientiæ, earum dignitas [12.](#) divisio *ib.* philosophicæ an tantum
ancillæ [13.](#)

Scimpodium, quid [595.](#)

Secta unde nomina sua acceperint [175.](#) [176.](#) Græcæ an Elpisti-
cæ [177.](#)

Sensus fallunt [6.](#)

Sexus in divinis quid significet [138.](#) [139.](#) [140.](#)

Socrates Elpisticus quo sensu [150.](#)

Sophistæ quales philosophi fuerint [7.](#) quomodo se Pyrrho illis
opposuerit [10.](#)

Sorbona [161.](#)

Species ex corporibus emanantes Stoicis & Peripateticis [132.](#)

Speeth Ioan. Petrus [173.](#)

Spes futuræ vitæ Socrati solatium [150.](#) fundamentum philoso-
phiæ Pythagoricæ, Platoniciæ, Stoicæ [180.](#) *seqq.*

Spiritus Dei Stoicus in hominibus qualis [351.](#)

Spiritus principatus dicti Platonici [578.](#) [579.](#) aërii quales [579.](#)
[580.](#)

Spizelius Theoph. de re lit. Sinenfium [171.](#) de arcanis bibliothecarum
carum [175.](#)

Stendnerus Elaias [166.](#)

Stoici quid de ideis senserint [131.](#) quid de providentia [147.](#) fun-
damenta impia [149.](#) [151.](#) [152.](#) [147.](#) *seqq.* subdoli Christiano-
rum imitatores [225.](#) syncretistæ sunt [231.](#) sanctitatis laudem
habet [231.](#) hypocrisis suspecti [231.](#) an Christiani [232.](#) for-
mulas loquendi a Christianis mutuantur [232.](#) & dogmata [237.](#)
philosophiam moralem [244.](#) frustra excusati [246.](#) detecta fal-
lax eorum impietas [249.](#) seducunt alios [256.](#)

Strazelius Ioannes notatus [169.](#)

Strato Lampfacenus an atheus [155.](#) *seqq.* quomodo excusari pos-
sit [159.](#) quid statuisse sit verisimile [161.](#) ejus libri perire
[163.](#)

Suicerus notatus [173.](#)

Syncretismus Platonico-Peripateticus antiquior schola ecclésiastica
[130.](#) qui eum fovierint [131.](#)

Synefius Platonicius magis quam Christianus [140.](#)

Συνακτικὸς quid philosophis antiquis significet [65.](#)

INDEX I.

T.

- T***Arsus* philosophos alit 569.
Temperantia quomodo a Græcis philosophis asserta 18.
Tertericus monachus Franciscanus 195.
Tanquillitas animi finis Scepticisimi 6.
Trinitas Stoica 239. pessima 252.
Trochus quid fuerit 599.
Tubingensis scholæ doctores 361.
Typographæum Sigisfn. Grimmii 316. ad insigne pinus 455. 456.

V.

- V***Dalgerus* episcopus Augustæ 272.
Venetis rari libri Latini 268.
Vexillum, ad quid adhibitum apud veteres 563.
Viennensis bibliothecæ codd. msc. 275.
Virtus falsa delineata a nonnullis 13. 14. historia doctrinæ de virtute 15. 16. 17. quid vox significet 19. vera ex natura hominis morali delineanda 13. 14. veræ fundamentum 21. definitio 22. characteres 23. 24. divisio 25. falsa quomodo fallat 25. veræ requisita interna 26. officia ejus distincta 26. honestate interna nititur 26. falsa mentitur pietatem 27. sanctitatem & temperantiam 28. justitiam 29. continentiam 29. detegitur ex fundamento 30. ex fontibus 30. ex mixtura vitiorum 31. ex causis moralibus 31. 31. ex corporis dispositione 31. ex rebus externis 34. characteres falsitatis 35. cur alios decipiat 36. secundum virtutem vivere quid Stoicis 250.
Vltima hominum a Stoicis considerata 243. sed infeliciter 255.
Vnum & unitas quomodo differant 94. nomina ejus 97. 98.
Vogtsgeding in urbe Aug. Vind. 549.
Voluptas cum temperantia conjuncta 28.
Vossius Isaacus notatus 591.

W.

- W***Eislingerus* Nicol. iniquus in Gasserum 425.
Welschius, Georg. Hieron 272. 276. quis vitam ejus scripserit 502. 503. ejus observationes medicæ 503.
Welseri, Marci elogium 535. supplementa antiqq. Augustanarum 585. seqq.
Wernerus mechanicus 287.
Wolzoogenius Ludov. 289.

Wolfius

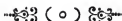
Wolffius Hier. adjuvat *Matthiam Schenckium* 343. ejus vita ab ipso conscripta 351. genus & parentes 356. nativitas 356. 357. astrologiæ deditus 357. characteres naturales 357. fratres 358. infantia 358. educatio 358. induitria juvenilis 360. studia academica 361. aulica 363. reditus in academiam 364. vita privata Norimbergæ 365. magicis artibus impetitus 366. itinera 367. mora Argentorati 368. Basileæ 368. Lutetiæ 369. adventus Augustæ 370. munus apud Fuggeros 371. ephoria Augustana 372. ejus difficultates 373. cur lyceum Augustanum contemserit 373. dedicationum munera accipit 374. βιβλιόφιλος 375. scripta 375. oblatæ vocationes 376. libri Augustæ editi 377. scholæ ejus conditio 377. bibliothecam vendit 377. proscriptus in indice librorum prohibitorum 378. parum commodi ex libris capit. 379. scripta reliqua 380. judicium de eo 381. laudatus 381. 445.

Wurflinus Leon. calligraphus eximius 307.

Z.

Zimmermannus Io. Iac. 116. 117.

INDEX II.

Observationum.

PARS I.

<u>OBS. I. De Pyrrhone a scepticismi universalis macula absolvendo.</u>	<u>1.</u>
<u>II. De falsa virtute exemplo Alexandri M. illustrata.</u>	<u>12.</u>
<u>III. De convenientia numerorum Pythagoræ cum ideis Platonis.</u>	<u>56.</u>
<u>IV. Supplementa ad historiam de ideis.</u>	<u>110.</u>
<u>V. De providentia Stoica.</u>	<u>147.</u>
<u>VI. De Stratonis Lampfaceni atheismo.</u>	<u>154.</u>
<u>VII. De secta Elpistica.</u>	<u>164.</u>
<u>VIII. De vestigiis philosophiæ Alexandrinæ in libro Sap.</u>	<u>187.</u>
<u>IX. De Stoicis subdolis Christianorum imitatoribus.</u>	<u>225.</u>

PARS II.

<u>OBS. I. Electa epistolica Spizeliana cum mantissa epp. Leibnizii.</u>	<u>258.</u>
<u>II. De Davide de Augusta.</u>	<u>291.</u>

OBS. III.

I N D E X II. *Observationum.*

OBS. III. De psalterio Germ. Öttomari Nachtigalli. 302.

IV. De versione Italica hypotyposeon Phil. Melanchthonis. 323.

V. De vita Matthiæ Schenckii. 334.

VI. Synopsis vitæ Hier. Wolfii. 352.

VII. De vita Ieremiæ Martii. 382.

VIII. De meritis gentis Fuggeriadæ in literas. 391.

IX. De vita & scriptis Achillis Pirminii Gafseri. 409.

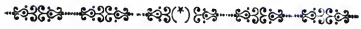
X. De vita Davidis Hœschelii. 444.

XI. De Georgii Remi comm. in libros regum. 474.

XII. Elogium Lucæ Schræckii. 486.

XIII. De vita Phil. Iac. Crophii. 513.

XIV. De advocatis Augustanis. 534.

P A R S III.

OBS. I. Explicatio Ioel II. 23. 553.

II. Exegesis Ioan. XII. 32. 563.

III. Exegesis Ephes. II. 1. 2. 569.

IV. Supplementum Antiqq. Augustan. Marc. Welseri. 585.

V. De Curtio juvenum imitationi non commendando. 601.

F I N I S.

05653715

CB

